HANNUM HURST

AUTONOMIE, SUVERANITATE ȘI AUTODETERMINARE

paideia
emblematic
cărți de referință
drept internațional

HURST HANNUM

AUTONOMIE, SUVERANITATE ŞI AUTODETERMINARE

Aplanarea drepturilor conflictuale

Traducere în limba română de
Mihaela Barbu şi Veronica Popescu
EDITURA PAIDEIA

Hurst Hannum
Autonomy, Sovereignty and Self-Determination
The Accommodation of Confligting Rights
Copyright © 1990

The University of Pennsylvania Press, Philadelphia, Pennsylvania.
All Rights Reserved

Pentru prezenta versiune românească toate drepturile rezervate Editurii PAIDEIA.

Copertă: Ionuț Ardeleanu-Paici
Tehnoredactor: Rodica Boacă
Secretar de redacție: Paulina Lămășanu

ISBN 978-606-748-755-8

Mulțumim Agenției pentru Informații a Statelor Unite ale Americii – USIA – pentru sprijinul acordat la realizarea acestei ediții.

Corespondențe

Natura e un templu ai cărui stâlpi trăiesc
Şi scot adesea tulburi cuvinte, ca-ntr-o ceață;
Prin codri de simboluri petrece omu-n viață
Şi toate-l cercetează c-un ochi prietenesc.
Ca nişte lungi ecouri unite-n depărtare
Într-un acord în care mari taine se ascund,
Ca noaptea sau lumina, adânc, fără hotare,
Parfum, culoare, sunet se-ngână şi-şi răspund.
Sunt proaspete parfumuri ca trupuri de copii,
Dulci ca un ton de flaut, verzi ca nişte câmpii,
Iar altele bogate, trufaşe, prihănite.
Purtând în ele-avânturi de lucruri infinite,
Ca moscul, ambra, smirna, tămâia care cântă
Tot ce vrăjeşte mintea şi simțurile-ncântă.

Charles Baudelaire,
Les Fleurs du Mal (1857)
(traducere de Al. Philippide)

CUVÂNT DE MULŢUMIRE

Prezenta carte este, în multe privinţe, o succesiune logică a preocupării timpurii a autorului privind drepturile omului, drepturile minorităţilor şi dreptul constituţional, pe care autorul le-a început la Facultatea de drept Boalt a Universităţii California din Berkeley. Activitatea ulterioară, în Irlanda de Nord, la începutul anilor ’70, la Convenţiile Constituţionale ale Guamului şi Insulelor Virgine ale SUA, în 1977 şi 1978, în calitate de consilier juridic şi în pregătirea unui studiu iniţial asupra autonomiei în dreptul internaţional pentru Institutul de Drept Internaţional, Secţiunea Aspecte Procedurale, în anul 1980, i-au sporit interesul pentru aceste probleme.

Totuşi, purul interes nu este suficient pentru a asigura iniţierea unui proiect cu un orizont atât de vast cum este cel prezent. Munca legată de aceste probleme a fost posibilă numai cu generosul suport financiar al Fundaţiei Ford către Institutul de Drept Internaţional, Secţiunea Aspecte Procedurale sub ale cărui auspicii a fost scris prezentul studiu. Aş dori să mulţumesc, în special, lui Gary Sick şi Stephen Marks de la Fundaţia Ford pentru încurajarea lor continuă, încă de la începutul activităţii.

Un mare număr de oameni au colaborat la acest proiect, unii prin contribuţii directe în cadrul cercetării şi redactării, alţii prin faptul că au împărtăşit autorului punctele lor de

vedere asupra unui set extraordinar de divers de probleme şi situaţii. O cercetare cuprinzătoare şi planuri iniţiale ale diverselor studii de caz au fost făcute de mai mulţi consultanţi ai Institutului, incluzându-i pe Enrique Armijo, Josiah Cobbah, Atle Grahl-Madsen, Virginia Leary, Dawn Martin, Amit Pandya şi Anna Tapay. Desigur, alegerea finală şi prezentarea materialelor sunt numai ale autorului şi numai el este răspunzător pentru orice erori sau omisiuni.

În cursul efectuării acestui studiu, autorul a călătorit literalmente în jurul lumii incluzând, printre acele situaţii care trebuiau rezolvate în studiile de caz importante din partea a II-a, Hong Kong, India, Nicaragua, Norvegia şi Sri Lanka. Numeroase persoane particulare, organizaţii neguvernamentale şi oficialităţi guvernamentale au contribuit la succesul acestor călătorii şi dacă numele celor mai mulţi dintre ei nu sunt menţionate, motivul nu este lipsa de apreciere a eforturilor lor.

În plus, câteva conferinţe internaţionale la care autorul a putut participa i-au oferit bogate surse de inspiraţie despre problemele drepturilor minorităţilor şi autonomiei, în general, şi în situaţiile specifice examinate. O însemnătate deosebită au avut adunările în care s-a discutat despre „Etnie şi drepturi” de la Universitatea Columbia, iunie 1986; „Statul, autonomia şi drepturile indigenilor” de la Managua, iulie 1986; „Autodeterminarea în cadrul Commonwealthului” de la Universitatea din Edinburgh, iulie 1986; „Conflictul etnic, drepturile omului şi dezvoltarea” la Institutul internaţional de cercetări pentru pace din Oslo, octombrie 1986; şi „Al Patrulea Seminar despre naţiunile mici ale Nordului” din Qaqortoq, Groenlanda, iunie 1988. De mare valoare au fost şi discuţiile cu persoane bine informate şi cu

mulți alți colegi la întâlnirile din anii 1985 şi 1987 din Grupul de lucru asupra populațiilor indigene – subcomisia Națiunilor Unite pentru prevenirea discriminării şi protecția minorităților.

Multe persoane au oferit sugestii şi au făcut corecturi la primele schițe ale manuscrisului şi au furnizat de asemenea informații faptice esențiale şi documentații asupra situațiilor în desfăşurare. În acest context, aş vrea să-mi exprim aprecierea pentru ajutorul oferit în diverse moduri, următoarelor persoane: Gudmundur Alfredsson, Hon. S. De Alwis, Abdullahi Ahmed An-Na'im, Russel Barsh, Alegría Borrás Rodriguez, Kevin Boyle, Jens Brosted, Georg Brunner, Christina Cerna, Roberta Cohen, Radhika Coomaraswamy, Tim Coulter, Wladislaw Czaplinski, Jens Dahl, Shelton H. Davis, Shirley Dawson, Martin Diskin, Asbjom Eide, Joseph T. Eldridge, K. Imani Ellis, William C. Gilmore, Dennis C. Ho, Abdeen M. Jabarra, Vivek Katju, Frank Koszorus, Tamara Kunanayakam, Peter Lo, Courtney O'Connor, Nicholas O'Neill, Natalino Ronzitti, Kumar Rupesinghe, Elsa Stamatopoulou-Robbins, Gary Stanley, Rodolfo Stavenhagen, Donald Tsang, Steven Tullberg, Michael van Walt, Tashi Wangdi şi Meredith Wilkie. Câteva persoane au fost destul de amabile (sau de nesăbuite) să citească fragmente substanțiale din penultima versiune a lucrării, iar observațiile lui Gordon Christenson, Roger Clark, Justima Dolgopol, Michael O'Boyle, Haciba Ounadjela, Danilo Türk şi Ben Whitaker sunt neprețuite; mulțumesc îndeosebi lui Michael, Tina şi Haciba pentru perseverența şi perspicacitatea lor.

Hurst Hannum

Washington, ianuarie 1989

Partea I: CONTEXTUL LEGAL INTERNAŢIONAL

Capitolul 1: INTRODUCERE

Deşi această carte este scrisă din perspectiva unui avocat de drept internațional, ea pune accentul pe indivizi şi grupuri, mai mult decât pe state, obiectele şi subiectele tradiționale ale dreptului internațional.[1] Desigur, sistemul statal reprezintă contextul în care se prezintă problemele, dar importanța cea mai mare este dată examinării modului în care legislația internațională şi acordurile constituționale ale fiecărei țări pot contribui la soluționarea disputelor dintre grupurile minoritare şi cele majoritare, dispute care, dacă nu sunt soluționate, pot duce la violente conflicte de anvergură.

Majoritatea situațiilor examinate în partea a II-a şi a III-a reprezintă exemple de conflict etnic, un termen care a devenit, în ultimii douăzeci de ani, un subiect comun de investigații şi discuții printre sociologi. S-ar putea crede că această carte reprezintă o listă a numeroaselor conflicte etnice sau religioase din lume, care ar putea justifica munca depusă; astăzi astfel de conflicte sunt atât de răspândite şi

de cunoscute, încât ni se pare de prisos să oferim justificarea referirii la ele.[2]

În timp ce desemnarea unor conflicte – ca cele din Irlanda de Nord, Sri Lanka sau Fiji – drept „etnice" este potrivită, este important să înțelegem complexitatea a ceea ce, în multe situații, ar fi mai potrivit de descris drept conflict între centru şi periferie, minoritate şi majoritate, cei cu putere şi cei fără putere. Nu există o distincție etnică între locuitorii din Hong Kong şi cei din China continentală, dar există, cu siguranță, diferențe; o parte dintre cazurile studiate aici reflectă diferențe rasiale reale, deşi şi distincțiile culturale (lingvistice, religioase) pot fi esențiale.[3]

În timp ce nevoia de a apăra interesele de grup şi individuale împotriva unei societăți mai puternice poate să apară datorită unor factori diferiți, soluția căutată într-un mare număr de asemenea cazuri este similară. Legătura principală dintre situațiile specifice discutate în această carte este dorința exprimată de un segment al unei societăți mai mare, care este în mod obişnuit organizată într-un stat, pentru o autonomie politică mai largă, „Autonomie" nu este o figură de stil în dreptul internațional sau constituțional[4] şi lucrarea de față nu caută să adauge o altă expresie la jargonul din domeniul dreptului. Autonomia personală şi politică este, într-un sens real, dreptul de a fi diferit şi de a fi lăsat în pace; de a păstra, a proteja şi a promova valori care să nu fie atacate, în mod legitim, de restul societății.

În unele cazuri, cererile de autonomie pot fi satisfăcute doar prin apariția unui stat nou, independent, în care segmentul nesatisfăcut poate să-şi exercite autoritatea „suverană". În

altele, autonomia deplină poate implica doar protecția contra discriminării şi apărarea valorilor culturale, lingvistice sau de alt fel de asaltul majorității. În multe cazuri este căutată adoptarea unui sistem federal sau delegarea adevăratei puteri de la centru către regiuni pe criterii geografice, lingvistice sau etnice.

Majoritatea conflictelor legate de minorități sau cele etnice din lumea contemporană au o importantă componentă internațională sau transnațională. Acest lucru se poate întâmpla deoarece unii membri ai comunității minoritare dintr-un stat aparțin comunității majoritare dintr-un stat vecin (de ex. naționaliştii catolici din Irlanda de Nord, vorbitorii de germană din Tirolul de Sud) sau pentru că o comunitate minoritară sau etnică violează granițele şi, în felul acesta, implică mai mult de un stat (de ex. kurzii, bascii, saamizii). Dacă violența etnică sau colectivă se amplifică, interesul geopolitic dictează deseori implicarea în conflict a unor agenți din exterior şi adesea guvernele centrale afirmă (şi deseori corect) că guvernele străine încurajează conflictele separatiste.

Chiar şi în situațiile pur interne, unde autonomia este avansată de una din părți ca o soluție a conflictului, fiecare parte invocă în mod obişnuit normele legale internaționale pentru a-şi sprijini cererile. Suveranitatea, autodeterminarea şi drepturile omului sunt axiomele fundamentale revendicate de un grup sau altul (sau ambele) şi asemenea mituri legale reprezintă motivele principale de apel la sprijin din exterior. Grupuri de state sau grupuri care nu sunt organizate în state se autodefinesc popoare sau națiuni nu pentru că aceşti termeni sunt în mod necesar descriptivi sau pentru că ei vor contribui la o mai

bună înțelegere a unei situații date ci, mai degrabă, pentru că se consideră că din asemenea denumiri decurg anumite consecințe legale.

Aceştia sunt termenii de drept internațional, cu toate că juriştii de drept internațional acordă un interes scăzut analizării acestora în contextul conflictelor politice. Poate datorită faptului că astfel de concepte ca suveranitatea şi autodeterminarea au sensuri comune, juriştii de drept internațional au fost mulțumiți să lase definirea lor tehnică condeielor academicienilor, iar implicațiile în seama politicienilor. În mod similar s-a efectuat o cercetare restrânsă a problemei relației dintre drepturile omului şi legitimitatea statului (în comparație cu investigațiile filosofice).

O dificultate în adoptarea unei abordări esențialmente legale a conflictelor etnice şi a altor conflicte contemporane colective este că dreptul, fie internațional, fie intern, tinde să-şi asume o structură rațională, egalitaristă şi individualistă. Legalitatea suverană a statelor – cu siguranță o ficțiune, dacă a existat vreodată vreuna – reflectă concepția vestică a politicii interne a unui stat ca fiind compus „din indivizi liberi, fiecare fiind înzestrat cu un set de drepturi şi imunități fundamentale şi fiecare fiind disponibil pentru acele sarcini şi asociații care se potrivesc talentului şi preferințelor lui”[5]. Conflictele etnice, care sunt aproape prin definiție bazate pe atribute imprevizibile, nu se potrivesc în sfera unui sistem de drept care a fost creat, parțial, tocmai pentru a ignora aceste atribute[6].

Cu toate acestea, dreptul este mijlocul prin care sunt dezvoltate constituțiile şi unde sunt definite şi implementate drepturile omului. În măsura în care normele legale oferă un cadru pentru rezolvarea conflictului şi tehnicile legale un mijloc de a facilita înțelegerea formală, juristul are obligația de a contribui cu perspectiva lui la cea a politologului, sociologului, economistului, antropologului sau strategului militar.

Resuscitarea etnicității ca un strigăt de bătălie conflictual rezultă, parțial, din încercările făcute în special de multe state apărute după 1945, de a substitui ideologia sau tehnocrația identității etnice în societățile multinaționale pe care aproape toate statele noi le-au moştenit. Totuşi, acolo unde există un grup etnic dominant, afirmarea identității lui pare de neevitat şi minoritățile etnice, dacă nu au succes în asigurarea drepturilor fundamentale ale omului, ca nediscriminarea şi egalitatea, pot fi împinse spre a-şi consolida propria identitate etnică – sau spre dispariție.

Într-adevăr, chiar garanțiile de egalitate şi nediscriminare pot fi insuficiente, deoarece libertatea de mişcare şi rezidență poate permite diluarea puterii minorității prin imigrarea membrilor grupului majoritar în locul de baştină al minorității; accesul egal la administrația publică poate fi insuficient pentru a garanta efectiv afirmarea glasului minorității.

Există o tendință, atât în societățile dezvoltate, cât şi în cele în curs de dezvoltare, de a ignora, pur şi simplu, existența grupurilor minoritare şi contribuția lor la dezvoltarea unei identități „naționale” (sau, mai degrabă, statale). Dacă

valorile esențiale culturale, religioase sau lingvistice ale minorității sunt considerate lipsite de importanță sau contrare acelora ale politicii majoritare (ca în cazul irlandezilor catolici din Irlanda de Nord, tamililor din Sri Lanka şi kurzilor din Turcia), n-ar trebui să ne surprindă faptul că, în schimb, acea minoritate acceptă în mod limitat valorile sau legitimitatea statului majorității.

În ciuda afirmațiilor legate de dorința sau inevitabilitatea asimilării, fie în cazul statelor nou formate fie a celor existente, „exact opusul este adevărat. Problema societăților divizate din punct de vedere cultural este că... ele doresc să rămână divizate... Cei care văd divizarea ca o sursă de conflict trec cu vederea faptul că conflictul apare datorită amenințărilor îndreptate împotriva factorilor care au dus la această divizare”.[7]

O explicație obişnuită a resuscitării aparente a conflictelor etnice este că aceasta oferă un vehicul convenabil pentru canalizarea insatisfacțiilor politice în organizarea politică. Aşa cum susține un analist mult respectat, „etnopolitica” caută să stabilească două seturi de contradicții: inegalitatea structurală a regiunilor şi grupurilor, în ciuda dezvoltării teoretice egale şi eşecul statului de a implementa „promisiunea normativă” care este scopul existenței sale.[8] Dată fiind complexitatea vieții moderne şi existența grupurilor suprapuse, care atrag atenția structurii de putere existente, etnicitatea apare ca un principiu organizatoric rațional întotdeauna la îndemâna elitei politice, la fel ca şi la îndemâna celor care caută să o înlocuiască[9].

Cererile de legitimitate a grupului oferă metode alternative de măsurare a valorii. Dacă un grup are de suferit datorită unei comparații ofensatoare din pricina dimensiunii motivației „realizării", acest lucru poate avea, fără discuție, o legătură specială cu țara care oferă o bază alternativă pentru evaluarea relativă a grupului. Grupurile care suferă asemenea comparație, tind, prin urmare, să aibă pretenții mai mari la prioritate în virtutea legitimității, aşa încât să refacă pe un front ceea ce au pierdut pe celălalt.

Bunăstarea relativă a grupului şi legitimitatea relativă a grupului se confundă în felul acesta cu o politică de îndreptățire etnică[10].

Etnicitatea este un punct de plecare mult mai evident pe baza căruia se poate revendica puterea politică când se consideră că, sub pretextul de „națiune-stat", etnicitatea (sau afinitatea lingvistică sau religia) au devenit fundamentul organizării politice în ultima parte a secolului al XIX-lea.

Principiul autodeterminării susține că orice popor, pur şi simplu pentru că se consideră a fi un grup național separat, este îndreptățit, în mod unic şi exclusiv, să-şi hotărască propriul său statut politic, inclusiv, dacă doreşte, dreptul la propriul stat. Prin urmare, conceptul aduce etnicitatea la standardul de legitimitate politică[11].

După cum s-a demonstrat în capitolul 3, acest aşa-numit principiu al „autodeterminării" nu a fost niciodată luat în considerație în mod serios de comunitatea internațională, ca

fiind singurul, sau chiar principalul factor pentru impunerea unei pretenții la statalitate. Cu toate acestea, retoricul „un popor, un stat” se repetă în discursurile fiecărei minorități nesatisfăcute.

O scurtă trecere în revistă a conflictelor etnice sugerează că aspectele economice sau de clasă, ce pot fi importante în multe situații, nu pot explica prin ele însele existența sau intensitatea multor conflicte[12]. Declarațiile separatiste sau minoritare sunt făcute de regiunile sărace care se plâng de subdezvoltare (de ex., țara de baştină a tamililor sau sudul Sudanului) şi de regiunile bogate care se plâng de exploatare sau tratament inegal (de ex., Țara Bascilor, Punjab), de regiuni care ar putea fi mai prospere economic după separare (de ex., Biafra), sau de acelea care ar fi cu siguranță mai puțin înfloritoare (de ex., Quebec, Irlanda de Nord, Anglia); de grupuri înapoiate economic (de ex., malay şi locuitorii din Fiji) şi grupurile avansate din punct de vedere economic (de ex., populațiile sikhs şi ibos).

Într-adevăr, una dintre cele mai importante lupte politice din interiorul grupurilor etnice minoritare se duce deseori între cei care adoptă o atitudine mai tradiționalistă şi naționalistă şi cei care leagă solidaritatea etnică cu clasa interetnică sau cu problematica economică[13]. În timp ce interesele economice reprezintă probabil factorul principal de motivație în preocuparea Hong Kongului în ceea ce priveşte autonomia în cadrul Chinei, ele nu sunt atât de relevante pentru populația saamis din Norvegia sau pentru kurzii din Turcia.

Totuşi, este adevărat că fără discriminarea economică sau politică evidentă şi slăbirea care rezultă de aici a poziției minorității în societate, este posibil ca protecția atributelor pur culturale să nu devină o problemă. „Agitația naționalistă dobândeşte o bază de masă şi, prin urmare, o semnificație reală numai când persoanele aparținând minorității ajung să-şi dea seama că persecuția culturală pe care o suferă este însoțită de un tratament discriminatoriu mult mai dăunător în probleme de înlesniri economice, accesul la învățământ şi progres social."[14]

Multe grupuri etnice minoritare şi-au păstrat identitatea din cauza relativei izolări economice față de guvernul şi de cultura centrală şi regiunile periferice sunt în mod frecvent mai puțin dezvoltate decât cele din centru. Conceptul de „colonialism intern" a fost folosit atât pentru a descrie exploatarea regiunilor care sunt mai slabe din punct de vedere politic şi economic şi/sau a grupurilor de către cea mai puternică elită urbană, cât şi pentru a sugera paralela între drepturile indigenilor şi ale altor grupuri la autodeterminare şi autodeterminarea recunoscută a popoarelor colonizate din punct de vedere oficial[15]. Totuşi, problema colonialismului intern pare să fie atât o problemă de marginalizare politică, cât şi de dezavantaj economic (deşi cele două tind, în mod evident, să meargă mână în mână) şi, ca o analiză economică, nu are mai mult succes decât altele în a oferi o teorie generală a conflictelor regionale sau etnice în ce priveşte autonomia.

În timp ce teoriile modernizării nu pot fi aplicate în conflicte ca, de exemplu, cele din Burma, India şi Uganda, ele nu trebuie să fie scoase din discuție în ceea ce priveşte, de exemplu, mişcările regionale sau separatiste din Franța şi

Marea Britanie[16]. Expansiunea „culturii” moderne, tehnologice, omogene, trans-naționale şi slăbirea legăturilor familiale tradiționale duc adesea la o reafirmare a valorilor culturale ale minorității cu care membrii comunităților locale sau regionale se pot identifica cu mai multă uşurință[17]; ar putea fi posibil ca aceste valori să fie protejate numai prin dobândirea puterii politice şi economice la nivel regional sau de grup.

Purtătorii de cuvânt etnici invocă strânsa legătură între modernizare şi dezvoltare. Dacă modernitatea duce la alienarea individului şi la nedreptatea centralizată în numele planificării raționale, atunci probabil modernizarea este opusă dezvoltării autentice...

Pierderea sensului granițelor, nu numai teritoriale, dar şi sociale şi psihologice, poate sta la baza izbucnirii actuale a tensiunilor grupurilor contra națiunii-stat.[18]

Deoarece importanța agenților economici trans-naționali creşte, oamenii se simt din ce în ce mai îndepărtați față de centrele de decizie economice şi politice; Bruxelles şi sediul Fondului Monetar Internațional sunt, cu siguranță, mai puțin accesibile majorității cetățenilor decât capitala țării lor şi astfel de noi „centre” internaționale s-au distanțat de periferii. Acolo unde puterea politică s-a concentrat într-un guvern statal centralizat, chiar alegerile democratice obişnuite pot să nu aibă o semnificație deosebită pentru alegător, care îşi vede votul ca un gest în mare măsură lipsit de semnificație, în cadrul altor milioane de alegători. Reînvestirea puterii la nivel regional sau local este o modalitate de a mări participarea reală la procesul politic.

Grupurile minoritare pot fi subiecții discriminării şi persecuției pur şi simplu pentru că sunt diferiți. Prejudecata rasială şi intoleranța religioasă rămân comune în toate regiunile lumii şi faptul că ele pot fi în mod deliberat exacerbate de cei care intenționează să câştige puterea politică sau să o mențină nu le face mai puțin reale[19]. Chiar dacă membrii grupurilor minoritare preferă asimilarea sau participarea în societatea pe baze egalitare şi non-discriminatorii, ei pot fi forțați să-şi apere interesele ca parte a grupului dacă discriminarea este suficient de puternică sau de consolidată.

În general, politica etnică chiar atacă temelia statului, în parte pentru că liderii etnici au puțin de câştigat dacă oferă alternative specifice, ne-etnice, pentru ameliorarea condițiilor care duc la nemulțumirea etnică. „Deşi etnicitatea politizată deseori erodează legitimitatea statului şi eficiența aparatului de stat... În mod obişnuit ea nu oferă modelul conceptual de urmat pentru revoluții sociale majore, istorice, sistematice."[20]

Dacă grupul minoritar/secesionist nu are un program foarte coerent ca bază de negocieri, se ajunge la escaladarea unui conflict care gravitează în jurul puterii politice şi amândouă părțile se găsesc în poziția în care atimdinile absolutiste – fie separarea, fie unitatea forțată în termenii majorității – apar ca singurele opțiuni viabile. Multe dintre studiile de caz din partea a II-a demonstrează că reprimarea de către stat a luptelor legitime împotriva a conflictului, în aşa fel încât reîntoarcerea la status quo-ul dinainte – chiar după restabilirea discriminării anterioare şi a violării drepturilor omului – nu mai este suficientă.

Pozițiile absolutiste care rezultă de aici pot fi menținute un timp nedefinit datorită unei alte componente a realității contemporane, esențială pentru înțelegerea unui conflict etnic sau de alt tip: posibilitatea de a procura uşor arme moderne sofisticate pentru a ucide. Majoritatea conflictelor prezentate în cartea de față nu au fost cauzate nici de micile celule revoluționare, nici de subversiunea externă (deşi ele pot exacerba conflictele existente). Totuşi, rapida escaladare a violenței şi recurgerea simultană la terorismul de stat şi contra opoziției distorsionează problemele controversate şi le face mai dificil de rezolvat chiar şi atunci când majoritatea ambelor tabere ar dori să facă un compromis.

„Terorism" este un termen mult hulit în zilele noastre, deoarece guvernanții şi opinia publică pretind că fac distincția între teroriştii „lor" şi luptătorii „noştri" pentru libertate. După cum este folosit în această carte, termenul „terorist" înseamnă uciderea deliberată a non-combatanților aleşi în mod arbitrar şi la întâmplare, de către orice individ sau grup[21]. Terorismul este contrar legilor obişnuite ale conflictelor armate şi normelor contemporane ale drepturilor omului. Este o greşeală de angajare ideologică, deoarece respectabilul principiu, discutabil, de a muri pentru o cauză, a fost înlocuit de acela, mult mai suspect, de a ucide pentru o cauză.

Terorismul poate fi şi economic şi câteodată aparent eficace, în termeni de cheltuieli, atât financiare, cât şi umane. Terorismul modern de stat este posibil datorită sprijinului continuu, diplomatic şi deseori logistic, în special din partea altor guverne. Terorismul împotriva opoziției este de asemenea facilitat printr-un sprijin continuu, financiar şi adesea logistic, acordat îndeosebi de guverne. Ambele forme

de terorism sunt încurajate de un comerţ internaţional de arme care a fost recent estimat la 900 miliarde de dolari anual[22]. Cu sume de bani relativ mici se pot achiziţiona arme automate cu mare putere de distrugere, mine terestre şi explozivi, care pot fi folosite de un număr relativ mic de oameni cu efecte devastatoare.

Toleranţa iniţială a guvernelor străine faţă de violenţa militanţilor „minorităţii" şi violarea masivă a drepturilor omului de către forţele de securitate este repede transpusă în achiziţionarea de arme de către aceia care acum simt nevoia să se apere împotriva atacurilor armate. Invocări ale violării drepturilor omului şi ale terorismului devin unelte în lupta politică şi diplomatică; guvernele se feresc să-şi condamne prietenii, în timp ce organizaţiile neguvernamentale pot fi în aceeaşi măsură nehotărâte să condamne crimele „defensive" comise de militanţii minorităţii. Minorităţile recalcitrante din ambele tabere posedă deseori suficientă putere militară pentru a evita „înfrângerea" şi aceasta duce la impasuri violente.

Represiunea nediscriminatorie comisă de forţele de securitate guvernamentale şi crimele motivate politic de către oponenţi pot descuraja soluţiile moderate sau de interimat care, altfel, ar putea fi posibile în stadiile de mijloc ale unui conflict violent în curs de desfăşurare. Întrucât compromisul nu este foarte dorit, asasinarea oponenţilor politici moderaţi de către facţiunile extremiste din opoziţie şi asumarea de puteri extraordinare de către forţele guvernamentale care acţionează nepedepsite pot, în mod deliberat, să lipsească majorităţile ambelor părţi de o opinie efectivă. Este dificil să se facă faţă impasurilor rezultate doar prin variaţii mari în tactica militară sau politică şi

trebuie ori să se adopte măsuri represive, ori să se propună soluții mult mai flexibile de către un guvern pregătit să înfrunte propria opoziție.

Această carte încearcă să sugereze modalități în care pot fi folosite normele dreptului internațional pentru a promova soluții flexibile, de preferință înainte ca violența să se răspândească. În primul rând, este examinat conținutul contemporan al acestor norme. Sunt drepturile omului relevante pentru cerințele grupului care doreşte o mai mare autonomie? Cerințele acestor grupuri sunt motivate de faptul că drepturile lor ca minorități şi/sau popoare băştinaşe le sunt negate? Pot grupurile din interiorul unui stat să pretindă dreptul la autodeterminare? Poate statul să nege toate pretențiile de împărțire mai mare a puterii politice prin invocarea suveranității statale?

„Din moment ce peste tot politica este preocupată de diferite forme de majorități şi minorități, reconcilierea conflictelor de interes este o problemă locală şi inevitabilă în societate”[23]. Studiile de caz din partea a II-a şi a III-a subliniază faptul că cerințele de autonomie, autoguvernare şi independență sunt universale. Este evident că fiecare analiză trebuie să ia în considerație un complex mozaic istoric (mergând câteodată înapoi cu câteva secole), dezvoltarea economică (sau, mai frecvent, a lipsei acesteia), manipularea politică (de către ambele părți implicate în conflict) şi amestecul extern (pornind de la represiunea minorităților la încercările active de destabilizare a statului). Totuşi, în acelaşi timp, chiar absența congruenței între situații atât de diverse face mai izbitoare cerințele similare ale minorității şi reacțiile statului.

Partea a II-a examinează în detaliu cererile de autonomie care au fost avansate în nouă contexte foarte diferite, începând de la protecția culturii tradiționale a populației saamis din Scandinavia de Nord, până la o declarație foarte modernă a autonomiei politice şi economice făcută de locuitorii din Hong Kong.

Partea a III-a oferă un studiu al entităților „autonome", contemporane şi istorice, care pot constitui, în parte, modele pentru planurile viitoare de autonomie.

Accentul nu este pus pe conflicte, ci pe soluții, atât cele dorite, cât şi cele încununate de succes. Aceste scurte studii de caz demonstrează tipurile de structuri flexibile şi creative care au fost dezvoltate în scopul de a răspunde anumitor tensiuni; ele subliniază, de asemenea, natura flexibilă a suveranității şi statalității.

În final, un capitol de concluzii oferă o analiză a modalităților în care conflictele reale între drepturile individuale, de grup şi de stat pot fi reconciliate. Legitimitatea statului va fi văzută ca sprijinindu-se pe respectul pentru drepturile omului şi pe efectiva participare a tuturor segmentelor populației în procesul de luare a deciziilor politice şi economice, sarcini care merg mai departe de simpla regulă impusă de majoritatea numerică. Vor fi reamintite limitele înguste între care au fost recunoscute drepturile la autodeterminare şi secesiune, la fel ca şi obligațiile unei minorități de a accepta deciziile legiuitoare luate de majoritate, care rămân baza fundamentală a democrației.

În fine, trebuie rezolvat conflictul inerent între obligația fiecărei societăți de a recunoaşte pluralismul şi diversitatea şi dorința oricărei culturi – fie majoritare, fie minoritare sau indigene – de a-şi perpetua valorile şi de a le stabiliza. Rolul specific al statului este cel de a media între forțele aflate în competiție, stabilind parametrii în care conflictul rezultant va fi mai degrabă creativ decât distructiv.

Capitolul 2: SUVERANITATE, STATALITATE ŞI NAȚIONALISM

SUVERANITATE ŞI STATALITATE

„Suveranitatea" şi corolarul ce-o acompaniază, al egalității statelor, a fost numită „doctrina constituțională de bază a dreptului internațional"[24]. Suveranitatea este piatra de temelie a retoricii internaționale despre independența statului şi libertatea de acțiune, iar cel mai obişnuit răspuns la inițiativele care caută să limiteze acțiunea unui stat, în orice mod, este că asemenea inițiative constituie o limitare inadmisibilă a suveranității statului respectiv[25].

În acelaşi timp, totuşi, conținutul termenului „suveranitate" este, în cel mai bun caz, obscur, oricare i-ar fi încărcătura emoțională. „Nu există, probabil, concept al cărui sens să fie mai controversat decât cel de suveranitate. Este un fapt incontestabil că acest concept din momentul în care a fost introdus în ştiința politică şi până astăzi, n-a avut un sens care să fie agreat pe plan universal"[26].

Pentru scopurile practice ale juristului de drept internațional, suveranitatea nu este un concept metafizic, nici parte a esenței statalității; este pur şi simplu un termen care desemnează totalitatea cerințelor particulare şi foarte extinse pe care, de obicei, statele le stabilesc în relațiile cu alte state. Dacă pornim de la ideea că suveranitatea a ajuns să implice existența a ceva inerent în natura statelor, împiedicându-le să se supună legilor, aceasta este o falsă doctrină pe care realitatea relațiilor internaționale nu o confirmă[27].

Cel puțin o parte a dificultății în definirea suveranității rezidă în faptul că acest termen îşi are rădăcinile în cuvântul suveran, în ale cărui mâini se găsea puterea spirituală şi seculară „absolută". Conceptele moderne privitoare la suveranitate au pus deseori întrebarea dacă se poate vorbi de „suveranitatea absolută" a statelor, o putere deasupra dreptului internațional. Sunt puțini aceia care ar fi de acord astăzi cu o asemenea idee, iar însuşi conceptul de legalitate a statelor implică, cel puțin, faptul că drepturile suverane ale fiecărui stat sunt limitate de drepturile de suveranitate egală ale celorlalte state[28]. „Suveranitatea", cu sensul ei de „putere supremă", nu este numai o absurditate, dar şi o imposibilitate într-o lume a statelor care se mândresc cu independența unuia față de celălalt şi care acordă celuilalt un statut de egalitate în fața legii[29].

Mulți dintre autori pun semnul egalității între suveranitate şi independență, autoritatea fundamentală a unui stat de a-şi exercita puterea, fără a fi subordonat vreunei puteri din afară[30]. Într-adevăr, recomandarea criteriului independenței ca fiind singurul relevant în a determina dacă un stat este sau nu deplin suveran este importantă. Totuşi, este

important să ținem cont de faptul că ceea ce este semnificativ este autoritatea sau capacitatea unui stat de a hotărî în privința relațiilor cu puterile din afară; încredințarea anumitor puteri altora – ca de exemplu, deținerea de către unele țări deplin suverane a apelurilor judiciare către British Privy Council – nu va diminua suveranitatea statului împuternicit. James se referă la acest criteriu ca la „independența constituțională", pe care-l consideră factorul determinant esențial în clasificarea unui stat ca fiind sau nu suveran[31].

Un principiu asupra căruia se pare că există un acord universal este acela că suveranitatea este un atribut al statalității şi că numai statele pot fi suverane. Definiția clasică a „statului" este găsită în Convenția asupra drepturilor şi îndatoririlor statelor, de la Montevideo, din anul 1933, articolul 1, care prevede:

Statul ca persoană a dreptului internațional trebuie să fie caracterizat prin: (a) o populație permanentă; (b) un teritoriu delimitat; (c) guvern şi (d) capacitatea de a intra în relații cu alte state[32].

S-au avansat şi alte cerințe ale conceptului de statalitate, de exemplu, existența unui nivel minim de civilizație, pentru a permite menținerea unor relații internaționale[33] sau necesitatea ca guvernul unui stat să fie constituit, în special, pe principiul autodeterminării[34]. Primul este puțin probabil să fie acceptabil sau relevant în zilele noastre, în timp ce ultimul pare să fie aplicabil doar în contextul decolonizării, ca de exemplu refuzul comunității internaționale de a acorda statutul de statalitate Rhodeziei

de Sud în perioada declarației unilaterale de independență din 1965 a lui Jan Smith până la stabilirea regulii majorității în 1980.

În timp ce evoluția definițiilor exacte sau a categoriilor de statalitate este în mare măsură irelevantă pentru scopurile prezentei lucrări, totuşi poate fi util să ne aducem aminte de numărul mare de entități guvernamentale considerate de legea internațională ca având un anumit grad de personalitate internațională, dacă nu deplin suverane[35].

Statele garantate sau neutre sunt state independente a căror existență sau neutralitate a fost stabilită printr-un tratat internațional. Ele sunt deplin suverane, cu excepția restricțiilor specifice impuse de război sau a restricțiilor implicate în exercitarea atribuțiilor de politică externă care pot să pericliteze statutul de neutralitate. Exemple de state garantate ar include: Muntenegru, Serbia şi România în termenii tratatului de la Berlin din 1878. State cu statut de neutralitate: Elveția prin Congresul de la Viena din 1815, Belgia în 1839, iar Norvegia în 1907.

Un stat independent protejat a încredințat unele din atributele sale, prin intermediul unui tratat, unui stat protector, dar îşi păstrează autonomia internă deplină şi dreptul general de a controla relațiile externe, cu excepția situației în care acest control a fost delegat prin dispozițiile specifice ale tratatului. Ar putea fi necesară menținerea autorității locale efective chiar şi în sfera relațiilor externe în scopul de a-şi păstra statutul de stat „independent”. Oppenheim se referă la un astfel de stat ca la un „protectorat”, care are o prezență internațională mai mare

decât un stat vasal, nu este niciodată parte a statului care protejează şi nu este, ip so facto, legat prin tratate de statul protector[36]. Exemplele ar putea include „micile suveranităţi" Andorra, Liechtenstein, San Marino şi Monaco, precum şi Cuba, prin Amendamentul Platt şi Insulele Ioniene din 1815 până în 1862[37].

Statalitatea asociată este un concept relativ modern care s-a născut din discuţiile purtate la Naţiunile Unite cu privire la exercitarea autodeterminării de către teritoriile fără guvern propriu. Statul modern asociat este probabil cel mai aproape de statul independent protejat, atributul esenţial fiind capacitatea unilaterală de a pune capăt „asocierii" cu un alt stat[38].

Un teritoriu internaţional este oarecum analog statului garantat şi este creat sub supravegherea sau controlul internaţional pentru a răspunde situaţiilor politice particulare. Un autor defineşte aceste teritorii ca entităţi statale speciale în care suveranitatea este încredinţată unui grup de state sau unei organizaţii internaţionale[39]. Un asemenea teritoriu poate fi considerat sau nu un „stat", deşi el îşi păstrează, în general, independenţa internă şi i se impun restricţii numai prin statutul său internaţional. Exemplele ar include oraşul liber Cracovia, oraşul liber Danzig şi planurile neimplementate pentru o zonă liberă în Triest, în 1954, şi un Corpus Separatum în Ierusalim în ultima partea a deceniului 4.

Un stat vasal supus suzeranităţii altui stat are o oarecare personalitate internaţională, dar este supus unui control mai mare de către statul suzeran decât e cazul cu statele

protejate. Statutul de vasalitate poate fi definit atât prin tratat, cât şi prin relații destul de vagi, curente şi personale, care îşi au originea în legea feudală. „Un element distinctiv al relației de suzeranitate feudală este că suzeranul deține sursa autorității guvernamentale a statului vasal al cărui conducător are garantat dreptul de a-şi exercita autoritatea în mod autonom."[40] Tratatele internaționale ale suzeranilor îl obligă automat pe vasal, deşi vasalul deține o anumită capacitate de a acționa independent pe plan internațional, de exemplu, războiul Bulgariei împotriva Serbiei suverane, în perioada când Bulgaria era cel puțin un vasal nominal al Turciei. Termenul a fost folosit în mod obişnuit pentru a descrie diverse componente ale Imperiului Otoman; alte exemple pot include Statele indigene ale Indiei de sub „supremația" britanică, Mongolia Exterioară şi Tibetul, înainte de 1911.

Un condominium este un teritoriu aflat sub suveranitatea comună a două sau mai multe puteri guvernante. În timp ce legislația națională, într-o asemenea situație, nu se extinde automat asupra condominiumului, acesta nu are personalitate internațională, independentă. Singurele exemple moderne sunt Andorra şi Noile Hebride, înainte de independența lor în 1980.

Statul dependent protejat, în timp ce este numit stat şi deseori are o independență simbolică, este în fapt dependent de puterea protectoare şi are un statut internațional foarte limitat. Crawford remarcă şi că asemenea „protectorate internaționale" se schimbă în mare măsură şi evoluează, în general, mai degrabă către independență decât înspre anexare (citându-l pe Brunei[41], de exemplu), în timp ce Willoughby şi Fenwick notează că erau de obicei considerate

„nedezvoltate din punct de vedere politic” de către puterea protectoare[42].

Carta Națiunilor Unite recunoaşte ca teritorii neautonome toate teritoriile „ale căror popoare nu au atins încă măsura deplină a autoguvernării”[43]. O subcategorie a teritoriilor care nu se pot autoguverna este categoria teritoriilor internaționale sub tutelă, un aranjament prin care unsprezece state au fost puse sub administrarea unei puteri tutelare prin acorduri aprobate şi supravegheate de Adunarea Generală a Națiunilor Unite şi a Consiliului Tutelar. Ultimul teritoriu tutelat, teritoriul „strategic” tutelat al Insulelor Pacificului, este administrat de Statele Unite sub supravegherea Consiliului de Securitate; un proces încet, complex, de încheiere a tutelării prin câştigarea unui statut de commonwealth de către Insulele Mariane de Nord şi a unei „asocieri cvasi-libere” de către Palau, Insulele Marshall şi Statele Federale ale Micronesiei nu a fost încheiat până la sfârşitul anului 1988[44].

Protectoratul colonial este asemănător, fiind supus autorității depline a puterii protectoare, deşi cetățenii lui nu erau supuşi ai puterii de la centru. Sub dominația colonială clasică, rezidenții coloniei erau deseori supuşii colonizatorului; ambele forme ale acestui tip de entitate „protejată” au dispărut acum.

Acest scurt studiu prezintă doar câteva din problemele complexe apărute în descrierea atributelor statalității, suveranității şi personalității internaționale. Ordinea internațională a ajuns acum într-un stadiu în care statul independent suveran este mai mult norma decât excepția, dar ar fi o greşeală dacă am concluziona că avem puțin de

învățat de la mozaicul internațional al secolului al XIX-lea. În vreme ce, înainte de anul 1945, dependența a fost mai mult impusă decât liber aleasă, distincțiile formale, câteodată eronate, făcute în acea perioadă între entitățile internaționale, oglindesc deseori țesătura complexă a relațiilor între statele independente, organizațiile internaționale şi „actorii" internaționali particulari care caracterizează secolul al XX-lea.

LIMITELE IMPUSE SUVERANITĂȚII

Oricare ar fi diferitele grade de personalitate internațională acordate unor entități ca protectoratele sau statele dependente, dreptul internațional a impus de multă vreme limitări asupra extensiunii permise atât acțiunilor interne, cât şi externe ale statelor independente şi suverane[45]. Natura suveranității teritoriale implică în mod necesar limitarea fundamentală prin care nici un stat nu are dreptul de a-şi impune voința asupra teritoriului altui stat, cu excepția unor situații speciale, cum ar fi protecția propriilor cetățeni. Interzicerea amenințării sau folosirii forței armate, începând cu anul 1945, ar părea să fi apărut ca o normă a dreptului internațional uzual (dacă nu jus cogens), deşi dezbaterile asupra sensului precis al articolului 2(4) din Carta Națiunilor Unite continuă[46].

Suveranitatea statului este de asemenea limitată prin dreptul comun şi cel general, cum ar fi dreptul de trecere autorizată şi libertatea navigației în largul mării şi prin canalele navigabile internaționale[47]. În timp ce ar fi prematur să vorbim despre un drept civil uzual internațional, o asemenea lege pare a se afla într-un proces

de dezvoltare în privința folosirii paşnice a spațiului cosmic şi exploatării economice a resurselor oceanelor[48].

Chiar în limitele propriului teritoriu, statele au fost mult timp limitate de dreptul internațional într-o manieră care face dificil de menținut orice argument în favoarea suveranității „absolute". Unele dintre limitări se referă la protejarea unor state (egale), în ceea ce priveşte responsabilitatea statului pentru acte săvârşite în întregime pe teritoriul său, care pot dăuna altui stat[49]. Folosirea echitabilă a resurselor de apă de care depind şi alte state este reglementată de dreptul internațional[50].

Responsabilitatea statului pentru prejudiciile aduse cetățenilor străini în general şi principiul imunității diplomatice, în special, constituie restricții pe termen lung a folosirii neîngrădite a puterii statului, în limitele teritoriului propriului stat[51]. Cel puțin câteva dintre normele fundamentale ale drepturilor omului au obținut statutul de lege internațională uzuală sau jus cogens, inclusiv interzicerea genocidului[52] şi a discriminării rasiale sistematice[53]. Este, de asemenea, perfect legal ca organismele internaționale să ia în considerație situația drepturilor omului în fiecare țară, deoarece nu se poate spune că drepturile omului cad „esențialmente sub jurisdicția internă" a unui stat conform sensului articolului 2(7) din Carta Națiunilor Unite[54].

Întrucât s-a sugerat că statele comuniste nu recunosc nici una din limitele legale asupra suveranității statului[55], un autor sovietic de marcă afirmă principiile neamestecului în treburile interne ale unui stat şi egalitatea statelor şi

popoarelor, deşi aceste principii socialiste, după cum se presupune, „diferă în mod fundamental de principiile corespunzătoare ale dreptului internațional”[56]. După Tunkin, numai prin internaționalismul socialist statele îşi pot exercita suveranitatea atât în teorie, cât şi în practică[57].

Mult mai importante astăzi decât acele limite asupra suveranității statului, care ar putea fi impuse de dreptul internațional uzual sau general, sunt restricțiile autoimpuse sau de facto care rezultă din ordinea internațională economică şi politică complexă a secolului al XX-lea[58]. Deciziile luate de organismele tehnocrației internaționale cu componență aproape mondială (ca, de exemplu, Uniunea Internațională a Telecomunicațiilor, Organizația Metrologică Mondială, Uniunea Mondială a Poştei şi Organizația Internațională a Aviației Civile) unesc efectiv toate statele, indiferent dacă asemenea decizii sunt concretizate, în final, în convenții multilaterale. Acordul General pentru Tarife şi Comerț are, în mod evident, implicații majore în sistemul economic internațional şi al rolului pe care statele îl joacă aici, indiferent dacă un stat face parte sau nu din el.

Prin intermediul tratatului, statele pot să-şi limiteze propria sferă de influență prin delegarea anumitor atribuții către alte state, dar acest lucru nu afectează statutul lor ca state suverane, în afară de cazul în care delegarea de atribuții este doar o acoperire a supravegherii de către guverne din afară. Acordurile pentru protecția militară sau pentru staționarea trupelor străine pe teritoriul altui stat sunt probleme obişnuite; chiar rezervarea dreptului de intervenție de către alt stat nu face ca statul să devină ne-suveran, după cum s-a demonstrat în cazurile Ciprului şi Republicii Federale Germania (ultima până în anul 1968).

Suveranitatea poate fi pierdută sau cedată prin acord, ca în cazul federației a două foste state independente. Crearea Republicii Arabe Unite în 1958 prin unirea Egiptului şi Siriei şi a Tanzaniei în 1964, prin unirea dintre Tanganika şi Zanzibar nu au fost puse la îndoială. Redivizarea Republicii Arabe Unite în 1961 în părțile ei constitutive nu a provocat multe dezbateri, acest lucru sugerând cel puțin că o astfel de schimbare a suveranității a avut o importanță minoră pentru restul lumii, atâta vreme cât aceasta a fost acceptată imediat de părțile interesate.

Se mai pot da alte două exemple de pierdere a suveranității după 1945, Sikkim şi Tibet. Deşi se poate pune întrebarea dacă statutul Sikkimului sub protectorat britanic ar putea fi numit suveranitate, el a beneficiat cel puțin de un statut de semisuveranitate până la includerea lui de către India la mijlocul anilor '70[59]. În ceea ce priveşte Tibetul, existau discuții asupra statutului său de suveranitate înainte de invazia chineză în 1950, dar nu există diferențe de opinii în ceea ce priveşte faptul că încorporarea Tibetului în China s-a făcut mai degrabă prin forță decât prin consens[60].

Desigur, aderarea la un tratat nu înseamnă o limitare a suveranității; este mai degrabă unul dintre actele suverane fundamentale. Totuşi, în acelaşi timp, principiul pacta sunt seiyanda sugerează faptul că statele nu au mai multă libertate în denunțarea tratatelor decât în aderarea la acestea; de exemplu, articolul 56 din Convenția asupra tratatelor de la Viena recunoaşte numai două excepții de la regula împotriva denunțării unilaterale a tratatelor, adică: dacă părțile au intenționat să admită posibilitatea denunțării sau a retragerii sau dacă o asemenea posibilitate „poate fi implicită prin natura tratatului"[61].

De o importanță deosebită este dezvoltarea tratatelor multilaterale economice şi politice care caută să reglementeze o categorie mult mai mare de probleme apărute între state decât au făcut mai înainte tratatele bilaterale comerciale sau diplomatice sau chiar mai înainte tratatele politico-militare[62]. Din moment ce nici Națiunile Unite, nici Comunitatea Europeană nu au devenit guvern mondial sau, respectiv, regional, impactul lor asupra conducerii relațiilor internaționale a fost, fără îndoială, mai mare decât cel al oricărei organizații internaționale precedente. Deşi aceste organisme, precum şi altele similare, se străduiesc să pună accent pe egalitatea suverană a statelor pe care ele sunt fondate, există mici dubii că, în timp ce egalitatea legală a fost în mare măsură menținută, libertatea reală de acțiune a membrilor luați în parte a fost redusă.

Nu se mai pune problema dacă înseşi organizațiile internaționale au un anumit grad de personalitate internațională, inclusiv capacitatea de a participa la un tratat, iar Convenția de la Viena din 1986 privitor la Legea tratatelor dintre state şi organizațiile internaționale sau între organizații internaționale[63] confirmă rolul important al organizațiilor internaționale în dezvoltarea dreptului internațional. Comunitatea Europeană şi-a asumat un tot mai important rol politic, chiar dacă neoficial şi fără obligații, pentru a-şi consolida, o dată în plus, supremația în regiunile economice bazate pe tratate[64]. Granițele efective ale noilor state ale Africii au fost stabilite pe baza fostelor granițe coloniale, în urma deciziei unei organizații internaționale, Organizația Unității Africane[65]. Organizația Unității Africane a jucat de asemenea un rol important în încercarea de a hotărî soarta Saharei de Vest, deşi sciziunea

care a rezultat în organizație demonstrează limitele autorității ei.

S-ar putea crede că recunoaşterea în anumite scopuri a „mişcărilor de eliberare națională” ca factori internaționali ar estompa limitele suveranității, deşi o astfel de recunoaştere este mai degrabă politică decât legală. De asemenea, se poate remarca faptul că multe entități non-statale, ca Groenlanda şi Hong Kong, pot fi admise ca membri deplini sau asociați în diferite organizații guvernamentale internaționale.

NAȚIONALISMUL

Dacă dezvoltarea noțiunii de suveranitate a reflectat în parte o trecere de la suveranitatea conducătorului la suveranitatea statului, amplificarea mişcării naționaliste a fost, în mare măsură, o reacție împotriva statelor şi imperiilor care nu au răspuns cerințelor comunităților din care s-au format[66]. Ca mijloc distructiv, teoria naționalistă s-a dovedit una dintre cele mai puternice cunoscute chiar de către societatea modernă[67].

Mulți oameni de ştiință au încercat să definească şi să analizeze mişcările naționaliste, dar se pare că punctele lor de vedere au fost mult mai diferite decât acelea ale experților legali în ceea ce priveşte problema suveranității[68]. „Naționalismul” ca termen nu a apărut în dicționarul englez Oxford până în 1844 şi îndeobşte se consideră că este un fenomen care nu a existat sau nu a fost recunoscut până la sfârşitul secolului al XVIII-lea[69]. Folosirea europeană

timpurie a termenului a implicat, în general, eforturile făcute de un grup lingvistic, religios şi/sau etnic de a câştiga putere politică în scopul de a răspunde nevoilor „naţiunii" lui. Totuşi, începând în special din 1945, naţionalismul a ajuns să fie echivalat cu mişcările anticoloniale care au corespuns rareori paradigmei secolului al XIX-lea de comunitate omogenă. Folosirea uzuală a termenului „stat-naţiune" de către jurişti şi alţii serveşte numai pentru a crea mai departe confuzie.

Părerea că fiecare stat este o naţiune sau că toate statele suverane sunt state naţionale, a contribuit mult la dezorientarea oamenilor în înţelegerea realităţilor politice. Un stat este o organizaţie legală şi politică, având dreptul de a pretinde ascultare şi loialitate din partea cetăţenilor săi. O naţiune este o comunitate de oameni, ai cărei membri sunt uniţi prin simţul solidarităţii, printr-o cultură comună, o conştiinţa naţională[70].

Deşi anevoioasă din punct de vedere lingvistic, s-ar putea trasa o distincţie clară între „naţionalism" ca fenomen ce implică o revendicare a puterii politice de către un grup omogen din punct de vedere etnic şi lingvistic, sau în alt mod, şi „statism", tot ca o revendicare a puterii politice de către un grup care se auto-defineşte mai degrabă în termenii graniţelor politice şi/sau teritoriale existente, decât într-un sens personal al solidarităţii. În cadrul acestor definiţii, statismul ar descrie cu mai multă acurateţe lupta împotriva colonialismului, deşi referirile frecvente la „edificarea naţiunii" în statele care de curând şi-au câştigat independenţa ar putea fi mai relevante deoarece noile state caută să construiască o comunitate omogenă din punct de

vedere politic pentru a înlocui sau a completa comunitățile etnice sau de altă natură deja existente.

Se poate demonstra în mod convingător că naționalismul este doar una dintre multele unelte destinate să cucerească puterea politică, că reprezintă mai degrabă o căutare a identității politice, decât o reafirmare a identității culturale[71]. Totuşi, în timp ce ar fi întru totul exact să definim naționalismul ca o revendicare a puterii politice bazată pe identitatea grupului, ar fi greşit să sugerăm că toate mişcările „naționaliste" au ca principal scop cucerirea puterii politice sau guvernamentale. De exemplu, multe revendicări „naționale" ale grupurilor minoritare descrise în această carte au început cu reclamații relativ modeste legate de discriminare, violarea drepturilor omului şi subdezvoltarea economică, deşi unele au vizat în cele din urmă obținerea puterii politice.

Politica poate să fie, pur şi simplu, un instrument cu ajutorul căruia se poate dezvolta conştiința de grup.

Într-adevăr, mişcările naționaliste active din sânul acestor minorități vor să reconstituie entități sociale viabile, având cu siguranță anumite moşteniri, dar mai ales, practic, o nouă identitate... Această operațiune ideologică... este o fugă înainte prin care se ascunde faptul că entitatea socială nu mai are coerența şi dinamismul invocat. Ideologia unității nu serveşte, în acest caz, legitimării unei practici instituite de producere a identității; ea vizează, în cel mai bun caz, să reconstituie, din punct de vedere politic, condiții noi pentru o asemenea practică[72].

Un alt punct de vedere face să se dea crezare în mai mare măsură afirmației că naționalismul răspunde unui impuls natural de stabilire a identității unei comunități, separat de puterea statului. „Statul şi națiunea sunt legați acum ca slujitori ai celor mai înalte ambiții ale omului... Într-un fel, statul a devenit un substitut al lui Dumnezeu; dacă este aşa, naționalismul este un substitut al religiei”[73].

Asemenea distincții sunt probabil esențiale pentru politicienii şi istoricii care încearcă să analizeze o varietate infinită de conflicte politice, folosind un număr finit de cuvinte; pentru scopurile noastre, este mai important să subliniem caracterul vag inerent şi inutilitatea termenilor de „națiune” şi „suveranitate” în încercarea de a rezolva conflictele legale şi politice. Ambii termeni au fost folosiți mai frecvent pentru a face mai confuze problemele şi pentru a apăra privilegii existente şi nu doar pentru a promova înțelegerea sau compromisul.

„STATUL-NAȚIUNE” MODERN

„Se poate constata că moştenirea primită de Europa de la Africa (la fel ca şi cea a Asiei şi restul lumii) este statul-națiune”[74] şi nu se poate nega impactul conceptului de stat-națiune asupra ordinii politice şi legale mondiale. A ignora oricare component al acestui concept politic arhaic înseamnă a ignora realitatea, dar a sublinia drepturile teoretice ale fiecărei „națiuni” sau caracteristicile imuabile ale suveranității, face improbabilă rezolvarea tensiunii inerente dintre aceste două componente.

În lume sunt puține, dacă nu deloc, state-națiuni a căror populație poate reflectă o comunitate culturală sau etnică omogenă, excluzându-i pe toți ceilalți. Probabil nu este o coincidență faptul că dintre cei care pretind un asemenea statut, majoritatea sunt insule. Căutarea omogenității, aşa cum s-a demonstrat în partea a II-a şi a III-a, poate conduce mai degrabă la represiuni şi violări ale drepturilor omului, decât la promovarea toleranței şi pluralismului, pe care mulți le pretind a fi valori esențiale ale secolului XX şi mai departe.

Fiind o creație legală artificială, statul continuă să servească scopului de prim interlocutor între cei care dețin o putere militară în lume. Alți actori – organizații internaționale, corporații transnaționale sau indivizi care-şi revendică drepturi în ciuda existenței organizațiilor de mai sus – îşi fac simțită influența la nivel internațional[75]. „Amestecul" lor în problemele unui stat este la fel de prezent, ca şi viabilitatea statului însuşi.

Conceptul de suveranitate... nu este, în termenii istoricului lui sau în termenii ştiinței politice, un concept care să fie folosit corect pentru a explica – nu a justifica – ceea ce statul sau societatea politică face sau poate alege ce să facă. Este un principiu care susține faptul că trebuie să existe o autoritate supremă în interiorul comunității politice, dacă această comunitate există[76].

„Vechiul concept mistic şi religios al suveranității ca fiind ceva «absolut, sacru şi inviolabil», şi-a pierdut deja mult din sensul pe care l-a avut cândva... Astăzi suveranitatea este un concept extraordinar de flexibil şi uşor de manipulat."[77]

În acest context, este mai bine ca natura schimbătoare a suveranității statului să fie mai degrabă acceptată, decât criticată fățiş. Un set din ce în ce mai divers de structuri statale „suverane” nu vor afecta în mod nefavorabil egalitatea suverană formală la nivel internațional şi este probabil ca această diversitate să răspundă nevoilor indivizilor şi grupurilor din interiorul fiecărui stat care, teoretic, sunt depozitarii autorității suverane fundamentale.

Capitolul 3: AUTODETERMINAREA

„Afirmația (ca să începem prin a folosi un termen perfect neutru) că fiecare popor îşi determină liber propriul statut politic şi că îşi înfăptuieşte liber dezvoltarea economică, socială şi culturală, a fost mult timp slăvită de poeți, iar patrioții au fost gata să-şi dea viața pentru ea.”[78] Probabil că altă normă de drept internațional nu a fost atât de viguros promovată sau atât de larg acceptată ca dreptul popoarelor la autodeterminare. Totuşi, sensul şi conținutul acestui drept rămân la fel de vagi şi imprecise ca şi atunci când au fost enunțate de preşedintele Woodrow Wilson şi alții la Versailles.

Principiul autodeterminării de către grupuri „naționale” s-a dezvoltat ca un corolar natural al naționalismului în dezvoltare în secolul al XVIII-lea şi al XIX-lea[79]. Deoarece autoritățile centrale din Imperiile Otoman, Austriac, German şi Rus au urmărit o politică de lărgire a asimilării şi au început să slăbească din punct de vedere militar şi politic, cererile inițiale pentru o mai mare autonomie şi

autoguvernare locală au dus deseori la revendicări de independență totală[80]. Odată cu dezintegrarea Imperiului Austro-Ungar şi a celui Otoman în timpul Primului Război Mondial, teritorii ale fostelor imperii au necesitat noi suverani; principiul autodeterminării a devenit instrumentul cel mai evident pentru redivizarea Europei de către puterile victorioase. Autodeterminarea a fost luată în considerație doar pentru „națiunile" care se aflau în cadrul teritoriului imperiilor învinse; aplicarea ei în teritoriile de peste ocean nu s-a avut niciodată în vedere.

Câteva dintre „cele paisprezece puncte" ale lui Wilson tratau despre reglementări teritoriale specifice, inclusiv crearea de state independente din rămăşițele Imperiilor Austro-Ungar şi cel Otoman. Trei dintre cele patru „principii" enunțate ulterior se referă, de asemenea, la autodeterminare sau teritorii: popoarele şi provinciile nu trebuie să schimbe suveranitatea pe o altă suveranitate, ca şi cum ar fi acareturi sau pioni dintr-un joc; problemele teritoriului urmau să fie stabilite „în interesul populațiilor interesate"; şi „elementelor naționale bine definite" urma să li se dea „satisfacția maximă care le poate fi acordată fără a introduce elemente noi, sau a le perpetua pe cele vechi, de discordie şi antagonism"[81].

Succesul sau eşecul afirmării dreptului minorității sau al autodeterminării în ultima jumătate a secolului al XIX-lea a depins în mare măsură de sprijinul extern acordat de una sau mai multe din Marile Puteri[82] şi acel sprijin nu a fost mai puțin esențial în timpul Conferinței de Pace de la Paris. În multe cazuri, câştigătorii şi învinşii au fost hotărâți mai mult prin calculele politice şi în funcție de nevoile marilor

puteri, decât de motivele popoarelor de a cere autodeterminarea. De exemplu,

ameninţarea extinderii şi imprevizibilitatea bolşevismului au convins aliaţii să creeze bastioane ale Vestului în Estul Europei, la nevoie pe seama naţionalităţilor mai mici. După cum principiul atât de mult trâmbiţat al autodeterminării naţionale a evocat un vis naţionalist imposibil, tot aşa compromisurile cerute de practica şi strategia aliaţilor au provocat deziluzii puternice printre naţionalităţi[83].

S-ar putea ca importanţa acordată autodeterminării stabilite în 1919 referitor la cerinţele popoarelor implicate să fie diminuată în măsura în care aceste cerinţe nu prezentau o mare importanţă pentru interesele geopolitice şi strategice ale marilor puteri. Cu puţine excepţii în regiunile de graniţă (şi doar dacă regiunea nu era o regiune prea sensibilă) nu s-au organizat referendumuri sau plebiscite pentru a stabili dorinţele popoarelor afectate prin trasarea graniţelor hotărâte prin Tratatul de la Versailles[84].

Acest lucru este, poate, cel mai bine demonstrat prin referire la problema Insulelor Aland, cu privire la care două comitete de experţi au căutat să explice sensul cuvântului „autodeterminare" şi dacă el implica posibilitatea de secesiune dintr-un stat existent[85]. Primul raport sublinia:

Deşi principiul autodeterminării popoarelor joacă un rol important în gândirea politică modernă, în special începând de la Primul Război Mondial, trebuie subliniat faptul că nu este menţionat în convenţia Ligii Naţiunilor. Recunoaşterea

acestui principiu în câteva tratate internaționale nu poate fi considerat ca suficient pentru a-l pune pe picior de egalitate cu o regulă pozitivă a Dreptului Internațional...

Dreptul Internațional nu recunoaşte dreptul grupurilor naționale, ca atare, de a se separa de statul din care fac parte prin simpla exprimare a unei dorințe, mai mult decât recunoaşte dreptul altor state de a cere o asemenea separare. În general vorbind, acordarea sau refuzul dreptului unei părți a populației de a-şi determina propriul destin politic prin plesbicit sau printr-o altă metodă, este, în mod exclusiv, un atribut al suveranității fiecărui stat care este definitiv constituit[86].

Al doilea raport a luat în considerație aceeaşi problemă, după ce a stabilit, în primul rând, că Finlanda (care include Insulele Aland), a devenit un stat independent, constituit după declararea independenței lui față de Rusia în 1917. În ciuda recunoaşterii faptului că majoritatea populației Insulelor Aland ar alege unirea cu Suedia dacă s-ar organiza un referendum, Comisia a ajuns la o concluzie similară în ceea ce priveşte sfera autodeterminării – „un principiu de libertate şi justiție, exprimat printr-o formulă vagă şi generală, care a dat naştere celor mai multe interpretări şi diferențe de opinii”[87].

Este posibil să admitem ca regulă absolută faptul că o minoritate a populației unui stat, care este definitiv constituit şi perfect capabil să-şi îndeplinească îndatoririle ca atare, are dreptul de a se separa de acel stat pentru a fi încorporat într-un alt stat sau pentru a-şi declara independența? Răspunsul nu poate fi decât negativ. A

recunoaşte minorităților, de limbă sau religie, sau oricărei fracțiuni a unei populații, dreptul de a se retrage din comunitatea căreia îi aparțin, pentru că aceasta este dorința lor sau propriul lor plac, ar însemna distrugerea ordinii şi stabilității statului şi inaugurarea anarhiei în viața internațională; ar însemna susținerea unei teorii incompatibilă cu însăşi ideea de stat ca unitate teritorială şi politică[88].

Pentru a sprijini această concluzie, Comisia s-a referit în mod specific la considerații politice, inclusiv necesitatea de a recunoaşte contribuția Finlandei la „respingerea atacurilor comunismului bolşevic" şi la opiniile populației suedeze a Finlandei care nu era de origine aland[89].

Pe lângă aspectul extern, autodeterminarea a fost de asemenea considerată de preşedintele Wilson şi de ceilalți ca incluzând şi un aspect intern, acela al democrației[90]. Dacă autodeterminarea este „o expresie, în formă succintă, a aspirației de a te conduce singur şi a nu fi condus de alții"[91], atunci această autoconducere implică o participare semnificativă în procesul guvernării. Dar, în timp ce ecuația autodeterminare – democrație ar putea să fi fost fundamentul filosofic al principiilor wilsoniene, statele create în 1919 nu şi-au asumat obligații specifice pentru asigurarea unei forme democratice de guvernare, deşi minoritățile au primit diverse garanții[92].

Obstacolele care au împiedicat aplicarea universală a principiului autodeterminării la Versailles sunt similare acelora legate de protecția minorităților; aplicarea limitată a tratatelor post-Versailles, numai la statele învinse sau cele

noi; eşecul modificării graniţelor pentru a elimina minorităţile (inclusiv pe acelea care au dorit autodeterminarea naţională) şi continua instabilitate politică în Europa în perioada interbelică. În plus, era în mod evident dificil, dacă nu imposibil, de a identifica acele criterii pe care un grup naţional trebuie să le satisfacă pentru a-şi legitima aspiraţiile de autodeterminare şi/sau statalitate.

Majoritatea discuţiilor despre „autodeterminare" încep cu o încercare de împărţire a conceptului în părţile lui componente: care este esenţa lui şi în ce mod poate fi determinată soarta sa? Primul include componente subiective şi obiective, adică ceea ce este necesar pentru ca membrii unui grup anume să se gândească la ei înşişi ca la un grup distinctiv, precum şi faptul că grupul trebuie să aibă anumite caracteristici comune, obiectiv determinate, de exemplu, etnicitate, limbă, istorie sau religie. Desigur, fiecare persoană aparţine mai multor grupuri diferite în acelaşi timp şi dificultatea apare în a stabili care sunt grupurile relevante în scopul respectării principiului autodeterminării.

În lumea geopoliticului n-ar trebui să ne surprindă faptul că graniţele bine definite sunt rare.

Nu numai amestecul grupurilor rasiale lingvistice şi religioase au constituit obstacole în faţa soluţiilor acceptabile de către toate elementele implicate (la sfârşitul Primului Război Mondial). Chiar mai primejdioase pentru pace decât drepturile conflictuale „naturale" ale naţionalităţilor, erau drepturile lor „istorice". Fiecare naţionalitate îşi reclama frontierele aşa cum erau ele în

timpul celei mai mari expansiuni istorice, frontiere care nu ţineau cont de dezvoltarea etnică şi istorică a secolelor care s-au scurs... Trezirea popoarelor a dezlănţuit pasiuni colective care au devenit, în secolul de după 1848, factorul cel mai puternic în aţâţarea urii şi a războaielor[93].

O privire asupra conflictelor contemporane este lucrul de care avem nevoie pentru a prezenta aceste dificultăţi, multe dintre el apărând în timpul încercărilor de a defini graniţe relevante. De exemplu, între cele două insule, Irlanda şi Regatul Unit, „esenţa" relevantă poate fi reprezentată prin: ambele insule luate împreună, în ciuda amestecului etnic de englezi, scoţieni, galezi şi irlandezi; fiecare insulă luată separat, în ciuda amestecului primilor trei în Marea Britanie şi de irlandezi şi scoţieni în Irlanda; cele două state existente; sau fiecare grup etnic sau geografic, care ar include cel puţin cele patru entităţi separate: Anglia, Scoţia, Ţara Galilor şi Irlanda cu, de la 0 la 2 grupuri adiţionale (catolicii irlandezi şi protestanţii „britanici") în Irlanda de Nord. Citarea a numeroase situaţii ireductibile asemănătoare nu ne va duce prea departe, dar existenţa lor subliniază faptul că afirmarea unei „esenţe" a autodeterminării politice implică, aproape sigur, negarea autodeterminării altei „esenţe", care poate fi mai mică sau mai mare; ca şi în cazul minorităţilor, esenţa nu poate fi niciodată total eliminată.

Liderul cehoslovac Jan Masaryk a afirmat că autodeterminarea nu implică dreptul necondiţionat la independenţa politică[94], şi planul Ligii Naţiunilor pentru protecţia minorităţilor era în parte elaborat pentru a asigura ceea ce s-ar putea numi autodeterminare culturală pentru acele grupuri ale căror revendicări de recunoaştere politică

mai mare erau negate de Marile Puteri, în mod evident, acest lucru nu a satisfăcut cerința fundamentală pentru crearea „statului-națiune” care a străbătut retorica perioadei din jurul anului 1919.

Wilson a propus ca principiul autodeterminării să fie recunoscut în Convenția Națiunilor Unite. El declara:

Puterile Contractante se unesc în garantarea reciprocă a independenței politice şi a integrității teritoriale, dar au căzut de acord că reglementările teritoriale, dacă apar, şi care s-ar putea dovedi necesare în viitor, din cauza schimbărilor petrecute în cadrul actualelor relații rasiale şi politice, în conformitate cu principiul autodeterminării, aceste modificări teritoriale care, în concepția a 3/4 din delegați, pot fi cerute de bunăstarea şi pot reprezenta interesele popoarelor implicate, pot deveni efective dacă sunt agreate de acele popoare; iar aceste schimbări teritoriale pot să implice, în mod echivalent, compensații materiale. Puterile Contractante acceptă fără rezerve principiul că pacea lumii este mai importantă decât orice altă problemă de jurisdicție politică sau privitoare la granițe[95].

Chiar şi această formulare modestă a fost abandonată înainte de adoptarea ei de către Convenție, dar accentul pus pe pace în propoziția finală reflectă cu acuratețe prioritățile Conferinței de Pace, chiar în conştiința celor mai mari adepți ai autodeterminării.

Atât Lenin, cât şi Stalin au abordat ideea de autodeterminare în contextul „problemei naționale” care s-a

pus în preajma Primului Război Mondial şi a Conferinţei de Pace. Aceştia erau partizanii fermi ai principiului autodeterminării naţionale, dar numai în măsura în care exercitarea lui ar promova interesele luptei de clasă; secesiunea (ca formă principală a autodeterminării în perioada de după 1919) urma să fie promovată ca o tactică de a lupta împotriva naţiunilor dominante şi nu de a-i sprijini pe naţionalişţii burghezi ai naţiunilor dominate[96].

Dreptul naţiunilor la autodeterminare implică numai dreptul la independenţă în sens politic, dreptul la separarea politică liberă faţă de naţiunea dominantă. În mod specific, această cerere de democraţie politică implică libertatea deplină de a dezbate problema secesiunii şi ca decizia asupra secesiunii să fie luată printr-un referendum al naţiunii separatiste.

Prin urmare, această cerere nu reprezintă echivalentul unei cereri de separare, fragmentare şi formare de state mici. Ea implică numai o expresie puternică de luptă împotriva oricărei asupriri naţionale[97].

În felul acesta, sprijinul comunist acordat autodeterminării naţionale şi decolonizării era mai mult o decizie tactică decât filosofică; „o prezentare abstractă a problemei naţionalismului nu mai este de nici un folos şi [prin urmare] interesul fundamental al solidarităţii proletare... cerea ca niciodată să nu adoptăm o atitudine formală în problema naţională”[98].

În contextul rusesc, exercitarea dreptului teoretic al secesiunii în zonele de graniță va fi respins cu tărie, „deoarece este în mod fundamental opus intereselor maselor atât în regiunile din centru, cât şi în cele de graniță”[99]. Dar, în timp ce problema secesiunii a fost respinsă în practică, Uniunea Sovietică a recunoscut drepturile culturale şi lingvistice naționale într-un mod semnificativ[100].

Datorită, în parte, manierei inconsistente în care a fost aplicat principiul autodeterminării după Primul Război Mondial, acesta nu a fost recunoscut inițial ca un drept fundamental al sistemului Națiunilor Unite stabilit în 1945. Există, probabil, un consens între oamenii de ştiință privitor la faptul că, oricare ar fi semnificația lui politică, principiul autodeterminării nu s-a ridicat la nivelul unei norme de drept internațional în momentul în care a fost elaborată Carta Națiunilor Unite[101].

Principiul autodeterminării este menționat doar de două ori în Carta Națiunilor Unite, în amândouă ocaziile în contextul dezvoltării „relațiilor prieteneşti între națiuni” şi în asociație cu principiul „drepturilor egale ale popoarelor”[102]. Autodeterminarea nu este menționată în Declarația Universală a Drepturilor Omului din 1948, deşi în preambul există o referire la dezvoltarea pe bază de prietenie a relațiilor între națiuni.

Totuşi, înaintea imperativului moral şi politic al decolonizării, „principiul” vag al autodeterminării a evoluat curând în „dreptul” la autodeterminarel03. Această evoluție a culminat cu adoptarea, în 1960, de către Adunarea Generală a Națiunilor Unite, a Declarației asupra acordării

independenței popoarelor şi țărilor coloniale (la care ne vom referi în continuare sub denumirea de „Declarația asupra țărilor coloniale”)[104]. Având premisele, inter alia, în nevoia de stabilitate, pace şi respect pentru drepturile omului, Declarația asupra țărilor coloniale „proclamă, în mod solemn, necesitatea de a pune capăt, rapid şi necondiționat, colonialismului, în toate formele şi manifestările sale” şi declară că „toate popoarele au dreptul la autodeterminare; în virtutea acestui drept, ele îşi determină în mod liber statutul politic şi îşi urmează în mod liber dezvoltarea economică, socială şi culturală”[105]. Se declară, de asemenea, că „insuficiența pregătirii politice, economice, sociale sau educaționale n-ar trebui niciodată să servească drept pretext pentru amânarea independenței”[106].

Paragraful 6 al Declarației enunță un alt principiu fundamental fără de care nu se găseşte aproape niciodată vreo referire la autodeterminare (cel puțin în forumurile Națiunilor Unite): „Orice încercare vizând dezagregarea parțială sau totală a unității naționale şi a integrității teritoriale a unui stat este incompatibilă cu scopurile şi principiile Cartei Națiunilor Unite”. Al şaptelea şi cel din urmă paragraf reiterează „dreptul la suveranitate al tuturor popoarelor şi integritatea lor teritorială”.

Problemele evidente ridicate de Declarația asupra țărilor coloniale – de exemplu, definiția de „popoare” şi problema mai extinsă, dacă dreptul la autodeterminare există în afara contextului de decolonizare – au fost puse, chiar dacă nu au fost în mod necesar clarificate, zece ani mai târziu în Declarația asupra principiilor dreptului internațional legate de relațiile prieteneşti şi de cooperare între state în concordanță cu Carta Națiunilor Unite (citată mai târziu ca

„Declarația asupra relațiilor prieteneşti”)[107]. După cum se poate presupune din titlu, Declarația asupra relațiilor prieteneşti ia în considerație o gamă largă de probleme, inclusiv reiterarea interzicerii intervenției în afacerile interne ale unui stat; datoria statelor de a promova drepturile omului în conformitate cu Carta şi principiul egalității suverane a statelor. Printre secțiunile relevante în problema autodeterminării declarația include următoarele:

Folosirea forței în scopul de a lipsi popoarele de identitatea lor națională constituie o violare a drepturilor lor inalienabile şi a principiului non-intervenției. În virtutea principiilor egalității în drepturi şi al autodeterminării popoarelor, înscrise în Carta Națiunilor Unite, toate popoarele au dreptul de a-şi hotărî liber, fără intervenție externă, statutul politic şi de a căuta să-şi realizeze propria dezvoltare economică, socială şi politică şi fiecare stat are datoria de a-şi apăra acest drept în conformitate cu dispozițiile Cartei.

Fiecare stat are datoria de a promova realizarea principiului egalității în drepturi şi al autodeterminării popoarelor... În scopul:

– de a promova relații prieteneşti şi de cooperare între state şi

– de a pune capăt grabnic colonialismului, având în vedere voința liber exprimată a popoarelor interesate şi având în vedere faptul că supunerea popoarelor prin subjugarea, dominarea şi exploatarea de către puteri străine constituie o

violare a principiului autodeterminării, la fel ca şi negarea drepturilor fundamentale ale omului, şi aceasta contravine Cartei...

Nimic din paragrafele următoare nu va fi interpretat ca autorizând sau încurajând vreo acțiune care ar duce la dezmembrarea sau încălcarea, totală sau parțială, a integrității teritoriale sau a unității politice a statelor suverane şi independente, care se conduc după principiul egalității în drepturi şi al autodeterminării popoarelor după cum a fost descris mai sus şi care au un guvern care reprezintă întreg teritoriul fără discriminare de limbă, credință sau culoare.

Fiecare stat trebuie să se abțină de la orice acțiune care vizează dezagregarea unității naționale sau a integrității teritoriale ale altui stat... Integritatea teritorială şi independența politică a statului sunt inviolabile.

Întorcându-ne la cele două probleme ridicate mai sus (definiția popoarelor şi aplicarea principiului autodeterminării în situații non-coloniale) descoperim faptul că Declarația asupra relațiilor prieteneşti nu clarifică prima problemă şi poate, de fapt, să producă confuzie în cea de-a doua.

Un membru care a făcut parte vreme îndelungată din Comitetul Drepturilor Omului a identificat cinci utilizări diferite ale termenului „popor" în perioada anilor 1919-l945, la care s-a aplicat principiul politic al autodeterminării: un popor care trăieşte în totalitate într-un stat condus de către

un alt popor (de ex. irlandezii înainte de 1920); popoare care trăiesc ca minorități în diferite țări fără a avea un stat al lor (de ex., polonezii în Rusia înainte de 1919); un popor care trăieşte ca un grup minoritar într-un stat, dar care se consideră ca făcând parte dintr-un popor vecin (de ex., ungurii din România); un popor dispersat în multe state separate (de ex., germanii din diferite state europene); şi un popor care constituie o majoritate într-un teritoriu aflat sub dominație străină (de ex., regimurile coloniale)[108]. Autodeterminarea, în sensul avut înainte de constituirea Națiunilor Unite, a luat forme diferite în contexte diferite, începând de la independența națională (pentru polonezi, dar nu pentru armeni sau kurzi), la plasarea unor minorități vulnerabile, dar strategice, sub protecție internațională directă (de ex., Danzig şi Memel) şi până la prevederea de a oferi protecție constituțională internă în scopul de a garanta drepturile minorităților (de ex., pentru germanii din Cehoslovacia).

În contextul procesului de decolonizare care a urmat după anul 1945, curând a devenit evident că definiția fundamentală, dacă nu singura, a termenului „popor", a fost cea a locuitorilor neeuropeni din fostele colonii, fără a ține cont de etnicitate, limbă, religie sau alte caracteristici obiective ale acelor popoare colonizate (neținând cont de însuşi procesul de colonizare). Factorul determinant a fost teritoriul, nu „statalitatea"[109]. Totuşi, în ciuda lipsei de omogenitate culturală, politică sau de altă natură, în multe colonii a existat un sentiment subiectiv de apartenență la un popor – chiar dacă a fost definit numai prin împărtăşirea sentimentului anticolonial.

În ciuda declarațiilor Națiunilor Unite vizând „necesitatea respectării stricte a unității naționale şi a integrității teritoriale a unui teritoriu colonial în momentul accesului său la independență”[110], excepțiile nu au lipsit. Dezmembrarea – şi în acest fel „identitățile” redefinite – a fost recunoscută în India Britanică, Ruanda-Urundi, Camerunul de Nord şi Insulele Gilbert şi Ellice şi va fi probabil aprobată (deşi nu fără dezacorduri) pentru teritoriul Insulelor Pacificului, pus sub tutela Statelor Unit[111]. Pe de altă parte, preferința insulei Mayotte de a rămâne asociată cu Franța şi nu cu Insulele Comorre, acum independente, a fost în mod regulat criticată de Adunarea Generală ca o violare a suveranității Insulelor Comorre[112].

De asemenea, se remarcă numeroasele cazuri în care fostele colonii europene au fost recunoscute nu ca entități cu drept la autodeterminare, ci ca pradă accesibilă pentru vecini, state neeuropene cu revendicări istorice reale sau pretinse asupra teritoriilor în discuție. În unele cazuri (de ex., anexarea de către India a teritoriului Goa, cedarea anumitor enclave franceze către India, încorporarea de către Dahomey a enclavei portugheze Sao Joao Batista de Ajuda), absorbția ar fi fost singurul rezultat logic, deşi a devenit certitudine faptul că dimensiunea redusă sau lipsa viabilității economice nu micşorează dreptul unei colonii de a-şi obține independența[113]. În alte cazuri (anexarea de către India a teritoriilor Hyderabad şi Sikkim, invadarea de către Indonezia a Irianului de Vest şi a Timorului de Est şi asumarea de către China a controlului asupra Hong Kongului şi Macaoului), este mult mai dificil de înțeles de ce „popoarele” din asemenea teritorii coloniale bine definite n-au fost privite ca având drept la autodeterminare[114]. După

cum a observat judecătorul Nagendra Singh în cazul Saharei de Vest,

consultarea celor din teritoriul care aşteaptă decolonizarea este un imperativ inevitabil, indiferent dacă metoda urmată în scopul decolonizării este integrarea sau asocierea sau independența... În felul acesta, chiar dacă integrarea teritoriului a fost cerută de un stat interesat, ca în acest caz, acest lucru nu s-ar putea realiza fără a stabili dorința liber exprimată a populației, condiția sine qua non a procesului de decolonizare[115].

Un exemplu ar putea fi situația Insulelor Belize, care a fost primită în rândurile Națiunilor Unite ca stat independent, în ciuda pretențiilor de suveranitate exprimate de Guatemala.

Pretențiile Marocului şi Mauritaniei asupra fostei Sahare spaniole au fost respinse în 1975 de Curtea Internațională de Justiție, care a subliniat că trebuie luată în considerație dorința locuitorilor, în ciuda pretinsei cedări spaniole de teritoriu şi revendicărilor istorice pretinse de Maroc şi Mauritania[116]. Curtea a reafirmat validitatea principiului autodeterminării, deşi nu a afirmat în mod explicit existența acestuia ca o regulă a dreptului internațional[117]. Curtea a subliniat că Adunarea Generală a recomandat „prudență cu privire la formele şi precedeele prin care acest drept urmează să fie pus în practică”[118]. S-a dovedit că au existat diverse legături legale între Sahara de Vest şi sultanul Marocului împreună cu „entitatea mauritană” datând din era precolonială, dar s-a considerat că acele legături nu erau de natură să afecteze aplicarea rezoluției 1514 (XV) în procesul de decolonizare al Saharei de Vest şi, în special, a

principiului autodeterminării prin exprimarea liberă şi autentică a dorinței popoarelor din teritoriu[119]. Curtea nu a decis între prioritățile care trebuiau acordate între principiile autodeterminării şi integrității naționale avansate de Algeria şi, respectiv, Maroc, deşi a sugerat că legături de suveranitate anterioară ar putea să nu fie luate în considerație dacă locuitorii teritoriului implicat nu constituie un „popor" sau în alte „circumstanțe speciale"[120].

Conform atitudinii sale, decolonizarea era privită ca un cadru fundamental, iar autodeterminarea ca principiul relevant cel mai important... Principiul decolonizării este constituit, într-o mare măsură, din principiul autodeterminării, în timp ce autodeterminarea a operat în dreptul internațional în special în sfera decolonizăriil21.

În concluzie, problema impactului populațiilor aflate într-un teritoriu colonial a fost tratată într-un mod oarecum superficial. Acolo unde coloniştii constituie o minoritate dominantă – ca în Zimbabwe sau în Africa de Sud – nu a existat nici o dificultate în susținerea dreptului la autodeterminare a majorității indigene. Totuşi, contrar practicii frecvente în Africa, locuitorii indieni din Fiji (aduşi inițial de britanici) au fost considerați ca fiind o parte a poporului fijian, în scopul aplicării principiului o persoană – un vot[122]. Pe de altă parte, ridicarea dreptului la vot a sute de mii de tamili indieni de către Ceylon, recent proclamat independent, a fost acceptată de către toate statele, cu excepția Indiei, deşi familii au fost aduse în Ceylon în circumstanțe care sunt dificil de diferențiat de cele din Fiji[123]. S-a pus în mod serios problema legitimității populațiilor britanice din Gibraltar şi Insulele Falkland (Malvine), şi în anul 1986 Adunarea Generală a repus Noua

Caledonie (ai cărei rezidenți sunt în majoritate non-indigeni) pe lista teritoriilor care nu sunt autonome[124]. În lumina acestor inconsecvențe, un comentator deosebit de critic a concluzionat că:

Din orice unghi este privită problema definirii „identității” în noul „Drept la autodeterminare din cadrul Națiunilor Unite”, dilemele wilsoniene au persistat. Cu excepția celor mai evidente cazuri de „decolonizare”, nu au fost dezvoltate sau aplicate criterii obiective în ce priveşte preferința pentru o revendicare în defavoarea alteia, sau delimitarea unei anumite populații care să aparțină unui anumit teritoriu[125].

Odată ce „identitatea” a fost identificată, este mai mult decât clar că independența este considerată a fi rezultatul „normal” al exercițiului autodeterminării. Deoarece acesta a fost rezultatul în aproape toate cazurile de decolonizare până acum, este deopotrivă de clar, totuşi, că independența nu este un rezultat necesar.

La trei zile după adoptarea Declarației asupra țărilor coloniale din 1960, Adunarea Generală a adoptat rezoluția 1541, prin Anexa căreia se stabilesc „principiile care trebuie să-i călăuzească pe membri în a hotărî dacă există sau nu obligația de a transmite informația cerută în conformitate cu articolul 73e al Cartei” adică dacă un teritoriu este sau nu autonom[126]. Această rezoluție clarifică faptul că un teritoriu care nu este autonom, în conformitate cu Capitolul XI al Cartei, poate atinge „o măsură deplină a autonomiei” prin manifestare ca stat independent suveran, prin asociere liberă cu un stat independent sau integrare la un stat independent[127].

Preferința clară pentru independență ca rezultat normal al exercițiului dreptului la autodeterminare este evidențiată de cerințele detaliate pentru acordul liber şi informat al popoarelor implicate, fie că este aleasă libera asociere fie integrarea[128].

Libera asociere implică „o alegere liberă şi voluntară... prin procese democratice şi informații" şi trebuie să includă dreptul de modificare unilaterală a asocierii de către popoarele din teritoriu[129]. Integrarea trebuie realizată pe baza „egalității depline" între popoarele din teritoriu şi țara independentă la care aderă şi poate surveni numai dacă teritoriul a atins „un stadiu avansat de autonomie, cu instituții politice libere" şi dacă opțiunea de integrare este făcută „în deplină cunoştință de cauză" prin procese democratice „conduse corect şi bazate pe sufragiul universal al adulților"[130]. Nu există cerințe procedurale de îndeplinit pentru un teritoriu dependent pentru ca acesta să se poată manifesta ca stat independent, suveran.

Opțiunile sunt expuse într-o mică măsură, deşi semnificativ, în Declarația asupra relațiilor prieteneşti, care stipulează:

Întemeierea unui stat independent şi suveran, libera asociere sau integrare cu un stat independent sau manifestarea sub forma oricărui alt statut politic liber determinat de către un popor constituie modalități de implementare a dreptului la autodeterminare de către acel popor[131].

Această flexibilitate nu a fost încă utilizată pentru a justifica apariția dintr-un statut de dependență a vreunei forme constituționale sau de altă natură, dar reprezintă într-adevăr o recunoaştere rară şi binevenită a potențialului pentru noi relații inter- sau intrastatale.

Cele două convenții internaționale asupra drepturilor omului adoptate de Adunarea Generală a Națiunilor Unite în 1966 au intrat în vigoare un deceniu mai târziu şi acum fiecare are mai mult de 80 de participanți[132].

Toate popoarele au dreptul la autodeterminare. În virtutea acestui drept ele îşi determină în mod liber statutul politic şi îşi urmăresc în mod liber dezvoltarea economică, socială şi culturală.

În conformitate cu articolul 40 din Convenția asupra drepturilor civile şi politice, statelor li se cere să prezinte rapoarte periodice unui corp de experți, Comitetului pentru drepturile omului, privitoare la implementarea drepturilor garantate în conformitate cu Convenția. Aceste rapoarte şi discuțiile între membrii Comitetului şi reprezentanții guvernului, care le însoțesc, ar putea sugera interpretarea făcută de Comitet asupra aspectelor interne şi externe ale autodetenuinării. Din păcate, multe țări fie că nu s-au referit în mod specific la articolul 1, fie că s-au referit în termeni atât de generali, încât nu s-au putut trage concluzii din conținutul lui.

Rezerva Indiei față de articolul 1 al Convenției, prezentată la vremea ratificării de către India, reprezintă în termeni direcți

punctul de vedere al multor țări care sprijină o interpretare limitată a „autodeterminării”:

Cu privire la articolul 1 (din ambele Convenții)... Guvernul Republicii India declară că cuvintele „dreptul la autodeterminare”, care apar în aceste articole se aplică numai popoarelor aflate sub dominație străină şi că acele cuvinte nu se aplică statelor independente, suverane sau unei secțiuni a unui popor sau națiuni – care este esența integrității naționale[133].

Într-o apariție ulterioară în fața Comitetului asupra drepturilor omului, India a afirmat mai explicit că şi Carta Națiunilor Unite aplică „dreptul la autodeterminare în contextul internațional numai popoarelor şi teritoriilor dependente”[134].

Se fac referiri frecvente la participarea populară în procesul politic după modul în care este asigurată autodeterminarea internă; acestea sunt discutate în detaliu în capitolul 6, deşi nu este clar care ar fi consecințele eşecului în garantarea unei asemenea participări, în termenii autodeterminării[135]. Jordan a declarat că „principiul autodeterminării este un proces continuu şi nu se încheie cu declararea independenței”[136].

Guvernul britanic a declarai, destul de ambiguu, că „în cazul unui conflict între obligațiile lui în conformitate cu articolul 1 al Convenției şi obligațiile lui în conformitate cu Carta (în special, în conformitate cu articolele 1, 2 şi 73), vor prevala obligațiile lui în conformitate cu Carta”[137]. Raportul

britanic inițial către Comitet, prezentat în 1978, conținea un raport detaliat asupra manierei în care a fost promovată autodeterminarea sau autonomia în teritoriile dependente din Belize (acum independente), Bermude, Insulele Virgine Britanice, Insulele Cayman, Insulele Channel, Gibraltar, Insulele Gilbert (acum independente), Hong Kong (care urmează să fie transferat Chinei în 1997), Montserrat, Pitcairn, Sf. Elena şi Insulele Turks şi Caicos[138].

URSS şi RSS Bielorusă accentuează dreptul secesiunii ca fiind esențial pentru autodeterminare în contextul sovietic, după cum dreptul de a se despărți este „expresia legală a suveranității naționale”[139]. Reprezentantul Uniunii Sovietice a afirmat că „este de neconceput ca o republică să dorească să se separe, din moment ce există o legătură solidă şi de nezdruncinat care uneşte toate popoarele şi națiunile statului”[140].

S-au făcut cel puțin două încercări, prin petiții individuale adresate Comitetului în baza Protocolului Opțional al Convenției, de a pune problema dacă grupurile de indieni din Canada se bucură de dreptul la autodeterminare[141]. Totuşi, în ambele cazuri, Comitetul a decis că, din moment ce numai „persoanele care pretind că sunt victime” ale violării drepturilor omului au dreptul să adreseze plângeri în conformitate cu Protocolul Opțional, problema unei pretinse violări a dreptului unui „popor” la autodeterminare în conformitate cu articolul 1 nu poate fi pusă prin procedura Protocolului Opțional[142].

Comitetul pentru drepturile omului a emis „comentarii generale” cu privire la câteva prevederi ale Convenției, care

se ocupă atât de problemele importante, cât şi de rezolvările procedurale legate de obligaţiile de raportare ale statelor[143]. Comentariul său general asupra articolului 1 nu a fost publicat până în 1984 şi nu face nimic pentru a clarifica sensul conceptului „autodeterminării" sau sfera obligațiilor statului în conformitate cu articolul 1[144].

Discuțiile în jurul adoptării comentariului general asupra articolului 1 scot în evidență dificultățile legate de redactarea unui text care, într-adevăr, ar adăuga un anumit grad de înțelegere a esenței, spre deosebire de cuvintele seci ale Convenției[145]. Preşedintele Comitetului a observat în mod corect că dreptul la autodeterminare este „unul dintre cele mai anevoioase de definit, din moment ce abuzându-se de acest drept se poate primejdui pacea şi securitatea internațională"[146]. Unii membri ai Comitetului au sugerat că conceptul de autodeterminare nu a fost limitat la contextul colonial,[147] dar lipsa unui consens a făcut imposibilă definirea mai clară a acestui drept. Nici Convenția Europeană[148], nici cea Americană[149] asupra drepturilor omului nu includ recunoaşterea specifică a dreptului la autodeterminare. Carta Africană asupra drepturilor omului şi popoarelor[150] se referă în articolul 19 la egalitatea popoarelor, incluzând afirmația că „nimic nu poate justifica dominarea unui popor de către un alt popor" şi articolul 20 stabileşte dreptul la autodeterminare:

1. Toate popoarele au dreptul la existență. Ele au dreptul inalienabil şi indiscutabil la autodeterminare. Ele îşi vor determina în mod liber statutul lor politic şi îşi vor urmări dezvoltarea economică şi socială în concordanță cu politica pe care au ales-o în mod liber.

2. Popoarele coloniale sau dominate au dreptul să se elibereze din lanțurile dominației prin recurgerea la orice mijloace recunoscute de comunitatea internațională.

3. Toate popoarele au dreptul la asistență din partea statelor participante la prezenta Cartă, în lupta lor de eliberare împotriva dominației străine, fie ea politică, economică sau culturală.

Există o permanentă diferență de opinii între avocații din toată lumea asupra problemei dacă există sau nu „un drept" la autodeterminare în dreptul internațional uzual. Profesorii Brownlie şi Gros Espiell susțin că dreptul la autodeterminare este jus cogens, o normă peremptorie a dreptului internațional[151], în timp ce profesorul Verzijil reprezintă cealaltă extremă, susținând că autodeterminarea este „nedemnă de denumirea de normă a dreptului"[152].

Fără a dezbate dacă dreptul la autodeterminare este jus cogens, este greu de pus în discuție statutul lui ca „drept" în dreptul internațional. În timp ce rezoluțiile Adunării Generale nu promulgă legi, adoptarea unanimă a Rezoluțiilor 1514, 2625 şi a multor altora care subliniază „dreptul" de autodeterminare este semnificativă, după cum este şi faptul că mai mult de jumătate din statele lumii au acceptat în mod formal dreptul la autodeterminare prin aderarea lor la una sau la ambele Convenții.

Guverne şi oameni de ştiință din toate regiunile şi de orice culoare politică acceptă dreptul popoarelor la autodeterminare[153]. Deoarece definiția de „popoare" şi

mijloacele prin care trebuie să ne asigurăm că dreptul la autodeterminare este respectat vor rămâne, cu siguranță, controversate în contextul unor situații specifice[154], problema fundamentală este dacă dreptul internațional la autodeterminare a fost recunoscut ca fiind aplicabil în afara contextului decolonizării.

În ciuda referințelor din Rezoluțiile 1514 şi 2625 ale Adunării Generale şi din cele două Convenții legate de dreptul la autodeterminare a „tuturor" popoarelor, în practică dreptul la autodeterminare a fost limitat la situații coloniale sau, altfel spus, la „popoarele" coloniale[155]. „Nici un stat nu a acceptat dreptul tuturor popoarelor la autodeterminare. Desigur, nimeni nu mai pretinde că neagă autodeterminarea; dar care din aceste două atitudini stabileşte caracterul normativ al «autodeterminării» rămâne de discutat."[156]

De fapt, principiul unității naționale a fost cel urmat pe plan aproape universal de către comunitatea internațională – care, în definitiv, este compusă din state al căror interes este să se apere pe ele însele. Cu singura excepție a Bangladeshului, a cărui independență s-a datorat mai mult armatei indiene decât preceptelor dreptului internațional, începând cu 1945 comunitatea internațională nu a acceptat nici o altă pretenție secesionistă.

Acceptarea clar formulată în... [rezoluțiile pertinente ale Națiunilor Unite] a principiilor unității naționale şi integrității teritoriale a statului implică nerecunoaşterea dreptului de secesiune. Dreptul popoarelor la autodeterminare, după cum apare el în documentele

Națiunilor Unite, există numai pentru popoarele aflate sub dominație colonială sau străină, adică cele care nu sunt organizate sub forma legală a unui stat. Dreptul la separare dintr-un stat membru al Națiunilor Unite nu există ca atare în instrumentele sau în practica urmate de Organizație, din moment ce a căuta să-l invoci în scopul de a scinda unitatea națională sau integritatea teritorială a unui stat ar însemna o aplicare greşită a principiului autodeterminării, contrar țelurilor Cartei Națiunilor Unite[157].

Statele africane, care, după 1948, în contextul decolonizării, erau printre liderii promovării „dreptului" la autodeterminare, au adoptat o interpretare foarte îngustă a acestui drept în contextul postcolonial al independenței. Din cauza eterogenității etnice extreme a majorității statelor africane şi deci a dificultăților în promovarea unui simț al statalității în perioada care urmează imediat după obținerea independenței, s-a stabilit ca principiile integrității teritoriale şi unității naționale să fie prioritare față de cele ale autodeterminării[158]. Chiar în contextul secesiunii minorității sau în cel al ajustării granițelor,

ideea autodeterminării etnice sau crearea de națiuni noi din cadrul statelor existente a fost respinsă în mod categoric [de către statele africane]... Întreaga sarcină a integrării naționale şi a edificării națiunii poate cere negarea dreptului la autodeterminare etnică în cele mai multe dintre teritorii după ieşirea lor din starea de dependență[159].

Africa poate fi mai onestă decât restul lumii în a admite faptul că autodeterminarea statului a înlocuit autodeterminarea teoretică a popoarelor care, luată ca o

concluzie logică, poate duce, în unele cazuri, la secesiune[160]. Chiar promovarea regionalismului poate fi interzisă în țările care își mențin cu greu „unitatea națională”[161].

Sancțiune supremă în societatea tradițională, secesiunea a devenit astăzi greşeala supremă de lez-unitate africană. De aceea este sancționată foarte puternic, în numele unității africane, ea însăşi condiționată de principiul statalității.

Principiul statalității este acela că statul trebuie să fie factorul dinamic şi în acelaşi timp şi limita transcendentă a exercițiului dreptului popoarelor de a dispune de ele însele.

În concluzie, am putea spune că în Africa, dacă individul se defineşte prin şi în societate, atunci dreptul popoarelor de a dispune de ele însele trebuie să se exercite în cadrul statuluil62.

În timp ce statele latino-americane au sprijinit eforturile de decolonizare, ele tind să privească problemele legate de autodeterminare ca fiind în mare măsură irelevante pentru emisfera vestică (cu excepția principiului non-intervenției ca principiu esențial al independenței şi suveranității naționale). „Din moment ce nu există minorități iredentiste în America Latină, este clar că autodeterminarea politică nu poate să fie o revendicare formulată de nici un grup de pe continent”[163].

Profesorul Gros Espiell crede că dreptul la autodeterminare este jus cogens, dar numai într-o formă foarte limitată:

Națiunile Unite au stabilit că dreptul la autodeterminare este un drept al popoarelor aflate sub dominație colonială sau străină. Dreptul nu se aplică popoarelor deja organizate sub forma unui stat, care nu sunt sub dominație colonială sau străină din moment ce rezoluția 1514 (XV) şi alte instrumente ale Națiunilor Unite condamnă orice încercare care vizează scindarea parțială sau totală a unității naționale sau a integrității teritoriale a unei țări. Dacă, totuşi, sub masca unității naționale, dominația colonială şi străină există în fapt, indiferent de formula legală folosită în încercarea de a o disimula, dreptul respectivului popor subjugat nu poate fi neglijat, fără a viola dreptul internațional[164].

Aspectul intern al autodeterminării se referă la faptul că statele şi popoarele acestora au dreptul la independență de sub dominația străină. În felul acesta, statele existente care au fost invadate sau care sunt, în mod clar, controlate de puteri străine au dreptul la autodeterminare, adică au dreptul de a alunga pe invadatori şi de a restabili independența[165].

Totuşi, aceasta nu înseamnă că orice „popor" non-colonial sau minoritate din interiorul unui stat existent a obținut deja dreptul la independență sau autodeterminare, în conformitate cu dreptul internațional. Deşi câțiva autori au argumentat că o anumită formă de „drept la secesiune" ar trebui „recunoscută ca parte a dreptului la autodeterminare[166], practica statală constantă şi ponderea autorității duc la concluzia că un asemenea drept nu există încă[167]. Încercările de a susține că o minoritate dată sau un alt grup este, de fapt, sub dominație străină sau colonială, nu au fost încununate de succes, cu excepția cazului în care

se referă la autodeterminarea internă a unui stat recunoscut a fi sub control sau ocupație străină.

În felul acesta, în timp ce autodeterminarea ar putea deveni „o lozincă pe care o spun toți pentru a se identifica cu cei virtuoşi”[168], practica statală şi cea a Națiunilor Unite, începând din 1960, oferă dovada că şi comunitatea internațională recunoaşte numai un drept foarte limitat de 1) autodeterminare externă, definit ca dreptul la libertate obținut de la o putere colonială anterioară, şi 2) autodeterminarea internă, definită ca independența populației unui întreg stat față de influența sau intervenția străină.

În ciuda acestei definiții contemporane limitate a „dreptului” la autodeterminare – definiție creată în primul rând de state[169] – „principiul” autodeterminării va continua să fie o forță politică majoră atât pe plan internațional, cât şi intern. Într-adevăr, conceptele care promovează drepturile omului, drepturile minorităților şi drepturile indigenilor pot contribui în mod direct la întărirea principiului autodeterminării, la fel cum legea promovată de stat caută să minimalizeze impactul său postcolonial.

Capitolul 4: DREPTURILE MINORITĂȚILOR

Toate societățile, în afară de cele mai mici şi aflate în perfectă coeziune, includ grupuri inferioare numeric care

pot fi distinse – şi care se pot distinge – din majoritate. După cum se menţionează mai jos, juriştii de drept internaţional nu au acceptat nici una din definiţiile propuse pentru „minoritate” dar, având în vedere scopul pe care ni-l propunem în acest capitol, o definiţie de bun-simţ, drept un grup numeric mai redus şi non-dominant, care se distinge prin atribute comune de etnicitate, rasă, religie sau limbă, este suficientă[170].

Protecţia internaţională a minorităţilor apare în Tratatul din Westphalia din 1648, prin care părţile au căzut de acord să respecte drepturile anumitor minorităţi religioase (nu ale tuturor) aflate sub jurisdicţia lor. Totuşi, dată fiind existenţa istorică a autorităţii religioase şi seculare anterioară acestei perioade, asemenea acorduri ar putea fi cu uşurinţă considerate ca o recunoaştere a puterii anumitor grupuri politice şi nu a drepturilor religioase per se[171]. Religia a constituit, cu siguranţă, cel mai semnificativ mod de distingere al majorităţii grupurilor, cel puţin până în secolul al XVIII-lea, şi cele mai multe dintre reglementările timpurii privitoare la protecţia minorităţilor s-au referit la ceea ce astăzi s-ar putea numi mai degrabă libertate religioasă decât drepturile grupului.

Un sistem distinctiv de asigurare a unui anumit grad de autonomie culturală şi religioasă a fost sistemul millet promovat de Imperiul Otoman. Millet urma de obicei direcţii religioase, fiecare comunitate religioasă (cele mai importante fiind cele ortodoxe, armene şi iudaice) având autoritatea de a reglementa anumite probleme, cum ar fi starea civilă, moştenirile şi alte relaţii intracomunitare; fiecare millet era, de asemenea, responsabil de strângerea taxelor datorate guvernului otoman central.

Deşi unii millet au dobândit caracteristici geografice sau politice mai mari în perioada otomană mai târzie[172], sistemul a fost descris ca fiind în mod esențial „o soluție inventată de un guvern care nu cunoştea semnificația conceptului de naționalitate şi, prin urmare, era nefamiliarizat cu conceptul de majoritate-minoritate[173]. Dezvoltarea de comunități autonome, bazate pe religie, a fost de asemenea compatibilă cu prescripțiile de toleranță pentru alte religii din Coran şi mari comunități non-musulmane au continuat să înflorească în întreg Imperiul Otoman[174].

Congresul de la Viena, care a dezmembrat Imperiul lui Napoleon în 1815, a luat de asemenea în considerație, într-o oarecare măsură, drepturile minorităților naționale. Cu excepția separării Belgiei de Țările de Jos, granițele impuse prin Congres au durat treizeci de ani fără vreo modificare esențială. Confederația Germană s-a bazat pe etnicitate şi limbă, iar drepturile a ceea ce a fost considerată minoritate etnică polonă în Rusia au fost garantate prin crearea „Regatului Poloniei", deşi acesta a durat numai până în 1830-1831, când Rusia a înăbuşit o revoltă poloneză. Tratatul de la Berlin din 1876 a inclus măsura de protecție a „libertăților şi drepturilor tradiționale" de care s-a bucurat comunitatea religioasă a Muntelui Athos din Grecia.

Constituția Bulgariei din 1878 a conținut de asemenea garanții pentru minoritățile greacă şi turcă, dar încercările cele mai conştiente şi complete de a proteja minoritățile etnice sau de alt tip prin mijloace legale internaționale au fost aşa-numitele tratate asupra minorităților adoptate la sfârşitul Primului Război Mondial şi ulterior revăzute de Liga Națiunilor[175]. „Minoritățile naționale care au fost incluse, controlate sau reprimate de o autoritate imperială au avut o

ocazie fără precedent (şi mulţi au crezut, irepetabilă) pentru ceea ce se numeşte acum 'autodeterminare' "[176], deşi trebuie să recunoaştem că excepţiile atât de mult lăudatei „autodeterminări" din „cele paisprezece puncte" ale lui Woodrow Wilson sunt suficient de numeroase pentru a crea dubii asupra acceptării „statului-naţiune" ca un principiu imuabil (sau chiar neapărat dorit) al relaţiilor internaţionale[177].

Aceste tratate se împart în trei categorii, deşi măsurile de protecţie esenţiale incluse erau în mod relativ similare[178]. Primul grup de tratate le-a inclus pe cele impuse statelor învinse: Austria, Ungaria, Bulgaria şi Turcia. Cel de-al doilea a inclus fie state nou create în urma dezmembrării Imperiului Otoman, fie state ale căror graniţe au fost modificate în special pentru a răspunde cerinţei pe care preşedintele Wilson a denumit-o autodeterminare; în acest grup au fost Cehoslovacia, Grecia, Polonia, România şi Iugoslavia, în fine, prevederi speciale în legătură cu minorităţile au fost incluse în regimurile stabilite în Aland, Danzig, teritoriul Memel şi Silezia Superioară.

Printre măsurile de protecţie comune incluse în primele două categorii de tratate erau dreptul la egalitatea tratamentului şi nediscriminarea; dreptul la cetăţenie, deşi un membru al grupului minoritar ar putea opta pentru păstrarea altei cetăţenii dacă dorea; dreptul de a-şi folosi propria limbă; dreptul minorităţilor de a-şi stabili şi controla propriile instituţii caritabile, religioase şi sociale; obligaţia statului de a oferi un suport financiar „echitabil" şcolilor minorităţilor (în care instrucţia la nivelul primar trebuie să fie făcută în limba minorităţii) şi altor instituţii şi recunoaşterea supremaţiei legilor care protejează drepturile

minorităților față de alte legiferări[179]. Un anume grad de autonomie teritorială a fost acordat Insulelor Aland[180], Ruteniei în Cehoslovacia[181], aromânilor din Pind în Grecia[182], şi saşilor şi secuilor transilvăneni din România[183].

S-au scris multe critici la adresa tratatelor asupra minorităților şi nu este nevoie să le repetăm şi nu există nici o îndoială cu privire la eşecul lor final[184]. Cu toate acestea, rezultatul Tratatului de la Versailles a fost o hartă a Europei care a fost mult mai aproape de țelul teoretic al unei colecții de „state-națiuni" adevărate, decât cea a Europei de dinainte de război. În timp ce, în 1914, aproximativ jumătate din populația Europei era constituită din „minorități", în 1919 numai o pătrime erau minorități. Albania, Bulgaria, Estonia, Ungaria, Lituania, Letonia, Polonia şi România aveau majorități etnice, în timp ce statele mai artificiale ale Cehoslovaciei şi Iugoslaviei aveau grupuri etnice[185] dominante, dacă nu majoritare.

Garanțiile minorităților, inserate în diverse tratate elaborate după 1919, nu au fost introduse pentru a repara ravagiile provocate de imperii (în ciuda unor atrocități ca, de ex., genocidul împotriva armenilor în 1915-1916), ci mai degrabă pentru a linişti şi proteja acele minorități „naționale" ale căror revendicări de autodeterminare nu au fost recunoscute de Marile Puteri victorioase.

În practică, amenințarea împotriva minorităților religioase nu venea din partea otomanilor, al căror sistem millet a oferit întotdeauna o măsură minimă acceptabilă de protecție a comunităților creştine, ci din partea noilor state în formare, care nu aveau încredere în nici o minoritate din

interiorul teritoriului lor. Clauzele de tolerare, acceptate cu greu de noile state ale Serbiei, Greciei, României, Bulgariei şi Albaniei, ca preţ al recunoaşterii lor diplomatice, au fost inserate pentru a proteja minorităţile nu împotriva autorităţii şovăielnice a imperiului, ci împotriva puterii brute a naţionalismului[186].

Mecanismele de supervizare stabilite de Liga Naţiunilor erau incomode şi au început prin trimiterea unei petiţii la secretariatul Ligii[187] de către un grup minoritar. Petiţia a fost înmânată guvernului însărcinat cu studierea sa şi a fost apoi studiată de către „Comitetul celor trei", care era format din preşedintele Consiliului Ligii şi doi alţi membri ai Consiliului. Nici Comitetul, nici Consiliul nu aveau puteri de execuţie şi reiese de aici că exista o preferinţă pentru guverne – deşi aceste slăbiciuni nu erau mai mari decât acelea din cauza cărora suferă multe mecanisme contemporane scăpate din vedere.

În ciuda eşecurilor sistemului Ligii, principiul supervizării internaţionale asupra obligaţiilor impuse prin tratat cu privire la drepturile minorităţilor a fost semnificativ. În timp ce una dintre cele mai răspândite critici ale tratatelor asupra minorităţilor a fost aceea că acestea se aplicau numai statelor slabe sau învinse, remediul adecvat ar fi trebuit să fie mai degrabă extinderea sistemului de măsuri de protecţie al minorităţilor decât abandonarea lui. Tratatele cu privire la minorităţi au fost incapabile să-i protejeze pe evrei şi pe alţii de holocaust; totuşi, viaţa Ligii Naţiunilor şi a ordinii internaţionale pe care ea a încercat să o menţină a fost atât de scurtă, încât nu este corect să tragem concluzii din acest precedent al Ligii asupra eficacităţii remediilor internaţionale pentru protecţia minorităţilor.

Soarta sistemului Ligii legat de problema minorităților a fost în mare măsură determinată de contextul politic internațional. Problema minorităților nu era una tehnică, care putea fi manevrată prin rutina unei agenții izolate de vicisitudinile conflictelor politice; era o problemă politică de mare importanță şi putea fi soluționată numai conjugată cu celelalte probleme politice. Când Liga a eşuat în cooperarea cu factorii dezintegratori ai ordinii mondiale, colapsul sistemului minorităților era inevitabil; era o parte integrantă a Ligii şi destinul lui nu putea fi despărțit de cel al Ligii[188].

Trebuie să subliniem trei aspecte ale tratatelor Ligii Națiunilor. În primul rând, măsurile de protecție a minorităților formulate în Ligă au fost impuse numai câtorva state selectate; nu s-a făcut nici o sugestie legată de obligativitatea Marilor Puteri de a respecta aceste măsuri. În al doilea rând, tratatele garantau ceea ce, în acea vreme, au fost considerate ca drepturi tradiționale ale minorităților în ceea ce priveşte activitățile religioase, de limbă şi culturale. Ele nu implicau o mai largă autonomie economică şi politică, cu excepția unor cazuri speciale: Danzig, Memel şi Silezia Superioară[189]. În al treilea rând, presupusa „autodeterminare" a anumitor naționalități a rezultat, de fapt, din dictatele Marilor Puteri; minorităților implicate li s-a acordat un lobby la Paris, dar nu posibilitatea să voteze acasă.

Chiar dacă tratatele asupra minorităților ar fi avut succes deplin, ele nu ar fi eliminat „problema minorităților". În Europa de Est, de exemplu, minoritățile au continuat să reprezinte de la 15% la mai mult de 50% (în Cehoslovacia şi Iugoslavia) din noile state. Ambii factori, adică „Primul Război Mondial şi Tratatul de la Versailles, au transformat

Europa de Est dintr-o zonă dominată de un anumit număr de mari imperii într-o zonă asupra căreia se certau un număr mare de imperii”[190].

Disputele iredentiste au izbucnit aproape imediat şi au continuat în întreaga perioadă interbelică. Harta Europei după tratatul de la Versailles nu mai conținea mari imperii de divizat, iar minoritățile în statele fățiş „naționaliste” erau, probabil, chiar mai puțin binevenite decât fuseseră în cadrul imperiilor.

În statele-națiuni ale perioadei interbelice o minoritate părea sortită, exceptând războiul şi modificarea frontierelor, să rămână veşnic o minoritate, nu doar în sensul statistic neutru, ci de asemenea în sensul de privare politică, dacă nu şi civilă. În consecință, ea tindea să caute ajutor la „țara-mamă” etnică şi culturală împotriva presiunilor unui stat „gazdă” şi astfel disputa a devenit internațională... Guvernul „gazdă”, la rândul lui, a fost obligat să cultive cultura națională specifică a statului-națiune pe întreg teritoriul; în caz contrar, putem considera că obținerea independenței naționale ar fi fost inutilă[191].

Conceptele de drepturi ale minorităților şi de naționalism s-au dezvoltat la început în spațiul Europei, în secolul al XIX-lea şi la începutul secolului XX. Imperiile coloniale deveniseră notorii în ceea ce priveşte ignorarea factorilor etnici, lingvistici sau alții de factură „națională”, lăsând rezolvarea acestor probleme complexe în seama statelor independente apărute după decolonizare[192]. Deşi națiunile sau grupurile etnice africane şi asiatice au fost adesea instigate unele împotriva altora de către puterile coloniale,

se pare că nu a existat nici o preocupare pentru protecția „minorităților” – cu excepția consolidării şi protecției privilegiilor colonişt ilor albi.

Orientarea individualistă a țărilor anglofone ca Australia, Canada şi Statele Unite au condus la acordarea unei slabe preocupări în ce priveşte drepturile grupurilor minoritare şi „creuzetul” american era preocupat numai (şi destul de rar) de egalitatea indivizilor şi ne-discriminare. În emisfera vestică, grupurile indigene nu au fost recunoscute de populațiile colonizatoare[193].

Câteva exemple de dispoziții legale ne-europene în problema minorităților pot fi regăsite în constituția Libanului din 1926, care cerea reprezentare legislativă proporțională pentru şapte grupuri religioase, inclusiv pentru unul care purta titulatura de „minoritate”; într-un fel, acest lucru ar putea fi considerat ca o extensie naturală a sistemului otoman millet. Diferențele lingvistice şi religioase din Elveția nu au condus la „autodeterminare națională” pentru fiecare comunitate, ci la un sistem federal complex care a devenit, mai mult sau mai puțin centralizat prin noua constituție adoptată în 1874[194].

În felul acesta, este greu să concluzionăm că „drepturile minorităților” erau relevante pentru lumea din afara Europei, înainte de accentul nou pus pe „drepturile omului”, care au devenit unul dintre principiile fondatoare ale Națiunilor Unite. Nici conceptul de protecție a culturii şi tradițiilor minorităților numerice, nici cel de acordare a statalității „națiunilor” etnice sau lingvistice, nu sunt evidente în afara cadrului geografic al imperiilor europene

(inclusiv cel otoman), iar noua organizație a Națiunilor Unite a întâmpinat puține dificultăți în ignorarea, în mod esențial, a preocupării legate de problema minorităților, care a fost marca predecesorului său.

Carta Națiunilor Unite nu conține nici o dispoziție specifică referitoare la problema drepturilor minorităților. Existența minorităților de limbă germană au oferit o scuză pentru agresiunea lui Hitler şi s-au auzit puține lucruri despre drepturile „minorităților naționale" de la aliații victorioşi după cel de-al Doilea Război Mondial. Accentul a fost pus, mai degrabă, pe drepturile omului (individuale) şi pe dreptul colectiv al tuturor „popoarelor" la autodeterminare[195].

În loc de a adopta demersul Ligii Națiunilor în încercarea de a rezolva problemele teritorial-politice ridicate de existența grupurilor minoritare din interiorul unui stat (în special cele care aveau legături etnice şi lingvistice cu statele învecinate) prin ajustări ale granițelor care ar fi putut reflecta cu mai multă acuratețe un adevărat stat-națiune, cei care au redactat Carta Națiunilor Unite au presupus: 1) că minoritățile europene şi altele ar fi satisfăcute dacă drepturile lor individuale, în special cele de egalitate şi nediscriminare, ar fi respectate şi 2) că referirea la principiul autodeterminării ar părea adecvată pentru rezolvarea problemei colonialismului. În ciuda consecințelor dezastruoase pentru victimele individuale (de exemplu, „schimbul" de populație greacă-turcă din 1920-22), migrația a devenit soluția preferată pentru minoritățile europene de după război; popoarele au fost cele care s-au mutat (în special germanii) şi nu granițele[196].

Au existat excepții de circumstanță, când interesele minorităților au fost protejate într-o manieră similară celei adoptate în perioada de după Primul Război Mondial, deşi acestea nu s-au bucurat de supervizarea internațională oferită de Liga Națiunilor. Minoritatea de limbă germană din Tirolul de Sud, de exemplu, a fost subiectul unui acord încheiat în 1946 între Italia şi Austria[197]. Tratatul statului austriac, care a restabilit granițele Austriei la cele de dinainte de 1938, conține dispoziții speciale pentru protejarea minorităților slovenă şi croată, incluzând garanții de nediscriminare şi drepturi lingvistice şi educaționale[198].

După război, a existat cel puțin un alt exemplu important al recunoaşterii vulnerabilității grupurilor minoritare în fața represiunii majorității. Contemporane cu primele zile ale Națiunilor Unite şi mai sensibile la violările drepturilor minorităților, care au avut loc în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, au fost activitățile Tribunalului Militar Internațional de la Nuremberg şi redactarea ulterioară a Convenției Internaționale asupra prevenirii şi pedepsirii genocidului[199]. Convenția asupra genocidului este îndreptată în special împotriva distrugerii grupurilor naționale, rasiale, etnice şi religioase per se, fiind opusă violării drepturilor indivizilor. Totuşi, propunerea de a include grupurile politice în jurisdicția Convenției asupra genocidului a fost respinsă pe temeiul, inter alia, că asemenea grupuri nu au caracteristici permanente şi ar fi deci dificil de definit; scopul convenției este, prin urmare, limitat la acele grupuri definite în mod tradițional minoritare, care au constituit surse de preocupare în ultima parte a secolului al XIX-lea şi conform cu Liga Națiunilor[200].

Declarația Universală a Drepturilor Omului adoptată de Adunarea Generală a Națiunilor Unite în 1948 nu menționează în mod special drepturile minorităților[201], dar Națiunile Unite au fost implicate efectiv în problemele minorităților în cursul anilor 1950. Propunerea, în cele din urmă neimplementată, a unui Teritoriu Liber al Triestului[202], precum şi crearea (aprobată de Națiunile Unite) regiunii autonome Eritrea unite pe principii federale cu Etiopia[203], au pus în discuție situația minorităților, deşi fiecare dintre ele au preconizat un grad mai mare de autonomie politică care, în mod tradițional, ar fi rezervată unui grup minoritar. Comisia Națiunilor Unite asupra Drepturilor Omului a stabilit curând o subcomisie asupra prevenirii discriminării şi protecției minorităților, deşi (cu excepția celor notate mai jos) încercările făcute de subcomisie de a pune în discuție problemele minorităților au fost în totalitate respinse de Comisie[204].

În 1960, Organizația educațională, ştiințifică şi culturală a Națiunilor Unite (UNESCO) a adoptat convenția împotriva discriminării în educație care, în general, a recunoscut dreptul membrilor minorităților naționale să-şi continue propriile activități educaționale, incluzând menținerea de şcoli şi folosirea sau predarea în propria limbă[205]. Totuşi, acest din urmă drept depindea de „politica educațională a fiecărui stat" şi dreptul general la educația minorității nu era de a-i împiedica pe membrii grupului minoritar „să înțeleagă cultura şi limba comunității ca întreg şi să ia parte la activitățile ei, sau... să prejudicieze suveranitatea națională"[206].

Redactarea acordurilor internaționale obligatorii care aveau să implementeze Declarația Universală a început curând

după adoptarea Declarației şi articolul 27 al Convenției asupra drepturilor civile şi politice[207] se referă în mod special la problema drepurilor minorităților. Acesta prevede:

În acele state în care există minorități etnice, religioase sau culturale, persoanelor care aparțin unor asemenea minorități nu trebuie să li se refuze dreptul, comun cu al celorlalți membri ai grupului lor, de a se bucura de propria cultură, de a profesa şi de a practica propria religie sau de a-şi folosi propria limbă.

Convenția se referă doar la drepturile minimale, deşi tradiționale, ale minorităților, adică drepturi culturale, religioase şi lingvistice[208].

În plus, drepturile sunt acordate mai degrabă „persoanelor aparținând acestor minorități" decât grupurilor minoritare ca atare. Deşi această ultimă distincție pare a nu fi importantă în practică, ea indică orientarea individualistă a Convenției asupra drepturilor civile şi politice, precum şi abținerea în recunoaşterea drepturilor grupului, care trebuie totuşi să fie definite în mod satisfăcător[209].

Subcomisia Națiunilor Unite de prevenire a discriminării şi protecției minorităților a reuşit să se ocupe în mod serios de problema minorităților abia la mijlocul anilor 1970. Raportorul ei special, Francesco Capotorti, a finalizat în 1978 ceea ce a constituit studiul principal asupra discriminării împotriva minorităților[210]. Ulterior, subcomisia a sugerat pregătirea unei Declarații asupra drepturilor minorităților şi, în 1979, Iugoslavia a supus Comisiei un

proiect de declarație[211]. Un proiect iugoslav revizuit a fost înaintat în 1981[212] şi din 1979 subcomisia a luat în discuție proiectul de declarație într-un grup de lucru permanent, care se întâlneşte în timpul sesiunilor anuale ale Comisiei.

Grupul de lucru al Comisiei s-a fondat inter alia, în lipsa unui consens asupra definiției „minorității" şi în 1984 ea a cerut subcomisiei să pregătească o astfel de definiție[213]. După ce a trecut în revistă diferite precedente naționale şi internaționale, Jules Deschenes, membru al subcomisiei, a supus subcomisiei următoarea definiție:

Un grup de cetățeni ai unui stat, constituind o minoritate numerică şi aflat într-o poziție non-dominantă în acel stat, înzestrat cu caracteristici etnice, religioase sau lingvistice care diferă de cele ale majorității populației, având un simț al solidarității reciproc, motivat, chiar dacă implicit, de o dorință colectivă de a supraviețui şi al cărui țel este realizarea egalității cu majoritatea în fapt şi în drept[214].

Această definiție a provocat dezbateri aprinse în cadrul subcomisiei şi propunerea lui Deschenes a fost înaintată Comisiei fără a fi fost aprobată de subcomisie[215]. Poate ca o recunoaştere a seriozității acestei dezbateri (chiar dacă neconcludente) în cadrul subcomisiei (ori datorită lipsei de progres în anii precedenți), în 1986 Grupul de lucru al Comisiei a decis să amâne luarea în considerare a problemelor legate de definiție şi să treacă la elaborarea unor articole esențiale în proiectul de declarație[216].

Până acum, Grupul de lucru a aprobat un Preambul format din 10 paragrafe şi trei articole din declarație[217].

Reglementările adoptate în sesiunea din 1988 a Grupului de lucru sunt următoarele (reglementările asupra cărora nu s-a ajuns la un consens sunt puse între paranteze):

Articolul 1

[Persoanele aparținând] minorităților [naționale sau] etnice, lingvistice şi religioase (denumite în continuare minorități) au dreptul de a respecta şi de a-şi promova identitatea etnică, culturală, lingvistică şi religioasă fără nici o discriminare.

[Persoanele aparținând] minorităților au dreptul la viață, libertate şi securitatea persoanei şi la toate celelalte libertăți şi drepturi ale omului fără discriminare.

Articolul 2

În conformitate cu Carta Națiunilor Unite şi cu alte instrumente internaționale relevante, [persoanele aparținând] minorităților au dreptul de a fi protejate împotriva oricărei activități, inclusiv propaganda [îndreptată împotriva minorităților] care:

– le poate amenința existența [sau identitatea];

– [interferează cu libertatea lor de expresie sau asociere] [sau cu dezvoltarea propriilor lor caracteristici]; sau

– le împiedică în alt mod de a se bucura şi de a-şi exercita libertăţile fundamentale şi drepturile omului universal recunoscute.

În conformitate cu procesele lor constituţionale [şi în conformitate cu tratatele internaţionale relevante la care sunt părţi], toate statele se vor angaja să adopte măsurile legislative sau alte măsuri cuvenite pentru a preveni şi a combate asemenea activităţi, ţinând cont de principiile incluse în această Declaraţie şi în Declaraţia Universală a Drepturilor omului.

Articolul 3

1. [Persoanele care aparţin] minorităţilor au dreptul, individual sau în comun cu alţi membri ai grupului, să se bucure de cultura lor, să profeseze şi să practice propria lor religie sau să-şi folosească propria lor limbă, liber şi fără amestec nejustificat sau orice formă de discriminare.

Toate statele [care nu au făcut încă acest lucru] vor [lua măsuri pentru a crea condiţii favorabile pentru a permite (persoanelor care aparţin) minorităţilor ca în mod liber] [să facă posibil ca (persoanele care aparţin) minorităţilor să poată liber] să-şi dezvolte [educaţia], cultura, limba, religia, tradiţiile şi obiceiurile şi să participe pe baze egale la viaţa culturală, religioasă, socială, economică şi politică în ţara unde locuiesc.

În aceleaşi scopuri, persoanele care aparţin minorităţilor se vor bucura, fără nici o discriminare, de dreptul de a stabili şi menţine contacte cu alţi membri ai grupului lor [şi cu alte minorităţi], în special prin exercitarea dreptului de libertate de asociere, dreptul la libertatea de mişcare şi rezidenţă în interiorul graniţelor fiecărui stat şi dreptul de a părăsi orice ţară, inclusiv propria ţară şi de a se întoarce în ţările lor. [Acest drept va fi exercitat în conformitate cu legislaţia naţională şi cu instrumentele internaţionale relevante privitoare la drepturile omului].

Preambulul recunoaşte că protejarea drepturilor minorităţilor va „contribui la stabilitatea politică şi socială a statelor în care trăiesc" şi în plus „contribuie la întărirea prieteniei şi cooperăm între popoare şi state".

Printre problemele nerezolvate care stau în faţa Grupului de lucru al Comisiei, alături de problema din paranteză – dacă drepturile grupurilor minoritare ar trebui recunoscute per se sau ca drepturi ale membrilor săi – sunt pe de o parte cerinţa unei alte definiţii a „minorităţii" şi pe de altă parte extinderea (dacă există) a obligaţiilor majore ale statului în promovarea culturii minorităţilor. Există puţin interes în ce priveşte extinderea sferei declaraţiei – acela de a se ocupa de drepturile politice sau economice ale minorităţilor, ca de exemplu dreptul de a participa la guvernare şi dezvoltare.

Din păcate, nici rapoartele ţărilor înaintate Comitetului pentru drepturile omului conform articolului 40 al Convenţiei asupra drepturilor civile şi politice, nici discutarea acestor rapoarte de către Comitet şi nici luarea în considerare a petiţiilor individuale, înaintate, conform

Protocolului opțional, către Convenție, nu sunt de mare ajutor în definirea conținutului curent al drepturilor minorităților conform articolului 27 din Convenție. Până acum, Comitetul a fost incapabil să ajungă la un acord asupra formulării unui „comentariu general" cu privire la articolul 27, subliniind din nou sensibilitatea subiectului[218].

Anumite țări admit existența diverselor minorități şi toate proclamă faptul că minoritățile au drepturi egale cu membrii populației majoritare. În multe cazuri, se face referință la activitățile promoționale specifice în domeniul limbii şi culturii minorității[219]. Anumite state nu consideră că populațiile indigene intră în categoria minorităților „etnice"[220], în timp ce altele discută în detaliu situația grupurilor indigene[221]. Iraqul stipulează că tribunalele religioase au autoritate asupra statutului personal al asirienilor, evreilor, armenilor şi caldeenilor[222], în vreme ce Iranul (în 1977) a prevăzut reprezentarea în parlament a patru minorități principale[223].

Singurul caz ivit sub incidența articolului 27 al Convenției, luat până acum în considerare de către Comitetul pentru drepturile omului, conform Protocolului opțional, susține că reglementările Actului privind indienii din Canada au violat măsurile de protecție din articolul 27, în măsura în care au interferat cu drepturile culturale ale reclamantei, căreia i s-a refuzat dreptul de rezidență într-o rezervație indiană ca urmare a căsătoriei cu un non-indian[224]. Fără îndoială, Comitetul a admis că „persoanele care sunt născute şi crescute într-o rezervație indiană, care au păstrat legăturile cu comunitatea lor şi doresc să mențină aceste legături, în mod normal trebuie considerați ca aparținând acelei minorități în conformitate cu Convenția"[225].

Convenția internațională asupra eliminării tuturor formelor de discriminare rasială a intrat în vigoare în 1969 şi a fost ratificată de peste 100 de state[226]. Conform articolului 9, statele sunt obligate să prezinte Comitetului pentru eliminarea discriminării rasiale (CERD) rapoarte periodice privitoare la implementarea convenției şi unele din aceste rapoarte discută destul de detaliat problemele legate de minorități.

În articolul 1 al Convenției, „discriminare rasială" înseamnă orice distincție „bazată pe rasă, culoare, descendență sau origine națională sau etnică" care încalcă exercitarea drepturilor omului (accentul pus pe drepturile omului). Articolul 2 al Convenției cere, inter alia, ca părțile să ia, în circumstanțe adecvate, „măsuri concrete şi speciale pentru a asigura protecția şi dezvoltarea adecvată a anumitor grupuri rasiale sau a indivizilor care fac parte din acestea, în scopul de a le oferi garanția faptului că se pot bucura în mod deplin şi egal de drepturile omului şi de libertățile fundamentale".

Rapoartele multor state către CERD se ocupă de probleme cum ar fi: măsurile legale sau alte măsuri de promovare a egalității şi non-discriminării sau interzicerea propagandei rasiale; multe rapoarte iau în considerare popoarele indigene în contextul convenției[227]. Cu toate acestea, mulți consideră protecția sau promovarea drepturilor minorităților aşa cum sunt discutate în această carte, adică în contextul drepturilor culturale, lingvistice sau al altor drepturi care trec dincolo de simpla non-discriminare[228].

Dintre țările Europei, de exemplu, câteva au prezentat rapoarte asupra măsurilor speciale adoptate privitoare la populația de țigani sau romi. Multe par să aibă ca scop final integrarea țiganilor în societatea națională, cu grade variate de respect pentru limba şi cultura țiganilor.

În Cehoslovacia, restricțiile legale asupra nomazilor „nu sunt folosite în practică", dar în acelaşi timp „realizarea este că cetățenii țigani s-au stabilit permanent"[229]. O politică similară de integrare există în Ungaria, unde până spre sfârşitul anilor '70 politica „s-a bazat în principal pe efortul făcut ca țiganii să beneficieze de aceleaşi drepturi şi să se conformeze aceloraşi îndatoriri ca restul cetățenilor"[230]. Italia, de asemenea, pune accent pe integrare şi educația prin „Operi Nomadi", care, inter alia, permite copiilor țigani să aleagă între integrarea completă într-o clasă (de şcoală) obişnuită, să frecventeze cursurile unei şcoli obişnuite cu asistență specială sau să frecventeze cursuri speciale[231].

Țiganii sinti şi rromi sunt puşi pe acelaşi plan cu alți cetățeni ai Republicii Federale Germania pentru plata asigurărilor sociale, dar s-a propus înființarea unui centru special cultural şi de documentare, „ca o contribuție la păstrarea identității lor culturale"[232]. În Finlanda s-a renunțat la reglementările speciale privitoare la asistența socială pentru populația de țigani (romi) în 1984, dar există o comisie permanentă pentru probleme sociale şi sănătate[233]. Un raport finlandez din 1982 asupra politicii culturale a recomandat „să fie intensificate măsurile publice şi fondurile pentru protejarea şi dezvoltarea culturii țiganilor" şi prima grijă este promovarea limbii romilor[234].

Spania a adoptat măsuri pentru promovarea înlesnirilor educaționale pentru țigani şi planuri pentru adoptarea unui organ administrativ pentru comunitățile de țigani şi un „Plan național pentru progresul țiganilor”[235]. „Principiul social care stă la baza unei asemenea acțiuni trebuie să fie independența şi integrarea socială, aşa încât membrii comunității țiganilor să poată continua să fie țigani şi totuşi, în acelaşi timp, să devină cetățeni cu drepturi depline ai națiunii şi ai societății spaniole.”[236]

Alte țări au făcut rapoarte asupra eforturilor lor de integrare ca şi de respectare a grupurilor şi culturilor minoritare. Australia, de exemplu, are un Departament guvernamental pentru imigrație şi probleme etnice, care oferă servicii educaționale pentru adulții care au imigrat recent; sistemul educațional a dezvoltat programe de învățământ multiculturale şi promovează diversitatea culturală[237]. Rwanda arată că a adoptat măsuri speciale în educație şi locuință pentru a ajuta minoritatea batwa „înapoiată” în scopul de a o integra mai deplin în comunitatea națională[238].

Politica oficială a Canadei este „multiculturalismul în cadru bilingv”[239], în 1985 s-a ținut o Conferință Federală – Provincială – Teritorială şi multe provincii canadiene au adoptat măsuri speciale de referire la multiculturalism în şcoli şi au înființat organisme guvernamentale care să se ocupe în mod specific cu probleme de multiculturalism[240].

Este binecunoscută reafirmarea drepturilor Quebecului vorbitor de limbă franceză în anii ’70 şi ’80 şi în mai 1987. Quebecul a semnat constituția canadiană din 1982, în conformitate cu „acordul Meech Lake” care include

amendarea constituției din 1982 de a recunoaşte inter alia că „Quebecul constituie în cadrul Canadei o societate distinctă”[241]. Acordul recunoaşte de asemenea că „existența canadienilor vorbitori de limbă franceză şi... a canadienilor vorbitori de limbă engleză... constituie o caracteristică fundamentală a Canadei”; oferă provinciilor un mai mare control asupra imigrării; şi cere ca cel puțin trei din cei nouă judecători ai Curții Supreme de Justiție să fie numiți de baroul de stat (nu de judecătorie)[242].

Politica din Mauritius este asemănătoare politicii oficiale canadiene şi descrie filosofia ei națională ca „mauritanism pluricultural”. Aceasta include păstrarea tuturor trăsăturilor culturale pozitive specifice tuturor secțiunilor culturale ale populației „dar nu există reglementări legale specifice pentru a sprijini sau proteja grupurile minoritare”[243]. Majoritatea grupurilor religioase (trei din cele mai mari suntromano-catolic, hindus şi musulman) sunt subvenționate de stat.

Raportul din 1955 al Chinei către CERD discută în detaliu reglementările chineze pentru „naționalitățile ei minoritare” care reprezintă 6,7% din populația Chinei, dar locuiesc în peste 50% din suprafața totală a țării[244]. Mongolia a identificat peste 20 de naționalități minoritare în interiorul granițelor ei; una dintre naționalități, cea cazacă, are rezidența într-o regiune administrativă în care limba minorității este folosită în educație, presă şi afaceri[245].

În afară de cele două grupuri etnice majore de cehi şi slovaci, Cehoslovacia a recunoscut drepturi speciale pentru minoritățile ungară, germană, poloneză şi ucraineană/ruteană în Actul constituțional nr. 144 din 27

octombrie 1968[246]. Actul prevede reprezentarea proporțională a acestor grupuri etnice în organisme guvernamentale şi garantează alte drepturi[247] „în măsura adecvată intereselor dezvoltării lor etnice şi în conformitate cu condițiile specificate de lege”[248]. Identitatea etnică este autoselectată[249].

În Republica Democrată Germană, există o organizație națională sorb, Domowina, şi se acordă asistență publicațiilor sorb şi unui număr mic de filme; „participarea egală a organizațiilor sorb în exercitarea puterii politice a fost una dintre caracteristicile esențiale ale politicii naționalităților din Republica Democrată Germană”[250]. Sorbii sunt singura minoritate națională recunoscută în Republica Democrată Germană. În Ungaria există „organizații sociale de cetățeni, independente, speciale” pentru etnicii slavi, germani, slovaci şi români, care promovează culturile minorităților în cooperare cu statul[251]. Organizații similare există în Polonia şi se raportează că şcolile din comunitățile etnice țin ore atât în poloneză, cât şi în limba locală[252].

Constituția italiană prevede măsuri de protecție speciale pentru minoritățile lingvistice şi autonomie teritorială pentru cele din regiunile de graniță, cum ar fi minoritatea de limbă germană din Tirolul de Sud[253], minoritatea de limbă franceză din Valle d’Aosta, minoritatea slovenă din Friuli – Veneția Giulia şi minoritatea ladină din Trentino-Alto Adige[254]. Italia are, de asemenea, integrate minorități mici, albaneze şi greceşti, care au anumite particularități lingvistice, religioase, dar care nu se bucură de măsuri de protecție speciale[255].

Articolul 36 din constituția Pakistanului prevede că „Statul va garanta interesele şi drepturile legitime ale minorităților, inclusiv reprezentarea lor în serviciile federale şi provinciale”. Pakistanul identifică numai 3,32% din populație ca minorități şi afirmă că nu există minorități lingvistice; în acelaşi timp, recunoaşte că punjabi, sindhi, pushto, baluchi şi alte limbi sunt vorbite în diferite părți ale țării[256]. Lipsa datelor de recensământ privitoare la originea etnică este considerată „o ilustrare izbitoare a inexistenței prejudiciilor rasiale”[257], deşi incidente prezentate pe larg ale violărilor drepturilor omului din cadrul minorităților religioase, ca ahmadiyyas[258] şi demisia întregului cabinet federal care a urmat conflictelor etnice din Karachi din 1986 între pathani şi muhajiri[259] par să sugereze că raportul Pakistanului către CERD este cel puțin lipsit de sinceritate.

În Vietnam, există peste 50 de minorități care constituie 12,3% din populație[260]. Constituția din 1980 afirmă că Vietnamul este „un stat unitar care aparține tuturor grupurilor etnice care trăiesc pe teritoriul Vietnamului, care sunt egale în drepturi şi îndatoriri. Statul va menține, va dezvolta şi va consolida marele bloc unificat al tuturor minorităților etnice din țară şi va interzice cu strictețe orice act de discriminare îndreptat asupra lor şi orice act menit să le despartă”. Un decret din 1955, încă în vigoare, garantează minorităților etnice dreptul, inter alia, de a-şi dezvolta propriile limbi, de a-şi conserva sau modifica datinile şi obiceiurile şi de a practica o religie[261]. Există un Comitet Central de Stat al Naționalităților, dar nu există nici un organism specific care să reprezinte minoritățile etnice la nivel local sau național.

Unele țări afirmă că urmăresc o politică de non-discriminare în ceea ce priveşte minoritățile, câteodată suplimentată de organisme consultative sau de alte tipuri care sunt reprezentative pentru grupurile minoritare mari[262]. Multe țări în care grupurile minoritare au drepturi declarate, ca Franța şi Sudan, pur şi simplu ignoră aceste probleme în rapoartele lor către CERD. Totuşi, aşa cum demonstrează analiza de mai sus, CERD deține un oarecare record de omisiune a drepturilor minorităților la nivel internațional, chiar dacă aceste drepturi pot fi numai indirect protejate, conform Convenției pentru eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială.

Alte inițiative recente ale Națiunilor Unite, relevante pentru standardele de dezvoltare a protecției minorităților, includ: adoptarea de către Adunarea Generală din 1982 a Declarației asupra eliminării tuturor formelor de intoleranță şi discriminare bazate pe religie sau credință[263]; numirea unor raportori speciali de către Comisia pentru drepturile omului şi a subcomisiei sale pentru a analiza aspecte mai concrete ale discriminării şi intoleranței religioase[264]; şi o decizie din 1988 a subcomisiei prin care se cere unuia din membrii săi să pregătească o lucrare privitoare la „posibilele mecanisme şi procedee pe care subcomisia trebuie să le stabilească pentru a facilita rezoluția paşnică şi constructivă a soluțiilor care implică minoritățile de rasă, naționale, religioase şi lingvistice”[265].

Deşi din 1945 au existat relativ puține îmbunătățiri ale legislației internaționale privitoare la minorități, există cu siguranță cel puțin un consens asupra conținutului minim al drepturilor minorităților internaționale. Desigur, fundamentale sunt principiile egalității în fața legii şi a non-

discriminării, care au dobândit acum statutul de lege internațională obligatorie pentru toate statele[266].

Referirea din articolul 27 privitor la dreptul „de a profesa şi de a practica propria religie" a fost inclusă, din motive practice, în cadrul garantării libertății religioase care apare în celelalte instrumente ale drepturilor omului. Cu toate că acordarea unei atenții sporite problemei intoleranței religioase din ultimii ani reprezintă o mărturie tristă a violării dreptului de a practica propria religie, statutul legal al acestui drept nu a fost pus sub semnul întrebării.

Dreptul de a se bucura de propria cultură este, de asemenea, acceptat, cu toate că înțelesul său este mai puțin clar. Un comentariu făcut de unul din conducători spune că acest lucru „include dreptul de a avea şcoli şi instituții culturale"[267], dar lărgirea sferei de protecție asupra altor manifestări culturale sau extinderea obligațiilor pozitive ale statelor de a promova sau de a acorda ajutor culturilor minoritare este destul de obscură[268]. Deoarece societățile sunt diferite din punctul de vedere al toleranței culturale, majoritatea lor interzic practici culturale şi/sau religioase care ofensează concepțiile fundamentale ale comunității (de exemplu, poligamie, divorţ, alcoolism) sau care se consideră a fi primejdioase pentru sănătate sau siguranță (de exemplu, restricțiile impuse sikhilor de a nu mai purta micile pumnale cunoscute sub numele de kirpan, sau acordarea de tratament medical minorilor în ciuda obiecțiilor religioase ale părinților lor).[269]

Folosirea limbii este una din problemele care creează cele mai multe neînțelegeri în relațiile dintre minoritate şi

majoritate, deşi prin legislaţia internaţională[270] dreptul de a folosi propria limbă este, probabil, cel mai garantat drept al minorităţilor. „În formularea unei politici a limbii, trebuie luaţi în considerare mulţi factori, iar problema este atât de complexă, încât orice soluţie adoptată poate conţine ea însăşi seminţele unui conflict potenţial”[271]. Restricţiile asupra utilizării unei anumite limbi ar putea fi considerate ca nefiind justificate, iar măsurile luate pentru utilizarea limbii minorităţii în justiţie sunt, de asemenea, obişnuite.

Cel puţin patru realităţi socio-politice au contribuit la definirea minorităţilor şi a drepturilor minorităţilor la nivel internaţional.

În primul rând, conceptul de „minoritate” nu se încadrează cu uşurinţă în cadrul paradigmei teoretice a statului, indiferent dacă statul se bazează pe teoria contractului social individual al democraţiilor vestice sau pe preceptele de clasă ale marxismului. Statul este privit ca o colecţie de coaliţii bazate pe interesul personal sau pe cel al claselor economice; cu toate acestea, adesea realitatea arată că legăturile etnice sau lingvistice sunt mult mai influente decât considerentele de clasă sau cele individuale în provocarea sau aplanarea multora din conflicte. Cu toate acestea, existenţa minorităţilor (şi, deci, a drepturilor minorităţilor) poate contrazice cel puţin baza filosofică a societăţilor democratice sau marxiste (cu toate că existenţa drepturilor sau obligaţiilor de grup sau de comunitate a fost adesea recunoscută mai degrabă în societăţile africane sau asiatice)[272].

În al doilea rând, existența reală a minorităților şi a statelor puternic eterogene în lumea contemporană este în contradicție cu teoria statului-națiune, aşa cum apare ea în secolul al XIX-lea, iar expresia retorică un popor – un stat s-a transformat, în perioada de după 1945[273] în conceptul de autodeterminare. Cu toate acestea, paradigma „statul-națiune" a fost ignorată atât timp cât fostele colonii au acceptat fără comentarii granițele trasate de puterile coloniale, în ciuda faptului că adesea aceste granițe nu sunt relevante din punctul de vedere al realității etnice, religioase sau lingvistice.

În al treilea rând, există o teamă specifică a tuturor țărilor, în special a statelor nou formate, că recunoaşterea drepturilor minorităților ar putea încuraja fragmentarea sau separarea, sau ar putea submina unitatea națională şi cerințele dezvoltării naționale. „Hipersensibilitatea naturală a noilor state în ce priveşte suveranitatea lor, precum şi imperfecta implementare a principiului autodeterminării naționale" din perioada de după Tratatul de la Versailles[274] au fost cel puțin la fel de problematice şi în perioada postcolonială.

În fine, trebuie să recunoaştem neplăcuta realitate socială a discriminării pe scară largă şi a intoleranței legate de religie şi etnicitate. Această formă de intoleranță poate fi găsită în toate regiunile lumii şi în state având diverse grade de dezvoltare economică; este fanatizată atât de dictatori, cât şi de aşa-zişii democrați pentru a-şi realiza propriile lor interese politice meschine, după cum veți putea observa în câteva din studiile de caz din partea a II-a. Deşi desele conflicte violente care rezultă din această ură psihologică pot conține puternice laturi politice şi economice, ar fi o

greşeală să concluzionăm (aşa cum ar dori unii analişti) că discriminarea etnică şi religioasă nu reprezintă adesea un factor major al acestor conflicte.

Dificultățile întâmpinate de state în recunoaşterea drepturilor minorităților au în contra-partidă sporirea temerilor chiar în cadrul grupului minoritar[275]. Aceste temeri sunt, în parte, o reacție la nerecunoaşterea drepturilor minorităților ca atare încă din timpul celui de-al Doilea Război Mondial, când conceptul de minorități a fost sacrificat în favoarea înființării unui stat, în ciuda faptului că etnicitatea şi/sau religia continuă să alimenteze multe conflicte interne.

A existat o resuscitare culturală în cadrul grupurilor etnice sau lingvistice care se temeau să nu-şi piardă identitatea din cauza presiunilor sociale, mereu crescânde şi adesea neintenționate, ale societăților moderne dominante (în general, cele vestice), intensificată de o dezvoltare a telecomunicațiilor şi a altor tehnologii. În acelaşi timp însă, există un puternic sentiment de izolare față de factorii de decizie din sferele economice şi politice; de exemplu, catalanii şi bretonii se simt mult mai înstrăinați de centrele de putere din Bruxelles şi Luxemburg decât de Madrid sau Paris, tradițional dominante.

Rezultatul acestor confruntări dintre reafirmarea drepturilor de către grupurile minoritare şi rezistența statelor în fața pluralismului s-a manifestat prin faptul că multe grupuri minoritare de astăzi îşi propun scopuri politice şi economice mai complexe şi nu se mai mulțumesc cu drepturile culturale şi lingvistice care li se acordau în mod tradițional.

Violența care a rezultat din aceste confruntări politice majore a cuprins noi state acolo unde ea a izbucnit din cauza conflictelor etnice nerezolvate în perioada independenței (de exemplu Sri Lanka, India, Nigeria), dar şi state mai vechi, ale căror minorități au devenit mai conştiente şi mai dornice de afirmare sau cele care îşi reînnoiesc vechile cereri (de exemplu Spania, Franța, Canada, Nicaragua).

Refuzând să recunoască până şi limitatul drept „tradițional" al minorităților la religie, limbă şi cultură, statele au devenit ele însele principalele responsabile de creşterea cererilor minorităților din ultimii ani. Fără a subestima rolul pe care îl pot juca oponenții politici interni sau externi în manipularea nemulțumirii minorităților, aceste nemulțumiri există şi nu este nevoie să fie inventate. În multe state trebuie să se realizeze acum un parteneriat între minorități şi majoritate şi poate că este prea târziu acum ca aceste parteneriate să se bazeze doar pe câteva şcoli şi ziare ale minorităților.

Capitolul 5: DREPTURILE INDIGENILOR[276]

În toate regiunile lumii genocidul a fost comis împotriva popoarelor indigene, indiene sau tribale[277], iar comentariile referitoare la drepturile indigenilor trebuie să se încadreze în acest context. Punctul de vedere general al statului referitor la popoarele indigene – dacă ele ar trebui să fie cucerite sau

convertite la credința societății dominante, mai „avansate” – conține multe similarități, indiferent de poziția statului pe hartă. Dacă există puține „probleme” cu popoarele indigene din actuala Europă, acest lucru se datorează faptului că majoritatea cuceririlor sau asimilărilor locuitorilor de baştină a avut loc acum sute de ani şi nu acum câțiva ani. Cu toate acestea, preocuparea pentru termenul de „genocid” este de origine relativ recentă, luarea în considerare a drepturilor indigenilor per se de către comunitatea internațională datând din ultimele trei decenii.

STATUTUL ACTUAL AL DREPTURILOR INDIGENILOR ÎN VIZIUNEA LEGISLAȚIEI INTERNAȚIONALE ŞI INTERNE

Majoritatea popoarelor indigene nu au fost atacate doar din punct de vedere militar, ci imediat şi-au văzut asaltat, în mod sistematic, modul lor de viață. Puterile coloniale şi statele americane ale secolului al XIX-lea au încercat să cucerească şi să extermine triburi ostile, au forțat asimilarea multor grupuri indigene inculte, au erodat cultura tradițională şi deținerea de pământuri şi au extins proprietatea privată în detrimentul deținerii ei de către colectivul sau comunitatea popoarelor indigene. De exemplu, primii colonişti europeni şi latino-americani au folosit muncitorii indigeni ca sclavi şi, după aceea, ca muncitori cu salarii impuse[278]. Adesea, misionarii religioşi au jucat un rol important, intervenind frecvent pentru protecția populațiilor indigene împotriva abuzurilor şi au

luptat pentru măsuri de protecție efective. Cu toate acestea, ei au văzut în misiunea lor un mod de „civilizare” şi „convertire” a nativilor „păgâni” şi au arătat un interes destul de scăzut pentru păstrarea culturii indigene.

La sfârşitul secolului XIX şi începutul secolului XX, expansiunea colonială a sporit mult numărul şi diversitatea populațiilor indigene aflate sub controlul colonial. S-a dezvoltat o politică gradată de tutelare, care adesea a dus la separarea anumitor grupuri indigene de administrația colonială[279]. În perioada postcolonială acest lucru a creat unele probleme, întrucât multe grupuri indigene care se aflaseră sub o administrare colonială separată şi care aveau puține contacte sau afinități cu noua cultură dominantă au făcut puternice încercări de a se separa de noul stat.

Faptul că multe națiuni indiene nord-americane au intrat în tratative cu diverse guverne, printre care Canada, Franța, Marea Britanie şi Statele Unite, a jucat un rol minor în ce priveşte discriminarea şi deposedarea de pământuri. Cu toate că, în ultimii ani, existența tratatelor a avut un important impact legal intern, încălcarea lor nu a interesat comunitatea internațională mai mult decât numeroasele încălcări ale tratatelor din statele europene, majoritatea dintre ele fiind realizate sau distruse prin acte ale aşa-numitelor Mari Puteri, indiferent de obligațiile asumate prin tratat[280].

Cu siguranță că tratatele încheiate între națiunile indiene nord-americane şi statele europene colonizatoare din secolele XVII-XIX au corespuns legislației internaționale, dar statutul lor de națiuni sau state „indigene” nu avea o

importanță internațională legală[281]. Drepturile indigenilor, spre deosebire de drepturile religioase ale altor minorități, nu au fost niciodată recunoscute ca probleme internaționale separate. De fapt, în afară de tratatele încheiate între națiunile indiene şi de acordul prin care s-a înființat Institutul Indian Inter-American în 1940[282], nici un alt tratat sau acord internațional nu s-a referit în mod special la drepturile indigenilor per se înainte de adoptarea Convenției nr. 107 a Organizației Internaționale a Muncii (OIM) din 1957[283].

Printre organizațiile internaționale care s-au referit la specificul problemei popoarelor indigene, OIM a reprezentat o excepție prin mandatul referitor la drepturile muncitorilor şi la condițiile de muncă[284]. Înainte de 1921, OIM a elaborat o serie de studii asupra muncitorilor indigeni, iar în 1926 a fost înființat un Comitet de experți pentru munca indigenilor. Recomandările acestuia din urmă a dus la adoptarea unui număr de convenții şi recomandări, în anii 1930, privitoare la, inter alia, munca forțată şi practicile de recrutare. Un alt Comitet de experți pentru munca indigenilor s-a întrunit prima dată în 1951; instrumentele recomandate de acesta se refereau pe larg la încurajarea statelor de a-şi extinde actele legislative la toate segmentele de populație, inclusiv comunitățile indigene şi chemau la îmbunătățirea condițiilor de educație, învățământ profesional, securitate socială şi protecție în câmpul muncii a popoarelor indigene. În 1953, OIM a publicat o lucrare cuprinzătoare intitulată Popoarele indigene: Condițiile de trai şi de muncă ale popoarelor aborigene în țările independente, care prezenta aspecte ale populației indigene din întreaga lume şi făcea un sumar al acțiunilor naționale şi internaționale pentru ajutorarea acestora[285].

Convenția nr. 107 a OIM, împreună cu Recomandarea 104, reflecta punctul de vedere al anilor 1940 şi 1950, atâta timp cât scopurile lor principale erau asimilarea/integrarea şi non-discriminarea. În ciuda deficienţelor sale, Convenția nr. 107 recunoaşte dreptul indigenilor de proprietate asupra pământului, legislația internă a indigenilor, precum şi dreptul la compensare pentru pământul preluat de guvern. În ce priveşte procedurile normale de supraveghere ale OIM, ele sunt conforme cu convenția, prin activitatea Comitetului de experți asupra aplicării convențiilor şi recomandărilor[286].

Presiunile pentru revizuirea Convenției nr. 107 au sporit, mai ales după intensificarea activității organizațiilor indigene în cadrul Națiunilor Unite, iar în noiembrie 1986 Organismul conducător al OIM a aprobat inițierea unui proces pentru a se efectua o astfel de revizuire[287]. Proiectul propus după Conferința Internațională a Muncii din 1988 trebuia: să se refere, inter alia, la comunitățile considerate mai degrabă „popoare" decât „populații"[288]; să elimine actuala susținere a integrării de către convenție; să stipuleze că guvernele ar trebui „să obțină consimțământul" popoarelor indigene în ce priveşte măsurile legislative şi administrative care le afectează, inclusiv exploatarea resurselor naturale; să lupte pentru implicarea popoarelor indigene, „cât mai mult posibil", în planurile de dezvoltare; să ceară „luarea de măsuri speciale pentru a menține controlul popoarelor indigene asupra resurselor naturale din interiorul teritoriului lor tradițional"; şi să recomande acordarea unei „atenții cuvenite" legislației interne indigene în cadrul aplicării legislației naționale la popoarele indigene[289]. Ca urmare a aprobării preliminare şi a punctului de vedere al guvernelor se anticipează că în 1989 Conferința Generală a OIM va adopta o convenție revizuită.

Alte instrumente ale drepturilor internaţionale ale omului se referă la popoarele indigene, cu toate că nici unul din ele nu se referă în mod specific la drepturile indigenilor[290]. În particular, putem nota adoptarea Convenţiei asupra genocidului în 1948 şi alte activităţi ale Naţiunilor Unite îndreptate împotriva discriminării rasiale şi a sclaviei. De exemplu, rapoartele prezentate de ţări, conform articolului 9 al Convenţiei asupra eliminării tuturor formelor de discriminare rasială, se referă adesea la tratamentul aplicat de un anumit stat popoarelor indigene aflate în jurisdicţia sa[291]. Grupul de lucru împotriva sclaviei, înfiinţat în 1974 de către Subcomisia ONU pentru prevenirea discriminării şi protecţia minorităţilor a recunoscut că „există probleme specifice în ţările în care trăiesc popoare indigene care pot fi exploatate, cum ar fi sclavia prin îndatorare sau alte practici asemănătoare sclaviei”[292].

Organizaţia Statelor Americane (OSA), sub jurisdicţia căreia se afla majoritatea membrilor popoarelor indigene din lume, nu a adoptat nici un instrument oficial privitor la drepturile indigenilor, cu toate că a înfiinţat, în 1940, Institutul Indian Inter-American. Institutul Indian Inter-American este acum o agenţie specializată OSA; ea activează în calitate de comitet de organizare a conferinţelor institutului (care sunt considerate organisme ale OSA) şi pune la dispoziţia statelor membre OSA servicii de asistenţă şi servicii tehnice[293]. La începutul anilor 1970,[294] Comisia Inter-Americană asupra Drepturilor Omului şi-a arătat preocuparea pentru drepturile indigenilor şi a luat în considerare violările flagrante ale drepturilor omului în cazul unor indivizi sau comunităţi indigene în rapoartele referitoare la Brazilia, Columbia, Guatemala, Nicaragua şi Paraguay[295].

O explicație pentru lipsa de preocupare de până acum legată de drepturile indigenilor ar fi diversitatea grupurilor indigene şi regimurile interne legale care le guvernează[296]. Situația grupurilor indigene şi politice specifice care le guvernează sunt stabilite prin articole constituționale, statute şi decizii juridice. În multe cazuri, prevederile generale legate de egalitate şi non-discriminare pot fi completate prin măsuri de excepție care intenționează să promoveze popoarele „înapoiate", „tribale" sau „aborigene"; alte prevederi pot impune obligația legală generală a statului de a acorda asistența sau de a promova dezvoltarea economică şi socială a grupurilor indigene. De exemplu, constituțiile Indiei şi Pakistanului conțineau detalii referitoare la „triburile înregistrate" şi, respectiv, la „zonele tribale", înființând zone semiautonome aflate sub directa administrare a guvernului central[297]; India a rezervat locuri pentru reprezentanții triburilor în aparatul legislativ central sau statal (provincial)[298].

Nu este clar dacă în multe țări există un statut legal special pentru popoarele indigene, în ciuda distincțiilor importante observate în multe cazuri între indigeni şi ceilalți locuitori, în cadrul aparatului juridic de stat. În general, tratamentul intern al popoarelor indigene se încadrează în două categorii. În prima categorie, statul acordă un statut legal special, care caută să-i protejeze pe locuitorii indigeni şi să-i scutească de anumite obligații civile; totuşi limitează posibilitatea acestora de a se bucura de anumite drepturi. A doua categorie de abordare a problemei indigene recunoaşte faptul că locuitorii indigeni au aceleaşi drepturi şi obligații cu ceilalți locuitori ai țării, dar ține cont, de asemenea, de nevoile lor specifice împreună cu alte grupuri „dezavantajate".

Statutul legal acordat populațiilor indigene din prima categorie de state este mult diferit de la țară la țară. În Paraguay, de exemplu, până în anii '80, nu a existat o legislație privitoare la popoarele indigene; majoritatea populației indiene nu s-a bucurat de drepturi depline în calitate de cetățeni[299]. Canada şi Statele Unite consideră că indienii, cel puțin cei din rezervații sau zone delimitate, se autoguvernează în anumite probleme, dar activitatea indienilor rămâne sub jurisdicția federală. Brazilia şi Columbia recunosc diferite categorii de populații indigene, în funcție de gradul lor de integrare în societatea dominantă.

În cadrul celui de-al doilea grup de țări, care promovează anumite programe şi servicii speciale pentru grupurile de indigeni în contextul general de echitate se află Argentina, Australia, Costa Rica, Finlanda, Guatemala, Guyana, Indonezia, Japonia, Malaysia, Noua Zeelandă, Norvegia, Filipine şi Suedia[300]. Cu toate acestea, „în toate țările dezvoltate sau în curs de dezvoltare, unitare sau federale şi indiferent unde se află pe hartă şi indiferent de fundalul lor istoric, există de fapt o discriminare, chiar dacă egalitatea a fost proclamată în mod formal prin lege... Comportamentul actual este adesea foarte departe de ceea ce s-a intenționat a se realiza prin norme juridice"[301].

Multe guverne au format agenții administrative care se ocupă de problemele indigenilor şi/sau de programele speciale legate de sănătate, locuințe, învățământ, locuri de muncă şi alte probleme ale comunităților indigene, ținând cont de faptul că popoarele indigene sunt printre cele mai sărace din societate, trăind fie în zone izolate de la țară, fie în mahalalele oraşelor. Totuşi, popoarele indigene continuă să afirme că „nici una din formele de autonomie şi

autodeterminare pe care ele le consideră ca esențiale pentru o dezvoltare adecvată nu se aplică în mod satisfăcător în practică”[302].

„Politica urmată în multe din marile state se bazează pe prezumția că popoarele indigene, cultura şi limba acestora vor dispare în mod natural sau prin asimilarea de către alte segmente ale populației şi prin cultura națională”[303]. Astfel, adesea statele au fost agresive şi ostile față de limba indigenilor şi de sistemul educațional controlat de indigeni şi au încercat să stimuleze unitatea statului prin „acte de impunere şi intoleranță culturală şi ’au forțat’ chiar convertirea la religia grupurilor dominante, presând sau folosind intimidarea pentru a-i convinge să abandoneze practicarea anumitor ritualuri şi ceremonii”[304].

O caracteristică principală a acestor aranjamente interne este aceea că guvernul statului respectiv şi-a menținut autoritatea asupra popoarelor indigene. Ținând cont de faptul că popoarele indigene (spre deosebire de anumite minorități) nu s-au bucurat de sprijinul etnic al statelor învecinate, lipsa atenției acordate de forurile internaționale situației populațiilor indigene până la mijlocul anilor ’70 este surprinzătoare (deşi întotdeauna s-a arătat un anumit interes pentru problemele indiene din America Latină).

DEZVOLTĂRI RECENTE

În anul 1949, Bolivia a propus înființarea unei Subcomisii a Comisiei Sociale a Națiunilor Unite care să studieze „problemele sociale ale populațiilor aborigene de pe

continentul american", dar decizia finală a cerut Consiliului Economic şi Social să se ocupe doar de studiul situației populațiilor indigene. Chiar şi acest lucru însemna prea mult pentru anumite țări (cum ar fi Statele Unite, Brazilia, Peru şi Venezuela), şi o rezoluție ulterioară a blocat efectiv orice studiu de acest gen, cu excepția celor cerute de statele membre[305]. Nu s-a făcut nici o cerere de acest fel, iar această inițiativă a pus capăt preocupării Națiunilor Unite pentru problema populațiilor indigene timp de două decenii.

În 1971, Subcomisia asupra prevederii discriminării şi protecției minorităților de pe lângă Națiunile Unite a numit un raportor special pentru a studia problema discriminării împotriva popoarelor indigene. Raportul său voluminos[306] care nu a fost completat până în 1983, a reprezentat un mijloc pentru creşterea interesului internațional privitor la problemele indigenilor, precum şi implicarea organizațiilor neguvernamentale indigene la nivel internațional.

În timpul anilor '70, standardele şi procedurile internaționale referitoare la drepturile omului au devenit mai pregnante şi relevante. Popoarele indigene erau victimele multor violări flagrante ale drepturilor omului, iar organizațiile indigene şi altele aveau acum posibilitatea să coreleze preocupările lor specifice legate de drepturile indigenilor cu cele mai generale, legate de drepturile omului.

Activitatea Națiunilor Unite în cadrul discriminării rasiale a subliniat şi ea situația popoarelor indigene. Un studiu din 1969 al subcomisiei, referitor la discriminarea rasială, includea un capitol special pentru popoarele indigene[307], iar numeroasele rapoarte asupra statelor, elaborate în cadrul

Convenției pentru eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială (care a intrat în vigoare în 1969) conțineau şi ele referințe la tratamentul popoarelor indigene[308].

Declarația finală din 1978 a Conferinței Mondiale pentru combaterea rasismului şi discriminării rasiale se referă, în mod specific, atât la minorități, cât şi la popoarele indigene, subliniind „dreptul popoarelor indigene de a-şi menține structura economică şi culturală tradițională, inclusiv propria limbă, recunoscând, de asemenea, legătura specială a popoarelor indigene cu pământul natal şi subliniind faptul că pământul, dreptul asupra pământului şi asupra resurselor naturale nu trebuie să le fie luat"[309].

Cea mai importantă activitate internațională a fost, poate, convocarea unor conferințe NGO, în special pentru faptul că a reunit multe popoare indigene, împreună cu reprezentanții lor[310]. Dintre aceste conferințe, cele mai importante au fost cele două Conferințe Circumpolare (Alaska, 1977 şi Groenlanda, 1980), trei Adunări Generale ale Consiliului Mondial al Popoarelor Indigene (Suedia, 1977; Australia, 1981; şi Panama 1984), Conferința Internațională NGO asupra Discriminării Popoarelor Indigene în America (Geneva, 1977), Primul Congres al Mişcării Indiene din America de Sud (Peru, 1980) şi Conferința Internațională a NGO asupra Popoarelor Indigene şi Pământului (Geneva, 1981).

Ca răspuns la recomandările Studiului Națiunilor Unite asupra Indigenilor şi a Conferinței de la Geneva asupra Popoarelor Indigene şi Pământului, Consiliul Economic şi

Social a aprobat crearea unui Grup de lucru asupra Popoarelor Indigene în cadrul Subcomisiei Națiunilor Unite privind prevenirea discriminării şi protecția minorităților, înainte de sesiune; prima întâlnire a Grupului a avut loc în august 1982[311]. Mandatul Grupului de lucru se extindea către trecerea în revistă a problemelor protecției drepturilor omului ale populațiilor indigene şi către dezvoltarea unor norme internaționale pentru drepturile indigenilor.[312]

Grupul de lucru a devenit centrul activităților internaționale al organizațiilor guvernamentale şi neguvernamentale care se ocupă de popoarele indigene iar sesiunile acestuia se țin acum în aceeaşi spațioasă sală de conferințe a Palatului Națiunilor din Geneva în care se reuneşte şi Comisia asupra Drepturilor Omului. Cei cinci membri ai Grupului de lucru provin din diferite regiuni, conform cu practica standard a Națiunilor Unite şi fiecare lucrează în numele lui (aşa cum fac şi ceilalți membri ai Subcomisiei).

În cadrul primei sesiuni, Grupul de lucru a avut o inițiativă aproape fără precedent, prin aceea că a permis intervențiile orale (şi scrise) ale tuturor organizațiilor indigene care doreau să ia parte la lucrările Grupului, nelimitând participarea numai la cei care aveau statut consultativ formal.

Aproximativ 380 de persoane au luat parte la cea de a şasea sesiune, în 1988, inclusiv reprezentanți a peste 70 de organizații indigene şi observatori din 33 de țări[313]. Ca rezultat al acestei participări largi, Grupul de lucru a organizat un forum în vederea unui schimb de propuneri privitor la drepturile indigenilor şi în vederea prezentării

realității indigene în întreaga lume. În timp ce Grupul de lucru a subliniat, la fiecare sesiune, că nu este o „cameră unde se primesc plângerile” şi că nu are autoritatea necesară pentru a audia pretinsele violări ale drepturilor omului, totuşi nu a permis ca acuzele directe aduse practicilor guvernamentale de către NGO să se constituie într-un mijloc de strângere a datelor pe care, eventual, s-ar putea baza standardele[314].

Primele sesiuni ale Grupului de lucru s-au ocupat pe larg cu strângerea datelor, adică cu primirea informațiilor de la indigeni şi prin alte NGO, referitor la situația actuală a popoarelor indigene aflate sub asaltul societăților dominante. Nu putem include aici un catalog exhaustiv sau specific al pretinselor violări, dar cele mai des întâlnite violări se refereau la: arestări arbitrare, tortură şi crime care, în viziunea unora, erau considerate genocid sau „etnocid”; deposedarea indigenilor de pământurile lor, fie prin hotărâri, fie ca urmare a unor proiecte de stat pentru dezvoltare, cum ar fi proiecte hidroenergetice sau proiecte miniere sau agricole pe scară largă şi tentativa de distrugere a culturii şi identității indigenilor prin, inter alia, profanarea sau distrugerea lăcaşurilor religioase. S-au făcut frecvente referiri la prăpastia economică dintre populația indigenă şi populația dominantă, atât din punctul de vedere al serviciilor sociale acordate de guvern, cât şi din punctul de vedere al exploatării resurselor naturale de pe teritoriile indigene, fie fără consimțământul indigenilor, fie fără o compensare adecvată.

Revizuirea documentelor legate de drepturile popoarelor indigene continuă să reprezinte un important segment al activității Grupului de lucru dar, încă din 1985, acesta a

început să se axeze pe redactarea unui proiect de declarație asupra drepturilor populațiilor indigene. Din perspectiva legislației internaționale, această declarație reprezintă progresul actual cel mai important în problema drepturilor minorităților.

Grupul de lucru a elaborat patrusprezece „schițe de principiu" bazate pe discuțiile avute de-a lungul primelor cinci sesiuni[315] şi, ulterior, a cerut Preşedintelui/Raportorului să pregătească un proiect complet de declarație. Deşi atunci când a fost prezentat Grupului de lucru, în 1988[316], proiectul „Declarației Universale asupra Drepturilor Indigenilor" a fost descris ca „un prim proiect preliminar", principiile lui merită să fie citate în totalitate:

1. Dreptul de a se bucura în mod deplin şi efectiv de toate drepturile şi libertățile fundamentale, cât şi respectarea responsabilităților corespunzătoare, care sunt universal recunoscute în Carta Națiunilor Unite şi în instrumentele existente legate de drepturile internaționale ale omului.

2. Dreptul de a fi liber şi egal din punctul de vedere al demnității cu toate celelalte ființe umane şi dreptul de a fi apărat împotriva oricărui tip de discriminare.

3. Dreptul colectiv la existență şi protecția împotriva genocidului, precum şi dreptul individual la viață, integritate fizică, libertate şi securitatea persoanei.

4. Dreptul colectiv de a menține şi de a-şi dezvolta caracteristicile şi identitatea etnică şi culturală, inclusiv dreptul popoarelor şi a indivizilor de a-şi păstra numele.

5. Dreptul colectiv la protecția împotriva etnocidului. Această protecție ar trebui să includă, în special, prevenirea oricărui act al cărui scop sau efect îi poate priva de caracteristicile sau identitatea lor etnică, prevenirea oricărei forme de asimilare sau integrare forțată, de impunere a unui stil de viață străin sau orice fel de propagandă îndreptată împotriva lor.

6. Dreptul de a-şi păstra identitatea culturală şi tradițiile şi de a-şi urma propria dezvoltare culturală. Dreptul la manifestarea propriei culturi, inclusiv arhitectura, obiecte de artizanat, tehnologii şi lucrări de artă legate de popoarele indigene sau de membrii acestor popoare.

7. Datoria statelor de a garanta – în limita resurselor de care dispun – asistența necesară pentru menținerea identității şi dezvoltării acestor popoare.

8. Dreptul de a manifesta, de a învăța, de a practica şi de a respecta propriile tradiții religioase şi ceremonii şi de a menține, a proteja şi a avea acces la lăcaşurile sacre şi la cimitire în acest scop.

9. Dreptul de a-şi menține şi de a folosi propria limbă, inclusiv în scopuri administrative, juridice şi de altă natură.

10. Dreptul la toate formele de învățământ, în special dreptul copiilor de a avea acces la învățământul în propria limbă şi de a-şi înființa, structura, conduce şi controla propriile sisteme şi instituții educaționale.

11. Dreptul de a promova informarea şi educația interculturală, recunoscând demnitatea şi diversitatea culturilor lor, precum şi datoria statelor de a lua măsurile necesare, în cadrul altor secțiuni ale comunității naționale, în scopul de a elimina prejudiciile şi de a sprijini buna înțelegere şi bunele relații.

12. Dreptul la proprietate şi posesie asupra pământului pe care îl ocupă prin tradiție. Terenurile le pot fi luate doar cu liberul lor consimțământ şi în cunoştință de cauză, în conformitate cu un tratat sau contract.

13. Dreptul la recunoaşterea propriului sistem de posesie a pământului pentru protecția şi promovarea utilizării şi ocupării pământului.

14. Dreptul la măsuri speciale pentru a asigura controlul asupra resurselor de suprafață pe teritoriile ocupate în mod tradițional, inclusiv flora şi fauna, apele şi marea.

15. Dreptul de a revendica terenurile şi resursele de la suprafață şi, acolo unde nu mai este posibil, dreptul de a cere o compensare corectă şi cinstită în cazul în care proprietatea a fost luată fără consimțământul lor, în special în cazul în care o astfel de privațiune s-a bazat pe diverse teorii, cum ar fi cea a descoperirii unor pământuri sau

insule nelocuite, aşa-numite terra nullius. În cazul în care părţile ajung la un acord, compensarea poate lua forma unor terenuri sau resurse având aceeaşi calitate şi un statut legal cel puţin egal cu acela deţinut de ei înainte.

16. Dreptul la protecţia împotriva oricărei acţiuni sau atitudini care poate duce la distrugerea, deteriorarea sau poluarea propriilor pământuri, aer, apă, mare, animale sălbatice sau alte resurse, fără a avea liberul consimţământ şi fără a informa popoarele indigene afectate. Dreptul la o compensare justă şi corectă pentru o astfel de acţiune sau curs al unei acţiuni.

17. Datoria statelor de a căuta şi de a obţine, prin mecanisme adecvate, consimţământul popoarelor, înainte de a prelua sau de a permite programe de explorare sau exploatare a mineralelor sau a altor resurse din subsol corespunzând teritoriilor lor tradiţionale. Ar trebui să fie stipulate compensări corecte şi juste pentru orice fel de activităţi de acest gen.

18. Dreptul de a menţine, în cadrul zonelor în care locuiesc, propriile structuri economice tradiţionale şi propriul mod de viaţă, de a se bucura de propriile mijloace de subzistenţă tradiţionale şi de a se angaja în mod liber în activităţi tradiţionale sau alte activităţi economice, inclusiv vânătoarea, pescuitul în ape dulci şi sărate, păstoritul, recoltarea, tăierea copacilor şi cultivarea, fără discriminare. Un popor indigen nu poate fi privat în nici un caz de propriile mijloace de subzistenţă. Dreptul la o compensare corectă şi cinstită în cazul în care au fost lipsiţi de ea.

19. Dreptul la anumite măsuri speciale luate de stat pentru îmbunătățirea imediată, efectivă şi continuă a condițiilor lor sociale şi economice, cu consimțământul lor, acestea reflectând propriile lor priorități.

20. Dreptul de a alcătui, de a planifica şi de a implementa programe de sănătate, construcții de locuințe şi alte programe sociale şi economice care îi interesează şi, pe cât este posibil, prin propriile lor instituții.

21. Dreptul deplin de participare la viața politică, economică şi socială a statului şi de a avea o corectă reflectare a caracteristicilor lor în cadrul sistemului legal şi al instituțiilor politice, inclusiv un punct de vedere corect şi o recunoaştere a legilor şi obiceiurilor indigene.

22. Dreptul deplin de participare la nivel de stat, prin reprezentanți aleşi de ei, la luarea deciziilor şi la implementarea tuturor problemelor naționale şi internaționale care le pot influența viața şi destinul.

23. Dreptul colectiv la autonomie în chestiuni legate de propriile lor probleme interne sau locale, inclusiv educație, informații, cultură, religie, sănătate, locuințe, bunăstare socială, activități tradiționale şi alte activități economice, administrarea terenurilor, a resurselor şi a mediului înconjurător, precum şi taxe interne pentru finanțarea tuturor acestor funcții autonome.

24. Dreptul de a decide structura propriilor instituții autonome, de a selecta membrii acestor instituții şi de a

numi pe membrii poporului indigen care să se ocupe de această problemă.

25. Dreptul de a stabili responsabilitățile indivizilor în cadrul propriei comunități, în concordanță cu drepturile şi cu libertățile fundamentale ale omului, universal recunoscute.

26. Dreptul la contacte şi cooperare tradițională, inclusiv schimburile culturale şi sociale, comerț, trecând granițele statului cu propriul echipament, conform cu propriile legi şi practici.

27. Datoria statelor de a respecta tratatele şi alte acorduri încheiate cu popoarele indigene.

28. Dreptul individual şi colectiv de a avea acces şi de a lua decizii prompte prin proceduri echitabile, acceptate de comun acord, în scopul rezolvării conflictelor sau disputelor dintre state şi popoarele indigene, grupuri sau indivizi. Aceste proceduri trebuie să includă, dacă este necesar, negocieri, medieri, curți de justiție naționale, dări de seamă asupra drepturilor omului, precum şi mecanismele de rezolvare a plângerilor[317].

Cu siguranță că acest proiect preliminar de declarație va fi în mod substanțial revizuit înainte de a fi supus, prin canalele corespunzătoare, aprobării Adunării Generale a Națiunilor Unite, iar adoptarea finală a Declarației Universale a Drepturilor Indigenilor nu va fi posibilă până la mijlocul anilor 1990.

ASPECTE IMPORTANTE ALE DREPTURILOR

INDIGENILOR

Definirea termenului de „indigeni”

Termenii de „minoritate” şi „popor” au fost definiţi, însă a fost absolut imposibil de a se ajunge la o definiție acceptată de toți pentru termenul de „indigen”. Printre criteriile folosite în definirea grupurilor sau indivizilor indigeni au fost strămoşii, cultura (inclusiv religia, îmbrăcămintea, modul de viață şi apartenența la un sistem tribal), limba, rezidența, conştiința de grup sau autoidentificarea, precum şi acceptarea de către o comunitate indigenă[318].

Grupurile indigene subliniază dreptul de a se defini pe sine, atât în termeni de autoidentificare individuală, cât şi conform dreptului acordat de comunitate de a-şi defini propriii membri. Acest criteriu „subiectiv” a fost acceptat pe scară largă, cu toate că nu este clar dacă ar fi suficient în cazul în care nu ar mai exista şi alte criterii „obiective” (de ex., strămoşii)[319]. De asemenea, nu este sigur ce s-ar întâmpla dacă un individ indigen din punct de vedere etnic şi-ar pierde oricare din drepturile şi obligațiile legale acordate unei persoane „indigene” dacă, de exemplu, el sau ea a fost exclus/exclusă din comunitatea indigenă sau a ales să fie complet asimilat/asimilată de societatea dominantă.

Studiul Națiunilor Unite asupra Indigenilor a oferit următoarea definiție „în scopul unor măsuri internaționale

care ar putea fi luate şi care ar influența existența viitoare a [populațiilor indigene]":

Comunitățile, popoarele şi națiunile indigene sunt cele care, având o continuitate istorică prin societățile anterioare invaziei sau precoloniale existente pe teritoriul lor, se consideră diferite de alte sectoare ale societății care prevalează în acele teritorii, sau numai față de o parte a acesteia. În prezent, ele formează sectoare nedominante ale societății şi sunt hotărâte să păstreze, să dezvolte şi să transmită generațiilor viitoare teritoriile lor ancestrale şi identitatea lor etnică ca o bază a existenței lor continue în calitate de popoare, în conformitate cu propriile tipare de cultură, instituții sociale şi sisteme legislative...

Din punctul de vedere al individului, o persoană indigenă este acea persoană care aparține acestor populații indigene prin propria identificare cu termenul de indigen (conştiința de grup) şi care este recunoscută şi acceptată de aceste populații ca membru (acceptarea de către grup)[320].

Grupul de lucru s-a luptat cu problema definirii termenului de „indigeni" în timpul celei de-a doua şi a treia sesiuni, iar anumite guverne (cum ar fi India şi Bangladesh) şi-au arătat interesul pentru limitarea definiției la popoarele din emisfera vestică şi Asia Australă[321]. În final, Grupul de lucru a optat pentru o abordare „flexibilă" care să nu necesite adoptarea formală a unei definiții, cu toate că anumite guverne (de ex. China şi URSS, alături de India şi Bangladesh) continuă să mențină o ecuație problematică între colonizare şi indigenizare, negând faptul că pe teritoriile lor ar exista popoare „indigene"[322].

Mişcarea contemporană pentru recunoaşterea internațională a drepturilor indigenilor a început cu indienii din America de Nord, popoarele aborigene din Australia şi cu grupurile indigene nordice cum ar fi inuiții şi saamii. În ciuda eforturilor de a impune un criteriu al „apei albastre” în definirea popoarelor indigene de dinainte de invazie, este clar că „triburile montane” asiatice, cum ar fi karen şi hmong, precum şi triburile nomade arabe şi africane care urmau un stil de viață tradițional, ar trebui să fie şi ele incluse în definiția comună de „indigeni”. Mai puțin sigură ar fi includerea popoarelor din Asia Centrală, cum ar fi armenii, baluchii, tătarii şi kurzii, sau supraviețuitorii invaziilor teritoriale de către oameni din aceeaşi rasă, cum s-a întâmplat în Africa şi în mare parte din Asia.

O altă dificultate în definirea unui termen adecvat este varietatea extraordinar de mare a grupurilor pe care mulți observatori i-ar lua drept „indigene”.

Tradițiile, stilul de viață şi structura politică a sofisticatelor națiuni indiene nord-americane, cum ar fi haudenosaunee, au puține trăsături comune cu tăietorii de lemne brazilieni, în ciuda similitudinii atacurilor societăților dominante îndreptate împotriva lor. Totuşi, aceste societăți care par diferite, împărtăşesc aceleaşi valori spirituale legate de viața în comun şi în armonie cu natura. Existența unui guvern permanent este caracteristica popoarelor indigene din emisfera vestică, dar nu se poate aplica triburilor mici şi izolate din Papua Noua Guinee (deşi fiecare societate, indiferent de mărimea sa, are, în mod sigur, o structură socială care exercită o anumită autoritate guvernamentală sau cvasi-guvernamentală).

Cea mai importantă caracteristică a popoarelor indigene ar putea fi aceea de mod de viață premodern sau preindustrial, printr-un sistem economic orientat spre viața comunitară. Această definiție nu are conotații pozitive din punct de vedere valoric sau al modernității, însă putem spune că societatea centralizată, urbană şi supersofisticată a secolului al XX-lea este cea care se află la polul opus societăților descentralizate, rurale şi tradiționale din punct de vedere tehnologic a popoarelor maori, inuit sau hmong. Impactul tehnologiei asupra culturii, în special, nu poate fi subestimat; de exemplu, dacă putem considera vânarea renilor cu sania cu motor ca „tradițională", comparativ cu vânătoarea de reni pe care saami o fac mergând pe jos, această inovație tehnologică va schimba o parte a culturii saamilor, după cum locomotiva cu aburi şi puştile au schimbat viața Europei de Vest.

Înseşi grupurile indigene au respins, în general, nevoia de definiții, pe motivul că doar comunitățile indigene au dreptul de a-şi recunoaşte propriii membri[323]. În acelaşi timp, grupurile indigene au reacționat puternic la orice sugestie legată de faptul că ar reprezenta doar „un caz special de 'minorități' "[324].

În încheiere putem spune că problema definiției devine cu adevărat importantă doar dacă includerea sau excluderea dintr-o anumită definiție are implicații legale. China nu obiectează în a se referi la propriile „minorități naționale" sub denumirea de „popoare indigene" pe baze semantice, ci din cauza temerii că pot fi dezvoltate drepturi pentru popoarele indigene, despre care China nu crede că ar fi potrivite pentru „propriile" populații etnico-naționalo-minoritaro-indigene. Nici un stat nu are obiecții în

autodefinirea popoarelor indigene în scopuri sociale sau culturale; multe ar obiecta la o astfel de practică în cazul în care ar implica obligativitatea statului față de persoanele sau grupurile denumite astfel sau dacă ar trebui să recunoască anumite drepturi care ar putea leza alte persoane sau grupuri.

Decizia subcomisiei Grupului de lucru de a nu adopta o definiție oficială pare adecvată. După cum s-a demonstrat prin lipsa de activitate a Grupului de lucru pentru minorități[325] al Comisiei pentru Drepturile Omului, dezbaterile asupra unei definiții pot duce la o pierdere de timp şi adesea ar avea un aport neînsemnat asupra protecției drepturilor – scopul declarat al unor astfel de eforturi. Aşa cum s-a subliniat adesea, Organizația Națiunilor Unite a avut o contribuție minimă la protecția internațională a drepturilor, cu excepția definirii termenilor de „popoare" sau „autodeterminare". Cu toate că, în cazuri dificile, acest lucru a condus la anumite confuzii sau inconsistențe, se pare că nu este nevoie, cel puțin în momentul actual, de a permite tehnocrației definiționale să stea în calea ridicării unor probleme cu care se confruntă popoarele indigene din întreaga lume.

Drepturile asupra pământului[326]

Toate popoarele indigene subliniază natura spirituală a relației lor cu terenul sau pământul, care este fundamental pentru existența, credințele, obiceiurile, tradițiile şi cultura lor[327]. În timp ce beneficiile economice care pot fi obținute din exploatarea resurselor naturale au o mare importanță

pentru multe comunități indigene, pământul nu reprezintă doar o posesiune sau un mijloc de producție.

Toate comunitățile indigene au, şi menţin, un cod complet de diferite reguli care se aplică în posesiunea sau conservarea pământului ca un factor important al procesului de producție, ca fundament al vieții de familie şi ca bază teritorială pentru existența popoarelor lor ca atare. Întreaga gamă de considerații sentimentale, culturale, spirituale şi religioase este prezentă atunci când este vorba de pământ... Pământul este o parte din existența lor...

Între om şi natură există o relație profund spirituală şi chiar de natură religioasă. Ei vorbesc despre Mama Natură şi despre puterea ei. Din toate aceste motive, nu se poate să privim pământul ca pe o simplă posesiune sau, şi mai puțin, ca pe o marfă... Singurele drepturi disponibile şi care s-ar putea garanta prin tradiție şi obiceiuri tradiționale, ar fi uzufructul şi prioritatea în utilizarea lotului de pământ moştenit, având obligația de a-l folosi într-o manieră cerută de sistemul ecologic şi de datini şi de a nu-l lăsa nefolosit pe timp nedefinit.

Exproprierea, eroziunea, jaful, folosirea inadecvată şi abuzul, precum şi daunele aduse pământului indigenilor echivalează cu distrugerea moştenirii culturale şi spirituale a populațiilor indigene. Forțarea lor de a renunța la aceste pământuri este echivalentă cu permiterea exterminării lor. Într-un cuvânt, este etnocid[328].

Preşedintele din Yarrabah, o comunitate aborigenă din Queensland, Australia, a pus punctul pe i când a pus această întrebare: „Dacă nu avem drepturi asupra pământului, atunci ce am mai avea de administrat?”[329] Generalizând, istoria popoarelor indigene este cronica încercărilor lor nereuşite de a-şi apăra pământul împotriva invadatorilor. În timp ce o parte din pământuri au fost pierdute prin tratate, adesea acceptate de popoarele indigene din cauza încrederii acordate greşit sau a fraudelor[330], majoritatea acestora au fost pierdute în război. Lăsând morala la o parte, războiul a constituit o componentă acceptată a politicii externe, cel puțin în timpul secolului al XIX-lea, iar cuceririle au fost cel mai comun mijloc de achiziționare a pământului încă din timpuri imemoriale. „Destinul clar” al multor state, exprimat prin expansiune colonială şi colonizări peste mări şi caracteristicile națiunilor cucerite sau colonizate nu au avut o importanță prea mare pentru cei victorioşi.

Pentru puterile coloniale pământul era important doar dacă putea fi colonizat; în schimb, atunci când coloniştii formau state, acestea se extindeau din punct de vedere teritorial aşa cum națiunile europene şi asiatice şi imperiile, s-au extins cu secole în urmă – prin cucerirea popoarelor vecine şi prin deposedarea lor de pământuri. În timp ce atât colonialismul, cât şi expansiunea națională teritorială au fost facilitate de teorii legate de superioritatea culturală sau de nevoia de a „civiliza” „nativii”, substratul era de fapt de natură economică şi politică.

Pretextul legal pentru confiscarea pământurilor indienilor din America a fost, în general, impunerea noțiunii de posesiune prin proprietate privată, care erau necunoscute şi

irelevante pentru societățile indigene. Nu există nici un „titlu” pentru pământurile indigene şi, chiar în cazul în care titlul aborigen era recunoscut, el era în mod efectiv anulat prin înțelegeri între guverne şi particulari, rezultând o înstrăinare „legală” a unor vaste întinderi din pământul indigenilor. În multe cazuri, pământurile locuite de popoarele indigene erau considerate ca fiind nelocuite şi erau revendicate de guverne sub pretextul teoriei descoperirii unor terra null ins.

Genocidul fizic din secolul al XIX-lea a permis din plin continuarea asalturilor guvernelor şi a particularilor asupra pământurilor indigenilor, cu zăcămintele şi petrolul din subsol[331]. Aceste conflicte apar, în mod invariabil, în contextul planurilor de dezvoltare națională şi, cu siguranță, vor rămâne preocuparea principală a multor grupuri indigene. În timp ce chiar Convenția nr. 107 a OIM recunoaşte dreptul indigenilor la proprietatea colectivă asupra pământului şi la compensarea pentru pământurile expropriate de guvern, articolele referitoare la reaşezarea eficace sunt fragile. În plus, multe state îşi arogă dreptul de proprietate asupra resurselor subsolului, chiar dacă se recunoaşte proprietatea indigenă (sau particulară)[332]. O altă afirmație a statelor pentru a justifica incursiunile în pământurile tradițional indigene este că aceste acțiuni sunt necesare pentru a asigura siguranța națională, mai ales în cazul în care populațiile indigene se află în zonele de graniță[333].

O altă problemă ar fi aceea a restituirii pământurilor indigene, indiferent dacă au fost cucerite sau au fost însuşite prin violări ale obligațiilor asumate prin tratate sau prin înstrăinare „legală”, atunci când popoarele indigene nu

au putut dovedi titlul legal. Scopul acestui capitol este departe de a însuma cazurile reclamațiilor asupra pământului, prezentate în fața curților de justiție din Statele Unite şi Canada, dar una dintre problemele care ar putea apare în cursul redactării unei declarații internaționale asupra drepturilor indigenilor este dacă articolele sale – în special cele referitoare la pământ, restituire şi compensare – pot fi retroactive.

Propunerile indigenilor referitoare la pământ sunt clare şi absolute, deşi nici un stat nu a recunoscut până acum dreptul indigenilor la pământ în măsura propusă. De exemplu, principiile WCIP supuse atenției subcomisiei Grupului de lucru în 1985 stabilesc:

Popoarele indigene vor dispune de dreptul exclusiv la pământurile lor tradiționale şi resursele respective... În cazul în care popoarele indigene au fost deposedate de pământurile şi resursele aferente fără consimțământul lor şi fără a fi informate, pământurile şi resursele vor fi retumate.

Dreptul la pământ al popoarelor indigene include drepturile asupra suprafeței şi subsolului, drepturile depline asupra apelor din interior şi cele de coastă, drepturile la zone de coastă economice exclusive în conformitate cu legislația internațională.

Nu trebuie să se întreprindă nici o acțiune sau mod de comportare care, direct sau indirect, ar putea duce la distrugerea pământului, aerului, apei, mării, animalelor sălbatice, locuințelor sau resurselor naturale ale

băştinaşilor fără liberul lor consimțământ şi fără a informa popoarele afectate[334].

O poziție similară este adoptată şi în principiile NGO prezentate în aceeaşi sesiune:

Națiunile şi popoarele indigene sunt îndreptățite să aibă controlul permanent şi să se bucure de teritoriile pe care le dețin de la strămoşii lor aborigeni. Acestea includ drepturile asupra terenului şi subsolului, apele teritoriale şi de coastă, resursele care se refac sau cele care nu se mai refac, precum şi activitățile economice bazate pe aceste resurse...

Descoperirea, cucerirea şi colonizarea bazate pe teoria unei terra nullius şi unilaterală nu vor constitui niciodată o bază legală pentru statele care revendică sau stăpânesc teritoriile națiunilor sau popoarelor indigene.

În cazurile, în care pământurile luate prin violări ale acestor principii au fost deja colonizate, poporul sau națiunea băştinaşă implicată are dreptul la restituirea imediată, inclusiv compensarea pentru lipsa posibilității de folosire a acestuia, fără pierderea dreptului originar. Dorința popoarelor indigene de a-şi recâştiga dreptul şi controlul asupra locurilor sacre trebuie să fie întotdeauna respectată[335].

Autodeterminarea

Există o referire constantă a comunităților şi organizațiilor indigene la conceptul de autodeterminare, pe care ele îl consideră esențial pentru a putea deține controlul asupra propriilor lor destine. Cea mai sinceră formulare afirmă simplu că popoarele indigene sunt „popoare” în sensul în care acest termen este folosit pe plan internațional:

Toate popoarele indigene au dreptul la autodeterminare, în virtutea acestui drept ele pot să-şi determine în mod liber statutul politic şi să-şi urmeze în mod liber dezvoltarea economică, socială, religioasă şi culturală[336].

Alte formulări sunt şi mai specifice şi, poate, mai expansive:

Toate națiunile şi popoarele indigene au dreptul la autodeterminare, în virtutea căruia ele au dreptul la orice grad de autonomie sau autoguvernare pe care îl aleg. Aceasta include dreptul la a-şi determina în mod liber statutul politic, de a-şi urma propria dezvoltare economică, socială, religioasă şi culturală, de a-şi stabili propriii membri şi/sau cetățeni, fără amestec din exterior.

Nici un stat nu poate impune o jurisdicție asupra popoarelor sau națiunilor indigene, nici asupra teritoriului acestora, decât în cazuri de excepție în care aceştia îşi exprimă în mod liber această dorință...

Națiunile şi popoarele indigene se pot autoapăra împotriva unui stat care întreprinde acțiuni care intră în conflict cu dreptul lor la autodeterminare[337].

Conținutul acestui drept la autodeterminare variază foarte mult, reflectând diversitatea situațiilor în care popoarele indigene se află şi caracterul divers al grupurilor indigene în sine. Unele aspiră la independența completă şi la statalitate, în timp ce alții cer autonomie şi autoguvernare doar în anumite arii de competență (cum ar fi controlul total asupra pământului şi asupra resurselor naturale). O declarație pregătită de grupurile indigene înaintea sesiunii din 1987 a Subcomisiei Grupului de lucru subliniază că libertatea de alegere este „elementul fundamental al dreptului la autodeterminare" şi recunoaşte că autodeterminarea indigenilor „poate fi realizată în multe moduri, de la alegerea deplinei independențe la diverse forme de autonomie, autoguvernare şi participare la procesele politice ale statului"[338].

Guvernele au tendința să pună semnul egal între cererile pentru „autodeterminare", independență şi secesiune, şi insistența asupra acestei formulări, chiar atunci când un grup de indigeni doreşte mai degrabă un anumit statut decât independența deplină, poate inhiba rezolvarea reclamațiilor care nu sunt atât de incompatibile cum par la prima vedere. După cum s-a arătat în capitolul 3, „autodeterminarea" implică dreptul (şi nu neapărat necesitatea) la un stat independent – termen definit de Națiunile Unite; în practică el a fost restrâns la contextul colonial. De aceea, reacțiile negative ale guvernelor la cererile indigenilor pentru autodeterminare nu sunt surprinzătoare[339].

Comisia Inter-Americană asupra Drepturilor Omului (IACHR) a Organizației Statelor Americane este singurul organism internațional care a pus în mod direct problema

dacă popoarele indigene au dreptul la autodeterminare. În contextul reclamațiilor indienilor miskiți referitor la diverse violări ale drepturilor omului în Nicaragua, mai ales în 1981 şi 1982, IACHR a pus problema „dacă grupurile etnice se bucură sau nu de drepturi suplimentare [în afară de cele stabilite prin articolul 27 al Convenției asupra Drepturilor Politice şi Civile], în special dreptul la autodeterminare sau la autonomie politică”[340].

Statutul actual al legislației internaționale recunoaşte respectarea principiului autodeterminării, pe care îl consideră a fi dreptul unui popor de a-şi alege în mod independent propria formă de organizare politică şi de a-şi stabili în mod liber mijloacele pe care le consideră potrivite pentru dezvoltarea economică, socială şi culturală. Totuşi, aceasta nu înseamnă că el recunoaşte dreptul oricărui grup etnic la autodeterminare[341].

Citând, inter alia, rezoluțiile 1514 (XV)[342] şi 2625 (XXV)[343] ale Adunării Generale a Națiunilor Unite, IACHR a ajuns la concluzia că dreptul la autodeterminare nu va justifica niciodată distrugerea integrității teritoriale a unui stat suveran. Trebuie să subliniem totuşi că absența oricărui drept la autonomie sau autoguvernare nu garantează Nicaraguei „dreptul nerestrictiv de a impune asimilarea completă a acelor indieni”[344].

Deşi statutul actual al legislației internaționale nu permite un punct de vedere conform căruia grupurile etnice din zona atlantică a Nicaraguei au dreptul la autonomie politică şi autoguvernare, se recunoaşte o protecție specială pentru aspectele legate de păstrarea propriei lor identități culturale.

La acestea se poate adăuga aspectul legat de organizarea productivă care cuprinde, printre altele, problema pământurilor strămoşeşti şi comunitare... Este fundamental să se stabilească noile condiții de coexistență dintre minoritățile etnice şi guvernul nicaraguan, în scopul de a stăvili antagonismele istorice şi serioasele dificultăți din zilele noastre. În opinia IACHR, nevoia de a păstra şi de a garanta respectarea acestor principii în practică atrage după sine nevoia de a stabili o ordine instituțională adecvată ca parte a structurii statului nicaraguan[345].

Semantica nu ar trebui să obstrucționeze complexitatea problemelor implicate în cererile indigenilor pentru controlul asupra propriilor lor vieți, în scopul asigurării, continuării şi dezvoltării propriilor culturi. De exemplu, autodeterminarea internă sau autoguvernarea ar trebui să fie mult mai importantă decât autodeterminarea externă sau recunoaşterea calității de stat sau independența formală[346]. Neamestecul în instituțiile politice indigene tradiționale a fost considerat „de o importanță supremă pentru existența liniştită şi armonioasă a comunităților indigene... Orice interferență în aceste probleme are consecințe dezastruoase, dezorganizând şi destabilizând comunitățile indigene prin privarea lor de posibilitatea de a funcționa normal”[347].

O problemă delicată care se ridică în acest context este dacă normele dreptului internațional se aplică sau ar trebui să se aplice guvernelor indigene. Acolo unde poporul indigen îşi înființează propriul stat, membrii NGO şi alte organizații ar trebui să încurajeze aceste state în ratificarea unor acorduri internaționale[348]. Pe de altă parte, recunoaşterea faptului că dorința unei părți a națiunii indigene de a-şi păstra structura tradițională s-ar putea să nu fie compatibilă cu

întreaga panoplie a drepturilor omului recunoscute pe plan internațional nu creează probleme mai mari decât acelea întâlnite în cazul altor state sau culturi.

Chiar dacă o comunitate se bucură de întreaga autoguvernare internă şi de întreaga autonomie, statul în care trăieşte sau statul dominant ar trebui să răspundă în fața comunității internaționale din punctul de vedere al respectării drepturilor omului în cadrul comunității autonome[349]. În oricare din cazuri, legislația internațională ar trebui să se aplice oricărui stat indigen, precum şi comunităților indigene sau autonome din cadrul unui stat. După cum vom arăta mai detaliat în capitolul 6, drepturi cum ar fi participarea populară efectivă la luarea deciziilor guvernamentale pot fi relevante, mai ales acolo unde popoarele indigene şi-au afimat dreptul la autonomie sau autoguvernare pe baza, inter alia, normelor internaționale ale drepturilor omului.

Autoritatea indigenilor față de societatea dominantă şi de statul în care trăiesc popoarele indigene implică o autodeterminare exterioară. În acest context, apar situații complexe similare cu cele care se pot ridica în cazul oricărei negocieri dintre părți referitoare la federație, autonomie sau dezvoltarea unor noi structuri politice. De exemplu, asumându-şi o relație bazată pe separare completă, apar probleme privitoare la puterea „negativă" şi drepturile „pozitive" ale unei comunități indigene autonome. Cea dintâi ar putea include veto-ul dat de o comunitate indigenă în ce priveşte un anumit proiect național de dezvoltare în cadrul teritoriului respectiv, în timp ce al doilea ar putea include dreptul de a se bucura de anumite servicii sociale de la

guvernul central sau de a fi reprezentat la diferite nivele politice în cadrul mai larg al statului.

Există puține exemple de comunități indigene care să aibă un rol în organismele politice locale sau în cele administrative, deşi anumite state recunosc entitățile indigene şi le consultă[350]. Trei dintre țările prezentate în Studiul Națiunilor Unite asupra Indigenilor (Canada, Columbia şi Statele Unite) permit comunităților indiene anumite funcții în guvernarea locală. La prima vedere, Columbia se pare că garantează autoritatea consiliilor indigene alese în mod tradițional (cabildos) asupra tuturor problemelor legate de administrarea financiară a comunității. În Canada şi în Statele Unite, consiliile indiene oficial recunoscute sunt alese mai degrabă în conformitate cu legile federale, decât conform tradițiilor indigene. În sudul Mexicului există „municipalități indigene" care se pare că au puteri similare cu ale celorlalte municipalități mexicane şi reprezintă, pur şi simplu, teritoriul în care trăieşte o mare parte a populației indigene[351].

În timp ce autoritatea indigenă este recunoscută în domenii ca obiceiuri şi religie[352], garantarea efectivă chiar şi a celor mai limitate puteri guvernamentale este extrem de rară[353]. Alături de situațiile din Nicaragua şi Norvegia (discutate în partea a II-a) mai putem cita Finlanda, unde parlamentul lappish a fost înființat în 1973 şi Noua Zeelandă, unde consiliul maori are puteri extrem de limitate în reglementarea comportamentului poporului maori, cum ar fi cazuri penale minore din cadrul districtului lor.

Încă din 1934, Panama a acordat un regim special indienilor cuna, cu toate că legislația de bază (aflată acum într-un proces de îmbunătățire) datează din 1953. În 1983 s-a emis o lege prin care se stabilea Embera Comarca (termenul pentru regiunea indigenă) iar proiectul de lege pentru Comarca Guaymi a fost supus aprobării aparatului legislativ din 1986[354]. Fiecare lege nouă reprezintă un pas înainte în ce priveşte autonomia indigenilor, cu toate că în 1987[355] proiectul Guaymi a fost controversat şi respins de către aparatul legislativ panamez. Acordurile cu populațiile cuna şi embera stabilesc, în principal, autorități paralele indigene şi centrale; propunerea Guaymi era de fuzionare a acestor autorități într-un conducător tradițional ales de către Congresul General al Guaymi, care ar fi trebuit să fie totuşi numit şi revocat de către guvernul central.

Actele Embera şi proiectul Guaymi cer statului „să garanteze sumele necesare în bugetul anual" pentru efectiva administrare a regiunilor Comarcas, iar acestea ar putea „planifica şi executa proiecte de dezvoltare cuprinzătoare" şi stabili taxele municipale[356]. Articolul 123 al constituției panameze din 1972 garantează proprietatea colectivă asupra teritoriilor indigene. Cu toate acestea, în timp ce guvernul central are obligația de a se consulta şi de a negocia, precum şi de a acorda compensări indigenilor Comarca în schimbul exploatării resurselor naturale, deciziile finale legate de permisiunea de a fi exploatate sau nu se află sub jurisdicția guvernului central.

Similaritățile dintre Comarca şi alte municipalități sugerează că cele dintâi nu sunt adevărate regiuni „autoguvernabile", dar articolele din constituția panameză recunosc într-o

măsură mai mare drepturile indigenilor, comparativ cu alte țări din America Latină.

În Statele Unite există 167 de rezervații indiene, răspândite pe o suprafață de 51 milioane acri[357]. Triburile indiene au fost descrise ca „națiuni suverane, dependente intern, care se află într-o relație de încredere cu Guvernul Statelor Unite. Statutul lor unic de entități politice distincte în cadrul sistemului federal al Statelor Unite este recunoscut de Guvernul Statelor Unite prin tratate, statute, decizii ale Curții şi ordine executorii şi sunt recunoscute prin Constituția Statelor Unite”[358].

Națiunile indiene au fost recunoscute de Curtea Supremă a Statelor Unite în 1832 în calitate de „comunități politice distincte, având granițe teritoriale în interiorul cărora îşi pot exercita în mod exclusiv autoritatea, având dreptul la toate pământurile în interiorul acestor granițe”[359]. Cu toate acestea, legislația Statelor Unite a erodat în mod sistematic autoritatea şi suveranitatea indiană. Actul de Mutare din 1830 a forțat triburile să-şi abandoneze pământurile strămoşeşti; Actul pentru Delicte Majore din 1885 a transferat jurisdicția referitoare la crime comise în rezervații de la autoritatea tribală la cea federală; iar Actul General de Distribuție din 1887 a abolit, în mod efectiv, deținerea pământurilor comunitare de către indieni, distribuind terenurile „în plus” coloniştilor albi. Actul Indian de Reorganizare din 1934 a redat guvernelor tribale anumite puteri, dar cu condiția de a fi adoptate formele „moderne” de guvernare democratică.

După cum s-a demonstrat prin sfera actelor prezentate mai sus, relațiile dintre guvernul Statelor Unite şi triburile indiene se află sub „puterea plenară” a Congresului Statelor Unite. Guvernele indiene au puteri „suverane” în legislația legată de propriul teritoriu, inclusiv fixarea taxelor, cu condiția ca acestea să nu înlocuiască legislația federală[360]. De exemplu, triburile indiene nu au puteri penale juridice asupra persoanelor care nu sunt indieni în cazul actelor comise în rezervații[361]. Suveranitatea internă a triburilor indiene este, în general, exceptată din constituția Statelor Unite, dar Congresul a impus multe din articolele Cartei federale a Drepturilor asupra triburilor[362]. Indienii din Statele Unite sunt cetățeni cu drepturi depline şi nu pot fi supuşi discriminării de către state, iar guvernele statale şi locale nu au putere juridică asupra triburilor indiene decât în cazul în care puterea juridică este în mod specific garantată prin legea federală.

Relația canadiano-indiană este, poate, la fel de complexă, dar în cursul anilor 1980 a început un proces de redefinire a relației dintre „Primele Națiuni Indiene” şi Canada[363]. Constituția canadiană din 1982 stipulează că „existența drepturilor aborigenilor şi a drepturilor popoarelor aborigene din Canada stabilite prin tratat sunt recunoscute şi afirmate”, deşi extinderea acestor drepturi – în special cele legate de autoguvernare – nu este destul de clară[364]. Un proiect de lege bazat pe un raport din 1983 al Comitetului Special al Camerei Comunelor asupra autoguvernării indiene[365] a fost introdus în 1984, dar nu a fost adoptat. El ar fi garantat conducerii primelor națiuni indiene autoritate legislativă asupra, inter alia, educației, calității de membru, promulgării legilor, impozitării proprietății funciare şi altor probleme care s-ar fi putut decide în vremea când națiunea

indiană era recunoscută, cum ar fi planificarea folosirii pământului, sănătatea şi siguranța publică, resursele şi mediul înconjurător, ordinea publică şi administrarea juridică, legislația în familie, drepturile asupra proprietății şi problemele locale legate de o bună guvernare[366]. Legislația din provincie nu trebuia să se aplice națiunii indiene, iar legislația federală trebuia să se aplice doar în măsura în care nu era în neconcordanță cu legislația indiană[367].

Actul Cree-Naskapi din 1984 garanta dreptul asupra utilizării, administrării şi reglementării pământului şi a resurselor naturale anumitor triburi de indieni, un consiliu tribal putând adopta legi locale privitoare la: sănătatea publică, siguranță şi ordine; protecția mediului; acordarea unor servicii locale; sistemul de taxare (altele decât impozitele pe venit); şi funcționarea afacerilor şi a comerțului. Cu toate acestea, s-a observat că acesta nu poate fi considerat un model potrivit pentru un act regional, deoarece nu reflecta nici măcar o egalitate a noțiunilor sau o împărțire a puterii între guvernele federale, provinciale sau indigene. „Deşi acorda triburilor un cuvânt mai greu în dezvoltarea resurselor şi puteri mai mari în guvernarea locală, autoritatea exercitată de noile consilii tribale este delegată de la guvernele federale. Forma de guvernare locală tribală este [doar] cea a unui guvern municipal."[368] Nu este clar dacă această observație pune forma mult deasupra substanței.

Fără a intra mai mult într-o analiză detaliată a relațiilor complexe dintre națiunea indiană şi guvernele canadian şi american, nu trebuie să ezităm să concluzionăm că implementarea acestei „încrederi" de către ambele guverne a fost, în mod regretabil, inadecvată şi duplicitară. Drepturile

tratatului indian au fost violate, iar obligațiile guvernamentale de a apăra aceste drepturi au fost ignorate. Într-adevăr, reafirmarea şi implementarea acestor tratate reprezintă astăzi marea arenă a conflictelor[369].

În ciuda reacțiilor negative ale guvernelor la termenul de „autodeterminare", există dovezi că problema poate fi luată în considerare cu flexibilitate. La o şedință preliminară a Grupului de lucru pentru Populațiile Indigene, anumiți observatori guvernamentali au subliniat

că guvernele lor au început să-şi dea seama că politica aplicată în trecut, prin care se căuta asimilarea populațiilor indigene, a eşuat în a răspunde necesităților şi în respectarea drepturilor popoarelor indigene. De aceea, guvernele şi-au revizuit politicile, recunoscând identitatea lor distinctă şi adaptându-se unui punct de vedere care să permită popoarelor indigene un grad mai mare de autodeterminare în relația lor cu respectivele guverne. Aceste revizuiri s-au efectuat în mai multe moduri, în conformitate cu contextul istoric, cu nevoile specifice ale populațiilor indigene şi cu orientarea politicii specifice şi generale a țărilor[370].

Nu este clar dacă recunoaşterea internațională a unui anumit drept nedefinit al indigenilor la „autodeterminare" ar face ca guvernele să dorească, mai mult sau mai puțin, să intre în tratative cu popoarele indigene, în scopul garantării menținerii şi dezvoltării societăților indigene, aşa cum acestea consideră că este corect. Cu toate acestea, abandonarea politicii de asimilare coercitivă sau integrațională care, în mod inevitabil, subordona indigenii

intereselor statului, este esențială, iar controlul popoarelor indigene asupra propriului destin trebuie să fie o parte a oricărei politici care doreşte să respecte principiile drepturilor omului.

Poziția unică a majorității societăților indigene, lipsa lor relativă de putere în termeni pur politici şi militari, precum şi coordonarea crescândă a eforturilor lor la nivel internațional oferă o ocazie rară de a dezvolta normele legale internaționale şi, în acelaşi timp, de a răspunde nevoilor lor reale. Aceste activități în slujba popoarelor indigene nu vor fi benefice doar pentru propriii membri ci succesul acestora va sublinia calea unor rezolvări prin negociere a altor conflicte apărute între state, grupuri şi indivizi.

Capitolul 6: DREPTURILE OMULUI

Cu excepția unei doctrine cam îndoielnice a intervenției umanitare şi a responsabilității statului față de regimul străinilor, modul în care un stat îi tratează pe cei din jurisdicția lui nu a fost în general considerat o preocupare legitimă a dreptului internațional, până în perioada de după cel de-al Doilea Război Mondial[371]. Dezvoltarea unei legislații internaționale a drepturilor omului a fost unul dintre cele mai importante aspecte ale ordinii legale internaționale de după 1945, împreună cu decolonizarea şi cu câştigarea independenței noilor state[372].

Carta Națiunilor Unite conține câteva referiri la „drepturile omului şi libertățile fundamentale”. Poate cel mai frecvent citat este articolul 1 care specifică între scopurile Națiunilor Unite realizarea unei cooperări internaționale „în promovarea şi încurajarea respectului pentru drepturile omului şi pentru libertățile fundamentale pentru toți, fără deosebire de rasă, sex, limbă sau religie” şi articolul 55, care afirmă că „Națiunile Unite vor promova... respectul universal şi supravegherea drepturilor omului şi libertăților fundamentale pentru toți, fără deosebire de rasă, sex, limbă sau religie”. Prevederile articolului 55 sunt făcute în legătură cu articolul 56, care prevede că „toți membrii se angajează să acționeze împreună şi separat în cooperare cu Organizația pentru îndeplinirea scopurilor arătate în articolul 55”.

În timp ce Declarația Universală a Drepturilor Omului[373], adoptată în unanimitate de Adunarea Generală a Națiunilor Unite în 1948, a fost proclamată doar ca „un etalon obişnuit de realizare pentru toate popoarele şi națiunile”, multe din prevederile sale au devenit după aceea fie expresii ale dreptului internațional, fie interpretări imperative ale Cartei Națiunilor Unite. Pentru a redacta Declarația, Comisia Drepturilor Omului a Națiunilor Unite a început discuțiile care au condus la un proiect al celor două convenții internaționale asupra drepturilor omului şi la promulgarea lor de către Adunarea Generală în 1966[374].

Epoca formulărilor standard ale Națiunilor Unite despre drepturile omului a durat până la mijlocul anilor ’70 şi au fost adoptate multe tratate multilaterale al căror subiect erau drepturile omului. Cele mai importante tratate, ratificate de numărul cel mai mare de națiuni, sunt, inter

alia, Convenția cu privire la Prevenirea şi Pedepsirea Crimei de Genocid, Convenția şi Protocolul Statutului de Refugiat[376], Convenția asupra Drepturilor Politice ale Femeilor[377], Convenția Internațională asupra Eliminării Tuturor Formelor de Discriminare Rasială[378], Convenția Internațională asupra Interzicerii şi Pedepsirii Apartheidului[379], Convenția asupra Eliminării tuturor formelor de discriminare a femeilor[380] şi Convenția asupra torturii şi a altor tratamente şi pedepse crude, inumane şi degradante[381].

La nivel regional, aplicarea efectivă a normelor noilor drepturi ale omului a început cu mult înainte de intrarea în vigoare a celor două convenții din 1976 şi de dezvoltarea altor mecanisme ale Națiunilor Unite care promovează drepturile omului din anii '70 şi '80. Toți cei 21 de membri ai Consiliului Europei sunt acum semnatari ai Convenției Europene pentru protecția drepturilor omului şi a libertăților fundamentale[382] şi toți au acceptat dreptul opțional al indivizilor de a face plângeri împotriva violărilor drepturilor omului. Carta Socială Europeană, care detaliază variatele drepturi economice, sociale şi culturale, a intrat în vigoare în 1965[383], în 1975, 35 de națiuni europene şi altele au semnat Actul Final al Conferinței pentru Securitate şi Cooperare în Europa („Acordul de la Helsinki"), care conține importante secțiuni asupra drepturilor omului[384].

În cele două Americi, adoptarea Declarației Americane a Drepturilor şi îndatoririlor Omului[385] a premers Declarația Universală cu câteva luni. Apoi, Comisia Interamericană a drepturilor omului a început activitatea la sfârşitul anilor '60 în spiritul deciziilor Adunării Generale a Organizației Statelor Americane; în 1978, intrarea în vigoare a Convenției

Americane a Drepturilor Omului[386] a extins jurisdicția Comisiei şi a stabilit de asemenea o Curte de justiție interamericană a drepturilor omului[387].

Cea de-a treia inițiativă regională majoră, Carta Africană asupra drepturilor omului şi popoarelor, a intrat în vigoare doar în 1986[388].

UNESCO şi Organizația Internațională a Muncii (ILO) au adoptat de asemenea un număr de tratate internaționale foarte importante pentru drepturile omului. Printre cele adoptate de ILO, de exemplu, sunt convențiile asupra libertății de asociere[389], popoarelor indigene[390] şi discriminării muncii[391].

Pe lângă realizarea acestor convenții, Națiunile Unite au devenit tot mai active în promovarea şi protejarea drepturilor omului, mai ales de la începutul anilor ’70. În 1971, a devenit posibil ca persoanele particulare să se poată plânge Națiunilor Unite împotriva situațiilor care au arătat „o violare gravă a drepturilor omului şi a libertăților fundamentale”, deşi mecanismul confidențial stabilit a fost criticat în mod justificat[392].

Răsturnarea de la putere a guvernului lui Salvador Allende din Chile în 1973 a condus la lărgirea discuțiilor Națiunilor Unite despre drepturile omului şi problemele drepturilor omului în diferite țări sunt acum ridicate la Comisia pentru Drepturile Omului şi Subcomisia de Prevenire a Discriminării şi Protecția Minorităților, Consiliul Economic şi Social, Adunarea Generală şi Al Treilea Comitet[393].

În afară de violările considerabile ale drepturilor omului în anumite țări, Națiunile Unite au examinat problemele drepturilor omului prin luarea în considerație a studiilor experților, prin numirea de raportori speciali şi stabilirea grupurilor de lucru. Printre temele examinate în aceşti ani se numără tortura, „dispariţiile", execuţiile arbitrare şi sumare, dreptul la dezvoltare, dreptul la hrană, intoleranța religioasă, populațiile indigene, genocidul, dreptul de a pleca şi de a se reîntoarce, sclavia, muncitorii sezonieri şi protecția drepturilor omului în timpul stării de necesitate.[394] Situațiile din Africa de Sud, Chile şi Orientul Mijlociu sunt luate în considerație cu regularitate prin sistemul Națiunilor Unite.

Cel puțin de când s-a ajuns la decizia de a elabora două convenții internaționale separate asupra drepturilor omului (una care se ocupă cu drepturile civile şi politice şi cealaltă cu drepturile economice, sociale şi culturale), juriştii, oamenii de ştiință şi mulți alții au încercat să facă diverse distincții între drepturi.[395] Totuşi diversele categorii sugerate – civile, politice, economice, sociale, culturale, individuale, colective, pozitive, negative, drepturile primei, celei de-a doua şi de-a treia generații etc. – deseori conduc la interpretări greşite şi rareori la o mai mare protecție pentru indivizi şi grupuri.[396]

Într-adevăr, scopul cel mai obişnuit pentru identificarea acestor categorii este negarea statutului de „drept" unuia sau mai multora dintre ele şi nu extinderea protejării internaționale sau naționale.[397]

O analiză superficială a acestor drepturi, care ar părea că se încadrează în mod clar în una sau alta din aceste categorii, demonstrează inutilitatea de a trage concluzii semnificative din aceste distincții. Prohibiția împotriva torturii, de exemplu, este în general considerată un drept „negativ” „civil” (care nu cere o acțiune guvernamentală pozitivă), totuşi este clar că includerea într-un statut este insuficientă pentru a garanta că tortura nu este folosită de poliție sau de forțele de securitate. O altă cerință este dreptul la instrucție şi educație (care necesită ca guvernul să întreprindă acțiuni pozitive) şi locuri de detenție adecvate (care trebuie să intre în competiție cu alte priorități guvernamentale de strângere a fondurilor). Libertatea presei (un drept clasic „civil”) înseamnă puțin lucru într-o țară cu un număr mare de neştiutori de carte (care au un drept „social” sau „cultural” la educație). Drepturile sindicale sunt incluse în amândouă convențiile şi sunt probabil unele dintre drepturile în modul cel mai evident „amestecate”.

Ființele umane sunt organizate în societăți şi puține drepturi pot fi considerate ca pur „individuale”. După cum s-a remarcat mai jos, drepturile la religie, educație şi limbă au în general sens numai dacă pot fi exercitate în concordanță cu celelalte. Drepturile „politice”, de exemplu dreptul de a participa la guvernare şi la autodeterminare, presupune existența unei colectivități.

Dimpotrivă, multe aşa-numite drepturi „colective”, la care s-a făcut o referire ca la drepturi „de a treia generație” au puțin înțeles dacă membrii individuali ai colectivității nu beneficiază de ele. Mulți comentatori, în special vestici, neagă existența unor asemenea „drepturi ale popoarelor”, ca de exemplu dreptul la dezvoltare, controlul asupra

resurselor naturale, pace şi un mediu înconjurător sănătos pe temeiul, inter alia, că nu poate fi identificată nici o entitate care are obligația să constate că aceste drepturi sunt protejate.[398]

Totuşi, dacă nu trebuie să punem semnul egalității între „drepturile popoarelor" şi „drepturile statelor" este clar că cei care ar trebui să-şi dezvolte în mod paşnic resursele naturale într-un mediu înconjurător curat sunt indivizii care formează societatea, nu un „popor" abstract, reflectat în măsurători statistice ale produsului național brut. În felul acesta indivizii trebuie să fie beneficiarii ultimi ai drepturilor colective, dacă acestea au un sens real.

Excluzând asemenea drepturi „colective" discutate, dreptul internațional referitor la drepturile omului a fost aplicat rareori pentru protejarea intereselor grupurilor per se. Reglementările acestuia s-au extins asupra membrilor individuali ai grupurilor, chiar în acele puține instanțe – ca art. 27 din Convenția asupra Drepturilor Civile şi Politice – în care protecția grupurilor este în mod clar grija principală. În acelaşi timp, totuşi, anumite drepturi umane sunt de o importanță deosebită pentru protejarea drepturilor grupului sau ale comunității.

În timp ce libertatea de religie este considerată în mod obişnuit dreptul clasic „civil" sau „individual", drepturile religioase sunt fundamentale pentru protecția drepturilor grupurilor minoritare, indigene sau altor grupuri. Considerate pietre de temelie în multe culturi, practicile religioase au fost deseori obiectul discriminării din partea majorității; intoleranța statului sau a majorității față de

diversitatea religioasă a depăşit probabil prejudecata rasială ca motivaţie fundamentală împotriva violării drepturilor omului în lume astăzi.

Declaraţia Naţiunilor Unite asupra eliminării tuturor formelor de intoleranţă şi discriminare bazată pe religie sau credinţă subliniază că

din neluarea în consideraţie şi încălcarea drepturilor omului şi a libertăţilor fundamentale, în special dreptul la libertatea de gândire, conştiinţă, religie sau orice credinţă au fost provocate, în mod direct sau indirect, războaie şi multe suferinţe omenirii, în special acolo unde ele servesc ca mijloc de intervenţie străină în afacerile interne ale altor state şi aţâţare a urii între popoare şi naţiuni.[399]

Articolul 6 al Declaraţiei formulează în detaliu dreptul de a menţine lăcaşe de cult şi educaţie rdigioasă, de a scrie şi de a răspândi publicaţii religioase şi „de a stabili şi menţine legături cu indivizi şi comunităţi în probleme de religie sau credinţă la nivel naţional sau internaţional".

Comisia Naţiunilor Unite asupra Drepturilor Omului a decis să numească un Raportor Special pentru a supraveghea aplicarea Declaraţiei asupra Intoleranţei Religioase[400] şi primul său raport a concluzionat:

Este clar că intoleranţa şi discriminarea bazate pe religie sau credinţă reprezintă un fenomen comun în lume... Evenimente ca: asimilarea forţată a minorităţilor religioase, confruntările între sprijinitorii diverselor ideologii sau

credințe şi persecuția şi discriminarea pe motive de religie sau credință sunt, din nefericire, foarte larg răspândite...

Rezultatele represiunii sălbatice în anumite țări a sprijinitorilor unei anumite credințe şi prețul mare cerut de conflictele armate în care sunt implicate considerații ideologice, este acela că victimele intoleranței pot fi numărate cu sutele de mii. Atmosfera de instabilitate întreținută de asemenea confruntări este o amenințare reală la pacea şi securitatea internațională.[401]

Cel de-al doilea raport a însumat declarațiile de intoleranță religioasă trimise de raportor guvernelor Albaniei, Bulgariei, statului Burundi, Iranului, Pakistanului, Turciei şi URSS-ului; el a concluzionat că a fost vorba de „persistența incidentelor şi măsurilor guvernamentale incompatibile cu Declarația asupra Intoleranței Religioase..., de violări ale libertății de religie sau credință, care s-au comis în diferite forme şi în toate regiunile lumii"[402].

Contează pentru aceste victime dacă au fost violate drepturile lor ca indivizi sau ca membri ai unui grup minoritar sau indigen?

Drepturile lingvistice şi educaționale au de asemenea o semnificație particulară pentru grupuri, deoarece ele constituie un vehicol prin care este transmisă cultura. Recunoaşterea (sau nerecunoaşterea) unei limbi ca „oficială" sau „națională" a contribuit la conflicte violente în țări foarte diverse ca: Sri Lanka, Belgia, Canada, Bulgaria şi Turcia. Chiar acolo unde folosirea liberă a limbilor minorităților este

permisă, obligația (dacă există vreuna) statului de a sprijini propagarea sau menținerea acestor limbi, prin facilități educaționale sau de altă natură, este neclară.

Drepturile lingvistice nu sunt protejate în mod specific în conformitate cu legea internațională a drepturilor omului decât într-o manieră relativ restrânsă. Cele două convenții interzic discriminarea pe bază de limbă,[403] şi este clar că nimeni nu poate fi încarcerat, sau nu i se poate interzice nimănui dreptul de a intra sau părăsi o țară sau nu i se poate interzice participarea la viața publică pe temeiul că el sau ea vorbeşte o anumită limbă. Pe de altă parte, există vreun drept ca fiecare cetățean să aibă un buletin de vot într-o limbă pe care el sau ea o înțelege? Este dreptul la educație gratuită obligatorie dependent de abilitatea de a vorbi limba majorității în care este oferită educația? Prohibiția discriminării pe bază de limbă înseamnă că nu poate exista o limbă națională „oficială"?

Răspunsurile la aceste întrebări şi la altele similare pare să fie nul, cel puțin dacă aceste întrebări sunt bazate pe practica statului şi pe jurisprudența organismelor internaționale ale drepturilor omului. Multe țări au o limbă „oficială", iar altele au una de facto. Exprimarea în acea limbă este o cerință rezonabilă, de exemplu, angajarea într-un serviciu. Pe de altă parte, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a susținut că negarea şansei educației în propria limbă bazată pe rezidență poate interfera cu dreptul părinților de a-şi putea educa copilul în conformitate cu cerințele familiei[404].

Unii comentatori au sugerat că poate exista o obligație pozitivă din partea unui stat de a permite unei limbi minoritare sau unui sistem educațional să supraviețuiască[405]. Indiferent dacă aceasta este sau nu o obligație legală, multe state îşi desfăşoară afacerile în mai multe limbi în scopul de a recunoaşte drepturile şi culturile minorităților lor. Distincția între limbile „oficiale" răspândite în întreg statul şi limbile „regionale" este obişnuită, după cum este reglementarea de facto a serviciilor guvernamentale în ceea ce priveşte folosirea celei mai adecvate limbi într-un sector particular al țării[406].

Cu puține excepții, baza teritorială este esențială păstrării culturii unui grup. Confiscarea unui teritoriu pentru expansiunea populației sau pentru exploatarea resurselor naturale este probabil cea mai obişnuită plângere adresată de popoarele indigene; acele „minorități" europene care n-au fost capabile să-şi păstreze un teritoriu separat sunt pe cale de dispariție. Totuşi, nu este specificat nici un drept anume asupra pământului în nici un instrument major al drepturilor omului şi acest lucru reflectă, probabil, dorința statului de a-şi păstra controlul absolut asupra teritoriului lui.

Prevederea din art. 17 al Declarației Universale a Drepturilor Omului referitoare la faptul că oricine are dreptul la proprietate şi că nimeni nu va fi deposedat în mod arbitrar de proprietatea lui sau a ei, nu a fost reiterată în convențiile care au urmat, deşi reglementări similare se găsesc în „Convenția Americană pentru Drepturile Omului" (în art. 21) şi în „Convenția Europeană asupra Drepturilor Omului" (art. 1 din protocolul nr. 1). Convenția americană permite deposedarea de proprietate „după plătirea unei compensații

corecte, în scopuri de utilitate publică sau de interes social", în timp ce reglementările europene interzic deposedarea de bunuri „cu excepția cazurilor de interes public sau conform condițiilor oferite de lege şi de principiile generale ale dreptului internațional".

Sistemul european a dezvoltat o jurisprudență extinsă referitoare la, inter alia, definiția unei compensații adecvate sau a interesului public,[407] dar protecția proprietății private poate fi de asemenea asigurată prin recursul la normele internaționale ale nediscriminării şi printr-o audiere imparțială în ceea ce priveşte determinarea drepturilor şi obligațiilor. Totuşi, protecția drepturilor grupului la pământurile lor tradiționale şi la suprafețe întinse de pământ deținut în mod comun este mult mai precară. Chiar dacă s-ar putea elimina luările în posesie extralegale de pământ de către unitățile publice şi private, conflictul între planurile de dezvoltare centrală şi drepturile grupului regional sau local asupra pământului şi resurselor naturale vor rămâne unele dintre cele mai serioase şi semnificative dispute în anii următori.

Dreptul la participarea populară la guvernare, după cum a fost exprimat în art. 21 din Declarația Universală a Drepturilor Omului şi art. 25 din Convenția asupra Drepturilor Civile şi Politice, va fi interpretat ca implicând mai mult decât dominația majorității prin procesul electoral. În multe privințe, aceasta reflectă aspectul „intern" al autodeterminării,[408] şi poate fi văzut ca fundamental atât în dezvoltarea democrației politice, cât şi în dezvoltarea economică.

Participarea populară a fost pentru prima dată discutată la Națiunile Unite în contextul nevoii de a-i consulta pe cei care sunt cel mai direct afectați (în general cei săraci din mediul rural) de planurile de dezvoltare națională.[409]

Curând, totuşi, aspectele politice ale participării au fost de asemenea recunoscute şi în anul 1983 Comisia pentru Drepturile Omului a cerut secretarului general să pregătească un studiu analitic comprehensiv asupra „participării populare în formele ei variate ca un factor important în dezvoltarea şi în realizarea deplină a drepturilor omului".[410]

Acest studiu a fost supus comisiei în anul 1985 şi conține o expunere detaliată a principiului participării populare.[411] El concluziona că

dreptul la participarea populară, în termenii săi cei mai generali, nu pare să fie stabilit în mod expres ca atare de instrumente universale care au o valoare egală, cu sens de obligativitate. Pe de altă parte, un număr de texte internaționale de natură legală variabilă conțin elemente ale participării populare şi unele din aceste texte merg atât de departe, încât enunță un drept global de participare.[412]

Între „elementele" participării populare recunoscute la nivel internațional sunt dreptul la autodeterminare; dreptul la educație; dreptul de a lua parte la viața culturală şi de a conduce afacerile publice; drepturile minorităților; drepturile sindicatelor; drepturile familiale; dreptul la asociere şi întruniri paşnice; libertatea de gândire, conştiință, religie,

opinie, expresie şi informaţie[413]. O definiţie largă a participării populare poate cere pur şi simplu implicarea cetăţenilor în viaţa publică, „cu respectarea deplină a drepturilor omului, fără discriminare şi dând o atenţie specială grupurilor care au fost ţinute deoparte de participarea reală”[414]. Studiul secretarului general afirmă importanţa libertăţii de informaţie şi sugerează în particular că „grupurile minoritare ar trebui să aibă posibilitatea de a-şi face cunoscute opiniile lor divergente, deoarece reprimarea acestor puncte de vedere poate veni în conflict cu dinamica societăţii şi cu dorinţa de schimbare şi reînnoire în viaţa naţională”[415].

Declaraţia din 1986 asupra Dreptului de Dezvoltare adoptată de Adunarea Generală a Naţiunilor Unite subliniază importanţa dreptului la participare populară[416]. Declaraţia afirmă, inter alia:

Persoana umană este subiectul central al dezvoltării şi trebuie să fie participantul activ şi beneficiarul dreptului la dezvoltare...

Statele au dreptul şi datoria de a formula o politică de dezvoltare naţională adecvată care să vizeze îmbunătăţirea constantă a bunăstării întregii populaţii şi a tuturor indivizilor, pe baza participării lor active, libere şi pline de semnificaţii în dezvoltarea şi la distribuirea corectă a beneficiilor rezultate din aceasta...

Statele trebuie să încurajeze participarea populară în toate sferele ca un factor important în dezvoltarea şi în realizarea deplină a drepturilor omului.[417]

Carta Africană asupra Drepturilor Omului şi Popoarelor declară „toate popoarele au dreptul la propria lor dezvoltare economică, socială şi culturală în ceea ce priveşte libertatea şi identitatea lor şi au dreptul să se bucure în mod egal de moştenirea comună a umanității".[418]

Nevoia de participare efectivă la dezvoltare a grupurilor a fost subliniată de unele organizații indigene, dar încurajarea participării de masă (de exemplu, la grupurile dezavantajate ca lucrătorii sezonieri, femei, bătrâni şi invalizi[419]) nu va promova în mod necesar participarea sau recunoaşterea grupurilor cum ar fi minoritățile etnice sau popoarele indigene. Statele au tendința de a acorda o mai mare atenție activității civile ca întreg în dezvoltare decât segmentelor particulare ale societății[420].

În ciuda concluziei secretarului general că dreptul la participare populară per se nu este încă inclus în instrumentele universale ale drepturilor omului, componentele esențiale ale dreptului la participare efectivă în procesele de elaborare a deciziilor politice şi economice sunt garantate prin drepturi şi libertăți înrudite. Dacă un segment identificabil al societății este exclus în mod continuu de la participarea la viața economică şi politică, pot fi cerute mijloace alternative de a asigura această participare. Acolo unde survine negarea persistentă a ocaziilor de participare, populația interesată poate să aibă în ultimă instanță recurs la principiul de autodeterminare, în

scopul de a asigura participarea efectivă în societatea în care trăieşte.

Această poziție este în mod esențial cea adoptată în Declarația Universală a Drepturilor Popoarelor, adoptată la o întrunire neguvernamentală în Alger în anul 1976 (citată ca „Declarația de la Alger").[421] După reiterarea dreptului fiecărui popor la autodeterminare, Declarația de la Alger afirmă:

fiecare popor are dreptul de a avea un guvern democratic care să îi reprezinte pe toți cetățenii săi fără deosebire de rasă, sex, credință sau culoare şi capabil să asigure respectarea efectivă a drepturilor omului şi libertățile fundamentale ale tuturor.

În continuare declarația stipulează că „orice popor ale cărui drepturi fundamentale sunt în mod serios neglijate are dreptul de a le promova... chiar, în ultimă instanță, prin folosirea forței", reflectând poate în mod conştient dreptul „la rebeliune împotriva tiraniei şi oprimării", menționat în Preambulul Declarației Universale asupra Drepturilor Omului.

Declarația de la Alger sprijină în mod implicit drepturile grupului minoritar de a se separa de o entitate politică mai largă în cazul în care îi sunt negate drepturile omului şi, dacă se citeşte articolul mai sus citat în conjuncție cu art. 21, acesta afirmă că:

Aceste drepturi (ale minorităților) vor fi exercitate cu privire la interesele legitime ale comunității ca întreg şi nu pot autoriza punerea în pericol a unității teritoriale şi a integrității politice a statului, cu condiția ca statul să acționeze în conformitate cu principiile formulate în această declarație.[422]

Recunoaşterea acestei împletiri de drepturi ale omului, participare a minorităților şi autodeterminare este esențială, dacă aceste concepte sunt considerate a fi mai mult decât simple sloganuri. După cum a notat un observator sudanez:

Democrația liberală presupune un cadru caracterizat printr-un consens larg asupra principiilor fundamentale de națiune, structură guvernamentală şi formarea şi împărțire a puterii, a bunăstării şi a altor resurse naționale. Acolo unde lipseşte consensul asupra acestor elemente fundamentale iar poporului îi lipseşte chiar sentimentul împărtăşit de a aparține națiunii, chiar conceptele de majoritate şi minoritate nu se pot aplica. În aceste circumstanțe, democrația parlamentară devine o regulă a majorității numerice impusă asupra minorității alienate, dacă este determinată numeric sau marginalizată.

O asemenea structură nu se poate bucura de legitimitate sau de stabilitate. Aceasta înseamnă că trebuie să ne referim la problemele fundamentale ale națiunii, care aşteaptă o rezolvare înainte de a putea invoca în mod legitim voturile majorității ca o justificare a impunerii oricărei decizii asupra minorității.[423]

Un alt drept uman fundamental care este larg acceptat ca fiind un principiu general al dreptului internațional (şi posibil fus cogens) este prohibiția împotriva discriminării rasiale.[424] Acest drept „individual" este, în mod evident, relevant pentru membrii grupurilor rasiale, etnice şi indigene şi la baza multor reclamații adresate de grupurile minoritare Națiunilor Unite sau altor organizații se află declarații de discriminare rasială. Totuşi prohibiția discriminării şi garantarea concomitentă a egalității în fața legii nu este suficientă pentru a permite unei minorități să-şi mențină caracteristicile distinctive. După cum s-a afirmat de către Curtea Permanentă de Justiție Internațională, „egalitatea în lege exclude discriminarea de orice fel; egalitatea în fapt poate implica necesitatea tratamentului diferit în scopul obținerii unui rezultat care să stabilească un echilibru în cazul unor situații diferite".[425]

Cererile de putere politică crescândă, autonomie sau autodeterminare reprezintă principala problemă a acestei lucrări, dar multe grupuri sunt mai amenințate de violarea grosolană a dreptului la securitate personală decât de violările mult mai subtile ale drepturilor la reprezentare politică sau economică. Omoruri în masă sau individuale; tortură; arestări arbitrare şi pe timp nedefinit; înfometarea artificială; exproprierea ilegală a pământului şi discriminarea în oferirea slujbelor, în asigurarea locuințelor şi serviciilor publice sunt cauzele cele mai obişnuite ale afirmării drepturilor grupului de către cei lipsiți de putere.[426] În plus, ele constituie cele mai obişnuite răspunsuri ale guvernelor la amenințările la adresa unității naționale şi integrității teritoriale. Asemenea violări ale drepturilor sunt legate deseori de impunerea stărilor de asediu sau urgență,[427] şi violarea drepturilor omului de către membrii

forțelor de securitate fac imposibilă rezolvarea cerințelor contradictorii ale drepturilor prin procese normale, legale sau politice.

Atât guvernul central, cât şi liderii minorității pot avea un interes ascuns în creionarea conflictelor care reflectă mai mult dezacorduri adânci obişnuite sau de altă natură, decât temeri bazate pe violări persistente ale drepturilor omului. În asemenea situații, autoritățile centrale sunt capabile să deplaseze atenția internațională de la violările presupuse ale drepturilor omului către atacurile presupuse asupra suveranității statului şi a unității teritoriale, în timp ce liderii minorității pot obține o mai mare putere personală dacă cer concesii politice, decât dacă încearcă pur şi simplu aplicarea drepturilor garantate.

Este totuşi esențial să recunoaştem câte conflicte etnice sau de altă natură şi-au avut originea şi au fost exacerbate de violarea grosolană a ceea ce s-ar putea numi drepturi umane „obişnuite". Acolo unde discriminarea şi asalturile violente asupra minorității de către majoritate sau de către forțe guvernamentale escaladează un conflict la nivelul la care supraviețuirea minorității devine o problemă, este puțin surprinzător faptul că şi compromisurile politice se soldează mai târziu cu mii de „lichidări".

Partea a II-a: CĂUTAREA SOLUȚIILOR: NOUĂ STUDII DE CAZ

INTRODUCERE

Temele discutate în capitolele precedente – unitatea națională şi integritatea, dreptul la autodeterminare, drepturile omului aplicate la minorități şi la popoarele indigene, suveranitatea – au fost ridicate, adeseori în mod strident, în fiecare dintre studiile de caz care urmează. În fiecare dintre cele nouă situații care urmează, autonomia, autoguvernarea sau autodeterminarea sunt cerute de un grup din cadrul unui stat existent, în scopul de a proteja cultura grupului. În multe dintre cazuri, grupul minoritar este o minoritate care se simte dezavantajată sau consideră că este supusă discriminării.

Observatorului obişnuit i se pare că există mai degrabă diferențe decât similitudini între, de exemplu, Hong Kong şi kurzi sau între Irlanda de Nord şi Nicaragua. Cu siguranță, domeniul cerințelor este divers, după cum este şi majoritatea politică sau socială de care caută să se distanțeze fiecare grup mai mic. Cu siguranță acest domeniu de factori politici, economici, geografici şi sociali a fost acela care a condus la selectarea situațiilor care urmează, în scopul unei examinări mai detaliate decât cele prezentate în partea a III-a. Principiul este că, în ciuda originilor foarte diferite ale conflictelor şi a soluțiilor diferite, superficial căutate, există o similitudine fundamentală a rezolvărilor potențiale care ar putea fi instructivă. Sunt, de asemenea, demne de menționat modurile similare prin care unele conflicte deteriorate din cauza unor neînțelegeri, în special politice, au dus la crescânde confruntări violente (cu

excepția, deocamdată, a populației saamis şi Hong Kongului).

Cazurile selectate includ statele europene existente (Spania, Regatul Unit, țările nordice), noile societăți independente multietnice din Asia sau Africa (India, Sri Lanka, Sudan), o societate non-statală (kurzii), popoarele indigene (saami, miskito) şi o colonie dependentă (Hong Kong). În mare măsură, este o coincidență faptul că acele state despre care am discutat şi care şi-au câştigat independența din anul 1945 sunt foste colonii britanice, deoarece conflictele etnice sau de altă natură, în care autonomia a fost considerată o problemă, există cu siguranță şi în fostele colonii franceze, belgiene, portugheze şi spaniole.

Unele dintre cele mai bine cunoscute situații în care conflicul etnic este precumpănitor nu sunt incluse în această carte, în primul rând datorită disponibilității altor materiale sau din necesitatea de a limita o lucrare deja foarte lungă. De aceea, se fac doar referiri trecătoare, dacă se fac, la conflicte semnificative contemporane sau istorice din Bangladesh, Canada (Quebec), Cipru sau Nigeria. Nu sunt subliniate nici conflicte în care problema principală este cea a decolonizării, cum ar fi Palestina, Sahara de Vest, Timorul de Est şi Teritoriul sub tutela SUA. În sfârşit, sistemele federale, de altfel relevante, ale Elveției şi Iugoslaviei au fost analizate pe larg în altă parte, deşi ultimul, în special, rămâne un microcosmos important în care atât problemele etnice, cele legate de autonomie, precum şi soluțiile posibile pot fi examinate[428].

În mod normal, Hong Kong-ul nu este inclus în discuțiile despre autonomie sau conflicte „etnice”, deoarece se presupune că acest conflict nu este „etnic”: aproximativ 98% din populația Hong Kongului este chineză din punct de vedere etnic şi autonomia pe care Hong Kongul caută să o afirme nu este îndreptată împotriva englezilor, ci împotriva R.P. Chineze. Motivele principale, de ambele părți, sunt economice şi politice, deşi diferențele dintre cele două sisteme sociale şi economice ar putea fi suficient de importante încât să putem vorbi şi despre „culturi” separate. Situația este, de asemenea, deosebită prin faptul că toate părțile sunt de acord asupra țelului final, adică menținerea economiei capitaliste a Hong Kongului şi a unei personalități oarecum diferite de cea a Chinei.

Din punct de vedere etnic, India este una dintre cele mai diverse țări din lume şi, de la dezmembrarea ei, a fost copleşită de răscoale şi de cereri pentru o mai mare autonomie regională şi/sau lingvistică. În timpul în care se lucra la planul prezentei lucrări, situația din Punjab nu ajunsese încă la nivelul de violență care a urmat după anul 1984; Indira Gandhi era încă în viață; şi speranța era aceea că un studiu de caz pentru regiunea Punjab va oferi un exemplu de rezolvare relativ paşnică a unei situații dificile.

Totuşi, în ciuda flexibilității politice inerente a sistemului constituțional indian şi a poziției tradiționale relativ privilegiate a comunității sikh, cererile inițial moderate pentru autonomia regională şi anumite reglementări economice au dat naştere terorismului, represiunii şi cererilor elementelor extremiste pentru secesiune. Guvernul central al lui Rajiv Gandhi şi-a văzut erodată autoritatea

națională, cel puțin în parte, datorită incapacității sale de a rezolva conflictul din Punjab.

Kurdistanul a fost o problemă a comunității internaționale încă de la începutul secolului XX. În ciuda faptului că par să aibă toate atributele externe necesare pentru întemeierea un stat, kurzii n-au avut succes în câştigarea recunoaşterii lor ca o entitate unică. Reacția statelor în care se află kurzii variază între represiune şi negare în Turcia şi recunoaşterea, cel puțin formală, a identității kurzilor în Iraq. Spre deosebire de populația sikh, comunitatea kurdă este săracă şi prost organizată şi, poate mai mult decât oricare altă situație prezentată aici, soarta ei a fost strâns legată de dezvoltările geopolitice în acea parte strategică a lumii în care locuieşte.

În multe privințe, Nicaragua seamănă cu un nou stat independent, deoarece revoluția din anul 1979 a răsturnat zeci de ani de conducere autoritară, şi acum caută să consolideze un stat nou. În timp ce revoluția sandinistă a coincis cu o nouă afirmare de către popoarele indigene a drepturilor lor la autoguvernare şi divizarea istorică între comunitățile indiene (şi altele) de pe coasta atlantică a Nicaraguei şi populația spaniolă mai numeroasă din jumătatea vestică a țării s-a intensificat, deoarece ambele „națiuni" caută să-şi afirme propria identitate. Intervenția SUA în încercarea de a atrage comunitățile miskito şi alte comunități indiene într-un mare război antisandinist au complicat cu siguranță situația politică şi militară în Nicaragua, dar în multe privințe diferențele dintre indieni şi guvernul central nicaraguan reprezintă disputele clasice între popoarele indigene şi guvernele centrale din lume.

Irlanda de Nord reprezintă, probabil, cel mai vechi conflict dintre cazurile examinate în această secțiune a cărții, deşi cea mai recentă concretizare a conflictului datează de la împărțirea Irlandei în 1920. Irlanda de Nord evidențiază faptul că şi conflictele etnice şi insatisfacția minorităților reprezintă o latură a lumii dezvoltate ca şi a țărilor în curs de dezvoltare şi oferă, de asemenea, o perspectivă asupra limitelor autonomiei şi dificultății de a trasa granițe atât politice, cât şi geografice. Minoritățile şi majoritățile se suprapun şi nevoia de a recunoaşte legitimitatea celor două comunități care compun astăzi Irlanda de Nord poate fi o lecție pentru alte state.

Poporul saami sau lapp din Norvegia, Suedia, Finlanda şi URSS este un popor indigen a cărui istorie de izolare şi încercare de asimilare se poate compara, în unele privințe, cu cea a indienilor din emisfera vestică şi a aborigenilor australieni. Poziția lor transnațională strategică aduce aminte de situația kurzilor. Guvernele nordice au fost, în ultimii ani, mai înțelegătoare față de eforturile de a reafirma şi de a proteja cultura saamis decât au fost multe alte guverne care s-au confruntat cu cererile indigenilor, şi putem fi oarecum optimişti în ce priveşte dezvoltarea autoguvernării poporului saami.

Spania este un stat european modern, care şi-a transformat în mod radical structura constituțională în anii care au urmat morții generalului Franco, acordând guvernelor regionale puteri substanțiale. Autonomia regională a fost îndelung căutată de basci şi de catalani, în special, deşi extremiştii basci duc o continuă luptă violentă pentru independență, în ciuda modificărilor constituționale recente. La fel ca şi regiunea Punjab, Țara Bascilor şi Catalonia au fost, prin

tradiție, mai dezvoltate din punct de vedere economic decât restul Spaniei, în ciuda plângerilor legate de decalajul şi inegalitatea regională. Ca şi alte minorități, bascii se simt amenințați din punct de vedere cultural de societatea spaniolă şi chiar de cea europeană, deoarece schimbările demografice din ținutul lor de baştină modifică dominația numerică a bascilor.

Sri Lanka prezintă multe dintre atributele unui conflict etnic clasic şi este, fără discuție, una dintre cele mai studiate țări în acest context. Există multe paralele cu Irlanda de Nord, la fel ca şi cu societățile bilingve cum ar fi Belgia şi Canada; o problemă majoră este cum o situație politică controlată, deşi dificilă, ca cea din anii '60, s-a agravat şi a dat naştere unui război civil din anii '80, în ciuda avantajelor economice şi de altă natură pe care nu le au multe alte țări în curs de dezvoltare.

Situația din Sudan reflectă complexitatea etnică din multe alte state africane. Într-o oarecare măsură, studiul de caz sudanez este istoric, prin aceea că pune accentul pe succesul inițial al reglementărilor constituționale din 1972 pentru terminarea războiului civil şi slăbiciunile acestor reglementări, care au contribuit la reluarea războiului în anul 1983. În acest studiu se consemnează de asemenea consecințele intoleranței religioase (sau a manipulării ei în scopuri politice) şi dificultățile particulare care au stat în fața statelor sărace mari atât în satisfacerea cererilor legitime ale minorităților, cât şi ale necesităților dezvoltării statale.

Dacă înțelegerea limitată dăunează, atunci înțelegerea relativă trebuie să fie tratată cu o mai mare circumspecție. S-au scris cărți despre situațiile la care s-a făcut referire în următoarele pagini şi cititorul trebuie să se întoarcă la surse pentru o mai adâncă înțelegere a aspectelor, mai ales economice şi sociale, ale conflictelor. După cum a remarcat istoricul Barbara Tuchman, „contemporaneitatea nu are perspectivă. Totul este în centrul atenției şi are aceeaşi dimensiune. Problemele mici se întrevăd mari şi problemele mari sunt deseori trecute cu vederea deoarece contururile lor nu pot fi văzute”[429]. Întârzierea inevitabilă între scrierea cărții şi publicarea ei poate însemna că progresele politice au făcut ca anumite descrieri să devină mai puțin exacte, deşi analizele rămân în mare măsură valabile. Informațiile cuprinse în următoarele pagini sunt, în general, corecte până la mijlocul anilor ’88 şi progresele ulterioare au fost luate în considerație acolo unde a fost posibil.

În acelaşi timp, totuşi, studiile se referă în detaliu la dificultățile practice în încercarea de a modela un grad adecvat de „autonomie”, într-un context încărcat, emoțional, deseori violent.

Aceste descrieri îi pot permite cititorului să ajungă la o înțelegere mai clară a problemelor reale implicate şi a rolului jucat de ambiția politică, separat de problemele de etnicitate. „Gradul de persuasiune pe care îl exprimă naționalismul celor aflați în afară depinde parțial de distanța dintre ei şi conflict. Cei care sunt îndeaproape implicați în problemele referitoare la naționalism sunt deplin conştienți de distanța dintre retorică şi realitate.”[430]

În timp ce, probabil, este prea mult să ne aşteptăm ca „oamenii politici” să poarte negocieri raționale în mijlocul masacrelor, trebuie să remarcăm absența unei conduceri bazate pe principii în multe dintre studiile de caz care urmează. Chiar mai izbitoare sunt schismele pe termen lung provocate de urmărirea țelurilor politice pe termen scurt, care sunt deseori de o semnificație minoră, ca de exemplu, câştigarea următoarelor alegeri. Dacă dedicarea lipsită de egoism pretinsă atât de liderii guvernelor, cât şi de liderii opoziției este cumva umbrită de realitate în paginile următoare, se poate totuşi spera că se va ajunge la o mai mare claritate.

Capitolul 7: HONG KONG

Hong Kongul are o populație de 5,7 milioane locuitori pe o suprafață de 1071 km², ceea ce face Hong Kongul una dintre regiunile cele mai dens populate ale lumii. Aproximativ 98% din populația sa este de origine chineza şi la mijlocul anilor ’80, numai 60% se născuseră în Hong Kong.[4]31 Administrată de Marea Britanie din 1842, teritoriul Hong Kongului este format din insulele Hong Kong şi Lan Tau, peninsula Kowloon şi mai mult de 200 de insule mai mici. Este un centru foarte important al comerțului şi industriei, şi cel de-al treilea mare centru financiar al lumii, având un depozit total în bancă de peste 80 miliarde $ US şi o economie de piață liberă.[4]32 Venitul mediu anual pe cap de locuitor este de 8300 $ US şi este depăşit în Asia numai de Singapore şi Japonia, fiind de aproximativ 15 ori mai mare decât cel din R.P. Chineză. Creşterea anuală medie a produsului național

brut în anii 1976-1985 a fost de 7,6%, cu o creştere de peste 11% în 1986 şi 1987[433].

Britanicii au dobândit autoritatea asupra Hong Kongului printr-o serie de trei tratate încheiate din secolul al XIX-lea: Tratatul din Nanking din 1842[434], care a cedat insula Hong Kong (cu o suprafață de 75,6 km²) Marii Britanii în urma „Războiului Opiumului"; Tratatul de la Peking din 1860[435], care a cedat 11,1 km² în partea sudică a peninsulei Kowloon; şi o concesionare pe termen de 99 de ani, în 1898, a încă 965,1 km² învecinați Kowloonului, zonă care a devenit ulterior cunoscută sub numele de „Noile Teritorii"[436].

Britanicii au susținut în permanență că primele două tratate au cedat suveranitatea asupra insulelor Hong Kong şi Kowloon britanicilor, în timp ce China a respins continuu ocupația britanică, ca fiind ilegală şi bazată pe impunerea tratatelor inechitabile[437]. În orice caz, expirarea în anul 1997 a concesionării din 1898 a Noilor Teritorii – care reprezintă peste 90% din teritoriul total al Hong Kongului şi care furnizează cea mai mare parte a apei şi electricității insulelor Kowloon şi Hong Kong – a fost forța care a motivat acordul dintre guvernele britanic şi chinez în privința modificării statutului întregului teritoriu al Hong Kong-ului în anul 1997.

STRUCTURA POLITICĂ

CONSTITUȚIONALĂ[438]

„Hong Kongul a fost adeseori descris ca un loc unde există libertate, dar nu există democrație”[439], iar structurile formale de autoguvernare nu s-au dezvoltat decât recent. Se spune adesea că această lipsă a progresului democratic s-a datorat recunoaşterii de către britanici a susceptibilităților chinezilor legate de orice schimbare care ar putea fi interpretată ca „decolonizare” a Hong Kongului sau o pregătire pentru un statut care să nu aibă legătură cu China; o observație în egală măsură reală ar putea fi că succesul economic al Hong Kongului a făcut ca autoritățile să fie rezistente la schimbările status quo-ului politic şi economic.

Hong Kongul este un teritoriu dependent britanic (cunoscut anterior sub numele de Colonia Coroanei). Conducerea guvernului din Hong Kong este asigurată de un guvernator, care este numit de regină şi este în mod tradițional un diplomat de carieră al serviciului colonial britanic. El este, în ultimă instanță, răspunzător de guvernarea Hong Kongului şi autoritatea sa derivă din Letters Patent and Royal Instructions emise în numele reginei (adică guvernul britanic din Londra). Membrii administrației publice sunt numiți de către guvernator, la fel ca şi membrii Consiliului Executiv şi Consiliului Legislativ înainte de anul 1985.

Consiliile Executive şi Legislative (cunoscute sub numele de „Exco” şi „Legco”) sunt formate din membri „oficiali” şi „neoficiali”. În timp ce până la alegerea membrilor Legco, începând cu anul 1985, toți erau numiți, primii sunt membri ai administrației publice din Hong Kong, în timp ce ultimii sunt aleşi în mod normal dintre liderii locali cei mai cunoscuți în domeniul afacerilor, bancar sau profesional. Membrii neoficiali ai Consiliilor Executiv şi Legislativ,

cunoscuți sub numele colectiv de „Omelco”, participă în mod activ la guvernare în Hong Kong; Omelco Office este înființat de către guvern, deşi nu este un departament guvernamental.

Înainte de anul 1985, Legco a avut un număr maxim de 61 de membri, 29 membri oficiali şi 32 de membri neoficiali. Legco inițiază legislația, care nu poate deveni lege până când guvernatorul nu-şi dă acordul; deşi regina are puterea de a respinge legile (ordonanțele) Legco, aceste puteri nu au fost folosite în ultimii ani. În general, sistemul legislativ din Hong Kong este asemănător celui din Anglia şi Țara Galilor. Măsura în care dreptul englez intră în vigoare în colonii este determinată de aplicarea ordonanței legii engleze, din 1966, care prevede că legile şi reglementările uzuale britanice sunt în vigoare în Hong Kong „atâta vreme cât se aplică la realitatea din Hong Kong sau la locuitorii săi şi vor fi supuse modificărilor în funcție de necesități”[440]. Puterea de a elabora legi din ordinul Maiestății Sale în Consiliu „după cum apare necesar pentru pacea, ordinea şi buna guvernare a teritoriului” este rezervată guvernului britanic prin Letters Patent[441].

Marea Britanie răspunde de relațiile externe ale Hong Kongului, dar acesta din urmă „se bucură, în practică, de un grad considerabil de autonomie, în special în problemele legate de comerț”[442]. Hong Kongul negociază acorduri bilaterale restrânse cu țările importatoare de textile în conformitate cu Acordul Multi-Fibre şi este o parte contractantă separată la Acordul General pentru Tarife şi Comerț (GATT). Hong Kongul este reprezentat în forumurile internaționale comerciale prin propria sa delegație, separată

de cea a Marii Britanii şi poate adopta poziții diferite de Marea Britanie[443].

În Hong Kong, aparatul juridic este condus de Curtea de Apel, iar recursurile se pot face la Consiliul Privat Britanic. În timp ce aceste recursuri sunt rare, deciziile Curții Private şi Camerei Lorzilor sunt confirmate de Curțile din Hong Kong. 80% din judecătorii şi avocații din Hong Kong sunt emigranți[444]. Limbile chineză şi engleză sunt limbile oficiale în Hong Kong, deşi, în general, numai ultima este folosită pentru probleme legale[445].

Reformele inițiale de democratizare a sistemului politic în Hong Kong au început în anul 1982, odată cu crearea unui Consiliu districtual local în fiecare dintre cele 18 districte administrative. Rolul lor este în special consultativ şi, începând cu alegerile din martie 1985, majoritatea membrilor Consiliului au fost în mod direct aleşi. Un Consiliu Orăşenesc se ocupă cu probleme de sănătate, de recreere şi culturale pentru 80% din populația care trăieşte în mediul urban; jumătate din cei 30 de membri ai săi sunt numiți de guvernator şi jumătate sunt aleşi din circumscripțiile electorale. Un Consiliu Regional se ocupă de restul Hong Kongului şi a fost înființat în anul 1986; cei 36 de membri ai săi sunt împărțiți în mod egal între membrii direct aleşi, membrii numiți şi membrii indirect aleşi de către Consiliile districtuale şi alți reprezentanți din Noile Teritorii.

La cel mai înalt nivel al negocierilor, care a dus la Declarația comună prezentată mai jos, guvernul din Hong Kong a prezentat o Cartă Verde în vederea unei discuții publice

asupra „Dezvoltării ulterioare a guvernului reprezentativ din Hong Kong”[446]. Carta Albă care a urmat[447] a fost publicată după acordul chino-britanic din septembrie 1984 şi a adoptat câteva măsuri modeste pentru creşterea participării populare în guvernarea Hong Kongului. Natura general conservatoare a guvernării din Hong Kong (şi cel puțin un larg segment al populației) este reflectată în multe dintre concluziile Cartei Albe:

Reacția publică a fost, în general, de aprobare a țelurilor Cartei Verzi şi a naturii gradate şi progresive a propunerilor făcute în ea. Nevoia de a asigura că prosperitatea şi stabilitatea din Hong Kong nu sunt amenințate de introducerea prea rapidă a numeroase schimbări constituționale a fost larg recunoscută... Scopurile principale (ale reformei) sunt: dezvoltarea progresivă a unui sistem de guvernare reprezentativ la nivel central, care să răspundă în mod mai direct în fața populației Hong Kongului şi care să fie adânc ancorat în Hong Kong; bazarea acestui sistem pe instituțiile noastre, pe cât posibil, precum şi păstrarea celor mai bune trăsături ale lor şi posibilitatea unor dezvoltări ulterioare[448].

Prima schimbare a fost cea a componenței Consiliului Legislativ care, începând din 1985, va fi format din 57 de membri: 12 membri neoficiali, aleşi de un colegiu electoral; 12 membri neoficiali, aleşi de circumscripțiile electorale funcționale; 22 membri neoficiali, numiți de către guvernator; 10 membri oficiali, din oficiu, sau numiți de către guvernator şi însuşi guvernatorul. Nu s-au făcut schimbări în Consiliul Executiv sau în cadrul biroului guvernatorului.

Preocuparea pentru „stabilitate şi prosperitate” este puternic reflectată în acest sistem al alegerilor indirecte. Colegiul electoral este format din toți membrii Consiliilor Districtuale, Consiliului Urban şi Consiliului Regional (dintre care mulți sunt numiți). Ceilalți membri ai Legco indirect aleşi sunt selectați din 9 circumscripții electorale reprezentând interesele economice şi profesionale majore[449].

Lipsa unui articol care să stipuleze alegerea directă a membrilor Legco a fost criticată de multe grupuri din Hong Kong şi a fost principala problemă dezbătută în timpul altei analize a structurii politice din anul 1987. Carta Albă care a rezultat, publicată în februarie 1988, este un document foarte conservator care „a fost întâmpinat cu o mare dezamăgire de liderii politici din Hong Kong”[450].

În timp ce Carta Albă a recunoscut că „există o dorință puternică în sânul comunității de dezvoltare ulterioară a guvernării reprezentative”[451], singura schimbare modestă pe care a propus-o a fost mărirea cu 2 a numărului membrilor pentru Legco indirect aleşi de către corpurile electorale funcționale (cu o reducere concomitentă a numărului membrilor numiți) şi alegerea directă a 10 membri Legco (din 56) în alegerile din anul 1991 – nu în cele din 1988.

Prezentul sistem politic a fost descris ca o „politică de monopol a oficialităților guvernamentale împreună cu o coaliție bazată pe interese înguste particulare”[452]. Dacă şi cum această politică trebuie să fie schimbată sau făcută să fie mai reprezentativă, constituie dezbaterea politică fundamentală din Hong Kong care, cu siguranță, va continua cel puțin până la sfârşitul anilor ‘80[453].

REGIUNEA CU ADMINISTRAȚIE SPECIALĂ

HONG KONG DUPĂ ANUL 1997

Acordul dintre China şi Marea Britanie cu privire la viitorul Hong Kongului după anul 1997[454] a fost descris de premierul Zhao Ziyang ca fiind „de semnificație istorică”[455]. Primul ministru Thatcher s-a referit la acord ca „un moment de cotitură în viața teritoriului în cadrul relațiilor anglo-chineze şi în istoria diplomației internaționale”[456]. Măcar o dată, nici un politician nu a exagerat semnificația ocaziei.

Negocierile dintre China şi Marea Britanie au fost secrete, deşi multe dintre afirmațiile liderilor guvernamentali au fost analizate îndeaproape pentru aluziile privitoare la progresul convorbirilor[457]. Obstacolul inițial au fost pozițiile reciproc exclusiviste cu privire la suveranitatea asupra Hong Kongului (legate de acele porțiuni cedate Marii Britanii în 1842 şi 1860). Inițial, Marea Britanie a propus să recunoască suveranitatea chineză asupra Hong Kongului după 1997, dar să continue administrația britanică; China nu a dorit să recunoască nici un rol oficial britanic după anul 1997. Îngrijorarea fundamentală afirmată de ambele părți a fost menținerea „prosperității şi stabilității în Hong Kong”[458] şi Marea Britanie a fost curând de acord că acest lucru se poate realiza sub suveranitate chineză.

În ciuda aserțiunii guvernului britanic că „în timpul negocierilor a căutat să ia în considerație, într-o foarte mare măsură, opinia populației din Hong Kong”[459], nu a existat o consultare formală sau o participare a rezidenților din Hong

Kong în procesul de negociere. Totuşi, membrii Consiliului Executiv din Hong Kong au fost consultaţi şi informaţi asupra progresului convorbirilor de către guvernul britanic şi guvernatorul din Hong Kong (numit de britanici) a participat la negocieri ca parte a delegației britanice.

Guvernul britanic a exprimat clar faptul că, odată textul adoptat, nici Hong Kongul, nici Parlamentul nu-l pot modifica:

După cum este normal în cadrul acordurilor internaționale negociate între națiuni, nu există nici o posibilitate realistă de amendare a textului. Acordul trebuie să fie luat ca un întreg...

Alternativa la acceptarea acordului prezent este de a nu face nici un acord, în acest caz, guvernul chinez a exprimat clar faptul că negocierile nu pot fi redeschise şi că va publica propriul său plan pentru Hong Kong... Hong Kongul, inclusiv Noile Teritorii, au devenit, din 1898, un întreg şi Guvernul Maiestății Sale este satisfăcut că nu există nici o posibilitate de a diviza Noile Teritorii care revin Chinei la 1 iulie 1997. Alegerea este, prin urmare, între înapoierea Hong Kongului către China, în conformitate cu obligațiile ce derivă din reglementările internaționale legale asupra cărora s-a convenit, sau revenirea către China fără aceste reglementări. Nu este o alegere pe care Guvernul Maiestății Sale a căutat să o impună asupra poporului din Hong Kong. Este alegerea impusă de realitatea istorică a Hong Kongului[460].

Deşi s-a constatat o îngrijorare în Hong Kong în timpul negocierilor, Declarația Comună a fost în general întâmpinată cu uşurare. Guvernul a numit un Birou de Evaluare pentru a analiza răspunsul public la acord şi a concluzionat că,

deşi au fost exprimate îngrijorări şi rezerve din partea celor care şi-au formulat punctele de vedere, reglementările detaliate ale proiectului de acord au fost bine primite, în timp ce s-au dat asigurări că vor fi aplicate... Calmul cu care a fost primit proiectul de acord şi răspunsul rațional la aceasta subliniază acceptarea generală. Există un sentiment general de uşurare şi dorința de a construi viitorul Hong Kongului pe fundamentul oferit de proiectul de acord[461].

Membri ai Omelco şi alte oficialități ale guvernului Hong Kongului au sprijinit acest acord[462] şi el a fost ratificat oficial la Beijing de către primii miniştri britanic şi chinez, la 19 decembrie 1984.

Dezbaterea din Hong Kong s-a îndreptat rapid spre dezvoltarea unui guvern mai reprezentativ în perioada anterioară anului 1997 şi asigurarea unei cât mai bune tranziții posibil. „Prosperitatea şi stabilitatea" rămân problemele fundamentale ale tuturor părților implicate.

SUVERANITATEA

Acordul chino-britanic a luat o formă destul de neobişnuită, de „declarație comună", nu de tratat, datorită problemei suveranității; poziția chineză, care sublinia faptul că

statutul Hong Kongului este o problemă internă, nu a fost conformă cu concluzia tratatului asupra acestui subiect. Totuşi, nu există nici un dubiu că „declarația” şi anexele sale constituie un acord internațional obligatoriu, fiecare parte a acordului are acelaşi statut. Întregul formează un acord internațional oficial, obligatoriu din punct de vedere legal pentru fiecare din părți. Un acord internațional de acest tip este forma cea mai înaltă de angajament dintre două state suverane”[463].

„O declarație comună a fost considerată ca fiind forma cea mai adecvată de prezentare a problemelor referitoare la suveranitate şi administrație, cu detalii relevante explicate în anexe. Într-un sens mai larg, o declarație comună este un tratat internațional într-o formă diferită, şi este obligatorie din punct de vedere legal în conformitate cu dreptul internațional.”[464]

În acest acord nu s-au făcut referiri directe cu privire la pozițiile contradictorii ale britanicilor şi chinezilor legate de suveranitatea asupra Hong Kongului, în scopul recunoaşterii tacite a faptului că reglementarea disputelor legale istorice a avut o importanță minoră în dezvoltarea unui viitor realist în Hong Kong. Declarația Comună afirmă că China „a decis să reia exercițiul suveranității asupra Hong Kongului”, în timp ce Marea Britanie „declară că va restitui Hong Kongul Chinei”, păstrând astfel ambele poziții[465].

În cadrul contextului suveranității chineze necontestate, caracteristica esențială a acordului este teoria „o țară, două sisteme”, pe care acesta se bazează[466]. Hong Kongul va

deveni prima „regiune cu administrație specială” (inițiale SAR) în conformitate cu art. 31 din Constituția Chineză[467], menținând „un grad înalt de autonomie, cu excepția afacerilor externe şi a domeniului apărării”[468]. Politica chineză de bază în Hong Kongul autonom va rămâne neschimbată în următorii 50 de ani şi include, inter alia, preluarea puterii executive, legislative şi judecătoreşti independente în regiunea cu administrație specială a Hong Kongului; SAR va menține legile în prezent în vigoare în Hong Kong „fundamental neschimbate”, inclusiv stilul de viață şi sistemele economice şi sociale actuale; va proteja drepturile omului; va menține statutul financiar independent al Hong Kongului şi va excepta SAR de la impozitarea guvernamentală centrală; va menține statutul Hong Kongului ca port liber şi teritoriu cu vămi separate; va admite controlul Hong Kongului asupra intrărilor şi ieşirilor din SAR[469]. Această politică va fi aplicată prin legiferarea în Congresul Național al Poporului Chinez a unei „Legi Fundamentale” pentru Hong Kong[470].

PUTEREA EXECUTIVĂ

Guvernul SAR din Hong Kong urmează să fie format din localnici şi şeful executivului „va fi ales prin alegeri sau consultații locale şi va fi numit de către Guvernul Central al Poporului”[471]. În vreme ce autoritățile executive „vor fi răspunzătoare conform legislației”[472], acest lucru nu prevede în mod necesar un sistem de guvernare parlamentară. Oficialitățile cabinetului principal vor fi, de asemenea, numite de guvernul chinez după numirea şefului executivului din Hong Kong. Acordul precizează că este permisă angajarea unor britanici sau a persoanelor de altă naționalitate în administrația publică din SAR şi

continuarea rămânerii în slujbă a acelor funcționari publici, inclusiv din rândurile poliției, angajați la 1 iunie 1997[473].

Menținerea ordinii publice cade în responsabilitatea Hong Kongului, iar forțele militare chineze staționate în Hong Kong pentru scopuri de apărare nu vor „interveni" în afacerile interne ale SAR. Desigur, apare problema dacă există vreo restricție privitoare la introducerea forțelor chineze în cazul în care, în opinia guvernului central, ordinea publică nu mai poate fi menținută.

PUTEREA LEGISLATIVĂ

Aparatul legislativ din Hong Kong urmează să fie format din localnici şi „va fi constituit prin alegeri", deşi nu există o indicație dacă acestea vor fi alegeri directe sau indirecte. Competența legislativă se extinde asupra tuturor subiecților, în conformitate cu reglementările „Legii Fundamentale Chineze şi a procedurilor legale" şi legile adoptate de SAR urmează să fie aduse la cunoştință Comitetului Permanent al Congresului Național al Poporului, „pentru înregistrare"[474]. După cum s-a remarcat mai sus, toate legile din Hong Kong care nu sunt incompatibile cu Legea Fundamentală vor rămâne în vigoare, dacă nu sunt ulterior amendate de corpul legislativ al SAR.

Nu se specifică clar care organism are puterea de a hotărî dacă o lege adoptată de SAR este în conformitate cu Legea Fundamentală. Art. 67 din Constituția Chineză acordă autoritatea de a „interpreta statutele" Comitetului Permanent al Congresului Național al Poporului şi

autorizează în mod specific Comitetul Permanent „să anuleze acele reglementări locale şi decizii ale organelor puterii de stat ale... regiunilor autonome... care contravin Constituției, Statutelor sau Regulamentelor şi regulilor administrative". Totuşi, „o regiune autonomă" nu este identică cu o regiune special administrată, după cum se stipulează în art. 31 al Constituției şi la care s-a făcut referire în acest acord[475]. În plus, se poate considera că interpretarea statutelor din Hong Kong de către Comitetul Permanent interferează cu principiul unei magistraturi SAR independente, cu putere de decizie finală, aşa cum este stabilit în acord[476]. Problema va fi, cu siguranță, una dintre cele mai importante la care se va face referire în Legea Fundamentală. S-a sugerat că Comitetul Permanent poate menține „puterea legislativă de interpretare", în timp ce Curțile din Hong Kong vor avea „puterea judecătorească" de a interpreta Legea Fundamentală în contextul cazurilor specifice[477], dar acest lucru nu ne arată în mod necesar unde rezidă puterea absolută. În majoritatea cazurilor de autonomie, autoritatea finală în interpretarea Constituției sau a altei legi de bază a comunității autonome aparține guvernului central sau unui organism autonom aflat în legătură directă cu cel central, deşi statutul unic al Hong Kongului poate face ca aderența la opinia minorităților vizând competența în materie de autonomie să fie mai rezonabilă[478].

PUTEREA JUDECĂTOREASCĂ

Cu excepția determinării compatibilității între statutele SAR şi Legea Fundamentală, puterea judecătorească din Hong Kong pare să fie total independentă de guvernul central. Judecătorii sunt numiți de şeful executivului din Hong Kong

pe baza unei recomandări a unei comisii locale independente şi numirea sau îndepărtarea din funcție a „judecătorilor principali” trebuie să primească aprobarea corpului legislativ din Hong Kong; aceştia din urmă sunt aduşi la cunoştința guvernului central doar pentru înregistrare[479].

Sistemul juridic existent în Hong Kong urmează să fie menținut, cu excepția modificărilor necesare prin învestirea curților din Hong Kong cu putere de adjudecare finală care se extinde, după cât se pare, asupra tuturor actelor autorităților SAR.

FINANȚELE ŞI ECONOMIA

Nu este surprinzător faptul că unele secțiuni ale acordului se ocupă cu probleme specifice vitale pentru continuarea menținerii Hong Kongului ca un centru comercial şi financiar de mare importanță după anul 1997. Nu vor exista legături financiare formale între SÂR şi guvernele centrale, iar Honk Kongul urmează să se „ocupe de propriile probleme financiare, inclusiv să dispună de resursele lui financiare şi să elaboreze bugetele şi contabilitatea finală”[480]. Guvernul central nu are autoritatea de a percepe impozite în SAR, iar acesta din urmă îşi va folosi veniturile financiare exclusiv în scopuri proprii”[481]. Aceste reglementări sunt neobişnuite în relațiile dintre centru – regiune autonomă şi ele subliniază poziția specială ocupată de Hong Kong atât în contextul financiar internațional, cât şi în cel chinez.

Hong Kong are de asemenea autonomie deplină în deciziile privitoare la politica comercială şi economică, cu limitarea generală că „va menține sistemele de comerț şi economice capitaliste care s-au practicat anterior în Hong Kong”[482]. Sistemele actuale monetare şi financiare urmează să fie menținute şi rămân în competența guvernului SAR, iar dolarul din Hong Kong va rămâne moneda liber convertibilă a Hong Kongului[483]. Va fi menținut un registru naval separat, cu numele de „Hong Kong, China” şi SAR are autoritatea de a reglementa accesul vaselor către porturile din Hong Kong (cu excepția vaselor de război străine, pentru care se va cere permisiunea guvernului central)[484]. Aviația civilă va rămâne, de asemenea, în mare măsură sub jurisdicția Hong Kongului, inclusiv negocierea şi încheierea de acorduri pentru serviciile aeriene (sub autorizarea Chinei) cu statele străine pentru servicii care nu operează către, din sau prin China continentală[485].

RELAȚIILE EXTERNE

Alături de filo sofia „o țară, două sisteme” a unui Hong Kong capitalist în cadrul unei Chine comuniste, probabil că cea mai distinctivă trăsătură a acordului este autoritatea extinsă acordată Hong Kong – SAR în domeniul relațiilor externe şi participarea în organizațiile internaționale. Deşi competența în domeniul afacerilor externe este rezervată Chinei[486], garantarea drepturilor Hong Kongului este un fapt semnificativ.

După cum s-a subliniat mai sus, Hong Kongul participă în mod curent la activitățile unor organizații internaționale supus preeminenței constituționale a guvernului britanic.

Este tratat ca un teritoriu separat în cadrul GATT; este membru, inter alia, în Comisia Socială şi Economică a Naţiunilor Unite pentru Asia şi Pacific, a Organizaţiei de Rentabilizare Asiatică şi a Băncii de Dezvoltare din Asia. Acţionând în consens cu guvernul britanic, Hong Kongul a negociat în mod direct acordul cu guvernele străine privitoare, de exemplu, la cotele de textile şi a încheiat acorduri cu guvernul provincial chinez din Guandong[487].

În general, aceste participări internaţionale autonome urmează să continue după anul 1997. Declaraţia Comună afirmă că „folosind numele de «Hong Kong, China», regiunea sub administraţie specială Hong Kong îşi poate menţine şi dezvolta propriile relaţii economice şi culturale şi va încheia acorduri importante cu state, regiuni şi organizaţii internaţionale importante”[488]. În special se acordă SAR-ului autoritatea specifică de a participa la acorduri de comerţ internaţional ca GATT şi de a continua să se bucure de propriile cote de export, tarife preferenţiale şi alte aranjamente similare. SAR poate de asemenea stabili misiuni de comerţ şi economice oficiale şi semioficiale în ţări străine, aducând la cunoştinţă aceste misiuni guvernului central pentru a fi înregistrate[489]. După cum s-a remarcat mai sus, încheierea de acorduri bilaterale cu străinătatea în domeniul serviciilor aeriene intră, în principal, în competenţa Hong Kongului, şi orice acorduri care implică serviciile aeriene între alte părţi ale Chinei, cu oprii în Hong Kong, urmează să fie încheiate de către guvernul central[490].

Hong Kongul poate „pe cont propriu să... menţină şi să dezvolte relaţii, să încheie şi să aplice acorduri cu state, regiuni şi organizaţii importante în domenii specifice, inclusiv domeniul economic, comercial, financial şi monetar,

naval, comunicații, turism, cultural şi sportiv”[491]. Membri ai guvernului SAR pot participa, ca membri ai delegațiilor chineze, la negocieri diplomatice care afectează direct SAR sau în organizații internaționale sau conferințe internaționale limitate la state care afectează SAR. SAR poate participa independent în conferințe şi organizații internaționale care nu sunt limitate la state, sub numele de „Hong Kong, China”.

Guvernul chinez va decide, prin consultarea cu SAR, dacă va aplica Hong Kongului tratatele la care China este parte; tratatele la care China nu este parte dar care sunt aplicate în Hong Kong vor continua să fie implementate în Hong Kong. China urmează să „facă paşii necesari” pentru a se asigura că Hong Kong îşi va menține statutul propriu „în calitatea sa proprie”, în organizațiile internaționale în care China este membră şi la care participă în prezent Hong Kongul[492].

Misiunile consulare străine (şi altele) pot fi stabilite în SAR cu permisiunea Chinei; această permisiune este în mod specific acordată pentru stabilirea Consulatului general britanic.

DREPTURILE OMULUI

Deşi majoritatea rezidenților actuali din Hong Kong au fost născuți în teritoriu, o mare parte a populației în vârstă din Hong Kong este formată din refugiați sau imigranți din China continentală, în măsura în care mulți au fugit din China comunistă din motive atât politice, cât şi economice,

s-a exprimat o serioasă îngrijorare cu privire la protecția drepturilor omului – în special libertatea presei, a religiei şi de călătorie[493] – care urmează reunificării din 1997. În parte, pentru a face față acestor îngrijorări, acordul specifică că Hong Kong SAR,

va menține drepturile şi libertățile aşa cum au fost ele formulate de legile care erau anterior în vigoare în Hong Kong, inclusiv libertatea persoanei, de vorbire, libertatea presei, de asociere, de adunare, de a forma şl de a fi membru al sindicatelor, de corespondență, de călătorie, grevă, demonstrații, libertatea alegerii ocupației, de cercetare academică, de credință, inviolabilitatea casei, libertatea de căsătorie şi dreptul de a creşte în mod liber o familie[494].

Notele explicative ataşate acestui acord de către guvernul britanic subliniază faptul că această listă nu intenționează să fie exhaustivă[495], Acordul se referă de asemenea la dreptul de consultanță şi de măsuri juridice, incluzând afirmația că „fiecare persoană va avea dreptul de a recuza acțiunile executivului în tribunal”[496]. Dreptul organizațiilor religioase de a avea şcoli şi alte instituții, la fel ca şi competența SAR de a hotărî politica educațională şi de a continua sistemul educațional actual, sunt de asemenea garantate[497].

Secțiunea XIV a acordului şi memorandumul ataşat schimbat între cele două guverne[498] conține reglementări detaliate privitoare la dreptul de domiciliu sau rezidență, călătorie şi naționalitate, SAR are dreptul de a emite paşapoarte SAR pentru toți cetățenii de naționalitate

chineză care sunt rezidenți permanenți în Hong Kong şi documente de călătorie altor rezidenți legali, garantând dreptul purtătorului de a se întoarce în Hong Kong. Hong Kongul poate reglementa imigrarea în SAR a „persoanelor din regiuni şi state străine" şi intrarea în Hong Kong a persoanelor din alte părți ale Chinei urmează să fie reglementată în conformitate cu practica prezentă.

Problemele referitoare la naționalitate sunt importante în principal pentru a hotărî dacă rezidenții din Hong Kong au dreptul de a intra sau rezida în Marea Britanie sau de a beneficia de protecție diplomatică britanică iar memorandumul care s-a ocupat de aceste probleme a fost printre cele mai criticate părți ale acordului[499]. Memorandumul chinez precizează poziția chineză consecventă că chinezii din Hong Kong sunt de naționalitate chineză, fie că ei sunt considerați sau nu de către britanici „cetățeni din Teritoriile Britanice Dependente" (BDTC). Totuşi, acesta permite BDTC să folosească documente de călătorie britanice după 1997, „ținând cont de fundamentul istoric din Hong Kong şi de realitățile sale"[500].

Memorandumul Marii Britanii afirmă că statutul BDTC va ieşi din vigoare la 1 iulie 1997 dar va fi înlocuit cu un „statut potrivit care, fără a conferi dreptul la domiciliu în Marea Britanie (de care nu se bucură toți cei incluşi în categoria BDTC), îi va îndreptăți să continue să folosească paşapoartele emise de guvernul Marii Britanii"[501]. Noul statut (cel de cetățeni de naționalitate britanică în străinătate sau „BNO") nu va fi transferabil prin descendență şi deținătorii lui vor putea să se prevaleze de protecția britanică în străinătate, nu şi în China sau Hong Kong.

Cu privire la persoanele BDTC care nu sunt chinezi, reiese de aici că acțiunile britanicilor pot avea efectul de a-i lăsa fără apartenență la un stat, deoarece după 1997 nu vor mai fi aici nici cetățeni de naționalitate chineză, nici britanică. Britanicii au căutat să se refere la această problemă folosind o altă categorie de naționalitate, cetățeni britanici de peste mări, cu un statut netransferabil care va include copiii născuți după 1997 din părinți BNO şi din părinți BDTC, care nu sunt chinezi şi care nu obțin paşapoarte BNO[502].

Declarația Comună afirmă că proprietatea privată şi deținerea de întreprinderi va fi protejată prin lege şi anexa finală a acordului ia în considerație în detaliu problema concesiunilor de pământ; aplicarea Anexei urmează să fie supravegheată de Comisia britanico-chineză asupra Pământului – până la 30 iunie 1997[503].

Una dintre cele mai interesante inițiative ale acordului este aceea că „reglementările Convenției Internaționale asupra Drepturilor Civile şi Politice şi Convenția Internațională asupra Drepturilor Politice, Sociale şi Economice, aşa cum se aplică în Hong Kong, vor rămâne în vigoare”[504]. China nu era parte a nici unei convenții când s-a elaborat Declarația Comună, nici nu a devenit parte până la sfârşitul anului 1988. Cu siguranță, responsabilitatea Marii Britanii pentru Hong Kong se va stinge în 1997 şi China nu va avea obligații după aceasta decât dacă va deveni o parte a convențiilor. Deşi ratificarea separată sau accesul la „Hong Kong, China” poate prezenta o alternativă atractivă, participarea la ambele convenții pare să fie limitată la state[505].

Dacă China ar deveni o parte a Convenției, referirea din acord la reglementări „după cum sunt ele aplicate în Hong Kong”, poate limita obligațiile Chinei la cele anterior acceptate de Marea Britanie[506]. Marea Britanie a recunoscut competența Comitetului pentru Drepturile Omului de a primi plângeri interstatale în conformitate cu art. 41 din Convenția asupra Drepturilor Civile şi Politice. Aceasta este cu siguranță o reglementare a Convenției aplicabilă la Hong Kong; este China obligată în conformitate cu acordul nu numai să ratifice Convenția dar să facă şi o declarație corespunzătoare în conformitate cu articolul 41?[507]

OBSERVAȚII

„Abordez subiectul dezvoltării politice în Hong Kong cu multă îngrijorare, pentru că niciodată în istoria Hong Kongului scena politică nu a fost atât de încărcată, încât cu greu se pot face afirmații certe despre viitorul său”[508]. Totuşi, în timp ce remediile specifice pot rămâne obscure, există un consens, anume că țelul următoarei decade este dezvoltarea instituțiilor care vor păstra stabilitatea şi prosperitatea în Hong Kong şi vor asigura tranziția cea mai lină posibil până la 1 iulie 1997.

Acest țel împărtăşit este dorința de a nu face schimbări într-un sistem despre care mulți cred că a funcționat bine în trecut, care dă motive de optimism atunci când se ia în considerație că acordul chino-britanic asupra autonomiei în Hong Kong va reuşi să stabilească o filosofie viabilă „o țară, două sisteme” şi să păstreze caracteristicile esențiale economice, politice şi sociale din Hong Kong în cadrul statului comunist chinez? În acelaşi timp, totuşi, e clar că

vor fi necesare schimbări pentru ca lucrurile să rămână neschimbate[509].

Succesul economic (şi probabil politic) în Hong Kong în trecut trebuie să fie înțeles în context colonial: lipsa instituțiilor democratice reprezentative în Hong Kong a constituit o preocupare minoră în lumina autoritarismului benign al guvernării britanice, a convențiilor neoficiale asupra consultării (cel puțin cu elitele) şi a capitalismului de laissez-faire care a caracterizat viața politică a teritoriului. Totuşi aceste practici neoficiale nu pot fi pur şi simplu transferate autorității diferite a Beijingului. În felul acesta, s-a născut sentimentul că Hong Kongul trebuie să dezvolte o democrație participativă mai solidă, în scopul de a-şi afirma autonomia în mod efectiv după anul 1997.

Reforma e împiedicată de câțiva factori, cel mai important fiind atitudinea pasivă sau chiar apatică față de politică a marii majorități a populației din Hong Kong şi dorința Chinei, a Marii Britanii şi a elitelor actuale din Hong Kong de a nu clătina barca, până acum plină de succes, atunci când nu este necesar. Acest climat conservator a fost tulburat de un număr relativ mic de activişti democrați, care au pus accentul pe probleme ca alegerea directă a cel puțin câtorva membri din Consiliul Legislativ şi asigurarea unei competențe lărgite pentru tribunalele din Hong Kong în scopul de a interpreta legile locale şi de a hotărî compatibilitatea lor cu Legea Fundamentală chineză.

Un sondaj de opinie din 1987 a stabilit că 42% din rezidenții din Hong Kong nu erau interesați de alegerile pentru Consiliul Legislativ sau au propus schimbări în afară de

acestea,[510] în ciuda faptului că aceasta a fost cea mai mult discutată componentă a reformelor, aceea de a spori natura reprezentativă a guvernului. În alegerile pentru Consiliul Districtual din ’85, numai 32% din alegători au fost înregistraţi şi dintre aceştia numai 38% au votat[311]. Date fiind puterile limitate ale Consiliului Districtual, slaba participare este probabil nesurprinzătoare, dar poate reflecta şi lipsa oricărei tradiţii electorale în Hong Kong.

Sistemul politic din Hong Kong e deseori descris ca fiind consensual şi un motiv de dezacord între cei care caută să hotărască viitorul politic al teritoriului este dacă politicile contradictorii pot aduce sciziunea în „stabilitatea şi prosperitatea” care au fost dezvoltate într-un sistem colonial dominat de executiv şi birocraţie. Nu s-au dezvoltat partide politice adevărate de la anunţarea acordului şi nici începuturile unei guvernări mai reprezentative. Mulţi factori vor milita probabil împotriva formării unor partide puternice: slăbiciunea instituţională a legislativului în comparaţie cu executivul; apatia politică obositoare care s-a remarcat mai sus; fragmentarea puterii care a rezultat din sistemul actual de alegeri indirecte şi reprezentarea funcţională; absenţa problemelor ideologice puternice în lumina consensului larg procapitalist în Hong Kong; imaginea semidependentă a multor lideri politici care au fost, în ultimă instanţă, utili britanicilor şi vor fi puşi în umbră de chinezii de pe continent; şi opoziţia aparentă atât a guvernului britanic, cât şi a guvernului chinez la „pericolele” reprezentate de forţele politice aflate în competiţie deschisă[512].

Deşi unii au criticat guvernul britanic pentru că se mişcă prea încet în ceea ce priveşte reformele politice, atitudinea

guvernului chinez a crescut în mod evident în importanță pe măsură ce se apropie anul 1997. Acest lucru este recunoscut în mod explicit în Carta Albă din 1988 asupra guvernării reprezentative, în care se remarcă că modul de guvernare după 1997 în Hong Kong va fi încorporat în Legea Fundamentală Chineză care urmează să fie promulgată în 1990 şi continuă să afirme: „Va fi nevoie de decizii care să fie luate până în anul 1997 pentru a permite sistemului de guvernare din Hong Kong să evolueze într-un fel care e compatibil atât cu aspirațiile comunității din Hong Kong, cât şi cu cadrul stabilit în Legea Fundamentală”[513].

China poate să argumenteze, cu oarecare justificare, că acordul din 1984 de a menține legile în vigoare în Hong Kong „în mod fundamental neschimbate”, nu implică modificări majore în structura politică şi economică a Hong Kongului după anul 1984. După alegerile Legco din 1985, de exemplu, înalți funcționari de la Beijing au avertizat împotriva „unui haos care nu este necesar” în cazul în care reformele politice ar fi prea dramatice[514]. Îndepărtarea conducătorului Partidului Comunist Chinez Hu Yaobang în ianuarie 1987 şi campania împotriva „liberalilor burghezi” a provocat multă îngrijorare în Hong Kong, deoarece limitele permisibile ale dezacordului cu linia partidului au devenit mai evidente. Masacrul demonstranților prodemocrație de către trupele chineze în piața Tiananmen din Beijing în iunie 1989 au uluit Hong Kongul, care a fost martorul celei mai mari demonstrații din istoria sa în sprijinul mişcării de democrație din China.

Cel puțin înainte de iunie 1989, nu toate semnalele fuseseră negative. Opoziția locală a forțat guvernul de la Hong Kong să modifice legislația, (Legislative Council Powers şi

Privileges Bill) pe care juriştii şi jurnaliştii le-au denunțat ca o încercare de a ascunde deosebirile de opinii. Grupul de legătură chino-britanic creat pentru a înlesni rezolvarea diverselor probleme tranziționale (ca de exemplu revizuirea acordurilor naționale aplicabile în Hong Kong şi acțiunile care trebuie să fie întreprinse de ambele guverne pentru a asigura continua lor aplicare),[515] a funcționat în general bine şi s-a ajuns la o înțelegere asupra unor probleme care includ documente de călătorie şi identificare, acordurile pentru serviciile aeriene şi stabilirea unui registru naval[516]. Există o participare activă (deşi minoritară) a rezidenților din Hong Kong în Consiliul de Elaborare a Legii Fundamentale Chineze.

O schiță inițială a Legii Fundamentale Chineze a fost publicată în aprilie 1988 şi apoi supusă atenției publice[517]. Multe dintre cele 172 de articole sunt similare cu limbajul din Declarația Comună, inclusiv ambiguitățile celei din urmă. Reflectând lipsa de consens între membrii Comitetului de Elaborare, au fost prezentate câteva alternative diferite pentru alegerea şefului executivului SAR şi a Consiliului Legislativ[518]. Reglementările din schiță referitoare la drepturile omului[519] sunt de asemenea problematice şi par să permită limitări mult mai mari ale drepturilor omului, decât cele două Convenții Internaționale, reglementări care, în conformitate cu Declarația Comună, urmează să „rămână în vigoare". Schița de Lege Fundamentală prevede doar că, Convențiile urmează să fie implementate „în legislație de Regiunea cu Administrație Specială Hong Kong"[520].

Articolele 169 şi 170 din schiță specifică că autoritatea de interpretare şi amendare a Legii Fundamentale revine

Comitetului Permanent al Congresului Național al Poporului[521]. Totuşi, Curțile SAR pot interpreta Legea Fundamentală în judecarea cazurilor prezentate înaintea lor, supunându-le unui raport obligatoriu către Comitetul Permanent pentru interpretarea reglementărilor care privesc apărarea, afacerile externe şi „alte probleme care cad sub responsabilitatea Guvernului Central al Poporului”[522].

Au fost primite comentarii asupra schiței în septembrie 1988 şi opinia publică a fost din nou solicitată, după aprobarea din februarie 1989 a celei de-a doua schițe, de către Comitetul Permanent al Congresului Național al Poporului. Legea Fundamentală va fi apoi oficial supusă Congresului Poporului pentru adoptare, nu mai devreme de 1990, deşi după masacrul din piața Tienanmen au urmat cereri pentru întârzierea procesului.

Nici nu se pune problema că viața din Hong Kong va fi diferită după 1997 şi este evident faptul că nici o societate – ca să nu mai vorbim de una atât de dinamică ca cea din Hong Kong – nu va rămâne neschimbată timp de 50 de ani, după cum s-a promis în acordul chino-britanic. Deşi situația economică a rămas în general pozitivă, au existat plecări de capital, companii şi afaceri din Hong Kong. Nu toți vor împărtăşi următoarea analiză severă dar ea nici nu este singulară:

Fapt este că, de când au început negocierile britanice cu Pekingul asupra problemei 1997, au apărut obstacole de neînvins în fiecare domeniu din Hong Kong, atât public, cât şi privat. Oraşul plin de succes care a strâns în sine odată încrederea şi optimismul capitalist îşi diminuează

importanța şi a devenit un oraş de rangul trei unde grijile sunt majore, motivul profitului a fost depăşit de lăcomia oarbă şi bărbații şi femeile cu principii se simt în dezavantaj față de restul societății[5][23].

Rolul puternic tradițional al executivului şi birocrației în Hong Kong îl va face mai susceptibil de influențe din partea Beijingului, în special de când puterea de a numi pe şeful executivului din Hong Kong aparține guvernului chinez central. Totuşi, este esențial atunci când analizăm referirile din politica internă a Hong Kongului să ne amintim că nu examinăm un stat politic independent sau măcar o entitate în proces de decolonizare. Hong Kong a fost un „teritoriu dependent" şi va deveni o „regiune sub administrație specială" şi nu trebuie să se aştepte că va avea toate (sau multe dintre) atributele independenței.

De fapt, oferirea de puteri administrative SAR Hong Kong face aproape inevitabil un anumit grad de control neoficial sau indirect al guvernului central. Aspectul cel mai izbitor din Hong Kong după 1997 nu va fi reprezentat de limitele asupra politicii electorale directe, ci de dezvoltarea autonomă a SAR în afacerile internaționale, economie şi comerț. În lumina prevederilor descrise în acord şi a faptului că nimeni nu poate acuza R.P. Chineză că nu ia în serios problema suveranității, exemplul Hong Kongului subminează argumentele altor guverne care văd aranjamente de autonomie mult mai puțin extinse ca amenințări la unitatea lor națională.

Domeniul în care autonomia Hong Kongului poate fi considerată mai puțin extinsă decât cea din alte situații

discutate în această carte se referă la modificările viitoare în relațiile dintre SAR şi continent, anume că Congresul Național al Poporului are puterea de a amenda Legea Fundamentală unilateral. Reglementările acordului pot fi garantate numai indirect de către guvernul britanic între 1997 şi 2047 şi ar fi deosebit de folositor dacă Legea Fundamentală ar conține în ea însăşi o reglementare-dezbatere sau un mecanism consultativ în cazul dezacordurilor cu privire la aplicarea ei sau la amendarea acesteia.

Acordurile de autonomie cuprinse în Declarația Comună au fost de fapt impuse populației din Hong Kong, fără consultare formală sau referendum, în timp ce „declarația" ulterioară a guvernului din Hong Kong este, fără îndoială, corectă, concluzionând că acordul a fost în general sprijinit de rezidenții din Hong Kong, acest sprijin poate fi exprimat numai pe o bază de acceptare sau neacceptare. Deşi poziția specială a Hong Kongului ca o colonie sau ca teritoriu ocupat (depinde de teoria adoptată) a făcut negocierile chino-britanice mai uşor de purtat din punct de vedere legal, rezolvarea situației de sus şi nu începând de jos, a reamintit eforturile Londrei şi Dublinului în conflictul din Irlanda de Nord şi de asemenea eforturile făcute de Colombo şi Delhi în conflictul din Sri Lanka. În Hong Kong populația a fost consultată mai mult decât în cele două situații amintite mai sus, dar succesul final sau eşecul fiecăreia va depinde de caracterul rezonabil al acordurilor şi de dorința de a le aplica în fața posibilelor opoziții extremiste, mai mult decât de maniera în care ele au fost adoptate.

Atunci când China subliniază experimentul şi conceptul „o țară, două sisteme" ea îşi exprimă şi dorința pentru o

„eventuală reintegrare” a insulei Macao şi în special a Taiwanului la continent. În martie 1987 Portugalia şi China au fost de acord că Macao va fi retrocedat Chinei în 1999 şi se aşteaptă ca statutul ei să fie asemănător cu cel al Hong Kongului, de care Macao depinde în mare măsură. Taiwanul nu a răspuns în mod public la inițiativele de tratative ale chinezilor, dar nu se pune problema ca orice eventuale negocieri între China şi Taiwan să aibă loc numai dacă acordul cu Hong Kong este considerat un succes.

China a refuzat întotdeauna să lege autonomia acordată Hong Kongului de alte regiuni autonome din China, ca de exemplu Tibetul. Represiunea chineză a demonstrațiilor tibetane pentru independență sau autonomie pot servi ca un avertisment adresat Hong Kongului şi China poate fi pe drept acuzată de inconsecvență, cel puțin prin faptul că tolerează un sistem separat în Hong Kong dar nu şi în Tibet. Totuşi, un SAR Hong Kong încununat de succes (din perspectiva Beijingului) va oferi cu siguranță un precedent valoros tibetanilor şi altora care doresc să-şi mențină propriul stil de viață fără a fi distrus de majoritatea chineză han.

Una dintre cele mai dificile provocări adresate formulării „o țară, două sisteme” se va situa în domeniul drepturilor omului şi a libertăților politice, după cum a fost demonstrat foarte clar de către reprimarea chineză a mişcării prodemocratice din 1989. „Cele două sisteme” prevăzute sunt bazate pe abordări fundamentale definite şi va fi deosebit de dificil ca ele să coexiste într-un Hong Kong liber şi democratic care este numai o insulă în China totalitaristă şi represivă[524].

Totuşi, după cum nimeni nu se poate aştepta ca Hong Kong să rămână neschimbat vreme de 50 de ani, este în aceeaşi măsură de neconceput că societatea continentală va rămâne statică. Fără îndoială se vor exercita tensiuni constante asupra fiecărui sistem de a deveni mai compatibil unul faţă de celălalt şi rămâne de văzut care combinaţie de comunism, capitalism, autoritarism şi democraţie va prevala. Deşi nesiguranţa e o sursă de îngrijorare pentru o mare parte a populaţiei din Hong Kong, acest lucru poate de asemenea să fie văzut ca o ocazie ca Hong Kongul să influenţeze dezvoltarea societăţii chineze.

Capitolul 8: INDIA ŞI PUNJABUL

Problemele de unificare naţională şi ale drepturilor religioase şi de limbă au fost fundamentale pentru istoria şi politica modernă a Indiei. India a suferit nu numai dezmembrarea Indiei Britanice în India şi Pakistan, dar a fost şi martora revoltelor din Nagan şi din alte părţi din nord-est şi a existat un sentiment de lungă durată din partea unora în favoarea independenţei ţinutului Kashmir sau alipirii la Pakistan[525].

Deşi majoritatea conflictelor etnice din India nu indică ameninţarea apariţiei unei secesiuni, multe grupuri etnice şi lingvistice se tem să nu piardă ţinuturile natale şi identităţile culturale prin modernizarea societăţii indiene şi a migrării interne care ar urma aproape inevitabil[526].

De exemplu, statul[527] Maharashtra pretinde un district vecin cu Karnataka pe motivul afinității lingvistice; primul ministru din Sikkim a cerut guvernului central să recunoască drepturile vorbitorilor de nepali, care reprezintă 70% din populația sikkim; şi gurkhas vorbitori de nepali din Bengalul de Vest au luptat timp de doi ani pentru un Gurkhaland autonom. Criza din Assam, care a fost parțial rezolvată în august 1985, s-a deplasat acum de la motivele de nemulțumire al assamezilor la motivele de nemulțumire ale poporului bengal al statului care se simte prejudiciat prin restricțiile impuse asupra emigrării ilegale din Bangladesh şi a ridicării dreptului de vot a cetățenilor străini în Assam.

Aceste provocări împotriva unității naționale nu sunt fenomene noi. Perioada dinaintea cuceririi independenței s-a caracterizat prin cereri ale diverselor grupuri vizând acordarea unei atenții speciale sau chiar suveranității, cum ar fi statele princiare mari sau Tamilul cu populație foarte densă şi alte popoare dravidiene din sudul Indiei. Într-adevăr, slăbirea autonomiei provinciale în conformitate cu Actul privind Guvernarea Indiei din 1935 a intenționat să fie primul pas dintr-un proces prin care guvernele provinciale şi statele princiare ar fi putut intra într-o formă nedeterminată de federație[528].

Actul Indian pentru Independență din anul 1947 a fost baza legală pentru transferul suveranității de la Coroana britanică la guvernele din dominioanele Indiei şi Pakistan. Totuşi, din moment ce Coroana avusese relații bazate pe tratate cu conducătorii suverani nominalizați ai statelor princiare indiene din afara structurii provinciale a Indiei britanice, a fost necesar un act ulterior pentru alipirea la

India sau Pakistan a acestor suverani nominali. În multe cazuri, aceste alipiri ale statelor princiare au pus pe aceeaşi linie relaţiile dintre ele şi guvernul central, precum împărţirea puterilor între „centru” şi provincii, aşa cum a fost prevăzut în Actul privind Guvernarea Indiei.

Statul princiar Hyderabad, un stat mare şi bogat, a susţinut că era suveran la vremea câştigării independenţei sale în 1947 şi conducătorul său şi-a prezentat cazul în faţa Consiliului de Securitate al Naţiunilor Unite în august 1948[529]. În timp ce Consiliul de Securitate lua în consideraţie această problemă, India a invadat Hyderabadul şi plângerea celui din urmă a fost retrasă în favoarea unui compromis negociat cu guvernul Indiei[530].

În Kashmir, maharadjahul era un hindus, descendent dintr-o familie care a dat mulţi consultanţi şi lideri militari imperiului Punjab, în timp ce majoritatea populaţiei statului era musulmană. Totuşi, Liga Musulmană, care a condus lupta pentru despărţirea de India şi Pakistan, a eşuat în câştigarea sprijinului musulmanilor kashmiri care, în schimb, au optat pentru un program de reformă socială şi dezvoltare economică similar celui oferit de Partidul Congresului.

Maharadjahul din Kashmir a refuzat să se unească cu Pakistanul sau cu India. Atunci când trupele neregulate din Pakistan au invadat Kashmirul, maharadjahul a apelat la guvernul Indiei pentru ajutor, dar el a fost refuzat pe temeiul că un asemenea ajutor ar fi impropriu în absenţa unui instrument valid de alipire. La 26 octombrie 1947,

maharadjahul a semnat un acord de unire cu India, precipitând primul război indo-pakistanez[531].

Instrumentele de alipire au acordat guvernului central numai puteri în domeniul apărării, afacerilor externe şi comunicațiilor, puteri mult mai mici decât instrumentele de alipire ale altor conducător princiari . Este discutabil dacă maharadjahul deținea anumite elemente de suveranitate, iar Constituția Indiei din anul 1950 recunoaşte statutul special al Kashmirului în articolul 370[532].

CADRUL CONSTITUȚIONAL

Contextul politic în care adunarea constituantă s-a întâlnit în vederea elaborării unui proiect al Constituției Indiei independente a dus, aproape inevitabil, la o soluție federală. Chiar fără violența care a existat înainte şi după independență, un sistem federal era impus unei națiuni care foloseşte 15 limbi majore şi sute de limbi minore; numeroase identități etnice, culturale şi religioase; şi mari deosebiri economice şi geografice. Pe de altă parte, fiind o țară foarte săracă, simțind nevoia unei dezvoltări rapide, India a dorit, de asemenea, un guvern central puternic care să fie capabil să coordoneze investițiile majore, să aloce rarele materii prime şi să integreze grupurile marginale în procesul dezvoltării economice.

Partidul Congresului avea o orientare centralistă puternică şi un sprijin divers din punct de vedere cultural şi geografic, care l-a transformat într-un partid autentic al întregii Indii. A fost alcătuit după un model autarhic de dezvoltare

economică dirijată de guvern şi a adoptat opinia că autonomia provincială, fără o guvernare centrală puternică, era numai o manevră a britanicilor pentru a putea împiedica mişcarea de independență şi de a-i recompensa pe membrii elitelor loiale conservatoare din provincii[533]. După trauma provocată de dezmembrare s-a ivit situația de a împiedica un val centrifugal şi Partidul Congresului a sprijinit principiul provinciilor alcătuite pe suport lingvistic.

Constituția Indiei declară în Articolul 1 că „India... va fi o uniune de state". Totuşi este departe de exemplul modelului de federalism din SUA, în conformitate cu care guvernului național îi sunt acordate unele puteri, în timp ce puterile nedelegate şi suveranitatea rămân statelor. Articolul 3 din Constituția indiană – în conformitate cu care Parlamentul poate forma noi state prin dezmembrare sau prin fuzionare, prin mărirea sau diminuarea suprafeței unui stat şi modificarea granițelor sau numelui statului – clarifică proporția în care suveranitatea aparține guvernului central. Spre deosebire de Statele Unite, care este o uniune indestructibilă de state indestructibile, Uniunea Indiană este o uniune indestructibilă de state destructibile.

Procedeul de amendare al Constituției evidențiază puternica natură unitară a Indiei. Articolul 368 prevede că este necesară doar o majoritate de 2/3 a Parlamentului pentru amendarea Constituției, cu excepția acelor articole care se referă la alegerea preşedintelui (Articolele 54, 55), gradul de acordare a puterii executive guvernelor statale şi central (Articolele 73 şi 162), componența şi jurisdicția curților legislative ale statelor (Articolele 241 şi Capitolul 5 din partea a VI-a), componența şi jurisdicția Curții Superioare (Capitolul 6 din partea a V-a), demarcarea puterii legislative

între state şi Centru (Capitolul 1 din Partea a XI-a şi Anexa a 7-a a Constituției), modul de reprezentare a statelor în Parlament şi chiar reglementările Articolului 368[534], Secțiunea a 5-a din Articolul 368 declară în mod explicit că puterea constituantă a Parlamentului este nelimitată.

Articolele 245-255 ale Constituției împart competența legislativă între Parlament şi corpul legiuitor al statului prin definirea a trei categorii de legi. Prima categorie („Lista Uniunii") enumeră problemele care sunt de competența exclusivă a Parlamentului central; a doua categorie („Lista Statelor") enumeră domeniile care sunt în mod exclusiv în jurisdicția statului; şi a treia categorie („Lista Paralelă") enumeră domeniile care sunt supuse jurisdicției conjugate. Totuşi, Articolul 249 permite Parlamentului să elaboreze legi cu privire la subiectele care sunt incluse în lista statului în cazul în care Curtea Superioară a Parlamentului (care este în mare măsură aleasă indirect de către corpul legiuitor al statului) a hotărât că este „necesar sau oportun pentru interesul național". Articolul 250 permite Parlamentului să elaboreze legi cu privire la oricare subiect inclus în lista statului în cazul unei stări de necesitate, iar Articolul 248 conferă Parlamentului celelalte puteri legislative rămase.

Hegemonia legislativă a guvernării centrale este oglindită de hegemonia executivă, iar puterea executivă a statului este supusă conducerii executivului de la nivel central pentru a asigura conformitatea cu legile naționale (Articolul 256). Articolul 257, care este considerabil supradimensionat prin puterile acordate guvernului central în caz de necesitate, conform Articolelor 352-360, prevede că un stat nu poate să „împiedice sau să prejudicieze puterea executivă a Uniunii".

Articolul 356 permite preşedintelui Indiei să-şi asume puteri executive şi legislative asupra statului dacă guvernarea statului „nu mai poate fi continuată în conformitate cu reglementările acestei Constituții". Această putere a fost invocată în aproximativ 70 de ocazii de la câştigarea independenței încoace şi a fost deseori folosită de către guvernele centrale într-o manieră partizană, împotriva partidelor de opoziție care au reuşit să formeze guverne în unele state.

Curtea supremă a Indiei a făcut puțin pentru a menține sfera de competență a statului. În 1963, Curtea a discutat pe larg natura unitară a statului indian de la asumarea puterii de către Coroana britanică şi a ajuns la concluzia că nici o modificare a esenței naturii unitare nu a fost provocată de Constituția indiană[535], în unul din cazurile care s-au ivit în Punjab la scurtă vreme după crearea lui ca stat majoritar sikh, Curtea a susținut puterea guvernatorului numit de la centru de a proroga corpul legiuitor al statului, chiar dacă aceştia nu erau în sesiune, pentru a i se acorda autoritatea de a promulga o ordonanță[536]. Un caz din 1977 pare să confirme in dictum puterea guvernului central de a interveni în politica statului prin însărcinarea primului ministru al statului de a dizolva corpul legislativ al statului şi de a cere alegeri anticipate[537].

REGIUNEA PUNJAB

În virtutea poziției geografice, Punjabul a fost întotdeauna o zonă de conflict între puterile politice care-şi aveau bazele pe subcontinent şi armatele invadatoare din Afganistan şi Asia Centrală[538]. Religia sikh, care a apărut în Punjab şi care a

fost întotdeauna practicată doar de populația Punjabului, reflectă atât valorile islamice aduse pe subcontinent de către invadatorii musulmani, cât şi ceea ce poate fi considerat, în mare, ca valori sociale şi religioase „hinduse”.

Odată cu ascensiunea maharadjahului Ranjit Singh la conducerea unui mic regat punjab, victimele anterioare ale imperiilor în expansiune au devenit ele însele arhitecții unuia dintre cele mai puternice imperii din Asia[539]. La apogeul său, imperiul lui Ranjit Singh s-a întins din Tibet până la Marea Arabică şi din Afganistan până în vecinătatea oraşului Delhi.

Sikhii, care reprezentau doar o minoritate restrânsă a populației imperiului, au beneficiat în mod clar de identitatea lor religioasă comună cu cea a maharadjahului şi multe familii sikh au deținut poziții importante. Totuşi, toate grupurile religioase din imperiu au participat la administrarea sa; musulmanii predominau în conducerea politicii externe şi hinduşii în afacerile de natură financiară. Astfel, la apogeul său, puterea politică sikh a fost exercitată în contextul unui imperiu multicultural unde majoritatea supuşilor era musulmană. Sikhii înşişi erau împrăştiați în tot imperiul şi cultura şi religia lor era o sursă de prestigiu şi putere chiar atunci când ei constituiau minorități foarte mici.

Timp de 10 ani după moartea lui Ranjit Singh, survenită în 1839, britanicii au urmărit îndeaproape evenimentele de la Curtea Punjabi din Lahore, întrucât curtenii şi familia ultimului maharadjah s-au angajat în intrigi sângeroase pentru a hotărî succesiunea şi împărțirea puterii între

diferitele provincii ale imperiului. După două războaie între forțele de la Lahore şi britanici, care intraseră în alianță cu câteva dintre personalitățile cele mai notabile din interiorul şi exteriorul granițelor imperiului, britanicii au anexat Punjabul.

În ciuda celor două războaie şi a neîncrederii reciproce, progresele ulterioare au dus la o puternică identificare a intereselor sikh şi britanice. În timpul răscoalei indiene din 1857, la mai puțin de 10 de ani după subjugarea Punjabului, sikhii au rămas credincioşi intereselor britanicilor şi au refuzat să participe la rebeliune (deşi, într-o oarecare măsură, aceasta s-a datorat faptului că sikhii au perceput răscoala ca o încercare a musulmanilor de a reînființa Imperiul Mughal). Curând, britanicii au ajuns să depindă de sikhi, care formau coloana vertebrală a prezenței lor militare pe subcontinent, în timp ce sikhii au ajuns să-i considere pe britanici drept garanți împotriva amenințării din partea altor comunități indiene. Punjabii au devenit predominanți în forțele armate ale Indiei britanice, sikhii având o reprezentare disproporționată.

În timp ce doctrina centrală a religiei sikh este aderarea la învățătura fondatorului credinței, Guru Nanak şi a cărții sale sfinte, Guru Granth Sahib, mulți sikhi au continuat să respecte în acelaşi timp obiceiurile sociale şi practicile hinduse. La începutul secolului al XVII-lea, parțial ca răspuns la persecuția religioasă exercitată de conducătorii musulmani de la Delhi, liderii comunității sikh au început să-şi afirme într-o manieră mai militantă şi mai clar definită propria identitate. Cel de-al 10-lea şi ultimul Guru, Gobind Singh (care a murit în 1708), a fondat frăția Khalsa, ai cărei membri au adoptat prenumele comun de Singh (leu) şi au

purtat 5 simboluri ale dedicării lor: Kes (păr netăiat), Kirpan (o sabie scurtă), Kanga (un pieptene), Kara (o brățară de oțel) şi Kachcha (un fel de pantaloni scurți bufanți)[540].

Lupta pentru salvarea imperiului Punjab a dus la o consolidare a identității militare sikh. Britanicii i-au încurajat pe sikhi să-şi manifeste identitatea lor separată cerând, de exemplu, persoanelor care doreau să intre în cadrul armatei, în regimentele sikh, să fie netunse[541].

În timp ce renaşterea identității sikh, ca opusă celei punjab, a coincis cu stabilirea şi consolidarea puterii britanice, combativitatea sikhilor va fi curând direcționată împotriva britanicilor. După Primul Război Mondial, mulți sikhi au fost nemulțumiți de situația economică găsită la întoarcerea lor în Punjab. A apărut un naționalism mai militant, bazat pe cultura sikh, cum s-a întâmplat şi în cadrul altor comunități din India.

S-a format o armată militantă neînarmată în scopul recuperării locurilor sfinte sikh de la cei pe care îi considerau a fi preoți corupți şi care contaminaseră obiceiurile sikh cu ritualuri şi politeism hindus. După o luptă îndelungată, autoritățile britanice au votat, în 1925, Sikh Gurdwaras Act, prin care conducerea templelor sihk a fost acordată Comitetului Shiromani Gurdwara Prabhandak (SGPC). Până în prezent, SGPC administrează templele şi locurile sfinte sikh din Punjab şi adună sume substanțiale de bani de la credincioşi. Grupul Akali Dal, care a condus lupta pentru Gurdwaras Act, a preluat, la scurtă vreme, controlul asupra SGPC, iar SGPC a deținut o poziție

importantă în viața politică sikh până când a fost slăbit de luptele interne din anii 1980.

Totuşi, chiar această orientare teocratică a grupului Akali Dal l-a împiedicat să devină purtătorul de cuvânt politic exclusiv al Punjabului. Mulți locuitori din Punjab erau musulmani şi cele mai multe dintre bogatele lor pământuri agricole erau în zone predominant musulmane, în regiunea care este acum provincia Pakistani din Punjab. Mai mult de atât, când Coroana britanică şi-a asumat jurisdicția asupra Indiei de la Compania Indiilor de Est în 1858, provincia Haryana, vorbitoare de hindi, s-a unit cu Punjabul.

În felul acesta, politica Punjabului (nedivizat) a ajuns să fie dominată de o coaliție unionistă condusă de musulmani, care i-a inclus pe sikhi şi hinduşi. Unionişştii, conservatori şi dominați de elitele locale, au cerut autonomie provincială în opoziție cu un guvern central puternic, pentru că ei se opuneau reformei pământului şi altor programe de redistribuire dorite de Partidul Congresului.

Deceniul cuprins între promulgarea Actului privind Guvernarea Indiei în 1935, care stipula o autoguvernare provincială limitată şi sfârşitul celui de-al Doilea Război Mondial a fost martorul unor schimbări profunde în peisajul politic din Punjab. Unionişştii au suferit un eşec şi Liga Musulmanilor, care după 1940 a sprijinit statul independent musulman Pakistan, a ajuns să domine politica musulmană din Punjab.

Sikhii pierdeau totul dacă Punjabul ar fi fost dezmembrat, după cum s-ar fi întâmplat dacă zonele locuite în majoritate de musulmani ar fi fost separate de zonele locuite de majorități non-musulmane. Cele mai bogate pământuri agricole ale sikhilor făceau parte acum din Punjabul de Vest, predominant musulman şi ar fi revenit cu siguranță Pakistanului în cazul dezmembrării. Sikhii erau împrăştiați în tot Punjabul şi singura lor speranță era să-şi păstreze puterea politică în calitate de grup în contextul unui Punjab unit şi al unei Indii unite. Fiind o comunitate care reprezenta nu mai mult decât 12-13% din populația totală a Punjabului, interesele lor ar fi fost cel mai bine servite de un guvern provincial pluralist care să recunoască cerințele speciale ale sikhilor ca minoritate religioasă.

Aprobarea finală a Partidului Congresului în ce priveşte despărțirea Indiei de Pakistan în 1947 a confirmat lipsa de încredere a sikhilor în naționalismul laic al Congresului. În vreme ce o reuniune a grupului Akali Dal care a avut loc în august 1944 a respins o soluție prin care se cerea un „stat suveran independent sikh", posibilitatea unei entități separate sikh a rămas o problemă în timpul negocierilor constituționale şi politice care au dus la independența Indiei[542]. Când o misiune a Cabinetului Britanic a vizitat India pentru a constata dorințele poporului indian, reprezentanți ai grupului Akali Dal au cerut recunoaşterea unei națiuni sikh – dar în termeni care prezentau cererea ca o negociere care să reziste ideii unui Pakistan separat[543]. La 18 iulie 1946, Sir Stafford Cripps, liderul misiunii, se adresa Parlamentului britanic:

A fost o mare durere pentru noi să constatăm că sikhii simt că nu au primit tratamentul pe care-l meritau ca secțiune

importantă a populației. Această dificultate a apărut nu ca urmare a subestimării importanței comunității sikh, ci datorită realităților geografice inevitabile. Sikhii nu cer decât un tratament special, asemănător celui acordat musulmanilor. Sikhii, totuşi, sunt o comunitate mult mai mică, de 5 500 000 de oameni, comparativ cu cei 90 de milioane de locuitori şi, din punct de vedere geografic, nu locuiesc în aceleaşi zone, aşa încât orice teritoriu pe care l-ar dori... i-ar face să trăiască tot în cadrul unei majorități[544].

Nici perspectiva de a deveni o minoritate în cadrul Pakistanului nu le-a oferit mai multe sikhilor. Exprimând păreri care sunt comune multor mişcări separatiste, unul dintre liderii mişcării pro-pakistaneze şi-a sfătuit susținătorii:

Să evităm minoritarismul, ceea ce înseamnă că nu trebuie să ne lăsăm minoritățile în teritorii hinduse, chiar dacă britanicii şi hinduşii le oferă aşa-zisele garanții constituționale. Pentru că nici o garanție nu poate fi substituită naționalității, care este dreptul lor prin naştere. Nici nu trebuie să menținem minoritățile hinduse şi/sau sikh în teritoriile noastre, chiar dacă ele ar dori să rămână cu sau fără garanții speciale. Pentru că niciodată ei nu ne vor aparține. Într-adevăr, deşi în timpuri obişnuite ei vor întârzia reconstrucția noastră națională, în vremuri de criză ei ne vor trăda şi vor provoca distrugerea noastră[545].

Pentru comunitatea sikh, consecințele separării au fost teribile, la fel cum au fost pentru mulți alții în India şi Pakistan. Violența pe scară largă împotriva sikhilor din Punjabul de Vest, care a devenit parte a Pakistanului, a

determinat fuga lor în Punjabul indian. Cele mai bogate pământuri agricole ale sikhilor au fost pierdute pentru totdeauna de către cei care au fugit. Au fost, de asemenea, pierdute, prin includerea în Pakistan, multe dintre cele mai importante locuri sfinte ale sikhilor, inclusiv locul de naştere al fondatorului religiei.

Separarea a dus la profunde modificări economice şi demografice în Punjabul indian, unde a fost fixat un plafon de 30 de acri de pământ pentru a se putea face faţă fluxului de refugiaţi. În felul acesta, în timp ce sikhii din Punjabul pakistanez şi-au pierdut toate pământurile, sikhii din Punjabul indian au fost, de asemenea, parţial deposedaţi. Sikhii din oraş, care au fost forţaţi să migreze în India, au descoperit că trebuiau să intre în competiţie atât cu refugiaţii hinduşi din Pakistan, cât şi cu comercianţii hinduşi stabiliţi acolo.

La fel de importantă a fost modificarea configuraţiei politice a comunităţii sikh. Exodul din Pakistan i-a dispersat pe adepţii liderilor sikh, ceea ce a încurajat cooperarea cu Partidul Congresului aflat la guvernare în Punjabul indian, în timp ce populaţia din Punjabul indian a rămas predominant non-sikh. Populaţia sikh era în majoritate numai în PEPSU (Uniunea de State din Punjabul de Est şi Patiala, formată prin fuziunea statelor princiare sikh). PEPSU a oferit posibilitatea „autodeterminării" populaţiei sikh în cadrul unui sistem federal indian. În acelaşi timp, totuşi, integrarea practică a sikhilor şi a politicii laice din Punjab a încurajat dezvoltarea unui model pluralist mai cuprinzător al politicii de partid.

Evenimentele din India din prima decadă a independenței sale au întărit lipsa de încredere a sikhilor în sistemul politic indian. Partidul Congresului s-a angajat, în mod repetat, în favoarea principiului provinciilor definite lingvistic şi Adunarea Constituantă a numit o comisie pentru a examina posibilitatea de a retrasa granițele statului. Cu toate acestea, Punjabul a fost în mod expres exclus din termenii de referință ai comisiei. În orice caz, comisia a făcut recomandări împotriva oricăror revizuiri ale granițelor pe temeiul, inter alia, că asemenea revizuiri ar încuraja pretențiile populației sikh şi ale altora.

La începutul anilor 1950, în sudul Indiei, s-a născut o mişcare pentru crearea unui stat separat vorbitor de limbă telugu din cadrul statului Madras, în anul 1953, într-o tentativă de clarificare a acestei probleme, guvernul indian a creat Comisia de Reorganizare a Statelor, care recomanda reorganizarea statelor indiene pe bază de limbă. Recomandările ei au fost incluse în Actul de Reorganizare al Statelor din 1956; cu toate acestea, comisia nu a avut nici un membru sikh şi a făcut recomandări în mod special împotriva formării unui stat în care să se vorbească limba punjabi.

Deşi punjabi este limba multor hinduşi, dar şi a multor sikhi, ataşamentul sikhilor pentru aceasta este întărit de faptul că punjabi este limba scripturilor sikh. Deoarece hinduşii din Punjab vorbesc frecvent hindi, cât şi limba punjabi, cererea pentru crearea unui stat vorbitor de limbă punjabi a fost înțeleasă ca o cerere pentru crearea unui stat majoritar sikh.

Populația sikh a fost ofensată de respingerea posibilității creării unui stat vorbitor de limbă punjabi. Mai mult decât atât, PEPSU, singurul stat în care sikhii constituiau o majoritate a populației, s-a unit cu Punjabul în anul 1956. În consecință, grupul Akali Dal a început o lungă campanie de nesupunere civilă, care a culminat, în 1966, cu divizarea Punjabului indian în două noi state Punjab, cu o majoritate de 60% de sikhi vorbitori de limbă punjabi şi Haryana cu o majoritate hindusă de vorbitori de limbă hindi.

Această reglementare ar fi putut rezolva conflictul foarte serios între sikhi şi statul indian, dar între unii sikhi şi Partidul Congresului au apărut adânci animozități şi sentimente de neîncredere în timpul luptei pentru formarea unui stat al vorbitorilor de limbă punjabi. Pe de altă parte, dezvoltarea economică a dus la apariția unor noi realități sociale, care ar fi putut oferi un teren fertil pentru revigorarea idealului tradițional al măreției sikhilor.

S-a remarcat în mod frecvent că Punjabul modern este povestea succesului indian, în special în termeni de dezvoltare economică. Chiar înainte de „Revoluția Verde" în producția de cereale, Punjabul a fost deasupra standardului național[546]. Producția de grâu pe scară națională aproape s-a dublat din anul 1966-1967 în 1969-1970 datorită Punjabului, în primul rând. Între 1964-1965 şi 1969-1970, 66% din creşterea totală de producție a cerealelor a fost obținută în cele trei state nordice Punjab, Haryana şi Uttar Pradesh. Această dezvoltare a mărit diferențele dintre Punjab şi alte regiuni ale Indiei şi le-a dat fermierilor punjabi, dintre care majoritatea erau sikhi, un sens sporit al importanței lor. În acelaşi timp însă, discrepanțele economice din interiorul Punjabului s-au accentuat, între

1964 şi 1974 s-a dublat numărul țăranilor fără pământ, în timp ce numărul țăranilor marginali s-a triplat. Aceste consecințe negative s-au resimțit în mod disproporționat asupra comunității agricole sikh.

Într-o economie cu greu reglementată ca cea a Indiei, este uşor de înțeles tentația de a blama „guvernul" sau „centrul" pentru problemele economice. Mai mult de atât, muncitorii sezonieri, care anterior fuseseră încurajați să emigreze din alte părți ale Indiei, au contribuit la creşterea temerilor sikhilor în fața concurenței neloiale şi a asaltului „hinduşilor".

Revoluția Verde a atins nivelul maxim în anii '80. În plus, proprietățile individuale de pământ s-au diminuat cu fiecare generație, pe măsură ce familia a crescut, dând naştere unei clase de sikhi rurali tineri cu speranțe mari, dar posibilități economice limitate. Emigrația, un factor important, din punct de vedere istoric, al prosperității sikhilor, a devenit mai dificilă, deoarece Regatul Unit a implementat politici de emigrare din ce în ce mai restrictive. În acelaşi timp însă, mulți sikhi au început să-şi dea seama din ce în ce mai bine de faptul că nu au primit din partea guvernului indian un ajutor corespunzător în privința dezvoltării industriale.

Acest context economic este important nu numai din punctul de vedere al înțelegerii doleanțelor sikhilor, dar şi pentru înțelegerea unei alianțe dintre grupul Akali Dal şi forțele fundamentaliste sikh. Akali Dal reprezintă, în primul rând, interesele agricultorilor sikh relativ prosperi. Scopul acestora era de a smulge puterea de la Partidul Congresului şi de a aplica politica pro-punjab privitor la folosirea apelor

râurilor, energia electrică şi dezvoltarea industriei locale. Aceste ţeluri economice implică participarea în economia naţională chiar dacă numai pentru a-şi asigura accesul la uriaşa piaţă indiană.

Fundamentaliştii pun accent pe separarea sikhilor de marea lume „hindusă" şi de cultura modernă indiană şi şi-au recrutat membrii în primul rând dintre tinerii deposedaţi, care au fost victimele fermierilor prosperi. În acelaşi timp, fermierii au dorit să intre în alianţe tactice cu Partidul Congresului împotriva grupului Akali Dal.

Se pare că grupul Akali Dal s-a bazat pe faptul că fundamentaliştii ofereau baza unei mobilizări ideologice care putea fi cooptată într-o luptă împotriva guvernului central şi a Partidului Congresului, în timp ce, aparent, fundamentaliştii au sperat că-şi vor legitima poziţia prin asocierea cu conducerea politică tradiţională. Din moment ce ambele facţiuni au sprijinit restabilirea puternicei identităţi culturale şi religioase, nici unul nu ar fi putut să-l refuze pe celălalt fără a ridica problema angajării sale ideologice.

Faza actuală a crizei din Punjab poate fi datată din momentul adoptării de către grupul Akali Dal, în aprilie 1973, a rezoluţiei Anandpur Sahib, care a devenit Carta Cererilor Politice Moderne ale sikhilor. În plus, faţă de cererea pentru o mai mare autonomie politică, rezoluţia a cerut: transferul oraşului Chandigarh (care, în 1966, a devenit capitala comună a Punjabului şi a Haryanei, fiind administrată de guvernul central ca „teritoriu unional") în jurisdicţia exclusivă a Punjabului; ajustarea graniţelor

statului pentru a include în cadrul Punjabului anumite zone în care se vorbeşte limba Punjabi din statele vecine Haryana şi Rajasthan; şi o mai mare alocare către Punjab a apelor râurilor Ravi, Sutlej şi Beas, incluzând controlul asupra activității canalelor şi asupra instalațiilor hidroelectrice.

Eşecul grupului Akali Dal de a se preocupa de cererile rezoluției, în timpul perioadei în care acesta a controlat guvernul statului, între 1977-1980, a intrat în istorie. Totuşi, acea perioadă a coincis cu dezvoltarea mişcării politice fundamentaliste care a contestat creditul moral al gmpului Akali Dal ca reprezentant al aspirațiilor sikh.

Acest fundamentalism religios a fost încurajat în mod activ de guvernul Partidului Congresului din Punjab înainte de anul 1977, guvern condus de ultimul preşedinte al Indiei, Giani Zail Singh[547]. Partidul Congresului a pus sub semnul întrebării angajamentele religioase sau prosikh ale grupului Akali Dal, iar Zail Singh a sprijinit încercările făcute de un predicator sătean fundamentalist de a contesta controlul grupului Akali Dal asupra Comitetului de Conducere a Templului sikh, SGPC.

Predicatorul era Jarnail Singh Bhindranwale. În ultima perioadă a anilor ’70, el şi-a cucerit reputația de predicator itinerant, care căuta să încurajeze tineretul sikh, în special, să se întoarcă la o credință pură sikh şi să se ferească de obiceiurile moderne ca băutura, fumatul şi tunsul părului.

Bhindranwale şi urmaşii săi au început curând să atace sectele sikh care nu împărtăşeau definiția dată de ei

credinței religioase[548]. Printre multe asasinate atribuite suporterilor lui Bhindranwale au fost cele ale liderului sectei sikh Nirankari, Baba Gurbachan Singh, în aprilie 1980 şi Lala Jagat Narain, proprietarul celui mai puternic lanț de ziare din Punjab, în septembrie 1981. Fiul lui Narain a fost asasinat în mai 1984.

Nu se poate afirma cu certitudine că o mişcare fundamentalistă ar fi luat, în cele din urmă, o direcție secesionistă, dar este posibil ca această direcție să fi fost urmată datorită unor manipulări politice, cunoscând respingerea unor soluții de compromis în favoarea unor scopuri politice pe temien scurt. Eşecul opțiunilor politice moderate în perioada 1979-1984 a dus inexorabil la cereri mai radicale ale politicienilor sikh şi aceste cereri au fost, în cele din urmă, sprijinite de segmente largi ale populației sikh din Punjab. Eşecul autorităților din Punjab sau Delhi de a întreprinde acțiuni semnificative împotriva violenței adepților lui Bhindranwale a creat impresia că Bhindranwale era deasupra legii, sporind atât mândria, cât şi frica de puterea sa pentru majoritatea sikhilor din clasa mijlocie. Deoarece violența a crescut, compromisul a devenit mai dificil şi nu părea să fie cu seriozitate urmărit de militanții lui Bhindranwale, politicienii grupului Akali Dal sau primul ministru al Indiei, Indira Gandhi.

O nouă versiune a Rezoluției Anandpur Sahib, adoptată de grupul Akali Dal în 1978 a propus ca guvernul central să dețină autoritatea în domeniul apărării, afacerilor externe, a poştei şi telegrafului, căilor ferate şi monedei. Se vorbea de „progresiva descentralizare a puterii" şi se reitera cererea de încorporare a zonelor locuite de vorbitori de limbă punjabi în

Punjab, deşi grupul Akali Dal nu a sprijinit niciodată secesiunea.

Cererile grupului Akali Dal nu au fost acceptate de guvernul central de la Janata în timpul guvernării dintre 1977-1979, după terminarea stării de necesitate națională declarată de doamna Gandhi. La alegerile din 1979, Partidul Congresului a câştigat practic toate locurile parlamentare naționale în Punjab şi mai târziu a câştigat o majoritate absolută în adunarea legislativă din Punjab.

Strategia ulterioară a Partidului Congresului a contribuit la creşterea sentimentului de alienare între opiniile populației sikh şi sistemul politic pe care Partidul Congresului a ajuns să-l domine. Câteva încercări de a rezolva diferențele au eşuat atât din cauza intransigenței negociatorilor Partidului Congresului, cât şi reținerii negociatorilor grupului Akali de a-i condamna pe fundamentalişti. Hinduşii punjabi, care reprezentau aproximativ 40% din populație, erau din ce în ce mai îngrijorați de încercarea de a reface politica punjabi într-un şablon exclusiv sikh. De asemenea, Partidul Congresului a rezistat cererilor grupului Akali Dal de a-şi spori influența politică în afara Punjabului, deoarece opinia hindusă din restul Indiei a devenit din ce în ce mai critică în ce priveşte concesiile speciale făcute minorităților militante.

Începutul anilor ’80 au fost martorii dezvoltării simultane a unei campanii de nesupunere civilă în masă condusă de grupul Akali Dal, în favoarea cererilor conținute în rezoluția Anandpur Sahib şi al unei campanii de terorism condusă de fundamentaliştii lui Bhindranwale. La 16 iunie 1980 a fost anunțată formarea statului suveran sikh Khalistan în

Taran, în districtul Amritsar din Punjab, deşi la acea dată această presupusă declarație de independență a fost puțin sprijinită.

Patru sute zece oameni au fost uciși în Punjab în perioada august 1982 şi iunie 1984, dintre care aproape 300 de oameni în primele 6 luni ale anului 1984[549]. Asasinate ale unor sikhi moderați, ale unor oficialități guvernamentale şi ale unor hinduşi aleşi la întâmplare aveau loc aproape zilnic; ca represalii, sikhii au reacționat prin crime lângă Haryana. Pentru a preveni demonstrațiile care amenințau Jocurile Asiatice din 1982 de la Delhi, mii de sihki au fost opriți, percheziționați şi umiliți de poliție; peste 1500 au fost arestați[550]. Negocierile între grupul Akali Dal şi primul ministru au eşuat şi guvernul central a destituit guvernul statului şi şi-a asumat conducerea directă asupra Punjabului în octombrie 1983.

Templul Auriu din Amritsar, cel mai sfânt dintre templele sikh, a fost puternic fortificat şi a devenit un sanctuar pentru Bhindranwale şi adepții lui. La 5 iunie 1984, armata indiană a lansat operațiunea Bluestar şi a intrat prin forță în Templul Auriu, la 3 zile după o cuvântare a prim-ministrului, în care afirma „realitatea care s-a ivit nu corespunde soluției de aplanare a conflictului oferită de guvern ca răspuns la diversele cereri ale grupului Akali Dal, ci faptului că agitația este acum în mâinile câtorva inşi care au puțin respect pentru unitatea şi integritatea țării noastre sau care nu se preocupă de armonia şi pacea comună sau de progresul economic continuu al Punjabului”[551].

Se pare că aceasta a fost justificarea pentru acțiunea întreprinsă împotriva arsenalului strâns de adepții teroriști ai lui Bhindranwale, dar invazia Templului Auriu a înfuriat majoritatea populației sikh, chiar și pe cei care se opuneau lui Bhindranwale și scopurilor sale. Câteva unități sikh din armata indiană s-au înarmat și s-au îndreptat spre Punjab.

Bhindranwale a fost ucis în luptă. Imediat, adepții lui l-au transformat pe liderul lor de odinioară într-un martir și-au jurat să-l asasineze pe primul ministru Indira Gandhi și pe fiul său Rajiv. Naționaliștii sikh moderați, care înclinau spre o Indie unită, s-au simțit obligați, atât prin convingerile personale, cât și prin opinia politică a statului sikh, să condamne asaltul asupra Templului și arestările ulterioare ale miilor de sikh, inclusiv ale liderilor grupului Akali Dal.

Cinci luni mai târziu, în noiembrie 1984, doamna Gandhi a fost asasinată de membrii sikh ai gărzii sale personale. Acest asasinat a fost imediat urmat de 4 zile de revoltă în Delhi, în care cel puțin 2000 de sikhi au fost uciși; câțiva membri și lideri ai Partidului Congresului au planificat și au participat la revoltă[552]. Odată cu aceste evenimente, înstrăinarea reciprocă dintre comunitatea sikh și politica națională a devenit totală.

În decembrie 1984, când au avut loc alegerile parlamentare naționale din India, acestea nu s-au ținut în Punjab din cauza problemelor de securitate. La fel s-au petrecut lucrurile când restul țării s-a prezentat la vot la începutul anului 1985 pentru alegerile legislative ale statului. Deoarece își consolidase autoritatea în amândouă alegerile, primul ministru Rajiv Gandhi, fiul și succesorul Indirei

Gandhi, a trecut la căutarea unei soluții pentru problema Punjabului, care părea irezolvabilă. Ca prim pas, el l-a eliberat pe conducătorul grupului Akali Dal.

Simptomul adâncirii înstrăinării este că aceşti conducători au adoptat imediat retorica care părea că nu se putea distinge de cea a extremiştilor. Harchand Singh Longowal, lider proeminent al grupului Akali şi un urmaş declarat al metodelor non-violente ale lui Mahatma Gandhi, a vizitat satul lui Bhindranwale şi a cinstit memoria acestuia. Totuşi, în acelaşi timp, el a condamnat actele de violență şi a reiterat faptul că grupul Akali Dal nu a favorizat înființarea unui stat sikh independent.

Negocierile între Longowal şi guvernul Gandhi au condus în final la semnarea unui acord înte Longowal şi Rajiv Gandhi la data de 24 iulie 1985. Acordul a inclus, inter alia, următoarele puncte: oraşul Chandigarh să fie acordat Punjabului; în schimb, câteva zone din Punjab, vorbitoare de limbă hindi, urmau să fie transferate statului Haryana. Împărțirea existentă a apelor râului între Punjab, Haryana şi Rajasthan a fost stopată, în timp ce alte probleme referitoare la împărțirea apei urmau să fie prezentate unui tribunal prezidat de un judecător de la Curtea Supremă. Aceste puncte din Rezoluția Anandpur Sahib cu privire la relațiile centru-stat vor fi prezentate unei Comisii asupra relațiilor centru-stat, căreia în 1983 i s-a încredințat sarcina de a se ocupa de aceste probleme pe teritoriul Indiei. La rândul său, grupul Akali Dal a confirmat că rezoluția Anandpur Sahib „se încadrează în totalitate în Constituția indiană; că încearcă să definească conceptul de relații centru-stat într-o manieră care va scoate la lumină adevăratele caracteristici federale ale Constituției noastre unitare; şi că scopul

Rezoluției este să ofere o mai mare autonomie statului pentru întărirea unității şi integrității țării, din moment ce unitatea în diversitate formează piatra de temelie a unității noastre naționale”[553].

Acordul prevedea de asemenea că Actul pentru puterile speciale ale forțelor armate (din Punjab şi Chandigarh) din 1983 nu va mai fi aplicat în Punjab şi că curțile speciale înființate pentru judecarea problemelor de securitate vor judeca numai probleme de război sau atacurile banditeşti. Alte reglementări au promis eforturi de reabilitare a celor care au fost scoşi din armată pentru rolul jucat în răscoalele care au urmat atacului asupra Templului Auriu şi au reafirmat că recrutarea în forțele armate va continua să fie făcută pe bază de merit (o concesie făcută acelora care s-au temut de implicațiile politicii guvernului central de a reduce reprezentarea disproporționată a sikhilor în cadrul forțelor armate).

Acordul a fost întâmpinat foarte bine, în mare măsură atât datorită faptului că a promis să pună capăt unui conflict de durată care a subminat resursele politice ale țării şi a cauzat o suferință extremă în Punjab, cât şi pentru că părea a fi fost încheiat cu un partid care putea, în mod legitim, să reprezinte nemulțumirile sikhilor. Guvernul indian a organizat foarte repede alegeri pentru Adunarea Legislativă din Punjab şi pentru locurile Punjabului în Parlamentul național.

În decursul unei luni, liderul grupului Akali, Longowal, a fost asasinat de extremiştii sikh. În ciuda unui boicot întreprins de o secțiune desprinsă din grupul Akali Dal,

condusă de bătrânul tată al lui Jarnail Singh Bhindranwale, alegerile ulterioare din Punjab au adus o participare la vot mult mai mare decât de obicei şi principalul curent al grupului Akali Dal a obținut o majoritate absolută pentru prima dată în istoria sa.

Din nefericire, implementarea acordului Gandhi-Longowal a întârziat foarte mult şi Chandigarh nu a fost schimbat pentru un anume teritoriu punjab, la 1 ianuarie 1986, aşa cum fusese stipulat. În februarie 1986, aproximativ jumătate din membrii grupului Akali Dal din Adunarea Legislativă a statului şi-au retras sprijinul pentru guvernul condus de succesorul lui Longowal, Surjit Singh Barnala, pretinzând că guvernul Barnala eşuase în aplicarea acordului din iulie 1985. Ei au condamnat, de asemenea, un al doilea dar mult mai limitat asalt asupra Templului Auriu, care fusese ordonat pentru a-i înlătura pe teroriştii care, se pare, îşi stabiliseră din nou o bază acolo. În consecință, guvernul Barnala a fost forțat să se bazeze pe sprijinul Partidului Congresului pentru a-şi continua guvernarea.

Încrederea în sprijinul Congresului a slăbit legitimitatea guvernului Barnala, cel puțin în ochii unui segment al comunității sikh şi a făcut consensul aproape imposibil. Partidul Congresului a continuat să fie perceput de mulți sikhi ca un instrument al amestecului guvernului central în afacerile Punjabului şi ca autor al unei campanii antiteroriste represive peste măsură de largi.

În cursul anului 1986, divizările politice în comunitatea sikh s-au adâncit şi sprijinul pentru un „Khalistan” independent

s-a mărit. Crimele, multe împotriva moderaților care s-au opus unui stat sikh independent, au crescut, de asemenea, însumând în anul 1986, conform rapoartelor oficiale, 640 de morți[554]. Akal Takht, grupul de 6 preoți conducători care au reprezentat autoritatea supremă în religia sikh, şi-a propus dizolvarea celor 5 facțiuni existente în partidul Akali Dal în februarie 1987, pentru a crea un nou grup Akali Dal unit, care să fie mai plin de înțelegere față de cererile militanților. Cei care au refuzat să se supună edictului preoților, inclusiv primul ministru Akali, Barnala, au fost excomunicați, sub pretextul unei afirmații nefondate al amestecului religiei în politică.

În mai 1987 guvernul central a dizolvat din nou guvernul statului Punjab şi a instituit „guvernarea preşedintelui" direct de la Delhi, care a fost în mod regulat reînnoită. Totalul morților a atins 1230 în anul 1987 şi 2400 de crime, inclusiv cea a preotului şef al Templului Auriu, au fost atribuite terorismului în 1988[555]. Un alt raid al armatei indiene asupra Templului Auriu a survenit în aprilie 1988.

Acordul Gandhi-Longowal din 1985 urmează să fie aplicat pe deplin şi puțini sunt cei care sunt de acord cu afirmațiile primului ministru Gandhi că guvernul central a făcut tot ceea ce i s-a cerut[556]. În acelaşi timp, câteva dintre problemele rămase sunt complexe şi nu pot fi rezolvate într-o manieră care să satisfacă în aceeaşi măsură toate partidele.

PROBLEME DE MARE IMPORTANȚĂ[557]

Distribuirea apelor râurilor[558]

Secțiunea a 9-a din acordul Gandhi-Longowal a cerut tribunalului să adjudece „în decurs de 6 luni" revendicările Punjabului şi Haryanei privitoare la apele râurilor, un procedeu care este, în general, în conformitate cu Actul Disputelor Interstatale asupra Apelor, care se referă la conflicte similare între alte state. Comisia Eradi, stabilită ulterior, nu şi-a făcut publică decizia până la jumătatea anului 1987, deşi cel puțin o parte a acestei întârzieri poate fi atribuită guvernului Punjab care a eşuat în construcția unui canal planificat a fi realizat. Partidul Akali Dal, condus de fostul primul ministru, Barnala, a respins raportul Comisiei, susținând că el a violat termenii de referință formulați în acordul Gandhi-Longowal şi că va duce la ruină economia Punjabului,

Disputele teritoriale şi transferul

oraşului Chandigarh

După acordul Gandhi-Longowal, guvernul central a numit Comisia Mathews pentru a reglementa transferul de teritoriu din Punjab în Haryana în schimbul transferului controlului exclusiv al oraşului Chandigarh către Punjab. Comisia a fost instruită să țină cont de trei principii: statul ca unitate, afinitatea lingvistică şi contiguitatea teritorială. Totuşi, comisia a conchis că nu poate identifica un teren adecvat şi nu poate răspunde cerințelor de contiguitate ale teritoriului, din cauza amestecului populației sikh şi hinduse care face imposibilă diviziunea satelor limitrofe.

Au fost numite alte două comisii ulterioare, cunoscute sub numele de Venkatramaiah şi Desai, care au recomandat transferul de teritoriu în conformitate cu acordul Gandhi-Longowal. Totuşi, aceste recomandări au fost respinse de una sau de amândouă părţile implicate, deşi justificarea legală pentru aceasta era pusă, cel puțin, sub semnul întrebării. Natura obligatorie a adjudecărilor legate de pământ este fundamentală pentru implementarea acordului Gandhi-Longowal, după cum este clar că „un schimb reciproc acceptabil între cele două state a devenit o imposibilitate”[559].

Pretenţiile suplimentare ale Punjabului şi Haryanei, în afară de transferul teritoriului din Punjab în schimbul oraşului Chandigarh, urmau să fie luate în considerație de o altă comisie, ale cărei concluzii urmau să fie obligatorii pentru ambele state. Din nou termenii de referință necesită recunoaşterea satului ca o unitate, afinitatea lingvistică şi contiguitatea.

Statutul persoanei

Cererea pentru o lege separată a sikhilor cu privire la persoană apare în secțiunea a 10-a din Rezoluția Anandpur Sahib, care propune amendarea Actului de Succesiune Hindus (care se referă la sikhi), astfel încât o văduvă sikh va moşteni proprietatea mai degrabă de la socru decât de la tatăl său. Deşi ireproşabilă la prima vedere, aceasta prezintă anumite probleme.

Articolele 25 şi 26 ale constituției indiene garantează libertatea religiei, cu condiția menținerii ordinii publice, moralității şi sănătății. La începutul anului 1984, copii ale articolului 25 al constituției au fost arse de demonstranții sikh pentru a protesta împotriva pretinsei lor includeri în comunitatea hindusă. Limbajul la care se face referire poate fi. găsit într-o explicație a termenilor folosiți în prima parte a articolului 25:

Explicația II. În subclauza (b) a clauzei (2), referința la hindus va fi interpretată ca incluzând o referire la persoanele care practică religia sikh, jaina sau budistă, iar referirea la instituțiile religioase hinduse va fi interpretată ca atare.

Subclauza la care se referă stipulează:

Nimic din acest articol nu va afecta funcționarea oricărei legi existente şi nu va împiedica statul de a promulga o lege... care stipulează bunăstarea socială sau reforma, sau deschiderea tuturor instituțiilor religioase hinduse cu caracter popular pentru toate clasele de hinduşi.

Această clauză este introdusă pentru a permite guvernului să interzică excluderea persoanelor din casta de jos de a merge la temple sau de a participa sub altă formă la sărbătorile religioase alese de ei. Având în vedere că grupurile religioase la care se referă explicația II au menținut aşa-zisul sistem de castă hindus, protecția oamenilor din castele de jos a fost, în acest fel, extinsă şi asupra membrilor acestor minorități religioase.

Explicația I, care precede limbajul menționat mai sus, neagă intervenția potrivit căreia articolul 25 identifică religia sikh ca o subreligie a hinduismului. Explicația I stipulează, „Purtarea kirpanelor [pumnalul care trebuie purtat tot timpul, ca semn al identității sikh] va fi considerată inclusă în profesarea religiei sikh". De aceea, sikhismul pare a fi pe deplin recunoscut ca o religie distinctă, meritând o protecție specială.

În orice caz, stipularea unor legi separate ale persoanei pentru anumite comunități religioase era o problemă pe termen scurt şi s-a intenționat să fie depăşită cu timpul. Articolul 44 al constituției se referă la dezvoltarea unui cod civil uniform pentru cetățeni şi se poate pune întrebarea dacă stipularea unei legi separate pentru persoana sikhilor ar fi în concordanță cu intenția acestui articol[560].

Drepturile omului

Un factor major în resentimentul permanent al populației sikh față de guvernul central este suspendarea libertăților personale şi violarea continuă a drepturilor omului[561]. Mii de persoane au fost reținute în anii 1984-1985, după asaltul asupra Templului Auriu şi amendamentele la Actul de Securitate Națională au permis guvernului să rețină persoane în Punjab şi Chandigarh, fără proces, timp de doi ani, pentru fapte presupuse de a fi pus în pericol apărarea sau securitatea statului. Persoanele pot fi reținute timp de 6 luni, chiar fără a supune cazul unei analize din partea Comisiilor Consultative care reexaminează, în mod obişnuit, reținerea unor persoane în conformitate cu Actul de Securitate Națională. Alte amendamente, aplicabile în

întreaga Indie, stipulează că o curte de judecată poate să elibereze un deținut doar dacă se constată că toate motivele detenției nu sunt valabile şi că autoritățile nu trebuie să dezvăluie unui deținut motivul arestării sale timp de până la 15 zile.

Ordonanța pentru Zonele Afectate de Terorism (Curțile speciale) din 1984 permite guvernului să judece persoane in camera şi, după o minimă expunere către guvern, să transfere povara dovezilor către acuzat. În decurs de 30 de zile se pot face recursuri doar la Curtea Supremă, mai puțin la Curțile Superioare. Ca răspuns la creşterea terorismului şi a violenței, guvernul din 1985 a adoptat Actul (de Prevenirea) Terorismului şi Acțiunilor Distructive, amendat în 1987, aplicabil pe plan național. Acesta include pedepse pentru o gamă largă de activități care „subminează" unitatea Indiei, inclusiv reglementarea prin care mărturisirile făcute unui supraindendent de poliție pot fi admise de curte, „dacă prin acestea se poate presupune că crima a fost comisă, în cazul în care nu se dovedeşte contrariul"[562].

Câteva din puterile acordate în perioada stării de necesitate au fost abrogate după acordul Gandhi-Longowal din mai 1985, deşi peste 350 de persoane au rămas închise în penitenciarul Jodhpur din Rajastan după operațiunea Bluestar din 1984, aparent în conformitate cu Actul de Securitate Națională[563]. Împotriva deținuților de la Jodhpur au fost aduse acuzații, în conformitate cu Codul Penal Indian, pentru insurecție şi pentru diferite ofense armate. Către sfârşitul anului 1988 au fost retrase acuzațiile împotriva a aproape jumătate din acuzați şi deținuții au fost eliberați, în timp ce procesul a 194 de persoane acuzate şi aflate încă în închisoare nu s-a terminat încă. În martie

1989, primul ministru Gandhi a anunțat că majoritatea celor încarcerați după raidul asupra Templului Auriu din 1984 vor fi eliberați şi că legislația care permite detenția fără proces va fi abrogată.

După asasinarea Indirei Gandhi în 1984 şi după masacrul a mii de sikhi în Delhi şi pe tot teritoriul Indiei nu au avut loc urmăriri în justiție, iar guvernul a amânat stabilirea unei comisii de anchetă pentru investigarea cauzelor revoltelor[564]. În februarie 1987, când comisia şi-a publicat raportul, acesta a fost aspru criticat pentru respingerea acuzațiilor aduse Partidului Congresului de organizare a revoltei; totuşi, acesta a condamnat „pasivitatea totală, nepăsarea şi indiferența" poliției[565]. Raportul comisiei se referea la un număr de 240 de acuzații apărute în timpul revoltelor, iar primul ministru Rajiv Gandhi a creat încă două comitete pentru a ancheta persoanele acuzate de participare la revoltă.

Crimele politice făcute de teroriştii sikhi au continuat în Punjab, iar forțele guvernamentale, chiar şi în cele mai favorabile condiții, n-ar fi putut restabili ordinea. Complexul Templului Auriu a fost controlat de două ori din iulie 1984, în scopul arestării unor terorişti suspecți, deşi în ambele situații violența a fost mult mai mică. Cu toate acestea, este evident că încarcerarea fără judecată şi excesele forțelor de securitate nu au contribuit la restaurarea încrederii sikhilor în guvernul central. În 1986 au fost arestați aproximativ 1600 de extremişti sikhi şi 80 au fost ucişi în „ciocnirile" cu poliția; peste 200 de sikhi au fost omorâți de poliție în primele nouă luni ale anului 1987[566].

În acelaşi timp, nu există nici o îndoială asupra faptului că crimele politice ale oponenților „khalistan” şi terorismul împotriva hinduşilor punjabi nu au contribuit la un compromis politic. Indiferent de procentajul populației non-sikh din Punjab, nu putem fi prea optimişti în ce priveşte securitatea într-un stat independent sikh khalistan, deoarece extremiştii sikh au arătat clar că dorința lor este de a înlocui actuala populație hindusă din Punjab cu sikhii, care vor fi încurajați să imigreze în Punjab venind din toată India, încercarea de genocid reciproc care a însoțit împărțirea a rămas vie în mintea multor punjabi, atât sikhi, cât şi hinduşi, iar terorismul sikh rămâne un obstacol serios în calea oricărei înțelegeri.

OBSERVAȚII

Este posibil ca India să fie statul cel mai diversificat din lume din punct de vedere cultural, etnic şi religios şi probabil că în nici o altă parte această diversitate nu a condus la atâtea ciocniri violente. Tensiunile interne şi de altă natură continuă să fie o problemă politică, socială şi economică, iar conflictul punjab – care ar putea fi considerat important datorită semnificației strategice şi economice a Punjabului – trebuie privit în contextul general al politicii Indiei. De exemplu, la începutul anului 1987, într-o perioadă dificilă de două luni, presa indiană şi străină a prezentat: articole legate de un nou stat creat după o rebeliune de douăzeci de ani (Mizoram, prezentat mai departe); conflictul asupra limbilor folosite în Goa, care a condus la adoptarea a trei limbi oficiale de către legislația din Goa; discuțiile dintre guvernul central şi cei care doreau crearea unui stat separat al Ghurkaland; criticarea acordului Assam, deoarece ignora populația tribală; o

răscoală în Manipur, la granița cu Burma; declararea anumitor zone de graniță din Tripura ca „zone de conflict” şi obiecțiuni ale Chinei privitoare la încorporarea aşa-zisului teritoriu chinez în noul stat indian Arunachal Pradesh.

În aceste împrejurări, trebuie acordat credit sistemului politic al Indiei pentru o abordare, în general flexibilă, a acestei diversități. Într-adevăr, constituția Indiei este plină de referințe la diferitele aranjamente pentru statute speciale ale statelor şi regiunilor din interiorul țării.

Articolul 370 al constituției limitează aplicarea constituției în statele Jammu şi Kashmir, care este singurul stat al Uniunii Indiene care are propria sa constituție. Puterea Parlamentului față de Kashmir este limitată prin acest articol în ce priveşte problemele specificate în actul de acceptare din 1947, iar jurisdicția guvernului central cu privire la alte probleme poate fi exercitată numai în conformitate cu legislația statului.

Totuşi, în termeni uzuali, această autonomie este mai mult aparentă decât reală. Articolul 370 este intitulat „Clauze temporare privitoare la statul Jammu şi Kashmir”, şi, cu câteva excepții nesemnificative, constituția indiană s-a aplicat în mod progresiv acestui stat, în conformitate cu procedura prezentată în articolul 370; actul cel mai important a fost primul act, Ordinul Constituțional din 1954 (aplicarea la Jammu şi Kashmir).

Alte clauze constituționale se referă la Maharashtra şi Gujarat (articolul 371), Nagaland (articolul 371A), Assam

(articolul 371B), Manipur (articolul 371C), Andhra Pradesh (articolul 371D) şi Sikkim, care s-a bucurat de autonomie, având propriul monarh, până în 1974 (articolul 371F).

În ce priveşte Nagaland, articolul 371A stipulează că, în ciuda oricăror alte prevederi ale constituției, nici o lege nu va fi aplicată practicilor religioase sau sociale Naga, legilor şi procedurilor obişnuite, legii împotriva criminalilor, sau deținerii sau transferului de pământ, decât cu aprobarea adunării statului. O clauză similară poate fi regăsită în acordul Mizoram recent încheiat, care a condus la crearea celui de-al 23-lea stat al Indiei şi la asumarea puterii de către foştii insurgenți prin alegerile din februarie 1987. Rezoluția conflictului Mizoram este cunoscută, în general, ca fiind unul din succesele semnificative ale lui Rajiv Gandhi, deoarece ambele părți au respectat acordul încheiat la mijlocul anului 1986 în vederea încheierii ostilităților şi a organizării de alegeri.

Alte clauze constituționale arată interesul pentru asigurarea unei participări efective a minorităților în societate. De exemplu, articolul 371D permite preşedintelui să ofere, „ținând cont de cerințele statului [Andhra Pradesh] ca entitate, oportunități şi înlesniri echitabile [educație şi servicii publice] tuturor oamenilor care aparțin diverselor sectoare ale populației". Cel de al V-lea şi al VI-lea proiect de constituție conține clauze specifice pentru administrarea „zonelor" şi a „triburilor" luate în considerare.

Din nefericire, aceste clauze folosesc doar ca linii de ghidare în rezolvarea problemei autonomiei sikhilor. Kashmirul este o parte integrantă a Uniunii indiene şi statutul său unic

(probabil mai mult teoretic decât real) are antecedente istorice care nu pot fi aplicabile în Punjab. Nagaland, care şi-a cucerit statalitatea prin desprinderea de statul Assam, cât şi Mizoram reprezintă nişte cazuri speciale. Populațiile mizo şi naga erau printre ultimele grupuri care trebuiau să fie încorporate Indiei, după lungi perioade de rezistență armată, deoarece culturile tribale ale acestora au rezistat cu succes încălcării de către forțele sociale şi economice ale subcontinentului în sud şi vest. Britanicii i-au „protejat" chiar şi după încorporarea lor în India britanică, prin numirea de administratori sensibili la teama populațiilor mizo şi naga de a nu fi invadați de populațiile hinduse şi musulmane din Bengal şi Assam şi prin restricții legate de accesul în aceste zone.

În plus, mizo şi naga locuiesc zone bine demarcate, unde formează o majoritate clară, în timp ce populația sikh din Punjab formează doar o majoritate destul de slabă în granițele actuale ale Punjabului şi reprezenta o minoritate în Punjabul istoric. De asemenea, sikhii au jucat un rol important în istoria şi cultura marii națiuni indiene, fiind diferiți de istoria culturală separată a mizo şi naga. Mai mult de jumătate din populația sikh a Indiei locuieşte în afara Punjabului, iar sikhii participă din plin la viața economică, militară, culturală şi politică a societății naționale.

Autodeterminarea sub forma unui Khalistan independent nu va fi obținută de către sikhi fără un război civil. Alături de respingerea universală a dreptului la secesiune, localizarea strategică a Punjabului în interiorul granițelor indo-pachistaneze face ca guvernul indian să poată refuza orice negocieri privitoare la autoritatea sa finală asupra Punjabului[567].

În Punjab cererile pentru independență au devenit mai puternice abia după asaltul asupra Templului Auriu, iar succesul electoral al grupului Akali Dal din 1985 sugerează faptul că, chiar şi atunci, majoritatea populației din Punjab dorea să accepte un acord care să le garanteze o autonomie reală şi decizia asupra unor revendicări economice importante. În timp ce mulți sikhi sunt încă neîncrezători în guvernul central, nu există un sprijin larg pentru un stat independent al Khalistanului. Cu toate acestea se pune întrebarea, de ce atunci o înțelegere s-a dovedit a fi imposibil de realizat?

În primul rând nu trebuie să subestimăm complexitatea anumitor probleme, cum ar fi distribuirea apelor râurilor şi disputele legate de modificarea teritorială dintre Punjab şi Haryana. Cu toate acestea, ambele probleme se pot reglementa (chiar dacă nu se pot satisface cerințele ambelor părți), iar guvernul central şi grupul Akali Dal au fost de acord asupra arbitrajului în conformitate cu acordul Gandhi-Longowal. În plus, aceste probleme subevaluează caracterul multor cereri ale punjabilor, în comparație cu cele ale sikhilor; ideologia culturală şi religioasă a elementelor extremiste sikh nu ar trebui să ascundă faptul că multe dintre diferențele între stat şi guvernele centrale sunt, în mod clasic, de ordin politic şi economic şi că ele nu reflectă în mod specific distincțiile etnice sau religioase.

Nu există nici o îndoială asupra faptului că eşecul legat de rezolvarea acestor probleme în cadrul intervalului de timp fixat prin acordul Gandhi-Longowal a însemnat o lovitură puternică, dacă nu fatală, asupra proiectelor de încheiere a unei înțelegeri pe baza acestui acord. Este greu de crezut că primul ministru Gandhi nu a făcut cele mai mari eforturi

politice pentru a preveni întârzierea care a paralizat, practic, fiecare aspect al aplicării acordului. Temerile legate de antagonismul altor facțiuni politice, insistând asupra faptului că se poate ajunge la decizii dificile au condus, cu siguranță, la încuviințarea întârzierilor şi la o reîntoarcere la tacticile de blamare a intransigenței celeilalte părți pentru ultimul eşec[568].

Pentru majoritatea sikhilor, eşecul aplicării acordului din 1985 este încă un exemplu al duplicității guvernului indian. Ei şi-au reamintit promisiunile făcute de Nehru din timpul independenței, şi anume că sikhii aveau dreptul la o atenție specială, pe baza căreia conducătorii sikh nu au urmărit nici independența, nici asocierea autonomă cu Pakistanul[569]. După cum am notat mai sus, dubla lovitură, cea a asaltului asupra Templului Auriu şi masacrele care au urmat după asasinarea Indirei Gandhi, au zdruncinat, de asemenea, încrederea în Delhi. În timp ce pentru prima acțiune ar exista explicații plauzibile, uciderea nepedepsită şi aparent organizată a mii de sikhi de către mulțimea hindusă a ridicat întrebarea fundamentală dacă sikhii vor fi vreodată acceptați în calitate de parteneri egali în politica indiană. Ca şi în Sri Lanka, problemele de autonomie politică sau religioasă pot fi secundare față de cele de securitate personală.

Chiar dacă conflictul intern sau etnic este, într-o anumită măsură, inevitabil într-o societate multiculturală ca India, violența şi extremismul prevalente acum în Punjab nu sunt inevitabile. Şi, într-adevăr, se pare că există un consens în ce priveşte blamul pentru escaladarea conflictului din Punjab din ultima decadă.

Este foarte tentant să blamăm pe Sant Jarnail Singh Bhindranwale şi adepţii săi de fundamentalism sikh, care s-au hrănit din ura hinduşilor, dar fundamentaliştii nu pot exista într-un vid. Nici un şah, nici un Khomeiny; nici o Indira, nici un Bhindranwale.... Doamna Gandhi nu a fost nici tiran, nici autocrat. Cu toate acestea, ea a fost răspunzătoare de atmosfera politică care a scos în evidenţă importanţa fundamentaîismului lui Bhindranwale. Trinitatea din grupul Akali Dal [Badal, Longowal şi Torah] trebuie, de asemenea, să suporte răspunderea. Badal şi Longowal nu au avut curajul de a lupta împotriva unei forţe pe care o ştiau rea. Torah a încercat să se folosească de ea în propriile sale interese[570].

Eu consider că singurii vinovaţi de divizarea între hinduşi şi sikhi sunt conducătorii grupului Akali, şi scuzele nu acoperă răul făcut comunităţii. Grupul Akali reprezintă un grup de oameni miopi, egoişti, cu capacităţi politice limitate şi lipsă de viziune, având o preferinţă pentru a face politică pe marginea prăpastiei[571].

Preşedintele Singh a jucat un rol-cheie în crearea unui monstru dintr-un preot de ţară necunoscut... Aceasta a condus la asaltul Templului Auriu, uciderea Indirei Gandhi şi tulburările continue din Punjab.

Criza Punjabului nu poate fi rezolvată din cauza existenţei prea multor conducători sikh care aspiră la postul de prim-ministru în stat...

Majoritatea gânditorilor indieni consideră că necazul Indiei vine de la politicienii săi. Preşedintele Singh şi dl Gandhi par în mod egal hotărâți să confirme acest punct de vedere[572].

Din nefericire, există prea mulți politicieni şi prea puțini oameni de stat pe subcontinent...

Singura modalitate de rezolvare a problemelor interne, cum ar fi problema extremiştilor sikh, problema Chittagong Hill Tracts sau conflictul din Sri Lanka este aceea de a răspunde cerințelor legitime, astfel încât majoritatea comunității să nu se simtă lezată[573].

În majoritatea studiilor prezentate în această carte, de bună seamă politicienii poartă o mare parte din răspundere în rezolvările pozitive sau negative a ceea ce reprezintă problemele politice fundamentale. Totuşi, în India, care are un sistem politic flexibil, capabil să adopte abordări creative ale conflictelor regionale sau etnice, politicienii trebuie să suporte o sarcină mult mai grea, pentru că au urmărit în special scopuri partizane, în loc să folosească această flexibilitate cu bună-credință,

În acelaşi timp, creşterea crimelor teroriste ale extremiştilor sikh nu pot fi ignorate. Din anul 1986, crimele au cunoscut o amploare deosebită, ajungând la un număr de 2400, în 1988[574]. Numai în iulie 1987, 72 de hinduşi au fost omorâți după ce autobuzele din Punjab şi Haryana au fost oprite de sikhi înarmați[575]. În aceste condiții, acordurile politice sunt mult mai greu de încheiat şi de aplicat – deşi acest lucru a

încercat să-l realizeze primul ministru Gandhi în Sri Lanka[576].

În ciuda violenței crescânde, de la semnarea acordului Gandhi-Longowal din 1985, au avut loc şi câteva modificări pozitive. De exemplu, folosirea şi recunoaşterea limbii punjabi nu mai este o problemă majoră în Punjab. În timp ce articolul 351 al constituției indiene impune guvernului central să promoveze răspândirea limbii hindi, articolul 345 stipulează că legislația unui stat poate adopta una sau mai multe limbi folosite în stat pentru orice scop, chiar oficial. Articolul 350 stipulează că o persoană poate depune o plângere în oricare din limbile folosite în stat sau în Uniune, după cum este cazul, iar proiectul 8 al constituției recunoaşte în mod formal limba punjabi printre limbile folosite în Uniune.

Există, de asemenea, dovezi că unii conducători religioşi sikh, inclusiv SGPC caută să priveze terorismul separatist de legitimitatea religioasă pe care acesta îl reclamă. De exemplu, în octombrie 1988, SGPC a interzis purtarea armelor de foc în templele sikh aflate sub controlul său, inclusiv în sediul Templului Auriu. Această acțiune a urmat unui refuz inițial al SGPC de a susține o interdicție similară impusă de guvern în mai 1988 în cadrul Ordonanței Instituțiilor Religioase (Prevenirea utilizării greşite) şi, în mod indirect, reflectă dorința „de a încheia ‘vechiul capitol’ şi... de a restabili templul ca un ’centru de consolare spirituală’”[577].

Un alt eveniment legat de această problemă este revolta unor gurkhasi vorbitori de limba nepali, localizați în

Darjeeling, o zonă strategică care controlează un coridor vital de 12 mile, care leagă partea de nord-est a Indiei cu restul țării, care a durat doi ani. Cel puțin 300 de persoane au fost ucise în timpul rebeliunii, care s-a încheiat în august 1988, când guvernul central a reuşit să încheie un compromis între gurkhas şi guvernul statului Bengalul de Vest. În timp ce gurkhas nu au reuşit să-şi îndeplinească scopul, acela de formare a unui stat separat, a fost totuşi creat un consiliu montan autonom care avea controlul asupra problemelor locale. În ciuda opoziției câtorva elemente extremiste gurkhas la acest acord, Frontul de Eliberare Națională Gurkhas, care a condus rebeliunea şi a acceptat compromisul din august 1988, a absorbit aproape toate locurile libere din noul consiliu, ales în decembrie 1988.

Cu toate că acordul din Darjeeling nu poate fi considerat ca un precedent important pentru rezolvarea conflictului din Punjab, totuşi se poate scoate în evidența rolul jucat de Delhi, precum şi flexibilitatea soluțiilor potențiale. Este, totuşi, nevoie de schimbări în legislație, constituție şi, cel mai important, în politică, pentru a introduce în sistemul federal indian adevăratul spirit de federalism. Unele din aceste schimbări pot veni de la mult-aşteptatul raport al Comisiei Sarkaria privitor la Relațiile dintre statele centrale; într-adevăr, intervalele de timp acordate comisiei reflectă extrema sensibilitate cu care acest subiect este luat în considerare.

Terorismul sikh trebuie respins, dar guvernul central nu se poate baza pe sprijinul sikhilor în ce priveşte eforturile antiterorism până când comunitatea sikh nu va recâştiga un anumit grad de încredere în capacitatea guvernului de la

Delhi de a implementa o soluție corectă şi durabilă. Reafirmarea identității sikh nu necesită violența şi intoleranța altor culturi şi religii, iar guvernul central trebuie să recunoască că adevăratul federalism cere ca tentativele de manipulare şi de control al statelor să fie abandonate. Este posibil ca dificultatea de a ajunge la nişte compromisuri, după ani de violență, să nu fie subestimată, dar soluția va putea fi găsită doar într-un cadru care să reafirme natura multietnică a societății indiene şi punjabi, precum şi pe baza respectului reciproc a membrilor acestora.

Capitolul 9: KURZII[578]

POPORUL KURD

Cel mai mare număr de kurzi trăieşte în munții care leagă Iraqul, Iranul şi Turcia, deşi mici comunități kurde sunt, de asemenea, întâlnite în Siria, Liban şi Uniunea Sovietică. În ciuda represiunii puternice de-a lungul secolelor, cultura kurdă rămâne dominantă în această regiune la care s-a făcut referință ca la regiunea Kurdistan începând din secolul al XIII-lea. „Deşi termenul Kurdistan apare pe câteva hărți, în mod clar este un termen mai mult decât geografic, deoarece se referă şi la o componentă umană care există în acest teritoriu. Din acest punct de vedere, Kurdistanul este un concept atât social, cât şi politic."[579]

În ciuda succesivelor invazii, identitatea kurdă şi-a păstrat trăsăturile distinctive timp de aproape două mii de ani. Deşi originile kurzilor sunt nesigure, este puțin probabil că ei sunt băştinaşii reali ai Kurdistanului sau că strămoşii lor aparțin unei singure surse. Se crede că unii kurzi îşi au obârşia în triburile turce, armene sau asiriene dar, mai probabil, ei sunt descendenți ai grupurilor indoeuropene. Limba lor este de tradiție indoeuropeană şi în secolul al VII-lea e.n. termenul etnic „kurd" a fost aplicat unui amalgam de triburi iraniene.

Mărimea exactă a populației kurde este controversată, deoarece guvernele tind să diminueze adevăratul număr, iar naționaliştii să-l mărească. O problemă în obținerea informațiilor reale este că unii kurzi încă îşi aduc aminte de represiunea brutală antikurdă din prima jumătate de secol şi sunt precauți în privința declarațiilor privitoare la originea lor kurdă. O estimare făcută în anul 1970 arată că numărul total al kurzilor din Turcia, Iran, Iraq, Siria şi Uniunea Sovietică este de aproximativ 14,5 milioane[580]. O estimare mult mai recentă ajunge de la 16,3 milioane la aproape 20 de milioane, constituind 19-24% din populația Turciei, 23-27% din populația Iraqului, 10-16% din populația Iranului şi 8-9% din cea a Siriei[581].

Deşi kurzii au originea lingvistică în Iranul de nord-vest, ei nu au nici măcar o singură limbă sistematizată, scrisă sau vorbită. Există două dialecte majore, fiecare cu importante variații locale, şi un număr de subdialecte. Deşi este posibilă o înțelegere limitată, deseori nu există o înțelegere clară. Această incapacitate de a comunica uşor unul cu celălalt face coeziunea internă mai dificilă.

Între anii 1830-1840, yazidii au emigrat către Caucaz pentru a scăpa de persecuție. În zilele noastre, aproape 100.000 de kurzi yazidi au continuat să rămână o comunitate persecutată şi, drept rezultat, mulți yazidi se identifică acum drept kurzi şi s-au alăturat mişcării naționaliste kurde.

Deşi este dificil de definit tribalismul kurd, există o puternică coeziune bazată pe loialități familiale sau teritoriale. Confederațiile sunt cele mai largi forme de grupări tribale şi, inițial, au fost create sau întreținute de diverse state în scopul de a-şi păzi granițele. Fiecare confederație este formată din grupuri mai mici, cum ar fi subsecții tribale şi grupări ale satelor. Totuşi, loialitățile de acest tip nu rămîn neschimbate şi pot fi deformate ca răspuns la climatul economic sau politic al unei anumite perioade. Deşi multe triburi formează confederații, sursa cea mai eficientă a puterii politice este deținută de agă sau şef.

Există de asemenea diferențe între kurzii care trăiesc la câmpie şi la poalele dealurilor şi kurzii care trăiesc în regiunile de munte. Deşi în cadrul primului grup există legături de rudenie, acestea nu sunt atât de puternice ca cele existente la triburile de munte. Teritoriile din zona de munte au fost în mod tradițional controlate de triburile individuale, aga fiind răspunzător pentru alocarea echitabilă a drepturilor pastorale. Câmpiile şi dealurile erau controlate de proprietarii de pământ, care de fapt nu aveau în comun nimic cu cei care le munceau, nici obârşia, nici interesele economice. Tranziția de la o economie de subzistență la o economie de piață, care a început la mijlocul secolului XIX, a intensificat interesele comune ale proprietarilor de

pământ, ale şefilor din zonele de munte, ambii fiind cooptați în formarea statului.

În anii 1920, aga individuali din Iraq şi Iran au început să înregistreze pământul pe propriul lor nume, mărindu-şi astfel puterea; mulți membri ai tribului au devenit ceva mai mult decât cultivatori. Vechea structură nomadă a multor triburi a început să decadă, consolidând indirect noile frontiere internaționale stabilite după Primul Război Mondial. În Iran, mulți nomazi au fost recolonizați cu forța.

Deoarece munca în agricultură a devenit din ce în ce mai mecanizată, pentru kurzi ea a devenit în mare măsură sezonieră. Ca urmare, s-au produs mari migrări înspre zonele urbane în căutarea unui loc de muncă permanent. Alte probleme, cum ar fi lipsa pământului şi subdezvoltarea economică generală din zonele kurde, au contribuit, de asemenea, la un exod al bărbaților apți de muncă din sate. Aceşti factori socio-economici au erodat poziția conducătorului aga, în timp ce urbanizarea crescândă a slăbit legăturile tribale tradiționale.

Anumite părți ale Kurdistanului sunt bogate în resurse naturale şi minerale. De o importanță deosebită sunt câmpurile petrolifere din zona Kirkuk, iar petrolul poate fi găsit, de asemenea în cantități comerciale, în Khanaqin în Iraq, Batman în Turcia şi Rumeylan în Siria. În Kurdistan se găsesc, de asemenea, cantități semnificative de crom, cupru, fier, cărbune şi lignit.

Deoarece cultura nomadă originală a kurzilor a intrat gradual în declin, s-au dezvoltat puternice loialităţi religioase, deseori în competiţie cu legăturile teritoriale şi de rudenie existente. Drept rezultat, mulţi lideri religioşi kurzi, cunoscuţi sub numele de şeici, au condus rebeliuni kurde.

Spre deosebire de mulţi alţi locuitori din zonele de munte, majoritatea kurzilor s-au convertit la forma de islamism sunni după cuceririle arabe din secolul VII. Grupuri mici de kurzi din diferite regiuni au aderat la islamul şiit (credinţa fundamentală a Iranului), alte secte islamice şi yazidism.

Loialitatea kurzilor pentru şeici a rămas puternică şi este considerată unul dintre cele mai puternice obstacole în încercările de a împărţi kurzii în categorii. Legăturile tribale tradiţionale şi luptele interne rămân un factor major, chiar dacă în declin, al politicii kurde.

De-a lungul secolelor mişcarea naţională kurdă s-a manifestat oarecum cu întârziere, în comparaţie cu mişcările majorităţii popoarelor vecine. Acest lucru este atribuit nivelului economic, social, politic şi cultural atins de societatea kurdă. Un popor de munte şi, ca toate popoarele de munte, relativ înapoiat, cu o elită redusă, kurzii au fost depăşiţi din punct de vedere istoric şi zdrobiţi de vechea tradiţia statală bine stabilită a perşilor şi, într-o mai mare măsură, de cea a turcilor.

Combinat cu puternicele handicapuri geopolitice, acesta este punctul crucial care subliniază slăbiciunea principală a istoriei naţionale kurde: elitele sale erau înapoiate, iar

această moştenire istorică a perpetuat criza societăţii kurde şi a atârnat greu în balanţa destinului său naţional. Totuşi, tradiţionalismul valorilor, mentalităţii şi comportamentului nu a fost înlocuit de o altă variantă a concepţiilor despre lucruri... Valorile fundamentale sunt aceleaşi cu cele de ieri: viclenia tactică în locul mobilizării politice şi câteva sloganuri revoluţionare în locul unei adevărate acţiuni radicale[582].

ISTORIA PÂNĂ LA 1923

Relaţiile timpurii ale kurzilor cu guvernul se bazau, în primul rând, pe comerţ şi în perioada medievală guvernele regionale succesive au acordat cel puţin un statut de semiautonomie pentru aga kurzi Ca în multe situaţii de guvernare indirectă, aga au fost legaţi de existenţa guvernării regionale; ei au cooperat la crearea unei clase guvernante de stăpâni feudali, cu ierarhie formală în cadrul societăţii kurde şi legături cu lumea din afară.

În timpul secolului al XIV-lea a fost organizată o aristocraţie militară pentru a controla triburile kurde nomade, adică o nobilime provincială, funcţionari publici şi clasa religioasă. În secolul al XVII-lea, ca urmare a conflictelor dintre Imperiile Otoman şi Persan Safavid, triburile kurde şi şefii lor şi-au întărit statutul oficial. În conformitate cu un tratat încheiat în 1639, kurzii şi-au luat obligaţia de a păzi graniţa dintre cele două imperii, după ce majoritatea triburilor kurde îi sprijiniseră pe otomani în schimbul promisiunilor de acordare către unii aga a unor proprietăţi feudale şi a unor principate.

Ca rezultat al acestui acord au fost înființate 15 principate mari, iar familiilor conducătoare din aceste principate le-au fost acordate de către guvern titluri ereditare. Structura lor politică a rămas neschimbată până în secolul al XIX-lea, când administrația otomană a fost extinsă în Kurdistan. Deşi acest sistem a permis kurzilor un mare grad de autonomie, el a oferit statului posibilitatea deținerii de poziții-cheie, deoarece un alt membru al familiei era întotdeauna disponibil pentru a înlocui un aga peste măsură de independent.

Şahii safavizi ai Iranului au folosit triburile kurde pentru apărarea graniței lor în Khorasan şi aceste triburi, în cele din urmă, s-au stabilit definitiv în această regiune. Safavizii s-au luptat neîndurător cu prinții kurzi nesupuşi, dar nu au avut succes în consolidarea puterii lor sub formă de guvernare directă deoarece conducătorii otomani conduceau indirect. Cei mai mulți dintre kurzi erau sunni şi, prin uimare, au fost mai puțin supuşi în cazul apărării imperiului persan şiit, iar familiile conducătoare erau deseori împărțite între facțiuni proiraniene şi prootomane. În timpul secolului al XIX-lea, Kurdistanul a fost locul desfăşurării unor lupte annate între otomani, perşi şi ruşi iar triburile kurde au luptat deseori de părți diferite.

Abolirea principatelor kurde a avut un efect puternic asupra societății şi politicii kurde. În absența unei structuri de arbitraj recunoscute, a existat o frecventă rivalitate între aga şi, în cele din urmă, bazele tradiționale ale puterii au fost slăbite. Ca rezultat, şeicii religioşi au fost din ce în ce mai des chemați să arbitreze disputele dintre aga, sate şi triburi.

Şeicii au acționat împreună şi deseori au stabilit regulile tribale, devenind astfel o forță puternică şi coerentă într-o societate, de altfel, fragmentată.

Prima revoltă importantă a kurzilor împotriva Imperiului Otoman a avut loc în 1806, dar aceasta, precum şi eforturile ulterioare, nu au fost încununate de succes[583]. Următoarea revoltă importantă, din 1880, a fost condusă de unul dintre aceşti lideri religioşi, şeicul Ubaydallah, care a cerut un Kurdistan autonom. Cu doi ani înaintea revoltei, acesta scrisese viceconsulului britanic:

Națiunea kurdă este un popor aparte. Religia lor este diferită şi obiceiurile şi legile lor sunt distincte... Şefii şi conducătorii Kurdistanului, fie că sunt supuşi turci sau persani, precum şi toți locuitorii Kurdistanului, au ajuns la concluzia că lucrurile nu pot continua în acest fel sub cele două guverne[584].

Ubaydallah s-a bucurat de un sprijin larg din partea kurzilor aflați pe cele două laturi ale graniței persano-otomane. Cu toate acestea, revolta lui a fost înăbuşită prin eforturile combinate ale sultanului şi şahului, ajutați de triburi kurde ostile care au profitat de ordinea otomană stabilită.

Armenii şi kurzii se amestecaseră de mult şi nu au avut granițe stabilite, dar faptul că ruşii au încurajat separatismul armean a constituit o amenințare la poziția relativ privilegiată a kurzilor, care erau coreligionari ai turcilor otomani. Prin urmare, aga kurzi au luat parte la

represiunea otomană şi la masacrul comunităţilor armene, care au atins punctul culminant în 1895-96. Curând după aceea, familile kurde s-au mutat în multe din satele care fuseseră odinioară ocupate de armeni.

Deoarece la sfârşitul secolului s-a dezvoltat o mare clasă urbană de kurzi, s-a amplificat şi naţionalismul kurd. După revoluţia „junilor turci" din 1908, intelectualii, aga şi ofiţerii kurzi au înfiinţat cluburi politice, câteva şcoli kurde şi primul ziar kurd. Cu toate acestea, aceste activităţi nu au servit unificării poporului kurd, ci creării unei noi surse de tensiune între intelectualii din mediul urban şi aga, întrucât cei din urmă se temeau că educaţia politică şi ştiinţa de carte le vor ameninţa poziţia în comunitate.

După izbucnirea Primului Război Mondial, alte probleme au devenit mai presante. Ca cetăţeni otomani, mulţi kurzi au luptat în război şi mulţi au participat la genocidul comis împotriva armenilor. Cu toate acestea, guvernul a început curând să-i persecute şi pe kurzi, temându-se că ei ar putea colabora cu ruşii pe frontul nord-estic.

Imperiul Otoman a capitulat la 30 octombrie 1918, şi kurzii au avut cea mai mare ocazie de a fonda un stat kurd sau o regiune autonomă. Totuşi, armatele străine au fost cantonate într-o mare parte a Kurdistanului şi luptele între puterile militare din regiune au continuat.

La sfârşitul războiului, kurzii erau dezorganizaţi şi mulţi erau preocupaţi mai mult de loialitatea tribală, decât de crearea naţiunii kurde. Curând a apărut o scindare între cei

care doreau să accepte autonomia în cadrul Turciei şi cei care doreau independența completă. Cu toate acestea, kurzii au putut să coopereze cu armenii la prezentarea unui memorandum comun la Conferința de Pace de la Paris din 1919.

Punctul 12 din „cele paisprezece puncte ale lui Woodrow Wilson" a afirmat că minorităților non-turce din cadrul Imperiului otoman „li se va da o şansă clară pentru o dezvoltare autonomă"[585]. La 10 august 1920, Aliații şi guvernul turc au semnat Tratatul de la Sèvres, care acorda autonomie locală kurzilor. Tratatul stabileşte că o comisie formată din persoane numite de către Aliați va pregăti condițiile

pentru autonomie locală în acele regiuni în care elementul kurd este preponderent: la estul Eufratului, la sudul frontierei armene care urmează să fie stabilită şi la nordul frontierei dintre Turcia, Siria şi Mesopotamia...

Planul [pentm autonomie] trebuie să ofere garanții complete în ceea ce priveşte protecția minorităților asiro-caldeene şi altor minorități etnice sau religioase din zonă...

Dacă la un an de la implementarea prezentului tratat populația kurdă din zonele desemnate de Articolul 62 cheamă Consiliul Ligii Națiunilor şi demonstrează că majoritatea populației din aceste zone doreşte să devină independentă de Turcia şi dacă Consiliul estimează că populația în chestiune este capabilă să-şi asume această independență şi recomandă ca ea să fie acordată, atunci

Turcia este de acord să se conformeze acestei recomandări şi să renunțe la toate drepturile şi titlurile asupra acestei zone[586].

Din nefericire pentru kurzi, Tratatul de la Sèvres nu a fost niciodată aplicat.

Odată cu crearea Turciei moderne, Mustafa Kemal Ataturk a condus o revoltă în Anatolia care a primit sprijinul unui număr semnificativ de kurzi, care au preferat să-i sprijine pe musulmanii din Anatolia decât să facă parte dintr-un stat armean creştin. Ataturk a devenit curând lider necontestat în vest, după ce i-a învins pe greci şi după eliminarea tuturor creştinilor rămaşi în Anatolia.

Ataturk a refuzat să recunoască Tratatul de la Sèvres şi a fost necesar ca aliații să renegocieze această reglementare cu un imperiu care nu mai exista, sau să încerce să implementeze tratatul prin forță. Câtă vreme interesele esențiale ale Marilor Puteri erau garantate, nu a existat interesul de a exercita ultima opțiune în numele minorităților kurde şi armene.

Prin urmare, aliații au convocat o nouă conferință de pace în noiembrie 1922, care a permis turcilor să-şi impună termenii asupra învingătorilor, în conformitate cu Tratatul de la Lausanne care a fost semnat în luna iulie 1923[587].

Tratatul a restabilit completa suveranitate turcă asupra Traciei de est şi întregii Anatolii, ignorând total cererile kurzilor şi armenilor care fuseseră recunoscute prin tratatul

de la Sèvres şi a împărţit teritoriul kurd rămas între Iraq şi Iran[588]. Tratatul de la Lausanne a inclus anumite garanţii pentru minorităţile non-musulmane din Turcia (de exemplu, folosirea liberă a propriilor lor limbi), dar Turcia a refuzat ulterior să aplice aceste garanţii kurzilor musulmani.

Kurzii, care sprijiniseră Imperiul Otoman, nu erau încântaţi de statul secular specific turc preconizat de Ataturk. În ciuda unor afirmaţii oficiale timpurii, care recunoşteau drepturile naţionale şi sociale ale kurzilor, ei şi-au pierdut curând statutul special ca musulmani. Califatul otoman a fost abolit la 3 martie 1924, suprimând astfel fundamentul temporal şi spiritual al şeicilor şi aga kurzi şi, în aceeaşi zi, în Turcia[589] au fost scoase în afara legii şcolile kurde, asociaţiile, publicaţiile, fraternităţile religioase, fundaţiile culturale şi toate vestigiile publice distincte ale identităţii kurzilor.

În Iran, Reza Khan l-a înlocuit pe ultimul dintre şahii Qajar în 1923 şi, doi ani mai târziu, cu sprijinul britanicilor, s-a autoproclamat şah. Principala sa preocupare era asigurarea unităţii unui stat format din mai multe grupuri minoritare şi s-a temut că o acţiune de separare încununată de succes din partea uneia dintre aceste comunităţi s-ar putea dovedi fatală pentru integritatea restului statului.

Printre multe revolte separatiste produse în Iran, cea mai importantă a fost în Kurdistan. În 1921, şeful kurd Isma'il Shakkah Simko a început prima din cele câteva revolte prin care a încercat să răstoarne autorităţile guvernamentale[590].

Răspunsul inițial al Teheranului a fost să-i ofere lui Simko autonomie limitată, întrucât guvernul aproba, de fapt, orice încercare de a acorda autoritate în această regiune sensibilă, amenințată de forțe turce, ruseşti şi britanice. Cu toate acestea, mai târziu, şahul a condus o expediție în urma căreia Simko a fost izgonit în Iraq, unde a fost asasinat în 1930. Reza Khan a continuat să suprime orice tendințe separatiste prin confiscarea pământurilor şi deseori prin dezrădăcinarea unor triburi întregi de pe pământurile lor ancestrale.

Statul Iraq a apărut din provinciile otomane din Mesopotamia, inițial ca un teritoriu sub mandat britanic al Ligii Națiunilor. În timpul disputei asupra graniței turco-iraqiene, o Comisie numită de Liga Națiunilor a remarcat că teritoriul disputat era, în primul rând, kurd, şi kurzii trăiau separat de populația arabă. Între observațiile comisiei a fost şi aceea că „dacă cineva trebuie să se bazeze pe argumente etnice ar trebui să tragă concluzia că cea mai bună soluție ar fi fondarea unui stat kurd independent, având în vedere că populația kurdă reprezintă cinci optimi din totalul populației”[59₁]. Comisia a sugerat în cele din urmă ca zona kurdă să fie ataşată Iraqului, în scopul de a asigura viabilitatea economică a celui din urmă[59₂].

Deşi britanicii aveau numai competența de a superviza, ei au inițiat un sistem de administrare directă folosind oficialități kurde, ceea ce servea la consolidarea sentimentelor naționale ale kurzilor. Guvernul iraqian s-a angajat să onoreze recomandările Ligii Națiunilor ca limba kurdă să fie permisă în şcoli şi ca administrația regiunii să fie formată în special din kurzi. Totuşi, nu s-au întreprins paşi importanți în ceea ce priveşte problema limbii şi aceste

angajamente nu au fost incluse în tratatul anglo-iraqian din 1930, care a pus capăt mandatului britanic.

Astfel, după cum s-a întâmplat cu câteva „naţiuni” balcanice, precum şi cu altele, aspiraţiile naţionale kurde au fost ignorate total la modificarea graniţelor după război, în perioada anilor 1919-1923. Deşi kurzii nu fuseseră uniţi în cadrul unui stat sau imperiu, anii ’20 i-au găsit împărţiţi între patru ţări: Turcia, Iraq, Iran şi Siria (cu mici minorităţi în Uniunea Sovietică şi Liban). Kurzii, ca şi armenii, nu au fost suficient de puternici din punct de vedere militar şi politic pentru a-şi forma propriul stat din imperiile aflate în dezintegrare, iar Puterile Aliate nu aveau nevoie să creeze state-tampon care să conţină rămăşiţe otomane. Comunităţile kurde au continuat să lupte, deseori una împotriva alteia, pentru a-şi stabili o nouă identitate naţională.

TURCIA

În pofida sprijinului iniţial acordat de kurzi revoluţiei lui Ataturk, care a fondat Turcia modernă, turcificarea şi secularizarea inflexibilă a ţării au însemnat o reprimare constantă, nu numai a dorinţelor kurzilor de autonomie politică, dar şi a identităţii kurde. Interzicerea, în 1924, a şcolilor kurde, a asociaţiilor şi publicaţiilor a stabilit o politică care a fost urmată de guvernele turceşti succesive, fie militare, fie civile şi kurzii au încercat sporadic să reziste acestei distrugeri a culturii lor.

Prima revoltă, condusă de Naqshbandi, şeicul Said din Piran, a izbucnit în 1925, dar a fost înăbuşită relativ repede de trupele turceşti; a urmat o suprimare neîndurătoare a adepților dervişului. Curând după aceea, aga locali, sprijiniți de o nouă organizație kurdă de eliberare „Khoyboun", au condus o altă revoltă. Khoyboun, care avea bazele în Liban şi Siria, a adunat toate grupurile kurde principale şi s-a bucurat de sprijinul şahului iranian. Kurzii au câştigat controlul asupra unei zone întinse, dar decizia neaşteptată a şahului de a sista ajutorul către kurzi, le-a permis turcilor să se deplaseze în teritoriul iranian şi să înconjoare forțele kurde.

Dimensiunea persecuțiilor ulterioare împotriva kurzilor este evidențiată de Legea nr. 1850 care a legalizat „crimele şi alte acțiuni comise individual sau colectiv de la 20 iunie 1930 până la 10 decembrie 1930... în timpul desfăşurării şi înăbuşirii revoltelor" în regiunile kurde[593]. Ministrul de atunci al Justiției afirma că „trăim într-o țară care se numeşte Turcia, cea mai liberă din lume.... Cred că turcii trebuie să fie singurii stăpâni, singurii conducători ai acestei țări. Cei care nu sunt de obârşie turcă pură pot avea un singur drept în această țară, dreptul de a fi servitori şi sclavi"[594].

Peste un milion de kurzi au fost mutați cu forța între 1925 şi 1938. Satele kurde au fost supravegheate îndeaproape şi au fost interzise folosirea limbii kurde, veşmintele kurde, folclorul şi numele kurd. Revolta din Dersim a fost înăbuşită în 1938 şi legea marțială a rămas în vigoare în regiunile kurde până în 1946.

În 1950 s-au ținut primele alegeri libere din Turcia şi Partidul Democrat a ajuns la putere ca reacție la aproape douăzeci şi cinci de ani de guvernare autoritară. Au fost aleşi kurzi în parlament şi au început să apară în regiune şcoli, drumuri şi spitale. În 1961 s-a adoptat o nouă constituție, care permitea libertatea de exprimare, libertatea presei şi libertatea de asociere. Marea populație urbană kurdă, care fusese înprăştiată în întreaga Turcie prin reaşezări şi deportări, a devenit curând conştientă de faptul că şi alți kurzi căutau să-şi afirme identitatea. În 1965 a fost fondat Partidul Democrat separatist din Kurdistan (KDP) care a acționat solidar cu mişcarea lui Barzani din Kurdistanul iraqian[595].

Deoarece grupurile kurde şi de stânga începuseră să ridice pretenții, guvernul turc şi-a intensificat eforturile pentru a reduce la tăcere întreaga activitate culturală şi politică pe care o dezaproba. În ianuarie 1967, guvernul Demirel a interzis multe din ziarele bilingve kurdo-turce care au apărut la mijlocul anilor ’60 şi editorii acestora au fost arestați. Represiunea a crescut după 1967, prin introducerea unor grupuri de comando speciale care urmau să patruleze în Kurdistan şi să intimideze populația.

În martie 1971 armata a răsturnat guvernul lui Demirel şi au fost scoase în afara legii partidele politice kurde. În anii ’70 a continuat sporadic presiunea împotriva kurzilor şi legea marțială a fost din nou impusă în 1979 în provinciile kurde. Preşedintele Turciei a subliniat că „nu este loc pentru regiuni eliberate şi activități care vizează diferențele de limbă, de rasă, de clasă sau de sectă în ținuturile noastre. Guvernul va învinge boala şi vor cădea multe capete”[596].

O altă lovitură de stat militară similară acelora din 1960 şi 1971 a avut loc în septembrie 1980. Zeci de mii de kurzi şi activişti de stânga au fost arestaţi, interogaţi şi torturaţi, iar excesele militarilor au fost puternic condamnate[597]. În 1982, Franţa, Danemarca, Olanda, Norvegia şi Suedia au adresat o plângere Comisiei Europene a Drepturilor Omului, pretinzând violarea pe scara largă a drepturilor omului în Turcia, deşi nu existau referinţe specifice la discriminare sau la alte acte îndreptate înpotriva kurzilor[598].

Se pare că restabilirea autorităţii civile în 1984 nu a avut nici un efect asupra conflictului dintre guvern şi kurzi. Folosind raţiunea de a proteja interesele strategice vestice şi răspunzând cerinţelor Organizaţiei Tratatului Atlanticului de Nord (NATO), a fost intensificată militarizarea provinciilor estice şi sudice şi două dintre cele patru armate ale Turciei staţionează acum permanent în est. În 1984 Turcia şi Iraqul au fost de acord să stabilească o zonă de securitate comună cu lăţimea de şase mile de-a lungul graniţei lor şi forţele turce au trecut graniţa pentru a ataca bazele guerilelor kurde din Iraq. Ciocnirile din regiunea de graniţă între grupurile armate kurde şi armata turcă au continuat, iar atacurile asupra soldaţilor şi civililor turci comise de Partidul Muncitorilor Kurzi (PKK), scos în afara legii, s-au soldat cu sute de crime din 1984[599] încoace.

Politica consecventă a statului turc a fost, de la începuturile sale, îndreptată spre distrugerea culturii kurde şi în favoarea asimilării forţate a kurzilor într-o societate turcă pură[600]. Articolul 14 din Constituţia din 1982 interzice activităţile care violează „integritatea indivizibilă a Statului în cadrul teritoriului şi naţiunii sale” şi articolul 87 subliniază susceptibilitatea guvernului cu privire la acest

subiect, interzicând, parlamentului în mod special, să acorde iertare prizonierilor acuzați de violarea articolului 14. Articolul 89 din legea turcă privitoare la partidele politice afirmă că „nici un partid politic nu poate să se implice în problema apărării, dezvoltării sau difuzării culturii sau limbii non-turce; nici nu poate să creeze minorități în cadrul frontierelor noastre sau să distrugă unitatea noastră națională”[601].

Chiar şi Statele Unite, un aliat militar şi politic apropiat al turcilor, subliniază că

guvernul turc rămâne inflexibil la orice afirmare a identității etnice kurde şi a întreprins măsuri pentru suprimarea acesteia. Este interzisă publicarea de cărți, ziare şi orice alte materiale în limba kurdă, precum şi cărți sau alte materiale în limba turcă care se referă la identitatea etnică, cultura sau istoria kurdă. Nu este permisă folosirea limbii kurde în scopuri oficiale, de exemplu în justiție, nici nu este admisă în anumite situații particulare, de exemplu primirea vizitelor în închisoare[602].

Într-adevăr, guvernul turc a refuzat chiar să recunoască existența kurzilor, referindu-se la ei ca la o populație de „turci din regiunile montane”[603].

Amnesty International a acordat câtorva activişti kurzi arestați pentru promovarea non-violentă a culturii kurde calitatea de „prizonier de conştiință”[604]. Deoarece Turcia nu este parte a nici uneia dintre convențiile majore asupra drepturilor omului (cu excepția Convenției Europene), nici

Comitetul pentru Drepturile Omului, nici Comitetul pentru Eliminarea Discriminării Rasiale nu au putut să facă comentarii asupra tratamentului aplicat kurzilor de către Turcia.

Cei opt milioane de kurzi din Turcia rămân împărțiți şi mulți dintre ei nu sprijină activitățile de gherilă ale PKK. Chiar dacă ar exista o mai mare unitate între kurzi, este puțin probabil că aceasta ar determina guvernul turc să fie de acord cu recunoaşterea lor, care li s-a refuzat cu consecvență timp de 50 de ani. Deşi acest lucru nu exclude posibilitatea eliminării discriminării împotriva kurzilor şi chiar acordarea unei oarecare forme de statut autonom, următoare observație, plină de pesimism, a unui diplomat european defineşte cel puțin o parte a problemei:

Ceea ce cer kurzii – un stal independent – este pur şi simplu inacceptabil pentru Turcia şi nu va fi niciodată luat în considerație... Dar turcii nu au fost capabili să distrugă cultura şi naționalismul kurd vreme de 50 de ani şi nu există nici un motiv să credem că de această dată vor avea succes. Lucrul trist este că nu există nici o soluție... Nu se poate declara pur şi simplu că kurzii nu există şi nu este de aşteptat că Turcia va ceda cererilor lor[605].

IRAQ

Istoria kurzilor din Iraq, începând cu 1930, este istoria unui conflict armat mai mult sau mai puțin constant, chiar dacă sporadic, punctat de încercări în favoarea unei reglementări negociate. În ciuda disensiunilor interne, similare celor din

Turcia şi Iran, un singur lider. Mullah Mustafa Barzani, a reprezentat, în ultimă instanţă, majoritatea kurzilor iraqieni.

Barzani a fost un conducător tradiţional care a combinat atât autoritatea laică, cât şi cea religioasă, ca aga şi respectiv mullah. În 1945, după ce a respins câteva încercări ale guvernului iraqian de a-l înfrânge, Barzani a fost în cele din urmă scos în afara graniţelor, în iran. El s-a întors în Iraq în 1958, după o lovitură de stat încununată de succes a generalului Qasim, care a fondat Republica Iraqiană şi a recunoscut atât drepturile arabilor, cât şi ale kurzilor.

Barzani nu a putut să folosească drepturile constituţionale recent acordate pentru a obţine autonomie pentru regiunea kurdă şi conflictul armat a reînceput. Barzani a fost sprijinit de Turcia şi Iran câtă vreme nu a provocat agitaţie separatistă printre kurzii din aceste ţări. În final, Barzani şi guvernul iraqian au căzut de acord asupra unui program în douăsprezece puncte care a întrunit multe dintre cerinţele kurzilor, dar guvernul a căzut înainte de implementarea tratatului.

În 1968, regimul Ba'th a revenit la putere. Neîncrederea de lungă durată între Barzani şi Partidul Ba'th au făcut dificilă încheierea unui acord şi ostilităţile au fost reluate, în pofida declaraţiilor Partidului Ba'th că reglementarea problemei kurde constituia o prioritate. S-a ajuns la o încetare a focului şi la un acord de pace în 1970, punând capăt, cel puţin temporar, unei perioade de zece ani de conflict care a însumat 60.000 de pierderi de vieţi omeneşti şi 300.000 de persoane strămutate[606]. Guvernul iraqian a considerat că

acordul de la 11 martie 1970 a constituit „o rezolvare completă şi constituţională a problemei kurde”[607]. Fiind singura declaraţie de autonomie acordată kurzilor, acceptată de ambele părţi (cel puţin de această dată), acordul din martie 1970 merită citat în întregime:

1. Limba kurdă va fi, alături de limba arabă, limba oficială în zonele populate de o majoritate kurdă. Limba kurdă va fi limba folosită în procesul de învăţământ în aceste regiuni. Limba arabă este predată în toate şcolile în care limba kurdă este limba procesului de instruire, în timp ce limba kurdă va fi predată în şcolile din întreg Iraqul ca o a doua limbă, în limitele stipulate de lege.

2. Participarea fraţilor noştri kurzi la guvernare şi nediscriminarea între kurzi şi ceilalţi în asumarea funcţiilor publice... a fost şi rămâne unui dintre obiectivele importante pe care Guvernul Revoluţionar caută să-l realizeze... [Guvernul] accentuează necesitatea de a face eforturi pentru înfăptuirea acestor obiective într-o proporţie echitabilă, acordând o atenţie specială principiului eficienţei distribuţiei proporţionate a locuitorilor şi a inegalităţilor de care au avut parte fraţii noştri kurzi în trecut.

3. În ce priveşte starea de înapoiere care a afectat în trecut naţionalitatea kurdă din punct de vedere cultural şi educaţional, va fi pus în aplicare un plan care să elimine această înapoiere...

4. În unităţile administrative populate de o majoritate kurdă, oficialităţile vor fi alese dintre kurzi sau dintre

persoanele cu o bună cunoaştere a limbii kurde, cu condiția ca numărul de persoane cerut să fie disponibil...

5. Guvernul acordă poporului kurd dreptul de a înființa organizații proprii de studenți, tineret, femei şi profesori – asemenea organizații vor fi afiliate la organizațiile iraqiene naționale corespondente... Planul economic [național] va fi elaborat într-o asemenea manieră încât să asigure dezvoltarea egală a diferitelor părți ale Iraq ului cu atenția cuvenită regiunilor kurde...

8. Locuitorilor satelor arabe şi kurde li se vor restitui suprafețele de locuit anterioare (sau vor fi reaşezați şi li se vor acorda compensații)...

9. Vor fi luate măsuri grabnice pentru implementarea legii Reformei Agrare în regiunea kurdă şi amendarea ei într-o manieră care să garanteze lichidarea relațiilor feudale şi achiziționarea de terenuri învecinate, cu scutirea lor de taxe agricole acumulate de-a lungul anilor de ostilități regretabile.

10. S-a convenit amendarea Constituției Interimare după cum urmează:

A) Poporul iraqian este constituit din două naționalități principale: naționalitatea arabă şi naționalitatea kurdă. Această Constituție confirmă drepturile naționale ale poporului kurd şi drepturile minorităților în cadrul unității iraqiene.

B) ...Limba kurdă va fi, alături de limba arabă, limba oficială în regiunea kurdă.

C) Cele de mai sus vor fi confirmate în Constituția Permanentă.

12. Unul dintre vicepreşedinții (Republicii) va fi kurd.

(Articolul 13 prevede modificări în legea asupra granițelor administrative „într-o manieră conformă cu substanța acestei declarații").

14. ...Vor fi luate măsurile necesare pentru unificarea provinciilor şi a unităților administrative populate de o majoritate kurdă, în conformitate cu un recensământ oficial care urmează să fie efectuat. Statul va depune eforturi pentru dezvoltarea acestei unități administrative şi va adânci şi va lărgi exercitarea de către poporul kurd a tuturor drepturilor sale naționale ca garanție a faptului că se bucură de autoconducere... Întrucât autoconducerea urmează să fie realizată în cadrul Republicii Iraq, exploatarea bogățiilor naționale din zonă (de exemplu câmpurile petrolifere) va cădea în mod natural sub jurisdicția autorităților din această Republică.

15. Poporul kurd va participa la puterea legislativă proporțional cu populația sa din Iraq[608].

Deşi acest acord a reprezentat un pas înainte față de oricare altă recunoaştere anterioară a autonomiei kurzilor din Iraq,

Turcia sau Iran, aplicarea sa deplină s-a dovedit imposibilă. În vreme ce Kurdistanul iraqian s-a bucurat de patru ani de pace relativă, nu s-a putut ajunge la un acord asupra granițelor regiunii autonome kurde sau asupra problemei naționalizării câmpurilor petrolifere din Kirkuk, kurzii au dorit o distribuire a veniturilor din domeniul petrolier, în timp ce regimul Ba'th a insistat ca acestea să fie controlate de guvernul central ca bunuri ale statului. Au reînceput ciocnirile între kurzi şi guvern, deoarece armata iraqiană şi-a sporit prezența de-a lungul graniței iraniene.

În afară de existența divizărilor interne între kurzi şi a profundei neîncrederi între Barzani şi guvernul Ba'th, forțele externe au subminat şi ele proiectele de aplicare a acordului. Acordul sovieto-iraqian din 1972 indica o reducere a sprijinului sovietic acordat anterior lui Barzani. Pe de altă parte Iranul, Statele Unite şi Israelul erau interesate de revigorarea conflictului, în scopul slăbirii regimului iraqian, deşi nu exista dorința de a sprijini înființarea unei regiuni kurde cu adevărat autonome. Şahul Iranului şi Israelul au oferit arme şi consultanți forțelor lui Barzani, încurajându-i astfel pe aceia care doreau reluarea luptelor annate.

Fără aprobarea sau acordul Partidului Democrat din Kurdistan al lui Barzani (KDP), guvernul iraqian a promulgat Actul numărul 33 din 11 martie 1974, care rămâne legea de bază în ceea ce priveşte autonomia în Kurdistan[609]. Articolul 1 din Actul numărul 33, amendat ulterior, prevede că regiunea kurdistană se va bucura de autonomie şi va fi considerată o unitate administrativă unică „în cadrul unității legale, politice şi economice a Republicii Iraq". Regiunea autonomă se întinde doar în acele

regiuni cu o populație majoritar kurdă, conform recensământului din 1957.

Articolul 2 prevede că limbile arabă şi kurdă sunt limbi oficiale în regiune şi că amândouă limbile vor fi predate în şcoli; limba arabă este materie de studiu cerută din clasa a patra primară[610]. Articolul 3 garantează drepturile minorităților non-kurde, inclusiv reprezentarea proporțională în toate instituțiile autonomiei locale. Articolul 4 prevede că sistemul juridic va fi conform cu sistemul legal din Iraq; validitatea fiecărui act de autonomie poate fi contestat de Ministerul de Justiție în fața unui organism ales dintre membrii Curții de Casație din Iraq, ale cărei decizii sunt finale. Articolul 5 stipulează că regiunea va fi „o unitate financiară independentă în cadrul unității financiare generale a Statului" şi articolele 6-9 se ocupă de alte probleme fiscale. Există un Consiliu Legislativ care are puterea de a adopta, inter alia, „măsurile legislative necesare în scopul dezvoltării regiunilor şi îmbunătățirii înlesnirilor sociale, culturale şi economice locale în limitele politicii generale a Statului" şi de a aproba „propuneri de planificare detaliate pregătite de Consiliul Executiv... În conformitate cu cerințele planificării centrale generale din Stat". Un Consiliu Executiv este condus de un preşedinte regional, numit de preşedintele Iraqului şi trebuie să fie supus aprobării Consiliului Legislativ. Instituțiile autonome au numai acele puteri care le sunt în mod special delegate şi autoritatea de bază este deținută de guvernul central iraqian.

S-a constatat că legea autonomiei din 1974 atenua acordul din 1970 şi a fost respinsă de KDP. KDP a protestat, în particular, împotriva folosirii de către guvern a datelor

învechite ale recensământului din 1957, deoarece numai 60% din pământurile pe care KDP le considera a fi kurde erau incluse de fapt în regiunea autonomă. O altă obiecție majoră a KDP a fost legată de eşecul legii de a rezolva în mod satisfăcător problema drepturilor asupra petrolului şi mineralelor din Kirkuk.

Guvernul Ba'th a acordat KDP-ului un termen de patrusprezece zile pentru ratificarea legii şi „al cincilea război din Kurdistan"[611] a izbucnit curând după expirarea datei limită, în aprilie 1974. La sfârşitul verii, armata iraqiană controla mai multe zone în Kurdistan decât controla începând cu anul 1961. Deşi, inițial, forțele kurde au primit sprijin de la Iran, rezistența s-a prăbuşit în câteva săptămâni după Acordul de la Alger din martie 1975 între Iran şi Iraq, conform căruia Iranul a fost de acord să întrerupă tot sprijinul logistic acordat kurzilor iraqieni.

Războiul a provocat pierderi enorme pentru ambele părți, estimate la 50.000 de morți şi răniți şi aproximativ 600.000 de persoane strămutate. Se pare că Barzani ar fi fugit în Statele Unite, unde a murit de cancer în 1979. KDP s-a împărțit în mai multe facțiuni, printre care un KDP „oficial"şi un KDP de „Comandă provizorie" conduse de doi dintre fiii lui Barzani. Un nou partid, Uniunea Patriotică din Kurdistan (PUK), a lansat primele acțiuni de gherilă împotriva guvernului iraqian de la înfrângerea din 1975[612].

Guvernul iraqian a încercat să calmeze populația din interiorul zonei kurde, acordând compensații familiilor strămutate şi construind peste 60.000 de case noi în sate

model şi „cătune strategice” în zona de securitate a graniței iraniano-iraqiene creată după 1975.

Iraqul este de părere că problema kurdă a fost rezolvată într-o manieră democratică şi legală care nu are precedent într-o altă țară cu o minoritate etnică kurdă.

Aspectul politic al problemei este pur şi simplu un rezultat al interferenței străine, care vizează să prejudicieze integritatea teritorială a Iraqului, ceea ce constituie o violare gravă a drepturilor omului şi a Cartei Națiunilor Unite.[613]

În pofida autonomiei culturale teoretice de care se bucură cele trei milioane de kurzi din Iraq şi care este necunoscută în Turcia sau Iran, masacrarea civililor şi gherilelor kurde (cunoscute sub numele de peshmergas) care au urmat după sfârşitul războiului iraniano-iraqian reprezintă un indiciu mai semnificativ al politicii Iraqului cu privire la kurzi. Mii de kurzi au fost uciși de forțele armate iraqiene, existând chiar presupuneri legate de folosirea de gaze toxice; peste 100.000 au fost mutați în oraşe controlate de guvern (descrise de ministrul de externe Iraqian ca „o reorganizare a situației urbane într-o țară montană şi cu probleme”[614]); sute de sate au fost distruse şi aproximativ 100.000 de kurzi au fugit în Turcia[615]. Aceste masacre nu pot fi justificate nici chiar în contextul luptei împotriva „trădătorilor” care au sprijinit Iranul în timpul războiului.

IRAN

Kurdistanul iranian are o suprafață de aproximativ 125.000 de kilometri pătrați şi aproximativ 16% din populația Iranului (cinci milioane de persoane) este kurdă[616]. Ca şi în cazul Turciei, guvernul iranian a căutat să suprime, în general, orice mişcare kurdă în favoarea autonomiei, deşi dimensiunea represiunii nu a fost atât de dramatică ca în Turcia.

După înfrângerea lui Simko în anii '30, kurzii din Iran au fost relativ liniştiți până la al Doilea Război Mondial. Atât sovieticii, cât şi britanicii s-au opus şahului Reza în timpul războiului, deoarece aliații l-au suspectat de simpatii progermane; prin urmare, Iranul a fost invadat şi sovieticii au ocupat nordul țării, iar britanicii partea de sud a Iranului.

În momentul invaziei lor, aliații s-au angajat că se vor retrage din Iran în martie 1946 şi pe măsură ce se apropia termenul limită, atât kurzii, cât şi azerbaidjenii au căutat să profite de situație. În decembrie 1945, azerbaidjenii au capturat Tabrizul şi au înființat Republica Democrată Azerbaidjană. Câteva zile mai târziu, kurzii au proclamat Republica Mahabad şi, în decursul unei luni, au format un guvern sub preşedinția lui Qazi Muhammad. Kurzii au dorit mai degrabă o autonomie deplină în cadrul statului iranian decât independența, dar divizările de lungă durată dintre kurzi au început să iasă la suprafață. Unii dintre şefi s-au abținut, deoarece nu voiau să-şi pericliteze propriile poziții față de guvern şi de membrii triburilor lor, în vreme ce alții au evitat, pur şi simplu, să se lege prea tare de Republica Mahabad.

Republica Mahabad a avut o existență de numai un an, fiind trădată de disensiunile interne şi de lipsa sprijinului din partea Uniunii Sovietice, în ciuda faptului că aceasta din urmă a încurajat inițial proclamarea republicii[617], în 1946, trupele iraniene au intrat în Azerbaidjan şi Mahabad fără luptă şi amândouă republicile s-au prăbuşit. Qazi Muhammad a fost executat în martie 1947; exprimarea identității kurde a fost complet scoasă în afara legii şi mişcarea naționalistă din Iran a intrat în ilegalitate.

Activismul politic a fost reluat după revoluția iraqiană din 195S iar lupta a fost reluată de Barzani[618], iar Partidul Democrat Kurd (KDPI) a început războiul de gherilă împotriva regimului iranian. Cu toate acestea, când Barzani a început să primească ajutor de la şah în lupta lui împotriva guvernului iraqian, el a refuzat să ajute pe kurzii care operau în Iran. Fără acest ajutor, mişcarea din Iran a început să se prăbuşească, culminând cu campania încununată de succes a armatei iraniene în 1967-68.

Deşi mişcarea lui Barzani în Iraq s-a bazat pe tradiționalism, liderii kurzi iranieni au încercat să se alinieze forțelor de stânga opuse şahului. Revoluția islamică din Iran, din 1979, a oferit kurzilor încă o ocazie de a-şi câştiga autonomia şi după căderea şahului au apărut sentimente naționaliste kurde foarte puternice, cu consecințe imediate nefaste. KDPI-ul a devenit forța politică majoră în Kurdistanul iranian şi a pretins autonomie de la regimul lui Khomeiny, recent instalat.

În centrul convingerilor guvernului revoluționar al lui Khomeiny se afla unitatea comunității islamice şi guvernul a

respins toate cererile de autonomie ale kurzilor. Guvernul s-a temut (la fel ca şi şahul Reza în anii ’20) că, dacă ar fi acordat autonomie kurzilor, alte minorități ar fi cerut drepturi similare, aceasta având ca efect dezintegrarea statului. Eşecul guvernului, în 1979, de a-i infringe pe kurzi din punct de vedere militar, a dus la o altă încercare de reglementare, prin negocieri.

În decembrie 1979, Teheranul şi-a formulat propunerile cu privire la drepturile minorităților într-un document cu 14 puncte. Acesta oferea o descentralizare administrativă considerabilă, dar nu autonomie, şi singurul lucru pe care l-a făcut a fost să-i recunoască pe kurzi „ca minorități religioase”[619]. KDPI a respins propunerile şi lupta a continuat; guvernul şi-a reluat controlul asupra oraşelor şi kurzii controlul asupra localităților din zona de provincie. În vreme ce disensiunile interne au prejudiciat din nou cauza kurdă, KDPI a exercitat puteri guvernamentale asupra unei mari părți a Kurdistanului până când, în cele din urmă, au intrat în Iraq printr-o ofensivă iraniană în anul 1983[620].

RĂZBOIUL IRANIANO-IRAQIAN

În septembrie 1980, Iraqul a respins acordul algerian şi a invadat Iranul, modificând astfel, încă o dată, în mod dramatic, alianțele fragile din una dintre cele mai complexe regiuni din lume.

Războiul de opt ani între Iran şi Iraq s-a soldat cu aproximativ un milion de morți, iar durata sa şi instabilitatea pe care a generat-o în regiune a oferit o ocazie

deosebită unei comunități kurde unite să încerce singură tactica „dezbină şi cucereşte”. Cu toate acestea, după cum se întâmplase şi în trecut, unitatea s-a dovedit iluzorie şi kurzii au fost folosiți ca marionete de ambele părți[621].

Departe de a profita de război, kurzii au suferit pierderi mari chim înainte de masacrele comise după războiul din Iraq. În 1984, cel puțin 27.500 de kurzi au fost declarați uciși atunci când o regiune din Iran controlată de kurzi a fost efectiv distrusă. Într-o perioadă de şase luni, în decursul anului forțele iraqiene au distrus cel puțin 500 de sate kurde şi au reaşezat între 100.000 şi 500.000 de kurzi, în efortul de a nu le recunoaşte sanctuarele peshmergas-ilor[622]. Kurzii iraqieni cuprindeau facțiuni atât pro, cât şi antiguvernamentale, care luptau una împotriva celeilalte şi împotriva guvernului, iar kurzii turci din Iraq au fost atacați de forțe turceşti.

Faptul că majoritatea luptelor au avut loc în Kurdistanul iraqian, sugerează că acesta nu era controlat în întregime de nici unul dintre statele aflate în război. În 1983, atât Bagdadul, cât şi Uniunea Patriotică a Kurdistanului (UPK) s-au temut de faptul că iraqienii ar putea face eventuale breşe în Kurdistan, ceea ce n-ar fi convenit nici uneia dintre cele două părți. Recunoscând că aveau interese comune, UPK a fost de acord să discute despre o încetare a focului cu guvernul Ba’th. Nu este clar dacă vreuna din părți a negociat cu bună-credință, deşi Bagdadul aparent a fost de acord cu câteva dintre cereri, inclusiv repatrierea kurzilor stabiliți oriunde în țară şi eliberarea deținuților UPK. În orice caz, negocierile au fost întrerupte la jumătatea anului 1984.

Luptele au continuat până când Iranul şi Iraqul au încetat focul în august 1987, întrucât gherilele kurde au atacat obiective din toate cele trei țări, în special în Iraq şi Turcia. Totuşi kurzii nu au putut să schimbe sensul războiului şi poziția lor la sfârşitul războiului era incertă. Rezultatele din Iraq sunt descrise mai sus.

SIRIA

Aproximativ 8% din populația Siriei este constituită din kurzi, care sunt concentrați mai ales în trei regiuni aflate de-a lungul graniței siriano-turce.

Mulți sunt descendenți ai trupelor kurde din taberele militare medievale şi au avut puține contacte atât cu kurzii din Iraq, cât şi cu cei din Turcia, în vreme ce alții au venit în Siria după prăbuşirea Imperiului Otoman. Mulți dintre ei s-au arabizat profund.

În timpul Imperiului Otoman, relațiile între sirieni şi kurzi au fost în general bune, deşi cei din urmă au fost recrutați în forțele locale franceze împuternicite, alături de alte minorități, iar Franța a încurajat tendințele lor separatiste. Cu toate acestea, nu au existat persecuții împotriva minorităților, nici o dorința puternică de separare, iar Siria şi-a câştigat independența în 1945 fără lupte interne violente, comparativ cu celelalte țări din regiune.

Totuşi, începând cu 1958, odată cu fondarea de către Siria şi Egipt a Republicii Arabe Unite, care a avut o existență scurtă, kurzii au început să iasă de sub presiunea în

creştere exercitată de autorităţile siriene. Kurzii au cerut un guvern mai democratic la Damasc şi recunoaşterea lor ca grup etnic; ei s-au plâns de asemenea de grava subdezvoltare economică din regiunile kurde şi de faptul că academiile militare şi politice nu primeau kurzi. Răspunsul guvernului a fost creşterea oprimării şi a hărţuielilor şi situaţia s-a înrăutăţit după prăbuşirea Republicii Arabe Unite în 1961 şi asumarea puterii de către partidul Ba'th din Siria în 1963. Un studiu publicat în 1963 de către şeful poliţiei din provincia Jezireh, majoritar kurdă, reflectă atitudinea comună la vremea respectivă:

Kurzii nu constituie o naţiune... şi poporul kurd este un popor fără istorie sau civilizaţie sau limbă sau chiar origine etnică definită, proprie. Singurele lor caracteristici sunt forţa, puterea distructivă şi violenţa, caracteristici care sunt inerente tuturor populaţiilor din zonele montane.[623]

La începutul anilor '60 peste 100.000 de kurzi consideraţi a fi „străini" au pierdut cetăţenia siriană şi s-a adoptat un plan pentru constituirea unui cordon sanitar fără kurzi de-a lungul graniţei siriene cu Turcia.

Persecuţia regimului Ba'th împotriva kurzilor, care pare să-şi aibă originile mai degrabă în pan-arabism decât să fie considerat un răspuns la ameninţarea kurdă împotriva statului, a început să slăbească la sfârşitul anilor '60. În 1976, preşedintele sirian Assad a renunţat, în mod oficial, la politica transferurilor de populaţie menită să creeze „o centură arabă" de-a lungul graniţei cu Jezireh. Deşi Siria rămâne „Republica Arabă Siriană" şi nu recunoaşte kurzii ca grup etnic separat[624], comunitatea kurdă se află astăzi în

relativă siguranță şi nu se exercită discriminări împotriva lor.

LIBAN

În Liban, există câteva mii de kurzi şi mulți dintre ei au venit inițial să caute de lucru. Cei care se află în țară ilegal sunt deseori exploatați, aşa cum se întâmplă cu muncitorii ilegali sau fără documente din alte țări, dar nu se comite nici o discriminare specială împotriva lor, pe motivul că sunt kurzi. Violența larg răspândită şi războiul civil din Liban din ultimii ani i-au încurajat pe mulți kurzi să părăsească țara; mulți s-au întors în Siria.

URSS

Kurzii reprezintă una dintre cele mai mici minorități din Uniunea Sovietică; cei mai mulți sunt concentrați în Armenia sovietică, Azerbaidjan şi Georgia, în concordanță cu politica soveă oficial în țară, kurzilor li se permite să aibă propriile şcoli, cărți, presă şi stații de radio.

OBSERVAȚII

Kurzii sunt cel de-al patrulea mare popor din Orientul Mijlociu. Ei constituie una dintre cele mai mari rase, de fapt, națiuni din lume, cărora li s-a negat dreptul de a avea un stat independent. Oricare ar fi criteriile de identitate națională, kurzii corespund tuturor acestor cerințe.[625]

Însăşi organizarea acestui capitol, care descrie mişcările majore ale kurzilor din trei state şi comunităţile mai puţin semnificative din alte trei state, este o dovadă a complexităţii bizantine a problemei kurde. Poporul kurd este cea mai mare comunitate din lume separată din punct de vedere geografic, care nu a obţinut nici dreptul de a avea un stat, nici o formă de autonomie teritorială recunoscută.

Kurzii sunt, cu siguranţă, cea mai mare dintre multele „naţiuni" dezamăgite de reaşezările teritoriale efectuate după cel de-al Doilea Război Mondial în Europa şi Orientul Mijlociu.

În acelaşi timp, este greşit să vorbim de „poporul kurd" în acelaşi sens ca despre popoarele grec, irlandez sau navajo. Kurzii nu aparţin unui singur grup etnic, nici nu vorbesc o limbă în întregime unificată. Ei sunt divizaţi de dispute şi certuri interne, care îşi au rădăcinile atât în ideologiile contemporane, cât şi în vechile rivalităţi tribale. Cu toate acestea, kurzii afirmă justificat că, după rasă, limbă, stil de viaţă şi geografie, ei formează o comunitate distinctă.

Lipsa de imitate dintre kurzi îşi are originile, inter alici, în tensiunea care a durat cel puţin un secol între populaţiile de la munte şi cei din zonele de câmpie şi urbane. În mod surprinzător, diferenţele în ceea ce priveşte situaţiile economice şi sociale nu au condus la soluţii politice diferite sau la priorităţi diferite. Nu este clar dacă liderii kurzilor tradiţionali sunt la fel de interesaţi de democraţia tribală ca şi de autonomia constituţională pe care o cer. Kurzii din zonele urbane şi de factură intelectuală s-au despărţit într-o mare mulţime de partide politice.

Ar fi greşit să considerăm potențialul de unitate al kurzilor în termeni puri de tradiționalism tribal versus naționalism modern deşi, cu siguranță, aceste diviziuni există.

Tribalismul, departe de a fi problema unei rase aflate pe moarte, de şeici şi aga din perimetrul statelor, este reflectat în ambivalența profundă a multor kurzi între loialitățile lor naționale şi primordiale. Până acum cele din urmă s-au dovedit mai puternice, afectând îndeaproape şi mai direct relațiile şi viața zilnică.[626]

Cu toate acestea, e posibil ca loialitățile tradiționale să fie slăbite (la fel ca şi legăturile tradiționale dintre comunități aflate în întreaga lume) prin: creşterea expunerii la cultura modernă; dezvoltare economică; migrare; comunicare sporită peste granițe şi progresele contradictorii, deşi graduale, fie în sensul solidarității pan-kurde, fie ale pierderii identității kurde specifice.

Oricare ar fi nivelul de conexiune internă între kurzi, este dificil să nu se ajungă la concluzia că factorii determinanți, principali, în procesul de căutare a autonomiei sau independenței lor au fost influența forțelor externe şi consimțământul statelor în care se găseau kurzi pentru utilizarea celor mai puternice forme de represiune. Dacă aliații şi-ar fi menținut poziția adoptată în Tratatul de la Sèvres, în loc să capituleze în fața lui Ataturk trei ani mai târziu, „Kurdistanur, cu siguranță, nu ar fi fost mai puțin viabil (ci probabil mai mult) decât Cehoslovacia şi Iugoslavia. Dacă guvernul sovietic ar fi sprijinit Republica Mahabad, kurzii din Iran ar fi obținut autonomia. Dacă Statele Unite, Iranul şi Israelul nu ar fi încurajat

separatismul lui Barzani la începutul anilor ’70, ar fi fost stabilit în Iraq un modus vivendi viabil în Orientul Mijlociu, lume a petrolului şi geopoliticii, interesele kurzilor au constituit ultimele dintre interesele celorlalte state, cu excepţia faptului că au promovat ţelurile strategice ale ţărilor din regiune de a se slăbi unul pe celălalt.

Este foarte greu să-ţi imaginezi trei guverne cu orientări politice mai diferite decât Turcia, Iranul şi Iraqul, deşi toate au adoptat, în general, acelaşi mod de abordare brutală a problemei kurzilor. Nici unul nu sprijină un stat kurd separat şi toate s-au opus autonomiei ca fiind fundamental incompatibilă cu conceptul lor de stat secular (Turcia, Iranul în perioada în care s-a aflat sub conducerea şahului), religios (Iranul după 1979) sau socialist (Iraq). Alţi factori, cum sunt securitatea strategică, experienţa istorică, presiunile superputerilor şi resursele naturale din Kurdistan, au contribuit la dorinţa fiecărui guvern central de a încuraja separatismul kurd în afara graniţelor lor şi reprimarea lui înăuntrul graniţelor proprii.

Punctele de vedere politice foarte diferite ale statelor în care se găsesc kurzii fac puţin probabilă intervenţia forţelor externe de partea kurzilor, cu excepţia cazurilor în care intervenţia este parte a eforturilor pe termen scurt care vizează destabilizarea temporară. Puţine ţări îşi vor prejudicia relaţiile cu lumea arabă sprijinind cerinţele kurzilor din Iraq sau vor nemulţumi Statele Unite sau alte ţări din NATO, sprijinind gherilele kurde din Turcia; este puţin probabil ca Statele Unite sau Uniunea Sovietică să sprijine dezintegrarea Iranului fără să se gândească cu ce va fi înlocuit regimul actual. Adunarea publică ţinută la Paris în ianuarie 1989 – cunoscută de altfel ca o conferinţă

asupra războiului chimic – a ignorat total atacurile Iraqului asupra kurzilor şi Franța nu a acordat viza reprezentanților kurzi şi a interzis demonstrațiile din fața locului de desfăşurare a conferinței[627].

Spre deosebire de alte situații analizate în acest studiu, cererile de autonomie ale kurzilor nu au apărut, în primul rând, ca o reacție împotriva violării drepturilor omului – deşi acestea au fost deosebit de numeroase şi de larg răspândite. De exemplu, deşi tentativa de distrugere a culturii kurde în Turcia violează normele fundamentale ale drepturilor omului internațional recunoscute şi a contribuit fără discuție la rezistența kurdă, cererile kurde de autonomie antedatează această represiune comisă de statul turc modern. Kurzii au fost reprimați la fel ca şi alte minorități din Turcia şt Iran care doreau, în mod potențial, să se apere, deşi inexistența unui stat kurd în vecinătate a însemnat absența presiunilor iredentiste, aşa cum sunt ele numite în mod normal.

În acelaşi timp, totuşi, rezolvarea „problemei kurde" nu poate fi separată de alte probleme mai mari ale drepturilor omului. Este absurd să pretindem că aceste probleme sensibile, ca drepturile minorităților şi autonomia, pot fi privite în mod adecvat în contextul crimelor pe scară largă, torturii şi detenției arbitrare.

În timp ce reprimarea kurzilor de către iraqieni este o realitate, experiența Iraqului nu trebuie să fie trecută cu vederea ca fiind total irelevantă.

Autonomia kurzilor din Iraq, oricât de neclară este, este garantată prin constituție, care recunoaşte că „poporul iraqian este format din două mari grupuri etnice, arabii şi kurzii". Între reglementările decretului din 1974, care formulează principiile călăuzitoare ale autonomiei kurzilor, se numără şi cerințele ca unul din vicepreşedinții republicii să fie kurd, ca funcționarii publici din zonele majoritar kurde să aibă cunoştințe de limbă kurdă şi să nu se facă nici o discriminare împotriva kurzilor cu privire la accesul în administrația publică, inclusiv în armată[628]. Puterea politică şi economică a regiunilor autonome este dominată de cea a guvernului central, dar garanțiile potențiale privitoare la limbă, la cultură şi la educație nu trebuie subestimate.

Chiar dacă s-ar fi manifestat un grad mult mai mare de solidaritate între kurzi, este greu să ne imaginăm un stat kurd independent într-un viitor previzibil. Reconcilierea şl compromisurile necesare pentru evitarea deteriorării situației kurzilor din Iran, Iraq şi Turcia se poate realiza numai cu încurajarea aliaților şi vecinilor statelor care sunt direct interesate. Această încurajare nu trebuie să se extindă numai la rezolvarea situației kurde, ci şi la întărirea formelor democratice de guvernare şi sporirea participării întregii populații la procesul de guvernare. Comunitatea internațională şi îndeosebi cei mai puternici membri ai săi, nu numai că au eşuat în reducerea conflictului din această regiune a Orientului Mijlociu, dar au exacerbat în mod conştient conflictul pentru urmărirea intereselor proprii economice şi strategice. Până când cei din interiorul şi din afara regiunii nu vor realiza că stabilitatea politică şi respectarea drepturilor omului sunt opțiunile dorite, conflictele dintre kurzi, turci, iraqieni şi iranieni vor continua, iar kurzii vor continua să piardă.

Capitolul 10: NICARAGUA – COASTA ATLANTICĂ

FUNDALUL ISTORIC[629]

Coasta atlantică a Nicaraguei, care este separată de zona pacifică a țării prin bariere geografice semnificative, reprezintă mai mult de jumătate din teritoriul Nicaraguei, dar cuprinde 10% din populație. Coasta este un loc cu o mare diversitate culturală care, de-a lungul istorici sale, s-a orientat mai degrabă asupra Insulelor Caraibe şi asupra lumii vorbitoare de limbă engleză decât asupra guvernului central şi asupra moştenirii hispanice a părții dinspre Pacific. O mare parte a istoriei coastei de la Atlantic poate fi considerată, mai întâi, ca un efort al puterilor coloniale aflate în competiție, apoi ca efect al intereselor comerciale străine şi, în sfârşit, efortul depus de către statul nicaraguan de a-şi exercita controlul asupra celor care trăiesc acolo. De obicei, aceste eforturi nu au fost încununate de succes.

Coasta atlantică se întinde de la insulele Belize (aşa cum sunt cunoscute astăzi) la Panama. Din punctul de vedere al reliefului şi cel cultural, aceasta este foarte diferită de zona pacifică a regiunii şi a prezentat numeroase probleme pentru cuceritorii spanioli. Reflectând influențe ale culturii caraibiene şi andine, populația sa a fost mai dispersată. Folosind resursele pădurilor tropicale umede şi ale malurilor maritime ale litoralului, populația a trăit din agricultură,

pescuit şi vânătoare. Spre deosebire de societăţile ierarhizate din America Centrală, organizarea politică nu a atins niciodată nivelul de domenii feudale sau state mari şi mulţi dintre rezidenţi nu au fost supuşi nici unei forme de control central indigen. Mai mult de atât, climatul foarte călduros, ploios şi impenetrabilitatea virtuală a regiunii pe uscat s-a dovedit a fi un obstacol insurmontabil pentru tehnicile spaniole de dominare a comunităţilor din zonele de munte. Ca urmare, cuceritorii spanioli nu au avut un interes real în asimilarea coastei atlantice în planul lor imperial.

În timpul lungii perioade care a trecut de la începutul secolului al XVII-lea până la sfârşitul secolului al XIX-lea au fost create modele care persistă şi astăzi. Coasta atlantică şi-a câştigat importanţa strategică datorită expansionismului britanic în insulele Caraibe. Piraţii britanici, care patrulau pe coasta caraibiană a Spaniei Mari, au provocat în mod direct hegemonia spaniolă şi coasta atlantică a devenit o graniţă între sfera de influenţă britanică în Caraibe şi interesele spaniole. Totuşi, englezii, ca şi spaniolii, nu erau interesaţi de colonizarea coastei atlantice mai mult decât de prezenţa lor acolo prin contacte comerciale de coastă.

Primul popor întâlnit de englezi a fost poporul miskito, care trăia în principal pe coastă şi care era specializat în activităţile maritime. A fost repede stabilită o relaţie mutuală convenabilă: vasele de corsari britanice se puteau baza pe reparaţii şi pe aprovizionarea cu apă proaspătă, carne, fructe şi echipaje şi, în schimb, îi aprovizionau pe miskiţi cu muschete şi alte bunuri comerciale. Acest angajament i-a ajutat pe englezi să-şi extindă controlul maritim efectiv în

insulele Caraibe, în timp ce miskiții au început să domine celelalte grupuri din regiune, în special populația sumo.

Ceea ce reprezintă acum coasta atlantică a Nicaraguei a fost teritoriul de baştină al populației sumo în momentul contactului cu europenii, dar alianța cu englezii le-a permis miskiților (numiți atunci sambo-miskitu) să se extindă în defavoarea populației sumo. Miskiții au devenit agenți în comerțul cu sclavi sumo şi, datorită superiorității lor în ce privește armamentul, au devenit cuceritorii militari ai vecinilor din zonă.

În secolul al XVII-lea, sclavii evadați şi cei care supraviețuiau naufragiilor, venind din Africa, se amestecau liber cu locuitorii băştinaşi de pe coastă. Prin emigrări ulterioare din insulele vorbitoare de limbă engleză, grupul care este cunoscut acum sub numele de creoli a atins proporții semnificative, în special în partea sudică a coastei, în interiorul şi din jurul oraşului Bluefields, care a devenit centrul administrativ al coastei.

La început, pătrunderea catolicismului nu a fost semnificativă, iar limba spaniolă nu a fost implementată la fel ca în restul Americii Centrale. Biserica Moraviană, o mică sectă protestantă germană, a stabilit pentru prima dată misiuni pe coastă, la începutul anilor 1840, şi a devenit rapid religia dominantă. Modelele spaniole de administrație rurală şi birocrația aferentă nu s-au dezvoltat niciodată şi coasta atlantică a rămas, de-a lungul istoriei sale, o regiune de frontieră.

La începutul secolului al XIX-lea un val de aventurieri şi investitori din Statele Unite au descoperit că ceea ce nu se putea realiza prin corupție, forță şi prin propriile forțe mercenare ar putea fi susținut, în timp, de puterea economică şi militară a Statelor Unite, dublată în cele din urmă de invaziile frecvente ale marinei americane. Deoarece influența Statelor Unite era în creştere, englezii s-au pregătit să se retragă printr-o serie de tratate şi acorduri. Tratatul de la Managua din 1860 a acordat Nicaraguei suveranitate asupra întregului teritoriu actual, inclusiv asupra coastei atlantice. L-a recunoscut, de asemenea, pe Rey Mosco, un monarh miskit creat de britanici şi a hotărât că acesta trebuia să se afle sub suveranitatea Nicaraguei. În 1894 a fost terminată „reîncorporarea" regiunii Mosquitia (Coasta Atlantică) şi coasta atlantică a devenit provincia nicaraguană Zelaya. În 1905, englezii au renunțat la ultimele pretenții asupra coastei. Tratatul Harrison-Altamirano a abrogat reglementările anterioare, recunoscând monarhia miskito şi a inclus anumite concesii în favoarea poporului miskito, cum ar fi respectarea titlurilor indienilor asupra pământului, exceptarea de la taxe speciale şi drepturile de păşunat.

Perioada dominației Statelor Unite a început cu puțin înainte de plecarea englezilor şi a continuat până înainte de căderea preşedintelui nicaraguan Somoza din 1979. Totuşi, interesele comerciale britanice, japoneze şi europene erau încă reprezentate, deoarece producția economică a coastei atlantice răspundea cerințelor externe. Prosperitatea oferită de regiune nu a lăsat urme durabile în infrastructură şi în bunăstarea populației; tehnologia, managementul şi ştiința erau toate importate, iar profiturile exportate. Ceea ce a avut cu adevărat un impact de durată a fost orientarea coastei

către piețele americane şi nu către coasta de la Pacific a Nicaraguei.

Guvernul central de la Managua a permis această explotare îndelungată a resurselor din diferite motive. În acest timp, exercitarea efectivă a suveranității în Nicaragua a fost sistematic subminată de forțele Statelor Unite. Au avut loc numeroase invazii şi teritoriul a fost de mai multe ori ocupat de marina Statelor Unite, iar în 1937 a fost instalată formal dinastia Somoza, sprijinită de americani. Pretextele fragile folosite pentru a justifica invaziile americane au servit, de asemenea, pentru legitimarea intereselor americane pe coastă şi în alte părți ale țării.

Facilitățile comerciale sporite din perioada de dinainte de revoluția din 1979 au atras pe coastă mulți nicaraguani vorbitori de limbă spaniolă şi o prezență lărgită a Gărzii Naționale, în special în apropierea minelor. Această migrație a mestizo (țărani vorbitori de spaniolă non-indieni) a fost încurajată de creşterea producției de bumbac şi a numărului de vite în zona Pacificului, care a dezrădăcinat mulți țărani.

Pentru populația creolă din Zelaya de Sud a existat libertatea deplină de a practica un comerț liber în afara granițelor naționale. Cu o industrie a pescuitului care-şi vindea produsele direct în Honduras, Costa Rica, Columbia şi Statele Unite, de obicei în dolari, Bluefields era în realitate un port liber.

Această dezvoltare economică sporadică pe coasta atlantică a avut loc în absența unei atenții speciale din partea statului. Coasta atlantică era oarecum izolată de manevrele brutale ale regimului Somoza, deşi, ca economie de enclavă, era supusă ciclului economic oscilant. Din punct de vedere politic, coasta era dependentă de Managua, dar, din punct de vedere economic, soarta sa era hotărâtă în afara țării.

REVOLUȚIA DIN NICARAGUA DIN 1979

ŞI PRIMII ANI AI SANDINISMULUI

(SNLF), care a triumfat în 1979, a adus un val general de optimism pe coasta pacifică a țării, odată cu noțiunea că revoluția însemna răsturnarea sistemului social de privilegii existente. În concordanță cu noua „logică a majorității", beneficiile urmau să treacă, în primul rând, la grupurile celor deposedați. Principiul că „sandinismul", care se răspândea în întreaga națiune, era un bine absolut părea evident susținătorilor sandinişti.

Populația de pe coasta atlantică, cu lunga ei istorie de distanțare socială şi economică față de statul nicaraguan, nu a îmbrățişat această nouă gândire. Pe coastă nu au avut loc lupte importante şi puține dintre organizațiile revoluționare şi-au făcut simțită prezența acolo înainte de 1979. Pentru a preveni izolarea istorică a coastei, guvernul sandinist şi-a propus să încorporeze coasta în noul proces de dezvoltare națională şi, între alte acțiuni, a lansat o campanie de alfabetizare puternică.

Popoarele de pe coasta atlantică nu au întâmpinat favorabil organizațiile sandiniste înființate şi au cerut să aibă propria lor organizație. MISURASATA (Miskito, Sumo, Rama, Sandinistă, muncind împreună) a fost formată în 1979, fiind desemnată inițial ca o „organizație de masă" şi cu reprezentare în Consiliul Național al Statului.

Deşi sunt menționate trei grupări indigene în acronimul organizației, conducerea continua să fie predominant miskito. În Zelaya de Nord, populația miskito era cea mai energică şi experimentată, din punct de vedere politic, în apărarea intereselor comunității şi reprezenta cel puțin 80.000 de oameni. Comunitățile Sumo, Rama şi Garifona (comunitatea neagră) erau foarte mici, cu 10.000, 800 şi respectiv 1.500 de oameni[630].

Țelurile celor 30.000 de creoli din Bluefields, în Zelaya de Sud, oarecum diferite de cele ale comunităților indigene şi ale creolilor în general nu au fost niciodată o prezență semnificativă în MISURASATA. În plus, nu a existat un grup organizat care să reprezinte comunitatea mestizo mare şi în continuă creştere. Aceştia trăiau răspândiți în toată regiunea ca mici fermieri, mineri, negustori şi birocrați şi reprezentau aproximativ 65% din populația de pe coastă.

În 1980, când pe coastă a început campania de alfabetizare sponsorizată de sandinişti, MISURASATA a insistat ca aceasta să fie organizată în limba miskito şi în engleză. Deşi reprezenta şi populațiile sumo şi rama, MISURASATA nu a depus eforturi majore pentru a include aceste limbi în campanie. Campania de alfabetizare a facilitat comunicațiile între conducerile indigene nou apărute şi comunității, ceea

ce a avut drept rezultat obținerea rapidă de sprijin politic de către MISURASATA. Au fost formulate pretențiile indigenilor şi au fost înaintate noului guvern. Între cerințe se numărau construcția de drumuri, centre de sănătate, centre de depozitare a cerealelor, asistență în agricultură pentru selectarea celor mai potrivite soiuri pentru coastă, continuarea campaniei de alfabetizare în limbile materne şi educația bilingvă pentru copii. Aceste cereri erau similare celor ale organizațiilor de masă de la Pacific şi erau, în general, în conformitate cu politica şî țelurile de dezvoltare sandiniste care vizau țara ca întreg.

MISURASATA a pretins un tratament special bazat pe drepturile indigenilor. Cel mai important şi mai problematic din aceste drepturi a fost recunoaşterea dreptului de posesiune asupra pământului. Această cerere – deseori exprimată în termeni de autodeterminare, suveranitate şi statalitate – părea să conteste programele şi obiectivele guvernului sandinist. Pe fundalul creşterii unor forțe contrarevoluționare sau „contra" de peste graniță, în Honduras, sprijinite de CIA, guvernul sandinist s-a temut că MISURASATA ar putea deveni un instrument pentru o mişcare separatistă sau pentru o revoltă antiguvernamentală.

Înainte de 1979, majoritatea popoarelor indigene de pe coastă au exercitat un control de facto asupra pământurilor pe care le foloseau pentru subzistență. Resursele oceanului şi cele riverane erau folosite în mod liber de toți şi produsele forestiere erau în general folosite pentru construcția de case şi canoe. Totuşi, accesul la păduri era periodic limitat, în primul rând de companiile forestiere străine şi ulterior de agenția forestieră creată de Somoza.

În 1981, MISURASATA a elaborat un studiu asupra drepturilor indigenilor, care afirma, inter alia, că „dreptul națiunilor indigene asupra teritoriilor lor este preferențial față de drepturile teritoriale ale statelor”[631].

Nu a fost recunoscut ca legitim nici unul dintre diversele tratate încheiate între Nicaragua şi alte state şi extinderea drepturilor indigenilor asupra pământului în Nicaragua a fost hotărâtă la 76,8% din teritoriul Coastei Atlantice sau aproximativ o treime din teritoriul total al Nicaraguei.

În august 1981, guvernul sandinist şi-a dezvăluit propria concepție asupra drepturilor indigenilor. Articolul 16 din „Declarația de Principiu” a guvernului afirmă că:

resursele naturale ale teritoriului nostru sunt proprietatea poporului nicaraguan. Statul Revoluționar, care reprezintă voința populară, este singura entitate împuternicită să stabilească un sistem rațional şi eficient de utilizare a resurselor menționate. Statul Revoluționar recunoaşte dreptul popoarelor indigene de a primi o parte a beneficiilor obținute din exploatarea resurselor forestiere ale regiunii. Aceste beneficii trebuie să fie investite în programe de dezvoltare comunitară şi în municipii, în conformitate cu planurile naționale[632].

Articolul 5, referitor la dreptul asupra pământului, subliniază că:

Revoluția Populară Sandinistă nu numai că va garanta, dar va şi legaliza dreptul de proprietate asupra pământului, pe

care oamenii din comunitățile de pe coasta atlantică au trăit şi au muncit tradițional, organizați în comune sau cooperative. Vor fi acordate fiecărei comunități titluri de proprietate.

Implicația evidentă a acestor principii este că statul me dreptul exclusiv dea decide în ce priveşte problemele referitoare la stăpânirea pământului şi folosirea acestuia şi că nu va exista un stat unic pentru grupurile indigene. Deşi această atitudine este conformă atât cu practica latino-americană față de popoarele indigene, cât şi cu teoria marxistă privitoare la supremația statului, problemele de securitate au contribuit şi ele, în mod decisiv, la temerile sandinişti lor legate de cererile asupra pământului. Sprijinul Statelor Unite pentru aşa-numitul „război ascuns" a început în 1981, şi orice pretenție care viza statutul special al comunităților indigene era văzută ca o serioasă amenințare la adresa unității naționale.

În 1981, liderii indigeni şi sandinişti au contribuit la amplificarea tensiunilor, întrucât susținătorii, sandinişti activi de pe coastă şi liderii indigeni au încercat să-şi consolideze propriul sprijin. În februarie 1981, cu puțină vreme înainte ca MISURASATA să prezinte studiul asupra pământului, sandinişti i au arestat mulți lideri indieni pentru activități pretins ostile. Unul dintre cei trei lideri fondatori ai MISURASATA, Steadman Fagoth Muller, a devenit un critic înverşunat al guvernului. El a fost întemnițat în februarie 1981 şi eliberat în luna mai, cu condiția de a se duce să studieze într-o țară socialistă. El a plecat imediat în Honduras şi s-a alăturat stației de radio contra cunoscută sub numele de „15 Septembrie".

De la jumătatea anului 1981 până la sfârşitul lui, tensiunile în creştere au distrus orice speranță de a se găsi o soluție prin dialog. La sfârşitul anului, sandiniştii au anunțat că au descoperit un complot numit „Crăciunul Roşu” prin care se urmărea atacarea muncitorilor sandinişti de pe coastă şi incitarea la o revoltă generală. Interpretând complotul ca o dovadă a unei iminente amenințări externe la integritatea națională, sandiniştii au început o evacuare pe scară largă a satelor din amonte de Coco River (care formează granița între Nicaragua şi Honduras) şi distrugerea sistematică a caselor şi şeptelului pentru a lipsi de sprijin pretinsele forțe atacante. Cei aproximativ 8.500 de locuitori evacuați au fost duşi 60 km mai la sud, într-o tabără de recolonizare, cunoscută sub numele de Tasba Pri. Aproape 15.000 de oameni au trecut granița în Honduras în tabere de refugiați, tabere de gherilă sau comunități indiene existente.

Împărțită între caracterul războinic în creştere al indienilor şi slăbirea continuă a securității de pe coastă, soluția sandiniştilor a fost să încerce să stabilească un control sporit prin impunerea puterii centrale. Această perioadă de recolonizare şi aceste tulburări au fost, mai târziu, recunoscute de guvern ca „erori” şi la acea vreme au fost publicate relatări ale abuzurilor comise pe coastă împotriva drepturilor omului.[6]33

Reaşezarea populației evacuate din Coco River şi plecarea ulterioară a mii de miskiți în Honduras a intensificat rezistența activă a indienilor față de guvern. Perioada anilor 1982-1984 a dus la adâncirea conflictului militar între gherilele miskito şi forțele sandiniste din regiune şi au fost evidențiate legăturile între anumite forțe indiene şi contras, sprijiniți de Statele Unite, în acel aş timp, revolta miskito a

fost diferită, din punct de vedere calitativ, de războiul contra, care s-a limitat în primul rând la zona de la Pacific a țării.

Forțele contras nu au primit adăpost şi sprijin de la populația locală de pe coasta Pacificului, dar miskiții reprezentau momeala clasică a gherilei. Populația rară, dispersarea acesteia şi lipsa unei infrastructuri puternice a făcut şi mai dificilă sarcina guvernului de a controla teritoriul, lăsând insurgenților o mai mare mobilitate şi o mai mare posibilitate de control sporadic asupra oraşelor şi satelor. Eforturile guvernului de a suprima insurgența au atras mai multă neîncredere decât câştigurile militare ale sandiniştilor şi restricțiile asupra liberei circulații a sătenilor au generat ostilitate.

Eşecul taberelor de recolonizare pentru câştigarea unui sprijin al miskiților în favoarea guvernului, succesul parțial al gherilelor indiene şi sentimentul tot mai clar că guvernul Statelor Unite pregăteşte o invazie, au dus la o reconsiderare a politicii sandiniste. Aceasta însemna că trebuia să se facă o alegere între politica existentă a controlului centralizat şi reprimarea militară, pe de o parte, şi alternativa, mai politică, a unei soluții care să permită un armistițiu militar sau o încetare a focului pe perioada negocierii detaliilor.

În acelaşi timp, grupurile indiene nu ştiau dacă să continue războiul şi erau măcinate de conflicte interne. Unii lideri miskito, în special Steadman Fagoth, erau mulțumiți să strângă legăturile cu forțele contras sau Forța Democratică Nicaraguană (FDN); alții, ca liderul MISURASATA Brooklyn Rivera, protejat de Statele Unite, au opus rezistență acestor

legături. FDN nu a avut o politică care să răspundă cererilor populației miskito privitoare la dreptul asupra pământului sau la autonomie şi nu a dorit să includă lideri indigeni în structura sa de comandă.

ÎN CĂUTAREA AUTONOMIEI

MISURASATA – convorbiri şi propuneri

În septembrie 1984, preşedintele nicaraguan Ortega l-a invitat pe liderul MISURASATA, Brooklyn Rivera, să se întoarcă în Nicaragua şi să înceapă un dialog cu guvernul; procesul de negociere inițiat atunci când Rivera a acceptat oferta, în luna octombrie, a durat până în luna mai 1985. Pozițiile adoptate de guvern şi MISURASATA la prima lor întâlnire din decembrie 1984 (desfăşurată la Bogota, Columbia) indică amploarea divergențelor de opinii.

Guvernul a recunoscut că „grupurile etnice de pe coasta atlantică trebuie să se bucure de drepturi speciale de autonomie care să le garanteze identitatea etnică şi acest lucru trebuie consemnat în legile republicii pe plan constituțional”[634]. S-a afirmat că toate problemele semnificative sunt deschise negocierilor, deşi era evident că sandinişti nu recunosc pe indieni ca parteneri egali.

MISURASATA a chemat guvernul să-i recunoască pe miskito, sumo şi rama „ca popoare indigene, suverane... care posedă dreptul natural de a-şi hotărî liber dezvoltarea lor politică, socială şi culturală în concordanță cu valorile şi tradițiile lor”[635]. A recunoscut că autoritatea teritorială va fi

delimitată „în cadrul suveranității statului Nicaragua şi a integrității teritoriale a țării şi a oferit o listă întreagă de probleme la care să se facă referire în timpul negocierilor, inclusiv apărarea proprietății teritoriului şi pământului, reprezentarea în parlamentul național, patrimoniul regional şi probleme economice şi sociale[636]. Propunerea adresată de MISURASATA cerea demilitarizarea coastei atlantice, recunoaşterea formală a MISURASATA şi o eventuală înlocuire a trupelor guvernamentale cu forțe MISURASATA.

La negocieri u participat un număr de observatori internaționali, inclusiv organizații indigene din America de Nord şi reprezentanți guvernamentali din Canada, Țările de Jos, Franța, Mexic, Suedia şi Columbia[637]. MISURASATA a propus crearea unei comisii tripartite de urmărire a corectitudinii aplicării acordurilor, trei din aceşti membri reprezentând garanți nespecificați.[638]

Deşi la cea de a treia întâlnire, din aprilie 1985, cele două părți au căzut de acord asupra încetării tuturor activităților militare ofensive (care a continuat mai mult sau mai puțin în forță), nu s-a realizat un progres real în definirea autonomiei. La cea de a patra şi ultima întâlnire, din luna mai, delegația MISURASATA a părăsit sala datorită faptului că, în parte, şi-a dat seama că influența crescândă a ministrului de Interne, Tomas Barge, care era preşedintele Comisiei Naționale de autonomie şi era considerat mult mai inflexibil decât ceilalți membri ai directoratului sandinist, a arătat că guvernul nu privea cu seriozitate negocierile[639].

În aprilie 1987, la numai câteva zile după ce propunerile de autonomie ale guvernului (discutate în continuare) au fost

aprobate neoficial, în cadrul unei întâlniri organizate de guvern la Puerto Cabezas, MISURASATA a inițiat un Tratat de Pace între națiunile miskito, sumo şi rama şi guvernul nicaraguan[640]. În conformitate cu poziția anterioară a MISURASATA, tratatul afirmă că popoarele miskito, sumo şi rama au dreptul „inerent la autodeterminare, deşi specifică apoi că acest drept „va fi exercitat în cadrul statului nicaraguan'"[641]. Cu toate acestea, competența autorității care va fi recunoscută ca aparținând teritoriului autonom „Yapti Tasba" este foarte apropiată de cea a unui stat independent, unit printr-un tratat de federație cu celălalt stat.

În conformitate cu tratatul propus, celelalte puteri guvernamentale sunt deținute de Yapti Tasba, iar autoritatea guvernamentală nicaraguană este „strict limitată la acele puteri asupra cărora s-a convenit în mod expres în acest tratat sau pot fi delegate" Nicaraguei prin acorduri ulterioare[642]. Articolul VI al tratatului denumeşte puterile care aparțin guvernului central, care includ apărarea militară, relațiile externe, vămile şi granițele internaționale, cetățenia şi imigrarea, moneda şi sistemul poştal şi jurisdicția asupra cazurilor civile şi penale, care se referă la exercițiul puterilor naționale delegate în cadrul teritoriului autonom. Chiar şi aceste puteri sunt supuse condiționărilor; de exemplu, comanda militară urmează fie stabilită prin într-un acord între guvernul central şi cele autonome, iar dreptul de rezidență cade sub jurisdicția exclusivă a guvernului autonom. Disputele asupra împărțirii puterii între autoritățile nicaraguane şi cele din Yapti Tasba urmează să fie rezolvate de o comisie comună specială, compusă din patru membri numiți de fiecare guvern şi doi „jurişti sau avocați din comunitatea internațională" numiți

prin acord[643]. Tratatul va face parte din „legea supremă din Nicaragua” şi Nicaragua va întreprinde amendarea constituției şi legilor după cum este necesar pentru implementarea tratatului şi constituției din Yapti Tasba[644].

PROCESUL DE AUTONOMIE

PROPUS DE GUVERN

Chiar înainte de prima sa întâlnire cu MISURASATA în decembrie 1984, guvernul a numit o comisie națională pentru elaborarea unui statut de autonomie pentru Coasta Atlantică, indicând că întâlnirile internaționale cu MISURASATA constituiau un proces paralel cu cel care se desfăşura în țară. În luna iulie 1985, comisia națională a făcut o declarație generală a principiilor de autonomie în contextul revoluției sandiniste[645]. Deşi aceste principii nu corespund propunerilor făcute de MISURASATA în 1984, ele reprezentau totuşi un avans față de politica centralistă adoptată în 1979-83.

Principiile începeau cu afirmația că „Nicaragua este o națiune indivizibilă şi suveranitatea Statului Revoluționar se extinde asupra întregului teritoriu național”[646]. Principiile includeau recunoaşterea dreptului indigenilor de a-şi conserva cultura şi moştenirea lor istorică şi religioasă; folosirea liberă şi dezvoltarea limbilor, inclusiv dreptul la educație în limbile materne şi spaniolă; şi „dreptul de a-şi organiza activitatea socială şi economică în conformitate cu tradițiile şi valorile proprii”[647].

A fost recunoscută dreptul de posesie individuală şi colectivă asupra pământurilor tradiționale, odată cu dreptul de folosire al pământurilor, pădurilor şi apelor de coastă[648]. Popoarele de pe coastă urmau să aibă dreptul de a hotărî ce parte a profiturilor din vânzarea resurselor va fi reinvestită în regiune şi „va hotărî folosirea rațională a resurselor naturale din regiune”[649].

Aceste principii preconizau, de asemenea, crearea de consilii regionale, deşi autoritatea lor era foarte limitată; întreaga putere legislativă rămânea în mâinile Adunării Naționale, consiliile regionale prezentându-i legile spre adoptare[650]. Guvernul central „defineşte politicile, direcțiile de activitate şi normele care trebuie aplicate pe întreg teritoriul național” inclusiv strategia economică națională şi „garantează implementarea politicilor naționale în regiunile autonome conform principiilor şi drepturilor de autonomie”[651].

Ulterior, s-au format două comisii pentru autonomia regională, una pentru nord, şi una pentru sud. Ele au început un proces de consultare („consulta”) cu rezidenții locali, bazat pe principiile schițate în 1985. Termenul de elaborare al unui statut final de autonomie, care urma să fie discutat în acelaşi timp cu noua constituție nicaraguană, a fost abandonat şi statutul final nu a fost adoptat de către Adunarea Națională până în septembrie 1987.

Comisia asupra autonomiei regionale în sud şi-a terminat consultările în noiembrie 1985 şi a identificat cinci zone de interes:

– utilizarea resurselor naturale, de exemplu nevoia de a retuma profiturile rezultate din exploatarea resurselor comunităților;

– natura şi funcționarea guvernului regional propus, în special cu privire la reprezentarea etnică;

– nevoia de a fonda un centru superior de educație pe coasta atlantică şi extinderea educației bilingve (engleza);

– nevoia de independență regională, prin comerț cu regiunea caraibiană;

– nevoia de noi mijloace pentru garantarea securității regionale, implicând forțele indiene şi localnicii.

Convorbirile pentru partea nordică s-au desfăşurat mai lent, deoarece neîncrederea guvernului i-a determinat pe mulți să pună în discuție legitimitatea comisiei de autonomie regională. Unele grupuri indigene şi locale s-au retras din procesul de autonomie inițiat de guvern şi din comisia regională, după ce au participat inițial la lucrările comisiei. Aceste grupuri au inclus: MISITAN, o organizație miskito creată în august 1984 şi activă în procesul de reaşezare a celor dezrădăcinați cu forța de pe Coco River în 1981 care, în general, a adoptat un punct de vedere tolerant cu privire la autonomie; CEPAD, o agenție de dezvoltare protestantă, ai cărei lideri au participat la negocierile cu MISURAS ATA şi biserica moraviană, care are puternice rădăcini pe coastă.

Procesul de autonomie din nord a fost împiedicat de ostilitățile permanente dintre forțele indiene şi cele guvernamentale, în pofida convenției de încetare a focului din aprilie 1985 între MISURASATA şi guvern. Forțele miskito din Honduras, cunoscute sub numele de KISAN, aliate cu forțele contras, au încercat să destabilizeze regiunea şi să pună capăt întoarcerii oamenilor la Coco River, care începuse în 1985 cu aprobarea guvernului şi cu ajutorul guvernamental. „Întoarcerea la râu" a avut o importanță simbolică deosebită şi i-a cuprins nu numai pe cei reaşezați de guvern, dar şi pe mulți dintre cei care au plecat în Honduras[652].

Nordul, dominat de populația miskito, prefera o singură regiune autonomă pentru întreaga coastă atlantică față de două guverne regionale separate. Cererile lor generale includeau: controlul asupra insulelor tradițional ocupate; recunoaşterea limbii miskito ca limbă oficială pentru populația miskito şi limba spaniolă ca limbă secundară; şi educația bilingvă pentru celelalte grupuri etnice de pe coastă. Este de la sine înțeles că populațiile sumo şi rama doreau ca limba şi cultura lor să nu fie asimilate de către miskiți; populația rama numără mai puțin de 1.000 de membri (inclusiv mai puțin de 24 de vorbitori de limba rama) şi care sunt interesați să trăiască liber, nederanjați de nimeni pe Rama Key (Cay), o insulă care a fost ocupată alternativ de gherile şi de trupe guvernamentale.

Noua constituție nicaraguană adoptată de Consiliul Național în noiembrie 1986 recunoaşte că poporul nicaraguan este „multi-etnic"[653], prevede că „guvernele autonome din regiunile locuite de comunitățile de pe coasta atlantică vor fi înființate prin lege[654] şt defineşte drepturile comunităților de

pe coasta atlantică[655]. Aceste drepturi includ „dreptul de a-şi conserva şi dezvolta identităţile lor culturale în cadrul unităţii naţionale, de a le fi garantate propriile forme de organizare socială şi de a-şi administra afacerile locale în conformitate cu tradiţiile lor”[656]. Dreptul la „libera exprimare şi conservare a limbilor lor, a artei şi culturii” este un drept recunoscut[657]; limbile de pe coastă „sunt folosite oficial, în cazurile stabilite prin lege”[658] şi comunităţile de pe coastă „au, în regiunile lor, acces la educaţie în limba maternă până la nivelele stabilite de programele şi planurile naţionale”[659]. Statul recunoaşte formele comunitare de proprietate asupra pământului şi comunităţile „se bucură, folosesc şi beneficiază de apele şi pădurile de pe aceste terenuri comunale”[660]. Capitolul din constituţie referitor la drepturile populaţiei de pe coasta atlanticului se referă la obligaţia statului „de a adopta legi care promovează şi oferă asigurări asupra faptului că nici un nicaraguan nu va fi ţinta vreunei discriminări pe motive de limbă, cultură sau origine”[661].

La mijlocul anului 1986 în câteva comunităţi de pe coasta atlantică au fost aplicate proiecte pilot de autonomie, acolo unde comandanţii militari indigeni au fost de acord cu încetarea focului şi au împărţit cu forţele armate sandiniste responsabilităţile legate de siguranţă. Deşi aceste reglementări locale au avut puţină importanţă pentru autonomia regională, ele au dat totuşi amploare desfăşurării procesului de autonomie guvernamentală.

În aprilie 1987 a fost adoptată o „schiţă preliminară” a statutului de autonomie, la o adunare publică ţinută la Puerto Cabezas, cel mai mare oraş din nordul coastei atlantice, la care au participat aproximativ 2000 de

persoane. A fost criticată natura netipică a adunării şi alte probleme (de pildă traducerea trunchiată în limba miskito şi faptul că nu a existat nici un acord nominal pentru regiunea autonomă), dar schița pregătită de guvern şi aprobată la Puerto Cabezas a stat la baza statutului final de autonomie adoptat de Consiliul național în septembrie 1987.

STATUTUL DE AUTONOMIE DIN 1987

Statutul de autonomie[662] din 1987 este, în general, în concordanță cu principiile elaborate în 1985, prezentate mai sus şi putem spune că a stabilit regiunile administrative participante de pe coasta atlanticului. Sunt formate două regiuni „autonome" la Atlanticul de Nord şi la Atlanticul de Sud, cu reşedințele la Puerto Cabezas şi, respectiv, Bluefields[663], deşi alegerile pentru instituțiile autonome nu au fost ținute până la sfârşitul anului 1988. Toate ordonanțele şi rezoluțiile regionale sunt subordonate constituției nicaraguane şi legilor naționale[664]. Amendamentele la Statutul de Autonomie pot fi cerute de cele două consilii regionale şi sunt adoptate de Adunarea Națională în conformitate cu procedurile sale obişnuite[665]

Fiecare regiune are un Consiliu Regional[666] ales direct, cu puteri administrative de „participare efectivă" în programul național de dezvoltare a regiunii; administrează sănătatea națională, educația, cultura, aprovizionarea, transporturile şi programele publice comunitare „în coordonare cu ministerele de stat corespunzătoare"; promovează folosirea corectă şi dreptul de a se bucura de apele, golfurile şi pământurile comunale, ca şi „schimbul tradițional cu națiunile şi popoarele din Caraibe, în conformitate cu

procedurile şi legile naţionale importante" şi fixează taxele regionale[667]. Fiecare Consiliu adoptă rezoluţii şi ordonanţe în limitele jurisdicţiei proprii, pregăteşte proiectul de buget pentru regiune, împreună cu Ministerul de Finanţe şi urmează să pregătească un plan de organizare a municipalităţilor regionale şi să stabilească graniţele dintre diversele comunităţi din regiune[668].

Este recunoscut dreptul de posesiune comunală, colectivă şi individuală asupra pământului; pământurile comunale nu pot fi vândute, luate cu forţa, taxate sau prescrise[669] şi locuitorii din regiune au dreptul „să folosească, să profite şi să se bucure de apele, pădurile şi pământurile comunale în conformitate cu planurile de dezvoltare naţională"[670]. Dreptul comunităţilor de pe coasta atlantică de a promova şi dezvolta culturile, religiile şi limbile locale este de asemenea recunoscut, după cum este recunoscut şi dreptul de a fi educat în limbile proprii „prin programe care ţin seama de moştenirea lor istorică, de sistemul lor de valori, de tradiţii şi de caracteristicile mediului lor, în cadrul sistemului naţional de educaţie"[671]. Limba spaniolă este limba oficială în Nicaragua, dar limbile comunitare sunt recunoscute pentru uzul oficial în cadrul regiunilor autonome [672].

Coordonatorul regional reprezintă regiunea, poate numi funcţionarii executivului de la nivel regional şi poate „să facă expuneri cu privire la problemele aflate în competenţa lui/ei la autorităţile naţionale"[673]. Prima sarcină a coordonatorului este implementarea politicilor şi directivelor din domeniul executiv naţional şi administrarea unui fond special de promovare socială şi dezvoltare specială destinat investiţiilor regionale, care va include donaţii şi alte fonduri care nu sunt cuprinse în bugetul obişnuit[674].

INFLUENȚE EXTERNE

Ajutorul inițial „camuflat” şi, ulterior, ne voalat, dat de administrația Reagan din Statele Unite forțelor armate „contrarevoluționare”, care căutau să răstoarne guvernul sandinist, este binecunoscut şi nu mai este cazul să fie detaliat aici[675]. Ajutoare financiare de sute de milioane de dolari şi sprijin politic şi logistic de la CIA şi alte organisme pentru forțele contras au asigurat continuarea conflictului militar în Nicaragua şi războiul sandinişti-contras reprezintă, fără îndoială, contextul în care trebuie văzute relațiile între guvern şi coasta atlantică.

Cu toate că o mare parte a ajutorului financiar şi de altă natură a fost acordat de Statele Unite forțelor politice şi paramilitare non-indiene, cel puțin câteva dintre grupurile indiene (de exemplu Misura şi Kisan) s-au situat alături de Forța Democratică Nicaraguană, principala forță contras din Honduras. MISURASATA a fost, la un moment dat, alături de Alianța Revoluționară Democratică a lui Eden Pastora (ARDE) care îşi avea baza la Costa Rica, deşi a încercat să se situeze pe poziția unei organizații pro-indiene şi nu pro-contras.

Competiția între diversele grupuri de sprijin în cadrul comunităților indiene a fost deosebit de intensă şi una dintre cele mai discutabile probleme a fost care grup poate să pretindă în mod legitim că reprezintă majoritatea populației indiene de pe Coastă. Rivalitățile personale şi politice au contribuit la descentralizarea structurii militare, comandanții locali din Nicaragua având o totală libertate în ce priveşte aprobarea sau respingerea acordurilor de

încetare a focului în confruntarea cu trupele guvernamentale, în perioada dintre 1981 până la jumătatea lui 1987 au avut loc frecvente ciocniri armate între forțele indiene şi sandiniste de pe coasta atlantică (în special în nord, unde este concentrată populația miskito).

Guvernul Statelor Unite a căutat în mod activ să încurajeze rezistența indiană față de guvernul nicaraguan şi, pe cât posibil, alianța cu forțele contras care sunt foarte active pe coasta pacifică a țării. Totuşi, aceste încercări nu au fost încununate de succes[676].

Aprobarea de către Congresul Statelor Unite a sumei de 100 de milioane de dolari pentru forțele contras în 1986 a inclus 5 milioane pentru luptătorii indieni, cu condiția ca ei să coopereze cu FDN şi să stabilească o structură de comandă mai unificată, iar acest suport financiar a „redeşteptat efortul indienilor de susținere a războiului, care, timp de doi ani, fusese adormit”[677]. CIA controlează efectiv accesul la taberele de refugiați şi de gherilă din Honduras şi în felul acesta poate să constituie un obstacol sau să contribuie la sprijinirea anumitor grupuri şi lideri. Începând de la exodul „Crăciunul Roşu” de la sfârşitul anului 1981 şi începutul anului 1982, în Honduras au venit mii de refugiați miskito; estimările variază între 10 şi 30 de mii.

În iunie 1987, Statele Unite au sponsorizat, finanțat şi organizat o întâlnire între facțiunile miskito importante, într-o tabără de refugiați din Honduras cunoscută sub numele de Rus Rus, pentru a încerca din nou să unească forțele anti-sandiniste aflate în competiție[678]. Organizația creată la această întâlnire, numită YATAMA, a cerut

imperios să poarte convorbiri cu guvernul nicaraguan, deşi şi-a rezervat, cel puțin în teorie, posibilitatea de a continua rezistența pe coasta atlantică.

În septembrie 1987, după adoptarea Acordului II de la Esquipuias (Guatemala) de către Nicaragua şi celelalte patru guverne din America Centrală, YATAMA a cerut negocierea unei încetări a focului cu guvernul nicaraguan. O parte a discuțiilor dintre YATAMA şi guvern au fost purtate la sfârşitul anului 1987 şi începutul anului 1988, dar nu s-a ajuns la nici un acord cu privire la modificările structurale ale autonomiei pe coasta atlantică.

Planul de pace regională promovat de preşedintele costarican Oscar Arias şi asupra căruia au căzut de acord Costa Rica, El Salvador, Guatemala, Honduras şi Nicaragua la Esquipuias, în Guatemala, în august 1987, nu se referă în mod direct la problema autonomiei pe coasta atlantică sau la conflictul armat continuu dintre forțele indiene şi sandiniste. Cu toate acestea, o reducere gradată a conflictului sau o încetare a focului la scară națională ar avea, cu siguranță, un impact semnificativ asupra situației militare de pe coastă. Şi mai relevantă ar putea fi stoparea efectivă a fondurilor americane pentru forțele contras, inclusiv YATAMA şi alte grupuri indiene.

Deşi sprijinul financiar şi de altă natură oferit de guvernul Statelor Unite pentru forțele indiene (şi contras) a fost singurul factor extern important în conflictul de pe coasta atlanticului, atât guvernul nicaraguan, cât şi comunitățile indigene de pe coasta atlantică au căutat în mod activ sprijin politic internațional pentru întărirea pozițiilor lor.

După cum s-a remarcat mai sus, MISURASATA a invitat observatori străini la convorbirile cu guvernul din anii 1984-1985, deşi observatorii nu au participat de fapt la sesiunile de negociere. Brooklyn Rivera şi consilieri legali ai MISURASATA au participat activ la forumurile Naţiunilor Unite privind problemele drepturilor omului şi ale indigenilor, inclusiv Grupul de lucru asupra populaţiilor indigene din Subcomisia Naţiunilor Unite, asupra prevenirii discriminării şi protecţia minorităţilor. Într-o călătorie clandestină pe coasta atlantică în ianuarie 1986, Rivera a fost însoţit de lideri ai Mişcării Indienilor Americani, Consiliul Mondial al Indigenilor şi Asociaţia Pentru Supravieţuirea Indienilor Americani[679].

Guvernul nicaraguan a fost la fel de activ în solicitarea unui ajutor extern şi în încercarea de a demonstra că propunerile sale care vizau autonomia constituiau un răspuns la cererile indigenilor. O conferinţă ţinută la New York în martie 1986, la care au participat oficialităţi guvernamentale nicaraguane, a inclus problema autonomiei în discuţiile privitoare la procesul de elaborare al constituţiei nicaraguane. Un Simpozion Internaţional despre stat, autonomie şi drepturile indigenilor a fost ţinut la Managua în iulie 1986, iar la întâlnirea din aprilie 1987 de la Puerto Cabezas, unde cei prezenţi au aprobat proiectul statutului de autonomie, au fost invitaţi şi observatori internaţionali. Guvernul nicaraguan şi-a apărat planurile de autonomie şi în faţa organismelor importante ale Naţiunilor Unite, unde au fost sprijiniţi de NGO, care căutau să pareze intervenţiile altor NGO, care criticau cu înverşunare procesul de autonomie din Nicaragua.

DREPTURILE OMULUI

Declarațiile privitoare la violările drepturilor omului au constituit armele principale din arsenalul suporterilor şi opozanților regimului sandinist încă de la debutul acestuia, iar părtinirea care se presupune că există atunci când se vorbeşte despre drepturile omului, a constituit subiectul atât al comentariilor externe, cât şi al dezbaterilor din cadrul comunității drepturilor omului[680]. După cum conflictul armat dintre grupurile indiene şi sandiniste trebuie să fie văzut în contextul războiului contras, tot aşa trebuie înțelese problemele drepturilor omului din comunitatea băştinaşă, în contextul plângerilor împotriva represiunii sandiniste asupra presei şi a opoziției politice şi violărilor legilor umanitare, comise de forțele contras.

Multe declarații şi contradeclarații despre abuzurile împotriva drepturilor omului privesc activitățile militare de pe coasta atlantică, deşi o mare atenție s-a acordat situației din Managua şi din regiunile de la Pacific. Administrația Reagan a etichetat reaşezările din „Decembrie Roşu" de la sfârşitul anului 1981, ca „genocid" şi perioada anilor 1981-82 a concentrat pentru prima dată atenția internațională asupra violării drepturilor omului comisă împotriva comunităților indigene de pe coasta atlantică.

Studiul cel mai amănunțit şi mai imparțial cu privire la drepturile omului în această perioadă a fost realizat de Comisia Inter-Americană a Drepturilor Omului, care a transmis raportul său Nicaraguei în noiembrie 1983 şi a publicat o versiune actualizată în mai 1984[681]. Comisia „nu s-a aflat în poziția de a declara dacă au fost pierderi de vieți omeneşti în timpul reaşezărilor" în Tasba Pri, în pofida faptului că acțiunea s-a desfăşurat „într-o atmosferă de teamă şi conflict grav"[682]. S-a constatat că „sute de miskito

au fost reținuți în mod arbitrar, fără nici o formalitate şi sub acuzația vagă de a fi desfăşurat 'activități contrarevoluționare'; multe din aceste detenții au fost urmate de perioade lungi de încarcerare, fără mijloace de comunicare şi, în unele cazuri, comisia a constatat că au avut loc torturi şi abuzuri ilegale"[683].

Comisia şi-a exprimat îngrijorarea cu privire la presupusele „dispariții" şi a fost recomandată o amnistie generală pentru miskiți; aceasta a fost acceptată de guvern şi proclamată la 29 noiembrie 1983. Cea mai semnificativă şi importantă descoperire a comisiei a fost aceea că „cele mai mari obstacole cu care se confruntă populația miskito se datorează lipsei de participare la deciziile care-i privesc, care rezultă din neîncrederea reciprocă între acest popor şi guvern, ceea ce exacerbează tensiunile şi dificultățile existente"[684].

Comisia a conchis că „statutul actual al dreptului internațional nu permite punctul de vedere conform căruia grupurile etnice din zona atlantică a Nicaraguei au dreptul la autonomie politică şi autodeterminare"[685]. Cu toate acestea, ea menționează că

nevoia de a menține şi garanta respectarea... principiilor [drepturilor minorităților la limbă, religie şi conservarea identității culturale] în practică atrage după sine nevoia de a stabili o ordine instituțională adecvată ca parte a structurii statutului nicaraguan. Această organizare instituțională adecvată poate să ducă la bun sfârşit scopurile pe care şi le-a fixat, în măsura în care este stabilită în contextul unei largi consultări şi realizată cu directa participare a

minorităților etnice din Nicaragua, prin reprezentanții ei liber aleşi[686].

O problemă majoră a fost reținerea miskiților în Tasba Pri şi în alte tabere de reaşezare începând din 1982 până la mijlocul anului 1985, când li s-a permis întoarcerea la Coco River. „Reîntoarcerea la râu" a continuat şi în 1986 şi 1987, deşi mulți miskiți şi sumo au rămas închişi în lagăre guvernamentale, în regiunile Jinotega şi Malagalpa de pe coasta Pacificului, întoarcerea treptată pe coasta atlantică fiindu-le permisă în 1988-89[687]. Reconstrucția a fost extrem de dificilă datorită distrugerii aproape totale a satelor în 1981-1982, a confruntărilor militare sporadice între guvern şi forțele de gherilă până în 1987 şi deteriorării economice a Nicaraguei, în general.

Un exemplu al dificultăților survenite în analiza evenimentelor care apar în timpul conflictelor armate şi în atmosfera politică deosebit de încărcată este oferit de „fuga" sau „răpirea" mai multor mii de miskiți din satele lor de pe Coco River la sfârşitul lunii martie 1986, peste graniță, în Honduras[688]. Părerea generală este că mutarea peste râu a fost precipitată de afluxul substanțial al forțelor guvernamentale nicaraguane în regiunea Coco River, dar în privința amplorii luptelor şi/sau a abuzurilor forțelor sandiniste, dacă au existat, şi al gradului în care exodul a fost orchestrat sau încurajat de forțele de gherilă KISAN din Honduras, părerile sunt împărțite. Guvernul nicaraguan nu a permis Comisiei Inter-Americane asupra drepturilor omului să facă o vizită la fața locului, neputându-se ajunge de aceea la o concluzie definitivă asupra problemei[689].

Deşi Americas Watch a concluzionat că fuga din martie 1986 s-a datorat în primul rând răspândirii deliberate a fricii de către KISAN şi mai puțin noilor abuzuri comise de sandinişti, s-a remarcat de asemenea că „în ultimii cinci ani, miskiții au suferit mai mult decât oricare alt segment al populației nicaraguane. Ei au îndurat abuzuri mari comise de sandinişti şi au toate motivele să se teamă şi să-i urască pe sandinişti”[690].

Această teamă şi ură s-au născut din abuzurile incontestabile de la începutul anilor ’80, deşi nu există nici o îndoială că situația s-a îmbunătățit de atunci; neîncrederea între populația indiană de pe Coasta Atlantică şi guvernul sandinist de la Managua rămâne încă puternică. Abuzurile împotriva drepturilor omului comise în perioada 1981-1983 sunt un obstacol fundamental în rezolvarea oricărui eventual acord de autonomie.

OBSERVAȚII

Conflictul între popoarele miskito, sumo şi rama de pe Coasta Atlantică a Nicaraguei şi guvernul nicaraguan este, în multe privințe, o confruntare clasică pentru emisfera vestică între popoarele indigene şi guvernul central. Lunga izolare a coastei față de vestul țării, încălcarea progresivă a teritoriilor indigenilor, afluxul de colonişti metişi şi încercarea de a „integra” societățile indigene în curentul major (mai degrabă prin socialismul marxist decât prin liberalismul vestic) reamintesc confruntările anterioare, din Canada până în Chile.

Deşi nu mai există îndoieli asupra faptului că Statele Unite au încercat să manipuleze situația de pe Coasta Atlantică în scopul de a răsturna guvernul sandinist, conflictul indiano-sandinist a rămas, în mare măsură, separat de războiul sandinist contras[691]. Folosirea porturilor din Honduras de către gherilele miskito şi sumo este puțin diferită de cea a facilităților similare puse la dispoziția gherilelor de tamili din India sau peshmergas-uri kurde din Iran sau Iraq. În nici una din aceste situații cauzele profunde ale conflictului nu pot fi puse pe seama influențelor externe, chiar dacă aceste influențe au încurajat sau exacerbat violența şi sporirea forțelor de gherilă.

În acelaşi timp, totuşi, discuția asupra autonomiei Coastei Atlantice a devenit mai internaționalizată decât orice altă situație similară (cu posibila excepție Sri Lanka). Este evident că forțele antisandiniste au exploatat şi au supra-dimensionat conflictul şi multe mişcări internaționale pro-indigene privesc cauza indienilor nicaraguani ca o ocazie de stabilire a un precedent valoros. Grupurile marxiste, pro-sandiniste şi, în general, liberale, au privit adesea cu mai puțină simpatie doleanțele indigenilor din Nicaragua decât a fost cazul, de exemplu, cu cererile băştinaşilor din Australia sau Paraguay, într-adevăr, întreaga mişcare indigenă sau „A Lumii a Patra” a fost condamnată drept o altă unealtă capitalistă[692], amintind de dezbaterile asupra mişcărilor „naționale” de la începutul acestui secol printre marxiştii europeni. Aşa cum a fost arătat de către ministrul nicaraguan de interne şi coordonator al comisiei naționale de autonomie, autonomia este posibilă numai în contextul Revoluției Sandiniste[693].

De la sfârşitul anului 1984, răspunsul guvernului nicaraguan la pretenţiile de autonomie ale Coastei Atlantice au fost mai pozitive (decât se întâmplă deseori în America Latină), deşi se manifesta în mod clar dorinţa de a limita reglementările privitoare la autonomie, cât mai mult posibil. Atitudinea schimbată a guvernului în anul 1984 s-a datorat, în primul rând, rezistenţei indiene şi presiunii internaţionale şi nu a reprezentat o conversie către o poziţie proindigenă.

În pofida limitărilor şi a altor motivaţii, procesul de autonomie iniţiat de guvern la sfârşitul anului 1984 şi în special consultările cu segmente ale populaţiei locale de la mijlocul anului 1985 până la începutul anului 1987, a fost semnificativ. Toată lumea de pe coasta atlantică priveşte autonomia ca pe un lucru esenţial, deşi este puţin probabil că există un consens cu privire la ceea ce înseamnă autonomie. Procesul însuşi stârneşte o mai mare conştientizare a identităţii etnice şi indigene.

Întreruperea convorbirilor între guvern şi MISURASATA în mai 1985 a fost, cu siguranţă, un act cu consecinţe negative, la fel cum a fost şi eşecul discuţiilor ulterioare la sfârşitul anului 1987 şi începutul lui 1988. Procesul de autonomie internă din Nicaragua a contestat legitimitatea şi statutul de reprezentant al MISURASATA (şi a altor forţe de gherilă indiene), iar absenţa unora dintre cele mai importante elemente miskito din procesul de autonomie poate ridica probleme, în acelaşi timp, guvernul poate fi refractar la negocierea amendamentelor unui statut de autonomie care, susţine el, a fost adoptat după un proces îndelungat de consultări cu comunităţile implicate.

Un compromis între poziția actuală a guvernului şi MISURASATA va fi dificil de realizat, ținând cont, nu în ultimul rând, de faptul că nu au existat mijloace de a compara sprijinul acordat fiecărei poziții în timpul conflictului armat. Deşi tensiunile şi violența au scăzut începând din 1987, o dezbatere politică liberă poate avea loc numai în contextul păcii şi respectării drepturilor omului, astfel încât comunitățile indigene şi de alt tip de pe coasta atlantică să-şi exprime liber, până la ultimul om, doleanțele politice.

Complexitatea demografică a coastei atlantice, cu nordul dominat de miskiți şi sudul dominat de creoli şi cu un grup etnic deosebit de mare reprezentat de mestizo va fi o provocare adresată oricărui plan de autonomie. Deşi Statutul de Autonomie adoptat de Adunarea Națională în 1987 oferă garanții lingvistice şi educaționale importante, el nu recunoaşte, într-o măsură semnificativă, drepturile indigenilor sau chiar drepturile politice regionale. Participarea administrativă şi descentralizarea pe care o preconizează depind, aproape exclusiv, de cooperarea bazată pe încredere între autoritățile de la Managua şi Consiliile Regionale cu rol esențial consultativ, iar şovăiala comunităților indigene în ce priveşte buna credință este de înțeles.

Pe de altă parte, propunerile făcute de MISURASATA nu acordă legitimitate locuitorilor non-indieni de pe Coasta Atlanticului, în ciuda referirii la non-discriminare şi la un statut aparent egal pentru „limbile materne" ale comunităților din Carib (garifuno) şi creolă, cât şi ale comunităților miskito, sumo şi rama.

Cu toate acestea, anumite cereri, cum ar fi controlul deplin asupra rezidenței pe coasta atlantică şi exploatarea resurselor naturale, constituie eforturi de prevenire a încălcării drepturilor indigenilor, lucru care a avut loc şi în America începând cu anul 1492.

O dificultate în ceea ce priveşte încercările de a negocia planuri de autonomie acceptabile de către majoritate este lipsa unui guvern tradițional puternic sau a unei poziții unice nu numai în cadrul celor trei popoare indigene ci şi în interiorul comunității miskito. Cererile tind să fie exprimate mai degrabă în termeni de recucerire a puterii politice şi economice decât de protejare a practicilor tradiționale culturale şi religioase, deşi ele nu sunt mai puțin legitime din pricina acestei orientări. Cu siguranță, din acest motiv, cererile indigenilor nu sunt cu mult mai diferite decât cererile „minorităților", cum ar fi minoritatea creolă.

Cu toate că atenția internațională constantă acordată Nicaraguei din 1979 a jucat, fără îndoială, un rol important în acceptarea de către guvern a conceptului de autonomie, acest lucru a avut şi consecințe nefavorabile. S-ar putea crea impresia că există prea multe analize care se ocupă de evenimente deja întâmplate sau pur ideologice în loc să răspundă cerințelor şi temerilor reale ale celor afectați în mod direct. Rezolvarea poate fi găsită numai în realitatea politică din Nicaragua: în ciuda apelurilor de sprijin internațional adresate de ambele părți, nici suveranitatea indigenilor, nici socialismul centralizat nu oferă răspunsuri complete.

În 1960 Curtea Internațională de Justiție, prin hotărârea sa, a dat naştere unei dispute de lungă durată în problema graniței dintre Honduras şi Nicaragua, declarând ca frontieră Coco River şi divizând astfel Mosquitia istorică şi actuala comunitate miskito[694]. Nu s-au menționat drepturile pe care le pot avea popoarele indigene din regiune, nici impactul pe care îl are civilizația asupra lor. Douăzeci de ani mai târziu, drepturile indigenilor au fost afirmate prin apeluri la curtea internațională şi resursele forțelor armate.

În vreme ce atenția internațională este îndreptată asupra planurilor mai largi de pace regională, este foarte important ca drepturile indigenilor să nu fie ignorate. Pacea regională este o condiție necesară pentru un acord de autonomie echitabil pe coasta atlantică, dar dacă coasta atlantică doreşte această pace, s-ar putea să fie necesare alte reglementări, care să răspundă mai bine necesității supraviețuirii indigenilor, decât o fac propunerile din 1987 ale sandinişti lor.

Capitolul 11: IRLANDA DE NORD[695]

Creată prin decizia esențialmente pragmatică a englezilor de a separa Irlanda în 1920, Irlanda de Nord cuprinde aproximativ o cincime a suprafeței şi o treime a populației insulei Irlanda. Este o societate divizată, în care două comunități separate sunt prinse în conflict. Majoritatea comunității este compusă din aproape un milion de protestanți, sau unioniş ti, care doresc să rămână britanici. Comunitatea minoritară este formată din mai mult de

jumătate milion de catolici sau naţionalişti, care aspiră la o Irlandă unită[696].

Aproape toată lumea recunoaşte acum aceste fapte, excepţie făcând poate unii care cred că Irlanda de Nord este pur şi simplu ocupată de trupele engleze, împotriva dorinţei marii majorităţi a populaţiei. Există tendinţa de a crede că diviziările din Irlanda de Nord se datoresc în întregime separaţiei şi celor „cincizeci de ani de proastă guvernare unionistă" care i-au urmat. Dar, cum se întâmplă deseori în Irlanda, nu este atât de simplu precum pare. Rădăcinile diviziunii comunităţii sunt adânc ancorate în trecut, iar diviziunea este menţinută de puternice forţe economice şi sociale, care sunt prea uşor ignorate de cei care caută explicaţii şi soluţii politice simple.

Persistenţa deosebită a diviziunii din comunitatea Irlandei de Nord rezultă din faptul că „plantarea" de colonişti britanici a avut mult mai mult succes decât în oricare altă parte a Irlandei. Invazia normandă a Irlandei în secolul al XII-lea a impus pur şi simplu o nobilime străină într-o societate irlandeză nativă care era deja, în mare măsură, feudală. Intenţia implantărilor ulterioare a fost crearea de condiţii mai paşnice şi mai stabile, prin excluderea irlandezilor nativi de pe mari suprafeţe de pământ şi înlocuirea lor cu colonişti britanici loiali.

În Ulster, care s-a situat multă vreme împotriva conducerii britanice, procesul a început la începutul secolului XVII odată cu colonizarea neoficială de către prezbiterienii scoţieni în comitatele nord-estice Antrim şi Down, mai puţin populate. Scoţienii din Ulster au intrat treptat în posesia

totală a acestor comitate, cu excepția regiunilor muntoase Moyle în nord şi Moume în sud. Apoi, după eşecul rebeliunii catolice din 1598-1603 şi după plecarea definitivă a conților rebeli din Ulster, în 1607, James I a decis să colonizeze restul comitatelor din Ulster. Intenția sa a fost de a-i exclude definitiv pe catolicii irlandezi băştinaşi şi, în practică, coloniştii protestanți din Anglia şi Scoția au luat cel mai bun pământ, în special pe văile râurilor, lăsându-i pe catolicii irlandezi în posesia ținuturilor deluroase şi a altor terenuri mai puțin rodnice. Irlandezii au constituit o amenințare la adresa gospodăriilor coloniştilor, în ciuda sprijinului de care s-a bucurat colonizarea după campaniile britanice victorioase ale lui Cromwell în 1649 şi 1650 şi ale lui Wilhelm de Orania, în 1689 şi 1690; ultima a culminat cu celebra bătălie de la Boyne, care încă este sărbătorită în fiecare an, la 12 iulie, de unionişti şi membri ai Ordinului Protestant de Orania.

Aceste victorii au asigurat permanența influenței protestante în Ulster. Cu toate acestea, altercațiile au continuat între colonişti şi catolicii deposedați, în secolele XVII şi XVIII. Către sfârşitul secolului al XVIII-lea de fiecare parte s-au înființat un număr de societăți secrete, în special Ordinul de Orania, în scopul protecției reciproce şi răzbunărilor. Deşi violența fizică s-a diminuat, lupta pentru pământ din zonele rurale a continuat la fiecare vânzare de pământ sau moştenire. Pământurile cultivabile treceau acum rar de la o comunitate la alta.

În oraşe, balanța între cele două comunități era oarecum mai flexibilă. Catolicilor îi se permitea să se stabilească în oraşe cu catedrale, ca Derry, Armagh, Omagh, Newry şi Downpatrick, unde predomină încă. Situația era total

diferită în câteva oraşe cu majoritate protestantă, ca Cookstown şi Enniskillen, care au fost deliberat fondate în zone catolice. La Belfast, proporția de catolici a crescut rapid la începutul secolului al XIX-lea, odată cu dezvoltarea industriei, atingând un vârf de 34% în 1861.

Sursele acestor modele pot fi descoperite cu acurateţe până la mijlocul secolului al XIX-lea, când au început să se facă recensăminte şi, de atunci, proporțiile relative ale celor două comunități au rămas foarte stabile. În comitatele Antrim şi Down protestanții i-au depăşit în număr pe catolici în proporție de 4 sau 5 la 1. În Belfast, proporția s-a oprit la 2 la 1. În comitatele Londonderry şi Armagh a rămas o mică majoritate de protestanți, iar o mică majoritate de catolici au rămas în Tyrone şi Fermanagh.

Proclamarea Republicii Irlanda la Dublin în 1916 şi Declarația din 1919 au fost rezultatul frustrării de secole a irlandezilor în ce priveşte tratamentul inegal la care au fost supuşi sub conducerea englezilor şi convingerii că numai separarea completă, obținută prin forță, poate face dreptate națiunii irlandeze. Prin urmare, independența era esențială, chiar dacă prețul ei era separarea.

Actul privind Guvernarea Irlandei din 1920, care era menit să acorde Irlandei o autoguvernare limitată, deşi menținea suveranitatea britanică, a fost respins de mişcarea irlandeză Sinn Fein, deoarece compromitea independența Republicii Irlanda. Totuşi, actul ar fi creat nu numai două parlamente regionale, pentru Irlanda de Nord şi, respectiv, pentru Irlanda de Sud, ci şi un Consiliu al Irlandei care urma să fie vehiculul unei eventuale unități politice. Când lupta militară

care a urmat a dus la o nouă ofertă a Angliei, prin Tratatul anglo-irlandez din 1921, de statut de dominion similar cu cel al Canadei, dezbaterile din Dail (parlamentul irlandez) s-au concentrat aproape exclusiv pe simbolurile rămase de la stăpânirea britanică (ca de exemplu jurământul de credință şi statutul regelui ca şef al statului) şi intruziunea lor asupra independenței depline; separarea şi dreptul Irlandei de Nord de a vota singură ca parte a unui stat liber nici nu erau menționate.

Războiul civil greu care a avut loc după tratatul din 1921, a dus la victoria partidului care era de partea tratatului (cunoscut mai târziu sub numele de Fine Gael) şi, de fapt, a ratificat separarea.

Cei care au pierdut războiul civil s-au separat într-o majoritate hotărâtă să lupte prin mijloace politice pentru anularea reglementării din 1921 (prin partidul Fianna Fail) şi o minoritate care se angaja să restabilească Republica Irlanda prin forță. Armata Provizorie a Republicii Irlanda (IRA) pretinde că este succesorul acestor forțe care au luptat pentru independență în anii 1920.

Când Fianna Fail a preluat puterea în 1932, a adoptat o serie de măsuri pentru ca statul irlandez să-şi câştige independența completă. Aceasta a fost obținută în 1949, când Irlanda a ieşit din Commonwealth şi s-a declarat republică deplin independentă. Deşi aceste eforturi de afirmare a identității şi statalității au deschis un drum urmat de multe alte foste colonii după al Doilea Război Mondial, ele au fost urmărite fără să se țină cont (sau s-a ținut cont într-o foarte mică măsură) de impactul lor asupra

țelului național de unire a nordului cu sudul. Unitatea, ca țel principal, ar fi trebuit să dicteze o abordare total diferită a relațiilor dintre Marea Britanie şi Irlanda.

Cum şi de ce s-au menținut cele două comunități din Irlanda de Nord atât de puțin schimbate în decursul anilor, în contrast cu republica? Răspunsul este că aceste comunități alcătuiesc un grup aparte şi că fiecare comunitate este destul de mare şi destul de condensată pentru a-şi susține creşterea naturală. Rata crescută a natalității în comunitatea catolică s-a situat în contrast cu nivelul ridicat al emigrării care, la rândul lui, poate fi legat de problema locului de muncă.

Procesul de segregație începe cu educația. În Irlanda de Nord există două sisteme distincte de şcoli, un sistem statal şi un sistem catolic independent. Deşi şcolile de stat nu sunt, din punct de vedere oficial şi legal sectare, în practică ele sunt protestante, în parte deoarece catolicii, de fapt, nu se duc la aceste şcoli şi parțial deoarece comitetele lor administrative sunt formate în mare măsură din reprezentanți ai bisericilor protestante, ale căror şcoli independente sunt, în realitate, controlate de sistemul statal. Şcolile catolice care, teoretic, primesc aceleaşi fond de bani ca şi şcolile din sistemul statal, educă elevii în credința şi etosul catolic şi, prin urmare, nu au, de fapt, elevi protestanți.

Separarea dintre cele două comunități se extinde asupra multor alte aspecte ale vieții zilnice[697]. Desigur, cele mai multe căsătorii sunt încheiate între membrii aceleiaşi comunități şi familia şi societatea exercită presiuni

considerabile asupra acelor care îndrăznesc să contracteze „o căsătorie mixtă”. Multe activități care se desfăşoară în timpul liber, în special în zonele rurale, sunt organizate de biserici şi de organizațiile asociate. Sunt chiar două sporturi distincte practicate: catolicii sunt încurajați să joace fotbal galez şi hochei pe iarbă, în timp ce protestanții sunt încurajați să joace jocuri englezeşti tipice ca fotbal, rugby şi cricket. În mod similar, sunt divizate comerțul şi profesiunile.

Aceste sisteme sociale sunt destinate să sprijine o gamă largă de meserii şi servicii, pe cât mai mult posibil în cadrul fiecărei comunități şi rezultatul este rărirea contactelor dintre ei. Este posibil şi foarte normal să duci o viață plină şi variată în Irlanda de Nord, fără a avea un contract real cu persoanele din altă comunitate. Desigur separarea nu poate fi completă, iar în fabrici, în magazinele mari şi în administrația publică oamenii sunt amestecați. Totuşi, chiar şi în aceste sectoare există scheme bine stabilite[698].

Aceste exemple – şi s-ar putea da multe altele – arată măsura în care Irlanda de Nord este o societate divizată. Nu este numai o problemă de segregare socială şi de diferențiere economică. Cele două comunități au păreri complet diferite asupra lumii în care trăiesc. Comunitatea naționalistă vede Irlanda ca pe o unitate politică şi geografică care are dreptul să fie guvernată independent. Comunitatea unionistă nu vede nimic rău în separarea Irlandei şi continuarea legăturii cu Marea Britanie. Comunitatea naționalistă se consideră parte a națiunii irlandeze, care este considerată catolică, galeză şi, în mod esențial, non-britanică. Comunitatea unionistă se simte exclusă din acest tip de comunitate

irlandeză şi se agaţă tot mai tare de identitatea ei britanică, non-irlandeză.

Există diferite moduri de percepere a lucrurilor. De obicei, unioniştii neagă existenţa unei diferenţieri sau discriminări reale în probleme de ocupare a locurilor de muncă şi consideră că statisticile care dau alte date sunt suspecte sau părtinitoare. Mulţi naţionalişti contestă acurateţea cifrelor oferite de ultimul recensământ privitor la puterea relativă a celor două comunităţi. Ambele comunităţi percep total diferit cauzele recentelor „tulburări" şi a ceea ce se întâmplă în prezent în timpul numeroaselor incidente şi operaţiuni de securitate.

Diviziunea comunităţii din Ulster nu a început cu separarea. În secolul al XVIII-lea, disputele sectare erau endemice în zonele rurale şi Belfastul era binecunoscut pentru practicile sectare întrebuinţate în ocuparea locurilor de muncă şi pentru revoltele sectare din secolul al XIX-lea. Cu excepţia unei scurte perioade de timp, de la sfârşitul secolului al XVIII-lea, când dizidenţi protestanţi şi catolici şi-au unit forţele ca Irlandezi Uniţi împotriva autorităţii engleze, autorităţile britanice se puteau bizui doar pe protestanţii din Ulster şi pe restul anglo-irlandezilor pentru a suprima rebeliunile sau dezordinile catolice.

Diferenţele politice dintre cele două comunităţi au devenit mai importante după crearea Irlandei de Nord în 1920. Deşi, la început, unioniştii din nord nu au dorit un stat separat, ei au acceptat reglementarea din 1920 şi curând a început să le placă puterea pe care le-o dădea aceasta. De acum înainte, diviziunile sectare nu erau numai o problemă

periferică în contextul politic mai larg; ele au devenit motorul politicii într-un stat în care una dintre părți dorea unirea, iar cealaltă fragmentarea.

Prima sarcină a guvernului partidului unionist inaugurat la Belfast în 1921 a fost să-şi stabilească autoritatea în toate cele şase comitate din Irlanda de Nord, în prezența campaniei de gherilă dusă în continuare de IRA şi de alte trupe. Guvernul britanic i-a acordat, într-o măsură mai mare sau mai mică, libertate de acțiune în scopul organizării unei armate proprii pentru înlocuirea armatei britanice care urma să se retragă[699]! Au fost create trei forțe speciale separate pentru a suplimenta Corpul Polițienesc Regal din Ulster (RUC) şi care au preluat sarcina de la Corpul Polițienesc Regal Irlandez pentru întreaga Irlandă. Autoritatea legală pentru arestarea şi închiderea suspecților a fost acordată pentru prima dată prin Actul de restaurare a ordinii în Irlanda din 1920, care a continuat acordarea de puteri mai mari forțelor britanice în conformitate cu Regulamentul din domeniul apărării (valabil în caz de război) şi apoi în conformitate cu Actul de autoritate civilă (puteri speciale) din Irlanda de Nord din anul 1922.

Noul regim a fost pus în fața unei confruntări similare şi în domeniul politic. Mulți naționalişti au refuzat să aibă de a face cu instituțiile noului stat. Acest lucru a provocat probleme deosebite în districtele guvernamentale locale în care naționaliştii aveau majoritatea voturilor. La început, guvernul unionist a trebuit să facă reglementări temporare în scopul administrării acelor districte în care consilierii naționalişti au votat în favoarea secesiunii şi au refuzat să-şi îndeplinească datoriile obişnuite. Pe termen mai lung, a căutat să rezolve această problemă prin refixarea granițelor

guvernului local în zonele sensibile, pentru a crea majorități unioniste în zone care altfel ar fi fost controlate de naționaliști. Cele mai evidente exemple de falsificare au apărut în Derry City și în comitatul Fermanagh[700]. Cu toate acestea, în multe zone locale guvernamentale existau suficienți alegători ai Partidului Unionist, dat fiind dreptul de vot relativ restrâns pentru guvernul local la acea dată și faptului că o proporție tot mai mare din populația catolică era întotdeauna sub vârsta necesară votării, ceea ce nu mai necesita frauda electorală.

În alegerile pentru parlamentul nord irlandez, Stormont, Partidul Unionist s-a bazat pe puterea naturală de votare, prin care obținea, în mod obișnuit, aproape 40 de locuri din totalul de ceva mai mult de 50 de locuri, permițând naționaliștilor să dețină locurile rămase vacante. Decizia luată în 1929 de guvernul unionist de a anula sistemul de votare prin reprezentare proporțională, care fusese garantat plin acordul din 1920 pentru o perioadă de minimum trei ani, era destinată mai degrabă scopului de a limita posibila fragmentare a votului partidului unionist și dezvoltării oricărei forme de opoziție alternativă, în special Unioniștii Laburiști, decât reducerii numărului naționaliștilor membri ai parlamentului.

Problema politică cea mai serioasă și de durată a unioniștilor era temerea că populația naționalistă va crește mai repede decât cea unionistă. Ținând cont de rata mare a natalității în rândul catolicilor și de faptul că naționaliștii se bazau pe acest lucru, problema era una reală. În sectorul privat, mulți patroni protestanți – și majoritatea erau patroni protestanți – îi favorizau pe membrii propriei comunități. Rezultatul fiind lipsa locurilor de muncă pentru

catolici, s-a încurajat astfel emigrația, care era privită de unioniști ca un mijloc de a contrabalansa rata mare a natalității în comunitatea catolică.

În sectorul public, situația era asemănătoare. Conform Actului privind Guvernarea Irlandei din 1920, orice formă de discriminare legislativă ar fi fost ilegală. Totuși, atât la nivel guvernamental central, cât și local, Partidul Unionist avea posibilitatea de a se asigura că protestanții erau numiți în cele mai multe dintre locurile de muncă, iar catolicii erau excluși din pozițiile cheie. Opoziția multor catolici de a candida pentru o slujbă sau de a accepta un loc de muncă oficial într-un stat pe care ei preferau să nu îl recunoască constituia un avantaj suplimentar din acest punct de vedere, iar guvernul nu a făcut nimic pentru a-l contracara. S-a estimat că în 1971, după 50 de ani de guvernare a Partidului Unionist, rata de șomaj în rândul catolicilor era de două ori mai mare decât în rândul protestanților[701].

În ceea ce privește alte probleme, guvernul unionist a adoptat o poziție conservatoare, prin evitarea amestecului statului în probleme sociale și economice, cu excepția faptului că ținea pasul cu legislația britanică în domeniul asigurărilor sociale și a beneficiilor pentru asigurări sociale. În această abordare a fost încurajat de un acord cu guvernul britanic prin care diferențele de cost erau suportate prin subsidii britanice.

Singura încercare serioasă de a înlătura una dintre cauzele diviziunii în comunitate, proiectul pentru educație integrată, care a fost propus în anii 1920, nu a mai fost aplicat datorită opoziției combinate a bisericilor protestante și

catolice. Pe de altă parte, din când în când au fost adoptate măsuri care, deşi fără importanţă în sine, subliniau ilegalitatea afirmării oricărei forme de identitate irlandeză din partea minorităţii. Printre cele mai bune exemple se numără interdicţia din 1949 de a denumi străzile în irlandeză şi Actul (de afişare a) steagurilor şi emblemelor din 1954, prin care se urmărea împiedicarea afişării tricolorului irlandez, fără ca acest lucru să fie interzis oficial. În plus, Partidul Unionist a colaborat cu autorităţile succesive care controlau BBC-ul din Belfast, pentru a se asigura că identitatea irlandeză a unui larg segment al comunităţii era ignorat şi că în restul Regatului Unit se crea impresia falsă de armonie provincială[702].

Efectele acestei abordări negative şi sectare a guvernului, care se situa pe o poziţie favorabilă Partidului Unionist, erau în întregime previzibile, întreaga comunitate catolică se simţea exclusă de la guvernarea provinciei şi împotriva ei se comiteau discriminări în ocuparea locurilor de muncă şi în exprimarea aspiraţiilor sale de unitate cu Irlanda. Mulţi catolici au continuat să privească Irlanda de Nord ca pe un stat ilegitim. Reprezentanţii lor aleşi au preferat fie politica abţinerii, fie au continuat să nege însăşi existenţa statului. Acest lucru permitea Partidului Unionist să justifice excluderea lor din procesul de guvernare şi din anumite tipuri de activităţi.

Politicile adoptate de guvernele succesive din Republica Irlanda sunt supuse unor critici severe. Deşi constituţia iniţială a Statului Liber Irlandez „a căutat să elaboreze un statut de minoritate pentru unionişţii din sud şi a făcut acest lucru cu succes”[703], acest lucru nu descrie cu precizie politicile şi practicile urmărite de republică în privinţa

minorității protestante. Luând în considerație dimensiunea şi condițiile diferite ale minorităților din ambele laturi ale Irlandei după 1920, recordul de intoleranță şi desconsiderare pentru alte interese decât cele ale majorității era, în mare măsură, acelaşi atât în nordul, cât şi în sudul graniței.

În ceea ce priveşte problemele sociale şi religioase, politicile urmate de republică din 1920 au convertit, în mod progresiv, un stat considerat pluralist, într-un stat confesional sau sectar. Literatura considerată împotriva bisericii catolice era cenzurată. Posibilitatea de a obține divorțul a fost eliminată. În 1937, a fost adoptată o constituție catolică clară şi au fost adoptate multe alte legi şi practici care să ducă la îndeplinire punctele de vedere ale majorității catolice, fără a ține seama de cele ale minorității protestante.

Se argumentează câteodată că toate acestea au reprezentat consecința inevitabilă a separării, care a dus la crearea unei majorități predominant catolice în sud. Dar acest lucru este un verdict prea generos dat unui stat care a ignorat sau a călcat în picioare valoarea minorităților protestante atât în cele 26 de comitate din republică, cât şi în cele 32 de comitate pe care republica aspira să le conducă. Deşi era natural ca un stat nou format să-şi afirme independența şi, în acelaşi timp, era esențial pentru el să-şi creeze o identitate culturală distinctă, maniera în care aceste scopuri au fost urmărite a adus mari prejudicii unioniştilor din nord şi a făcut ca şi convingerile lor politice fie mai greu de criticat din interiorul sau din afara Irlandei de Nord. Consecințe negative similare ale „constituirii națiunii” pot fi remarcate în cazul statelor Nicaragua, Sudan şi Sri Lanka.

„PROBLEMELE” ACTUALE

Evenimentul care a precipitat căderea regimului Stormont în 1972 a venit dintr-un sector neaşteptat – nu de la naţionaliştii tradiţionali împotriva cărora unionişti şi-au pregătit apărarea, ci din partea mişcării pentru drepturile civile care, iniţial, nu a fost sectară. În anii ’60 s-au îmbunătăţit condiţiile economice şi sociale din Irlanda de Nord la fel ca şi în restul Regatului Unit. Campania IRA dintre 1956-1962 nu a fost puternic sprijinită şi a fost reprimată cu uşurinţă. A apărut o generaţie nouă de catolici, relativ prosperă, ieşită din şcoli şi universităţi şi, asemeni multor alţi protestanţi contemporani, a respins atât politica sectară sterilă a Partidului Unionist, cât şi a Partidului Naţionalist. Cerinţa lor fundamentală, influenţată de campania pentru drepturile civile dusă de negrii din Statele Unite, era tratamentul politic şi economic egal pentru ambele comunităţi în cadrul constituţional constituit, în contextul Irlandei de Nord atenţia a fost îndreptată asupra existenţei în continuare a Actului pentru puteri speciale, necesităţii unui număr mai mare de slujbe şi locuinţe şi repartizarea lor mai corectă şi inegalităţilor drepturilor cetăţeneşti în cadrul guvernamental local, din pricina eşecului guvernului unionist de a adopta reformele britanice de după război.

A fost greu pentru guvernul unionist din Irlanda de Nord să răspundă cerinţelor de acest tip altfel decât în termeni sectari, în ciuda stabilirii unor mai bune relaţii cu republica la mijlocul deceniului al şaselea. Tradiţionaliştii din partid au intuit un complot republican şi au reacţionat în consecinţă. Asociaţia Drepturilor Civile din Irlanda de Nord a organizat marşuri şi demonstraţii, la care s-a răspuns cu

contramarşuri şi demonstraţii ale loialiştilor extremişti conduşi de tânărul reverend Ian Paisley. Guvernul şi poliţia au adoptat o politică de interzicere a marşurilor în favoarea drepturilor civile. Restul poveştii este cel obişnuit: o creştere a violenţei pe străzi între cei care susţineau campania pentru drepturi civile şi poliţie; implicarea crescândă a loialiştilor; erupţia unor confruntări grave între secte în vara anului 1969; masarea de trupe britanice la Derry şi Belfast în încercarea de a constitui o forţă de menţinere a păcii mai accesibilă decât politica locală; şi reapariţia treptată a IR A în rolul de apărător al comunităţii catolice faţă de atacurile loialiştilor şi a represiunii forţelor de securitate.

Aceste evenimente au forţat guvernul britanic să abandoneze politica sa, stabilită în anii ’20, de a evita implicarea sa în „problema irlandeză”; autonomia Irlandei de Nord a trebuit să cedeze în faţa violenţei în creştere şi a dorinţei de a restabili ordinea în ceea ce constituia, totuşi, o parte integrantă a Regatului Unit. Iniţial, guvernul britanic a căutat să-şi limiteze angajamentul luat de menţinere a păcii între cele două comunităţi şi de a face presiuni asupra guvernului unionist pentru implementarea unui program de reformă, dar treptat s-a implicat din ce în ce mai mult în problemele politice şi de securitate. Rezistenţa arătată de aripa conservatoare a Partidului Unionist în ce priveşte o mare parte a programului de reformă a însemnat faptul că presiunea politică de la Londra trebuia să fie menţinută pe o bază mai mult sau mai puţin constantă. Nivelul în creştere al activităţii teroriste şi revoltele permanente de stradă au făcut ca operaţiile conjugate ale poliţiei şi armatei să capete o foarte mare importanţă.

Acest lucru a devenit evident în august 1971 când, la insistența guvernului unionist[704], a fost reintrodusă detenția fără proces. Armata britanică a fost folosită în această operațiune pentru a ajuta la arestarea şi interogarea unui mare număr de republicani suspecți, aleşi de Secția Specială a RUC din dosare vechi şi neclare, în care diferențele dintre activiştii politici şi terorişti erau minore. Rezultatul a fost unirea întregii comunități catolice împotriva regimului Stormont, creşterea recrutărilor IRA şi intensificarea activităților teroriste.

Puternicul protest internațional care a urmat după uciderea celor 13 demonstranți catolici la Derry la 30 ianuarie 1972, zi cunoscută sub numele de „Duminica Sângeroasă" a condus la decizia ca Londra să-şi impună controlul direct asupra tuturor aspectelor legate de securitate şi administrarea justiției. Deoarece guvernul unionist a respins aceasta, guvernul britanic a suspendat regimul din Irlanda de Nord în martie 1972.

Suspendarea regimului Stormont şi impunerea conducerii directe de la Londra a fost numai un expedient temporar. Strategia guvernului britanic a fost să „elimine granițele politice" prin organizarea unui referendum în care să se hotărască dacă Irlanda de Nord urma să rămână parte a Regatului Unit sau să se alipească Republicii, restabilind apoi un sistem de guvernare regională în care reprezentanții întregii comunități vor avea posibilitatea de a împărți puterea şi influența. Primul sondaj privitor la granițe s-a ținut în martie 1973 şi un nou Act de Constituire al Irlandei de Nord a fost legiferat câteva luni mai târziu. Acesta din urmă stipula alegerea unei Adunări camerale unice şi numirea unui ministru ales dintre membrii Adunării cu

condiția ca acest ministru „să fie în mare măsură acceptat de întreaga comunitate” şi să formeze baza „guvernării cu consimțământul tuturor”.[705] Actul reglementează în mod specific anularea oricărei legislații sau acțiuni ale executivului considerate discriminatorii[706].

La început, lucrurile au mers relativ bine. După alegerile din 1973 pentru Adunare, guvernul britanic a putut să obțină acordul liderilor celor mai multe partide majore nord-irlandeze de a forma un executiv „în care toți participă la putere”. Cu toate acestea, Partidul Catolic, Partidul Laburist democratic şi Social şi-au condiționat participarea de crearea unei „dimensiuni irlandeze” semnificative în cadrul noilor aranjamente. La sfârşitul anului 1973 s-a ținut la Sunningdale o conferință la vârf pentru a negocia aceste pretenții, în urma căreia guvernele britanic şi irlandez şi partidele importante din Irlanda de Nord au căzut de acord să se creeze un Consiliu al Irlandei având reprezentanți din Irlanda de Nord şi din Republică, aşa cum a fost preconizat inițial în 1920 şi să existe de asemenea o singură autoritate polițienească în toată Irlanda,

Această dimensiune irlandeză a fost cea care a dus la căderea executivului în care toți participau la putere, curând după ce a intrat în atribuții, în ianuarie 1974. Ian Paisley şi alți membri ai Adunării, care au refuzat să participe la conferința de la Sunningdale şi la alte conferințe, au profitat de avantajul unor alegeri neplanificate la Westminster pentru a porni o campanie împotriva Consiliului Irlandei, pe care au calificat-o ca primul pas întreprins în scopul unificării şi au câştigat o majoritate clară de voturi unioniste. Atunci când, în mai 1974, un mare număr de muncitori protestanți au participat

la greva Consiliului Muncitorilor din Ulster, care a paralizat întreaga regiune, executivul s-a prăbuşit.

Din 1974 secretarii de stat britanici au făcut încercări repetate pentru a ajunge la un consens cu politicienii din Irlanda de Nord asupra unui mod de administraţie delegată, prin care reprezentanţii ambelor comunităţi să poată participa la putere. Toate aceste încercări au eşuat. De fiecare dată partidele unioniste au refuzat să participe la puterea executivă alături de „republicani" şi partidele naţionaliste au refuzat să intre în orice structură guvernamentală, care nu includea o dimensiune irlandeză substanţială. Adunarea Irlandei de Nord, reînfiinţată în 1982 pentru a urmări cu atenţie desfăşurarea procesului de guvernământ, nu se mai întruneşte şi a fost boicotată de la crearea ei atât de SDLP, cât şi de Sinn Fein (aripa politică a IRA).

DREPTURILE OMULUI ŞI POLITICA DE SECURITATE

După cum s-a dovedit mai târziu, se poate spune că principala cauză a violenţelor din Irlanda de Nord a fost eşecul guvernului britanic în lupta cu problemele politice esenţiale. Cu toate acestea, politica de securitate pe care a aplicat-o a înrăutăţit situaţia, în mod special incapacitatea aparentă a autorităţilor de a recunoaşte şi elimina abuzurile care apar în timpul operaţiunilor desfăşurate în situaţii de urgenţă. Deoarece aceste abuzuri au fost resimţite de comunitatea catolică, rezultatul a fost lipsa de încredere

sporită în administrarea justiției resimțită de mulți catolici, şi exacerbarea antagonismului latent la orice formă de conducere britanică. Deşi unele dintre cele mai grave abuzuri au fost controlate în cele din urmă, de obicei măsurile se luau după ce răul fusese făcut[707].

După ce a aplicat diverse tactici de securitate militară în Malaysia, Kenya şi în alte părți, armata britanică şi-a depăşit atribuțiunile odată cu arestarea şi reținerea suspecților în cadrul unei acțiuni de supraveghere a maselor în zonele catolice[708]. Mii de oameni obişnuiți din regiunile republicane au fost arestați şi chestionați cu regularitate şi zilnic erau făcute „numărători de capete" pe fiecare stradă pentru a alcătui dosare complete cu informații. Acest lucru a slăbit chiar şi rezistența acelor catolici care se opuneau organizației IRA şi astfel IRA a putut să facă în continuare recrutări şi să desfăşoare acțiuni, în ciuda arestărilor şi a încarcerării a sute de membri ai săi, încă de la sfârşitul anilor 1960 s-au făcut încercări de a prezenta diferitele aspecte ale situației din Irlanda de Nord în conformitate cu procedurile stabilite de Convenția Europeană a Drepturilor Omului, la care Regatul Unit este semnatar; cele mai multe se refereau la pretinse violări ale drepturilor omului de către forțele de securitate britanice şi de poliția nord-irlandeză[709]. În 1978, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a decis că la sfârşitul anului 1971 englezii au aplicat „tratamente inumane sau pedepse" (dar nu au „torturat") ca parte a practicii „interogării în profunzime"; ea a respins plângerile de discriminare împotriva minorității catolice republicane din închisori şi alte metode[710]. Eşecul sistemului european de a soluționa pretenții anterioare, de exemplu, discriminarea în ocuparea locurilor de muncă şi acordarea locuințelor, nu a lăsat comunității internaționale nici o cale

de a influența situația din Irlanda de Nord înainte de izbucnirea violențelor în masă.

Au apărut probleme noi. Abandonarea încarcerării din 1975 a sporit încrederea că se vor obține informații de la suspecți în timpul interogărilor prelungite şi intense. Inițial, numeroase referiri la tratamentul inuman aplicat şi la bătăile din timpul interogărilor au fost considerate simplă propagandă. În 1978, când Amnesty International a publicat un raport deosebit de critic, guvernul a răspuns prin instituirea unui comitet de anchetă pentru procedeele de interogare[711]. Acest lucru a făcut să se impună controale interne stricte asupra practicilor de interogare şi nemulțumirile provocate de tratamentul aplicat s-au redus considerabil[712].

În 1978, un alt aspect al acestei practici a început să creeze probleme serioase. Mulți membri IRA, condamnați în „curți Diplock”[713] după 1976, au refuzat să poarte hainele obişnuite de închisoare sau să muncească aşa cum li s-a cerut. Când nu li s-a permis să-şi poarte propriile haine, ei au refuzat să poarte uniformele de detenție şi „au folosit numai păturile”. Când autoritățile au încercat să răspundă cu represalii, cum ar fi refuzul exercițiilor fizice şi alte facilități, prizonierii au recurs la aşa-numitul „protest murdar” – murdărindu-şi celulele cu excremente. În 1980 şi 1981 au fost o serie de greve ale foamei, arma tradițională şi decisivă a protestului irlandez.

Guvernul britanic a putut să obțină o victorie de principiu asupra protestului murdar, prin aceea că Comisia Europeană a Drepturilor Omului a respins cazul

protestatarilor[714] şi asupra grevei foamei, care a fost abandonată în cele din urmă. Comisia Europeană a criticat „abordarea inflexibilă”comisă de autorităţi şi multe dintre cererile prizonierilor, cu precădere dreptul de a purta propriile haine şi o notă de segregare, au fost în cele din urmă acordate.

Un alt episod în povestea fără de sfârşit a proceselor Diplock a fost folosirea sistematică a informatorilor sau „turnătorilor” după cum sunt îndeobşte cunoscuţi[715]. În ceea ce priveşte încarcerarea şi interogarea, arma legitimă împotriva terorismului – folosirea mărturiei informatorilor – a fost discreditată şi devalorizată prin folosirea ei fără discernământ şi prin eşecul procurorilor şi al curţilor de a insista asupra precauţiunilor care trebuiesc luate.

În perioada guvernării directe s-a manifestat un interes sporadic în legătură cu întrebuinţarea forţei letale de către membrii forţelor de securitate. Deşi au fost iniţiate câteva procese, aproape toate au sfârşit cu verdictul „achitat”.

În afară de aceasta, legea cu privire la ancheta parchetului în Irlanda de Nord este interpretată într-o asemenea manieră încât, în cazurile în care nu există acuzare, nu se poate cerceta mărturia decât după un anumit număr de ani de la eveniment. Membri ai minorităţii comunitare şi mulţi observatori independenţi, pur şi simplu, nu cred că aceleaşi reguli care sunt aplicate în cazurile ce implică forţele de securitate, sunt aplicate şi în alte cazuri. Toate aceste practici, cu excepţia sistemului de „folosire a turnătorilor” au fost îndreptate în primul rând împotriva membrilor comunităţilor catolice şi au subliniat, o dată în plus, lipsa

de încredere în metodele de securitate britanice şi în sistemul judiciar englez.

Politica de „ulsterizare” adică delegarea responsabilității care vizează securitatea autorităților polițieneşti din Irlanda de Nord a afectat situația în mod diferit. Slăbirea vigorii sistemului de securitate militară în sine este un lucru de dorit. Dificultatea constă în faptul că toți membrii din RUC şi din Regimentul de apărare paramilitară din Ulster sunt protestanți, în afară de câteva sute, parțial deoarece IRA i-a ucis intenționat pe catolicii din forțele de securitate şi parțial pentru că mulți catolici nu doresc sub nici o formă să li se alăture. Rezultatul este că uneia dintre comunități i s-a dat sarcina de a menține ordinea cu ajutorul poliției în cealaltă comunitate şi antagonismul față de multe aspecte ale metodelor de menținere a securității, resimțit de mulți catolici, a redevenit o problemă sectară care aparține comunității.

ALTE PROBLEME

Conducerea directă de la Londra a avut mai mult succes fiind aplicată în probleme ale administrației zilnice, decât asupra dezvoltării politice şi a progresului în domeniul securității. Sondajele de opinie succesive din Irlanda de Nord au indicat faptul că guvernarea directă aplicată în continuare a fost forma de guvernare cea mai acceptabilă, în general, de ambele comunități, chiar dacă nu este opțiunea preferată a nici uneia. S-a obținut un progres considerabil în eliminarea condițiilor proaste de locuit şi administrarea corectă în serviciile de sănătate şi educație.

Nu poate fi spus acelaşi lucru despre problema foarte importantă a discriminării în angajarea forței de muncă şi raportul din 1987 întocmit de Comisia Consultativă Permanentă din Irlanda de Nord pentru Drepturile Omului a afirmat că şomajul în rândurile catolicilor este de două ori mai mare decât între protestanți[716]. Deşi sărăcia şi lipsurile au fost trăsături atât ale clasei muncitoare protestante, cât şi catolice, ele sunt caracteristice comunității catolice, care a şi resimțit cele mai grave efecte ale unei perioade de 15 ani de dezordine, activitate teroristă şi acțiuni opresive întreprinse de forțele de securitate. Mult mai multe bombe au fost plasate de IRA în oraşele predominant catolice, decât în cele protestante şi chiar în Belfast atentatorii rareori stau de o parte de zonele în care comunitatea lor trăieşte şi munceşte. Drept rezultat, atmosfera din zonele predominant catolice este în mod substanțial mai proastă decât în zonele protestante similare.

Toți aceşti factori – abuzurile în domeniul securității şi a activităților din timpul stărilor de urgență, eşecul guvernului britanic de a realiza un progres în ceea ce priveşte implementarea unei opinii favorabile catolicilor în guvernul Irlandei de Nord şi diferența continuă în nivelele de şomaj şi de lipsuri dintre cele două comunități – au contribuit la adâncirea înstrăinării între catolicii din Marea Britanie şi din comunitatea majoritară. Disperarea care s-a născut la perspectiva rezolvării acestor probleme fie într-un

coji

text britanic, fie în altul pur nord irlandez, a fost un factor important pentru creşterea sprijinului acordat mişcării Sinn

Fein (brațul politic al IRA) şi în sprijinul cererilor de a aborda mai radical problema Irlandei de Nord mai degrabă ca întreg, decât în modul cum a fost preconizată.

OBSERVAȚII ŞI PERSPECTIVE VIITOARE

Orice reglementare a problemei Irlandei de Nord trebuie să se bazeze pe recunoaşterea deplină a dreptului majorității populației din Irlanda de Nord de a decide cărui stat îi aparține. În acest cadru trebuie să fie recunoscute şi identificate şi interesele ambelor comunități. Comunitatea naționalistă minoritară trebuie să fie îndreptățită în special să-şi exprime identitatea irlandeză astfel încât să nu intre în conflict cu dreptul comunității majoritare de a rămâne parte a Regatului Unit. Dacă, în orice moment în viitor, o majoritate din Irlanda de Nord ar trebui să voteze în favoarea unificării cu republica, minoritatea unionistă ar trebui să fi îndreptățită să se bucure de aceleaşi drepturi în cadrul unui Stat irlandez unitar.

Aceste presupuneri stau la baza Acordului anglo-irlandez adoptat la sfârşitul anului 1985 de guvernele de la Dublin şi Londra[717]. În afară de a recunoaşte formal că „orice schimbare în statutul Irlandei de Nord se poate face numai cu consimțământul majorității poporului din Irlanda de Nord... şi că dorința actuală a majorității populației din Irlanda de Nord este să nu se producă nici o schimbare în statutul Irlandei de Nord”[718], acordul a favorizat organizarea unei „Conferințe Interguvernamentale” care are un secretariat permanent cu sediul la Belfast, unde se întâlnesc reprezentanții britanici şi irlandezi la nivel înalt, pentru a discuta despre Irlanda de Nord şi despre relațiile dintre

Irlanda de Nord şi Republică. „Nu este nici o derogare de la suveranitate din partea guvernului Irlandez sau a guvernului Regatului Unit şi fiecare deține responsabilitatea pentru deciziile luate şi administrația guvernamentală aflată sub jurisdicția fiecăruia”[719].

Acordul prevede că cele două guverne vor acționa împreună:

1. pentru armonizarea drepturilor şi identităților celor două tradiții care există în Irlanda de Nord;

2. pentru pace, stabilitate şi prosperitate în întreaga insulă a Irlandei prin promovarea reconcilierii, a respectării drepturilor omului, a cooperării împotriva terorismului şi a dezvoltării cooperării economice, sociale şi culturale[720].

Domeniile specifice la care se va referi Conferința includ problemele politice (inclusiv un forum la care să fie înaintate opiniile minorităților nord-irlandeze, dacă nu s-a realizat n ici un progres spre un guvern acceptabil), probleme legate de securitate, probleme legale (inclusiv posibila armonizare a dreptului penal, extrădării şi jurisdicției extrateritoriale) şi cooperarea la peste graniță în probleme de securitate sau de altă natură.

Unioniştti au obiectat violent chiar şi împotriva rolului consultativ al guvernului irlandez în problemele nordului şi membrii unionişti ai parlamentului de la Westminster şi-au dat demisia în scopul de a provoca alegeri noi sub forma unui referendum asupra acestui acord. Alegerile ulterioare nu au făcut dovada nici unei modificări care ar fi putut

surveni în urma votării (fie pentru, fie împotriva acordului) şi violența sporadică a continuat câteodată prin raiduri întreprinse de unioniştii militanți în Republica Irlanda.

La un an de la adoptarea acordului, acesta a rămas

subiectul profundelor suferințe ale comunității loialiste (unioniste), care afirmă că ei [sic] nu au fost niciodată consultați şi că pactul vizează o Irlandă unită în care ei ar deveni o minoritate oprimată. Pactul este de asemenea subiectul amestecului de speranță şt scepticism al naționaliştilor catolici, interesați de drepturi civile mai ferme şi de toleranța identității lor[721].

Deşi acordul anglo-irlandez nu a primit un sprijin larg, cu toate acestea a fost implementat de cele două guverne. Impactul său pe termen lung este ambiguu dar permite ca minoritatea să aibă un cuvânt de spus (prin guvernul irlandez) în politica ce afectează Irlanda de Nord, cea mai importantă fiind cea formulată la Londra, în absența oricărui acord privitor la un guvern delegat în nord.

Limitele politice ale acordului anglo-irlandez sunt ilustrate de reacțiile la o serie de acțiuni britanice în domeniul menținerii ordinii şi a securității la începutul anului 1988, care „au reîntărit convingerea de durată că aici (în Irlanda) nici un catolic irlandez, din nord sau din sud, cu sau fără acord, nu poate să se aştepte la ceva bun de la justiția engleză”[722]. Cu toate acestea, acordul a supraviețuit.

Dificultatea cu care s-au confruntat britanicii în încercarea de a înființa un guvern delegat în Irlanda de Nord, la care pot participa reprezentanți din ambele comunități, poate fi atribuită lipsei de claritate în ceea ce priveşte drepturile respective ale grupurilor minoritare şi majoritare într-o societate divizată. Tradiția legală şi constituțională britanică, spre care evoluează Irlanda de Nord şi Republica, identifică democrația cu regula majorității şi ignoră poziția minorităților. Deşi acest lucru poate să funcționeze în societățile relativ omogene, este impropriu într-o societate comunitară divizată cum este Irlanda de Nord, în care obiectivele politice ale celor două grupuri sunt fundamental opuse şi unul din grupuri este în poziția de a exercita o dominație mai mult sau mai puțin permanentă. Acum acesta este un lucru recunoscut, în măsura în care guvernul britanic a afirmat clar că puterea nu va fi delegată Irlandei de Nord, numai pe baza regulii majorității.

Alternativa de „participare la putere" nu se poate practica. Nu oferă nici un mecanism de rezolvare a diferendelor care apar într-un cabinet sau în executiv şi încurajează politica care poate duce la izbucnirea unui război prin aceea că decizia ultimă (dacă un guvern comandă acceptarea totală) este lăsată fie la discreția Secretariatului de Stat (aşa cum este în conformitate cu Actul Irlandei de Nord din 1973), fie Parlamentului Britanic (în conformitate cu reglementările „de rulare a delegării puterii" în concordanță cu Actul Irlandei de Nord din 1982).

Deoarece structurile guvernamentale în Irlanda de Nord sunt foarte importante pentru o reglementare de durată, este necesar un sistem mai realist decât cel cerut de reglementările discreționare privitoare la „participarea la

putere". Abordarea cea mai practică este să se prevadă ca legislația şi alte decizii guvernamentale care privesc probleme de interes comun special (de exemplu educația, guvernul local, asigurarea ordinii publice şi securitatea, amplasarea obiectivelor industriale majore şi toate problemele de natură electorală sau constituțională) să necesite o majoritate de voturi în adunarea regională sau în parlament. Majoritatea necesară poate fi diferită pentru diferitele probleme şi o structură de acest fel ar aduce mijloace capabile de a-i implica pe reprezentanții tuturor partidelor în procesul de guvernare, fără a cere un nivel de consens nerealist, care este asumat prin modelul de „împărțire a puterii". Aceasta permite de asemenea, delegarea de atribuțiuni speciale noului corp legislativ din Irlanda de Nord, deoarece s-a încheiat acordul asupra majorității precise care urma să fie cerută pentru fiecare.

Violența şi terorismul au slăbit de la acordul anglo-irlandez, dar nu au încetat. Există o lungă tradiție de activitate paramilitară în întreaga Irlandă şi trebuie să ne aşteptăm ca facțiunile extreme din ambele părți să facă tot ce le stă în putință pentru a face să eşueze orice acord de perspectivă. Activitățile forțelor de securitate – la fel ca şi cele ale teroriştilor – au reprezentat întotdeauna o parte semnificativă a problemei. În general acceptabile şi realizabile, reglementările legale şi cele privitoare la securitate reprezintă un element esențial în orice acord şi după cum a fost recunoscut în acordul din 19B5, acestea trebuie să implice nu numai acțiunea în interiorul provinciilor, dar şi reglementările de la şi din afara granițelor[723].

Nu există nici o soluție imediată pentru a face problema forțelor de securitate existente în Irlanda de Nord mai acceptabilă pentru minoritate, încercarea de a înlocui armata britanică cu o forță internațională de menținere a păcii ar reprezenta un risc serios, întrucât acest lucru ar atrage atenția tuturor părților că statutul constituțional al Irlandei de Nord, ca parte a Regatului Unit, e îndoielnic. Nu ar fi acceptabil din punct de vedere practic sau politic să se suspende Corpul Polițienesc Regal din Ulster şi să se creeze o forță polițienească în întregime nouă în Irlanda de Nord sau în întreaga Irlandă.

Nu există de fapt nici o alternativă practică de a se sprijini pe RUC, ca o forță polițienească unitară, non-sectară, pentru întreaga Irlandă de Nord. Acest lucru nu înseamnă, totuşi, că nu se poate întreprinde nimic pentru a face RUC mai acceptabilă pentru comunitatea minoritară.

RUC ar putea să fie făcută răspunzătoare în mod efectiv față de reprezentanții ambelor comunități, prin reconstituirea Autorității Polițieneşti a Irlandei de Nord mai puternică şi mai direct reprezentativă şi prin stabilirea unei rețele de comitete de legătură între polițiile locale cu puteri statutare de consultare şi investigație în problemele de interes local[724]. O încredere mai mare în RUC şi un nivel mai înalt de recrutare printre membrii comunității minoritare ar putea fi încurajat prin dezvoltarea legăturilor între RUC şi forțele de poliție din republică, similare cu cele existente între RUC şi poliția din Marea Britanie. Ar trebui să constituie o practică firească pentru ambele organisme, de a face reclamă şi recrutări în întreaga Irlandă, ceea ce ar da un sens pozitiv principiului mişcării libere a forței de muncă în Comunitatea Europeană. Obiectivul final ar fi să se dispenseze de orice

sprijin militar în favoarea unei forţe poliţieneşti neînarmate, care să acţioneze în şi în afara comunităţii, alta decât cea care ar fi necesară în condiţii normale.

Deşi se menţine actualul nivel de activitate teroristă, continuarea atribuţiunilor impuse de starea de urgenţă din Irlanda de Nord şi în Republică este probabil inevitabilă. Din nefericire, autorităţile au subestimat întotdeauna efectele contraproductive ale practicilor şi legilor aplicate de securitate, care nu inspiră stimă generală nici unei comunităţi.

Atribuţiile de a aresta şi interoga trebuie să fie reformulate pentru a arăta că sunt folosite numai acolo unde există suspiciunea că o persoană particulară a fost implicată într-o activitate criminală gravă, şi nu, după cum este cazul, în scopul adunării de informaţii generale în zonele suspecte. Sistemul de curţi fără juraţi – Diplock – va fi limitat strict pentru acele cazuri pentru care s-a subliniat că există riscul major de intimidare ajuraţilor. De asemenea, este nevoie urgentă de a avea mijloace mai eficiente care să se ocupe de pretinsele abuzuri şi întrebuinţări greşite ale forţei letale de către membrii forţelor de securitate. În sfârşit, este nevoie de procedee noi pentru ca investigaţiile publice să fie făcute mai rapid în cazurile de împuşcare neclarificate şi în alte incidente controversate în care sunt implicate forţele de securitate.

Toate aceste reforme sunt direct legate de două reguli fundamentale care se referă la terorism într-o societate divizată: trebuie să fie arătat că orice derogare de la legea obişnuită este strict necesară pentru administrarea efectivă

şi corectă a justiţiei şi că trebuie să fie însoţită de garanţii speciale pentru a preveni abuzurile şi pentru a menţine ordinea publică[725]. Aceste principii au fost ignorate prea multă vreme în Irlanda de Nord şi au avut efecte dezastruoase.

Nu poate fi aşteptată nici o „soluţie" simplă care ignoră identitatea şi angajamentele luate; pentru ca aceasta să aibă succes în actualele circumstanţe nu ajută la nimic să afirmăm că ea va funcţiona în viitor dacă circumstanţele vor fi diferite. Problema esenţială este dacă o reglementare echilibrată pentru şi în afara comunităţii poate fi făcută astfel încât să funcţioneze în anii '90. Răspunsul este că poate funcţiona dacă există destulă hotărâre pentru a preîntâmpina rezistenţa iniţială, care se poate anticipa de ambele părţi, dacă se va acorda o atenţie deosebită pentru a demonstra acceptabilitatea generală a pachetului de legi şi dacă sunt destui stimuli economici pentru ca cele două comunităţi din Irlanda de Nord să facă această încercare.

S-a manifestat o reacţie viguroasă din partea politicienilor şi forţelor paramilitare din ambele părţi împotriva oricărei încercări de a implementa o reglementare în interiorul şi în afara comunităţii. Răspunsul cel mai convenabil dat acestor contestaţii este cel adoptat până acum atât de guvernul britanic, cât şi de cel irlandez – hotărârea de a accentua pe acele părţi ale programului care necesită sprijinul activ al tuturor partidelor din Irlanda de Nord şi rezistă provocărilor nedemocratice din stradă. Este de asemenea esenţial ca guvernul britanic să-şi ia angajamentul serios de a proteja drepturile omului şi de a implementa o soluţie obiectiv acceptabilă (chiar dacă numai pentru moment) pentru a-şi menţine legitimitatea în lupta împotriva violenţei teroriste

continue, venite atât din partea IRA, cât şi a extremiştilor protestanţi loiaîişti.

Există o distincţie importantă între acceptabilitatea generală a unei reglementări de către ambele comunităţi şi crearea unui nivel ridicat de sprijin pentru aceasta. Nu există nici o soluţie în prezent pentru problema Irlandei de Nord care să întrunească sprijinul entuziast al majorităţii din ambele comunităţi. Chiar se spune câteodată în Irlanda de Nord că dacă o propunere este atacată de ambele părţi, atunci înseamnă că este corectă. Acest lucru este absurd. Contrariul – dacă o propunere este entuziast sprijinită de una dintre părţi atunci este probabil greşită – este mai aproape de adevăr. Aceasta înseamnă că un vot direct dat unui anumit pachet de legi, fie într-un referendum separat, fie în contextul alegerilor generale pentru o adunare a Irlandei de Nord sau pentru Parlamentul de la Westminster, este puţin probabil să ofere o măsură precisă a acceptabilităţii. Aşa cum este cazul acordului chino-britanic asupra Hong Kongului[726] şi acordului Gandhi-Jayewardene asupra delegării puterii în Sri Lanka[727], impunerea unei soluţii acceptabile şi cordiale de sus poate fi un prim pas necesar către o reglementare permanentă, ca o modalitate de a evita impasul „democratic", care poate rezulta din partea extremelor politice intransigente şi intimidante.

Atunci când autonomia este folosită pentru a justifica intoleranţa şi discriminarea, ea pierde legitimitatea pe care altfel o poate avea ca mecanism care asigură drepturile fundamentale de egalitate şi participare la guvernare. Este semnificativ faptul că temelia Irlandei de Nord a fost zdruncinată nu de apelurile la naţionalism şi religie, ci de cererile moderne pentru drepturile fundamentale ale omului

şi egalitate. Istoria discriminării comise de majoritate în Irlanda de Nord demonstrează că pericolele vin din partea majorității lor politice, religioase sau culturale permanente, în timp ce sectarismul din Republica Irlanda, din timpul aceleiaşi perioade, ne face să ne gândim că ar fi fost în egală măsură inadmisibil ca drepturile minorității protestante să fie legitimate într-o Irlandă Unită. Dacă acestea sunt lecții mai presus de cele care se referă la ciclurile de violență şi represiune, Irlanda de Nord poate fi văzută ca un exemplu al limitelor autonomiei şi al dificultăților de a rezolva conflictele între minoritate şi majoritate doar prin încercarea de a diviza entitățile politice în cele mai mici părți posibile.

Capitolul 12: POPORUL SAAMI (LAPP) DIN NORVEGIA, SUEDIA ŞI FINLANDA

FUNDALUL ISTORIC

Popoarele băştinaşe din Europa de Nord, care locuiesc într-o regiune a cărei mare parte se situează deasupra Cercului Polar, sunt cunoscute sub numele de „Lapp” (în limba finlandeză), „Finn” (în limba norvegiană) sau, după propria lor alegere din ultimii ani, „Saami”. Țara lor de baştină, „Sapmi” (sau Laponia) se întinde sub forma unui arc mare de la peninsula sovietică Kola, peste partea de nord a Finlandei şi de ambele părți ale lanțului muntos care separă Norvegia de Suedia, pe o distanță de aproximativ 1500 km.

Cel puțin jumătate din totalul populației saami, estimată la 60.000 de persoane, se află în Norvegia şi 15-20.000 dintre ei locuiesc în cel mai nordic district norvegian, Finnmark. 17-20.000 de saami se află în Suedia, aproximativ 5000 în Finlanda, şi 2-3000 în Uniunea Sovietică. Cu toate acestea, saami reprezintă o majoritate în numai şase comune norvegiene din centrul comitatului Finnmark (din totalul de peste patru sute din întreaga țară) şi o singură comună în Finlanda; în pofida vastului teritoriu pe care îl locuiesc, ei rămân o mică minoritate în Marea Nordică unde locuiesc peste 16 milioane de oameni[7][2][8]. Cu toate acestea, se poate vorbi de o regiune locuită de saami, general recunoscută, de aproximativ 75.000 kilometri pătrați, care se întinde de la Varanger în nord-estul Norvegiei, prin centrul Finnmarkului şi nordul Finlandei prin Laponia Suedeză.

În ciuda numărului mic, populația saami poate fi împărțită, din punct de vedere geografic şi lingvistic, în patru grupe majore: grupul cel mai larg, saami din nord, locuiesc la nord de paralela 68 (Cercul Polar); grupul mic de saami din est se găsesc în ceea ce este acum Uniunea Sovietică; saami din centru locuiesc în ambele părți ale graniței dintre Norvegia şi Suedia, între paralele 68 şi 66; şi saami din sud locuiesc în Norvegia şi Suedia mai jos de paralele 66. O altă distincție generală care se face este cea între saami „din regiunile muntoase” şi saami „din regiunile maritime”.

Limba saami aparține grupului fino-ugric, înrudită oarecum cu finlandeza şi maghiara, dar distinctă față de limbile germanice care stau la baza suedezei şi norvegiene moderne. Au fost recunoscute cel puțin 10 dialecte diferite, incluzând cele patru limbi saami corespunzătoare celor patru zone geografice menționate mai sus. Până în secolul XX saami era

numai o limbă vorbită, deşi din anii ’70 au fost recunoscute trei ortografii diferite de către organizațiile saami şi nordice. În anul 1971 a fost fondat Comitetul pentru Literatură Saami, şi în 1979 a fost înființată Uniunea Scriitorilor Saami.

Saami erau popor de vânători (care folosesc şi capcane) şi pescari şi au locuit de milenii pe teritoriile care reprezintă acum țările nordice.

În secolele recente, păscutul renilor a devenit cunoscut străinilor ca o activitate tipic saami, deşi mulți saami se ocupă cu agricultura, cu meşteşugurile, pescuitul şi alte ocupații. Desigur, sunt şi mulți saami urbani asimilați, care sunt angajați într-o gamă largă de activități „moderne”, deşi numărul lor este foarte mic.

Saami nu au întemeiat un stat în sensul contemporan al cuvântului, deşi se pare că a existat o adunare reprezentativă saami în peninsula Kola. Unitatea socială de bază era siida, un grup mic de familii aflat într-o regiune relativ mare, natural delimitată, deseori pe unul din malurile unui curs de apă. Familiile nu erau tn mod necesar legate prin grade de rudenie şi afacerile din siida erau conduse de un consiliu local în care era reprezentată fiecare familie. Consiliul distribuia pământul, drepturile de pescuit etc. şi exercita de asemenea funcții juridice.

În cadrul siida, fiecare familie avea propriul său pământ, avea şi zone de păşunat exclusive, deseori la 200-300 de kilometri distanță, unde îşi aducea în timpul verii turmele

de reni. Ceea ce s-a transformat ulterior în granițe moderne, în mod evident nu a avut nici o semnificație pentru populația saami şi migrația sezonieră a survenit cu regularitate peste ceea ce au devenit acum frontiere de stat. Saami din zonele marine trăiesc în sate permanente, situate de-a lungul coastei.

În decursul secolelor XII-XIV norvegienii, suedezii şt ruşii au întemeiat structuri statale centralizate deşi, inițial, nici unii nu s-au extins asupra teritoriilor nordice ale saami. A urmat curând expansiunea asupra pământurilor „nerevendicate" şi regatele nordice şi ruse nu au întâmpinat probleme atunci când au înființat zonele de control. Rezistența armată opusă de saami acestei expansiuni a fost foarte scăzută, deoarece era pământ destul şi inițial nu s-a intervenit asupra modului lor de viață. În 1321, Suedia şi Regatul Novgorod al Vikingilor au încheiat un tratat care a divizat teritoriile din nord, deşi multe cereri anterioare au rămas nerezolvate. Pentru următoarele secole, saami au plătit taxe (pentru folosirea pământului) la două sau mai multe regate, în funcție de cine controla o anumită zonă.

Regatele şi-au asumat treptat un control sporit asupra ținutului de baştină al populației saami, prin comerț, taxe, prin eforturile misionarilor creştini şi prin colonizare crescândă. Cu toate acestea, populația saami a fost lăsată în pace (cu excepția colectării taxelor şi încercărilor făcute de misiona i de a-i converti pe saami de la religia lor tradițională), şi saami s-au deplasat liber în întreaga regiune, neținând cont de pretențiile asupra pământului declarate de anumite regate.

În secolul al XVIII-lea au apărut cele două state puternice Suedia (care atunci includea şi Finlanda) şi Danemarca-Norvegia, şi în 1751 ele au încheiat un tratat prin care se fixa actuala graniță între Norvegia şi Suedia. La acest tratat a fost anexat Codicilul Lapp, care a confirmat dreptul populației saami de a călători liber peste frontiere cu turmele lor de reni şi de a folosi pământurile şi apele conform obiceiurilor[729]. Deşi libertatea de mişcare urma să nu fie restricționată, nici unui saami nu i s-a permis să posede pământuri pe ambele părți ale frontierei; în felul acesta, familiile au trebuit să aleagă în care dintre țări să trăiască, fie prin pierderea dreptului asupra pământului într-o țară, fie prin transferearea acestuia în cealaltă țară (în mod normal cu plătirea unei taxe).

Scopul declarat al Codicilului Lapp era „conservarea națiunii Lapone", în anumite privințe, acesta este asemănător unuia dintre „tratatele asupra minorităților" post-Versailles, în care interesul principal era asigurarea că „cetățenii" saami dintr-un stat erau bine tratați în celălalt. Codicilul prevedea tribunale comune care să rezolve conflictele între saami din cele două state şi stipula că guvernatorii ținuturilor au datoria specială de a se interesa de tratamentul aplicat saamilor străini aflați în comitatul lor. Saamilor li s-a garantat statutul de neutralitate şi de non-combatanți în eventualitatea unui război între cele două regate; de asemenea, războiul nu trebuia să constituie o piedică în calea libertății lor de mişcare.

Codicilul Lapp a fost eficient până la intrarea în vigoare, în anul 1972, a Convenției asupra păşunatului renilor, încheiată între Norvegia şi Suedia, iar acele drepturi la care nu se face referire în Convenția din 1972 continuă să fie în

vigoare în Norvegia[730]. Codicilul le-a permis saamilor să-şi continue modul tradiţional de viaţă, dar în acelaşi timp a suprimat orice pretenţii de proprietate ale populaţiei saami, ca opuse drepturilor de uzufruct ale pământurilor pe care le locuiau de secole. Saami au devenit cetăţeni ai unuia sau altuia dintre regate şi erau saami norvegieni sau suedezi supuşi unor formalităţi diverse şi plăţii unei taxe de câte ori treceau frontiera.

În 1809, Suedia a fost forţată să cedeze Rusiei Finlanda. Ţarul a hotărât să închidă frontiera între Finlanda şi Norvegia în 1852 şi între Finlanda şi Suedia în 1880, dislocând în felul acesta modelele tradiţionale de migraţie ale saami. Frontiera rusă a rămas închisă în toată perioada guvernării sovietice[731]. De abia în 1983 Finlanda şi Norvegia au adoptat un tratat care permite „rezidenţilor de la frontiere" să treacă frontiera în afara posturilor de graniţă oficiale, dar au existat numeroase reglementări internaţionale între toate ţările nordice (bilaterale şi multilaterale) care se referă la păşunatul renilor[732].

Impactul reglementărilor nordice asupra populaţiei saami a fost descris ca având semnificaţia „îndelungatei retrageri" a acestora de pe ţinuturile lor tradiţionale[733]. Rezoluţia Regală adoptată în 1775 a autorizat acordarea de loturi de pământ colonişţilor norvegieni în Finnmark şi în special în regiunile de coastă din Sapmi (ţara de baştină a populaţiei saami), care au devenit preponderent norvegiene. Au fost câteva cazuri de atacuri armate, care au caracterizat şi colonizarea ţinuturilor indigenilor din Americi, şi violările de terenuri din regiunile tradiţionale saami au fost reale. Astăzi, saami constituie numai 25% din populaţie chiar şi în Finnmark.

Danemarca a fost obligată să renunțe la Norvegia în 1814, iar Norvegia şi Suedia s-au unit sub o singură coroană până în 1905. În ciuda acestei unificări, au fost menținute sisteme legale şi politico-sociale separate şi atitudinile față de populația saami au fost diferite. În Suedia, termenul „Laponia" a fost rezervat culturii tradiționale saami, dar teoriile rasiale de „darvinism social" pun populația saami într-o poziție clar inferioară[734].

Norvegia a adoptat o politică de asimilare mult mai agresivă, inclusiv încurajarea colonizării cu agricultori norvegieni a regiunii Finnmark şi, de asemenea, a zonelor vorbitoare de limbă saami şi finlandeză din nordul Norvegiei ca „districte de tranziție", din care limbile „străine" trebuia să fie eliminate. Din 1880 până după sfârşitul celui de-al Doilea Război Mondial politica norvegiană oficială a fost aceea că educația trebuie făcută în întregime în limba norvegiană, iar limbile saami (şi finlandeză) să fie folosite numai acolo unde era absolut necesar.

În Finlanda (care era „mare ducat" în cadrul Imperiului Rus, până la declararea independenței sale în 1917) existau multe asemănări între populația saami şi finlandeză, iar asimilarea a survenit „aproape prin absență"[735]. Populația saami din Finlanda este mult mai mică decât în Norvegia şi Suedia. Constituția finlandeză din 1919 recunoaşte două grupuri naționale şi de limbi: finlandeză şi suedeză, deşi vorbitorii de suedeză constituie numai 6% din populație; insulele Aland sunt recunoscute ca o comunitate vorbitoare de limbă suedeză, autonomă, în cadrul Finlandei[736]. Cu toate acestea, poziția specială a comunității saami nu a fost recunoscută până acum.

PROGRESE RECENTE

Norvegia

Politica norvegiană de asimilare a populației saami a fost treptat abandonată, începând cu recunoaşterea, din 1947, a faptului că limba saami trebuie să fie acceptată ca primă limbă a poporului saami[737]. Raportul din 1951 al Comisiei Regale asupra Problemelor poporului saami a afirmat că toți copiii au dreptul de a fi educați în limba lor maternă şi acest lucru a marcat sfârşitul definitiv al asimilării. Acum copiii de origine saami primesc, în primii ani de şcoală, educație în limba saami, dar învață şi limba norvegiană. Din 1979, guvernul a alocat fonduri singurului ziar din Norvegia în limba saami.

Au fost înființate numeroase organisme consultative, inclusiv un Consiliu Norvegian saami creat în 1964, care sfătuieşte autoritățile naționale districtuale şi comunale asupra politicii saami. Membrii săi sunt numiți de Rege, după ce au fost nominalizați de organizațiile saami şi alte tipuri de organizații ca şi de şase districte şi nouă comune, având cea mai mare populație saami. În 1975 a fost înființat un Consiliu educațional saami ca organism consultativ al Departamentului Problemelor Ecleziastice şi Educaționale şi, în 1984, s-a creat un Comitet Cultural Saami, sub egida Consiliului Cultural norvegian. Asociația neguvernamentală a crescătorilor de reni din Norvegia, întemeiată în 1948, lucrează în cooperare cu statul asupra problemelor economice şi de altă natură[738].

În 1980, guvernul a numit două organisme: Comitetul pentru Drepturile Populației Saami şi o Comisie asupra Problemelor Educaționale şi Culturale ale Populației Saami. Primul raport al Comitetului pentru Drepturile Populației Saami asupra „statutului legal al populației saami" a fost înaintat în iunie 1984 şi reprezintă, probabil, progresul politico-legal cel mai semnificativ cu privire la populația saami din Norvegia din ultimii ani[739]. Raportul se referă la o gamă largă de probleme şi include obligațiile Norvegiei față de poporul saami, în conformitate cu dreptul internațional.

Un raport al comitetului din 1984 subliniază că populația saami „reprezintă un popor în sens politic şi ideologic", dar conchide că articolele 1 şi 55 din Carta Națiunilor Unite, inter alia, nu intenționau să creeze dreptul la autodeterminare pentru „o minoritate etnică" ca cea saami[740]. El consideră că anumite aspecte ale drepturilor indigenilor au fost recunoscute de dreptul uzual internațional şi de principiile generale ale dreptului internațional, dar admite că „măsura în care statele sunt obligate să se raporteze la acestea din urmă este lipsită de claritate"[741].

Pe de altă parte, raportul a adoptat o interpretare relativ extinsă a obligațiilor Norvegiei în conformitate cu articolul 27 din Convenția asupra Drepturilor Politice şi Civile, care include obligația fermă de a garanta menținerea culturii saami şi crearea ocaziilor de dezvoltare a acesteia.

O minoritate etnică este îndreptățită (în conformitate cu articolul 27), pe de o parte, la un anumit nivel de autonomie (non-intervenție din partea statului) şi, pe de altă parte, la

sprijin acordat de guvern pentru susținerea activităților lor culturale (drepturi categorice) şi este, de asemenea, îndreptățită să poată participa la viața comunității pe picior de egalitate cu majoritatea populației (principiul non-discriminării)...

Poporul saami este, indiscutabil, un grup etnic a cărui cultură este protejată în conformitate cu Articolul 27. Prin urmare, ei sunt îndreptățiți la sprijinul statului norvegian ca să se poată bucura de propria lor cultură. În acelaşi timp, poporul saami cuprinde un grup etnic a cărui bază culturală rezidă în utilizarea tradițională a resurselor naturale. Prin urmare, este foarte probabil ca formele lor tradiționale de activitate economică să fie protejate într-0 anumită măsură de Articolul 27...

Nu este destul să afirmăm că deciziile administrative şi statutele norvegiene nu sunt în dezacord cu Articolul 27. Articolul impune statului norvegian obligația de a lua măsuri active pentru a garanta faptul că cultura saami este practicată în continuare în Norvegia[742].

Această interpretare a fost adoptată ulterior de guvernul norvegian[743], în aprilie 1987, la recomandarea majorității membrilor Comitetului pentru Drepturile Saami, a fost adoptat un amendament constituțional în care se face recunoaşterea specifică a poporului saami şi a obligațiilor guvernului în privința acestora[744]. Amendamentul prevede că:

Depinde de autoritățile statului să creeze condițiile pentru ca grupul etnic saami („Folkegruppe”) să-şi poată menține şi dezvolta limba, cultura şi viața socială[745].

Raportul recomandă, de asemenea, înființarea unui nou organism central saami care să înlocuiască actualul Consiliu Norvegian Saami, deşi au fost divergențe de opinii cu privire la modul de alegere al acestui comitet[746].

Recomandările Comitetului pentru Drepturile Populației Saami au fost înaintate Parlamentului Norvegian în 1984, iar legea pentru înființarea unui „Sameting”, adică un Parlament Saami, a fost adoptată în mai 1987[747], „Actul saami” din 1987, aşa cum este el cunoscut, prevede ca Sameting să preia autoritatea de consultanță, în prezent deținută de Consiliul Saami şi în felul acesta rezultă o autoritate sporită conform legii. Sameting este ales în mod direct de toți saami înregistrați într-un registru electoral separat, modalitate diferită de sistemul prezent de numire a membrilor Consiliului saami. Actul saami cere de asemenea ca, cei puțin o dată în timpul fiecărei legislații, regele (adică guvernul norvegian) să prezinte propuneri pentru măsurile care trebuie să fie instituite pentru a aduce la îndeplinire intențiile actului.

Se aşteaptă, de asemenea, ca limba saami să fie recunoscută, alături de norvegiană, ca limbă oficială a Norvegiei.

SUEDIA

Recentele progrese din Suedia sunt asemănătoare cu cele din Norvegia, deşi nu a existat aceeaşi nevoie de a schimba politica de asimilare existentă anterior. De exemplu, până în anii ’50, copiii saami din Suedia au fost întotdeauna învăţaţi în limba saami, deşi în condiţii de discriminare şi numai în şcoala elementară. În mod egal, toţi saami au acces la educaţie superioară, dar (ca în toate ţările nordice) nu există suficiente materiale saami şi profesori calificaţi. Există un sistem de învăţământ saami autonom, cu un consiliu ales dintre saami[748]. Începând din anii ’70, guvernul a oferit fonduri anuale unui Fond Saami, administrat de saami, care promovează activităţi culturale şi de altă natură.

În 1982 a fost înfiinţat Comitetul pentru drepturile saamilor suedezi şi acesta a înaintat, în 1986,[749] un raport guvernului suedez asupra „Poziţiei Legale Internaţionale a Populaţiei Saami”. Deşi raportul nu face recomandări speciale, el include următoarele concluzii:

După părerea noastră, Articolul 27 (al Convenţiei pentru Drepturile Civile şi Politice, la care Suedia este semnatară) ar trebui să ceară discriminarea categorică a minorităţilor şi populaţiilor indigene. El implică de asemenea garanţii pentru dreptul la o identitate culturală separată. Termenul „cultură” ar trebui să fie larg interpretat în acest context, astfel încât să includă şi baza materială a culturii, de exemplu activitatea de păscut reni desfăşurată de populaţia saami... Articolul 27 poate fi, de asemenea, interpretat ca îndreptăţind minoritatea la un anumit grad de autonomie culturală...

În concluzie susținem că, în conformitate cu dreptul internațional, Suediei îi revin obligații multiple față de populația saami. Suedia trebuie să se abțină să intervină în mediul natural într-o modalitate care ar putea prejudicia condițiile necesare, naturale, pentru supraviețuirea activității de păscut a renilor. Mai mult de atât, Suedia trebuie să întreprindă măsuri pentru a garanta resursele necesare pentru supraviețuirea şi dezvoltarea culturii saami[750].

Se aşteaptă ca într-un raport viitor Comitetul să facă recomandări pentru a se cere participarea formală a saamilor, înainte ca autoritățile statale să acorde pennise de rezidență care ar putea afecta satele saami şi recomandarea de a se crea un Parlament suedezo-saami, comparabil cu cei din Finlanda şi Norvegia.

FINLANDA

Populația saami din Finlanda este foarte mică, aproximativ numai 5300 de persoane din totalul de cinci milioane al țării[751]. Din acest număr, nu mai mult de jumătate vorbesc limba saami, deoarece în Finlanda sunt numiți saami nu numai cei care vorbesc limba saami, dar şi persoanele ai căror părinți sau bunici vorbeau limba saami când s-a efectuat recensământul din 1962[752]. Drept rezultat, limba saami a fost folosită în şcoli începând din anii ’70, deşi legea din 1985 lărgeşte statutele anterioare şi prevede că limba saami poate fi limba din şcoli în regiunea de baştină a saamilor. Cu toate acestea, planurile de învățământ sunt stabilite de municipalitățile locale (în care saami au o

oarecare influență, dar care nu sunt controlate de ei), dar se ivesc dificultăți în găsirea instructorilor calificați în saami[753].

Surprinzător, probabil, având în vedere numărul mic al populației saami, Finlanda a fost prima dintre țările nordice care a avut un organism politic saami ales, „Delegationen for sameamden" (cunoscută sub numele de Parlamentul Saami) care a fost creat în 1973. Cei douăzeci de membri sunt aleşi indirect de saami care trăiesc în regiunea de baştină[754]; organism esențial consultativ, el poate propune guvernului acțiuni în problemele care afectează planul economic, social şi cultural şi a devenit purtătorul de cuvânt efectiv pentru poporul saami. Există şi o Comisie saami („Samedelegationen") înființată în 1960 ca organism consultativ pe lângă biroul primului ministru; jumătate din membrii săi reprezintă guvernul şi jumătate Parlamentul Saami.

În 1978 a fost înființat un comitet special pentru drepturile saami asupra pământului şi a apelor şi inițiativele recente ale guvernului finlandez includ: un grup de lucru care studiază probleme legate de serviciile de asigurări sociale în limbile minorităților, inclusiv limba saami: extinderea disponibilităților de oferire de locuințe şi alte subsidii crescătorilor de reni saami şi crearea unei stații de radio independentă pentru populația saami, care să nu fie conectată la stația de radio națională.[755]

INIȚIATIVE NORDICE COMUNE

În 1956 diversele grupuri naționale saami au înființat un Consiliu Nordic Saami. În 1973 a fost creat Institutul Nordic Saami (cu sediul în Kautokeino, Norvegia) de către Consiliul Nordic, ca centru de cercetări legate de economia, dreptul, mediul, cultura, interguvernamental etc. saami. Rezoluția din 1974 a Consiliului Nordic a invitat Comitetul Nordic de Miniştri să elaboreze un program comun nordic pentru protecția şi păstrarea mediului din principalele regiuni locuite de saami. Deşi aceste organisme nu au autoritate politică directă sau de elaborare a deciziilor, ele pun accent pe caracterul transnațional al vieții saamilor şi subliniază nevoia de soluții internaționale pentru problemele comune cu care se confruntă saami din cele trei țări[756]. Cel de-al treilea raport al Comisiei Norvegiene pentru Problemele Educaționale şi Culturale ale Saamilor a propus un tratat pentru cultura saami la care să participe Norvegia, Suedia şi Finlanda[757].

Deşi nu au constituit „o inițiativă nordică comună", progresele economice şi sociale din ținuturile de baştină ale saamilor au fost asemănătoare în cele trei state. Aspectele pozitive şi negative ale acestor progrese sunt, într-o mare măsură, cele comune altor regiuni locuite de băştinaşi. Extinderea serviciilor sociale, a drumurilor, a modernizării telecomunicațiilor şi a curentului electric în comunitățile saami au îmbunătățit calitatea vieții în multe privințe. În acelaşi timp, amplificarea contactului cu cultura nordică „modernă", cu mineritul şi exploatarea forestieră, cu schimbarea cursurilor râurilor şi lacurilor pentru producerea de energie electrică şi promovarea turismului au avut un impact semnificativ asupra vieții tradiționale a populației saami, în mare parte rurală şi migratoare[758]. Exploatarea de petrol din regiunea nordică a avut un

caracter „distructiv”, alături de restricțiile impuse din rațiuni militare în regiunea strategică din nordul Norvegiei.

PROPUNERILE SEMINARULUI

DE LA KAUTOKEINO DIN 1985

În iunie-iulie 1985, la Kautokeino, în Norvegia[759], la cel de-al treilea seminar internațional, dintr-o serie de mai multe seminarii, „Națiunile mici ale nordului” – Aland, Insulele Feroe (Foroyar), Groenlanda (Kalaallit Nunaat) şi poporul saami – au convenit să discute probleme de interes comun. Principalele teme ale întâlnirii din 1985 au fost reglementările care vizau autonomia, statutul poporului saami şi crearea unei „Universitas Borealis”[760].

Una dintre cele mai interesante propuneri ale seminarului a fost convenția între Finlanda, Norvegia, Suedia şi reprezentanții aleşi ai poporului saami de a înființa un teritoriu saami transnațional, autonom. Deşi denumit „o primă încercare stângace... care nu a avut, absolut, nici un statut oficial”[761], schița „Convenției saami” oferă posibilități uimitoare de răspunsuri legale internaționale şi constituționale la cererile de autonomie înaintate de saami[762].

Premisa fundamentală a schiței convenției este crearea unui singur teritoriu autonom în acele regiuni din Finlanda, Norvegia şi Suedia în care există o populație saami majoritară. Acest teritoriu („Saamiid Aednan”) va fi la rândul său împărțit în trei comune, corespunzând regiunilor din

Saamiid Aednan care se află între actualele frontiere ale statului. În acelaşi timp, trebuie să fie recunoscută naţiunea saami care să-i includă pe saami răspândiţi în toate ţările nordice şi în URSS.

Multe atribuţii administrative ale Saamiid Aednan sunt nespecifice, dar ele se extind „minimum" la problemele care se află în mod curent în competenţa Alandului, Insulelor Feroe sau Groenlandei. Atribuţiile cele mai importante care revin autorităţilor saami includ dreptul de a impune restricţii privitoare la rezidenţa celor care nu sunt de origine saami în teritoriu; posesiunea pământului, care să nu se afle decât în mâinile unor persoane individuale, ale grupului sau comunelor, supusă dreptului cutumiar şi dreptul la toate resursele naturale din teritoriu.

Judecătorii locali vor fi numiţi de guvernele statelor respective în conformitate cu nominalizarea de către parlamentul saami şi deciziile care implică legile statului vor putea fi contestate numai prin Curtea Supremă a statului interesat. Disputele legate de interpretarea în sine a Convenţiei saami vor putea fi supuse, la cererea oricăreia dintre părţi, unui complet special compus din şapte judecători, dintre care unul va fi ales de fiecare dintre părţile statului, trei de către executivul saami şi al şaptelea de către Preşedintele Curţii Internaţionale de Justiţie.

În ciuda caracterului transnaţional al teritoriului autonom nu s-a sugerat un transfer formal de autonomie către Saamiid Aednan. Fiecare din cele trei guverne va fi reprezentat de către un înalt Comisar care va participa, fără drept de vot, la parlamentul saami. Teritoriul saami va

deveni semnatar al tuturor tratatelor internaţionale umanitare şi pentru drepturile omului şi, după consultări cu cei trei comisari, va putea încheia tratate cu alte state cu privire la problemele care se află în competenţa teritoriului autonom. Nu vor putea fi stabilite misiuni străine fără consimţământul fiecăruia din cei trei înalţi Comisari, cu excepţia consulatelor (a căror jurisdicţie se va extinde numai asupra unei comune din interiorul graniţelor statului) care pot fi înfiinţate cu permisiunea înaltului Comisar în al cărui stat va fi amplasat consulatul. Poporul saami va fi în continuare exceptat de la serviciul militar obligatoriu din forţele armate ale celor trei state, dar va putea fi obligat să-şi facă serviciul militar în gărzile locale autonome; atribuţiunile poliţiei se vor afla în jurisdicţia autorităţilor autonome. Rezidenţii din Saamiid Aednan îşi pot păstra cetăţenia originară finlandeză, norvegiană sau suedeză, care poate fi schimbată după doi ani de rezidenţă într-o comună a altui stat.

OBSERVAŢII

Una dintre trăsăturile cele mai frapante ale situaţiei saami este absenţa violenţei, deşi au existat cazuri de nesupunere civilă. Absenţa violenţei nu implică absenţa conflictului şi nu trebuie să subestimăm discrepanţele dintre cererile saamilor şi răspunsurile guvernului. În acelaşi timp, toate părţile s-au angajat, în mod sincer, în favoarea rezolvării paşnice a prezentelor situaţii conflictuale.

Fără îndoială, unul dintre motivele actualelor încercări de a rezolva paşnic aceste cereri este natura democratică a statelor implicate şi răspunsurile relativ pline de înţelegere

(chiar dacă sunt privite de mulți saami ca insuficiente) la cererile saamilor de afirmare a propriei lor demnități şi identități. Angajamentul comun al Finlandei, Norvegiei şi Suediei de a răspunde la cererile saamilor şi de a nu le reprima, este foarte diferit de atitudinea Iranului, Iraqului şi Turciei la situația asemănătoare în care se află kurzii[763]. Un alt factor îl constituie natura relativ moderată a cererilor saamilor; nu s-au înregistrat cereri pentru o regiune saami echivalentă cu Khalistanul independent sau cu un Kurdistan sau cu un Eelam al tamililor.

După cum a fost cazul cu alte popoare băştinaşe, drepturile asupra pământului şi resurselor naturale se află în fruntea intereselor saamilor, iar controlul asupra dezvoltării şi exploatării resurselor naturale se află printre pretențiile fundamentale ale poporului saami. În acelaşi timp, nici unul dintre cele trei guverne implicate nu a dorit să permită trecerea controlului asupra pământului din mâinile autorității guvernamentale centrale.

Distincția între dreptul poporului saami de folosință a pământului şi apei versus dreptul de posesiune al statului, a fost deosebit de importantă în câteva cazuri aduse în justiție în Norvegia şi Suedia[764]. Cel mai favorabil pentru saami a fost un caz norvegian judecat în 1862, în care Curtea Supremă a decis că „dreptul nomad definitiv pentru laponii norvegieni [de a folosi pământul şi apa] rezidă în Convenția din 1751", pe bază de reciprocitate cu drepturile acordate laponilor suedezi din Norvegia[765]. Curtea Supremă din Suedia a negat faptul că Codicilul Lapon a întemeiat actele de proprietate asupra pământului şi apei către saami, dar a adoptat un punct de vedere similar cu privire la drepturile de uzufruct[766]. Un caz suedez din 1981 (cazul

„Muntelui impozitat”), deşi s-a pronunțat împotriva drepturilor de posesiune al saami pe baza unor fapte specifice prezentate în fata Curții Supreme, a admis principiul că dreptul de posesiune poate să derive din folosința uzuală. În 1982, Curtea Supremă Norvegiană (în cazul „Alta-Kautokeino”) a respins încercările făcute de saami (şi de alții) de a opri construcția unui baraj hidroelectric cel puțin pe temeiul că barajul intervenea în mod nesemnificativ în drepturile de uzufruct tradiționale ale saamilor crescători de reni[767].

În ceea ce priveşte limba şi educația, cele trei țări nordice au fost deosebit de receptive în ultimii ani şi s-au făcut încercări sincere de a promova cultura saami. Cu toate acestea, după cum s-a remarcat mai sus, dezvoltarea de proiecte în regiunile locuite de saami şi, în special, promovarea turismului poate avea un impact negativ asupra modului tradițional de viață al saamilor, care poate face iluzorie protecția culturală[768].

Răspunsurile statului la problemele sociale şi culturale nu au fost în concordanță cu recunoaşterea simbolică a poziției unice a saamilor în cultura nordică şi cu inițiativele politice semnificative. De exemplu, Comitetul pentru Drepturile Saamilor Norvegieni a refuzat să recunoscă că Norvegia are obligații legale față de saami ca popor indigen sau ca popor care are dreptul de autodeterminare politică sau autonomie, în ciuda părerii corecte a Comitetului privitor la obligațiile ferme ale Norvegiei față de saami ca „minoritate etnică”. Pe de altă parte, Finlanda şi Danemarca (membră a Consiliului Nordic) au avut experiențe pline de succes cu regiunile autonome Aland, Insulele Feroe şi Groenlanda.

Respingerea ideii de a acorda recunoaşterea politică poporului saami reflectă două divizări, una în interiorul populației nordice şi una între saami. Cea dintâi se reflectă în lipsa de înțelegere în cadrul Comitetului pentru Drepturile Saamilor Norvegieni în ceea ce priveşte oportunitatea unui amendament constituțional care să stipuleze obligațiile statului față de saami. Principala reținere este legată de posibilitatea accentuării diferențelor în cadrul societăților cu multe minorități mici, atât cvasiindigene, cât şi de imigranți recenți; se mai referă la crearea diviziunilor în cadrul comunităților locale, acolo unde saami se află într-o mică minoritate, precum şi la discriminarea împotriva intereselor economice (şi nu numai) ale majorității norvegiene din regiunea nordică de coastă[679].

Divizările dintre saami s-au născut atât din dezacordurile inerente în ce priveşte politicile care pot exista în orice comunitate dispersată, cât şi din faptul că aproape jumătate din populația saami trăieşte în afara ținutului de baştină din nord. Deşi saami contestă cu asprime alegerile locale acolo unde este posibil, nu există un partid politic saami unic în Norvegia sau Suedia.

Există divizări între saami (cel puțin în Norvegia) referitor la următoarea problemă: dacă saami pot fi considerați ca grup identificabil, prin efectuarea unui recensământ al saamilor (care ar fi o condiție preliminară pentru alegerile directe pentru un organism reprezentativ saami), acest lucru ar fi un factor integrator sau dezintegrator?[770].

În viitorul apropiat vor exista parlamente alese saami în toate cele trei țări. Cu toate acestea, rolul consultativ limitat

care era preconizat de exemplu, în Actul Saamilor Norvegieni, nu satisface pe cei care cer mecanisme mai directe (şi simbolice) pentru protecţia intereselor saamilor. Există şi pericolul ca dezvoltarea celor trei instituţii saami să inhibe caracterul transnordic al culturii saami; deşi nu este absolut necesar ca populaţia saami să sufere dacă participarea efectivă în procesul politic ar fi împărţită între instituţiile finlandeze, norvegiene şt suedeze, acest lucru ar părea să constituie o piedică pentru aspectele transnaţionale ale vieţii saamilor, care au fost recunoscute de secole de către cele trei state implicate.

Orice soluţie viabilă privitoare la saami trebuie să aibă ca punct de plecare recunoaşterea faptului că Saami este o naţiune indivizibilă, care se întinde pe teritoriul a trei state şi că dacă Saami nu va fi redusă de la o naţiune la trei minorităţi naţionale (sau grupuri etnice), soluţia trebuie să fie nordică şi nu finlandeză, norvegiană sau suedeză.[771]

Posibilitatea creării unui teritoriu saami autonom, transnaţional, ca proces imediat sau ca urmare a unei perioade de tranziţie, în care va exista un parlament saami separat în fiecare dintre cele trei ţări, rămâne sub semnul întrebării. Cu siguranţă, relaţiile strânse între cele trei state în contextul Consiliului nordic[772] şi legăturile contemporane şi istorice în cadrul populaţiei saami sugerează faptul că această opţiune ar trebui luată în consideraţie. Trebuie discutată şi posibilitatea unor diverse forme de autonomie culturală non-teritorială sau personală.

Chiar dacă orice teritoriu transnaţional saami este divizat în comune cu graniţe stabile de stat, sau este direct

„internaționalizat” prin reglementări asupra unei forme de autonomie comună peste un ținut de baştină saami unificat, el va rămâne strâns legat de țările nordice prin tradiția geografică, economică şi interculturală. Dat fiind nivelul relativ ridicat al serviciilor sociale în statele nordice, continuarea subsidiilor sau a participării financiare a fiecărui stat în problemele fiscale ale saamilor va fi, cu siguranță, cerută.

În schița de Convenție Saami s-au făcut referiri plauzibile la susceptibilitățile legate de problema militară şi pot fi preconizate şi alte posibilități. Indiferent de granița care va fi trasată în cele din urmă pentru a demarca teritoriul locuit de saami, la fel ca şi frontierele internaționale existente în interiorul regiunii saami, aceasta va fi o graniță „flexibilă” în multe privințe, cu excepția rezidenței şi a problemelor teritoriale speciale, ca folosirea pământului şi exploatarea resurselor.

Este evidentă valoarea simbolică pe care o reprezintă pentru saami stabilirea, printr-un tratat internațional, a unei entități saami autonome, deşi nu este clară măsura în care aceasta este o cerere fundamentală. Deşi nici unul dintre statele interesate n-a făcut dovada că a luat în considerație o asemenea posibilitate, nu există nici un impediment legal internațional sau intern în calea acestei reglementări. Este nevoie numai să ne reamintim componența sau reprezentarea multor entități non-statale în diferite organizații internaționale, participarea organizațiilor internaționale în diverse reglementări internaționale şi precedentul clar al teritoriului Aland (al cărui statut a fost inițial formulat într-un instrument internațional, care acum este întărit printr-o dispoziție a constituției finlandeze [fără

acord mutual]), ca să devenim conştienţi de flexibilitatea cu care s-ar putea realiza un acord final saami-nordic.

Situaţia poporului saami este complexă şi răspunsurile diverselor guverne la cererile saamilor de autonomie politică şi culturală reflectă confuzia – şi într-o oarecare măsură, artificialitatea – care rezultă din încercările de a justifica concluziile politice recurgând la distincţii legale între diferite categorii de drepturi. Se poate spera că atenţia asupra problemelor fundamentale nu va fi distrasă de îngrijorări legate de precedente şi că următoarele concluzii, relativ optimiste, la care s-a ajuns în 1982, sunt încă în vigoare:

Saami se numără printre minorităţile cel mai puţin puternice din punct de vedere numeric. Ei sunt, de asemenea, graţie tradiţiilor lor pacifiste, unii dintre cei mai lipsiţi de apărare faţă de standardele acceptate ale unei epoci care e caracterizată de violenţă. De-a lungul secolelor, ei au fost supuşi presiunii, represiunii culturale şi tentativelor de asimilare. Mediul natural în care trăiesc, care le este vital, este încă asaltat şi pus în pericol.

Totuşi, ei au reuşit să-şi menţină integritatea socială şi încrederea în sine: ei au avut câştiguri semnificative întreţinând relaţii cu naţiuni-state bine organizate şi vor stabili şi mai multe relaţii în viitor; şi, fiind o comunitate, se află într-o perioadă de renaştere şi reînnoire de care sunt mândri. Dacă aici este vorba de lecţii, atunci lecţiile sunt încurajatoare[773].

Capitolul 13: SPANIA – ŢARA BASCILOR ŞI CATALONIA

Spania modernă este reprezentată de câteva grupuri etnice distincte, fiecare cu propria sa limbă şi propriile sale tradiţii culturale. Deşi castiliana a fost recunoscută ca limbă naţională şi străinii se referă la castiliană ca la „limba spaniolă”, cea mai mare parte a bogăţiilor Spaniei se află în regiuni în care castiliana este a doua limbă. De exemplu, catalana este prima limbă a majorităţii populaţiei din nord-estul Spaniei. Bascii din nord-vestul Spaniei au, de asemenea, o limbă şi cultură bine dezvoltate şi separate, după cum au galicienii din nordul Portugaliei.

Unitatea Spaniei, ca stat suveran, datează din secolul al XV-lea, când Ferdinand de Aragon s-a căsătorit cu Elisabeta de Castilia, unind astfel câteva regate independente. În secolul al XVII-lea, în Catalonia, Andaluzia, Aragon, Neapole şi Sicilia a izbucnit o opoziţie armată împotriva proiectelor de centralizare ale primului ministru al regelui Filip al IV-lea, dar autorităţile centrale au învins. La începutul secolului al XVIII-lea, Filip de Anjou (ulterior Filip al V-lea) a învins forţele care sprijineau pretenţiile rivalului său, arhiducele Charles de Austria; forţele celui din urmă cuceriseră Catalonia şi Aragonul (alături de Anglia, Portugalia şi Olanda) şi, ca rezultat al înfrângerii lor, Filip a desfiinţat multe dintre instituţiile locale care încă mai existau.

Declinul autorităţii locale a continuat în prima jumătate a secolului al XIX-lea, iar înfrângerea forţelor carliste (care i-a

inclus pe basci şi catalani) în 1876, în cel de-al treilea război carlist, a redus şi mai mult atribuţiile regionale[774]. Cu toate acestea, pretenţiile regionale au continuat şi, în 1914, guvernul de la Madrid a convenit să adopte un plan care delega provinciilor atribuţii foarte limitate.

AUTONOMIA REGIONALĂ ÎN TIMPUL CELEI DE-A DOUA REPUBLICI

Bascii, catalanii, galicienii, andaluzii şi alte comunităţi regionale din Spania au pretins vreme îndelungată şi s-au bucurat, din punct de vedere istoric, de dreptul de autonomie sau autoguvernare. Reînfiinţarea republicii spaniole în 1931 a oferit ocazia de a răspunde dorinţei de autonomie culturală sau regională resimţită de largi segmente ale populaţiei spaniole şi noua constituţie proclamată de Parlamentul Spaniol (Cortes) în 1931 stipula organizarea unor regiuni autonome în cadrul statului spaniol, din provincii „cu istorie, cultură şi economie comună”[775]. Orice statut de autonomie propus trebuia să fie aprobat de Parlament, după ce era aprobat printr-un plebiscit ţinut în regiunea autonomă propusă.

Catalonia a fost singura regiune care a profitat de posibilitatea de autonomie oferită în timpul celei de-a doua Republici, care a avut o existenţă atât de scurtă; provinciile basce şi Galicia au propus în 1936 statute de autonomie, dar războiul civil spaniol a început înainte de a se putea întreprinde vreo acţiune legată de aceste propuneri.

Statutul catalan de autonomie a fost aprobat de Cortes în septembrie 1932[776], dar guvernul de dreapta, aflat la putere din 1933 până la 1935, a reuşit să întârzie implementarea acestuia. Din iulie 1936 până în mai 1937 Catalonia a fost o regiune cu autonomie deplină.

Printre atribuţiile legislative şi executive rezervate în mod special guvernului central erau probleme de naţionalitate; relaţiile între biserică şi stat; apărarea naţională; relaţiile externe; vama şi regulamentele tarifare, inclusiv tratatele comerciale; politica monetară şi sistemul bancar şi comunicaţiile[777]. Constituţia din 1931 delimitează domeniile de competenţă legislativă naţională a căror execuţie poate fi asumată de guvernele autonome[778]. În felul acesta, ordinea standard era lăsată în seama guvernului naţional, în timp ce administraţia cădea în sarcina guvernelor autonome. Catalonia şi-a asumat responsabilitatea administrativă în toate domeniile permise de constituţie inclusiv, inter alia, legislaţia penală, socială, comercială şi procedurală; sistemul de măsuri şi greutăţi; controlul asupra resurselor naturale, inclusiv mineralele; exercitarea dreptului suveran al statului asupra tuturor proprietăţilor, cu excepţia dreptului rezervat guvernului central de a destina proprietăţi pentru scopuri publice şi regulamentul presei, asociaţiilor, întâlnirilor şi reprezentaţiilor publice.

Nu este clar ce atribuţii şi-a păstrat guvernul central pentru a întări administraţia în domeniile de competenţă comună, deşi se stipulează dreptul guvernului central de a inspecta executarea „legilor sociale", în scopul „de a garanta stricta punere în practică a acestora"[779]. În general, legile care se aplicau întregii naţiuni urmau să fie aplicate de autorităţile regionale, cu excepţia acelor legi „care cad în sarcina unor

agenții speciale sau care cuprind în textul lor altă prevedere”[780].

În Catalonia, puterea executivă era exercitată de un preşedinte şi de un consiliu executiv, ales de parlamentul regional. Preşedintele era reprezentantul oficial al regiunii în guvernul național şi în fața altor regiuni autonome.

Legile naționale prevalau asupra legilor regionale, cu excepția domeniilor aflate în competența exclusivă a regiunii, aşa cum se formula în statutul său de autonomie. Acele subiecte care nu erau recunoscute în mod specific în statutul de autonomie erau rezervate guvernului central, dar ulterior puteau fi delegate prin lege (cu excepția atribuțiilor exclusiv centrale) către regiune. După ce statutul de autonomie regională a fost acceptat de către Cortesuri, nu exista nici o dispoziție privitoare la controlul național, la dreptul de veto sau alte puteri asupra acelor regiuni desemnate ca fiind sub competența regională. Statutul de autonomie putea fi modificat numai cu o majoritate de două treimi de voturi ale Parlamentului, ca urmare a cererii exprimate de 25% din membrii Cortesurilor, sau în conformitate cu o moțiune a parlamentului regional elaborată printr-un referendum regional.

Tribunalele locale catalane aveau competență exclusivă cu privire la problemele legate de legile regionale (cu excepția reclamațiilor constituționale) sau în orice domeniu de competență administrativă asumată de regiune. Reclamațiile legate de constituționalitatea vreunui statut, național sau regional, cădeau sub jurisdicția exclusivă a curții naționale pentru garanțiile constituționale, iar conflictele

interregionale urmau să fie rezolvate de curtea supremă de justiție națională.

Atât catalana, cât şi castiliana erau limbi oficiale în Catalonia şi nici o altă limbă nu putea fi folosită atunci când se trata cu guvernul regional. Castiliana era folosită în comunicatele oficiale între guvernele catalan şi central şi între regiunile autonome. Catalana era limba de predare în şcolile locale (regionale), deşi guvernul central avea dreptul de a înființa şcoli în care să se vorbească limba castiliana, dacă se dorea.

În statutul de autonomie a fost inclusă o formulă complexă de împărțire a beneficiilor, pentru a ajuta fondurile guvernelor regionale[781]. Cifra de bază era determinată de costul serviciilor oferite de guvernul regional şi suma înapoiată Cataloniei de Madrid era un procent din taxele naționale impuse, care putea fi mărit prin taxe locale.

Perioada scurtă în timpul căreia regiunea autonomă Catalonia a funcționat în mod real, înainte de a fi desființată de forțele victorioase ale generalului Franco în 1938, face să fie foarte dificil să judecăm viabilitatea reglementărilor de autonomie făcute de cea de-a doua Republică. Cu toate acestea, competența largă acordată statutului de autonomie catalan şi altor statute propuse, indică faptul că regiunilor autonome li se acorda o destul de mare garanție în ce priveşte autoguvernarea, atât reală, cât şi teoretică. Cortesul național dispunea de semnificative atribuții legate de aprobarea şi amendarea statutelor de autonomie, dar trebuie să remarcăm faptul că, în 1931, majoritatea din Cortes reprezenta Spania non-castiliană, oferind astfel

posibilitatea de verificare politică efectivă asupra legislației discriminatorii şi o majoritate plină de înțelegere pentru autonomia regională.

Comunitatea bască era mult mai divizată decât cea catalană şi câteva propuneri de autonomie din anii '30 au eşuat[782]. Deşi în octombrie 1936 a fost, în sfârşit, aprobat statutul de autonomie pentru Țara Bascilor, acesta nu a fost implementat niciodată. După victoria lui Franco, acordurile financiare (fueros), care fuseseră recunoscute în 1876, au fost abolite în provinciile basce Guipuzcoa şi Yizcaya, deşi au fost menținute în Alava şi Navarra (care îl sprijiniseră pe Franco în timpul războiului civil).

PERIOADA LUI FRANCO

Guvernarea generalului Francisco Franco, care a durat până la moartea sa, în 1975, a înăbuşit toate mişcările în favoarea autonomiei regionale, considerându-le amenințări separatiste la adresa statului. A fost interzisă total folosirea catalanei şi a limbilor bascilor în afara casei; predarea acestor limbi a fost interzisă; instituțiile educaționale şi culturale au fost scoase în afara legii; iar oficialitățile guvernamentale regionale proveneau din afara regiunii şi nu aveau rutina limbilor şi obiceiurilor locale[783].

Atât Țara Bascilor (Euzkadi), cât şi Catalonia se numără printre regiunile cele mai dezvoltate din Spania, în ciuda discriminării economice aparente împotriva celei din urmă din timpul perioadei lui Franco. Fiind principalele regiuni industrializate din Spania, ambele regiuni au atras imigranți

din regiunile rurale ale Spaniei; s-a estimat că peste jumătate din muncitorii basci şi catalani nu erau de origine locală[784]. Deşi o mare parte a acestor imigrări par motivate economic, s-au făcut afirmații că imigrarea a fost încurajată de stat în scopul diluării particularităților regionale.

Opoziția față de Franco, atât în Țara Bascilor, cât şi în Catalonia, a venit din partea bisericii catolice (într-o anumită măsură), a partidelor politice ilegale, a sindicatelor neoficiale şi a mişcărilor intelectualilor. În Catalonia, această opoziție era preocupată de problemele majore de democratizare şi reformă economică ca şi de autonomia locală. Naționalismul catalan a fost întotdeauna mai coeziv decât cel din Țara Bascilor, în parte datorită puternicelor legături culturale şi lingvistice care au fost reîntărite prin renaşterea literară din secolul al XIX-lea. Partidele socialiste şi comuniste catalane au rămas distincte de cele din Spania şi au organizat acțiuni de nesupunere civilă. „Catalonia a fost unica mare sursă de opoziție la regimul lui Franco... gesturi de sfidare în masă arătau reapariția unei anumite încrederi în sine [care] se afla în spatele unei noi şi, uneori, spectaculoase campanii de sprijin a culturii catalane”[785].

Conducerea politică din Țara Bascilor se afla în mâinile Partidului Naționalist Basc (PNV), un partid naționalist, catolic, esențial conservator. Ultima perioadă a anilor ’50 şi începutul anilor ’60 au fost martorii apariției grupării de gherilă ETA („Euskadi Ta Akatasuna”, Libertate şi Ținutul de Baştină Basc), ai cărui „tineri lideri erau nemulțumiți de lipsa de activitate din PNV şi a conducătorului PNV, care era în vârstă”[786]. La sfârşitul anilor ’60, asasinatele comise de ETA au provocat o reprimare deosebit de severă de către regimul lui Franco, ceea ce a contribuit, la rândul său, la

amplificarea solidarității între basci şi a cererilor de independență. În 1970, procesul militar şi condamnarea unor naționalişti basci (inclusiv şase sentințe de condamnare la moarte, care au fost ulterior comutate) la Burgos au stârnit reacții puternice; în 1973, ETA l-a asasinat pe cel despre care se credea că va fi succesorul ales al lui Franco, amiralul Carrero Blanco.

În fața acestui fapt guvernul a avut o reacție extremă la provocarea lansată de ETA şi astfel s-a lăsat în mâinile opoziției. ETA (la fel ca şi IR A) a susținut teoria că acțiunea va provoca represiunea, care va da naştere unei rezistențe sporite şi aşa mai departe într-o spirală ascendentă. Pe termen scurt cel puțin, evoluțiile din Țara Bascilor au confirmat teoria[787].

În Catalonia nu a existat aceeaşi evoluție a violenței forțelor de gherilă, deşi opoziția la nivelul întregii comunități față de regim a fost chiar mai puternică decât în Țara Bascilor. În anii ’50 şi ’60 s-a constatat o liberalizare culturală treptată (de exemplu, s-a tolerat folosirea în public a limbilor bască şi catalană), dar acest lucru nu a constituit un semn al unei acțiuni reale de recunoaştere a autonomiei locale înainte de moartea lui Franco, în 1975.

AUTONOMIA REGIONALĂ ÎN PREZENT

În perioada care a urmat morții lui Franco, autonomia regională a fost o problemă la fel de importantă ca şi democratizarea şi puternice mişcări de autonomie s-au înregistrat în Insulele Canare şi Navarra, precum şi în Țara

Bascilor şi Catalonia[788]. Totuşi, în acest context, n-ar trebui să ne asumăm unanimitatea de opinie. O diferență fundamentală este între cei care acceptă integritatea teritorială a statului spaniol şi caută o soluție de autonomie/federație în cadrul acestuia şi cei care (în special ETA) doresc independența şi secesiunea. Chiar în Țara Bascilor, provinciile Vizcaya şi Guipuzcoa sunt mai radicale decât Alava, în timp ce Navarra este divizată între cei din nord, care sunt mai înțelegători față de Euzkadi şi cei din sud, care tind spre o identitate mai puternic navareză sau navarezo-spaniolă.

Diferențele între Catalonia şi Țara Bascilor sunt reflectate într-un sondaj de opinie efectuat în 1982[789]. În Catalonia, 26% din populație se consideră catalană; 40% se simțeau în egală măsură catalani şi spanioli şi 30% se simțeau spanioli. În Țara Bascilor, numai 13% se simțeau spanioli; 24% se simțeau în mod egal basci şi spanioli şi 60% se considerau basci[790]. 40% din muncitorii basci se considerau basci în comparație cu numai 14% din muncitorii „catalani" din Catalonia.

Şi mai dramatică este diferența între soluțiile preferate pentru problemele regionale. 35% din populația bască erau în favoarea independenței (deşi 40% sprijiniseră dispozițiile constituționale din 1978 în favoarea autonomiei), în comparație cu numai 7% din catalani care sunt în favoarea independenței şi 70% care sprijină dispozițiile constituționale. Cu toate acestea referendumul care urma să aprobe cele două statute de autonomie au avut, în mod surprinzător, rezultate identice: în Țara Bascilor 61% din alegători şi-au dat votul şi, din aceştia, 89% au sprijinit statutul de autonomie; aproximativ 61% au votat, de

asemenea, în Catalonia şi 88% din aceşti alegători au votat în favoarea statutului de autonomie.

RELAȚIILE ÎNTRE CENTRU ŞI REGIUNILE AUTONOME (ÎNTRE STAT ŞI REGIUNI)

Probabil că cea mai mare inovație a reglementărilor contemporane privitoare la autonomia regională este faptul că ele se aplică întregii țări şi nu numai unor anumite provincii. Deşi Țara Bascilor, Catalonia, Galicia şi Andaluzia sunt singurele patru comunități „istorice", în termenii articolului 143 din constituție, se anticipează că, în cele din urmă, nu va mai fi nici o diferență între aceste patru regiuni (care au putut să-şi obțină autonomia într-o perioadă mai scurtă de timp şi cu aprobarea a numai două treimi şi nu trei pătrimi din voturile celor care au participat la un referendum efectuat în scopul aprobării statutului de autonomie) şi celelalte treisprezece regiuni alese pentru autonomie[79]1. În felul acesta, într-o măsură semnificativă, guvernul excesiv de centralizat al Spaniei s-a descentralizat în mai puțin de un deceniu şi în 1983 statutele de autonomie au fost adoptate pentru toate cele 17 regiuni. Prezentul capitol se referă la primele două regiuni autonome, Catalonia şi Țara Bascilor, ca exemple.

Principiul autonomiei este recunoscut în mod formal în Constituția Spaniolă din 1978, care a fost adoptată de parlamentul ales în 1977. Preambulul recunoaşte că unul dintre țelurile statului este „de a proteja toți spaniolii şi toate popoarele Spaniei în exercitarea drepturilor omului, a

culturilor şi tradiţiilor lor, a limbilor şi instituţiilor". Articolul 2 prevede că:

Constituţia se bazează pe unitatea indisolubilă a naţiunii spaniole, a patriei comune şi indivizibile a tuturor spaniolilor şi recunoaşte şi garantează dreptul la autonomie al tuturor naţionalităţilor şi regiunilor care o formează, precum şi solidaritatea între ele.

Articolele 3 şi 4 garantează dreptul regiunilor autonome de a-şi desemna propriile limbi şi steaguri regionale, alături de steagul castilian şi cel naţional. În articolele 143-158 se găsesc dispoziţiile detaliate privitoare la obţinerea statutului de autonomie şi atribuţiile guvernului central şi a celor autonome.

În 1981, guvernul (condus de Uniunea de Centru Democratică, UCD) şi cel mai important partid de opoziţie naţional, Partidul Socialist Spaniol (PSOE) au căzut de acord asupra liniei de urmat în ceea ce priveşte autonomia regională, care urma să se extindă în întreaga Spanie[792]. Acest lucru a condus la adoptarea de către Cortesul Spaniol a Legii Organice de Armonizare a Procesului de Autonomie (LOAPA) în 1982, care a codificat acordul din 1981. În conformitate cu contestaţiile constituţionale adresate către LOAPA, făcute de partidele regionale pe temeiul, inter alia, că statutele de autonomie preconizate nu sunt utile pentru legislaţia naţională, în 1983, Curtea Constituţională a declarat 14 articole din lege ca fiind în întregime sau parţial neconstituţionale, şi a afirmat că numai amendamentele constituţionale pot modifica statutele fundamentale ale regiunilor autonome[793].

Este necesar să avem în vedere că autonomia cere, în principiu, ca acțiunile Administrației Autonome să nu fie controlate de Administrația Statului, ca [Statul] să nu conteste validitatea sau eficacitatea acestor acțiuni decât prin mecanismele constituționale stabilite. În felul acesta, puterea de supervizare nu poate pune Comunitățile Autonome într-o situație de dependență ierarhică față de Administrația Statului pentru că, după cum acest Tribunal a avut deja ocazia să arate, o asemenea situație nu este compatibilă cu principiul de autonomie şi cu sfera de acțiune care derivă de aici[794].

Segmentele rămase din LOAPA (cunoscută acum sub numele de „LPA") au devenit lege şi au intrat în vigoare în octombrie 19S3[795].

Statutele de autonomie sunt supuse în mod legal constituției, dar se află deasupra oricărei legi a statului sau oricărui sistem administrativ[796]. Odată adoptate, ele pot fi modificate numai prin acțiunile conjugate ale autorităților regională şi centrale: orice amendament trebuie să fie aprobat de majoritatea absolută a parlamentului autonom regional şi a Cortesurilor şi de populația implicată, printr-un referendum[797].

Guvernele autonome au jurisdicție exclusivă într-un număr mare de probleme, incluzând, inter alia, organizarea de guverne locale; dreptul civil local; munții; pădurile; agricultura, şeptelul şi pescuitul în apele locale; producția internă, distribuția şi transportul de energie; planificarea urbană; lucrările publice; controlul asupra proprietăților publice care aparțin comunității autonome; controlul asupra

resurselor de apă din regiunile autonome; locuințele, asistența socială; drumurile, autostrăzile şi lucrările publice; comerțul intern şi industria (cu anumite excepții) şi cultura[798]. Un statut de autonomie poate acorda competență unei regiuni autonome asupra oricărei probleme care nu este rezervată, în mod expres, guvernului central[799].

Guvernul central deține jurisdicție exclusivă asupra, inter alia: imigrării; relațiilor externe; apărarea națională şi problemele militare; administrarea justiției; vămile; legislația penală şi a muncii; comerțul internațional; problemele monetare; coordonarea economiei planificate; proprietatea intelectuală; şi „condițiile fundamentale care garantează egalitatea tuturor spaniolilor în exercitarea drepturilor şi în îndeplinirea îndatoririlor constituționale”[800]. Articolul 150 din constituție permite guvernului central să delege către regiunile autonome (în comun sau individual): 1. atribuții legislative de promulgare a legilor care, altfel, ar cădea sub jurisdicția exclusivă a guvernului central şi 2. autoritatea administrativă de a reglementa diverse probleme într-un cadru național larg[801]; această ultimă procedură este considerată normă în cadrul regiunilor autonome care implementează standardele naționale fundamentale[802].

În caz de conflict între legile naționale şi regionale care nu cad sub jurisdicția exclusivă a regiunilor autonome, legea națională prevalează[803]. Legile naționale sunt considerate suplimentare legilor regiunilor autonome[804].

Dacă o regiune nu-şi îndeplineşte obligațiile în conformitate cu constituția sau cu legile importante sau „acționează într-o manieră care prejudiciază grav interesul general al

Spaniei" majoritatea absolută a Senatului (care este fondat pe baze teritoriale şi reprezintă provinciile şi regiunile autonome) poate lua măsurile necesare pentru a asigura respectarea sau protejarea interesului general[805]. Dacă este necesar şi pentru interesul general, Cortesul are puterea de a pune de acord legile regionale, chiar în domenii de competență regională exclusivă, prin obținerea unei majorități absolute a fiecărei camere[806].

Regiunile autonome au un sistem local stabilit în concordanță cu constituția, cu legea organică națională şi cu statutul de autonomie al fiecărei regiuni. Jurisdicția locală se extinde, inter alia, asupra tuturor acțiunilor civile şi apelurilor privitoare la legea locală şi la problemele sociale şi penale inițiale (excluzând recursurile). Există o jurisdicție privitoare la contestațiile actelor administrative din competența exclusivă a autorităților autonome şi o jurisdicție originală cu privire la alte acte administrative[807]. Curțile superioare regionale, ai căror membri sunt desemnați în conformitate cu legea organică națională asupra aparatului juridic, audiază apelurile locale; preşedinții acestor curți sunt desemnați de către Rege, la recomandarea Consiliului Național al Puterii Juridice[808]. Guvernul central poate contesta orice regulament sau lege regională şi poate suspenda aplicarea acesteia înaintea Curții Constituționale Naționale, care are jurisdicție exclusivă în conflictele dintre regiunile autonome şi dintre regiunea autonomă şi stat[809].

INSTITUȚIILE AUTONOME

Autoritatea legislativă în Ţara Bascilor şi Catalonia este exercitată de un corp legislativ ales pe plan local care, în Ţara Bascilor, este format dintr-un număr egal de reprezentanţi din cele trei provincii istorice Alava, Guipuzcoa şi Vizcaya, iar în Catalonia dintr-un număr proporţional de reprezentanţi din cele patru provincii catalane: Barcelona, Tarragona, Lerida şi Gerona. În plus, faţă de competenţa în acele domenii de jurisdicţie exclusivă şi jurisdicţie comună menţionate mai sus, fiecare corp legislativ regional numeşte preşedinţi basci şi respectiv catalani, aprobă bugetul regional şi alege reprezentanţii regiunii în senatul regional[810].

Puterea executivă este exercitată de un consiliu executiv colectiv, condus de un preşedinte care este atât preşedinte al regiunii autonome, cât şi preşedinte al guvernului. Preşedintele este numit de rege după desemnarea corpului legislativ autonom[811]. Executivul este total independent de autorităţile centrale (cu excepţia regelui) şi răspunde, din punct de vedere politic, în faţa aparatului legislativ autonom.

În Ţara Bascilor, instituţiile teritoriilor istorice îşi păstrează atribuţiile tradiţionale „foral”, iar conflictele între instituţiile regionale şi „foral” sunt înaintate unei comisii de arbitraj, formată dintr-un număr egal de reprezentanţi ai guvernului basc din respectivul teritoriu şi prezidată de preşedintele Curţii Superioare Basce[812].

Activităţile poliţiei şi forţelor de securitate spaniole în reprimarea naţionalismului regional au fost, de-a lungul istoriei, obiectul unui profund resentiment local şi, atât

statutul de autonomie basc, cât şi cel catalan, prevăd un „regim polițienesc autonom” responsabil pentru menținerea ordinii publice[813]. Deşi controlul final asupra poliției regionale este deținut de autoritățile regionale, a fost înființat un „consiliu de securitate” pentru a coordona activitățile poliției locale şi a forțelor de securitate națională. Apropiate acestora sunt „servicii de poliție cu caracter extra-comunitar sau supracomunitar”, de pildă paza granițelor şi a vămilor, imigrarea, regimul de arme şi muniții şi investigarea de fraude comise împotriva statului.

Forțele de securitate centrale au dreptul de a interveni pentru menținerea ordinii publice în regiunile autonome: 1. la cererea guvernului autonom sau 2. unilateral, cu aprobarea majorității membrilor „consiliului de securitate” care este compus dintr-un număr egal de reprezentanți locali şi ai guvernului central[814]. În cazuri de „necesitate” şi în scopul îndeplinirii responsabilităților constituționale naționale, forțele de securitate națională pot interveni la ordinul guvernului central supus autorității supreme a Cortesului[815]. În concluzie, în timpul stării de necesitate declarate, forțele de poliție autonome se află sub ordinul direct al autorităților respective, conform legii spaniole[816].

Regiunile autonome pot încheia acorduri între ele, pe care le prezintă spre aprobare Cortesului sau, dacă acordul depăşeşte problemele care se află sub jurisdicția exclusivă a regiunilor autonome, trebuie să fie mai întâi aprobate de Cortes[817]. Regiunile autonome pot cere guvernului central aprobarea de a încheia tratate internaționale în domeniul relațiilor culturale[818].

Limba spaniolă şi bască sau respectiv, catalană, sunt numite limbi oficiale în cele două regiuni autonome; amândouă pot fi folosite liber şi fără discriminare şi regiunile autonome urmăresc ca amândouă să fie predate în procesul de învățământ[819].

Constituția spaniolă acordă „autonomie financiară" regiunilor autonome în conformitate cu principiile de coordonare cu vistieria statului şi de solidaritate între toți spaniolii[820]. Venitul regiunilor autonome rezultă: în primul rând, din colectarea de taxe naționale delegate în întregime sau parțial regiunilor autonome (de exemplu taxele asupra proprietății şi taxele de succesiune); taxele locale şi o parte din venitul general al statului, care derivă din alocarea de buget de la nivel central, alocarea de taxe naționale non-transferabile şi donații dintr-un fond de compensație inter-teritorial[821].

De fapt alocarea de fonduri către regiunile autonome este o problemă politică majoră şi complexă.[822] Deşi regiunile autonome preferă o lege definitivă în domeniul finanțelor, autoritățile centrale preferă să negocieze problemele financiare în fiecare an. În plus, de multă vreme bascii şi catalanii se plâng de faptul că ei contribuie în mod disproporționat la tezaurul guvernului central şi primesc în schimb foarte puțin.

Există reglementări financiare speciale cu privire la „teritoriile istorice" din cele trei provincii basce şi Navarra care au intrat în conciertos economicos cu guvernul central[823]. Aceste acorduri prevăd colectarea tuturor taxelor (cu excepția taxelor vamale şi a monopolurilor fiscale de

tipul țigărilor şi alcoolului) de către comunitățile „foral”, care apoi acordă guvernului central şi regiunilor autonome proporția de taxe cuvenite pentru plata serviciilor primite de comunitate.

Întrucât regiunile autonome îşi asumă atribuții exercitate anterior de stat, acesta din urmă a transferat regiunilor drepturile de proprietate prin legi sau prin statutul de autonomieS24. Totuşi, guvernul central define atribuția de drept suveran asupra proprietăților, care poate fi exercitată în scop public[825].

OBSERVAȚII

Un sondaj de opinie din 1982 indică faptul că implementarea statutelor de autonomie în Țara Bascilor şi Catalania a fost plivită până atunci drept o acțiune încununată de succes[826]. Deşi numai 43% din populația bască a sprijinit actualele reglementări de autonomie (în comparație cu 41%, care au preferat o autonomie mai mare sau independentă), 65% au declarat că autonomia a îmbunătățit viața în Țara Bascilor; numai 15% au considerat că autonomia reprezenta o amenințare la unitatea Spaniei. În Catalonia, 54% au sprijinit reglementările de autonomie, 23% au preferat o autonomie mai mare sau independență şi 20% erau în favoarea centralismului (se opuneau autonomiei); 23% credeau că autonomia ar putea reprezenta o amenințare la unitatea Spaniei.

Dezvoltarea regiunilor autonome a fost posibilă datorită acordului încheiat între două partide politice majore de centru şi de stânga, UCD şi PSOE. Cu toate acestea, progresul politic al partidelor regionale basc şi catalan oferă indicații mai clare asupra tendințelor recente.

În Țara Bascilor, cele trei mari partide regionale au fost şi sunt Partidul Național ist Basc, un partid tradițional relativ conservator (PNV); partidul cu orientare marxistă Euzkadiko Ezquerra (EE) şi aripa politică a ETA, partidul Herri Batasuna (HB). Deşi PNV şi-a menținut poziția ca cel mai mare dintre partidele basce regionale şi a câştigat alegerile regionale în 1982 şi 1984, el a obținut numai 20% din voturi în alegerile naționale din iunie 1986, în vreme ce HB a obținut numai 16%. Partidul Socialist Spaniol (PSOE) a obținut 44% din voturi.

Cooperarea între PNV şi PSOE a dus, în final, la o scindare a PNV în octombrie 1986, deoarece primul a fost atacat pentru că nu a sprijinit suficient naționalismul basc. În noiembrie 1986, în alegerile din Țara Bascilor, şapte partide au obținut locuri în parlamentul basc, compus din 81 de membri: PSOE a devenit partid de guvernământ cu 19 locuri; PNV şi rivalul său, aripa radicală, care s-a organizat ca „Eusko Alkartasuna" („Solidaritatea bască" sau „EA") au primit 17 locuri; Herri Batasuna şi-a mărit reprezentarea la 14 locuri; un partid numit „Stânga Bască" a câştigat 11 locuri şi două partide mici au împărțit restul de 4 locuri[827]. Mai mult de 70% din voturi au fost date partidelor care sprijineau, în diverse grade, autonomia. După trei luni de negocieri, Socialiştii şi PNV au format o alianță de guvernare.

După cum s-a remarcat şi în alte contexte, o modalitate sigură de a ajunge la puterea politică este să devii din ce în ce mai radical şi să-i acuzi pe cei de la putere că sunt „prea indulgenți” în problema naționalistă. Acest lucru s-a întâmplat şi în Țara Bascilor şi este imposibil să spunem dacă creşterea radicalismului ia naştere înainte sau se formează în funcție de sentimentele generale. În această atmosferă din ce în ce mai fragmentată nu este surprinzător faptul că activitățile teroriste ale ETA au continuat. O analiză efectuată în 1982 indică faptul că 38% din populația bască îi considera pe membrii ETA patrioți şi idealişti şi numai 31% credeau că sunt nebuni sau criminali[828]. În acelaşi timp, 8% din basci spuneau că sprijină ETA, iar 77% se opuneau activității organizației[829]. Un sondaj de opinie din 1986 a confirmat că majoritatea bascilor consideră că ETA dăunează intereselor bascilor şi este din ce în ce mai izolată, deşi o minoritate puternică continuă să creadă că ETA poate juca un rol pozitiv[830].

Cu toate că atacurile ETA erau deseori senzaționale şi au dus la asasinarea unor militari proeminenți şi a unor membri ai forțelor de securitate națională, bilanțul de aproximativ 600 de crime, începând din 1968, este de fapt o cifră foarte modestă, dată fiind suprafața mare a Spaniei şi faptului că populația bască este estimată la 2,5 milioane de persoane[831]. Din totalul de 1330 persoane ucise şi rănite în acea perioadă, 45% au fost civili [832].

Țelurile ETA, aşa cum au fost descrise de Herri Batasuna, sunt independența şi reunificarea celor trei provincii basce aflate la granița franceză. Cererile lor în timpul negocierilor care sunt cunoscute ca „alternativa KAS”, includ recunoaşterea dreptului bascilor la autodeterminare

(inclusiv independența), retragerea tuturor organizațiilor civile şi a forțelor de securitate națională din Euzkadi; integrarea Navarrei în Țara Bascilor[833]; amnistia completă pentru toți „prizonierii politici" basci; şi legalizarea tuturor partidelor politice separatiste[834].

ETA primeşte sprijin din multe țări, inclusiv arme şi instrucție şi se bucură, în mod tradițional, de dreptul efectiv de azil în Franța, în schimbul înțelegerii că pe teritoriul francez nu se vor întreprinde acțiuni teroriste. Din 1986, de la asumarea puterii de către un guvern conservator în Franța, autoritățile franceze au amplificat cooperarea cu autoritățile spaniole şi au deportat teroriştii înapoi în Spania prin proceduri sumare. Deşi Spania a primit satisfăcător aceste progrese, chiar moderatul partid PNV a afirmat că aceste acțiuni întreprinse de francezi „au destabilizat" situația politică şi „au alimentat ciclul violenței"[835].

Totuşi, la începutul anului 1989 o serie de paşi înapoi făcuți de ETA au dus la cererea acestei organizații pentru un armistițiu de trei luni. În timpul armistițiului, oficialitățile guvernamentale s-au întâlnit cu reprezentanții ETA la Alger pentru a crea ceea ce guvernul numeşte „un cadru de dialog". ETA a cerut încetarea armistițiului în aprilie 1989, citând lipsa de bunăvoință din partea guvernului pentru negocierea unei soluții politice.

Situația mai puțin schimbătoare din Catalonia este reflectată de absența generală a violenței şi lipsei de sprijin electoral în favoarea partidelor regionale mai extremiste. La sfârşitul anilor '70, coaliția conservatoare Convergencia i Unio (CiU, o alianță între Convergencia Democratica din

Catalonia şi Unio Democratica din Catalonia) a mărit progresiv numărul de voturi, în timp ce partidul separatist de stânga, Esquerra Republicana din Catalonia (ERC), şi-a pierdut sprijinul efectiv. În alegerile legislative din 1986, CiU a obținut peste un milion de voturi, iar ERC a obținut optzeci şi patru de mii[836] deşi cel din urmă şi-a îmbunătățit poziția în alegerile generale din mai 1988. Rivalitatea politică principală în Catalonia se manifestă între stânga şi dreapta şi nu reflectă divizările în problemele regionale sau cele referitoare la autonomie.

Cea mai mare nemulțumire din Țara Bascilor, în comparație cu Catalonia (deşi acolo există multe mişcări mici în favoarea independenței, cum ar fi Terra Lliure şi Moviment de Defensa de la Terra) a fost explicată prin faptul că prima s-a simțit mai puternic amenințată. Deşi s-au născut discuții legate de momentul apariției represiunii statului sau a violenței ETA, nu există nici un dubiu că drepturile omului au fost violate într-o măsură mai mare în Țara Bascilor, decât în Catalonia, în special la sfârşitul anilor '60. „Caracterul deosebit de intens al represiunii politice recente (în anii '70) din Țara Bascilor... produce un sentiment al înstrăinării deosebit de pronunțat față de restul Spaniei"[837].

Politica bască este mai fragmentată, iar cultura este mai fragilă: mai puțin de 40% din populația bască vorbeşte sau înțelege limba bască, în timp ce în Catalonia aproape 75% vorbesc şi peste 90% înțeleg limba catalană[838]. Nu există un echivalent basc al revigorării literare catalane din secolul al XIX-lea.

Imigrația continuă să amenințe identitatea bascilor, deşi în Catalonia sunt şi mulți non-catalani. Industria bască a intrat în declin şi rata de şomaj la sfârşitul anului 1986 a fost de peste 25%. În asemenea mediu „tineri şomeri cu orizont limitat, un urbanism îngrozitor, o atmosferă de teamă şi hăituială, acea senzație de nervozitate şi mânie şi acel sentiment că nu mai există nimic altceva”[839] – oferă un teren fertil de recrutare în cadrul ETA şi este surprinzător faptul că activitatea ETA nu a proliferat mai dramatic în ultimii ani.

Deşi violența provocată de ETA şi insatisfacția bascilor sunt loviturile cele mai vizibile date autonomiei basce, ele nu sunt, cu siguranță, singurele probleme. Structurile autonomiei, posibile grație constituției din 1978, au o vechime de numai 10 ani şi, după cum este de aşteptat, vor fi cerute modificări. Delimitarea între problemele financiare centrale şi din regiunile autonome este vagă şi va fi greu pentru guvernul spaniol să echilibreze presiunile exercitate de regiunile bogate, care cer ca o parte din contribuțiile lor la economia națională să se întoarcă la ei, spre deosebire de regiunile mai sărace, care aşteaptă o redistribuire a fondurilor. Este prea curând să judecăm dacă aderarea recentă a Spaniei la Comunitatea Economică Europeană va avea un impact asupra politicii de autonomie şi dacă acel impact va fi pozitiv sau negativ[840].

Spania contemporană a fost descrisă ca „un stat aflat pe punctul de a se transforma într-un stat federal”[841] şi cererile bascilor pot accelera această transformare – deşi etichetele de „federal” sau „autonom” nu vor rezolva principalele conflicte. Nu poate exista nici o justificare pentru continua violență şi terorismul comise de ETA, dat fiind caracterul

democratic al guvernului central spaniol şi al regiunilor autonome. Deşi sprijinul aparent pentru o mai mare autoritate în favoarea bascilor cere un răspuns de la Madrid, simplul fapt că ETA are acces la arme automate şi explozibili plastici nu îi scoate în acest moment pe membrii săi din domeniul activităților criminale „normale”. Oricare ar fi fost justificarea pentru atacurile îndreptate asupra oficialităților guvernamentale şi civililor în timpul dictaturii franchiste, situația prezentă este diferită din punct de vedere calitativ.

Experimentul Spaniei în ceea ce priveşte descentralizarea şi autonomia este departe de a se fi terminat, dar merită să fie recunoscut ca inovator şi răspunde, în general, cererilor minorităților. Totuşi, experimentul trebuie să fie terminat într-o atmosferă de respect față de drepturile omului. Lipsa de succes resimțită de ETA poate fi în parte atribuită relativei rezerve a guvernului. Presupusa implicare a guvernului şi poliției spaniole în uciderea a mai mult de 20 de activişti basci în Franța în 1983-87 şi ulterioara acoperire reprezintă, dacă acest lucru este adevărat, chiar acel tip de activitate care poate transforma teroriştii în eroi[842]. Trebuie făcut orice efort pentru a garanta că „statul de drept” atât de des invocat în Spania şi legitimitatea sistemului post-franchist sunt sprijinite, astfel încât să se poată ajunge la reglementări politice în cadrul dificultăților apărute în cererile regiunilor autonome şi cele centrale.

Capitolul 14: SRI LANKA

FUNDALUL ISTORIC[843]

Conflictul prezent între comunitățile singhaleză şi tamilă în Sri Lanka (cunoscută sub numele de Ceylon până în 1972) are adânci rădăcini istorice care datează din primul secol d.Hr. S-a declarat că rasa singhaleză s-a format în Sri Lanka, o insulă de 66.000 de kilometri pătrați din sud-estul sub-continentului indian, în secolul al V-lea d.Hr. de către un prinț indian exilat din nordul Indiei. Se spune despre singhalezi că sunt de origine ariană, iar tamilii sunt dravidieni din India de sud. S-a sugerat, totuşi, că nu sunt diferențe rasiale reale între singhalezi şi tamili şi că singurele distincții semnificative sunt culturale, lingvistice şi religioase.[844] Tamilii şi singhalezii au dislocat popoarele vedice indigene din care astăzi au rămas foarte puține.

În Sri Lanka există două comunități de tamili separate: „tamilii ceylonezi sau Jaffna" şi „tamilii indieni sau tamilii fără stare". Data precisă a sosirii tamililor ceylonezi în Sri Lanka este disputată, dar tamilii din sudul Indiei au întreprins incursiuni cel puțin până în primul secol d.Hr. Primele invazii majore ale tamililor au avut loc între 700-1300, culminând cu înființarea unui regat al tamililor în nordul Ceylonului şi cronici istorice budiste au arătat că au fost războaie frecvente între regii singhalezi şi tamili. Tamilii indieni sau fără stare au sosit mai târziu fiind aduşi în Ceylon de către britanici ca muncitori cu contract, la sfârşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului XX, ca să muncească pe plantațiile de ceai şi cauciuc din zonele muntoase centrale ale țării.

Cele două comunități tamile au rămas în mare măsură separate, tamilii ceylonezi sunt concentrați în partea de nord a insulei, în special în peninsula Jaffna, deşi un mare număr trăiesc în Colombo în regiunea estică şi în câteva

regiuni din sud. Tamilii fără stare se găsesc în primul rând în zonele deluroase din centrul țării. Tamilii ceylonezi sunt, în general, relativ prosperi şi bine educați; tamilii fără stare au trăit şi au muncit în condiții de mizerie şi sărăcie. În prezent, tamilii ceylonezi constituie aproximativ 12,6% din populația țării şi tamilii fără stare 5,5%.[845]

Problema principală cu care s-au confruntat tamilii fără stare a fost aceea că guvernul ceylonez le-a revocat (sau le-a negat) cetățenia imediat după câştigarea independenței în 1948, pe temeiul că erau de fapt cetățeni indieni care fuseseră aduşi de britanici ca să muncească pe plantațiile de ceai şi că ei ar trebui repatriați. În conformitate cu un acord încheiat cu India în 1964, Sri Lanka a fost de acord să repatrieze 60% din tamilii fără stare şi să acorde cetățenie celor 40% care rămâneau, dar acordul a fost doar parțial implementat. Discuțiile ulterioare între Sri Lanka şi India au eşuat până când Sri Lanka a introdus, la începutul anului 1986, o lege prin care acorda cetățenie unui număr de 94.000 de tamili cu descendență indiană. India, la rândul său, a fost de acord să acorde cetățenie unui număr de 506.000 de candidați care trăiau la vremea aceea în Sri Lanka şi aceste acțiuni au rezolvat, în parte, această problemă.

Nu au existat interese comune sau cooperare politică între tamilii ceylonezi din nord şi est şi tamilii indieni fără stare din regiunea centrală a țării. Tamilii fără stare sunt reprezentați în Parlament de Congresul Muncitorilor Ceylonezi (CWC), partidul lor politic şi uniunea laburistă. Liderul CWC, S. Thondaman, a fost Ministrul Afacerilor Rurale în cabinetul Jayewardene. El este foarte respectat şi a promovat efectiv interesul tamililor fără stare. CWC nu a

sprijinit cererea tamililor ceylonezi de a avea un stat separat şi această divergenţă de interese între tamilii fără stare şi tamilii ceylonezi continuă să joace un rol semnificativ în politica din Sri Lanka, în 1981 şi 1983 (şi într-o oarecare măsură în 1977) tamilii fără stare au fost atacaţi în timpul violenţelor din interiorul comunităţii.

Din punct de vedere istoric, populaţia singhaleză i-a considerat pe tamili invadatori şi legendele singhaleze celebrează frecvent triumful regilor singhalezi asupra conducătorilor tamili rivali. Aceste mituri şi simboluri sunt importante şi „istoria şi istoriografia au creat un climat emoţional de animozitate etnică care dă naştere deseori violenţei, care împiedică compromisurile şi reglementarea negociată a diferenţelor etnice”.[846]

Sri Lanka este unul dintre centrele majore budiste şi identificarea religiei budiste cu naţionalismul singhalez este un element vital pentru înţelegerea conflictului din Sri Lanka. Se crede că Buda însuşi a consfinţit Sri Lanka; o rămăşiţă a unui dinte a lui Buda este păstrat cu sfinţenie în Kandy, în centrul ţării. Există multe temple budiste şi majoritatea populaţiei singhaleze este budistă. Constituţia prevede că Republica Sri Lanka „trebuie să dea budismului un loc de frunte” şi că este datoria statului de a proteja şi de a întreţine credinţa budistă. Populaţia vorbitoare de limbă tamilă este predominant hindusă şi există o minoritate substanţială de musulmani şi creştini, dar libertatea de religie per se (de exemplu dreptul de a participa la ceremonii religioase sau, altfel spus, de a practica propria religie) nu a constituit o problemă în conflictul dintre tamili şi singhalezi.

S-a subliniat frecvent că, deşi constituie o majoritate în Sri Lanka, singhalezii sunt foarte sensibili față de poziția lor de grup etnic minoritar în sub-continentul asiatic. Tamilii din Asia îi depăşesc pe singhalezi de patru ori şi cea mai mare concentrare de tamili se găseşte în statul indian din sud, Tamil Nadu, la numai câteva mile de strâmtoarea Palk. Insecuritatea singhalezilor care a rezultat de aici a contribuit, cu siguranță, la insecuritate etnică în insulă.

În momentul cuceririi independenței, tamilii ceylonezi dețineau un procent ridicat, disproporționat, de locuri de muncă în prestigioase servicii ceyloneze şi locuri în cele mai importante facultăți. Acest lucru a fost atribuit educației englezeşti oferite de şcolile misionarilor creştini din regiunile locuite de tamili, relativei dificultăți de a-şi câştiga existența prin practicarea agriculturii în zonele aride din nord (ceea ce i-a încurajat pe tamili să se angajeze în administrația guvernamentală şi în meserii) şi a faptului că tamilii şi-au dat seama că au un statut de minoritate (ceea ce a amplificat interesul lor în educație, opus legăturilor politice sau de familie, drept mijloc de progres).

Pentru a combate avantajele de care s-au bucurat tamilii după câştigarea independenței, majoritatea singhaleză a adoptat două politici care constituie sursa nemulțumirii ulterioare a tamililor: o politică bazată „numai pe folosirea limbii singhaleze" şi un sistem de cote bazate pe rasă şi rezidență (politica „de standardizare") pentru intrarea la universitate. Singhalezii le-au considerat măsuri de acțiune pozitive destinate să compenseze dezavantajele pe care le-au avut în epoca colonialistă; pentru tamili acestea erau dispoziții discriminatorii care plasau limba lor într-o poziție inferioară şi le blocau accesul la educație. Adoptarea limbii

singhaleze ca limbă oficială a făcut ca ocuparea de slujbe guvernamentale să fie mai dificilă pentru tamili.

După ce în 1948 tamililor fără stare li s-a luat dreptul de vot, numărul de voturi a scăzut de la 33% la 20%. Majoritatea singhaleză de 2/3 din Parlament a făcut imposibilă opoziția eficientă a tamililor, față de politica singhaleză. Singhalezii au promis un sistem de reprezentare de 57% singhalezi față de 43% pentru alte comunități, dar acest lucru a fost respins de liderii tamili, care au insistat asupra unei reprezentări egale.

Prima constituție a Ceylonului a fost elaborată de un englez, lordul Soulbury şi adoptată printr-un Ordin Britanic în Consiliu. Secțiunea 29 din „Constituția Soulbury" prevedea că

„Nici o lege nu va face persoanele dintr-o comunitate sau religie să se supună la restricțiile la care nu se supun persoanele care aparțin altor comunități sau religii; sau... să confere unor persoane sau unei comunități sau religii un privilegiu sau un avantaj care nu este conferit persoanelor care aparțin altor comunități sau religii."

În ciuda acestei reglementări, muncitorilor tamili indieni de pe plantații li s-a ridicat cetățenia şi dreptul de vot; limba singhaleză a fost desemnată singura limbă oficială şi a fost adoptat un sistem de cote sau de standardizare care a îngrădit drastic accesul tamililor la educație superioară.

Când a fost adoptat Singhala Only Act, a fost eliminată propunerea de a introduce o clauză asupra folosirii limbii tamile, din cauza presiunilor exercitate de grupurile budiste extremiste. În 1956, protestele tamililor au condus la încheierea Pactului Bandaranaike-Chelvanayakam, care prevedea folosirea limbii tamile în zonele locuite de tamili şi prin care se înfiinţau consilii regionale care aveau atribuţiuni în problemele agricole, de educaţie şi colonizare; includea de asemenea promisiunea făcută de guvern de a reconsidera ridicarea dreptului de vot a tamililor indienii[847]. Pactul nu a fost niciodată implementat tot din pricina obiecţiilor puternice făcute de elemente budiste şi în 1958 a survenit prima mare izbucnire de violenţă.

Deoarece insatisfacţia care a însoţit constituţia elaborată de britanici a crescut în anii ’50 şi ’60, a apărut Partidul Federal Tamil, care a sprijinit trecerea de la o structură unitară la o structură federală. Această propunere a fost respinsă de majoritatea singhaleză, care a considerat-o separatistă.[848]

În 1970 a venit la putere Partidul Libertăţii din Sri Lanka (SLFP), un susţinător puternic al dominaţiei singhalo-budiste, în coaliţie cu două partide marxiste. În 1972, au fost întrerupte legăturile legale cu Marea Britanie şi o nouă constituţie a proclamat Sri Lanka republică. Deşi tamilii acceptaseră anterior limba singhaleză ca oficială, poziţia lor s-a schimbat atunci când din noua constituţie a fost eliminată secţiunea 29 din Constituţia Soulbury (care interzicea discriminarea); Partidul Federal Tamil a boicotat Adunarea Constituantă deoarece adunarea a respins propunerea ca ambele limbi, singhaleză şi tamilă, să fie declarate limbi oficiale. În loc de aceasta, a fost păstrată cu

sfințenie politica „unei singure limbi, singhaleză” ca dispoziție constituțională şi a fost recunoscută „datoria statului de a proteja şi de a promova budismul”.[849]

Celălalt mare partid singhalez, Partidul Național Unit (UNP) s-a opus constituției din 1972 şi, venind la putere în 1977, a elaborat cea de a treia şi actuala constituție care prevede un sistem modificat, prezidențial – parlamentar, similar cu cel al Franței.

În timpul deținerii puterii de către PLSL, din 1970 în 1977, efectele negative asupra tamililor ale sistemului educațional „standardizat” au devenit din ce în ce mai evidente şi a fost şi mai dificil pentru tamili să obțină slujbe guvernamentale.[850] În fața acestei discriminări, tamilii au început să sprijine din ce în ce mai mult conceptul de stat separat „Tamil Eelam”, care include multe dintre regiunile nordice şi estice din Sri Lanka.

O rezoluție adoptată în 1976, de către Frontul Unit de Eliberare Tamil (TULF) care a înlocuit Partidul Federal ca forță politică tamil dominantă, constituie primul angajament clar al unui partid tamil de a sprijini un stat separat Eelam. Printre nemulțumirile citate în sprijinul unui stat separat au fost: faptul că tamilii fără stare au fost privați de cetățenie; politica unei singure limbi, cea singhaleză; colonizarea planificată de stat a regiunilor tamile; locul preeminent acordat budismului în conformitate cu constituția; negarea şanselor egale pentru tamili în ocuparea locurilor de muncă şi în educație; izolarea sistematică a tamililor ceylonezi de cultura tamilă predominantă în sudul Indiei; permisiunea şi încurajarea violențelor singhalezilor împotriva tamililor;

torturarea, terorizarea şi întemnițarea tinerilor tamili şi impunerea unei constituții inacceptabile pentru populația tamilă.

Rezoluția se referă, de asemenea, la eşecul diferitelor partide politice tamile de a obține drepturi prin negocieri cu guverne succesive singhaleze. Rezoluția se încheia cu afirmația că

Convenția hotărăşte că refacerea şi reconstrucția unui Tamil Eelam ca stat socialist liber, suveran, secular, bazat pe dreptul la autodeterminare inerent fiecărei națiuni, a devenit inevitabilă, în scopul de a salvgarda însăşi existența națiunii tamile în această țară.

În alegerile din 1977, TULF a obținut o majoritate în nordul predominant tamil şi o majoritate simplă în est, demonstrând sprijinul mare în favoarea conceptului de separare al tamililor ceylonezi.

Fundamentul teoretic în sprijinul autodeterminării tamililor este afirmația că suveranitatea națiunii tamile, care există din 1621, din timpul cuceririi portugheze, revenea comunității tamile atunci când legăturile legale cu Marea Britanie au fost întrerupte în 1972. Puteri coloniale succesive au administrat teritoriul tamil separat de restul țării până în 1833, când englezii au început să administreze insula ca pe o unitate. Tamilii susțin ca ei nu au renunțat niciodată la suveranitate, deoarece ei au boicotat Adunarea Constituantă care a elaborat constituția din 1972 şi că națiunea singhaleză nu a obținut niciodată suveranitatea asupra lor prin cucerire sau consimțământ.

CREŞTEREA VIOLENŢEI ÎN COMUNITATE

După violențele din mai 1958, în care au fost ucise sute de persoane, în special tamili, au urmat aproape 20 de ani de calm relativ. Tensiunile între tamili şi singhalezi s-au amplificat în timpul conducerii PLSL, care a avut în frunte pe doamna Bandaranaike, din 1970 în 1977 şi în august 1977 s-a produs o izbucnire majoră a violenței, la numai câteva luni după alegerea guvernului UNP condus de Jayewardene. Potrivit unei comisii de anchetă desemnate de guvern (Comisia Sansoni), violența a fost o reacție la împuşcarea a doi polițişti în nord de către tineri tamili, cuvântările incitatoare ale liderilor tamili şi separatismul promovat de tamili.[85][1] Raportul Sansoni relata despre crime pe scară largă, jafuri, violuri şi pagube provocate templelor hinduse în aproape fiecare regiune a insulei, în perioada lunilor august-septembrie 1977, când au fost ucise peste o mie de persoane.

Cea de a treia mare izbucnire de violență s-a petrecut în august 1981. A crescut teama şi mânia reciprocă, deoarece s-au amplificat atacurile teroriste în nord împotriva poliției, în timpul sau după încarcerarea (fără drept de comunicare) tinerilor tamili şi după incendierea premeditată şi jafurile la care s-a dedat poliția din Jaffna. Incendierea de către forțele polițieneşti a Bibliotecii Publice din Jaffna, un important centru cultural tamil, a ofensat în mod deosebit şi la acest lucru se fac referiri ca la un exemplu al nelegiuirilor comise de forțele de securitate. Pe platoul central, incidentele ulterioare au provocat moartea a zece tamili fără stare, numeroase magazine şi ateliere au ars şi mai mult de cinci mii de tamili rămaşi fără sate s-au refugiat. Atacul împotriva tamililor fără stare a avut efectul de a internaționaliza

conflictul întrucât printre cei arestați existau deținători de paşapoarte indiene.

Spre deosebire de violențele din 1958 şi 1977, atacurile din 1981 par să fi fost, în parte, opera unor bande organizate. S-a pretins de asemenea că forțele de securitate nu au intervenit pentru a preveni atacurile până la declararea stării de urgență, după multe zile de la începutul lor.

La 24 iulie 1983, la o zi după ce 13 soldați au fost uciși de către gherilele tamile într-o ambuscadă la nord de Jaffna, au început cele mai grave violențe.[852]

Zi după zi, tamilii... erau bătuți, ciopârțiți sau arşi pe străzi, în autobuze şi în trenuri, nu numai în Colombo, dar şi în multe alte părți ale insulei... Cu toate acestea, forțele de securitate nu păreau dornice sau capabile să stopeze incidentele – şi într-adevăr în Jaffna şi Trincomalee unii membri ai forțelor armate s-au alăturat în aceste lupte, luând 51 de vieți. Din punctul de vedere al tamililor fie că guvernul a pierdut controlul asupra situației, fie că deliberat nu intervenea pentru a li se da o lecție.[853]

Guvernul a recunoscut că omorurile au fost planificate şi bine organizate. Ministrul de Stat... a spus într-o transmisiune televizată la 29 iulie 1983: „Deşi au avut loc revolte, s-au ars case şi magazine în diverse părți ale oraşului (Colombo) şi în suburbii, a existat în fiecare caz o metodă distinctă... Răsculații... ştiau exact unde să meargă. Nu căutau. Se uitau la o foaie de hârtie, la un număr şi mergeau acolo. Prin urmare, a fost vorba de premeditare...

Aceste nume erau scoase din Registrul electoral, din listele de votanți pentru parlament şi erau pregătite de multă vreme."[854]

La 25 şi 27 iulie au fost masacrați prizonieri tamili deținuți în închisoarea Walikade; nici oficialii din închisori şi nici ceilalți deținuți nu au fost dați în judecată pentru aceste crime.

Preşedintele din Sri Lanka, J.R. Jayewardene, nu a apărut la televiziunea națională până în ziua a cincea a revoltei. Nu a exprimat compasiune față de victime (în afară de afirmația că violența era „foarte, foarte neliniştitoare"), în schimb a concluzionat că „datorită acestor violențe comise de teroriştii tamili, poporul singhalez a reacționat".[855] El a declarat că „guvernul a decis acum că a venit timpul să consimtă la proteste şi la respectul național al poporului singhalez, care nu permite ca mişcarea de scindare să mai ia amploare" şi a anunțat legislativul că va interzice orice sprijin în favoarea separatismului.[856]

Curând după aceea a fost adoptat al şaselea amendament la constituție care prevedea că puteau fi funcționari publici numai cei care au jurat să nu sprijine separatismul. Platforma TULF adoptată în 1977 includea un angajament în favoarea sprijinirii unui stat separat Eelam membrii TULF ai Parlamentului au refuzat să depună jurământul şi, prin urmare, şi-au pierdut locurile. După aceste revolte, mulți dintre liderii TULF au plecat în Madras, India.

Guvernul a afirmat că în revoltele din 1983 au fost ucise patru sute de persoane, dar surse tamile pretind că s-au înregistrat 1500 de victime. Au fost dispersați zeci de mii de refugiați, în special tamili şi s-au constatat pagube de milioane de rupii în activitățile comerciale ale tamililor şi în economia din Sri Lanka în ansamblu.

Grupurile de gherilă sau grupurile militante de tamili[857] au apărut la mijlocul anilor ’70 şi s-au născut din insatisfacția tinerilor tamili față de conducerea moderată (ca cea a TULF) relativ la ceea ce era privit ca violări masive ale drepturilor omului de către poliție şi forțele de securitate.[858]

După cum s-a specificat mai sus, crimele comise împotriva membrilor forțelor de securitate şi poliție, după cum se presupune de către gherilele tamile, au constituit scânteia (sau scuza) pentru revoltele din 1981 şi 1983.

Ținta gherilelor erau aproape exclusiv membrii forțelor armate şi ai poliției şi politicienii tamili moderați sau singhalezi, până la sfârşitul anului 1984. În aceste atacuri, care s-au imprimat în memoria colectivă din Sri Lanka, sute de civili singhalezi au fost de atunci ucişi de teroriştii tamili în masacre cum au fost cele de la fermele Kent şi Dollar în noiembrie 1984, şi în Anuradhapura (oraşul sfânt al budiştilor) în mai 1985; în bombardarea unui avion aparținând companiei Air Lanka în Colombo, în mai 1986; în atacul asupra a trei autobuze în partea de nord-est a țării, în aprilie 1987; şi într-o explozie provocată de o bombă în principala stație de autobuz din Colombo, câteva zile mai târziu. Crimele nimicitoare comise în comunitate în special de Tigrii Eliberatori din Tamil Eelam (LTTE sau Tigrii) au

continuat şi după încheierea acordului de pace între India şi Sri Lanka din iulie 1987 şi au avut loc lupte majore între forţele armate indiene şi gherilele LTTE.

Celelalte componente majore ale spiralei ascendente a violenţei au fost uciderile comise de forţele de securitate din Sri Lanka, care sunt predominant singhaleze; arestări în masă a sute de tineri tamili deodată; detenţia pe timp nelimitat în conformitate cu legile care se aplică în timpul stării de necesitate (care deseori sunt ignorate) a mii de suspecţi terorişti tamili.[859] Asasinatele comise de forţele de securitate survin în legătură directă cu uciderea de civili singhalezi, la fel ca şi arestările în masă; nici un singur membru al forţelor de securitate din Sri Lanka nu a fost acuzat de o crimă făptuită în timpul incidentelor din 1987 (deşi unii au fost transferaţisau au fost destituiţi). În special din 1986 au fost primite rapoarte care relatau despre numărul mare de civili ucişi în timpul operaţiunilor militare; începând din 1987 aceste rapoarte au inclus date despre uciderea unor membri ai Forţelor Indiene de Menţinere a Păcii din Sri Lanka.

Violările drepturilor omului au fost facilitate de Actul asupra Prevenirii Terorismului (Dispoziţii Temporare) numărul 48 din 1979 (PTA), care a fost descris de un proeminent jurist englez ca „un stigmat oribil asupra statutului oricărei ţări civilizate”.[860] PTA este acum un statut permanent, nu temporar, şi în conformitate cu dispoziţiile acestuia mii de tineri tamili au fost deţinuţi şi întemniţaţi lungi perioade de timp, fără a avea dreptul să comunice. Frecvent, ei sunt deţinuţi fără discriminare, după ce au loc atacuri teroriste sau de gherilă sau în timpul operaţiunilor militare. În timpul asaltului armatei asupra peninsulei Jaffna, din mai 1987,

de exemplu, oficialitățile din armată „au recunoscut că în timpul acțiunilor au luat în custodie trei mii cinci sute de tineri tamili, de fapt întreaga populație masculină tânără dintr-un sector de douăzeci de mile pătrate, care a fost ținta ofensivei”[861]. PTA a fost criticat de grupurile care acționează pentru drepturile omului şi a promovat un sentiment de insecuritate fizică şi teamă în rândurile populației tamile din nord şi est[862].

Estimările numărului de oameni uciși din 1983 în 1988 ca rezultat al conflictului variază mult, dar cifra de douăsprezece mii nu pare să fie o exagerare.[863] Deşi multe dintre morți au survenit în regiunile tamile din nordul şi estul țării, nici un segment al populației nu a rămas neafectat şi asasinatele comise de militanții singhalezi în sudul țării au crescut dramatic după iulie 1987, când s-a încheiat Acordul între India şi Sri Lanka.

ÎNCERCĂRILE ÎNTREPRINSE DUPĂ 1983 PENTRU A SE AJUNGE LA O REGLEMENTARE NEGOCIATĂ

Sri Lanka se află la 23 de mile la sud de coasta Indiei şi liderii politici din Tamil Nadu din sudul Indiei (a cărei populație are aceeaşi religie şi aceeaşi origine etnică ca tamilii din Sri Lanka) au exercitat presiuni continue asupra guvernului central din India pentru a protesta împotriva tratamentului la care sunt supuşi tamilii din Sri Lanka. În plus, mai mult de o sută douăzeci şi cinci de mii de refugiați

din Sri Lanka sunt fugiți din 1983 la Tamil Nadu şi mulți sunt întreținuți de guvernul Indian eu costuri foarte mari. Aşa cum s-a arătat mai sus, situația tamililor „indieni" sau fără stare a constituit cauza iritării în relațiile dintre Sri Lanka şi India timp de mulți ani.

Grupurile de gherilă tamile au avut baze în Tamil Nadu de unde desfăşurau atacuri în nordul țării. Relațiile diplomatice între India şi Sri Lanka erau afectate grav de bunăvoința manifestată de India de a permite grupurilor militare să se refugieze şi să aibă sanctuare pe teritoriul său, dar sprijinul pe care populația din Tamil Nadu l-a acordat tamililor din Sri Lanka a făcut ca pentru guvernul central să fie incomod din punct de vedere politic, să îi evacueze. Cu toate acestea, militanții reprezentau un factor perturbator în Tamil Nadu prin luptele distructive şi jafuri. În felul acesta, politica internă din Tamil Nadu şi interesele strategice şi geo-politice ale Indiei în zona Oceanului Indian au făcut imposibil ca India să rămână în afara evenimentelor din Sri Lanka.[864]

La scurtă vreme după revolta din 1983, Indira Gandhi a oferit „bunele oficii" ale Indiei pentru a ajuta la rezolvarea problemei etnice. Temându-se de o intervenție militară mai puternică din partea Indiei, guvernul din Sri Lanka a încredințat acest rol mai puternicului său vecin. În cele din urmă, preşedintele din Sri Lanka, Jayewardene, a plecat la New Delhi pentru discuții cu Indira Gandhi.

La sfârşitul anului 1983 a fost formulat un scurt document, cunoscut sub numele de „Annexure C", după discuțiile purtate între guvernele din Sri Lanka şi India şi TULF. Se prevedea o delegare substanțială a puterii către consiliile

regionale şi nu către consiliile districtuale, aşa cum fusese propus de Sri Lanka în 1979 şi 1980. În ianuarie 1984, preşedintele Jayewardene a prezentat această propunere referitoare la consiliile regionale unei Conferințe la care trebuiau să participe toate partidele, la care cel mai important partid de opoziție, Partidul Libertății din Sri Lanka (SLFP), nu a fost reprezentat. Liderul partidului, doamna Bandaranaike, a refuzat să participe, întrucât drepturile civile i-au fost retrase de către guvernul Jayewardene după alegerea celui din urmă în 1977. A participat Consiliul Suprem al Clerului Budist, deşi nu este un partid politic.

Participanții singhalezi la conferință şi-au declarat opoziția față de orice formă de autonomie regională şi au afirmat că India a forțat guvernul din Sri Lanka să accepte Annexure C. Conform surselor tamile, preşedintele Jayewardene nu a depus eforturi majore pentru ca Annexure C să fie acceptată, astfel încât aceste propuneri au murit din faşă. Preşedintele a propus apoi sporirea coordonării între districte şi o a doua cameră a Parlamentului din care puteau fi desemnați miniştrii districtuali sau provinciali. TULF a respins aceste propuneri, afirmând că ei nu acceptă delegarea puterii; India a declarat şi ea clar că propunerile nu erau acceptabile.

Cadrul Conferinței tuturor partidelor s-a menținut până la sfârşitul anului 1984, când a fost suspendat de către preşedinte, care a acuzat TULF pentru eşec. TULF a insistat că era interesat în continuarea negocierilor şi că nu era responsabil pentru întreruperea conferinței. În decembrie 1984, preşedintele Jayewardene a destituit pe ministrul industriei, Cyril Matthew, care era un anti-tamil notoriu,

pentru faptul că s-a opus propunerilor – o acțiune pe care mulți au considerat-o prea târzie.

Rajiv Gandhi a devenit prim-ministru al Indiei în octombrie 1984, după asasinarea mamei sale şi nu a avut atâta înțelegere pentru cererile militanților tamili, cât pentru guvernul din Sri Lanka (ceea ce constituia reflectarea deteriorării situației din Punjabul indian). Indira Gandhi se situa mai aproape de socialismul doamnei Bandaranaike decât de capitalismul preşedintelui Jayewardene; era de asemenea prietenă cu doamna Bandaranaike şi nu a fost de acord cu decizia guvernului Jayewardene de a o priva pe doamna Bandaranaike de drepturile sale civile.

În 1983, incompetența sau reaua voință a guvernului de a-i proteja pe tamili. I-a încurajat pe tineri să se înroleze alături de militanții tamili şi au accelerat atacurile violente comise de grupurile de gherilă. Aşa cum a fost remarcat mai sus, atacurile directe comise de teroriştii tamili împotriva civililor singhalezi au început la sfârşitul anului 1984. Gherilele tamile au declarat că TULF-ul moderat nu îi mai reprezenta pe tamilii din nord şi date fiind atacurile armate comise din ce în ce mai des de aceste grupuri, curând a devenit clar că nu se poate ajunge la o reglementare paşnică fără participarea lor. În iunie 1985, prin „medierea şi bunele oficii" ale Indiei, guvernul din Sri Lanka şi grupurile militante tamile au fost de acord cu o încetare a focului, ca măsură preliminară a convorbirilor de pace.

Aceste convorbiri s-au desfăşurat la Thimpu, capitala Bhutanului, în iulie şi august 1985. Treisprezece reprezentanți ai guvernului din Sri Lanka, conduşi de fratele

preşedintelui, s-au întâlnit cu o delegaţie tamilă compusă din 13 membri constând din 3 delegaţi ai TULF şi 2 reprezentanţi din fiecare din cele cinci grupări de gherilă tamile majore. La lucrări au participat de asemenea cinci reprezentanţi ai guvernului indian. Cei cinci reprezentanţi ai grupurilor tamile au obiectat la folosirea termenului „conducere politică tamilă" pentru a descrie TULF şi la termenii „militanţi" sau „terorişti" pentru a descrie organizaţiile lor. Ei au declarat că sunt „organizaţii politice autentice care reprezintă aspiraţiile poporului nostru".[865] În orice caz convorbirile de la Thimpu au reprezentat singura ocazie în care guvernul din Sri Lanka s-a angajat în negocieri oficiale directe cu „terorişti", înainte de negocierile asupra unei încetări a focului între noul guvern Premadasa şi LITE, la mijlocul anului 1989.

Într-o prezentare comună, reprezentanţii tamili au afirmat că orice soluţie a problemei tamile trebuie să se bazeze pe patru principii fundamentale:

Sri Lanka să recunoască tamilii ca naţiune; 2. Sri Lanka să fie recunoscută ca ţară de baştină a tamililor; 3. recunoaşterea dreptului tamililor la autodeterminare; 4. recunoaşterea dreptului la cetăţenie şi a drepturilor fundamentale ale tamililor care consideră Sri Lanka propria lor ţară (de exemplu reconsiderarea dreptului de vot a tamililor fără stare).

Guvernul din Sri Lanka a refuzat să accepte aceste patru principii ale tamiiilor. La cea de a doua sesiune a convorbirilor de la Thimpu a prezentat noi propuneri „dar acestea au fost respinse de către delegaţia tamilă, deoarece

nu ofereau nimic nou în afara propunerilor care fuseseră respinse de TULF la Conferința Tuturor Partidelor, cu un an mai devreme.

Refuzul guvernului de a accepta principiile fundamentale ale tamiiilor şi excesele militare comise de armata din Sri Lanka în timpul încetării focului (în special, uciderea a două sute de civili tamili în localitatea Vavuniya în august 1985), au pus capăt convorbirilor. Grupurile tamile au anunțat că nu mai participă la lucrări din pricina violării acordului de încetare a focului, care constituia o pre-condiție pentru convorbirile de la Thimpu. Delegația indiană s-a opus retragerii delegației tamile, în timp ce militanții au fost ofensați de eşecul Indiei la protestele sale împotriva masacrului tocmai comis în Yavuniya, între anii 1985 şi 19S9 nu s-au înregistrat negocieri directe între reprezentanții guvernului din Sri Lanka şi militanți, dar activitatea diplomatică a rămas la fel de imensă, cuprinzând convorbiri între guvernul din Sri Lanka, guvernul indian şi TULF, între guvernul indian şi grupurile militante tamile.

Între terminarea convorbirilor de la Thimpu din august 1985 şi Acordul dintre India şi Sri Lanka în iulie 1987, violența în Sri Lanka a crescut substanțial. În septembrie 1985, gherilele tamile au ucis doi foşti membri ai parlamentului din Jaffna, care făcuseră parte din TULF, subliniind astfel faptul că ei resping conducerea tamilă moderată. În mai 1986, un avion aparținând companiei Air Lanka care era gata de decolare către Insulele Maldive a sărit în aer pe pista de la aeroportul Katunayake din Colombo, ucigând 16 persoane şi rănind alte 20. Câteva zile mai târziu, o bombă a explodat în Oficiul Telegrafic Central din Colombo, ucigând 14 persoane şi rănind 100.

În timpul aceleiaşi perioade au izbucnit lupte la Jaffna între LTTE şi alte grupuri de gherilă. LTTE a apărut ca un grup dominant, iar la jumătatea anului 1986 Tigrii controlau efectiv peninsula Jaffna. Forţele armate din Sri Lanka au rămas în general închise în cazarmă în această regiune.

PROPUNERILE DIN IUNIE 1986

În iunie 1986, preşedintele Jayewardene a anunţat propunerea de delegare a puterii către noile Consilii Provinciale, ceea ce a condus la o mai mare descentralizare decât propunerile anterioare.[866] Escaladarea militară a gherilelor tamile, eşecul „soluţiei militare" a guvernului, continua presiune exercitată de India, au contribuit fără îndoială la formularea de noi propuneri pentru delegarea de putere pe plan local. Armistiţiul a fost făcut cu o zi înainte de întâlnirea de la Paris a consorţiului donatorilor de ajutor pentru Sri Lanka.[867]

Cea mai importantă influenţă a fost cea exercitată de guvernul indian, înaltul Comisar Indian în Sri Lanka a emis o declaraţie în legătură cu a 39-a aniversare a Zilei Independenţei Indiei, 15 august 1986, în care, după ce s-a referit la întâlnirile dintre preşedintele Jayewardene şi primul ministru Rajiv Gandhi în Bahamas şi Dacca şi la contactele dintre miniştrii ambelor ţări, a declarat:

În mod natural, atenţia care a fost acordată în aceste contacte s-a referit problema etnică în Sri Lanka şi îngrijorarea noastră comună cu privire la realizarea unei soluţii negociate. Discuţiile... din mai anul acesta şi

schimbul ulterior de opinii şi sugestii au avut ca rezultat faptul că guvernul din Sri Lanka a prezentat un pachet de propuneri sub conducerea preşedintelui Jayewardene care oferă o bază practică, suficientă, pentru realizarea unui cadru constituțional în Sri Lanka, care să răspundă nevoilor şi aspiraților tuturor cetățenilor din Sri Lanka, fără să țină cont de afinitățile sau identitățile lor etnice, religioase sau lingvistice.[868]

În felul acesta, guvernul indian a făcut cunoscut faptul că considera noile propuneri ca o bază acceptabilă pentru rezolvarea conflictului.

La câteva luni după anunțarea propunerilor lui Jayewardene pentru Consiliile Provinciale, guvernul indian a făcut dovada tangibilă a capacității sale de a exercita presiuni asupra grupurilor de gherilă tamile. La începutul lunii noiembrie 1986 poliția a întreprins raiduri în casele militanților tamili din Sri Lanka în Tamil Nadu, capturând şi confiscând mari cantități de arme, în cadrul primelor măsuri disciplinare luate împotriva grupurilor rebele de tatnîli din Tamil Nadu.

Propunerile făcute de preşedintele Jayewardene în iunie 1986 nu recunosc principiile formulate de delegația tamilă la Tbimpu. Ele se bazează pe:

– menținerea unității, integrități şi suveranității statului Sri Lanka;

– menținerea caracterului unitar al constituției din Sri Lanka; 3) principiul delegării puterii către Consiliile Provinciale în cadrul unei constituții amendate.

Adoptarea unui sistem federal de guvernământ bazat pe unități lingvistice (așa cum a fost propus de constituția indiană) nu a fost propus și nici nu s-au făcut reglementări de delegare a puterii către provincii, deși termenul „delegare de putere" este folosit în propuneri. Cu toate acestea, mulți observatori credeau că propunerile pot oferi o bază pentru o eventuală reglementare, în primul rând datorită sprijinului guvernului indian și a înțelegerii faptului că aceasta era tot ceea ce se putea obține de la orice guvern singhalez fără a produce represalii violente.

Propunerile au menținut granițele provinciale și districtuale existente și au promovat delegarea de puteri de la guvernul central către provincii (spre deosebire de propunerile anterioare în care puterea se delega numai la nivelul consiliului districtual). O „autoritate" separată va guverna importantul port Trineomalee și împrejurimile, în afara jurisdicției oricărei alte subdiviziuni guvernamentale locale.

Puterile delegate puteau fi retrase sau suplimentate cu o majoritate de două treimi a parlamentului, după consultarea cu consiliile provinciale sau cu consiliile interesate. Deoarece tamilii constitue o minoritate mai mică de o treime din populație, reglementările pot fi astfel modificate și puterile delegate pot fi corectate fără consimțământul minorității tamile.

Membrii Consiliilor Provinciale vor fi aleşi şi guvernatorul provincial va fi desemnat de către preşedinte. Guvernatorul, la rândul său, îl va desemna pe Primul Ministru al Consiliului provincial, cel care „va fi, în opinia sa, cel mai potrivit să câştige încrederea consiliului”.

Guvernul central deținea puterea exclusivă în multe domenii majore de guvernare, inclusiv apărarea; securitatea internă; afacerile externe; legile şi ordinea, indiferent de atribuțiile poliției, care pot fi delegate consiliilor provinciale sau distructuale; justiția „în măsura în care se referă la tribunale şi la structura curților”; finanțele „în legătură cu venitul național, politica monetară şi resursele externe”; resursele naturale; alegerile la toate nivelele; „politica națională asupra tuturor problemelor şi administrației”; şi „toate problemele şi toate serviciile care nu au fost desemnate în mod specific în alt fel”.

Competența legislativă limitată a consiliilor provinciale se va extinde asupra:

1) Legilor interne şi ordinii, exclusiv apărarea națională, securitatea națională, folosirea forțelor armate sau a altor forțe aflate sub controlul guvernului din Sri Lanka în scopul de a ajuta puterea civilă. Provinciile nu vor avea forțe polițieneşti independente, deşi va exista o divizie de poliție separată pentru fiecare provincie, sub controlul general şi sub direcția Inspectoratului General al Poliției din Divizia Națională. Cel mai înalt ofițer în grad din fiecare provincie va fi desemnat de Inspectorul General al Poliției Naționale cu ajutorul primului ministru al provinciei, dacă nu există un acord, desemnarea va fi făcută de preşedinte.

2) Reglementărilor asupra pământului. Criteriile pentru reglementările asupra pământului şi proiectele de irigaţii din cadrul Consiliilor Provinciale nu erau menţionate în mod specific, dar s-a sugerat că „pentru asemenea proiecte cel mai corect aplicabil este principiul proporţiei etnice din cadrul provinciei". În felul acesta, propunerile nu au făcut ca guvernul să întrerupă stabilirea singhalezilor în zonele tradiţionale tamile, o problemă veche a tamililor, deşi ea reprezenta un progres faţă de criteriile bazate pe proporţionalitatea naţională, mai degrabă decât pe cea regională.

3) Agriculturii şi industriei. Multe probleme legate de agricultură, de exemplu preţurile minime, subsidiile, coordonarea interdistrictuală şi provincială, scopurile naţionale şi cercetarea în domeniul agricol erau rezervate guvernului central, la fel ca şi formularea politicii naţionale în legătură cu dezvoltarea industrială. Industriile aflate în proprietatea statului nu vor fi transferate provinciilor.

4) Educaţiei şi culturii. Provinciile vor avea „atribuţiuni substanţiale" în domeniul culturii şi educaţiei până la nivel secundar şi au dreptul de a înfiinţa şi administra universităţi private fără fonduri de la stat. Educaţia universitară publică va rămâne în mâinile guvernului central. Politica de educaţie naţională urma să fie „non-discriminatorie", lucru care constituia una dintre principalele probleme care ducea la nelinişte în rândul tinerilor tamili, de exemplu discriminarea în procesul de educaţie superioară prin procesul de „standardizare". Cu toate acestea, nu era clar dacă această politică se referea la accesul la educaţia superioară, la fel ca şi la educaţia primară sau secundară.

5) Finanțelor. Consiliile Provinciale vor avea obligația de a percepe taxe locale, dar natura lor va fi determinată de parlament. Ele vor putea de asemenea să facă împrumuturi locale, în timp ce împrumuturile externe sau donațiile vor necesita aprobarea guvernului din Sri Lanka. Guvernul central va aloca resursele financiare (donații, alocații, subvenții) provinciilor la recomandarea unui comitet desemnat de preşedinte.

Dacă preşedintele considera că afacerile oricărui Consiliu Provincial nu se desfăşurau în conformitate cu prevederile Constituției,

el putea lua măsuri sau putea da ordinele pe care le considera necesare pentru a garanta buna lor desfăşurare, inclusiv măsura de dizolvare a Consiliului şi de a întreprinde măsuri în consecință pe care le credea necesare. Orice asemenea ordin... va fi operativ pentru o perioadă de şase luni, fără să depăşească un an, cu condiția ca Parlamentul să aprobe această acțiune în termen de două luni de la emiterea ordinului de dizolvare.[869]

Propunerile din iunie 1986 au fost percepute ca reprezentând efortul cel mai semnificativ şi răsunător făcut de guvernul Jayewardene pentru aplanarea conflictului şi ele au constituit baza acordului cu India încheiat un an mai târziu. În timp ce nici un grup tamil nu a susținut propunerile, moderații au fost dispuşi să le folosească drept bază de plecare pentru negocierile ulterioare.

A urmat opoziția fermă față de aceste propuneri din partea doamnei Bandaranaike, lidera Partidului Libertății din Sri Lanka, din partea conducătorului Consiliului Budist şi a propriului partid al preşedintelui, UNP. Pe de altă parte, micul partid condus de ginerele doamnei Bandaranaike, actorul de cinema Vijaya Kumaranatunga a adoptat o poziție moderată şi a cerut abrogarea Actului de Prevenire a Terorismului şi a Amendamentului 6 la Constituție (care interzice sprijinirea separatismului). Kumaranatunga a fost asasinat în februarie 1988.

S-a auzit o singură voce singhaleză care insista asupra soluției federale. Scriind cartea Insula, R.N.B. Senanayake a criticat conceptul de bază al propunerilor înaintate de Jayewardene şi a insistat asupra unei soluții federale, nu asupra descentralizării. El a sugerat autonomia pentru o unitate lingvistică tamilă în cadrul statului Sri Lanka, cu granițe care urmau să fie negociate şi cu militanți care să ia parte la negocieri. De asemenea, musulmanii din provincia estică să participe la discuțiile referitoare la granițele provinciei.

La aceste două probleme ar fi trebuit să se refere negocierile. În schimb noi facem un proiect complicat pentru Consiliile Provinciale aflate în discuție. Nu mai vedem pădurea din pricina copacilor... Dacă militanții tamili sunt de acord să se alăture statului Sri Lanka, atunci este necesară o soluție federală. O divizare a atribuțiunilor înseamnă în mod necesar o soluție federală. Nimic nu se câştigă dacă dăm un alt nume acestui lucru... De ce să amestecăm pretenția pentru o regiune tamil autonomă cu nevoia de delegare a puterii administrative în restul țării?[870]

Cererile tamililor

Motivul principal pentru care LTTE a respins propunerile din iunie 1986 a fost cererea tamililor de a avea „o patrie", ceea ce implica fuziunea provinciilor din nord şi est, dacă este stabilită o formă de consilii provinciale. Aceste cereri răspund unor probleme fundamentale ale tamililor, inclusiv afirmarea dreptului la autodeterminare (chiar şi în contextul unei Sri Lanka unite); nevoia unui loc de refugiu teritorial în scopul garantării siguranței lor fizice şi dorința de a avea o mai mare putere politică şi economică, care să contribuie la dezvoltarea unei provincii dominate de tamili. „Sloganul «ținuturi de baştină tradiționale», oricare ar fi adevărul obiectiv, reprezintă prima şi cea mai importantă pretenție menită să garanteze securitatea tamililor".[871] Recunoaşterea unei patrii pentru tamili ar implica, de asemenea, recunoaşterea şi acceptarea unei identități tamile distincte în Sri Lanka, o acceptare despre care tamilii spun că a fost respinsă de majoritatea singhaleză cel puțin din anul 1956.

Tamilii pretind ca zona inclusă în actualele provincii din nord şi est să fie contiguă din punct de vedere geografic şi omogenă din punct de vedere demografic şi să nu fie menținută decizia englezilor de a împărți nordul şi estul.[872] Atunci când Ceylonul şi-a câştigat independența, în 1943, aproximativ 90% din populația provinciei estice era vorbitoare de limbă tamilă (această cifră îi include pe tamilii etnici şi pe tamilii vorbitori de „moors" sau musulmani sau pe „mahomedanii" din India sau musulmani vorbitori de limbă tamilă). Deşi populația singhaleză din provincia estică constituia aproximativ 25% în 1981, tamilii argumentează că acest lucru se datorează colonizării încurajate de stat pe pământuri care erau în mod tradițional tamile.[873]

Constituțiile din Sri Lanka din 1972 şi 1978 prevăd ca limba tamilă să fie limba din administrație şi din justiție în provinciile din nord şi est.

Pretenția tamililor de a avea o patrie situată în nord-estul țării este privită de mulți singhalezi ca un atac direct împotriva unității statului Sri Lanka.

Aceasta îndeamnă cu siguranță şi în mod implicit la trunchierea integrității teritoriale a Republicii aşa cum este definită ea în Articolul 5 din Constituție. Acest lucru nu trebuie să fie subînțeles, ci doar luat în considerație. Respingem această cerere considerând-o o violare a libertăților şi a drepturilor fundamentale ale tuturor cetățenilor din Sri Lanka, deoarece implicația ei este că va fi impus un embargou total sau parțial în ceea ce priveşte stabilirea persoanelor din alte comunități în regiunile pe care tamilii le consideră ca fiind ținuturile lor de baştină. Credem că este dreptul şi libertatea fiecărui cetățean din Sri Lanka indiferent de rasă sau religie căreia el sau ea îi aparțin, de a se stabili în orice parte din Sri Lanka, care a fost patria tuturor comunităților etnice vreme îndelungată.[874]

În Sri Lanka nu există „regiuni tamile" şi „regiuni singhaleze". A nu recunoaşte acest principiu înseamnă că luăm în considerație apartheidul şi mitul „țării de baştină a tamililor" întreținut de tamilii rasişti... Mitul „țării de baştină a tamililor" este unul dintre cele mai persistente mituri întreținute de tamili şi cărora li s-a dat credit datorită publicării lor... Se poate demonstra că nu există fundament în istorie, demografie, economie sau drept internațional şi

mod de folosire pentru acest termen. Provinciile din nord şi est au fost înfiinţate de englezi în 1876 pentru raţiuni administrative şi nu au nimic de a face cu o „patrie” pentru tamili sau pentru oricine altcineva.[875]

Singhalezii au arătat, de asemenea, că ţinutul pe care îl pretind tamilii cuprinde o treime din teritoriul insulei şi include 60% din coastă, în timp ce tamilii, din care jumătate trăiesc în afara graniţelor pretinsei ţări, constituie numai 18% din totalul populaţiei ţării.[876] Chiar luând în consideraţie cifrele oferite de tamili, provincia estică este divizată între trei mari comunităţi: tamilii etnici, care constituie aproximativ 42%, tamilii vorbitori de „moors”, care constituie 32% şi singhalezii 25%. Din punct de vedere istoric, tamilii musulmani au fost dispuşi să incite cele două mari partide singhaleze unul împotriva celuilalt, în schimbul sprijinului electoral musulman, în ciuda afinităţii lingvistice cu tamilii. Tamilii afirmă că limba lor, mai degrabă decât religia sau etnicitatea, este factorul cel mai important.

ACORDUL ÎNTRE INDIA ŞI SRI LANKA

DIN 29 IULIE 1987

Respingerea negocierilor de către LTTE a urmat încercărilor de a-şi consolida controlul asupra peninsulei Jaffna. Militanţii au înfiinţat propriul lor serviciu poştal şi staţie de televiziune, o minigrădină zoologică la Nallur în scopul de a aduna fonduri şi au avut chiar şi o fabrică de armament.[877] La mijlocul lunii decembrie 1986, au izbucnit din nou luptele la Jaffna între LTTE şi EPRLF. Au ieşit victorioşi cei

dintâi şi s-a anunţat că la 1 ianuarie 1987 va fi înfiinţată la Jaffna o administraţie civilă LTTE – un prim pas către o declaraţie unilaterală de independenţă.

Refuzul continuu al gherilelor de a se întoarce la masa negocierilor şi anunţul făcut de LTTE că intenţionau să inaugureze o administraţie civilă în peninsula Jaffna (care era în mare măsură sub controlul lor militar), au electrizat guvernul din Sri Lanka şi forţele armate au întreprins o altă acţiune. Pe 2 ianuarie 1987, guvernul a anunţat că interzice toate transporturile de combustibil către nord: drept rezultat, administraţia LTTE nu a fost instalată niciodată. În primăvara anului 1987 a fost lansată de către guvern o ofensivă militară, după ce civili singhalezi au fost atacaţi de către gherile tamile şi gherilele au refuzat să răspundă ofertelor guvernului care vizau o serie de întreruperi ale focului, pe perioade de câte 10 zile; după fiecare din aceste întreruperi ale focului, urmau reluări treptate de negocieri. În aprilie 1987, gherilele tamile au ucis peste 200 de persoane în incidente separate, de exemplu explozia unei bombe în staţia centrală de autobuz din Sri Lanka şi în luna următoare armata din Sri Lanka a început o ofensivă majoră pentru recâştigarea provinciei Jaffna.

Luptele grele au condus la numeroase incidente de ambele părţi şi numeroşi civili au avut de suferit la Jaffna. Unei mici flotile de vase indiene cu ajutoare i s-a interzis acostarea în nord, de către forţele militare din Sri Lanka, dar la 4 iunie 1987 avioanele indiene au lansat 25 de tone de alimente şi alte provizii în Jaffna, în ciuda protestelor guvernului din Sri Lanka privind violarea suveranităţii lui. În vreme ce oraşul Jaffna şi alte zone erau încercuite de armata din Sri Lanka – dar încă sub controlul LTTE – şi

ofensiva militară se oprise, convorbirile intense între guvernul din Sri Lanka şi cel indian au dus la un acord între India şi Sri Lanka pentru instaurarea stării de „pace şi normalitate”[878].

Adoptat de cele două guverne, aparent fără consimțământul prealabil al nici unuia dintre grupurile militante tamile (sau al opoziției singhaleze), acordul a stabilit o încetare a focului care urma să fie garantată de către guvernul indian. Sri Lanka a cerut ajutorul trupelor indiene şi câteva mii de militari au debarcat imediat şi au ocupat poziții în nord şi est; armata din Sri Lanka s-a retras în cazărmi. Deşi organizația LTTE inițial nu a acceptat acordul, până la urmă a adoptat ideea celorlalte grupuri tamile şi a fost de acord să depună cel puțin armele grele din posesia sa; faptul că liderul LTTE a fost după cât se pare, ținut în „custodie protectoare” în India în această perioadă, a contribuit fără îndoială la „cooperarea” LTTE.

În ciuda afirmației făcute de preşedintele Jayewardene că acordul „nu are nimic de a face cu conceptul de autonomie”[879], concesia politică majoră a acordului a fost fuziunea dintre nord şi est pentru o „perioadă interimară” într-o singură provincie, aşa cum fusese cerut de LTTE şi alții. Această „unitate administrativă” are un consiliu provincial ales şi un singur guvernator, prim-ministru şi consiliu de miniştri. Alegerile pentru consiliul provincial urmau să fie ținute la sfârşitul anului 1987, dar, de fapt, acest lucru nu s-a întâmplat până la sfârşitul anului 1988.

Cu excepția creării oficiale a unei singure provincii în nord şi est, singura dispoziție importantă a acordului a fost aceea

că „limba oficială din Sri Lanka va fi limba singhaleză. Limbile tamilă şi engleză vor fi de asemenea limbi oficiale”.[880] Alte dispoziții se referă la probleme ca: stabilirea refugiaților şi a persoanelor refugiate şi declararea unei amnistii generale pentru combatanți şi cei deținuți, în conformitate cu Actul de Prevenire a Terorismului şi a altor legi specifice stării de necesitate.

În afară de aceasta, acordul şi anexa afirmă clar că se anticipează un rol substanțial pentru observatorii indieni şi pentru forțele de menținere a păcii şi un schimb de scrisori anexate acordului se referă la o seamă de probleme geo-politice care nu au legătură cu conflictul etnic din Sri Lanka. Sri Lanka este de acord să se refere la unele motive de îngrijorare pentru India, inclusiv angajarea de către Sri Lanka „a unui personal străin militar şi de spionaj” (se presupune că este vorba de consultanți israelieni în domeniul culegerii de informații şi mercenari britanici); un acord pentru ca portul Trineomalee, un port deosebit de bun, să nu fie folosit în scopuri militare de către nici o țară „într-o manieră care să prejudicieze interesele Indiei şi o revizuire a acordurilor încheiate de Sri Lanka cu „organizații de radiodifuziune străine” (o referire la stația de radio Vocea Americii care transmite în India).

Deşi acordul a stopat confruntările militare între armata din Sri Lanka şi militanții taniili, numărul în creştere al forțelor militare indiene nu a putut opri reluarea violențelor grave într-un interval de trei luni. Deşi mulți dintre militanții tamili (şi probabil majoritatea populației tamile) părea dornică să accepte acordul pe o bază cel puțin interimară, LTTE a făcut acest lucru contrar voinței lor. LTTE eliminase opoziția politică tamilă în decursul anilor prin crime şi mulți

alți militanți tamili ca şi civili au fost ucişi după semnarea acordului, întrucât LTTE încerca să-şi consolideze poziția în est. De asemenea, armata indiană a fost acuzată pentru faptul că nu a prevenit masacrul comis de LTTE în urma căruia au murit aproximativ 200 de civili singhalezi.

Atunci când nu li s-a garantat controlul consiliului provincial din nord-est, LTTE nu a mai fost de acord cu cele stabilite în acord. În octombrie 1986, Forțele Indiene de Menținere a Păcii – care atinseseră numărul de 50.000 de militari la sfârşitul anului 1988 – au lansat o operațiune majoră împotriva gherilelor LTTE din Jaffna, ca răspuns la o serie de atacuri comise de LTTE împotriva singhalezilor din est.[881] După lupte puternice (în timpul cărora armata indiană a demonstrat aceeaşi lipsă de considerație față de civili ca şi armata din Sri Lanka câteva luni mai înainte), armata indiană a reuşit să recucerească Jaffna, dar un mare număr de membri ai gherilelor au reuşit să se refugieze la țară.

Militanții singhalezi, inclusiv membri ai UNP aflat la conducere, au respins acordul, deoarece rolul vizibil jucat de India şi prezența armatei indiene au confirmat temerile lor față de dominația indiană. Atentatul asupra preşedintelui Jayewardene în luna august a avut drept rezultat uciderea a două persoane şi numeroşi politicieni care au sprijinit public acordul au fost asasinați. De violența de care au dat dovadă singhalezii a fost acuzat şi Frontul de Eliberare Populară (JVP), o grupare de orientare marxistă care a organizat o insurecție nereuşită în 1971.

În ciuda violențelor continue, în noiembrie 1987 corpul legislativ dominat de UNP a adoptat, cu un vot de 136 la 11, şi două abțineri, amendamentul constituțional necesar şi implementarea legislației pentru crearea consiliilor provinciale într-o regiune nord-estică unificată şi a şapte regiuni cu majoritate singhaleză. În septembrie 1988, preşedintele Jayewardene a emis o proclamație prin care provinciile nordice şi estice fuzionau şi în octombrie şi noiembrie 1988 au fost ținute alegeri pentru noul consiliu provincial. Alegerile au fost boicotate de LTTE care şi-a continuat atacurile teroriste asupra civililor şi de ciocnirile militare cu Forțele Indiene de Menținere a Păcii. Cu toate acestea, alegerile au fost ținute aşa cum au fost planificate; 53 din cele 71 de locuri din consiliul provincial au fost cucerite de două partide tamile, EPRLF şi Frontul de Eliberare Democrat Național Eelam, în timp ce multe dintre locurile rămase (toate în anterioara provincie estică) au aparținut Congresului Musulman din Sri Lanka.[88][2]

După alegerile prezidențiale şi parlamentare din 1988-89 violența şi asasinatele au escaladat în estul țării. S-a estimat că 3.000 de persoane au fost ucise în prima jumătate a anului 1989, mulți civili fiind victime ale exceselor forțelor de securitate (indiene sau din Sri Lanka) sau al terorismului LLTE sau JVP.

OBSERVAȚII

Multe dintre grupurile care militează pentru drepturile omului remarcă lipsa unui „sistem de avertizare urgent” ca impediment principal în prevenirea abuzurilor grave şi a conflictelor violente. În Sri Lanka semnalele de avertisment

au fost vizibile timp de decenii, totuşi conflictul s-a degradat în mod inexorabil ca într-o tragedie greacă. De fapt, Sri Lanka a devenit unul dintre cazurile cel mai amănunţit studiate de conflict etnic din lume (spre marea neplăcere a guvernului).[883] Unde e greşeala?

Din momentul cuceririi independenţei ei, politica din Sri Lanka a fost caracterizată de o mare lipsă de generozitate sau rea-voinţă, din partea ambelor comunităţi de a face compromisuri. Ceylonul, aşa cum era cunoscut atunci, împărţea împreună cu multe alte colonii anterioare o moştenire colonială în care diferenţele din comunitate, în loc să fie micşorate, au fost accentuate. Populaţia tamilă mai prosperă a refuzat să admită că avea o poziţie privilegiată disproporţionată faţă de numărul ei şi nu părea să înţeleagă poziţia sa delicată ca minoritate într-o ţară care se simţea ea însăşi ameninţată de prezenţa manifestă a Indiei.

În faţa a ceea ce s-ar putea numi aroganţă tamilă, singhalezii şi-au afirmat moştenirea lor culturală şi au preluat puterea începând cu o răzbunare. Deşi multe state au adoptat politici bilingve pentru a fi pe placul unor minorităţi mai mici decât minoritatea vorbitoare de limba tamilă din Sri Lanka, a fost poate rezonabil ca un stat nou să adopte ca limbă oficială pe cea vorbită de 75% din populaţie. Pe de altă parte, era într-adevăr lipsit de logică să impui o astfel de politică imediat şi într-o manieră care sugera că Sri Lanka era exclusiv un stat budist, vorbitor de limbă singhaleză.

Politica de „standardizare” pentru admiterea la universităţi adoptată la începutul anilor’70 reprezenta o puternică

lovitură psihologică dată comunității tamile, care vreme îndelungată privise educația ca principalul mijloc de progres economic. Discriminarea evidentă cu care această politică a fost „implementată” a dăunat enorm relațiilor etnice, transformând problema admiterii în universități dintr-o problemă educațională controversată într-o problema politică complexă, cu o mare încărcătură emoțională, cu consecințe care foarte probabil că vor persista şi după acest deceniu.[884] Problema admiterii la universitate a oferit „o lecție-model prin care se arată cum măsuri politice iraționale şi insensibilitatea față de interesele minorității pot exacerba tensiunile etnice”[885]. Constituția din 1972 care a dat limbii singhaleze statut constituțional ca limbă oficială şi a acordat „un loc major” budismului – nu era destinată să reafirme valoarea minorității tamile în nou proclamata republică.

Politicienii din Sri Lanka din ambele comunități au încercat să rezolve câteva dintre diferențele majore, dar militanții singhalezi (şi temerea că îşi pot pierde electoratul) nici măcar nu au încercat să facă compromisul: nici Pactul Bandaranaike-Chelvanayakam din 1957,[886] nici Pactul Senanayake-Chelvanayakam din 1965[887] n-au fost niciodată implementate, deşi ar putea fi văzute astăzi ca nişte „concesii” extrem de modeste din perspectivă singhaleză.

Sub guvernul Jayewardene, care s-a aflat sub controlul incontestabil al parlamentului din 1977 în 1989, conflictul din Sri Lanka a escaladat de la o dispută gravă (chiar dacă în mare măsură non-violentă) asupra discriminării, drepturilor privitoare la limbă şi educație superioară, într-un conflict comunitar epuizant care, la mijlocul anilor ’80, nu se mai putea distinge de un război civil.

Responsabilitatea pentru această escaladare (cel puțin înainte de propunerile din iunie 1986) o poartă în primul rând, chiar dacă nu în întregime, guvernul din Sri Lanka.

Există multe paralele între Sri Lanka şi Irlanda de Nord şi perioada de compromis între 1977 şi 1983 oglindeşte ciclul de intransigență guvernamentală, terorismul forțelor de gherilă şi răzbunările forțelor de securitate, care au fost caracteristice Irlandei de Nord de la sfârşitul anilor ’60 până la sfârşitul anilor ’70. În fiecare caz, eşecul de a corecta nemulțumirile fundamentale ale minorității față de discriminare a fost urmat de o represiune sporită; aceasta, la rândul ei, a creat sau a revigorat grupurile de gherilă formate din membrii minorităților ale căror acțiuni inițial nesemnificative (cu siguranță că nu erau nesemnificative pentru rudele soldaților şi polițiştilor ucişi, dar nesemnificative din punct de vedere politic, în măsura în care ele nu reprezentau o amenințare reală pentru stat) ofereau scuza pentru reacțiile excesive ale guvernului şi pentru violările masive ale drepturilor omului, prin detenție arbitrară fără proces, tortură şi crime nepedepsite comise de membrii forțelor de securitate.

Încercările guvernului de a rezolva criza dintre anii 1983 şi 1987 au eşuat datorită lipsei de bunăvoință continue de a aduce acuzații penale împotriva a măcar unui singur membru al forțelor de securitate, refuzului său de a permite grupurilor Crucii Roşii din Comitetul Internațional sau altor grupuri cu anumite scopuri umanitare de a avea acces la deținuți şi incapacității de a realiza acordul politic al propriilor săi susținători şi a altor elemente singhaleze pentru o reglementare negociată semnificativă. Este semnificativ faptul că neplăcerile inițiale ale tamililor de la

începutul anilor ’70 – în legătură cu limba şi educaţia – au dispărut în mare măsură şi cererile tamililor s-au deplasat către probleme politice mult mai dificile: controlul asupra pământului şi alterările substanţiale din prezenta structură politică din Sri Lanka.[888]

Faptul că alegerile nu au fost contestate mai mult de un deceniu a contribuit de asemenea la inabilitatea guvernului de a stabili o conducere politică în absenţa unei reprezentări electorale recente, în ciuda faptului că deţinea controlul asupra a mai mult de 80% din parlament. În afară de termenul stabilit pentru alegeri, nu s-a manifestat nici o încurajare politică pentru a se ajunge la o reglementare, şi preşedintele Jayewardene a sugerat chiar ca alegerile planificate pentru 1989 să fie amânate, dacă situaţia securităţii nu se îmbunătăţeşte. Înainte de alegerile prezidenţiale din decembrie 1988 (câştigate de candidatul UNP şi prim-ministrul demisionar Ranasinghe Premadasa) opoziţia PLSL s-a situat ferm pe poziţia de a apăra combativitatea singhalezilor, în loc de a se alătura guvernului într-o încercare unită de a căuta o rezolvare a conflictului. Aproximativ 400 de persoane au fost ucise în timpul campaniei pentru alegeri parlamentare care au fost ţinute în februarie 1989; UNP a câştigat o majoritate absolută de 125 de locuri dintr-o legislatură de 225 de locuri.

Amendamentul la constituţie din 1983 care cerea membrilor Parlamentului să depună jurământul împotriva separatismului i-a lipsit pe tamilii moderaţi de o opinie în guvern într-un moment foarte important. Acest lucru a contribuit la discreditarea conducerii TULF şi abrogarea lui, alături de abrogarea Actului de Prevenire a Terorismului,

este văzută de mulți ca esențială pentru succesul negocierilor viitoare.

Moderații de ambele părți au fost printre primele victime ale escaladării violenței şi terorismul tamil a constituit o scuză pentru guvern, care a continuat să accentueze conflictul militar în detrimentul aspectului politic al conflictului. Până în 1984, grupurile de gherilă tamile puteau afirma legitimitatea scopului lor şi puteau să aducă guvernului acuzații, relativ cu conştiința împăcată, de violări ale drepturilor omului. Din acel moment, crimele sângeroase şi masacrarea a sute de civili singhalezi au privat grupurile de gherilă, printre care şi LTTE, de această legitimitate. În puține alte cazuri contemporane un stat joacă un rol atât de semnificativ în rezolvarea potențială a unui conflict, aşa cum îl joacă India în cazul Sri Lanka. Ar fi incorect să sugerăm ca India este responsabilă pentru conflictul de bază din Sri Lanka, dar nici nu o putem caracteriza ca pe un observator dezinteresat. Tolerarea taberelor de gherilă de către autoritățile indiene din Tamil Nadu este un lucru indubitabil şi schimbul de scrisori anexat ca parte a Acordului între India şi Sri Lanka din 1987 clarifica prețul politic pretins de la Sri Lanka în schimbul opoziției indiene active față de gherilele tamile.

O dificultate care se repetă periodic poate fi aceea că în Sri Lanka fiecare parte s-a bazat prea mult pe capacitatea Indiei de a-i atrage pe alții de partea sa şi de a susține o reglementare; deşi India, din punct de vedere tamil, poate avea un rol activ în garantarea oricărui eventual acord, incapacitatea sa de a oferi propuneri semnificative pentru guvernul Sri Lanka la Thimpu sau de a sili LTTE să se aşeze la masa negocierilor în 1986 demonstrează limitele unei

medieri neoficiale. Neasocierile secrete între reprezentanții guvernului din Sri Lanka şi cel indian au condus frecvent la afirmația că au fost comise acte de trădare şi neîncrederea între cele două guverne a crescut substanțial. Forțele militare indiene nu au putut să elimine gherilele LTTE şi chiar succesul militar nu poate garanta acceptarea acordului din iulie 1987.

În afară de aceasta, guvernul indian a fost asaltat de propriile probleme şi dorința sa de a se ocupa de problemele dificile ivite în Sri Lanka – dar cu atenția îndreptată asupra Punjabului şi în alte părți – poate fi suspectă. Indira Gandhi a fost asasinată în 1984 şi trei persoane au avut ulterior responsabilitatea de a purta negocieri cu Sri Lanka. Politica internă, în special puternicele sentimente protamile din Tamil Nadu au jucat, fără îndoială, un rol important în decizia lui Rajiv Gandhi de a interveni în Sri Lanka şi rămâne de văzut dacă rolul pe termen lung jucat de armata indiană în Sri Lanka va deveni o responsabilitate a politicii interne.

Cu excepția Indiei, nu s-a manifestat un interes public internațional important în Sri Lanka până la mijlocul anilor '80. Organizațiile non-guvernamentale au început să ridice problema situației drepturilor omului în Sri Lanka în fața Națiunilor Unite şi a altor forumuri după revoltele din 1983 şi guvernul din Sri Lanka a depus eforturi extraordinare pentru a evita orice acțiune oficială sub auspiciile organismelor Națiunilor Unite, ca de exemplu Comisia pentru Drepturile Omului şi Subcomisia pentru Prevenirea Discriminării şi Protecția Minorităților.[889] Comisia a adoptat în final o rezoluție privitoare la Sri Lanka în sesiunea sa din 1987, în care chema toate partidele să respecte legile

dreptului umanitar şi a invitat guvernul să coopereze cu Comitetul Internațional al Crucii Roşii.[890]

Sri Lanka a fost destinatarul major al multor fonduri de dezvoltare venite din Europa de Vest şi relația între respectarea drepturilor omului şi progresul realizat a determinat Norvegia să-i reducă ajutorul în funcție de rezolvarea conflictului. Deşi nu este clar dacă reducerea sau sistarea ajutorului străin va contribui în mod necesar la realizarea unei soluții în situația din Sri Lanka, presiunile diplomatice (şi încurajările) îndreptate către guvernul din Sri Lanka au contribuit la un progres semnificativ prezentat de propunerile din iunie 1986.

O lucrare proguvernamentală elaborată în perioada imediat următoare revoltelor din 1983 a oferit câteva sugestii în legătură cu ce trebuie să facă fiecare parte aflată în conflict „pentru a căuta unitatea în diversitate" şi observațiile sunt (din nefericire) la fel de potrivite şi la câțiva ani de la evenimente:

O problemă care a chinuit națiunea 25 de secole nu este de conceput că poate fi rezolvată în 25 de ani. Cu toate acestea, ea trebuie adusă la proporții raționale, fără a mai pierde timpul şi reputația.

Poporul singhalez, deşi mândru de moştenirea sa, trebuie să învețe că cei care comit atrocități împotriva poporului tamil prejudiciază propriul său popor, chiar mai mult decât dăunează victimelor lor. Într-adevăr poporul singhalez a fost

condamnat de întreaga comunitate şi în faţa întregii lumi pentru atrocităţile recente...

Poporul tamil, nu mai puţin mândru de moştenirea sa, trebuie să înveţe că armonia în comunitate poate fi realizată nu numai dacă majoritatea nu discriminează minoritatea, ci de asemenea când minoritatea nu provoacă majoritatea...

Poporul singhalez trebuie să înţeleagă că supunându-i pe tamilii care trăiesc în mijlocul lor la violuri, crime, jafuri, îndepărtându-i în acest fel, ei întăresc, nu diminuează, cererile de secesiune. Trupele singhaleze trebuie să înţeleagă că provocând nemulţumiri, ele întăresc, nu slăbesc, potenţialul inamicului.

Poporul tamil trebuie să înţeleagă că poziţia lor privilegiată înainte de câştigarea independenţei a fost emanaţia politicii coloniale înşelătoare „împarte şi stăpâneşte". Poporul tamil trebuie să înţeleagă că refacerea echilibrului nu înseamnă că li se face o nedreptate, ci duce la eliminarea unei nedreptăţi comise asupra singhalezilor în timpul perioadei de sclavie colonială.

Dezacordul comunitar... este o problemă politică. Poporul singhalez trebuie să ştie că nu există o soluţie militară pentru o problemă politică. Dar terorismul este o problemă politică. Poporul tamil trebuie să ştie că nu există o soluţie politică la o problemă militară.[89]1

În centrul escaladării temerilor tamililor şi a violenţei în interiorul comunităţii în decursul ultimilor zece ani s-au

situat violări ale drepturilor omului, comise sau sancționate de majoritatea singhaleză, inclusiv eşecul de a recunoşte drepturile minorității. Rivalitățile politice intersinghaleze au condus la creşterea polarității şi s-a acordat o atenție scăzută obligațiilor pe care le are majoritatea care guvernează față de alți membri ai societății sau față de cererile inițial rezonabile de autonomie prezentate de comunitatea tamilă.

În acelaşi timp, în Sri Lanka nu va fi pace până când comunitatea tamilă nu va recunoaşte că, de fapt, este o minoritate şi încă una mică. Nu mai mult de jumătate din populația tamilă este inclusă în provinciile fuzionate din nord şi est, deşi influențele tamile au fost disproporționate față de dimensiunea populației. Cu toate acestea, Sri Lanka va fi inevitabil dominată de cultura budistă, singhaleză, a 75% din populația sa; câtă vreme acest lucru nu implică discriminarea sau denigrarea tradițiilor şi culturii tamile, aceasta reprezintă o realitate care nu poate fi negată de lege sau de inovațiile constituționale.

Din 1986, atrocitățile comise de gherilele tamile şi campania dusă de LTTE de a obține dominația politică prin comiterea de asasinate au constituit un factor care a contribuit major la escaladarea conflictului într-un război civil la scară națională, care a izbucnit în 1987. Trebuie să punem sub semnul întrebării măsura în care LTTE continuă să militeze pentru drepturile tamililor, opusă propriei sale consolidări politice. Violența singhaleză extremistă şi asasinatele săvârşite în sudul țării din iulie 1987, atribuite în primul rând JVP, le oglindesc pe cele ale LTTE.

Nu este surprinzător că folosirea forței armate a devenit un imperativ în situația în care mii de oameni au fost uciși și acordul din iulie 1987 a fost impus prin forța militară, nu prin acceptarea sa de către comunitățile afectate. Dacă noile consilii provinciale încep să funcționeze într-o manieră care să răspundă nevoilor tamililor fără a amenința statul Sri Lanka, guvernul este capabil să obțină sprijinul majorității comunităților tamilă și singhaleză.

Una dintre primele acțiuni întreprinse de președintele Premadasa, după ce a preluat funcția în ianuarie 1989, a fost să ridice starea de urgență care fusese în vigoare în Sri Lanka din 1983, deși aceasta a fost reinstaurată la mai puțin de 6 luni după aceea. Dacă abuzurile împotriva drepturilor omului comise de forțele guvernamentale (și indiene) pot fi reduse sau eliminate, va crește credibilitatea guvernului în izolarea și înfrângerea terorismului extremist. Victoria electorală a guvernului din alegerile parlamentare din februarie 1989, în care UNP a câștigat de două ori mai multe locuri decât PLSL, îi va consolida poziția. Cu toate acestea, suprimarea terorismului reprezintă numai un prim pas către reconcilierea socială și politică din societatea din Sri Lanka, care numai ea poate garanta pacea viitoare.

Capitolul 15: SUDANUL

Acest capitol se referă la substanța autonomiei sud-sudaneze, așa cum este ea prezentată în Acordul de la Addis Abeba din 1972, care a pus capăt unui război civil de 17 ani și la reglementările constituționale adoptate anul următor.

Realizatorii Acordului au sperat, fără îndoială, ca diferențele culturale, politice şi istorice dintre Sudanul de nord şi de sud să fie rezolvate în cadrul unui stat care oferea populației sudice un grad rezonabil de autoguvernare şi participare la problemele naționale, dar slăbiciunile structurale şi manipularea politică au micşorat aceste speranțe. Introducerea sectarismului religios, reluarea războiului civil în 1983 şi căderea preşedintelui Numeiri în 1985 au fost primele semne că acordul nu funcționa după cum fusese planificat.

FUNDALUL ISTORIC[892]

Sudanul este cea mai mare țară din Africa, care mărgineşte opt state sub-sahariene sau nord-africane, populată de un mozaic cu mai mult de cincizeci de grupuri etnice. Se estimează că în aceste grupuri se vorbesc 114 limbi[893]. Popoare de origine arabă, care populează regiunile nordice şi centrale ale țării, locuiesc pe o suprafață de două treimi din țară şi îşi au rădăcinile culturale în mod tradițional în lumea arabă; majoritatea cred în Islam. Treimea sudică a Sudanului este locuită, în primul rând, de popoare ecuatoriale şi din preajma Nilului, care vorbesc limbi africane, sunt în majoritate creştini sau urmează religii tradiționale africane şi ale căror rădăcini se află în Africa neagră. Aproximativ 70% din populația sa trăieşte în nord şi 30% în sud, deşi în cadrul acestor două mari categorii geografice există legături complexe tribale, religioase şi sociale, în afară de simpla distincție între musulmani şi non-musulmani.

GUVERNAREA TURCO-EGIPTEANĂ

Regiunile din nordul şi din sudul Sudanului sunt, din punct de vedere istoric, relativ izolate unele de altele, deşi au existat, desigur, contacte între diverse grupuri. Sudiştii erau foarte dispersaţi şi se ocupau cu creşterea vitelor şi cu agricultura. Erau, de asemenea, implicaţi în comerţul cu fildeş şi aur între Orientul Mijlociu şi Africa de Est. Cei din sud au rezistat, în general, invaziei turco-egiptene din 1821 şi încercărilor ulterioare de a impune Sudanului un guvern centralizat. Sudicilor le-a displăcut profund impunerea muncii forţate şi a serviciului în armata invadatorilor, noile taxe impuse şi încercările arabilor din nord de a monopoliza comerţul cu fildeş. Mai presus de toate, ei s-au opus presiunilor de a fi convertiţi la islamism şi de a vorbi limba arabă.

În 1881, în nordul ţării a apărut o mişcare religioasă islamică condusă de Mohammed Ahmed al-Mahdi (cunoscut sub numele popular de „Mahdi") cu scopul de a elimina regimul turco-egiptean. Mişcarea a fost sprijinită de o parte a sudiştilor, dar părerea generală este că revolta a fost în primul rând o revoltă nordică, şi sudiştii au făcut opoziţie trupelor mahdiste atunci când acestea au încercat să înlocuiască administraţia turco-egipteană.

GUVERNAREA BRITANICĂ

Pentru statul mahdist, ameninţarea majoră nu a venit din sud, ci din partea puterilor europene aflate în competiţie (inclusiv Italia, Franţa şi Marea Britanie) interesate de Sudan. Britanicii au avut preponderenţă în această competiţie, alăturându-se Egiptului în scopul recuceririi Sudanului în 1898; această acţiune a marcat prima

încorporare a regatului Sudanului de vest în țară[894]. Sudanul a constituit o legătură vitală între interesele teritoriale Britanice în Africa de sud şi de est şi Egipt. Nilul Albastru din Etiopia se uneşte cu Nilul Alb din Uganda la Khartoum şi, prin urmare, subjugarea sudului era importantă din punct de vedere strategic pentru englezi.

În principiu, nordul şi sudul au fost administrate ca entități separate vreme de mai mult de patru decenii, sub guvernarea britanică. Trupele britanice au luptat împotriva răsculaților din sud până la sfârşitul anilor '20 şi administrația britanică a interzis cea mai mare parte a contactelor dintre nord şi sud. Începând din 1922, cei din sud nu puteau călători în nord fără un permis special şi viceversa. Islamismul şi folosirea limbii arabe au fost interzise în sud, în vreme ce activitatea misionarilor creştini a fost încurajată.

S-au întreprins foarte puține acțiuni pentru dezvoltarea sudului şi între cele două regiuni existau mari inegalități economice în momentul cuceririi independenței.

Britanicii au luat în considerație în mod separat opțiunile de a acorda independență sudului sau de a ataşa sudul fie Keniei, fie Ugandei. Cu toate acestea, presiunile egiptenilor şi a sudanezilor din nord au reuşit să mențină cele două regiuni unite într-o singură țară[895]. În 1947, la Juba, s-a ținut o conferință în scopul aprobării deciziei de unificare a Sudanului, pornind de la presupunerea că unitatea era singura soluție dorită.

Reprezentarea sudanezilor din regiunea sudică a fost limitată la conducătorii triburilor şi la oficialităţile administrative britanice. Nu s-a dat nici un răspuns temerilor exprimate de sudişti referitoare la dominaţia nordului, mai experimentat din punct de vedere politic, iar problema ridicată la conferinţă a fost aceea referitoare la cea mai bună cale de a realiza unificarea nordului cu sudul. Sudiştii nu au fost reprezentaţi în discuţiile care au urmat în 1952 şi 1953 pentru a stabili dacă Sudanul va fuziona cu Egiptul şi, de fapt, nu au fost implicaţi în pregătirile pentru independenţă, în perioada de tranziţie între guvernarea britanică şi câştigarea independenţei de către Sudan, numai şase din cele opt sute de posturi din noua administraţia civilă au fost ocupate de sudişti[896].

INDEPENDENŢA

La câştigarea independenţei, în nord existau două viziuni naţionaliste: dacă Sudanul va fi complet independent sau se va uni cu Egiptul. Această dezbatere era de importanţă majoră pentru politicienii din nord, mergând până la excluderea luării în consideraţie, în mod adecvat, a problemei sudanezilor din regiunea sudică. În iulie 1955, s-au înregistrat proteste politice în sud şi ordinul de a deplasa trupele din sud către nord pentru sărbătorirea independenţei s-a transformat într-o revoltă pe 18 august 1955; au fost omorâţi câţiva ofiţeri nordici şi câteva sute de civili. În noiembrie 1955, cu o lună înainte de independenţă, membrii sudici ai parlamentului sudanez au decis să sprijine proclamarea independenţei, doar dacă sudului i se va garanta o mare parte de autonomie în cadrul unui stat federal[897].

După un an de la cucerirea independenței, în 1956, în nord s-au înregistrat cereri de adoptare a unei constituții bazate pe islamism. Sudiştii, de la sine înțeles, au privit aceste cereri cu nelinişte. În alegerile din 1958, Partidul Federal din Sud a câştigat 40 din cele 46 de locuri pentru sudişti, pe o platformă care cerea înființarea unui sistem de guvernare federal, ca limba engleză şi creştinismul să aibă statut egal cu limba arabă şi islamismul, şi ca sudul să aibă propria forță militară[898].

În noiembrie 1958, parlamentul sudanez a fost desființat printr-o lovitură militară de stat, condusă de generalul Ibrahim Abboud şi noul regim militar a decis să acționeze în forță contra opoziției din sud. A devenit politică guvernamentală oficială ca islamismul şi limba arabă să fie introduse în sud cu cea mai mare rapiditate, în scopul de a uni poporul din sud şi Sudanul în general şi de a anihila încercărilor eneglezilor de a ține sudul în izolare. Au fost descurajate religiile tradiționale africane şi limbile indigene şi, în februarie 1962, au fost expulzați toți misionarii creştini străini din sud. În sud a început o revoltă şi forțele nordiste au atacat satele din sud; o jumătate de milion de sudişti au plecat în exil.

În acest timp s-a înființat o forță de gherilă sudistă rebelă, cunoscută sub numele de Anya-Nya, pentru a rezista dominației nordului. Aripa politică a Anya-Nya, Uniunea Națională Africană din Sudan (SANU) a cerut independența sudului. În octombrie 1964, în nord au izbucnit greve masive, protestând şi împotriva politicii guvernului față de sud, iar guvernul militar a căzut.

CONFERINȚA MESEI ROTUNDE DIN 1965

Primul ministru al guvernului de tranziție, care l-a înlocuit pe cel militar, a organizat Conferința Mesei Rotunde din martie 1965, la care au fost reprezentate toate facțiunile din nord şi sud. Între aspectele cele mai semnificative ale conferinței s-au numărat divergențele evidente dintre sudişti, privitor la problema dacă sudul va rămâne o singură unitate politică şi, dacă acest lucru se va întâmpla, dacă independența era o soluție viabilă. Conducerea SANU vroia să discute numai modalitatea în care sudul urma să devină independent; independența era, de asemenea, sprijinită de ecuatorieni. Alte facțiuni erau dispuse să discute o formă de reglementare federală, iar alții doreau ca întreaga problemă a relațiilor dintre nord şi sud să fie supusă unui referendum. Inițial, nordicii au respins orice discuție privitoare la federalism înainte de alegeri.

În final, conferința a desemnat un comitet format din 12 persoane care urma să elaboreze o lucrare despre relațiile dintre nord şi sud. Comitetul, compus dintr-un număr egal de membri din nord şi sud, a deliberat timp de un an înainte de a înainta raportul şi chiar şi atunci nu au convenit asupra unor probleme cheie. Nu s-a convenit dacă sudul urma să fie reprezentat de o singură regiune, după cum doreau nordiştii, sau de trei regiuni. Erau diferențe fundamentale în ceea ce priveşte tipurile de relații care trebuiau să existe între trupele din nord şi din sud şi cum urmau să fie alocate beneficiile.

În momentul în care a fost înaintat raportul, situația din sud s-a înrăutățit. Guvernul a recurs la forță pentru

restaurarea ordinii şi, la mijlocul anilor 65, în sud muriseră peste 1400 de persoane. În ciuda diviziunilor dintre diferite facțiuni din sud, Anya-Nya a reuşit să stabilească convenții politice şi a alcătuit un guvern provizoriu sudanez care a creat consilii locale, curți de judecată, şcoli şi clinici în toate zonele aflate sub controlul său.

ACORDUL DE LA ADDIS ABEBA

Pe acest fundal, o altă lovitură de stat militară l-a adus la putere pe colonelul Gaafar Numeiri în mai 1969. Numeiri s-a referit la problema sudului imediat după lovitura de stat şi a recunoscut „drepturile poporului din sud la autonomie regională în cadrul unui Sudan unit[899].

În următorii doi ani el a desemnat mulți sudişti în poziții administrative în regiunea sudică. În 1971, în timpul vizitei lui Numeiri în Etiopia, a fost planificată o conferință de pace care urma să se țină la Addis Abeba. Acordul care s-a încheiat la Addis Abeba a primit aprobarea principalilor lideri rebeli şi acordul a fost ratificat de ambele părți la 27 martie 1972[900]. Ulterior, Adunarea Națională a adoptat o lege pentru autoguvernarea regională în sud, bazată pe acord, şi după promulgarea actului s-a încetat focul. Actul a fost introdus în constituția din 1973; prin el, cele trei provincii sudice erau unite într-una singură, având un consiliu de guvernare, care răspundea de securitatea internă, administrația locală şi dezvoltarea economică regională; limba engleză era desemnată ca limbă principală în sud şi era recunoscut dreptul sudanezilor din sud de a practica creştinismul sau alte religii indigene.

ATACURILE ASUPRA AUTONOMIEI SUDICE

Divizarea dintre politicienii sudişti a devenit mai evidentă după 1973. Unii dintre ei, în special ecuatorienii, care anterior fuseseră partizanii independenței sudului, au devenit deosebit de activi în prima perioadă a războiului civil, afirmând că, de fapt, etnia dinka domina sudul. Exista de asemenea sentimentul că regiunea sudică era prea mare şi că ar fi fost mult mai convenabil, din punct de vedere administrativ, să fie create mai multe provincii separate. Redivizarea a fost respinsă de adunarea regională.

În decembrie 1980, în nordul Sudanului au fost create şase noi regiuni, fiecare având un guvernator numit de guvernul central, ceea ce încuraja forțele pro-divizioniste din sud[901]. Majoritatea sudiştilor se opuneau acestei divizări. În octombrie 1981, Numeiri l-a destituit pe preşedintele consiliului regional şi a dizolvat adunarea, numind un guvern militar. La sfârşitul anului 1982 şi începutul lui 1983, o parte a sudiştilor care s-au opus redivizării au fost arestați şi a devenit evident faptul că Numeiri intenționa să redivizeze sudul printr-un decret.

Descoperirea petrolului în sud şi proiectul unui viitor canal pe care sudiştii l-au văzut ca pe o modalitate de a devia apa, de care era atâta nevoie în sud, către egiptenii şi sudanezii din nord, a accentuat tensiunile dintre nord şi sud. Decizia lui Numeiri de a amplasa o rafinărie de petrol în nord şi de a crea o nouă provincie în care să fie incluse toate zonele sudice în care s-a descoperit petrol a încurajat activitățile de gherilă.

Preşedintele consiliului ales în 1982 a fost un candidat de compromis al forțelor pro-divizioniste, deşi era dificil de făcut o distincție între sentimentele antidinka şi politica pro-divizionistă. În orice caz, la data de 5 iunie 1983, Numeiri a stabilit prin decret reîmpărțirea sudului în trei provincii, contrar constituției.

AL DOILEA RĂZBOI CIVIL

Introducerea legilor islamice

Încă din perioada colonială, Sudanul a avut un sistem legal, care reflecta natura pluralistă a societății sudaneze. Existau trei surse recunoscute de legi: dreptul islamic, dreptul cutumiar şi dreptul general teritorial

După cum era de aşteptat, o parte a legilor teritoriale generale moştenite de noul stat proveneau din sistemul legal englezesc. În particular, legile elaborate de juriştii englezi guvernau „relațiile legale care existau în cadrul unei societăți industriale şi comerciale moderne, complexe[90][2]. Dreptul cutumiar şi islamic (sharia) se ocupau de probleme personale şi se refereau la domenii ca moştenirea şi căsătoria.

Administrația britanică a creat un aparat juridic organizat în două părți independente. Diviziunea sharia administra numai dreptul islamic al musulmanilor în ce priveşte problemele personale. Diviziunea civilă administra dreptul teritorial general şi dreptul civil şi penal. Această separare a

dreptului religios de dreptul civil a fost confirmată prin constituțiile din Sudan din anii 1956, 1964 şi 1973.

Pluralismul legal a fost amenințat la sfârşitul anilor ’70 şi începutul anilor ’80 când preşedintele Numeiri a început să aibă relații strânse cu mişcarea Frăția Musulmană, care urmărea islamizarea statului[903]. La sfârşitul verii 1983, Numeiri a anunțat că Sudanul va deveni un stat islamic şi a început să emită o serie de legi cunoscute ulterior sub numele de „Legile din Septembrie”.[904] Aceste legi – promulgate inițial de Numeiri ca ordine provizorii şi ratificate ulterior de Adunarea poporului – aveau un caracter dur, afectând atât substanța, cât şi procedura.

Noile legi includeau Actul Judiciar, Actul de Reorganizare a Camerelor Procurorului General, Statutul Avocaților, Noile coduri de procedură civilă şi penală şi Sursele Juridice ale Dreptului. În 1984, guvernul a trecut la islamizarea dreptului comercial prin adoptarea Actului de Tranzacții Civile, Actul de Taxe Zakat şi Actul general de cenzori etc.

Opoziția față de Numeiri a continuat să crească şi, în 1983, judecătorii sudanezi au fost în grevă pe o perioadă de trei luni, continuând astfel o serie de confruntări între aparatul executiv şi cel juridic, care datau din anul 1980[905]. Cu o zi înainte de anunțarea redivizării regiunii sudice, în 1983, s-au înființat Mişcarea de Eliberare a Poporului din Sudan (SPLM) şi aripa sa militară (SPLA), ca reacție împotriva anunțatului transfer către nord a câtorva batalioane sudiste ale armatei sudaneze. Deşi baza teritorială şi zonele principale de sprijin se află în sud, SPLM şi SPLA au pretins că luptă pentru reforma întregului Sudan, nu pentru

recesiune sau pentru simpla reafirmare a autonomiei sudului[906].

În aprilie 1984, au încetat convorbirile cu rebelii din sud şi s-au înregistrat proteste pe scară largă, atât în nord, cât şi în sud, inclusiv demonstraţii făcute de avocaţi, doctori şi academicieni. Numeiri a declarat starea de urgenţă, care a fost în vigoare din aprilie până în septembrie 1984, a suspendat numeroase drepturi constituţionale şi a promulgat un set de legi pentru starea de urgenţă. În luna mai, preşedintele Numeiri a înfiinţat nouă Curţi Penale de Urgenţă, care au fost ulterior denumite Curţi de Justiţie Penală şi, după încetarea stării de urgenţă, au fost încorporate în sistemul juridic obişnuit. Aceste curţi au fost create pentru a audia cazurile de violări ale Actului de Securitate a Statului din 1973, ale Legilor Stării de Urgenţă din 1983 şi ale unor dispoziţii ale Codului Penal din 1983. Erau, de asemenea, împuternicite să audieze cazurile deschise împotriva persoanelor care au comis acte care împiedicau intrarea în vigoare a legilor sharia.

CĂDEREA LUI NUMEIRI

În martie 1985, războiul civil care fusese reluat a atins o asemenea intensitate, încât toţi cei trei guvernatori din sud au căzut de acord cu Numeiri că se impunea o încetare a focului şi o reconciliere. Numeiri a numit o echipă care urma să negocieze cu liderii Armatei de Eliberare a Poporului Sudanez (SPLA), dar a fost prea târziu. La şase aprilie 1985, după o grevă generală la care au participat numeroase grupuri profesionale, armata sudaneză a preluat puterea şi l-a înlocuit pe Numeiri cu un guvern militar de tranziţie

condus de generalul Abdelraham Sawar-Dhahab. În octombrie 1985, a fost adoptată Constituția pentru Etapa de Tranziție, care a rămas în vigoare, până când adunarea constituantă a elaborat o noua constituție permanentă.

Noul guvern a revocat decretul de rediviziune din 1983 şi a pregătit convorbiri cu trupele rebele. În martie 1986, reprezentanții SPLM, SPLA şi guvernul de tranziție au semnat „declarația de la Koka Dam", dar dispozițiile acesteia – care includeau abrogarea legilor din septembrie şi a stării de urgență – nu au fost niciodată implementate[907]. Articolul 16(2) al constituției din 1985 prevede reînființarea autoguvernării regionale în sud, în conformitate cu termenii Actului din 1972 de Autoguvernare Regională a Provinciilor din sud (discutate în continuare) dar articolul 4 reafirmă că „Sharia islamică şi obiceiurile islamice vor fi singura sursă a legislației".

SPLA nu a participat la alegerile naționale ținute în aprilie 1986, care au putut să fie organizate în 37 din cele 68 de districte sudice. Cu toate acestea, peste 30 de partide politice au desemnat aproximativ 1500 de candidați în aceste alegeri. Partidul Umma a câştigat cele mai multe locuri în adunarea constituantă, care are un număr de 301 locuri, cu toate că nu a obținut o majoritate şi guvernează în coaliție cu Partidul Unionist Democratic. Al treilea mare partid puternic, care deține 51 din cele 264 de locuri, este Frontul Islamic Național Militant, cunoscut sub numele de Frăția Musulmană.

Şeful noului guvern, Sadiq el Mahdi, a depus eforturi pentru a ajunge la un acord cu SPLM şi SPLA, dar sfera sa de

acțiune politică a fost limitată de orientarea islamică a celor trei mari partide din nord. În timpul campaniei electorale, Frontul Islamic Național a amenințat că va începe un război sfânt sau Jihad dacă „legile din septembrie" vor fi abrogate, respingând astfel o cerință minimă a SPLA[908].

Una dintre observațiile făcute la sfârşitul primului an de guvernare al lui Mahdi, din nefericire, este valabilă şi pentru sfârşitul anului 1988.

Acțiunea este caracteristică Sudanului sub primul ei guvern democratic într-o perioadă de 17 ani. Guvernul nu a acționat în conformitate cu sharia, nu a făcut progrese în cadrul negocierilor avute cu SPLM, nu a găsit o soluție pentru problema sudului şi nu are realizări în domeniul economici.[909]

În sud, începe să crească solidaritatea între oameni şi SPLA şi aliații săi controlează o bună parte din zonele rurale. Această perioadă se caracterizează prin lipsa cronică de hrană, întrucât atât forțele guvernamentale, cât şi SPLA au refuzat să coopereze la eforturile internaționale în domeniul aprovizionării, fiecare temându-se că va fi ajutată cealaltă parte.

În octombrie 1988, parlamentul sudanez a refuzat să adopte un cod sharia mai eficient, care era sprijinit de Frontul Islamic Național, ceea ce reflectă opoziția crescândă la islamizarea nordului, dar şi a sudului[910]. La sfârşitul anului 1988, cabinetul condus de Mahdi a respins un plan de pace asupra căruia căzuseră de acord Partidul Unionist-

Democratic şi SPLA – ceea ce a precipitat criza şi, în martie 1989, armata sudaneză şi o largă coaliție de lideri politici şi ai muncitorilor l-au forțat pe Mahdi să restructureze cabinetul. Noul cabinet, care nu includea Frontul Islamic Național, a sprijinit acordul DUP-SPLA şi, în mai 1989, SPLA a anunțat o încetare a focului pe o perioadă de o lună. Guvernul Mahdi a fost răsturnat în iulie 1989 printr-o lovitură de stat militară cu consecințe nesigure în ceea ce priveşte perspectivele terminării războiului civil.

CONSTITUȚIA DIN 1973

Din momentul cuceririi independenței, istoria Sudanului a fost marcată de profunde suspiciuni între nord şi sud şi de conflicte între sudişti. Aceste suspiciuni au fost întărite şi exacerbate de politicile coloniale britanice şi de decizia de a menține vastul teritoriu al Sudanului ca un singur stat independent, din 1956. Guvernele naționale, dominate de nordişti, s-au preocupat încă de la câştigarea independenței să mențină țara unită, dar metodele folosite au sprijinit concluzia multor sudişti, că unitatea este văzută numai prin islamizarea sudului şi prin distrugerea culturii sudului.

Singura perioadă de relativă pace în Sudan a fost cea care a urmat adoptării constituției din 1973, prin care se acorda autonomie sudului. În absența unor propuneri mai recente şi în lumina războiului civil care a reînceput, deoarece au fost violate litera şi spiritul legii, trebuie făcută o mai atentă examinare a potențialului (şi eşecurilor) acelei constituții.

Partea I a constituției defineşte Republica Democratică Sudan ca republică unitară, democratică, socialistă şi suverană, formată din entități arabe şi africane. Această secțiune stabileşte că Uniunea Socialistă Sudaneză este singura organizație politică din Sudan.

Articolul 7 accentuează necesitatea „participării poporului la guvernare" şi prevede descentralizarea republicii în unități administrative. Privitor la regiunea sudică, Articolul 7 prevede autoguvernarea regională în conformitate cu Actul de autoguvernare regională pentru provinciile sudice din 1972, care a fost considerat o lege organică, care nu poate fi amendată decât în concordanță cu dispozițiile Actului.

Conform articolului 9 din constituție, dreptul islamic şi obiceiurile islamice[9][11] urmau să constitue principalele surse de legislație, cu excepția problemelor personale ale non-musulmanilor, care urmau să fie reglementate prin propriile lor legi. Articolul 10 desemna limba arabă ca limbă oficială a republicii.

Partea a II-a şi a III-a subliniau principiile politice, sociale şi economice ale republicii şi drepturile şi libertățile fundamentale ale cetățenilor sudanezi. Articolul 16 recunoştea creştinismul şi alte religii minoritare în Sudan şi statul trebuia „să depună eforturi pentru a exprima... valorile" creştine şi islamice; „religiile de natură divină şi aspectele nobile ale credințelor spirituale" nu trebuiau să fie „insultate sau disprețuite"[9][12]. Nu au fost impuse restricții asupra cetățenilor sau comunităților pe motive religioase. Garanțiile drepturilor şi libertăților fundamentale din partea a III-a a constituției includ, inter alia, egalitatea în fața legii,

libertatea de mişcare şi rezidenţă, dreptul de a nu face percheziţii ilegale, dreptul la vot, libertatea de opinie, dreptul la educaţie şi sănătate. Partea a IV-a stabilea un aparat juridic independent şi conţinea elemente tradiţionale pentru drepturile de a fi reprezentat în mod corect într-un proces, standardele de a rezolva criminalitatea juvenilă şi drepturile prizonierilor.

Constituţia din 1973 a creat un sistem prezidenţial foarte puternic, în special dată fiind situaţia prezentă, în care preşedintele era forţa motrice a singurului partid politic legal. Preşedintele putea desemna sau îl putea destitui pe primul ministru, pe ofiţerii forţelor armate, pe şefii misiunilor diplomatice şi conducătorii din administraţia publică. Preşedintele putea declara starea de urgenţă pe o perioadă de minim 30 de zile şi putea suspenda drepturile şi libertăţile garantate de constituţie. În termen de 15 zile, Adunarea Naţională trebuia să ia în consideraţie declaraţia stării de necesitate. Dacă preşedintele dizolva Adunarea, problema urma să fie prezentată noii Adunări alese la prima sa şedinţă.

Puterea legislativă naţională era acordată Adunării Populare şi preşedintelui. Adunarea răspundea de bugetul naţional şi de exercitarea „supravegherii şi controlului executivului”.[913] Membrii adunării erau aleşi pe principii geografice, iar unele locuri erau ocupate de persoane desemnate de preşedinte, iar cei desemnaţi se preocupau de „alianţele între forţele muncitoreşti”[914].

Deşi în constituţie existau prevederi referitoare la demiterea preşedintelui şi la controlul legislativului asupra

atribuțiunilor sale, aceste prevederi erau vagi şi reduse. De exemplu, Articolul 153 atribuia Adunării Poporului împuternicirea oricărui comitet format din membrii săi de a investiga orice problemă privind autoritatea executivului. Cu toate acestea, investigațiile erau supuse aprobării preşedintelui, acordând astfel dreptul de veto asupra oricărei investigații propuse.

În conformitate cu articolul 108, preşedintele împreună cu purtătorul de cuvânt puteau dizolva Adunarea, dacă preşedintele considera că interesul general şi împrejurările impuneau alegeri noi. În eventualitatea unei dizolvări, preşedintele trebuia să ceară noi alegeri în termen de 60 de zile, în scopul de a forma o nouă Adunare, care nu putea fi dizolvată cel puțin în următorul an calendaristic.

Când Adunarea Națională nu era în sesiune, sau după dizolvare, preşedintele putea emite Ordine Republicane Provizorii care aveau statut de lege[9][15]. Un astfel de ordin trebuia prezentat Adunării atunci când se întrunea sau când era reconstituită după alegeri şi acesta este procedeul care a fost folosit pentru a legifera legile din septembrie 1983.

În vreme ce se se interzicea violarea de către executiv sau de către altă autoritate a independenței aparatului juridic, constituția prevedea că judecătorii sunt răspunzători numai în fața preşedintelui, care avea atribuția de a numi în funcție sau de destitui. Modul în care trebuiau făcute numirile şi destituirile era lăsat la latitudinea „legii”. Atribuțiile conform cărora curțile de justiție puteau preveni violarea constituției de către executiv sau legislativ nu erau

clare şi o problemă majoră a sudiştilor era administrarea, considerată incorectă, a justiției de către curțile sudaneze. Unul dintre primele acte ale guvernului care l-a înlăturat pe Numeiri în 1985 a fost abrogarea Actului Instanțelor Sumare; deşi curțile continuau să impună pedepsele sharia introduse în codul penal din 1983, executivul încetase de a impune pedeapsa amputării mâinii ca pedeapsă pentru furt, una dintre cele mai evidente şi mai critice dispoziții ale legilor din 1983.

Constituția din 1973 a recunoscut „distincțiile culturale" între diverse popoare sudaneze şi a proclamat principiul descentralizării administrative. Conform acestor scopuri, constituția autoriza înființarea în fiecare provincie a unui Consiliu Executiv al Poporului şi a unor Consilii Locale ale Poporului. Articolul 184 prevede în mod special că Consiliile Locale al Poporului din provinciile sudice constituiau baza pentru organizarea autoguvernării regionale.

AUTONOMIA ÎN CONFORMITATE

CU ACORDUL DE LA ADDIS ABEBA[916]

Acordul de la Addis Abeba a avut statut legal în momentul în care Actul de Autoguvernare al Provinciilor Regiunii Sudice din 1972 [„SPRA"] a fost legiferat ca lege organică a Sudanului[917]. Dispozițiile principale ale acordului includeau crearea unei regiuni sudice unite prin fuzionarea provinciilor Bahr El Ghazel, Equatoria şi Nilul Superior; înființarea unui guvern regional sudic; planuri pentru dezvoltarea şi reconstrucția sudului după terminarea

războiului civil şi reglementări de tranziție pentru repatrierea refugiaților şi amnistierea rebelilor sudici.

PUTEREA LEGISLATIVĂ

În sud, Actul din 1972 a acordat autoritatea legislativă Adunării Regionale a Poporului, care era aleasă de rezidenții din sud. Competența juridică a Adunării era supusă puterilor guvernului central, care includea: apărarea națională; afacerile externe: valuta şi baterea monezilor; transportul aerian şi naval interregional; comunicațiile şi telecomunicațiile; vămile şi comerțul exterior, cu excepția comerțului de graniță şi a anumitor mărfuri pe care guvernul regional le admitea, având aprobarea guvernului central; naționalitatea şi imigrarea; planificarea dezvoltării economice; planificarea în sfera educațională şi contabilitatea publică[918].

Adunarea Regională putea legifera doar legile pentru „păstrarea ordinii publice, securitatea internă, administrația eficientă şi dezvoltarea regiunilor din sud în domeniile cultural, economic şi social..."[919]. Domeniile aflate sub jurisdicția sa includeau: promovarea şi utilizarea resurselor financiare pentru dezvoltarea şi administrarea regiunilor sudice; guvernul local; legislația privitoare la dreptul tradițional şi la obiceiuri; închisorile şi administrația polițienească; administrația regională a şcolilor publice, îngrijirea sănătății, activități culturale, folosirea pământului şi alte probleme autorizate de preşedinte[920].

Adunarea Regională oferea, la cererea Adunării Naţionale a Poporului, fapte şi informaţii privitoare la administraţia sudului: Adunarea Națională avea obligații similare. Adunarea Regională putea, cu o majoritate de două treimi, să ceară ca o lege națională care era în detrimentul sudului să fie amânată până la intrarea ei în vigoare, dar preşedintele putea să fie de acord sau să nu ia în considerare această cerere. Înainte de aprobarea unei legi naționale, majoritatea Adunării Regionale putea cere preşedintelui să retragă legea din Adunarea Națională şi să comunice apoi obiecțiile sale Adunării Naționale în termen de 15 zile. Şi aceasta problemă era la discreția preşedintelui.

Preşedintele avea dreptul de veto asupra oricărei legi emise de Adunarea Regională pe care o considera ca fiind contrară constituției naționale şi Adunarea putea să prezinte din nou legea. Nu era clar dacă proiectul de lege devenea lege după ce era prezentat încă o dată, ținând seama de veto-ul prezidențial. Prin comparație, articolul 107 al constituției din 1973 prevedea în mod special că o majoritate de două treimi a Adunării Naționale putea să fie mai puternică decât veto-ul preşedintelui.

PUTEREA EXECUTIVĂ

A fost înființat un Consiliu Executiv Suprem condus de un preşedinte, care avea un mandat pentru a acționa în sud în numele preşedintelui națiunii, în conformitate cu articolul 18, Consiliul acționa ca un cabinet de miniştri, specificând îndatoririle departamentelor guvernamentale din regiune.

Preşedintele naţiunii desemna Preşedintele Consiliului la recomandarea Adunării Generale a poporului. preşedintele Consiliului îi desemna la rândul său pe membrii Consiliului pentru a fi numiţi de către preşedinte; procedeul era acelaşi pentru destituirea celor desemnaţi. Conform constituţiei, în calitate de şef al executivului, preşedintele Consiliului avea autoritatea de a promova regulamente administrative, iar membrii Consiliului erau responsabili pentru intrarea lor în vigoare. Acordul era vag în problema relaţiilor dintre Consiliu şi ministerele guvernului central, dar autoritatea supremă pentru definirea acestui tip de relaţii se afla în mâinile preşedintelui naţiunii[921].

Dispoziţiile referitoare la relaţiile dintre preşedintele Consiliului sudic şi preşedintele naţiunii nu răspund multor întrebări. Articolul 16 stipulează că Consiliul acţionează în numele preşedintelui naţiunii, dar conform articolului 20, Consiliul răspundea în faţa Adunării Regionale şi a preşedintelui. Oare prin aceste două dispoziţii se înţelegea că acest Consiliu era răspunzător mai ales în faţa preşedintelui naţiunii mai mult decât în faţa Adunării Regionale? Ce se putea aştepta de la preşedintelui Consiliului atunci când Adunarea Regională era în dezacord cu preşedintele naţiunii în problemele politice?

Puterea constituţională a preşedintelui naţiunii de a reglementa relaţiile între administraţia publică din sud şi ministerele centrale constituia, de asemenea, o problemă[922]. Acordul nu specifica în mod clar relaţiile dintre departamentele regionale şi ministerele centrale, iar rolul comisarilor provinciali exemplifica această confuzie. Comisarii provinciali erau nominalizaţi de preşedintele Consiliului şi desemnaţi de preşedintele naţiunii. Deşi

activitatea lor era legată în mod direct de probleme care prin Act erau destinate guvernelor regionale, aceşti comisari prezentau rapoartele lor autorităților guvernamentale centrale de la Khartoum. Adunarea regională a reclamat această lipsă de control şi, ca rezultat, a politizat selectarea comisarilor provinciali în efortul de a se asigura ca cei numiți să nu fie agenți ai guvernului de la Khartoum. Controlul asupra sistemului administrației regionale exprima o confuzie similară în ceea ce priveşte autoritatea, la fel ca şi numeroasele cazuri în care funcționarii publici răspundeau în fața guvernelor regionale, care însă raportau direct la Khartoum[923].

DEZVOLTAREA ECONOMICĂ A SUDULUI

Acordul din 1972 specifica în mod clar responsabilitatea guvernului sudic față de dezvoltarea economică a sudului[924]. Actul implementat a investit guvernul sudic cu dreptul de a impune taxe şi Adunarea Națională trebuia să voteze resursele financiare „în concordanță cu cerințele regiunii”[925]. Cu toate acestea, bugetul guvernului regional trebuia să fie aprobat de Adunarea Națională.

Datorită ravagiilor provocate de război, guvernul regional nu a putut să colecteze fondurile băneşti necesare pentru proiectele de dezvoltare. De exemplu, în bugetul anilor 1974-75, guvernul regional a luat 88% din venitul necesar de la Adunarea Națională[926]. În felul acesta, sudul era dependent de guvernul central pentru supraviețuirea sa economică, dar acesta din urmă nu a putut oferi toată suma de bani necesară. Atunci când s-a încheiat acordul, Adunarea Națională a înființat un „Fond Special” pentru

sud, în valoare de 50 de milioane de dolari; doi ani mai târziu în fond mai existau doar 4,7 milioane dolari[927].

Deşi reglementările din 1972 aveau în vedere cooperarea economică între guvernele regionale şi central, în realitate sudul a devenit dependent de nord într-o perioadă în care se afla în mari dificultăți economice şi, deoarece Adunarea Națională ținea închise baierele pungii, dezvoltarea economică preconizată de Acordul de la Addis Abeba nu s-a materializat.

Pe acest fundal, sudiştii au privit cu suspiciune proiectele de dezvoltare propuse de guvernul central. Prin propusul proiect al Canalului Jonglei, de exemplu, în care Sudanul şi Egiptul urmau să împartă atât costurile, cât şi beneficiile, Egiptul ar fi tras foloasele pe cheltuiala Sudanului de Sud. SPLM a afirmat că 2,5 milioane de țărani din sud rămâneau fără pământ ca rezultat al proiectului[928]. Decizia lui Numeiri de a crea o nouă provincie care să cuprindă teritoriile din sud în care se descoperise petrol a fost văzută ca un alt exemplu al eforturilor depuse de nord pentru a dejuca eforturile de dezvoltare ale sudului[929].

OBSERVAȚII

Acordul de la Addis Abeba din 1972 a fost încheiat în contextul scindării profunde dintre nord şi sud. Cele două părți au fost puse față în față în mod deliberat prin distrugerile provocate de războiul civil şi deoarece au înțeles că nu va fi pace fără ca sudul să aibă un anumit grad de autonomie. Cu toate acestea, zece ani mai târziu, acordul a

fost într-un mare pericol şi încercările făcute de Numeiri de a islamiza întreaga ţară au însemnat sfârşitul autonomiei teoretice a sudului.

Actul din 1972, care a implementat acordul, putea fi amendat prin aprobarea comună a trei pătrimi din Adunarea Națională şi a unei majorități de două treimi a cetățenilor din regiunea sudică, voturi obținute în cadrul unui referendum, aceste prevederi devenind astfel mai puternice decât constituția. Nu au fost încercări de a face ca actul să concorde cu atribuțiile Actului de care se bucura preşedintele sudanez, ceea ce ar fi provocat dificultăți insurmontabile, chiar şi în contextul unei democrații sudaneze reale. Dată fiind puterea dictatorială pe care Numeiri o exercita de fapt, era probabil inevitabil ca un guvern regional autonom, democratic, să fie văzut ca o amenințare pe care centrul non-democratic ar căuta să o țină sub control.

Deşi preşedintele națiunii nu şi-a exercitat niciodată în mod direct dreptul de veto asupra proiectelor de legi din sud, Adunarea Regională era în mod clar subordonată guvernului central. De exemplu, preşedintele Numeiri a dizolvat Adunarea de trei ori într-o perioada de cinci ani, din 1978 până în 1983, deşi, în conformitate cu legea, Adunarea avea un mandat de patru ani. Deşi nici Acordul de la Addis Abeba, nici Actul nu acordau preşedintelui autoritatea specifică de a dizolva Adunarea Regională, preşedintele era investit cu această atribuțiune față de Adunarea Națională, în conformitate cu Articolul 108 al constituției. Nu este surprinzător faptul că Numeiri considera că are atribuții echivalente în ce priveşte Adunarea Regională.

Preşedintele regional nu avea libertate de acţiune din cauza influenţei exercitate de guvernul naţional. Imediat după conferinţa de la Addis Abeba au apărut numeroase exemple de intervenţie a preşedintelui în politica sudului şi preşedintele Numeiri a influenţat deseori alegerea preşedintelui Consiliului din sud. Această intervenţie în procesul electoral a făcut ca sudiştii să considere că preşedintele Consiliului se află sub controlul guvernului naţional, alimentând suspiciunea bine înrădăcinată că politicienii din nord nu vroiau să lase sudul să se ocupe de propriile sale probleme.

Reglementările din 1972 condus la crearea unui executiv a cărui loialitate faţă de preşedintele naţiunii şi organismele regionale scădea eficienţa sa. Intervenţia preşedintelui în procesul electoral a dat naştere la animozităţi între foştii camarazi rebeli şi au exacerbat diferenţele politice existente din sud. Câtă vreme nu existau probleme majore asupra cărora Consiliul Regional şi preşedintele naţiunii puteau avea opinii diferite, reglementările păreau să funcţioneze. Cu toate acestea, ori de câte ori executivul din sud adopta o poziţie independentă, preşedintele intervenea cu brutalitate şi dizolva Adunarea Regională, stricând astfel stabilitatea sudului.

Într-o anumită măsură, erau inevitabile unele dintre ambiguităţile administrative şi conflictele juridice care împiedicau funcţionarea Actului din 1972 şi trebuie să ne aşteptăm la asemenea ambiguităţi într-un sistem de guvernare parţial descentralizat. După cum a arătat Kasfir, istoria Statelor Unite arată că rezolvarea favorabilă a conflictelor administrative în sistemele politice descentralizate poate întări capacitatea instituţiilor de a

rezolva disputele[930]. În cazul Sudanului, aceste conflicte, departe de a oferi cadrul în care pot fi rezolvate disputele, alimentau diferențele politice existente şi suspiciunile şi amenințau acordul în întregime. În absența mecanismelor de rezolvare a conflictelor, acordul a eşuat în misiunea sa de a garanta autonomia sudului în cadrul Republicii Sudan.

Deşi acordul preconiza că sudul va deveni din ce în ce mai independent, țara nu avea resursele necesare pentru a susține economia sudului. Prin urmare, în sud a persistat sentimentul că este neglijat din punct de vedere economic şi s-a amplificat credința locuitorilor din sud că împotriva lor se practică o discriminare economică.

Crearea unei singure regiuni sudice nu a eliminat suspiciunile care existau între diversele grupuri etnice din sud. În ciuda încercărilor de a echilibra reprezentarea grupurilor în Adunarea Regională, guvernul sudic a permis menținerea diferențelor etnice şi geografice care au fost ulterior exploatate de guvernul central.

La patru ani de la căderea lui Mumeiri, noul guvern sudanez nu abrogase încă „legile din septembrie" şi războiul civil se intensificase. La sfârşitul anului 1987, primul ministru Mahdi a descris războiul ca „un truc împotriva căruia guvernul său a luptat cu un efort minim[931].

Condițiile în sud s-au înrăutățit întrucât a început să se manifeste şi lipsa cronică de hrană adăugată de ravagiile „normale" ale războiului.

Prin aprovizionarea miliției arabe tribale cu tehnică de lupta modernă la nivel fără precedent, guvernul lui Mahdi, în loc să reducă, a amplificat sentimentele de ură între nord şi sud. Rezultatul acestei politici a condus la masacre între triburi, furtul a milioane de vite şi reluarea practicii ancestrale a sclaviei intertribale[932].

SPLM continuă să insiste asupra opiniei că aşa-numita „problemă sudică" este legată de revigorarea democrației economice şi politice naționale, nu numai de autonomia regională[933]. În aprilie 1985 a fost publicat un memorandum în zece puncte care reafirma angajamentul luat de SPLM de a susține unitatea națională şi care cerea, inter alia: revenirea la constituția din 1956; reunificarea sudului într-o singură regiune; abrogarea imediată a „legilor din septembrie"; reprezentarea adecvată a sudiştilor în toate instituțiile guvernamentale şi eliberarea tuturor deținuților politici şi restabilirea drepturilor civile[934].

Prin contrast, „Carta Sudanului" propusă de Frontul Islamic Național pune accent pe majoritatea numerică a musulmanilor din Sudan şi afirmă că „jurisprudența islamică va fi sursa generală a dreptului[935]. Deşi libertatea religiei urmează să fie garantată persoanelor particulare, în familie şi în probleme sociale, „în probleme legale uzuale, acolo unde nu este posibil să se garanteze decât o opțiune sau un sistem, majoritatea opțiunilor (de exemplu musulmane) vor fi hotărâtoare, cu respectarea cuvenită a exprimării minorității"[936]. În acelaşi timp, Carta Sudanului pretinde crearea unui sistem de guvernare federal în cadrul regiunilor autonome şi o conducere guvernamentală centrală care încorporează elemente din toate regiunile.

Deşi acordul provizoriu încheiat în primăvara anului 1989 şi ulterioara încetare a focului declarată de SPLA oferă motive de speranţă, eşecul Frontului Islamic Naţional de a sprijini acordul este răsunător. Diferenţele fundamentale între musulmanii militanţi şi restul societăţii sudaneze persistă încă şi vor fi necesare compromisuri semnificative pentru a reconcilia aceste opinii contradictorii.

Războiul a putut continua datorită ajutorului din străinătate acordat ambelor părţi şi numărul de morţi a crescut datorită modernizării armamentului[937]. Guvernul a fost sprijinit de Libia şi Statele Unite, în timp ce Etiopia, Israelul, Kenya şi Uganda au sprijinit SPLA. Ca şi în alte situaţii similare nu intervenţia străină a creat conflictul, dar l-a făcut mai dificil de rezolvat, deoarece fiecărei părţi îi este asigurat sprijinul logistic şi material pentru a evita înfrângerea militară. În acelaşi timp, problemele economice majore care stau în faţa Sudanului cer ca orice soluţie politică să fie însoţită de un sprijin financiar străin.

Divizarea oficială a Sudanului va rezolva în mod necesar conflictele etnice sau de altă natură; sudul, în special, este departe de a fi omogen şi între ecuatorieni, dinkas şi alţi sudici există diferenţe majore. Dacă apare divizarea printr-un acord între cele două părţi, va apărea riscul de a fi încurajate alte mişcări secesioniste din Africa şi de pretutindeni (deşi acest lucru ar putea să ducă şi la răspunsuri mai flexibile la cererile regionale de autonomie sau de federalism).

Orice acord viitor într-un Sudan unit va trebui să cuprindă garanţii specifice care să menţină divizarea atribuţiilor

guvernelor central şi regional şi să încurajeze structurile democratice la nivel național şi regional. De exemplu, garantarea drepturilor religioase şi culturale va trebui să fie subliniată şi întărită în constituția națională alături de noile reglementări structurale de autonomie, deşi această subliniere nu a prevenit violarea drepturilor fundamentale din perioada guvernării lui Numeiri. Va trebui stabilit un proces de rezolvare a conflictelor dintre guvernele regional şi central ca parte a revitalizării unui aparat juridic independent. În noul acord vor fi clarificate relațiile între regiuni şi centru, lăsând puțin loc de manevră pentru manipularea unilaterală realizată de autoritățile centrale.

Oricum, ajustările tehnice la constituțiile din 1956, 1973 sau 1985 sau chiar recentele compromisuri în probleme fundamentale nu pot garanta concilierea fără un angajament de bună credință față de procesul democratic, în ciuda viciilor sale, Acordul de la Addis Abeba din 1972 oferea cadrul de dezvoltare politică în Sudan. Deşi unele probleme (ca lipsa progresului economic la nivel național sau regional) nu se mai aflau sub controlul părților, acordul a eşuat, în primul rând, datorită faptului că Numeiri a refuzat permanent să accepte premisa sa fundamentală, adică faptul că autonomia sudică trebuia să se exercite în afara intervenției guvernului central. Fără îndoială, unii politicieni din sud au văzut în eşec mai degrabă o măsură a recompenselor politice şi nu au luat în considerare succesul reglementărilor.

În acelaşi timp, trebuie să recunoaştem cu imparțialitate faptul că Sudanul nu a existat niciodată efectiv ca stat unificat prin cultură, politică sau economie; rămâne, probabil, una dintre încercările cele mai dificile pentru

credința post-colonială conform căreia integritatea teritorială este lucrul cel mai important. „Ce contează mai presus de toate nu este Sudanul, ci sudanezii... unitatea vine o dată cu pacea, dar în Sudan, ca pretutindeni, pacea înseamnă dreptate.”[938]

Partea a III-a: ALTE EXEMPLE DE REGLEMENTĂRI ALE AUTONOMIEI

INTRODUCERE

Sfera reglementărilor care vizează un anumit nivel de „autonomie” este aproape nelimitată şi studiile de caz care urmează oferă o imagine asupra multiplelor structuri, unice fiecare în felul său, care au fost dezvoltate pentru a răspunde diferențelor geografice, politice, etnice, lingvistice sau de altă natură, care apar în cadrul unui singur stat suveran. Sunt prezentate exemple mai vechi sau contemporane, încununate de succes sau care au eşuat, dar cele mai multe evidențiază o gândire legală şi constituțională.

Deşi clasificările drepturilor sau a statutelor politice rareori contribuie la rezolvarea problemelor sau oferă răspunsuri automate la probleme complexe, un anumit grad de clasificare face ca analizele să fie mai pline de sens. Prin

urmare, structurile prezentate în următoarele studii de caz au fost grupate în trei mari categorii.

Primul grup de reglementări, federale sau de cvasi-federalitate, includ situații în care diferențele culturale sau etnice au constituit unul dintre factorii care au motivat adoptarea unei structuri federale, confederale sau consociale. În felul acesta, federațiile clasice din Australia şi Statele Unite (informațiile despre acestea se pot găsi cu uşurință în multe lucrări) nu sunt discutate aici, deoarece diviziunile etnice au jucat un rol minor în procesul formării lor. Cu excepția Groenlandei (care a fost colonie daneză) şi a Antilelor Olandeze, care există într-un context care este descris mai corect ca delegare de putere, decât federalism clasic, este de remarcat că federațiile tind să fie create în primele stadii ale independenței; nu există exemple de state esențial unitare care să se dizolve şi apoi să se unească formând o federație (deşi autonomia regională care s-a dezvoltat în Spania, discutată în capitolul 13, oferă unele caracteristici ale unui sistem federal).

Al doilea grup este format din teritorii „internaționalizate" sau teritorii de interes internațional deosebit. Deşi nu s-a manifestat o participare directă internațională sau multilaterală la guvernarea fiecăreia dintre entitățile analizate, a existat o mai mare componență internațională în următoarele situații: Saar, Memel, Danzig, Insulele Aland, Triest şi în procesul de decolonizare a fostelor colonii neozeelandeze, decât a existat acolo unde s-au dezvoltat structuri care să răspundă deplin intereselor interne. În multe dintre aceste entități „internaționale" erau implicate pretenții şi interese politice conflictuale din partea a două sau mai multe state. Chiar în această categorie nu trebuie

să căutăm prea îndeaproape consistența; de exemplu, Eritrea este discutată în cadrul reglementărilor de federalitate sau cvasi-federalitate, chiar dacă scurtul său statut de autonomie a fost bazat pe o rezoluție a Națiunilor Unite.

Un grup final de „diverse” include, inter alia, încercările de a rezolva diferențele etnice prin politici preferențiale, nu prin reglementări de autonomie teritorială (de exemplu Insulele Fiji şi Malaysia); progresele contemporane din Brazilia cu privire la drepturile indigenilor; afirmarea autonomiei culturale şi a drepturilor lingvistice în Europa de Vest şi marele stat multicultural China.

Cu toate restricțiile necesare de timp şi spațiu ale unei lucrări ca cea de față, aceste studii au fost alese pentru a prezenta un domeniu cât mai larg de reglementări de „autonomie”. În acelaşi timp, a fost făcută o încercare de a discuta situații în care contextul istoric şi legal nu este atât de diferit sau neobişnuit, încât să le diminueze valoarea de precedente în situațiile contemporane în care autonomia a constituit o problemă. Pentru acest motiv, anomaliile istorice din Monaco, San Marino, Andorra şi Liechtenstein au fost omise, la fel cum a fost omisă şi situația unică Holy Sec. În mod similar, nu s-au discutat legăturile culturale, istorice şi politice unice care există între Marea Britanie şi membrii Commonwealthului britanic sau imperiului, al cărui progres constituțional gradual a fost rareori exprimat în reglementări legale oficiale; câteva state (de exemplu India sau Canada) se confruntă acum cu propriile lor probleme de autonomie regională sau delegare de putere.

Cu siguranță că există multe alte situații care ar putea fi studiate cu un profit major ca exemple pozitive sau negative de încercări privitoare la problema autonomiei, dar lucrarea de față nu pretinde să fie o compilație enciclopedică ale acestor exemple. Între aceste situații spre care este îndreptată atenția sunt probleme aborigene/indigene din Australia, Canada, Statele Unite, Iugoslavia, Cipru; reglementările din Liban; Noua Caledonie; teritoriile care se află în relație cu Statele Unite (de exemplu Guam, Puerto Rico, Insulele Virgine Americane); Quebec; micile, dar problematicele, teritorii ale Insulelor Falkland (Malvine) şi Gibraltar; Camerun; Nigeria şi Uganda.

În lumina multiplelor structuri guvernamentale luate în discuție, nici unul dintre termeni nu acoperă în mod adecvat fiecare relație prezentată. Termenii „central", „național" şi „principal" descriu o entitate suverană sau superioară; „autonom", „regional", „provincial" şi „local" sunt folosite pentru a descrie o entitate dependentă sau inferioară. Folosirea acestor termeni diferiți nu implică în mod necesar o diferență în gradul sau tipul de autonomie aflat în discuție.

Un capitol final conceput pentru studiile de caz prezentate se referă la natura sumară a multora dintre comentariile şi observațiile făcute. Scopul principal al acestei secțiuni este analizarea diferitelor tipuri de autonomie din structurile trecute şi actuale în care puterea este împărțită, nu definirea „autonomiei" sau „autodeterminării" per se. Aceste studii evidențiază cele mai diferite aspecte ale reglementărilor discutate şi nu oferă interpretări detaliate ale statutelor sau legilor fiecărui caz cu toate nuanțele sale. În cele mai multe dintre cazuri vor fi făcute referiri la

documentele constituente şi vor fi citate sursele, pentru a putea efectua comparaţii mai detaliate. Datorită naturii sumare a descrierilor, notele de subsol au fost limitate, cu excepţia citatelor. Ca şi în partea a II-a, multe dintre situaţiile contemporane sunt descrise în stadiile în care se aflau la mijlocul anului ’88 şi începutul anului 1989.

Multe dintre entităţile analizate sunt descrise printr-un rezumat foarte direct al structurilor lor constituţionale fundamentale, de exemplu împărţirea atribuţiilor executive, legislative şi judecătoreşti între guvernele central şi local. Reglementările deosebite sau notabile referitoare la problemele specifice – de exemplu controlul poliţienesc, folosirea pământului, exploatarea resurselor naturale sau problemele economice – sunt apoi prezentate concentrat. O scurtă secţiune de „observaţii” subliniază trăsăturile dominante ale fiecărei entităţi, făcând distincţia faţă de alte reglementări similare.

Deşi nici o singură situaţie nu oferă un precedent direct aplicabil unui anumit conflict contemporan, pot fi sugerate posibile rezolvări. Marea varietate de reglementări constituţionale, dispoziţiile detaliate care au fost elaborate în scopul rezolvării problemelor locale dificile şi flexibilitatea rezolvării problemelor, ca împărţirea beneficiilor sau participarea în organizaţii internaţionale, demonstrează că nici „suveranitatea”, nici „autodeterminarea” nu trebuie să stea în calea soluţiilor politice inovatoare.

Capitolul 16: STRUCTURI FEDERALE SAU CVASIFEDERALE

ERITREA (1952-1962)

Fundalul istoric

Regiunea cunoscută sub numele de Eritrea a devenit în anul 1890 colonie italiană şi a fost recunoscută pentru prima dată ca entitate distinctă în acel moment. Dominaţia italiană a durat până în anul 1941, perioadă în timpul căreia a început să se dezvolte sentimentul de identitate naţională eritreiană. După înfrângerea Italiei de către forţele anglo-americane, în 1941, Marea Britanie a preluat administrarea Eritreei şi l-a reînscăunat pe împăratul Haile Selassie în Etiopia. În 1949, britanicii au propus împărţirea Eritreii între Etiopia şi Sudan, dar acest plan a fost respins de Naţiunile Unite (şi eritreeni). Atât Etiopia, cât şi Sudanul şi-au manifestat pretenţiile cuturale şi istorice faţă de regiunea cunoscută sub numele de Eritrea, iar Etiopia dorea în mod special să aibă acces la Marea Roşie prin Eritrea.

După eşecul planului de împărţire propus de britanici a fost înfiinţată o comisie a Naţiunilor Unite şi raportul prezentat de comisie în anul 1950 a constituit baza rezoluţiei Adunării Generale care stabilea în cele mai mici detalii un act de federalizare între Eritrea autonomă şi Etiopia.[939] Deşi compromisul nu a fost bine întâmpinat pe plan internaţional, eritreenii şi etiopienii au ratificat Actul de

Federalizare şi constituţia adoptată ulterior de Adunarea Eritreeană.

La sfârşitul anilor 1950, în Eritrea a apărut o mişcare reală în favoarea independenței, şi în anul 1961 în Eritrea de Vest a început o revoluție armată organizată de Frontul de Eliberare din Eritrea. În 1962, Eritrea a fost anexată de Etiopia şi, în 1967, a fost plasată sub administrație militară. Eritrea a rămas în componența Etiopiei, dar luptele de gherilă au continuat între forțele etiopiene şi eritreene atât înainte, cât şi după înlăturarea împăratului Haile Selassie şi înființarea, în 1974, a unui regim marxist revoluționar.

Următoarele comentarii se referă la perioada 1952-1962, în care Eritrea a fost autonomă.

PUTEREA EXECUTIVĂ

Puterea executivă în Eritrea a fost exercitată de un şef al executivului ales la începutul fiecărei sesiuni legislative, de două treimi din membrii Adunării Eritreene. Secretarii de cabinet aleşi de şeful executivului nu erau aprobați de Adunare, dar reprezentau principalele grupuri de populație şi zone geografice din teritoriu. Şeful executivului putea fi cenzurat cu două treimi din numărul total de voturi al Adunării, pentru violarea gravă a constituției sau atunci când nu demitea un secretar departamental care comitea o violare gravă a legilor; el putea fi îndepărtat din funcție atunci când era pus sub acuzație de Curtea Suprema.

Atribuțiunile şefului executivului sunt cele asociate în mod normal cu preşedintele, şeful statului sau guvernator: punerea în aplicare a constituției şi legilor şi conducerea departamentelor executive şi administrative şi a administrației publice. Constituția acorda autoritatea specifică, inter alia, de a controla politica locală, elaborarea bugetului anual şi suspendarea temporară a anumitor dispoziții constituționale în caz de urgență.

Constituția prevedea un Reprezentant al împăratului Etiopiei în Eritrea, ale cărui datorii şi responsabilități erau în special de ceremonie. Principala atribuție a reprezentantului era autoritatea de a cere Adunării să ia în considerație orice legislație despre care reprezentantul credea că impietează asupra jurisdicției naționale (etiopiene) sau implică responsabilitatea internațională a federației; legii astfel retumate i se opunea un veto, dacă Adunarea nu sprijinea acțiunea cu o majoritate de două treimi din voturi, în Actul de Federalizare exista o reglementare pentru crearea unui „Consiliu Federal Imperial" format dintr-un număr egal de reprezentanți eritreeni şi din federație, care să se întrunească o dată pe an „pentru a se consulta în problemele uzuale ale Federației".[940]

PUTEREA LEGISLATIVĂ

În Eritrea, puterea legislativă aparținea unei Adunări unicamerale a cărei juridicție se întindea „asupra tuturor problemelor care nu intrau în atribuțiunea Guvernului Federal prin Actul de Federalizare.[941] În afară de această acordare de atribuțiuni, Adunarea deținea, inter alia, jurisdicția asupra: problemelor legale inclusiv poliția şi

comunicațiile; codul civil şi codul penal; organizarea administrației publice; asistența publică, asigurările sociale, sănătatea, educația şi protecția muncii, comerțul interior; exploatarea resurselor naturale şi agricultura şi sistemul de taxe.[942]

Actul de Federalizare este adoptat şi ratificat în conformitate cu constituția şi aceasta stabileşte jurisdicția guvernului etiopian federal. Jurisdicția federală includea: apărarea, afacerile externe, moneda şi finanțele, comerțul exterior şi interstatal şi comunicațiile externe şi interstatale (inclusiv porturile). În plus, guvernului federal i se acorda puterea „de a menține integritatea Federației".[943]

Actul de Federalizare prevedea ca federația să constituie o singură unitate vamală, cu taxe vamale asupra bunurilor originare din sau care au destinația finală Eritrea, care să fie cedate Eritreei. Stabilirea şi colectarea de taxe vamale reprezentau operațiuni care urmau să fie delegate guvernului din Eritrea. În Federație, inclusiv în Eritrea, exista o singură naționalitate.

PUTEREA JUDECĂTOREASCĂ

Guvernul din Eritrea deținea puterea judecătorească în domeniul afacerilor interne. Constituția stabilea că această putere „va fi exercitată prin Curtea Supremă şi prin alte curți de judecată care vor aplica sistemele de legi în vigoare în Eritrea", iar Curtea Supremă deținea jurisdicția asupra disputelor care implicau constituționalitatea legilor şi ordinelor.[944]

Nu exista nici o dispoziție pentru apelurile de la sistemul juridic eritrean către sistemul federal, deşi problemele federale erau decise în sistemul curților federale. Nu existau nici dispoziții pentru reglementarea disputelor jurisdicționale care pot apărea asupra competențelor guvernului eritrean şi respectiv federal; cu aceste conflicte s-au ocupat curțile, în procesul firesc de interpretare constituțională.

ALTE PROBLEME

Atât guvernul federal, cât şi guvernul din Eritrea, şi-au asumat sarcina „de a garanta rezidenților în Eritrea, fără distincție de naționalitate, rasă, sex, limbă sau religie, dreptul de a se bucura de drepturile şi libertățile fundamentale ale omului”.[945]

Erau acordate drepturi speciale diverselor grupuri de populație din Eritrea inclusiv „dreptul de a respecta obiceiurile şi propria lor legislație care le guverna statutul personal şi capacitatea legală, legea familiei şi legea succesiunii”.[946] Limbile etnicilor „puteau fi folosite în relațiile cu autoritățile publice, în scopuri religioase sau educaționale şi în orice forme de exprimare a ideilor ”.[947]

Constituția Eritreană era subordonată dispozițiilor din Actul de Federalizare care, de fapt, conținea articolele constituționale neamendabile referitoare la structura fundamentală a guvernării. Constituția a intrat în vigoare la termenul stabilit, după ce a fost aprobată de un Comisar al

Națiunilor Unite desemnat să asiste la tranziția de la administrația britanică la federația etiopiană.

OBSERVAȚII

Eritrea a constituit „o unitate autonomă federată cu Etiopia sub suveranitatea Coroanei Etiopiene” şi guvernul avea „atribuțiuni legislative, executive şi juridice în domeniul afacerilor interne”.[948] Actul de Federalizare reprezenta acordarea autorității în context federal, în special în ceea ce priveşte atribuțiile deținute de Eritrea, fără a ține cont de suveranitatea declarată de Etiopia. Eritrea nu avea dreptul de a se retrage în mod unilateral din federație.

Deşi Națiunile Unite au participat intens şi în multe privințe la formarea federației eritreano-etiopiene, această participare s-a sfârşit o dată cu aprobarea Actului de Federalizare şi al constituției de către ambele părți. Nu exista nici o dispoziție de reglementare internațională după înființarea federației.

Măsura în care statele lumii erau implicate în dezvoltarea statutului politic al Eritreei şi necesitatea Etiopiei de a avea acces la Marea Roşie, ne invită să facem o comparație cu oraşul liber Danzig şi cu teritoriul Memel, după Primul Război Mondial. Danzig este un caz mai puțin asemănător, deoarece statutul său ca oraş internațional aflat sub suveranitatea Ligii Națiunilor, prezența continuă a înaltului Comisar al Ligii şi mecanismul de reglementare al disputelor sub autoritatea Ligii însemna implicarea internațională, care în Eritrea lipsea. Deşi teritoriul Memel s-a aflat sub

suveranitatea Lituaniei, portul Memel a fost declarat „de interes internațional” şi disputele între Lituania şi oricare dintre Puterile Aliate principale urmau să fie înaintate Curții Permanente de Justiție Internațională.

Autonomia de care s-a bucurat teritoriul Memel a fost mult mai redusă decât cea mandatată prin Actul de Federalitate al Eritreei. În Memel, de exemplu, atribuțiile legale erau deținute de Lituania; legislația locală era supusă constituției lituaniene; guvernatorul lituanian îl desemna pe şeful executivului din Memel (în conformitate cu legislația din Memel). Teritoriul Memel a fost creat pentru a proteja drepturile unei enclave minoritare germane cu semnificație strategică; în Eritrea acordarea autonomiei politice şi a autoguvernării urma să răspundă principiului autodeterminării în măsura în care acest lucru era posibil din punct de vedere politic.

În ciuda acestor diferențe, Danzigul şi Eritrea au avut aceeaşi soartă: absorbția sau anexarea la o entitate politică mai mare. Rămâne de văzut dacă „autonomia” impusă de comunitatea internațională poate fi o soluție viabilă pe termen lung şi dacă federația sprijinită de Națiunile Unite a reflectat interese geopolitice şi strategice în aceeaşi măsură în care a reprezentat un răspuns la cererile de autodeterminare ale eritreenilor. După cum a subliniat Secretarul de Stat al Statelor Unite din acea vreme, „din punctul de vedere al dreptății, trebuie luate în considerație punctele de vedere ale poporului eritreean. Cu toate acestea, interesele strategice ale Statelor Unite fac necesar ca țara să fie legată de aliatul nostru Etiopia”.[949]

Compromisul făcut de Națiunile Unite în 1950 rămâne o bază pe care se poate încheia un acord, deoarece mulți eritreeni se vor situa mai degrabă pe o poziție favorabilă autonomiei decât a independenței, ca soluție ultimă. Nu există nici o dovadă că în viitor se poate ajunge la un acord între guvernul etiopian şi gherilele eritreene şi acestea din urmă îşi continua lupta împotriva Etiopiei în termeni anticoloniali între timp, cel puțin 250.000 de oameni şi-au pierdut viața numai pe câmpurile de luptă, fără a mai pune la socoteală şi foamea cronică instalată în Eritrea şi Tigray în ultimii ani.[950]

GROENLANDA

Fundalul istoric

Groenlanda este cea mai mare insulă din lume, cu o suprafață de peste două milioane de kilometri pătrați, din care mai puțin de trei sute cincizeci de mii nu sunt acoperiți cu gheață permanentă.

Populația sa actuală este de aproximativ cincizeci şi trei de mii de persoane, din care patruzeci şi una de mii sunt de origine etnică inuit, născuți în Groenlanda. Până în 1814 Groenlanda a făcut parte din Regatul danezo-norvegian şi a fost colonie daneză până la integrarea ei oficială cu Danemarca în 1953.

Contactul între Groenlanda şi restul lumii a fost foarte redus până după cel de-al Doilea Război Mondial, când a început programul de industrializare şi modernizare. La

mijlocul secolului al XIX-lea au fost înființate consilii consultative locale şi în 1911 au fost create două consilii provinciale alese. Cu toate acestea, în această perioadă Groenlanda a fost administrată ca o colonie daneză şi în 1947 Națiunile Unite au declarat acest teritoriu drept teritoriu dependent.

În 1953, Danemarca a adoptat unilateral o nouă constituție, care integra Groenlanda şi rezidenții acesteia în Regatul danez pe bază de egalitate deplină cu ceilalți cetățeni danezi. Prin urmare, legile daneze se aplicau automat în Groenlanda, dacă nu erau specificate excepțiile. Constituția prevedea anumite dispoziții speciale cu privire la Groenlanda – reprezentarea în parlamentul danez (Folketing), referendumurile, drepturile unui acuzat de a fi adus în fața unui judecător în termen de 24 de ore şi vârsta de la care se poate vota în alegerile locale – dar în general nu stabilea un statut special de independență legislativă sau autonomie. Ca rezultat al acestor modificări constituționale, în 1954, Adunarea Generală a Națiunilor Unite a şters Groenlanda de pe lista teritoriilor dependente.

În timpul anilor ’60 şi ’70, Groenlanda şi-a exprimat dorința de a beneficia de o mai mare autonomie locală, deşi secesiunea de Danemarca nu a fost niciodată luată în considerație prea serios.[95]1 În anii 1967 şi 1970 legile daneze au extins natura democratică electivă a instituțiilor guvernamentale locale ale Groenlandei. După intrarea Danemarcei în Comunitatea Economică Europeană, în 1972, acțiune care a fost foarte puternic negată de Groenlanda, în 1975 s-a creat o Comisie pentru Autonomie Legislativă pentru „a determina”, inter alia, „domeniile în care şi măsura prin care poate fi sporită influența şi

responsabilitatea care este deținută în prezent de Consiliul Provincial din Groenlanda” şi pentru a elabora recomandările pentru „Autonomie Legislativă în Groenlanda în cadrul unității naționale”.[952]

Raportul comisiei pentru Autonomie Legislativă a stat la baza actului de Autonomie Legislativă a Groenlandei care a fost adoptat de Folketing în noiembrie 1978 şi a fost aprobat printr-un referendum ținut în Groenlanda în anul următor.[953] Deoarece au fost în continuare nemulțumiți de apartenența lor la CEE, în 1982 a avut loc un alt referendum, în care 52% din votanți au fost în favoarea retragerii din CEE. După negocierile pentru amendarea Tratatului cu CEE, în 1984, Groenlandei i s-a acordat un statut de „Teritoriu şi țară de peste mări” şi s-a ajuns la un acord privitor la zonele de pescuit ale Groenlandei, inclusiv plata de compensații față de Groenlanda pentru accesul CEE la pescuit.[954] Groenlanda s-a retras din CEE în februarie 1985.

PUTEREA EXECUTIVĂ

Actul de Autonomie legislativă stabileşte în Groenlanda un sistem cvasiparlamentar în care adunarea aleasă, Landsting, îi alege pe preşedinte şi alți membri ai cabinetului executiv, Landsstyre. Preşedintele şi majoritatea membrilor din Landsstyre trebuie să fie membri ai Landstingului şi Landstingul poate delega către executiv acele atribuții pe care le consideră necesare.

„Şeful guvernului central danez” în Groenlanda este cunoscut sub numele de Rigsombudsmand (înalt Comisar) şi înlocuieşte guvernatorul, înaltul Comisar este invitat să participe la dezbaterile legislativului şi executivului din Groenlanda, dar rolul său principal este cel de legătură între Groenlanda şi autoritățile centrale. El nu are drept de veto sau alte atribuții în probleme interne ale Groenlandei.

„Problemele care privesc relațiile externe ale țării” sunt rezervate în mod special autorităților centrale daneze şi este exprimată în mod explicit supremația tratatelor internaționale asupra atribuțiilor locale.[955] Autoritățile din Groenlanda pot face comentarii asupra tratatelor propuse care pot afecta interesele Groenlandei şi în domeniul comercial Groenlanda poate negocia (cu aprobarea autorităților centrale) direct cu guvernele străine, pot participa la negocierile internaționale şi pot cere ca misiunile diplomatice daneze să angajeze funcționari care să apere interesele Groenlandei în țările care prezintă un interes comercial special pentru Groenlanda. Groenlanda şi Insulele Feroe au membri separați, sub egida Danemarcei, în Organizația Nord Atlantică de Conservare a Somonului, Organizația Nord Vest Atlantică a Drepturilor de Pescuit şi Comisia Nord Est Atlantică a Drepmrilor de Pescuit.[956] Groenlanda a preluat recent controlul Departamentului Regal de Comerț din Groenlanda (KGH) care reglementează industria de pescuit din Groenlanda.

PUTEREA LEGISLATIVĂ

Competența legislativă a Landstingului se extinde asupra 1. acelor domenii care sunt enumerate în Programul Actului de

Autonomie Legislativă ca fiind de competență locală şi 2. altor probleme asupra cărora au convenit guvernele groenlandez şi central. Toate domeniile specifice enumerate în program (cu excepția sănătății) au fost transferate treptat autorităților locale groenlandeze şi includ, inter alia, organizarea autonomiei legislative şi a guvernului local; taxele directe şi indirecte;[957] transportul intern; pescuitul, vânătoarea, agricultura, creşterea renilor, conservarea şi protecția mediului şi sistematizarea țării; probleme comerciale inclusiv comerțul şi concurența, problemele pieței muncii şi sprijinirea şi dezvoltarea activităților economice, asigurările sociale, educația, problemele culturale, serviciile de sănătate şi problema locuințelor.[958]

În domeniile în care competența legislativă nu a fost încă transferată autorităților locale, guvernul danez poate, după negocieri, să transfere autoritatea administrativă şi regulamentară Groenlandei.

Autorităților groenlandeze trebuie să li se dea posibilitatea de a dezbate proiectele de legi daneze interne şi ordinele administrative care privesc în mod exclusiv Groenlanda şi care au o importanță pentru aceasta. Cu toate acestea, autoritățile din Groenlanda nu au drept de veto sau alte drepturi față de această legislație sau de aceste drepturi.

PUTEREA JUDECĂTOREASCĂ

În Actul de Autonomie Legislativă nu există nici o dispoziție specială care să se refere la Curți de Justiție separate în

Groenlanda, dar au fost înființate curți locale care iau în considerație statutele locale şi alte probleme interne.

ALTE PROBLEME

Reglementarea controverselor

Actul de Autonomie Legislativă prevede că în eventualitatea unei dispute între respectiva jurisdicție din Groenlanda şi autoritățile centrale, problema va fi prezentată unui consiliu special de mediere/arbitraj. Acest Consiliu va fi format din doi membri ai guvernului central, doi membri groenlandezi şi trei judecători de la Curtea Supremă. Dacă cei patru reprezentanți locali şi cei din guvernul central cad de acord asupra unei reglementări, problema se consideră rezolvată; dacă nu s-a ajuns la un acord, judecătorii Curții Supreme sunt cei care decid. În practică, premierii Danemarcei, Groenlandei şi insulelor Feroe se întâlnesc anual pentru a discuta probleme de interes mutual.

Resursele naturale

Aproximativ o treime din populația Groenlandei este direct sau indirect implicată în industria de pescuit şi atât raportul Comisiei pentru Autonomie Legislativă, cât şi Actul pentru Autonomie Legislativă recunosc importanța particulară pe care o au resursele naturale pentru Groenlanda. Un alt stimulent pentru crearea acestei Comisii a fost acordarea primei concesiuni de exploatare petrolieră pe platforma continentală a Groenlandei în 1975. Actul de Autonomie Legislativă specifica faptul că „populația rezidentă în

Groenlanda are drepturi fundamentale privitor la resursele naturale groenlandeze" şi cere ca studierea, prospectarea şi exploatarea acestor resurse să fie reglementată printr-un acord comun între guvernul danez şi Landsstyre din Groenlanda.[959] În felul acesta ambele guverne au dreptul de veto asupra politicii de dezvoltare generală sau dispozițiilor specifice care vizează resursele naturale ale Groenlandei. Guvernul afirmă că exploatarea minereurilor este administrată, „în concordanță cu principiile de egalitate, elaborare comună de decizii şi cooperare practică între Groenlanda şi Danemarca".[960]

Limba

Limba groenlandeză este recunoscută ca limbă „principală" în Groenlanda şi în scopuri oficiale pot fi folosite atât limba groenlandeză, cât şi daneză. Se cere ca daneza să fie „predată amănunțit" deşi în alte privințe educația este o problemă de competență locală.[961] Datorita numărului mare de danezi angajați în sectorul public, limba daneză rămâne limba cea mai larg folosită în administrație.

OBSERVAȚII

Reglementările din legea autonomiei legislative din Groenlanda recunosc autonomia locală, la fel cum este recunoscută şi în multe alte state federale, deşi ar fi incorect să descriem relațiile dintre Groenlanda şi Danemarca ca o federație. Cu toate acestea, Groenlanda are posibilitatea de autoguvernare, în afară de prezumția de acordare de atribuții speciale formulate în Actul de Autonomie

Legislativă. „Un principiu major care stă la baza autoguvernării în Groenlanda este acela că autoritățile Autonomiei Legislative... se situează pe poziția de a-şi asuma responsabilitatea politică în toate problemele naționale groenlandeze, cu condiția ca ele să stea la baza economiei."[962] Faptul că aproximativ 75% din cheltuielile publice ale Groenlandei sunt dependente de ajutorul economic al Danemarcei, sugerează faptul că posibilitatea de a avea o mai mare independență politică rămâne destul de îndepărtată.

Există şi alte limitări inerente ale autoguvernării groenlandeze. Deşi relațiile externe sunt rezervate în mod specific guvernului danez prin Actul de Autonomie Legislativă, Preşedintele Comisiei de Autonomie Legislativă a remarcat că:

Rezultă din principiul unității naționale că anumite domenii nu pot fi transferate autorităților autonomiei legislative. Aceasta se aplică în special asupra unor domenii ca dreptul constituțional (inclusiv... administrarea justiției, drepturile constituționale), relațiile externe (inclusiv dreptul de a încheia tratate), finanțele naționale (inclusiv Banca Centrală şi funcțiile acesteia), politica financiară, monetară şi a cursurilor valutare, politica apărării, procedurile penale şi întemnițarea, la fel ca şi principiile privitoare la legea persoanei, legea familiei, legea succesorală şi legea contractelor.

Faptul că aceste domenii nu pot fi transferate autorităților autonomiei legislative nu împiedică continuarea adoptării de dispoziții specifice... ținându-se cont de condițiile din

Groenlanda, dar rămâne la latitudinea autorităților naționale să adopte aceste reglementări.[963]

Constituția daneză „în întregime" continuă să rămână în vigoare pentru Groenlanda, iar suveranitatea este deținută de guvernul danez.

În afară de autoritatea deținută asupra unor probleme locale „normale" ca, de exemplu, educația şi legislația socială, Actul de Autonomie Legislativă se referă la domenii de interes special pentru Groenlanda, cum ar fi resursele naturale. Controlul comun şi național exercitat asupra resurselor naturale şi petroliere este notabil, la fel ca şi negocierile care au făcut posibilă retragerea Groenlandei din CEE. În felul acesta, deşi scopul teoretic al actului este destul de limitat, el oferă totuşi posibilitatea ca Groenlanda să aibă o autonomie substanțială în acele domenii care sunt deosebit de semnificative. Pentru a fi implementat, actul de Autonomie Legislativă depinde de cooperarea politică şi administrativă între Groenlanda şiDanemarca, bazate pe prezumția de egalitate în acele domenii în care îşi împart jurisdicția.

ANTILELE OLANDEZE

Fundalul istoric

Antilele Olandeze sunt formate din două grupuri separate de insule din Antilele Mici Caribeene: unul în direcția coastei nordice a Venezuelei, format din Insulele Curaçao şi Bonaire (şi Aruba până în 1985) şi celălalt grup, care include

insulele mai mici Sf. Eustatius, Saba şi partea sudică a insulei Sf. Maartens. Toate formează un singur district guvernamental şi anterior fuseseră administrate asemeni coloniilor împreună cu Surinamul. Insulele mai mari s-au aflat, din 1634, sub autoritatea politică a Ţărilor de Jos şi întregul grup al Antilelor a fost sub guvernare daneză din 1790.

Antilele Olandeze au fost administrate ca nişte colonii, până în 1937, când au devenit „teritorii": acest lucru a avut o semnificaţie politică minoră, deşi a fost extins un organism reprezentativ care a fost creat prima dată la mijlocul secolului al XIX-lea şi a fost înfiinţat un Consiliu Consultativ pe lângă guvernatorul danez. La sfârşitul celui de-al Doilea Război Mondial, în Ţările de Jos, Antilele Olandeze şi Surinam au fost create comitete consultative pentru a putea fi realizate noi reglementări politice. Acest lucru a coincis cu lărgirea dreptului de vot incluzând femeile şi eliminarea condiţiei venitului minim ca şi înfiinţarea unor consilii administrative responsabile în faţa organismelor reprezentative locale. Controlul oficial a rămas în mâinile guvernatorului.

După cel de-al Doilea Război Mondial s-au făcut distincţii între afacerile interne şi externe, odată cu delegarea treptată de putere către insule în domeniul afacerilor interne. În anul 1954, cele trei ţări au fost de acord să semneze Carta Regatului Olandei care permitea autonomie internă Antilelor Olandeze şi Surinamului (şi Olandei), deşi menţinea legătura cu coroana daneză pentru a conduce „interesele comune pe bază de egalitate".[964] Ca rezultat al acestei noi situaţii politice la care s-a ajuns „prin consimţământ mutual", Adunarea Generală a Naţiunilor Unite a scos

Antilele Olandeze şi Surinamul de pe lista teritoriilor dependente şi a pus capăt obligaţiilor Olandei de a înainta rapoarte în conformitate cu articolul 73 din Carta Naţiunilor Unite.[965]

Surinamul a devenit complet independent în 1975, şi Carta care a fost revizuită se referea numai la Olanda şi Antilele Olandeze. O altă revizuire s-a făcut când insula Aruba şi-a căutat şi a obţinut un statut separat, în 1985, deşi descrierea care urmează se referă la reglementările făcute înainte de 1985, bazate pe Cartă şi pe constituţia Antilelor Olandeze, aşa cum a fost amendată aceasta după 1966.

Guvernul olandez se ocupă de „problemele regatului" în cadrul provinciei şi devine, în mod automat, guvernul regatului când ia în consideraţie problemele regatului. Antilele Olandeze sunt reprezentate atât la nivel executiv (Consiliul de Miniştri şi Consiliul de Stat), cât şi legislativ de către un ministru plenipotenţiar.

Deşi terminologia este oarecum confuză, problemele interne sunt de competenţa corpului legislativ din Antilele Olandeze şi a guvernatorului, care adoptă împreună „ordonanţele federale". În felul acesta, problemele „federale" sunt probleme locale care se află sub competenţa guvernului Antilelor Olandeze, în timp ce problemele regatului se află sub competenţa guvernului olandez, care reprezintă guvernul regatului cu participarea Antilelor Olandeze.

Nu există nici o dispoziţie ca vreuna din părţi să iasă din relaţiile cu regatul în mod unilateral şi atât Olanda, cât şi

Antilele Olandeze au fost de acord ca Surinamul să se retragă în 1975.

PUTEREA EXECUTIVĂ

Puterea executivă legată de problemele regatului este exercitată de guvernator, care este reprezentantul regelui în Antilele Olandeze. Atribuțiile şi îndatoririle guvernatorului în această calitate reprezentativă sunt determinate de statutele sau ordonanțele regatului şi includ promulgarea de legi şi controlul asupra „intereselor generale ale regatului" în Antilele Olandeze.[966] Guvernatorul nu promulgă o ordonanță federală (locală) „dacă este de părere că ordonanța sau rezoluția intră în conflict cu Statutul (Carta), un regulament internațional, o lege a regatului sau o rezoluție regală care conține hotărâri generale sau este în conflict cu interesele aflate sub protecția sau sub garanția regatului".[957] Regele (adică guvernul olandez) poate să suspende legislația federală sau măsurile administrative pe temeiuri similare, dar această suspendare trebuie să fie confirmată de o rezoluție a regatului în termen de un an. Carta prevede că orice amendament la statutul federal referitor la atribuțiunile guvernatorului trebuie să fie aprobat de guvernul regatului.

În guvernul Antilelor Olandeze, guvernatorul este şi şef al statului. În acest context, constituția Antilelor Olandeze subliniază atribuțiile şi obligațiile sale, care includ numirea şi demiterea de funcționari publici, administrarea finanțelor locale, acordarea amnistiilor şi promulgarea de ordonanțe federale. Guvernatorul este ajutat de un Consiliu Consultativ Guvernamental desemnat de el şi responsabil

față de el şi numeşte, de asemenea, membrii Consiliului de Miniştri ai Antilelor Olandeze după consultarea cu legislativul.

Guvernatorul are drept de veto asupra ordonanțelor federale propuse şi, dacă veto-ul nu este respins de rege, nici o ordonanță federală nu poate să fie pusă în practică fără aprobarea Guvernatorului. El poate, de asemenea, să promulge regulamente federale („rezoluții") după consultarea cu Consiliul Consultativ.

Memorandumul Explicativ care acompaniază Carta stipulează că, fiind şef al statului într-una din țările care constituie regatul,

în exercitarea funcțiilor sale, guvernatorul este legat de deciziile unui Cabinet parlamentar (Consiliul de Miniştri în Antilele Olandeze) şi trebuie să acționeze în deplină înțelegere cu membrii săi şi care, la rândul lor, sunt obligați față de corpul legislativ... În consecință, atribuțiile şi îndatoririle sale nu sunt determinate prin Statutul Regatului, ci prin legislația țării care în acest caz este supusă acordului cu Guvernul Regatului (în conformitate cu articolul 454 din Cartă).[968]

Deşi există o dispoziție specifică care se referă la înlocuirea unui ministru care nu se mai bucură de încrederea Consiliului Legislativ, nu există o dispoziție similară cu privire la Guvernator.

După cum s-a remarcat mai sus, în Olanda, Antilele Olandeze sunt reprezentate de un ministru plenipotenţiar care are dreptul de a participa la întâlnirile Consiliului de Miniştri al Regatului şi poate cere continuarea oricărei dezbateri, împiedicând astfel luarea unei decizii dacă ridică o obiecţie. În cazul acesta, sunt necesare consultări între ministrul plenipotenţiar şi ministrul regatului, iar Consiliul de Miniştri trebuie să rămână fidel oricărei decizii luate în timpul acestor deliberări. Dacă ocazia de deliberare nu este folosită, după o perioadă de timp, care este specificată de Consiliul de Miniştri, Consiliul de Miniştri poate să ia ce decizie doreşte în acea problemă.

Ministrul plenipotenţiar poate participa la dezbaterile din corpul legislativ al Olandei şi poate în mod similar să ceară amânarea unui vot până la întâlnirea următoare. Dezbaterea unei probleme împotriva căreia s-au ridicat obiecţii trebuie să fie suspendată, dacă nu este adoptată cu o majoritate de trei cincimi.

PUTEREA LEGISLATIVĂ

În Antilele Olandeze puterea legislativă este exercitată de un Consiliu Legislativ unicameral care este ales pian vot universal. El adoptă ordonanţe federale pentru reglementarea „problemelor interne din Antilele Olandeze" şi „a altor probleme care trebuie reglementate prin ordonanţe federale în concordanţă cu o lege sau cu un decret al ţării".[969] Este cerut asentimentul Consiliului Legislativ şi al Guvernatorului pentru a adopta o lege locală.

Constituția din Antilele Olandeze restrânge „ordonanțele federale” la acele domenii care nu sunt incluse în Cartă, acorduri internaționale, legi sau rezoluții ale regatului sau însăşi constituția. Considerate ca probleme ale regatului şi, prin urmare, în afara competenței Consiliului Legislativ sunt, inter alia: apărarea; relațiile externe; naționalitatea; imigrarea şi respectarea libertăților şi drepturilor fundamentale ale omului, supremația legii şi integritatea administrației.[970] Legile regatului sunt adoptate de legislativul olandez, dar ele trebuie înaintate simultan Consiliului Legislativ al Antilelor Olandeze. Cel din urmă poate înainta comentariile sale asupra legislației propuse către corpul legislativ.

Deşi Carta declară că Antilele Olandeze şi Olanda „îşi conduc afacerile interne autonom”, orice amendament propus la constituția din Antilele Olandeze, care se referă la atribuțiile Consiliului Legislativ, distribuirea de locuri în Consiliu, reglementările de pe teritoriul insulei sau drepturile fundamentale ale omului, trebuie de asemenea să fie aprobate de guvernul regatului.[971] Alte amendamente la constituție pot fi adoptate cu două treimi din voturi ale Consiliului Legislativ.

PUTEREA JUDECĂTOREASCĂ

Statutul regatului determină jurisdicția Curții Supreme a Olandei în cazurile care apar în Antilele Olandeze, deşi Antilele Olandeze pot cere ca pe lângă curte să existe un consultant sau un membru extraordinar. Aparatul juridic din Antilele Olandeze este format dintr-o Curte Supremă de Justiție şi alte asemenea curți pot fi înființate printr-o

ordonanță federală. Judecătorii Curții Supreme din Antilele Olandeze şi procurorul general sunt desemnați de rege după consultarea cu guvernatorul.

Dreptul comercial, procedurile civile, procedura şi dreptul penal şi alte probleme specifice sunt reglementate printr-o ordonanță federală „care corespunde pe cât posibil legilor existente în Olanda”.[972] Orice propunere de „amendare drastică” a acestor legi trebuie să fie trimisă în primul rând guvernului olandez, care trebuie să facă comentarii pe marginea lor.

ALTE PROBLEME

Acorduri financiare şi economice internaționale

Deşi relațiile externe sunt de competența regatului, Carta specifică în mod expres faptul că regele nu poate iniția şi nici nu poate denunța contractele economice şi financiare internaționale care obligă Antilele Olandeze, fără consimțământul acesteia din urmă[973]. Guvernul regatului poate, de asemenea, „să coopereze la încheierea unor astfel de acorduri” la cererea Antilelor Olandeze, „cu condiția ca acest lucru să nu fie în neconcordanță cu apartenența țării la regat”[974]. Antilele Olandeze pot fi implicate în alte tratate şi acorduri internaționale încheiate de regat în alte domenii, cum ar fi cel politic sau cel militar.

Apărare

În conformitate cu statutul regatului, acesta poate confisca proprietăți în scopul apărării, deşi, „ori de câte ori este posibil” realizarea acestor obiective este încredințată autorităților locale. De asemenea, regele poate declara orice parte a teritoriului regatului ca fiind în stare de război sau asediu, conform legislației regatului, care stabileşte maniera de transfer a puterii civile către o altă autoritate, civilă sau militară, dacă este cazul. În timp ce Antiiele Olandeze contribuie la cheltuielile de apărare ale regatului, rezidenții săi nu pot fi obligați să intre în serviciul militar sau să-şi îndeplinească anumite îndatoriri civile, decât în cazul în care primesc ordin de la administrația federală (locală). Constituția mai prevede, de asemenea, că cei care se află în serviciul forțelor terestre nu pot fi trimişi peste hotare fără consimțământul lor, în absența unei ordonanțe federale autorizate.

OBSERVAȚII

În timpul dezbaterii din cadrul Națiunilor Unite asupra problemei scutirii Olandei de obligațiile sale de raportare, conform articolului 73 al Cartei ONU, au apărut întrebări legate de extinderea autonomiei obținute de Antilele Olandeze şi de Surinam. Votul final pentru scutirea Olandei de obligația raportării a fost doar de 21 la 10, cu 35 de abțineri.

Această ezitare din partea Adunării Generale pare justificată, deoarece în cadrul afacerilor regatului, puterile Antilelor Olandeze sunt într-adevăr dispersate. De fapt, afacerile regatului sunt determinate de Olanda şi se pune întrebarea dacă participarea Ministrului Plenipotențiar al

Antilelor Olandeze are o influență puternică. Regele, adică guvernul olandez, numeşte de asemenea pe Guvernatorul Antilelor Olandeze, precum şi Curtea Supremă a acestora.

În conformitate cu autonomia internă, guvernatorul numit de Olanda deține un important drept de veto şi de numiri în cadrul Antilelor Olandeze.

În plus, stabilirea priorităților în cadrul afacerilor interne este realizată tot de Olanda, care acționează prin guvernator, prin rege şi prin Consiliul de Miniştri.

Cu toate acestea, puțin cred că actuala formă de regat a Olandei nu reprezintă dorințele poporului Antilelor Olandeze. Există un spirit de echitate în ce priveşte autonomia în probleme legate de educație, servicii sociale şi economie locală. Antilele Olandeze au, de asemenea, un anumit grad de independență în privința acordurilor economice şi financiare internaționale şi, în conformitate cu acordurile internaționale agreate de regat, Antilele Olandeze pot deveni membre ale organizațiilor internaționale. Dacă adevărata putere rezidă în alegerea pe plan local a Consiliului de Miniştri al Antilelor Olandeze (după cum s-a sugerat în memorandumul care însoțeşte Carta Regatului), autonomia de facto a Antilelor Olandeze poate fi mult mai mare decât se sugerează în limitările teoretice impuse, în felul acesta subliniindu-se principiul potrivit căruia substanța este mai relevantă decât forma.

ELVEŢIA (1848-1874)[975]

Înainte de 1848, vechea Confederație elvețiană era, în esență, constituită dintr-o serie de alianțe între treisprezece state suverane, legate prin dorința comună de securitate. Din cele treisprezece cantoane, şase erau democrații pure; patru reprezentau aristocrații urbane, iar trei erau oligarhii comerciale. Dieta, o adunare periodică a reprezentanților celor treisprezece cantoane, era singurul organism de coordonare a activităților Confederației. Fiecare decizie care ajungea la Dietă trebuia să fie unanimă şi fiecare trebuia să fie ratificată de guvernele membre. În acest mod, nu exista nici un guvern central care să ia decizii de angajare. Mai mult, Dieta nu avea nici o autoritate în ce priveşte problemele de cetățenie, bani şi taxe.

La începutul secolului al XIX-lea s-au făcut mai multe tentative de creare a unei federații sau confederații elvețiene, dar nici una nu a reuşit. În anul 1815, a fost semnat un Tratat Confederal între 22 de cantoane şi au fost propuse mai multe proiecte de constituție. În anul 1845, şapte cantoane catolice s-au separat de Confederație, dar au fost învinse de forțele acesteia şi unitatea a fost restabilită. Un proiect de constituție a fost respins printr-un referendum popular în mai 1848, ajungându-se la adoptarea şi promulgarea constituției prezentate în acest studiu, din septembrie 1848.

Constituția din 1848 a fost considerată ca un compromis între partizanii unitarismului şi cei ai „particularismului" şi, în vreme ce ea a fost deplin admirată de observatorii străini, a fost criticată atât de conservatori, cât şi de radicalii democrați elvețieni. În special după adoptarea constituțiilor cantonale liberale de către Basel şi Zürich în anii 1860, tendințele pro-unitare şi prodemocratice au crescut în

Elveția. O revizuire importantă a Constituției din 1848 care, inter alia, ar fi centralizat armata şi ar fi unificat legislația civilă şi penală, a fost respinsă în 1872, după ce efectuarea unor modificări minore ale articolelor 41 şi 48, fuseseră adoptate în 1866. O altă revizuire importantă a fost propusă şi ratificată prin referendumul din 1874, iar această Constituție din 1874 este şi acum în vigoare.

Constituția din 1874 a menținut structura federală a Elveției, corpul legislativ bicameral şi executivul colegial, dar, pe de altă parte, a întărit puterea guvernului federal central față de cantoane. Confederația a câştigat noi puteri în ce priveşte armata, căile ferate, privatizarea, vânătoarea şi pescuitul, apele şi pădurile, protecția muncitorilor din fabrici, valuta, sistemele de măsuri şi greutăți, starea civilă, fiind însă lipsită de drepturi politice; a fost extins dreptul de vot; s-a introdus, de asemenea, posibilitatea unor opțiuni de referendum. În principiu, procesul de amendare al constituției a rămas neschimbat.

Puterea guvernului central elvețian a continuat să crească, în acelaşi mod în care guvernul federal al Statelor Unite şi-a asumat un rol tot mai mare în problemele naționale. De exemplu, amendamente recente garantează guvernului federal elvețian dreptul de a promulga legi în scopul eliminării şomajului, pentru protecția familiei şi pentru asigurarea securității sociale – puteri care nu erau clar stipulate ca fiind de competența guvernului federal în constituțiile din 1874 sau 1848.

Chiar şi astăzi, Elveția rămâne mai mult o federație decât un stat unitar. Cantoanele dețin toate drepturile

guvernamentale care nu sunt stipulate prin constituție ca fiind de competența guvernului federal, iar cantonul rămâne baza organizării partidelor politice. În plus, cantoanele își asumă întreaga responsabilitate în ce privește probleme cum ar fi lucrările publice, educația, sănătatea, salubritatea, precum și menținerea ordinii publice și respectarea legilor; ele sunt, de asemenea, responsabile de executarea și administrarea legilor federale. Cantoanele dețin, de asemenea, anumite puteri „defensive" prin care pot controla creșterea numărului membrilor guvernului federal, inclusiv reprezentare egală în camera superioară a legislativului, precum și inițiativa și referendumul. Astfel, guvernul cantonal rămâne o forță activă în viața politică a majorității cetățenilor elvețieni.

Constituția din 1848 constituie baza pe care s-a construit sistemul federal elvețian și reprezintă una din cele mai descentralizate structuri elvețiene „federale" în comparație cu cele „confederative". Ne vom referi în continuare la constituția din 1848 (așa cum a fost ea amendată în anul 1866), iar toate referințele la „constituție" se vor baza pe constituția adoptată în anul 1848, în cazul în care nu există alte mențiuni.

PUTEREA EXECUTIVĂ

Puterea executivă federală este acordată unui executiv colegial format din șapte persoane, Consiliul Federal, ai cărui membri sunt numiți de Adunarea Federală (în plen) pentru o perioadă trei ani; fiecare canton poate avea un singur reprezentant în Adunarea Federală. Președintele Uniunii, care este și conducătorul statului și deține și

funcția de președinte al Consiliului, este ales de către Adunarea Federală în fiecare an dintre membrii Consiliului.

Consiliul Federal răspunde de administrarea și respectarea constituției, a legilor și reglementărilor federale, precum și de sentințele Tribunalului Federal; poate emite ordine administrative, poate iniția legi către Adunarea Federală, poate încheia tratate în străinătate și răspunde de apărare, de „păstrarea liniștii și ordinii publice" în cadrul confederației, precum și de fondurile confederației.[976] Puterile de facto ale Consiliului au crescut în secolul al XX-lea, iar în prezent răspunde de inițierea și redactarea proiectelor legislative care trec prin Adunarea Federală.

Constituția se referă la cele 22 de cantoane ca „suverane", dar numai „în limita în care cât suveranitatea lor nu este limitată de Constituția Federală"[977]. Guvernul central admis prin constituția din 1848 se încadra ușor în definiția clasică de federație, deoarece exista o diviziune a puterii între guvernul central și guvernele can ton ale, bazată pe o autoritate superioară, constituția, care nu putea fi modificată de nici una din părți în mod unilateral. Astfel, exista o distincție clară între guvernul central din 1848 și predecesorul său, Dieta.

Articolul 5 al constituției prevedea: „Uniunea garantează cantoanelor teritoriile, suveranitatea... constituțiile lor, libertatea și drepturile omului, drepturile constituționale ale cetățenilor, precum și drepturile și puterile cu care poporul a investit autoritățile". Articolul 16 autoriza guvernul federal să ia orice măsură pentru a apăra aceste garanții, în diverse situații s-a făcut uz de această autoritate, de exemplu

atunci când trupele federale guvernamentale au înăbuşit o insurecție în Ticino în anul 1890 care, de fapt, a înlăturat guvernul cantonal.

Deoarece confederația nu avea voie „să mențină armată permanentă”[978], această formulare a fost interpretată ca însemnând o armată de mercenari independentă de armata federală prezentată în articolele 19 şi 20. De aceea, s-a permis, prin constituție, crearea unei forțe militare federale, dar aceasta era formată doar din contingente cantonale, bazate pe populație. Nici un canton nu putea menține o armată permanentă mai mare de 300 de escadroane fără a avea aprobarea federală, deşi această restricție nu se aplică forțelor cantonate de poliție.

Conducerea afacerilor externe a fost încredințată, în mod expres, guvernului federal, iar articolul 7 interzice „alianțe speciale şi tratate cu caracter politic între Cantoane”, Alte puteri legate de afacerile externe cu care este investit guvernul confederației includ dreptul de a declara război şi de a încheia pace şi tratate, „în special cele legate de taxe vamale şi comerț”[979].

Convențiile cantonale „în probleme de legislație, justiție sau administrație” au fost autorizate şi au fost folosite pentru a permite cooperări mixte în anumite domenii cum ar fi exploatarea resurselor de apă, menținerea programelor de sănătate publică, precum şi coordonarea activităților politice[980]. Un canton putea de asemenea să încheie acorduri cu o putere străină cu privire la „economie, bună vecinătate şi poliție”. Cu toate acestea, orice înțelegere de acest gen (între cantoane sau între un canton şi o altă țară)

trebuie să fie supusă atenției autorităților federale, care pot interzice executarea lor, dacă se consideră că acordul este în detrimentul Uniunii sau al drepturilor celorlalte cantoane. Puterea unui canton de a încheia un tratat există încă, deşi în ultimul timp această putere a fost foarte rar exercitată.

PUTEREA LEGISLATIVĂ

Adunarea Federală era bicameralã, similară cu cea a sistemului din Statele Unite: Consiliul Național era format din reprezentanți ai populației, fiecare canton sau jumătate de canton având cel puțin un reprezentant, iar Consiliul de Stat era format din doi reprezentanți ai fiecărui canton şi câte unul din fiecare jumătate de canton. În cazul alegerilor pentru Adunarea Federală, fiecare canton era considerat un singur district electoral.

În timp ce articolul 3 acorda cantoanelor puteri care nu erau de competența guvernului federal, puterile acordate Adunării Federale prin Constituția din 1848 erau considerabile. Aceste sfere de competențăa exclusivă a federației includeau, inter alia: afacerile externe în general; apărare; construcții civile, precum şi puterea de a interzice ridicarea anumitor construcții „care ar putea fi în detrimentul intereselor militare ale Confederației”; taxe vamale şi alte probleme legate de acestea (deşi cantoanele ar fi trebuit să fie recompensate, conform Constituției din 1848, pentru pierderile suferite în urma abolirii, de către guvernul central, a taxelor cantonate, impozite şi alte taxe similare); servicii de poştă; baterea monezilor; uniformizarea unităților de măsură şi greutăților; expulzarea străinilor şi determinarea cetățeniei persoanelor apatride; extrădarea

între cantoane, cu restricția că extrădarea din motive politice sau din cauza defăimării prin presă nu este obligatorie; legi şi decrete pentru implementarea constituției, de exemplu votarea şi legile electorale; fabricarea şi vânzarea prafului de puşcă, armelor şi munițiilor, precum şi anumite dispute legale, inclusiv cele dintre cantoane, indiferent dacă problema este în jurisdicția cantonală sau federală sau dacă problema este în jurisdicția Consiliului Federal sau a Tribunalului Federal[981]. Guvernul federal are, de asemenea, puteri depline pentru reglementarea comerțului inter- şi intracantonal.

Adunării Federale i s-a acordat, în mod special, puterea de a garanta constituțiile cantonale, inclusiv intervenții, dacă este necesar, precum şi adoptarea de „măsuri pentru securitatea internă [şi] pentru menținerea liniştii şi ordinii publice”[982]. Garantarea constituțiilor cantonale a fost explicată prin necesitatea de a cere aprobarea guvernului federal pentru toate amendamentele făcute acestor constituții, de a se asigura că ele nu conțin nimic care să fie împotriva constituției federale, că ele asigură exercitarea drepturilor politice în conformitate cu forma republicană şi că ele au fost acceptate de populația cantonului.

Prin constituția din 1874, cantoanelor li s-a acordat o autoritate „principală” asupra sănătății şi salubrității, lucrărilor publice, educației şi menținerii legii şi ordinii, în timp ce prin constituția din 1848 ele aveau autoritate exclusivă doar asupra sănătății, salubrității şi educației. În plus, din 1874, cantoanele au răspuns de respectarea legilor în interiorul cantoanelor, în contextul limitelor fixate de legislația federală.

PUTEREA JUDECĂTOREASCĂ

Constituția din 1848 stabilea un Tribunal Federal, format din 11 membri numiți de Adunarea Federală pentru o perioadă de trei ani, constituiți în Curtea Supremă a Elveției. În cazurile civile, Tribunalul avea jurisdicția asupra: recursurilor referitoare la probleme federale „de maximă importanță"; disputele, care nu țineau de legea publică, dintre cantoane şi dintre Uniune şi canton; disputele între Uniune, în calitate de apărător şi persoane particulare sau juridice, atunci când exista o problemă federală „de maximă importanță" şi cazuri legate de persoane fără cetățenie[983]. În dispute legate de canton, Consiliul Federal avea autoritatea de a proclama cazul ca fiind în afara jurisdicției Tribunalului, caz în care Adunarea Federală decidea asupra diferendului. Tribunalul putea, de asemenea, să decidă cu privire la violarea drepturilor federale constituționale, dar numai în cazul în care aceste plângeri erau supuse atenției Adunării Federale.

După cum am menționat mai sus, articolele constituției din 1874 au întărit în mod considerabil rolul Tribunalului Federal, care era relativ slab în ce priveşte deciziile de bază acordate prin constituția din 1848.

ALTE PROBLEME

Limba

Constituția prevedea că „limbile naționale" din Elveția sunt germana, franceza şi italiana, dar nu definea condițiile în

care acestea pot fi folosite. Folosirea limbii este, de fapt, teritorială, iar fiecare canton hotărăşte care este limba (sau limbile) sale oficiale.

Teritoriu

Discriminarea împotriva cetăţenilor din afara cantonului, precum şi drepturile de răscumpărare exercitate de cetăţenii dintr-un canton în defavoarea altor cetăţeni au fost în mod expres abolite. Tuturor cetăţenilor elveţieni li se garantează „dreptul de liberă şedere" în interiorul Confederaţiei, cu condiţia ca ei să posede certificate de naştere, cetăţenie şi „o bună conduită morală".

OBSERVAŢII

În ciuda puterilor restrânse deţinute de cantoane şi a „suveranităţii" lor, constituţia elveţiană din anul 1848 acorda puteri destul de moderate guvernului federal în multe probleme, care ar putea fi considerate de importanţă, naţională". Printre aceste probleme în afara competenţei Uniunii şi, deci, de competenţa exclusivă a cantoanelor putem enumera: învăţământul; sănătatea şi asistenţa socială; aparatul poliţienesc local; legile privind criminalitatea; protecţia şi exploatarea resurselor naturale şi, în general, tot ce se referă la probleme culturale şi sociale, inclusiv reglementarea statutului social şi personal. Împuternicirile guvernului federal în sfere necesare pentru menţinerea unei legături viabile – apărarea naţională, afacerile externe, graniţe naţionale, garantarea formei republicane de guvernare locală, controlul valutei – erau

suficiente, iar puterile acordate guvernelor cantonale exprimau clar restricții severe față de capacitatea guvernului central de a-şi lărgi puterile.

După cum am menționat mai sus, Elveția a devenit un stat din ce în ce mai centralizat, începând cu revizuirea constituției adoptată în 1874. Nu ar fi corect să sugerăm că drepturile cantonale au dispărut complet, dar nici nu putem spune că un cetățean elvețian al secolului XIX ar putea recunoaşte puterea importantă deținută de guvernul central la sfârşitul secolului XX.

În 1848, Elveția era un adevărat stat federal, cu puteri mari acordate cantoanelor. Cantoanele se bucurau de autonomie în ce priveşte majoritatea problemelor civile, penale, culturale şi sociale. În acelaşi timp, drepturile guvernului federal de a menține uniunea erau destul de importante, iar guvernul federal reprezenta mult mai mult decât o simplă alianță între regiuni autonome. Pe lângă puterea guvernului federal privitor la apărarea națională şi afacerile externe, am putea menționa garanția totală de nediscriminare a oricărui cetățean elvețian de către cantoane în contrast cu, de exemplu, autonomia „discriminatorie" menținută de Insulele Aland în ce priveşte cetățenii finlandezi non-rezidenți.

UNIUNEA REPUBLICILOR SOVIETICE

SOCIALISTE

Recensământul sovietic din 1979 număra 92 de grupuri naționale diferite, dintr-un total de 262.000.000 de oameni;

ruşii formau grupul etnic cel mai numeros, reprezentând aproximativ 52% din populaţie, urmaţi de ucrainieni (16,2%), uzbeci (4,7%), bieloruşi (3,6%), cazaci (2,5%), tătari (2,4%) şi azerbaidjeni (2,1%)[984]. Alte cinci grupuri (tadjichistani, armeni, georgieni, moldoveni şi lituanieni) reprezentau 1-2% din populaţie fiecare, în timp ce restul de 80 reprezentau mai puţin de 1% fiecare[985].

Fundalul istoric

Interesele comune ale proletariatului, care se află la baza filosofiei marxiste, ar trebui, teoretic, să treacă peste interesele „naţionale" ale grupurilor etnice sau de altă natură şi s-a văzut clar, în perioada consolidării revoluţiei bolşevice dintre anii 1917-1922, că un stat sovietic unitar putea fi creat doar pe baza recunoaşterii egalităţii şi identităţii naţionale a popoarelor care nu aveau origine rusă şi care se aflau în interiorul imperiului rus. Majoritatea acestor popoare au încercat să-şi câştige autodeterminarea şi, în perioada ianuarie-mai 1918, Finlanda, Lituania, Letonia, Estonia, Siberia, Ucraina, Moldova, Oirot, Bielorusia, Caucazul de Nord, Azerbaidjan, Armenia şi Georgia şi-au declarat independenţa. Republica Sovietică Socialistă Federativă Rusă (RSSFR), nucleul viitoarei Uniuni a Republicilor Sovietice Socialiste (URSS) a fost întemeiată în ianuarie 1918 şi imediat au fost înfiinţate opt „republici autonome" în interiorul graniţelor ei.

Pe măsură ce armata bolşevică era victorioasă în războiul civil, ea cucerea sau intimida toate republicile minoritare cu excepţia Finlandei, Lituaniei, Letoniei şi Estoniei[986]. În 1922, Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste era formată din

federația RSSFR, Ucrainei, Bielorusiei şi a Republicii Transcaucaziene, care s-a format mai înainte în acelaşi an prin unirea Armeniei, Azerbaidjanului şi Georgiei.

Constituția URSS din 1924, adoptată de cele patru republici, stabilea în mod formal un sistem federal, deşi de fapt semăna mai mult cu o încorporare ale celorlalte trei republici în RSSFR. Cu toate acestea, constituția nu includea clauze care să acorde anumite puteri guvernului federal şi care să aloce alte puteri republicilor constitutive şi recunoştea în mod formal dreptul republicilor „suverane" de a se despărți de uniune. Au fost stipulate clauze pentru „republici autonome" şi „regiuni autonome", cărora li se garantau drepturi culturale şi care aveau reprezentanți direcți la nivel federal. O cameră a legislaturii bicamerale a fost denumită Sovietul Naționalităților şi era formată din cinci delegați ai fiecărei Uniuni sau republici autonome şi un delegat din fiecare regiune autonomă.

Problemele legate de drepturile civile şi de cele deja existente privitoare la codul penal, civil, codul muncii, al pământului şi altele au fost lăsate, în general, în sfera republicilor unionale, deşi ele puteau fi controlate de legile federale în cazul în care erau de competență federală. Uniunea federală avea garantat dreptul de control asupra întregii economii de stat, inclusiv utilizarea şi dezvoltarea tuturor resurselor naturale.

Cea de-a doua constituție sovietică a fost adoptată în 1936 şi „a extins în mod semnificativ autoritatea centrală, apropiindu-se tot mai mult de o centralizare completă,"[987] deşi republicile constitutive erau considerate tot „suverane"

şi încă aveau dreptul de a se separa, conform articolului 17. Articolul 14 al constituției conținea o listă de 23 de regiuni aflate în jurisdicția exclusivă a autorităților centrale, în timp cc republicile puteau să-şi exercite autoritatea în cadrul sferei educației, industriei locale, gospodăriilor colective (cu excepția fermelor de stat) şi a bunăstării sociale.

Două amendamente aprobate în 1944 sporeau drepturile republicilor, permițându-le să-şi formeze şi să-şi mențină o putere militară, precum şi să intre în relații diplomatice directe cu state din afară şi să încheie acorduri internaționale. Nici una dintre republici nu şi-a exercitat primul din aceste drepturi (care nu mai apare în constituția din 1977), iar cel de-al doilea drept a fost folosit, în special, pentru a justifica existența unor organisme separate în Națiunile Unite reprezentând URSS-ul, Republica Ucraina şi Republica Bielorusă. Pentru orice eventualitate, exercitarea ambelor puteri a fost pusă sub supravegherea guvernului federal, iar politica relațiilor afacerilor externe în cadrul republicilor, cu excepția Ucrainei şi a Bielorusiei, a fost limitată la ceremonii legate de relațiile cu statele vecine[988].

Republicile şi regiunile autonome au fost adeseori sufocate de autoritățile federale, iar un autor a denumit statutul teoretic „autonom" al republicilor ca fiind mai degrabă un „privilegiu schimbător decât.... un drept constituțional care stă la baza dezvoltării politice a unei națiuni"[989].

CONSTITUȚIA DIN 1977

Actuala constituție sovietică a fost adoptată în 1977 şi cu toate că există anumite modificări față de constituțiile dinainte, ea nu reprezintă o schimbare radicală a vechii politicii în ce priveşte structura federală a statului. URSS este considerată ca fiind „un stat unitar, federal, multinațional format pe principiul federației socialiste, ca rezultat al autodeterminării libere a națiunilor şi a asocierii benevole pe plan de egalitate a republicilor sovietice socialiste”.[990] Ea „include unitatea de stat a poporului sovietic şi reuneşte toate națiunile şi naționalitățile în scopul de a construi împreună comunismul”[991]. URSS-ul este format din 15 republici unionale care cuprind în granițele lor 20 de republici autonome şi şapte provincii autonome; RSSFR conține în plus zece regiuni naționale.

PUTEREA LEGISLATIVĂ

Competența acordată guvernului central sovietic prin articolul 73 al constituției este suficientă pentru a asigura un sistem politic centralizat în cadrul URSS-ului, în ciuda structurii federale formale. Inter alia, guvernul Uniunii are jurisdicție asupra: „stabilirii principiilor generale pentru organizarea şi funcționarea organismelor republicane şi locale ale autorității şi administrației de stat; ... asigurării uniformității normelor legislative în cadrul URSS şi stabilirii legilor fundamentale ale Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste, precum şi ale republicilor unionale (pe plan individual); ... direcțiilor economice ale țării; ... proiectelor şi aprobării planurilor de stat pentru dezvoltarea economică şi socială a URSS; ... [şi] proiectului şi aprobării bugetului de bază al URSS”.[992] Guvernul central răspunde de „asigurarea conformității constituțiilor republicilor unionale cu

constituția URSS” şi de „stabilirea altor probleme de importanța națională”.[993]

Constituția din 1977 cere ca cele două camere ale Sovietului Suprem bicameral (dintre care una continuă să se bazeze pe „naționalitate”[994]) să fie egale. Totuşi, Sovietul naționalităților nu a dezaprobat niciodată vreun program propus de Partidul Comunist al Uniunii Sovietice (PCUS) iar articolele constituționale pentru reconcilierea diferendelor dintre cele două camere n-au fost niciodată folosite[995].

Conform celor prezentate mai jos, puterea efectivă a URSS este mai degrabă în mâna PCUS, decât în mâna Sovietului Suprem în sine.

Cu excepția valorii sale simbolice, calitatea de membru în Sovietul Suprem este de fapt fără conținut, deoarece rolul primordial al acestui organism, în ciuda constituției, nu este acela de a crea legi, ci de a prelucra electoratul şi de a construi sprijinul pentru deciziile partidului în alegeri. Se întruneşte doar câteva zile pe an.[996]

Autoritatea guvernamentală de zi cu zi este exercitată de Prezidiul de 39 de membri ai Sovietului Suprem; fiecare din cei 15 vicepreşedinți ai Prezidiului trebuie să fie dintr-o altă republică unională[997]. Prezidiul are obligația de „a asigura respectarea Constituției URSS şi conformitatea constituțiilor şi legilor republicilor unionale cu Constituția şi legile URSS” şi de a „interpreta legile URSS”[998]. Între scurtele sesiuni ale Sovietului Suprem, Prezidiul poate amenda legislația existentă.

Fiecare republică unională şi republică autonomă este condusă de propriul Soviet Suprem, care are puteri restrânse „de a se ocupa de toate problemele aflate în jurisdicția republicii în conformitate cu Constituția URSS şi a republicilor”[999]. Totuşi, în conformitate cu puterea acordată autorităților centrale, autoritatea republicilor este mult mai limitată decât se sugerează în această terminologie. Articolul 113 garantează republicilor unionale dreptul de a iniția legi în Sovietul Suprem.

PUTEREA EXECUTIVĂ

Guvernul sau „cabinetul” URSS este Consiliul de Miniştri, care este ales de Sovietul Suprem; organisme corespunzătoare există la nivelul republicilor. Consiliul de Miniştri este subordonat Prezidiului, iar membrii Consiliului de Miniştri pot fi înlocuiți de Prezidiu. Consiliul de Miniştri „va coordona şi va conduce” activitățile ministerelor uniunii şi ale republicilor unionale, poate emite decizii şi ordonanțe care sunt obligatorii pentru toată țara şi are dreptul de a suspenda hotărârile Consiliilor de Miniştri din republici „în probleme aflate sub jurisdicția Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste”l000.

PUTEREA JUDECĂTOREASCĂ

Uniunea Sovietică nu urmează principiul de „separare a puterilor” familiar sistemelor occidentale, dar a adoptat ceea ce se numeşte „o separare a funcțiilor”[1001]. Curțile supreme, inclusiv Curtea Supremă a URSS, sunt alese de (corpul legislativ) Sovietul Suprem corespunzător; curțile inferioare

sunt alese prin vot direct sau indirect. Curtea Supremă a URSS supraveghează administrarea justiției de către curțile Sovietului şi ale Republicii Unionale. Jurisdicția între curțile federale şi republici este împărțită în domenii funcționale: toate problemele civile sunt audiate în fața curților republicane (sau la nivel mai redus), în timp ce în problemele penale jurisdicția este împărțită. După cum s-a remarcat mai sus, interpretarea statutelor se află sub jurisdicția Prezidiului.

ALTE PROBLEME

Limba

Politica lingvistică şi, în special, relația dintre limba rusă şi alte limbi „naționale" a fost extrem de delicată şi importantă de-a lungul istoriei Uniunii Sovietice. Peste 90% din populația sovietică consideră că limba lor națională este prima lor limbă şi numai 23,4% din populația non-rusă vorbeşte limba rusă ca limbă secundarăl002.

Tensiunea inerentă între dezvoltarea unei conştiințe sovietice şi realitatea unei societăți multilingvistice şi multietnice este evidentă în cadrul constituției.

Cetățenii din URSS de rase şi naționalități diferite au drepturi egale.

Exercitarea acestor drepturi este garantată printr-o politică de dezvoltare generală şi de unire a tuturor națiunilor şi

naționalităților din URSS prin educarea cetățenilor în spiritul patriotismului şi internaționalismului socialist sovietic şi prin posibilitatea de a folosi limba lor maternă şi limbile altor popoare din URSS.[1003]

Se fac referiri la drepturile lingvistice în câteva dispoziții ale constituției din 1977, ca cea care stabileşte că procedurile juridice au loc în limba „vorbită de majoritatea populației din localitate”[1004]. Articolul 34 din constituție interzice discriminarea pe motiv de limbă şi articolul 45 garantează „posibilitatea de a urma cursurile unei şcoli în care predarea se face în limba maternă”.

Politica „de promovare a limbii ruse ca o a doua limbă maternă care să servească ca un cadru cultural în care să se dezvolte o singură cultură socialistă”[1005] a fost sursa majoră a nemulțumirilor legate de „rusificarea” culturilor non-ruse. De exemplu, revizuirea din 1985 a statutului sovietelor care formula principiile fundamentale ale educației publice mai adăuga şi necesitatea creării „condițiilor necesare” pentru garantarea faptului că în toate şcolile se va preda limba rusă, „limbă care a fost în mod voluntar adoptată de poporul sovietic ca mijloc de comunicare între diferite naționalități... ținându-se cont de caracteristicile naționale ale populației din republicile unionale”.[1006]

Dintre republicile non-ruse, numai Georgia, Armenia şi Azerbaidjanul includ în constituțiile lor garanția că limba națională a republicii este şi limba statului sau limba oficială; încercările din 1978 de a modifica această formulare a dat naştere protestelor publice în Georgia şi

formularea de „limbă a statului” a fost menținută. Deşi bilingvismul s-a amplificat în întreaga Uniune Sovietică, folosirea limbilor naționale a devenit „un instrument cheie al autoafirmării naționale şi un vehicol pentru exprimarea unei mândrii recent descoperite”[1007].

Educația şi cultura

După cum s-a remarcat, educația în limbile naționale este garantată prin constituție, deşi acest drept este în vigoare numai în principalele republici sau provincii autonome. În acelaşi timp, articolul 25 al constituției prevede cava exista „un sistem unitar de educație publică” în întreaga Uniune şi că nu există diferențe (sau acestea sunt minore) în conținutul de fond al educației în regiunile autonome.

Deşi Uniunea Sovietică accentuează diversitatea culturală a cetățenilor săi[1008], nu există protecție constituțională pentru culturile naționale sau minoritare. Mai degrabă interesul pare să fie acela de a promova cultura la nivel statal:

Statul se ocupă de protejarea, amplificarea şi extinderea bogăției culturale a societății în scopul educației morale şi estetice a poporului sovietic, pentru ridicarea nivelului său cultural.

În Uniunea Sovietică dezvoltarea artei profesioniste, de amatori şi populară, este încurajată prin toate mijloacele[1009].

Statul ajută la intensificarea omogenității sociale a societății, în special a eliminării diferențelor de clasă şi a distincțiilor esențiale între sat şi oraş, între munca fizică şi intelectuală, sporeşte progresul Uniunii şi uneşte toate națiunile şi naționalitățile din URSS.[10][10]

RELAȚIILE EXTERNE

Articolul 18-A din constituția din 1936 afirma: „fiecare republică unională are dreptul de a intra în mod direct în relații diplomatice cu statele străine, de a încheia acorduri cu acestea şi de a schimba reprezentanți diplomatici şi consulari", Formularea din 1977 din articolul 80 este mai vagă şi omite cuvintele foarte importante „în mod direct": „O republică unională are dreptul de a intra în relații cu alte state, de a încheia tratate cu acestea, de a face schimb de reprezentanți diplomatici şi consulari şi de a participa la lucrările organizațiilor internaționale".

Dreptul republicilor de a întreține relații externe este limitat de autoritatea federală de reprezentare a URSS în relațiile internaționale şi stabileşte „procedeul general şi coordonarea relațiilor republicilor unionale cu alte state şi cu organizațiile internaționale"; autoritățile federale dețin, de asemenea, jurisdicția asupra „comerțului exterior şi altor forme de activitate economică externă pe bază de monopol de stat".[10][11] Procedurile la care s-a făcut referire sunt subliniate într-o lege din 1978, care restrânge rolul republicilor în politica externă[10][12].

Articolul 72 al constituției declară că: „fiecare republică unională are dreptul de separare liberă de URSS”. Acest articol nu a fost niciodată invocat şi persoanele care s-au declarat în favoarea separării au fost de fapt întemnițate pentru activități împotriva statului.

„GLASNOST” şi „PERESTROIKA”

ÎN TIMPUL LUI GORBACIOV

„Deschiderea” şi „restructurarea” care s-a identificat cu politica Secretarului General şi Preşedintelui Mihail Gorbaciov au jucat un rol semnificativ în reafirmarea drepturilor naționale ale minorităților, lucru care a devenit evident la sfârşitul anilor ’80. Deşi s-a crezut, în 1988, că adoptarea unor amendamente la constituția sovietică va aduce o mai mare democrație în sistemul sovietic, acestea au creat ocazia ca republicile baltice Estonia, Letonia şi Lituania să-şi exprime temerile că amendamentele au concentrat puterea la Moscova în detrimentul republicilor[10][13].

Progresul înregistrat de organizațiile politice „Frontul Popular” în republicile baltice în decursul anului 1988, a constituit cea mai serioasă provocare constituțională din ultimii ani împotriva hegemoniei guvernului central. În noiembrie 1988, corpul legislativ estonian şi-a declarat „suveranitatea” față de autoritățile centrale şi supremația legilor sale față de legile Moscovei. În ciuda unei riposte imediate a Moscovei, pe temeiul că acțiunile Estoniei erau incompatibile cu constituția sovietică, Estonia şi-a reafirmat

decizia în decembrie 1988 şi, ulterior, a adoptat o lege prin care limba estoniană a devenit singura limbă oficială în republică.

Mişcări politice similare au avut loc în Letonia şi Lituania, deşi nici unul dintre guverne nu şi-a declarat independența față de Moscova la fel de direct cum a făcut-o Estonia la sfârşitul anului 1988. În februarie 1989, mişcarea de masă lituaniană, cunoscută sub numele de Sajudis, a aprobat cu o majoritate covârşitoare un manifest care cerea „independență legală, politică, economică şi culturală pentru Lituania" citând o cuvântare a preşedintelui Gorbaciov la Națiunile Unite, în care cerea ca tuturor națiunilor să le fie permisă exercitarea „libertății de alegere"[10][14]. Din cauza imigrării etnice ruse, letonienii constituie acum numai o minoritate a populației din Letonia, în timp ce estonienii şi lituanienii fonnează încă o majoritate de aproximativ 60% şi, respectiv, 80% în propriile lor republici.

Un conflict oarecum „tradițional", care este probabil inspirat de speranța că regimul Gorbaciov va fi mai înțelegător, a izbucnit în regiunea Nagomo-Karabah din Azerbaidjan, în februarie 1988[10][15]. După numeroase ciocniri între armeni şi azerbaidjeni, în timpul cărora mai mult de 30 de armeni au fost ucişi, douăzeci de mii de armeni au demonstrat cerând reîncorporarea enclavei Nagomo-Karabah, înconjurată de azerbaidjeni (a cărei populație este formată din aproximativ 75% armeni) în Armenia, de care s-a separat în 1923, când a fost creată Regiunea Autonomă Azerbaidjan.

Guvernul central a refuzat să modifice statutul regiunii Nagomo-Karabah, în pofida cererilor formale de încorporare

a enclavei în Armenia, cereri formulate de corpul legislativ din Nagomo-Karabah şi din Armenia (respinse de Azerbaidjan) şi în Nagomo-Karabah a izbucnit o grevă generală de două luni. În ianuarie 1989 a fost impusă „o formă specială de administrare" de către un comitet înfiinţat la Moscova de către Prezidiu deşi, în mod legal, provincia rămâne parte a Azerbaidjanului.

OBSERVAŢII

În pofida reformelor inaugurate de Gorbaciov şi a deschiderii sistemului sovietic în faţa unei mai mari diversităţi de opinii, nici o analiză a politicii dusă de URSS privitor la minorităţi şi „naţionalităţi" nu este semnificativă dacă nu se recunoaşte influenţa totală şi controlul exercitat de Partidul Comunist. Este semnificativ faptul că descrierea structurii „federale" în Uniunea Sovietică începe de-abia la articolul 70 din Constituţie, deşi capitolele iniţiale (articolele 1-9) arată clar faptul că partidul şi statul centralizat deţin întâietatea:

Statul Sovietic este organizat şi funcţionează pe principiul centralismului democratic... care combină conducerea centrală cu iniţiativa şi creativitatea locală...[10][16].

Forţa conducătoare şi călăuzitoare a societăţii sovietice şi nucleul sistemului său politic, al tuturor organizaţiilor de stat şi publice este, Partidul Comunist al Uniunii Sovietice... Partidul comunist... hotărăşte perspectivele generale de dezvoltare ale societăţii şi cursul politicii interne şl externe a URSS, conduce marea operă constructivă a poporului

sovietic şi oferă un caracter sistematic şi teoretic substanțial luptei lor pentru victoria comunismului[1017].

În acest context de control centralizat efectiv trebuie să fie înțeles gradul de autonomie efectivă a celor 37 de republici şi regiuni autonome.

Chiar dacă putem vorbi de o autonomie culturală, lingvistică sau de altă natură, este clar că nu a existat o autonomie politică semnificativă sau o împărțire a puterii în URSS – în ciuda structurii federale teoretice şi a articolului 72, care conferea dreptul la secesiune. Un vechi comentator al statului sovietic „ne-național" concluziona plin de înțelegere:

Pentru cei care nu acceptă doctrina dictaturii proletariatului, „autodeterminarea" promisă naționalităților a fost, după cum se ştie, o farsă şi deseori o farsă tragică, dacă numim autodeterminare dreptul unei naționalități de a decide prin voința majorității ce fel de constituție politică şi socială va avea şi dacă va adera sau nu la Uniunea Sovietică. Chiar autonomia locală în probleme politice şi economice a fost astăzi redusă la un simulacru[1018].

Recunoaşterea drepturilor culturale şi politice „naționale" a variat în mod extraordinar în funcție de valurile politicii de la Moscova. S-a estimat că un milion de ucraineni au murit în timpul purificărilor staliniste din anii '30, dar şi alte grupuri naționale au suferit. Deşi Congresul PCSU din 1961 a afirmat că „granițele dintre republicile constituente ale URSS îşi pierd treptat vechea lor semnificație", recunoaşte că „ştergerea distincțiilor naționale, în special a celor

lingvistice, este un proces mult mai îndelungat decât ştergerea diferenţelor dintre clase”[1019]. O altă interzicere totală a „naționalismului local” în Ucraina a survenit în 1972, iar în anii ’70 s-a intensificat naționalismul georgian. După cum s-a remarcat mai sus, în 1988 statele baltice şi problema Nagomo-Karabah au reprezentat cea mai serioasă afirmare a naționalismului din ultimele decenii.

Politica sovietică în Asia Centrală, care este în mare măsură musulmană, a constat în accentuarea diferenţelor dintre „naționalități” (în special pe baze lingvistice) ca mijloc de a descuraja identitatea pan-islamică şi panturcă. Rezultatul a fost consolidarea sentimentelor naționaliste şi nu creşterea sentimentului de solidaritate în sânul marii societăți sovietice. De exemplu, înlocuirea liderului Partidului Comunist din Kazahstan cu un etnic rus, în decembrie 1986, a provocat puternice revolte, deşi, fără îndoială, au existat rațiuni politice, la fel ca şi motive „naționaliste” pentru această reacție violentă; practica normală în Republicile Sovietice Asiatice este ca un membru al naționalității dominante să fie cel care deține funcția principală, având-l pe un rus ca secund.

Continuă să se înregistreze nemulțumiri grave privitor la imigrația rusă în regiunile autonome sau distincte din punct de vedere etnic şi la „rusificarea” culturilor şi limbilor locale. Cu toate acestea, însăşi politica sovietică dusă înainte de Gorbaciov a constituit, cu siguranță, un pas înainte față de practicile agresive de rusificare folosite de țari la sfârşitul secolului al XIX-lea, când erau interzise limbile naționale şi era încurajată imigrarea etnică rusă în regiunile non-ruse. De exemplu, în ultimii ani s-a înregistrat o revigorare culturală şi literară în Georgia şi Ucraina şi cele mai multe

naționalități (cu excepția cazacilor şi a letonilor) dețin o majoritate stabilă în propriile lor republicil020. Pe de altă parte, conformitatea politică ordonată de la Moscova pare adeseori antinațională, întrucât orice reafirmare a identității autonome poate fi interpretată ca amenințare politică şi culturală la hegemonia comunistă.

Consimțirea sovieticilor de a tolera măcar naționalismul cultural în URSS, se află într-un contrast evident cu încercarea de eradicare a minorităților etnice sau lingvistice întreprinsă de mulți dintre vecinii săi. Ar fi incorect să considerăm că autonomia lingvistică şi culturală de care s-au bucurat multe din naționalitățile sovietice, chiar în perioada anterioară venirii la putere a lui Gorbaciov, era un fapt iluzoriu, în pofida încercărilor de a impune şi cultura şi literatura rusă, în acelaşi timp, dominația şi structura centralizată care a caracterizat până acum PCUS a reprezentat un simulacru de autonomie politică teoretică şi limitează valoarea modelului sovietic cu privire la alte situații în care există diferențe etnice şi culturale.

Capitolul 17: TERITORII DE IMPORTANȚĂ INTERNAȚIONALĂ

INSULELE ALAND

Fundalul istoric[1 0 21]

Insulele Aland sunt situate în Marea Baltică, între Suedia şi Finlanda; datorită poziției lor au fost considerate – timp de sute de ani – ca fiind de primă importanță strategică pentru Suedia şi Rusia. Aceste insule sunt locuite de persoane având o cultură, o limbă şi o tradiție suedeze încă din perioada 1157-1809, când au fost sub control suedez. După înfrângerea Suediei de către Rusia, tratatul de la Frederiksham a cedat Finlanda (inclusiv insulele Aland) Rusiei, iar Finlanda a devenit un Mare Ducat autonom, în cadrul Imperiului Rus. Au urmat încercări de rusificare a Finlandei spre sfârşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului al XX-lea, iar în martie 1917, după izbucnirea revoluției din Rusia, Finlanda se declară independentă (decembrie 1917). Problema pe plan internațional era dacă insulele Aland erau o parte a noului stat finlandez, sau dacă li se permitea să se reunească cu țara-mamă din punct de vedere cultural, Suedia.

Insulele fuseseră demilitarizate ca urmare a unul tratat din anul 1858, încheiat între Regatul Marii Britanii, Franța şi Rusia[10][22], cu toate că fuseseră refortificate de către Rusia în timpul Primului Război Mondial. Datorită poziției lor amenințătoare vizavi de Stockholm, precum şi a importanței lor strategice în Marea Baltică, toate cele trei națiuni semnatare au căzut de acord că era necesar să se facă demilitarizarea sau să se proclame neutralitatea acestor insule.

Disputa cu privire la apartenența insulelor Aland – cărei țări aparțineau ele – a durat câțiva ani. Locuitorii acestei insule au respins mai întâi oferta finlandeză de autonomie, iar după aceea guvernul finlandez a arestat doi dintre cei mai proeminenți lideri ai insulelor, care cereau alipirea la

Suedia, în cele din urmă Liga Națiunilor a fost rugată să intervină pentru a hotărî statutul juridic al acestei insule.

Liga a numit două comisii pentru a examina cazul insulelor Aland. Prima comisie a hotărât că problema era de importanță internațională, prin urmare de competența Ligii, fiindcă Finlanda nu obținuse suveranitatea asupra insulelor Aland în perioada când Imperiul Rus se dezintegra şi înainte ca locuitorii lor să-şi fi exprimat dorința de a se uni cu Suedia[1023].

A doua comisie a respins cererea alandezilor de autodeterminare şi a propus soluția, acceptată până la urmă de Consiliul Ligii Națiunilor în 1921, de acordare a autonomiei insulelor sub suveranitate finlandeză[1024].

Autonomia insulelor Aland a fost asigurată de Finlanda prin „Legea de Garanție" din 6 mai 1920 şi a fost confirmată prin rezoluția din 27 iunie 1921 a Consiliului Ligii Națiunilor, pe care au acceptat-o atât Finlanda, cât şi Suedia; respectând termenii rezoluției, Finlanda a fost de acord să garanteze locuitorilor alandezi „păstrarea limbii, culturii şi a altor tradiții locale suedeze"[1025]. Măsurile luate după al Doilea Război Mondial şi cea mai recentă prezentare a relațiilor dintre alandezi şi finlandezi se regăsesc în Actul Autonomiei Finlandeze din 28 decembrie 1951, aprobat atât de finlandezi, cât şi de alandezi. În timp ce statutul formal al garanțiilor internaționale din 1921 devine oarecum neclar acum[1026], legea din 1951 nu poate fi schimbată decât cu consimțământul reciproc al parlamentului alandez şi al guvernului Finlandei.

PUTEREA EXECUTIVĂ

Puterile executive ale provinciei sunt stabilite de un Consiliu Executiv ales de parlamentul aland. Administrarea celor mai multe legi şi reglementări ale guvernului central au fost delegate guvernului aland. Înainte ca guvernul central să ia măsuri administrative în limitele competenței sale, care trebuie aplicate numai în insulele Aland, guvernul provincial are dreptul să comenteze propunerile făcute.

Guvernul finlandez central este reprezentat în insulele Aland de către un guvernator al comitatului, numit de preşedintele Finlandei, fie cu încuviințarea preşedintelui parlamentului provinciei Aland, fie dintr-o listă de 5 persoane numite de către parlamentul provinciei, în cazul în care nu există o unanimitate. Dacă nici unul dintre cei cinci nu este considerat potrivit în funcție de către Preşedinte, pot fi cerute alte numiri. În oricare din cazuri, trebuie obținut acordul provinciei. Biroul Administrativ al Comitatului, care e condus de un guvernator, are, în primul rând, responsabilități fiscale; o Curte Administrativă a Comitatului se ocupă de apelurile făcute contra deciziilor locale.

PUTEREA LEGISLATIVĂ

Articolul 13 din legea 1951 enumera problemele în care corpul legislativ unicameral din Aland este competent; aceasta include educația, problemele sociale, poliția şi serviciile sanitare, promovarea industriei locale. Se vor aplica taxe, iar Aland capătă o „reglementare fiscală” din

fondurile statului pentru a achita serviciile care constituie responsabilitatea guvernului central, dacă răspunderea nu a fost delegată insulelor Aland. Alandezii primesc beneficii sociale egale cu cele primite de alți cetățeni finlandezi. Această „reglementare" este repartizată insulelor Aland potrivit cu recomandările „Delegației Aland", despre care vom discuta mai jos.

Preşedintele se poate opune legii provinciale, însă numai dacă, după ce a audiat opinia Curții Supreme finlandeze, el este de părere că legea provincială cuprinde probleme de competența legislativă a guvernului central sau priveşte securitatea ei internă sau externă.

Competența națională legislativă exclusivă se extinde în secțiunea 11, inter alia, la „legile fundamentale" ale ținutului (cu excluderea legilor care se referă la autoguvernarea în Aland, care pot fi amendate doar prin consimțământul autorităților naționale şi ale insulelor Aland), drepturile omului, relații externe, apărarea națională, obiceiuri, codul penal şi mai multe aspecte ale codului civil.

PUTEREA JUDECĂTOREASCĂ

Secțiunea 21 a actului de autonomie prevede doar atât: „Dreptatea în provincie trebuie să fie administrată de curțile naționale de justiție". Secțiunile următoare numesc Consiliul Administrativ al Comitatului ca fiind răspunzător pentru administrarea justiției în măsura în care justiția nu este, de fapt, exercitată de curțile de justiție şi nu este, deci,

împuternicită să o facă prin autoritățile provinciei, excepție făcând problemele care sunt de competența ei.

ALTE PROBLEME

Cetățenia regională

În scopul de a dobândi proprietăți, de a practica anumite meserii, sau de a vota la alegerile provinciale, o persoană trebuie să fi obținut cetățenia regională a insulelor Aland. Aceia care nu s-au născut în Aland, trebuie să fi fost rezidenți în Aland o perioadă continuă de cinci ani înainte de a obține cetățenia; această cetățenie se poate pierde dacă o persoană a locuit permanent în afara insulelor o perioadă de cinci ani. Se consideră că o companie sau altă entitate comercială are cetățenia directorilor săi. Cetățenii care locuiesc în regiunea Aland sunt scutiți de serviciul militar obligatoriu în Finlanda, cu toate că pot fi solicitați să şi-l presteze în calitate de civili.

Restricții privind înstrăinarea pământului

Fără aprobarea Consiliul Executiv al Provinciei, numai cei care au cetățenia regiunii Aland pot fi posesori de terenuri în Aland; toate companiile (chiar şi acelea care sunt în totalitate în posesia insulelor Aland) trebuie să aibă această aprobare pentru a dobândi sau a arenda un teren. Dacă terenul este transmis unei persoane care nu are dreptul de a domicilia aici, orice persoană particulară îndreptățită, comunitatea locală sau chiar provincia au dreptul de a

„răscumpăra” proprietatea la un preț convenabil sau la un preț al pieții stabilit de curțile de justiție.

Învățământ şi limbă

Atât finlandeza, cât şi suedeza sunt limbi oficiale în întreaga Finlanda, existând comunități specifice desemnate ca fiind de limbă unică sau bilingve, în Aland, limba folosită în şcolile administrate de provincie este în mod exclusiv suedeza, cu excepția comunelor în care se cere altfel. În nici un caz nu se poate cere unui consiliu provincial sau comunal să susțină o şcoală în care limba de predare nu este suedeza.

Suedeza nu este numai limba oficială în Aland. Este obligatoriu ca transmiterea comunicațiilor dintre oficialitățile provinciale şi cele statale care lucrează în cadrul provinciei, precum şi cele dintre oficialitățile de stat şi celelalte autorități ale guvernului central să se facă tot în suedeză. Funcționarii civili ai provinciei trebuie să cunoască la perfecție limba suedeză vorbită şi scrisă, iar opiniile Curții Supreme asupra oricărei probleme care privesc provincia trebuie să se facă tot în suedeză.

Delegația din Aland

Delegația din Aland este un organism legal de experți, format din doi membri numiți de guvernul finlandez, doi membri numiți de parlamentul aland şi un preşedinte numit de preşedintele Finlandei, cu acordul Purtătorului de cuvânt al parlamentului aland. După cum am precizat mai sus,

acest organism joacă un rol crucial în administrarea economică a provinciei şi, de asemenea, el îl informează pe preşedintele finlandez dacă o notă adoptată de parlamentul aland iese de sub competența provinciei. În timp ce delegația este doar un organism consultativ al preşedintelui, ea are un important rol legislativ şi politic în rezolvarea unor potențiale conflicte dintre guvernul central şi cel aland.

Afacerile externe

Acordurile externe încheiate de Finlanda nu se aplică insulelor Aland dacă ele nu se referă la probleme ce țin de competența parlamentului aland, decât dacă acesta este de acord cu respectivele acorduri. Începând cu anul 1970, parlamentul aland a ales un reprezentant care participă, în calitate de membru al delegației finlandeze, la reuniunile Consiliului Țărilor Nordice. Această reprezentare a fost mărită, în 1984, la doi membri, ca urmare a schimburilor efectuate în vederea facilitării participării tuturor regiunilor nordice autonome (de ex., Insulele Feroe şi Groenlanda, în afară de Aland).

OBSERVAȚII

Vorbitorii de limbă suedeză se află pe o poziție de egalitate cu vorbitorii de limbă finlandeză, în ciuda faptului că primii reprezintă doar 10% din populație; ei „nu se consideră o minoritate culturală, ci cofondatori la statul finlandez”.[10][27] Fără îndoială, acest statut a uşurat formarea unei regiuni suedeze, iar în Finlanda continentală se găsesc comunități

administrative în care trăiesc vorbitorii unei singure limbi (fie suedeza, fie finlandeza).

În timp ce extinderea teoretică a autonomiei politice a insulelor Aland este, în multe privințe, destul de limitată, independența culturală efectivă a Insulelor Aland este sigură. Majoritatea rezidenților aland vorbesc limba suedeză şi nu există tensiuni între locuitori în ce priveşte problemele de limbă sau cultură. Guvernul central al Finlandei deține suveranitatea şi autoritatea generală legislativă asupra insulelor Aland, însă drepturile rezervate alandezilor în sfera învățământului, limbii, precum şi restricțiile privitoare la înstrăinarea pământului par a fi suficiente pentru menținerea statutul cultural aparte al insulelor Aland.

În anul 1987, după câțiva ani de deliberări, s-a propus un nou statut de autonomie de către un comitet comun provincial-central. Deoarece amendamentele la statutul de autonomie vor avea statut de legi constituționale, schimbările vor intra în vigoare abia în 1993, după adoptarea legii de către două sesiuni succesive ale parlamentului. Primele efecte ale revizuirii par a fi: definirea mai clară a competențelor legislative ale insulelor Aland şi ale autorităților de stat; transferul gradat al unei competențe suplimentare insulelor Aland în sfere ca asigurările sociale, locuințe şi serviciul poştal; cererile pentru proprietatea pământului să devină ceva mai restrictive şi să extindă sfera autonomiei alande în probleme economice.

Cu toate că nimeni nu consideră astăzi insulele Aland ca o scenă de conflict, nu trebuie să subestimăm contribuția Ligii

Naţiunilor la rezolvarea paşnică a disputei dintre Finlanda şi Suedia privitor la insulele Aland, la începutul anilor 1920. Primele obiective ale Ligii, asigurarea autonomiei culturale a rezidenţilor vorbitori de limbă suedeză şi menţinerea insulelor ca teritoriu neutru şi demilitarizat au fost realizate. În vreme ce actualul consens privitor la autonomia insulelor Aland poate reflecta, parţial, dimensiunea lor redusă şi lipsa de importanţă strategică şi economică, el reprezintă părerea comună conform căreia recunoaşterea a două identităţi culturale egale nu trebuie să ducă la distrugerea stabilităţii şi integrităţii statului.

ORAŞUL LIBER DANZIG[1028]

Fundalul istoric

Oraşul liber Danzig a fost înfiinţat prin Tratatul de la Versailles, în scopul de a răspunde unuia din „cele paisprezece puncte" ale lui Woodrow Wilson şi pentru a asigura accesul la mare al noului stat al Poloniei[1029].

Danzig (Gdansk) era, din punct de vedere etnic, un oraş german, deşi Germania renunţase, după război, la drepturile sale asupra Danzigului; împrejurimile au fost, iniţial, poloneze. Nici locuitorii oraşului Danzig, nici polonezii, nu erau în favoarea înfiinţării unui „oraş liber"; cei dintâi doreau să fie suverani sau cel puţin complet autonomi, în scopul de a se reuni, eventual, cu Germania, în timp ce polonezii doreau cedarea deplină a oraşului Poloniei. Totuşi, articolul 100 al Tratatului de la Versailles a

pus oraşul şi împrejurimile „sub protecția directă a Ligii Națiunilor”.

Drepturile cuvenite Danzigului şi Poloniei erau detaliate în două tratate[1030] şi constituția „oraşului liber” a fost prezentată şi adoptată de cetățenii oraşului Danzig cu aprobarea înaltului Comisar al Ligii Națiunilor pentru Danzig şi, după câteva amendamente, de către Consiliul Ligii Națiunilor[1031]. Danzig a rămas o continuă sursă de tensiune între Germania şi Polonia, şi a fost chiar invadat şi anexat de Germania în 1939. La sfârşitul celui de-al Doilea Război Mondial, Danzig a fost încredințat administrației poloneze şi încă de atunci a rămas o parte a Poloniei.

PUTEREA EXECUTIVĂ

Puterea executivă, în conformitate cu Constituția Oraşului Liber, era deținută de un Senat alcătuit din 12 membri, care la rândul lui era ales de către şi dintre membrii parlamentului, Volkstag. În acest fel, Senatul era un executiv parlamentar dependent de Volkstag în ceea ce priveşte atribuțiile sale şi răspundea de aplicarea legilor din Danzig. În acelaşi timp, Senatul participa la procesul legislativ: era necesar asentimentul acestuia înainte ca legile să fie adoptate şi avea drept de veto. În acest din urmă caz, dacă Volkstagul insista ca o lege să fie adoptată, Senatul trebuia să supună măsura unui referendum popular. Preşedintele Senatului era şi şeful statului.

Între atribuțiile specifice şi îndatoririle Senatului se numărau promulgarea de legi, conducerea administrației

publice, elaborarea bugetului, stabilirea veniturilor şi cheltuielilor, supravegherea autorităţilor statului, numirea funcţionarilor publici şi asigurarea securităţii publice (poliţia)[1032]. Reprezentantul executivului Ligii Naţiunilor, înaltul Comisar, nu avea autoritate directă în problemele interne; funcţiile sale principale erau cele de conciliere şi mediere, arătate mai jos.

PUTEREA LEGISLATIVĂ

Autoritatea legislativă în Danzig era deţinută de un Volkstag compus din 120 de membri, care era ales la fiecare patru ani, în conformitate cu un sistem de reprezentare proporţională. Competenţa Volkstagului nu era limitată de constituţie, deşi Poloniei i se acordau anumite drepturi speciale în termenii tratatelor la care s-a făcut referire anterior. Aceste drepturi speciale includeau, inter alia: garantarea către Polonia a accesului liber şi în siguranţă la mare; crearea unei uniuni vamale între Danzig şi Polonia, supusă legislaţiei şi tarifelor în vigoare în Polonia; crearea unui Consiliu cu un număr egal de funcţionari polonezi şi din Danzig pentru administrarea portului; dreptul Poloniei de a înfiinţa servicii poştale şi telegrafice care să funcţioneze dinspre port înspre Polonia şi din Polonia în străinătate via acest port; anumite garanţii cu privire la drepturile civile ale minorităţilor poloneze din Danzig şi o garanţie acordată Poloniei de a avea dreptul şi obligaţia de a conduce relaţiile externe ale Danzigului, inclusiv instituirea funcţiei de Comisar General de naţionalitate poloneză în Danzig, pentru facilitarea comunicărilor[1033]. Danzig şi-a păstrat controlul asupra forţelor sale de poliţie, inclusiv poliţia portuară şi a avut propriul serviciu poştal şi valutar.

Volkstagul putea să propună amendamente la constituție cu o majoritate de două treimi, în două sesiuni separate, dar asemenea amendamente erau supuse aprobării sau respingerii Consiliului Ligii Națiunilor.

PUTEREA JUDECĂTOREASCĂ

Latura juridică a guvernului din Danzig a fost numită singura latură independentă a administrației; jurisdicția ei teritorială a fost multilaterală şi era supusă doar legilor din Danzig. Autoritatea curților de justiție se întindea chiar asupra unor sectoare speciale, cum ar fi Administrația Căilor Ferate Poloneze din Danzig şi portul Danzig, pe când hotărârile scoase de căpitănia portului administrat în comun erau transformate în legi de către Senat. Din punct de vedere organizatoric, sistemul judiciar consta dintr-o curte de drept civil, tribunal, curte de apel, procuratură şi Curtea Supremă.

Disputele între Danzig şi Polonia erau supuse unei proceduri speciale stabilite în articolul 103 al Tratatului de la Versailles şi în articolul 39 al Tratatului de la Paris, în conformitate cu care disputele erau supuse jurisdicției exclusive a înaltului Comisar al Ligii, care acționa şi ca arbitru şi ca mediator. Deşi în general s-a considerat că înaltul Comisar a avut o contribuție valoroasă în medierea dintre interesele Poloniei şi Danzig, împotriva a 54 din cele 66 de decizii pe care le-a luat, s-a făcut apel la Consiliul Ligii Națiunilor[1034]. În timp ce Consiliul a fost de acord cu Comisarul în majoritatea cazurilor, în şase dosare Consiliul a cerut o opinie consultativă a Curții Permanente de Justiție

Internațională[1035]; de asemenea, Consiliul a recurs la comisii de jurişti special numite pentru a-l asista în deciziile sale.

În general, Curtea a susținut drepturile şi autonomia Oraşului Liber în aceste cazuri şi a tratat deseori Danzigul ca pe un stat separat, în pofida prevederilor referitoare la problemele Danzigului prevăzute de Liga Națiunilor şi Polonia. Danzig a beneficiat de „legile obişnuite care guvernează relațiile între state... În ceea ce priveşte Polonia, constituția oraşului Danzig era, în pofida particularităților sale, constituția unui stat străin”[1036].

Curtea a interpretat dreptul Poloniei de a întreține afacerile externe ale oraşului Danzig ca un fel de agenție de relații cu drept de veto.

Dreptul Poloniei cu privire la afacerile externe ale Oraşului Liber nu sunt absolute. Guvernul polonez nu are dreptul să impună politica Oraşului Liber şi nici să ia vreo inițiativă în legătură cu afacerile externe ale Oraşului Liber împotriva voinței lui. Pe de altă parte, Oraşul Liber nu poate protesta împotriva Poloniei, dacă ia inițiative în legătură cu afacerile externe ale Oraşului Liber, care dăunează intereselor ei[1037].

ROLUL LIGII NAȚIUNILOR

În plus față de funcția de aplanare a conflictelor, Liga avea răspunderea de a garanta Constituția democratică a oraşului Danzig şi integritatea lui teritorială. Constituția trebuia aprobată de Consiliul Ligii Națiunilor şi, de asemenea, Consiliul putea să ceară Volkstagului să adopte

amendamente la constituție (pe care Volkstagul nu era obligat să le accepte).

Garantarea integrității teritoriale a Danzigului de către Ligă era în teorie realizată de garantarea neutralității Danzigului: articolul 5 al Constituției stipula; „Oraşul liber Danzig, în absența consimțământului prealabil al Ligii Națiunilor, nu poate în nici un caz: 1) să servească drept bază militară sau navală; 2) să ridice fortificații; 3) să autorizeze producția de muniții sau de material de război pe teritoriul său". Consiliul a respins o cerere de a delega responsabilitatea pentru apărarea Danzigului Poloniei, menționând doar că Polonia ar fi „foarte potrivită" să preia un asemenea rol dacă i-ar cere Consiliul.

OBSERVAȚII

Oraşul Liber Danzig este cel mai pur exemplu de teritoriu internațional în care, în pofida autonomiei aproape complete şi ale diferitelor atribute ale statalității, suveranitatea a rezidat doar mtr-o organizație internațională, Liga Națiunilor. În cadrul documentelor sale constitutive, Danzig s-a bucurat de autonomie completă, de jure şi de facto, în pofida restricției care cerea ca schimbările în constituție să aibă acordul Ligii. Danzig şi-a exercitat toate funcțiile normale ale unui stat independent – poliție, curs valutar, administrație publică, jurisdicție civilă şi penală etc. – cu excepțiile notate mai sus privind portul, uniunea vamală cu Polonia, afacerile externe şi apărarea.

În timp ce istoria celor douăzeci de ani ai Oraşului Liber trebuie să fie considerată un succes, datorat în mare parte eforturilor de mediere ale Ligii, totuşi trebuie amintit că structura lui a fost impusă de Marile Puteri, neținând seama de opoziția celor două grupuri interesate, polonezii şi cetățenii oraşului. S-a sugerat că Polonia a încălcat constant limitele tratatelor şi a violat progresiv suveranitatea Danzigului; reunificarea oraşului cu Germania, ca rezultat al invadării Poloniei în 1939, a reflectat fără îndoială dorințele majorității cetățenilor.

Datorită tens iunii permanente între Danzig, Polonia şi Germania, rolul de mediere al Ligii Națiunilor a fost foarte important. Atâta vreme cât înaltul Comisar şi Liga au fost în măsură să înlăture sursele potențiale de conflicte serioase, această formă de supraveghere internațională (inclusiv judecarea conflictelor de către un tribunal internațional) ar trebui poate să fie văzută ca cea mai importantă inovație a structurii guvernamentale a Danzig-lui.

TERITORIUL MEMEL

Contextul istoric

Teritoriul Memel, alcătuit din 1.700 km² şi 143.000 de locuitori, era parte a Germaniei, până când Germania a renunțat la suveranitatea ei în favoarea Puterilor Aliate, în conformitate cu articolul 99 al Tratatului de la Versailles[10][38]. După trei ani de negocieri, în care au fost discutate diferite forme de „statut” internațional pentru Memel, Lituania a cucerit cu forța armelor teritoriul de la administrația

franceză, în ianuarie 1923. Lituanienii au respins propunerile ca Polonia şi Lituania, împreună, să aibă acces la mare prin Memel şi Danzig, ei fiind în război cu Polonia pentru cucerirea Vilnei.

În faţa faptului împlinit al ocupării lituaniene, „Conferinţa Ambasadorilor", care a luat în discuţie recunoaşterea suveranităţii lituaniene asupra teritoriului Memel, a asigurat populaţia locală etnic germană că va avea deplină autonomie culturală. În plus, portul Memel va fi plasat sub administraţia unui „Consiliu Portuar Internaţional" şi va fi considerat un „port de importanţă internaţională".

După numirea unei comisii speciale de experţi de către Consiliul Ligii Naţiunilor, o convenţie şi un statut au fost adoptate de Marile Puteri (Marea Britanie, Franţa, Italia şi Japonia) şi Lituania; convenţia a fost semnată în mai 1924[1039].

Memel urma să constituie, „sub suveranitatea Lituaniei, o unitate autonomă din punct de vedere legislativ, juridic, administrativ şi financiar, în cadrul limitelor Statutului" anexate convenţiei[1040], Articolul 15 stipula că suveranitatea asupra teritoriului Memel nu putea fi transferată fără consimţământul înaltelor Părţi Contractante.

Teritoriul Memel a continuat să fie sub suveranitatea Lituaniei până când Germania a invadat Polonia, în 1939, şi după război, Memel a devenit o parte integrantă a Lituaniei/URSS.

PUTEREA EXECUTIVĂ

Puterea executivă a teritoriului Memel era exercitată de un directorat compus din cinci cetățeni din Memel şi un Guvernator numit de Lituania. Guvernatorul numea Preşedintele Directoratului, care în schimb numea restul de membri. Odată numit, totuşi, directoratul trebuia să primească votul de încredere al Camerei Reprezentanților din Memel; acesta era un cabinet în stil parlamentar care răspundea de legislația locală, în ciuda numirii sale inițiale de către Guvernatorul lituanian. Directoratul şi Camera împărțeau dreptul de inițiativă legislativă.

Poliția locală avea răspunderea de bază pentru menținerea ordinii publice, deşi teritoriul Memel putea să ceară asistență şi guvernului lituanian. Poliția portului era din Memel, dar se găsea sub autoritate lituaniană; grănicenii, vameşii şi poliția căilor ferate erau lituaniene puse sub directa autoritate a guvernului lituanian central.

PUTEREA LEGISLATIVĂ

Puterea legislativă era exercitată de Camera Reprezentanților, ai cărei membri erau aleşi prin vot universal, pe termen de trei ani şi trebuiau să fie cetățeni ai teritoriului. Reprezentanții se bucură de imunitate diplomatică în toată Lituania. Guvernatorul împreună cu Directoratul pot cere sesiuni legislative extraordinare sau dizolvarea Camerei; după dizolvare, alegerile trebuie să aibă loc în maximum şase săptămâni.

Competenta legislativă a autorităților locale din Memel este descrisă în amănunt în articolul 5 al Statutului, care cuprinde cincisprezece sectoare de interes local, incluzând, inter alia: administrarea şi organizarea guvernului local; cultele, educația şi sănătatea; ajutorul social şi legislația muncii; poliția – în afara celei portuare, a grănicerilor, a vameşilor şi feroviară; aplicarea legislației civile, penale, agrare, forestiere şi comerciale; impozitarea directă şi indirectă în teritoriu, în afara vămilor şi accizelor la alcool, tutun şi articole de lux supuse monopolului. Această competență legislativă putea fi extinsă de autoritățile lituaniene.

Celelalte domenii legislative care nu se aflau sub jurisdicția teritoriului Memel erau rezervate, conform Statutului, jurisdicției exclusive a lituaniei, în plus, legile locale din Memel erau supuse constituției lituaniene, în absența altor prevederi contrare ale Statutului.

Guvernatorul avea drept de veto împotriva legilor adoptate de Cameră, „dacă aceste Legi depăşesc competența autorităților Teritoriului conform cu prezentul Statut sau dacă erau incompatibile cu prevederile articolului 6 [compatibilitatea legilor locale cu constituția lituaniană] sau cu obligațiile internaționale ale Lituaniei”[1041]. Altfel, Guvernatorul era obligat să aprobe legile care au trecut prin Cameră.

În ceea ce priveşte obligațiile internaționale, articolul 4 prevede că tratatele şi convențiile semnate de Lituania se aplică în Memel, dacă nu erau contrare Statutului sau dacă nu intrau în domeniul afacerilor interne rezervate

teritoriului de sub incidența articolului 5. În ultimul caz, autoritățile locale din Memel trebuiau să aplice acordurile.

Statutul însuşi putea fi schimbat numai cu aprobarea Adunării Legislative din Lituania, cu acordul a trei cincimi a reprezentanților din Cameră sau, în unele situații, prin referendum în rândul cetățenilor din Memel.

PUTEREA JUDECĂTOREASCĂ

Articolul 24 prevedea că jurisdicția Curții Supreme din Lituania se întinde pe întreg teritoriul Lituaniei, inclusiv Teritoriul Memel, cu toate că urma să se creeze o secție specială pentru problemele teritoriului, compusă „mai ales" din magistrați din Memel. Exista o reciprocitate între procese şi mandate emise de curțile de justiție pe întreg teritoriul Lituaniei, inclusiv Memel. Organizarea juridică şi jurisdicția erau probleme locale, deşi erau supuse autorității Curții Supreme lituaniene. În 1935, Lituania a stabilit o curte de justiție cu jurisdicție asupra cazurilor care priveau compatibilitatea actelor guvernului din Memel cu statutul[1042].

Nu a existat nici o prevedere comparabilă cu aceea găsită în Tratatul de la Versailles cu privire la relațiile dintre Danzig şi Polonia, care să prevadă rezolvarea disputelor dintre Memel şi Lituania de către un tribunal internațional. Totuşi, articolul 17 al Convenției, prevedea că orice membru al Ligii „va fi îndreptățit să atragă atenția Consiliului privitor la orice încălcare" a prevederilor Convenției. În cazul unui conflict între Lituania şi una din Principalele Puteri Aliate,

Lituania era de acord să supună neînțelegerea (dacă aşa cerea partea adversă) pentru rezolvarea finală Curții Permanente de Justiție Internațională[1043].

ALTE PROBLEME

Portul Memel

După cum s-a afirmat mai sus, portul a fost declarat „de importanță internațională", şi recomandările Convenției asupra apelor navigabile[1044] de la Barcelona din 1921 urmau că fie aplicate la Memel. Cheltuielile legate de port urmau să fie făcute de Lituania, dar „administrarea, activitatea, întreținerea şi dezvoltarea" portului erau încredințate Consiliului Portului constând din: un membru numit de Lituania, un membru numit de Memel şi un membru (care nu trebuia să fie cetățean al vreunui stat riveran din Niemen) numit de Preşedintele Comitetului Tehnic pentru Comunicații şi Transport al Ligii Națiunilor. După o perioadă de cinci ani, sistemul administrării portului putea fi modificat conform propunerii Lituaniei şi cu aprobarea Consiliului Ligii Națiunilor, inclusiv a celorlalte patru părți ale Convenției. O aprobare similară a Ligii era necesară pentru orice altă modificare a diferitelor garanții legate de transporturi, menționate în Anexa a m-a Convenției.

Drepturile minorităților

Mai multe prevederi ale Statutului garantau drepturile individuale şi ale minorităților în Memel, cum ar fi drepturile

afirmate în termenii declarației făcute de Lituania Consiliului Ligii: dreptul la proprietatea privată şi libertatea de asociere, conştiință şi educație. Limba lituaniană şi limba germană erau desemnate ca limbi egale şi oficiale.

Viitorii angajați în administrația publică urmau să provină „pe cât posibil" din rândul cetățenilor din Memel, iar străinii puteau fi angajați ca profesori, fără permisiunea guvernului lituanian, numai pentru o perioadă de tranziție. Chiar şi într-o perioadă de tranziție, nici un străin nu putea fi angajat, „împotriva căruia Guvernatorului aducea dovezi că face agitație politică contrară intereselor Lituaniei"[1045].

Împărțirea puterilor

Câteva reglementări ale Statutului prevedeau împărțirea puterii între autoritățile locale din Memel şi guvernul central lituanian. Probabil cea mai complexă era organizarea variatelor funcțiuni ale poliției, menționate mai sus, stipulată în articolul 20 al Statutului. Consiliul Portului trebuia şi el să împartă puterea. În plus, Guvernatorul numit de Lituania participa la procesul legislativ din Memel; exista o secție specială în cadrul Curții Supreme lituaniene care se ocupa de problemele din Memel; angajarea profesorilor străini era supusă aprobării Lituaniei; paşapoartele erau lituaniene, eliberate de guvernul din Memel, cu mențiunea că purtătorul avea naționalitate lituaniană şi cetățenie din Memel, în acelaşi timp.

OBSERVAȚII

Teritoriul Memel a fost declarat o unitate autonomă în cadrul statului suveran Lituania, datorită ocupației lituaniene; nu a fost un teritoriu internațional cu adevărat, în acelaşi fel ca Oraşul Liber Danzig. Memel nu a avut personalitate internațională şi nici control sau influență asupra relațiilor externe şi apărării lituaniene, motive pentru care Memel a fost considerat o parte integrală din Lituania. Memel poate fi descris cel mai bine ca o zonă recunoscută formal ca fiind de importanță internațională, Principalele Puteri Aliate având dreptul de a aduce în fața Curții Permanente de Justiție Internațională conflictele privind Convenția sau Statutul şi Consiliul Ligii, având dreptul să propună schimbări ale activității portuare. În celelalte privințe, teritoriul Memel a fost o provincie autonomă similară cu o parte a unui sistem federal.

Autonomia de care s-a s-a bucurat Memel a fost în mod cert mai limitată decât aceea avută de un „teritoriu autonom" în termenii Națiunilor Unite. Autonomia locală s-a extins numai la domeniile enumerate, chiar dacă acestea includeau probleme importante ca educația, poliția şi impozitele.

Celelalte domenii legislative şi suveranitatea au aparținut Lituaniei, care a deținut de asemenea autoritatea supremă în ceea ce priveşte aprobarea sau dezaprobarea oricărei schimbări în Statutul teritoriului. De asemenea, Guvernatorul s-a bucurat de multă influență oficială şi neoficială asupra guvernului din Memel.

Scopul Statutului Teritoriului Memel nu era garantarea autonomiei politice, ci mai degrabă de a păstra „drepturile

tradiționale şi cultura locuitorilor”[1046]. Aceasta poate fi observat din prevederile asupra educației, recunoaşterii celor două limbi oficiale şi referirilor la drepturile minorităților. Nivelul implicării internaționale a fost, în mod sigur, mai mic decât cel cu privire la Danzig sau la propunerile referitoare la Triest din 1947, cu toate că a fost mai mare decât în Eritrea după unirea ei cu Etiopia. În ciuda naturii oarecum antagoniste a relațiilor dintre Memel şi Lituania, se pare că sistemul a avut mai puține probleme decât în alte situații similare. Totuşi, cucerirea succesivă a teritoriului de către Germania şi Lituania indică natura fragilă a acestor mici enclave autonome.

NOUA ZEELANDĂ – TERITORIILE ASOCIATE INSULELE COOK, NIUE ŞI TOKELAU

Scurt istoric

Insulele Cook şi Niue, foste teritorii dependente ale Noii Zeelande, sunt singurele exemple de decolonizare prin liberă asociere, care au fost în mod formal „aprobate” de Națiunile Unite, de la adoptarea de către Adunarea generală a Rezoluțiilor 1514[1047] şi 1541[1048]. În 1960, insulele Cook, care azi constă din cincisprezece insule în sud-vestul Pacificului, cu o populație totală de aproximativ 20.000 de persoane, erau sub protectorat britanic între 1888 şi 1901 şi au fost transferate administrației Noii Zeelande în 1901.

Dezvoltarea progresivă a instituțiilor autonomiei, incluzând crearea unei Adunări Legislative în 1946, aleasă prin vot popular şi discuțiile între guvernele Insulelor Cook şi Noii

Zeelande, a condus la atingerea Statutului de autonomie de către Insulele Cook în 1965 şi de la ştergerea lor de pe lista teritoriilor dependente a Naţiunilor Unite[1049]. Conform celor afirmate mai jos cu privire la Niue, Insulele Cook au rămas în „asociere liberă" cu Noua Zeelandă, iar ultima este responsabilă pentru afacerile externe şi apărarea Insulelor.

Insula Niue (cu o populaţie de aprox. 2500 locuitori) a folosit un model foarte asemănător cu Insulele Cook şi aranjamentul de liberă asociere cu Noua Zeelandă din prezent este la fel cu cel încheiat între Insulele Cook şi Noua Zeelandă în 1965. Adunarea Insulei Niue a fost recunoscută în 1966 şi autoritatea executivă pentru afacerile interne a fost transferată unui Comitet Executiv local în 1972, Statutul asociaţiei libere cu Noua Zeelandă a fost atins în 1974, prin adoptarea Constituţiei din Niue de către parlamentele din Niue şi Noua Zeelandă; Adunarea Generală a fost de acord în unanimitate, după aceea, să scoată Niue de pe lista teritoriilor dependente[1050].

Tokelau este format din trei atoli mici (Atafu, Nukunonu şi Fakaofo) a căror populaţie este de aproximativ 1700 de persoane. Ei sunt situaţi la nord de Apia, Samoa de Vest şi erau parte a coloniei formate din insulele Gilbert şi Ellice, sub protectorat britanic. Tokelau a fost sub administraţia Noii Zeelande până în 1925 şi este în prezent inclus în teritoriile de graniţă ale Noii Zeelande, conform cu Actul privind insulele Tokelau din 1948[1051]. Insulele sunt guvernate de un administrator neozeelandez, care este subordonat, din 1974, Ministerului Afacerilor Externe. Locuitorii din Tokelau au fost încurajaţi să se mute în Noua Zeelandă pentru a micşora suprapopularea insulei şi au fost

puține inițiative către o autonomie mai accentuată în ultima decadă.

Următoarele comentării se referă la o comparație între Niue şi Tokelau; după cum a fost arătat mai sus, statutele insulelor Niue şi Cook sunt identice.

PUTEREA EXECUTIVĂ

Ca un membru al Commonwealthului, suprema autoritate executivă în Niue este regina, reprezentată în Niue de un guvernator general numit de Noua Zeelandă. De fapt, autoritatea executivă este exercitată de Cabinetul din Niue, care este răspunzător pentru „orientarea generală şi controlul guvernului executiv din Niue şi va avea şi alte funcții şi drepturi conform celor conferite prin lege”[1052]. Cabinetul este numit de Adunarea din Niue şi răspunde în fața acesteia.

Articolul 6 al Actului Constituției din Niue rezervă controlul asupra afacerilor externe şi apărării insulei Niue, Noii Zeelande. În plus, locuitorii din Niue au statut de supuşi britanici şi cetățeni ai Noii Zeelande. De asemenea, Noua Zeelandă îşi recunoaşte „responsabilitatea neîntreruptă... de a oferi asistență economică şi administrativă insulei Niue”[1053], obligație care era doar implicită în aranjamentul mai vechi cu insulele Cook. Actul stipulează că prevederile menționate se vor realiza după consultările între primul ministru al Noii Zeelande şi premierul din Niue.

Toți angajații administrației publice din Niue sunt numiți de Comisia Administrației Publice din Niue creată conform constituției. Comisia este compusă din trei membri: Preşedintele Comisiei Serviciilor de Stat a Noii Zeelande este Preşedinte ex officio al Comisiei din Niue; al doilea membru este numit şi, de asemenea, trebuie să fie membru al Comisiei Noii Zeelande; al treilea membru este numit tot de Comisia Noii Zeelande, în acord cu cabinetul din Niue. Deşi această delegare de putere de facto către Noua Zeelandă cu privire la angajații guvernamentali contrazice noțiunea de autonomie internă, poate totuşi aduce o oarecare independență sau experiență care nu se găseşte în Niue; în orice caz, Niue îşi rezervă dreptul de a-şi amenda constituția unilateral, inclusiv prevederile privind Comisia Administrației Publice.

Tokelau este o parte din Noua Zeelandă şi este guvernat direct de un administrator care are autoritate deplină „să ia toate măsurile necesare pentru a menține pacea, ordinea şi buna conducere a insulelor Tokelau”[1054]. Actuala administrare şi supravegherea insulelor Tokelau este realizată de un grup conducător stabilit în Samoa de Vest, cu permisiunea guvernului acestuia. Administrarea de facto a celor trei atoli Tokelau este responsabilitatea oficialităților locale din fiecare insulă, alese în conformitate cu obiceiurile tradiționale şi fiecare insulă are dreptul de autonomie administrativă în cadrul unei structuri aproape tradiționale.

PUTEREA LEGISLATIVĂ

Adunarea din Niue este formată din paisprezece membri aleşi din locuitorii satelor şi şase membri aleşi din restul

teritoriului, oferind astfel o combinație interesantă într-un sistem unicameral de reprezentanți ai intereselor locale şi naționale. Supusă doar constituției, „Adunarea din Niue are dreptul de a da legi în scopul păstrării păcii, ordinii şi bunei guvernări din Niue”, inclusiv „dreptul de a revoca, amenda, modifica sau extinde orice lege în vigoare în Niue”[1055].

Ultima clauză include nu numai legile locale din Niue, dar şi orice lege a Noii Zeelande aplicabilă la Niue. Niue are dreptul de a abroga prevederile Actului privind Noua Zeelandă care dau dreptul Noii Zeelande să răspundă de afacerile externe şi apărarea insulei Niue, ca şi alte legi. Niue are dreptul de a rupe unilateral relația de liberă asociere cu Noua Zeelandă oricând, cu toate că amendarea principiilor de bază a „asocierii libere” din constituție sau din Actul Constitutiv cer votul afirmativ a două treimi din Adunarea din Niue şi aprobarea a două treimi în cazul unui referendum popular.

Guvernatorul general al Noii Zeelande nu are drept de legiferare asupra parlamentului din Niue. În plus, articolul 36 al constituției prevede că nici o lege a Parlamentului din Noua Zeelandă nu se poate aplica la Niue fără cererea expresă şi consimțământul celor din Niue şi fără o declarație legală în legătură cu aceasta. Legile existente ale Noii Zeelande aplicate la Niue la data promulgării constituției continuă să fie în vigoare, fiind supuse abrogării sau amendării de către Adunarea din Niue.

Legislația Noii Zeelande nu se aplică la Tokelau, decât dacă se specifică aceasta, cu toate că nu există restricții formale constituționale sau de alt fel la dreptul Noii Zeelande de a legifera pentru Tokelau. Totuşi, în ultima decadă. Consiliul

General Fono, corpul reprezentativ tradițional din Tokelau, compus din cincisprezece persoane din fiecare insulă, şi-a asumat un rol tot mai mare în viața politică din Tokelau[1056]. „Consiliul General Fono ca atare nu are autoritate legislativă de drept. Totuşi, el continuă să aibă inițiativă legislativă sau să fie consultat în privința întregii legislații concepute pentru Tokelau şi examinează curent natura autorității legislative pe care poate s-o exercite de drept”[1057].

PUTEREA JUDECĂTOREASCĂ

Curtea Superioară din Nine are „jurisdicția civilă şi penală necesară administrării legii în vigoare din Niue”[1058]. Articolul 51 al constituției prevede dreptul de recurs pentru procesele de la Curtea Superioară către Curtea de Apel din Noua Zeelandă în trei situații: când Curtea Superioară dovedeşte că respectivul caz „pune la îndoială o lege, o interpretare sau un efect ale acestei constituții”; când urmează unei condamnări penale grave; când reglementează un conflict asupra unei sume de 400 $ sau mai mult. Alte apeluri pot fi judecate de Curtea Superioară în alte cazuri. De obicei, este un singur judecător al Curții Superioare care funcționează ca judecător suprem şi este numit de guvernatorul general al Noii Zeelande la sfatul Cabinetului din Niue.

Sistemul judiciar din Tokelau are trei sectoare[1059]. Autoritatea juridică de bază este încredințată unui Comisar local numit de guvernatorul General pentru fiecare din cei trei atoli Tokelau. Conducătorul tradițional insular, denumit Faipule, funcționează de obicei ca şi Comisar pe fiecare insulă şi jurisdicția lui acoperă delictele mici, civile şi penale. Apelurile la deciziile comisarului, cazurile penale

grave şi cazurile civile implicând sume mai mari de 1000 de dolari sunt aduse în faţa Curţii Supreme a Noii Zeelande, care funcţionează ca o Curte Supremă a insulelor Tokelau. Apelurile finale pot fi judecate la Curtea de Apel a Noii Zeelande.

ALTE PROBLEME

Legea funciară în Tokelau

Tot pământul care nu este proprietate privată aparţine Coroanei, este supus dreptului cutumiar sau proprietarului uzufructului, conform cu obiceiurile din Tokelau[1060]. Deşi guvernatorul general poate să exproprieze un astfel de teritoriu pentru scopuri publice şi să-l încredinţeze total Coroanei, în celelalte privinţe, pământul aparţine poporului din Tokelau. Nici un locuitor din Tokelau nu poate să înstrăineze sau să dispună de vreun teritoriu din Tokelau supus Coroanei, excepţie făcând obiceiurile locale şi atunci doar altui cetăţean din Tokelau.

OBSERVAŢII

Deosebirile legale între Niue ca stat autonom şi asociat (ca şi insulele Cook) şi teritoriul Tokelau dependent sunt clare: primul are competenţă legislativă nelimitată asupra problemelor proprii, fiind supus doar unor restricţii (pe care Niue poate să le respingă unilateral), cum sunt cele conţinute în constituţie şi în Actul de constituire a Niue din 1974; ultimul este supus total autorităţii legislative a

Parlamentului Noii Zeelande şi puterii discreționare administrative a administratorului insulelor Tokelau.

În fapt, totuşi, participarea locală la problemele din Tokelau este mult mai mare decât indică statutul pur legal al teritoriului. După cum s-a arătat, legislația Noii Zeelande se aplică la Tokelau numai după consultarea cu Consiliul General Fono şi autoritatea judiciară primară este exercitată de conducătorii insulari tradiționali.

La invitația Noii Zeelande, trei misiuni ale Națiunilor Unite au vizitat Tokelau în 1976, 1981 şi 1986 şi fiecare dintre aceste misiuni a remarcat dorința poporului din Tokelau ca prezentul statut să fie menținut, la fel ca şi relațiile cu Noua Zeelandă[1061]. Adunarea Generală a reiterat că „factori ca suprafața, aşezarea geografică, numărul populației şi puținele resurse naturale nu vor întârzia în nici un caz" exercitarea de către Tokelau a dreptului la autodeterminare, dar, în acelaşi timp, a arătat „problemele speciale cu care se confruntă aceasta în virtutea izolării, a suprafeței mici, a resurselor limitate şi a lipsei de infrastructură"[1062].

Aceşti factori au făcut ca experiențele precedente ale micilor insule din Pacific să aibă o relevanță minimă pentru celelalte regiuni, dar operația reuşită de asociere statală dintre Insulele Cook şi Niue (Tokelau fiind următorul, după cum presupun unii) nu ar trebui ignorată total, chiar şi în contexte non-coloniale sau non-insulare. Totuşi, fostele teritorii ale Noii Zeelande nu prezintă aceleaşi probleme strategice sau subiective pentru administrația şi populațiile indigene din Palau, Guam sau Gibraltar şi urmează să vedem dacă aceste aranjamente de asociere liberă pot fi

implementate cu succes şi în alte teritorii care încă nu se guvernează singure.

REGIUNEA SAAR (1920-1935)

Fundalul istoric[1063]

După cum a fost definit prin Tratatul de la Versailles, Bazinul Saar are o suprafață de aproximativ 1900 km² (puțin mai mare decât Oraşul Liber Danzig) şi o populație de 820.000 de locuitori. Este o regiune carboniferă dens populată, situată pe actuala graniță franco-germană, la nord de Lorena şi care a constituit timp de secole o sursă a conflictului între Germania şi Franța. Pretențiile francezilor vin într-o oarecare măsură din sprijinul pe care Saarul l-a acordat Lorenei pentru livrarea de cărbune şi în domeniul comerțului; regiunea Saar s-a aflat sub dominație franceză în timpul domniei lui Ludovic al XIV-lea, care a fondat regiunea Saar Louis. În Saar, francezii au constituit întotdeauna o minoritate deşi opinia generală pare să fie aceea că această minoritate, dacă a existat, este acum extrem de redusă, în ciuda faptului că, în timpul Primului Război Mondial, Franța a afirmat că în Saar existau „două sute de mii de francezi".

Congresul de la Viena din anul 1815 a acordat regiunea Saar statelor germane Prusia şi Bavaria. Aflată sub influență germană în secolul al XIX-lea, regiunea a devenit predominant germanică din punct de vedere cultural, etnic şi lingvistic. Cu toate acestea, Franța a continuat să aibă pretenții asupra regiunii şi şi-a susținut dorința ca Saarul

„să se întoarcă” la Alsacia şi Lorena, care fuseseră pierdute în favoarea Germaniei în timpul războiului franco-prusac în 1870. După înfrângerea Germaniei în Primul Război Mondial, Franța şi-a manifestat dorința de a deține suveranitatea asupra Saarului şi de a primi daune pentru distrugerea zonelor carbonifere din nordul Franței. După cum s-a subliniat, Franța a deținut dreptul exclusiv de a exploata regiunea minieră Saar pentru o perioadă de 15 ani; pentru acea perioadă guvernarea Saarului a fost preluată de Liga Națiunilor, dar suveranitatea oficială a fost deținută în continuare de Germania[1064].

Tratatul de la Versailles prevedea să se țină un plebiscit la sfârşitul celor 15 ani de guvernare a Ligii, pentru a hotărî viitorul regiunii. Acest plebiscit, ținut în anul 1935, a fost edificator prin înregistrarea unui covârşitor număr de voturi în favoarea reunificării cu Germania, care s-a produs la 1 mai 1935. La sfârşitul celui de-al Doilea Război Mondial, după ce Saarul a fost reintegrat Germaniei pentru o perioadă de numai 10 ani, Franța a preluat din nou controlul asupra regiunii. Această perioadă, din 1945 până în 1956, este discutată separat în următorul studiu de caz.

ZONELE MINIERE DIN SAAR

SUB POSESIUNE FRANCEZĂ

În conformitate cu articolul 45 din Tratatul de la Versailles, Germania a fost de acord să cedeze Franței „minele de cărbune în bazinul Saar, în posesie deplină şi absolută, cu drepturi exclusive de exploatare, nestânjenite şi fără datorii

şi acuzaţii de nici un fel”. Dacă plebiscitul recomandat prin tratat a condus la reunificarea Saarului cu Germania, Germania a fost de acord să răscumpere drepturile de posesiune ale Franţei asupra minelor.

Controlul exercitat de Franţa asupra resurselor carbonifere din Saar şi, prin extensie, asupra întregii economii a regiunii era total şi a fost specificat în detaliu în prevederile Tratatului de la Versailles. Toate minele de cărbune au devenit „proprietatea completă şi absolută a Statului Francez” fie că erau în proprietate privată sau publică (de fapt, majoritatea minelor erau în stăpânirea statului, minimalizând în felul acesta posibilele probleme legate de exproprierea proprietăţii private). Această posesie s-a extins asupra tuturor accesoriilor şi filialelor miniere şi Franţa a avut dreptul să instaleze toate facilităţile necesare de comunicaţii, transport etc. legate de exploatarea minelor, inclusiv şcoli şi spitale în care se vorbea limba franceză. Nu s-a impus nici o restricţie aducerii de muncitori francezi în Saar – şi nu au putut fi stabilite tarife discriminatorii în problemele legate de exploatarea minelor. Bazinul Saar a fost supus regimului vamal francez şi, în 1925, a fost adoptată uniunea vamală cu Franţa. Nu s-au impus restricţii asupra circulaţiei francului francez, şi din 1923 francul a devenit singura monedă oficială din Saar.

GUVERNAREA EXERCITATĂ DE LIGA

NAŢIUNILOR ÎN REGIUNEA SAAR

Puterea executivă

Tratatul de la Versailles prevedea că guvernarea bazinului Saar urma să fie încredințată unei Comisii a Ligii Națiunilor care „va avea toate atribuțiunile unui guvern al imperiului german, al Prusiei sau Bavariei, inclusiv desemnarea şi demiterea oficialităților şi crearea de organisme administrative şi reprezentative după cum se consideră necesar”.[1065] Suveranitatea oficială era deținută în continuare de Germania şi curțile de justiție germane considerau Saarul parte a Reichului din diverse motive. Rezidenții din Saar îşi puteau păstra naționalitatea germană. Totuşi, Saar a fost o regiune autonomă în perioada de 15 ani de administrare de către Ligă şi toate legăturile guvernamentale cu Germania au fost întrerupte în această perioadă.

Comisia de Guvernare era formată din cinci membri numiți de Consiliul Ligii, pe o perioadă de un an. Un membru era cetățean al Franței; celălalt era un locuitor nativ al regiuni Saar, dar nu cetățean francez, iar ceilalți trei membri erau din țări diferite, altele decât Franța şi Germania. În practică, Comisia era profranceză, iar cetățeanul francez activa ca preşedinte.

Comisia de Guvernare avea atribuțiuni depline în domeniul executiv, precum şi în cel legislativ, inclusiv: „puterea deplină” de a conduce administrația publică; conducerea relațiilor externe „pentru a garanta... În exterior protecția intereselor locuitorilor din... bazinul Saar”; protejarea persoanei şi a proprietății şi înființarea unei forțe de poliție. Serviciul militar şi construcția de fortificații în teritoriu erau interzise. În decursul activității sale, guvernul din Saar a avut propriile sale mărci poştale şi steag şi era membră a Uniunii Mondiale Poştale şi a Convenției Telegrafice

Mondiale. Deşi rezidenţii din Saar deţineau cetăţenie germană, guvernul din Saar emitea paşapoarte pentru „locuitorii din Saar”.

S-a sugerat că această Comisie de Guvernare a devenit, în timpul celor 15 ani de guvernare, din ce în ce mai represivă. După ce, în anul 1923, regiunea Ruhr a fost ocupată de francezi şi belgieni, Comisia a promulgat o ordonanţă prin care discreditarea Tratatului de la Versailles sau defăimarea Ligii Naţiunilor erau considerate ofense penale, deşi această ordonanţă a fost anulată şi a fost adoptată o alta mai puţin draconică. Atribuţiile poliţieneşti ale Comisiei au fost extinse pe măsură ce a crescut influenţa nazistă în anii ’30; a fost impus controlul direct asupra sindicatelor şi a fost suspendată publicarea de ziare progermane. În 1934, Liga a autorizat crearea unei forţe poliţieneşti internaţionale în regiunea Saar (trupele franceze de garnizoană fuseseră retrase în 1927), dar această forţă nu a fost înfiinţată niciodată. Ar trebui să fie amintit, totuşi, că a existat, în general, o opoziţie unită din partea locuitorilor din Saar faţă de guvernarea franceză (şi a Ligii Naţiunilor) în toată această perioadă; sprijinul minim acordat acestui statut s-a născut numai odată cu ascensiunea naziştilor.

PUTEREA LEGISLATIVĂ

Legile care erau în vigoare în Saar la data semnării armistiţiului (în afara celor legiferate datorită stării de război) au rămas în vigoare. Cu toate acestea, Comisia de Guvernare avea autoritatea de a modifica acele legi şi regulamente „după consultarea cu reprezentanţii aleşi ai locuitorilor, după cum hotărăşte Comisia”.[1066] Adunările

locale erau alese, dar, în general, ele refuzau să coopereze cu Comisia sau îi respingea deciziile. Legile şi/sau regulamentele erau legiferate în orice situaţie, deoarece nu s-a manifestat necesitatea (şi cerinţa) ca actele Comisiei să aibă consimţământul local. În 1922, a fost ales un Consiliu Consultativ cu ajutorul căruia urmau să se producă modificările în legile existente şi în problemele referitoare la impozite; de obicei, acesta respingea ordonanţele propuse de Comisie, care la vremea aceea erau oricum promulgate. Consiliul Ligii a numit un Comitet Tehnic format din 8 membri locali pentru a sprijini Comisia.

Singurele restricţii reale asupra puterii legislative a Comisiei se refereau la mine. Dat fiind faptul că membrul care era de origine franceză era şi Preşedintele Comisiei, nu este surprinzător faptul că nu au existat dispute grave între Comisie şi guvernul francez.

PUTEREA JUDECĂTOREASCĂ

Au fost menţionate curţile civile şi penale existente. Comisia de Guvernare a înfiinţat totuşi o Curte Supremă în regiunea Saar care deţinea atribuţia de a audia toate apelurile venite de la curţile locale. Deşi unele dintre cazuri au fost înapoiate, se pare că această Curte Supremă avea o mare influenţă asupra activităţii curţilor inferioare. Reprezentantul francez în Comisie a propus înfiinţarea unei curţi politice speciale, dar această propunere nu a fost implementată.

Comisia de guvernare şi-a menținut atribuția de a decide în toate problemele apărute din interpretarea prevederilor Tratatului. Controlul suprem exercitat de Ligă se manifesta prin destituirea membrilor Comisiei de către Consiliul Ligii.

PLEBISCITUL

Tratatul de la Versailles prevedea trei alternative pentru populația din Saar la sfârşitul celor 15 ani de administrație ai Ligii: menținerea regimului internațional creat prin tratat, unirea cu Franța sau unirea cu Germania. Ca urmare a rezultatului plebiscitului, Liga urma să „hotărască sub a cărei suveranitate urma să se afle teritoriul, ținând cont de dorințele locuitorilor exprimate prin vot".[1067] Germania şi Liga au căzut de acord să întreprindă măsurile necesare pentru a realiza transferul de autoritate cerut.

S-a votat în cadrul comunei sau al districtului şi împărțirea teritoriului s-a numărat printre posibilele decizii în legătură cu suveranitatea. Se poate remarca faptul că Liga nu era legată în mod direct de rezultatele plebiscitului; trebuia să țină numai cont de dorințele populației „aşa cum au fost ele exprimate prin vot". De fapt, rezultatele plebiscitului nu au lăsat dubii în ceea ce priveşte singurul curs posibil al lucrurilor: din totalul de 528.105 de voturi exprimate, peste 90% au optat pentru unirea cu Germania; 8,8% au fost în favoarea menținerii status quo-ului şi numai 0,4% au dorit unirea cu Franța. În plus, au fost un număr de voturi pro-germane în fiecare district în care s-a votat în proporție de 83%, aşa încât nu s-a pus problema separației. La 1 martie 1935, regiunea Saar a fost înapoiată Germaniei în mod oficial.

OBSERVAȚII

Începând din 1920 până în 1935, guvernul din bazinul Saar prezintă interes ca exemplu de regim temporar care a fost conceput mai degrabă ca un interimat, decât ca o soluție permanentă pentru o problemă specială.[1068] Problema era, în primul rând, aceea de a garanta francezilor accesul şi exploatarea minelor de cărbune din regiunea Saar, fără intervenția autorităților germane, dar şi fără a permite francezilor anexarea teritoriului. Soluția era administrarea directă de către Liga Națiunilor. Controlul exercitat de Ligă în Saar era absolut şi, deşi Saarul era cu siguranță autonom față de guvernul german central şi, într-o mai mică măsură, de Franța, nu se poate spune că locuitorii din Saar s-au bucurat de un grad înalt de autonomie. Singurele instituții locale care funcționau erau Curțile inferioare care erau supuse jurisdicției Curții Supreme înființată de comisie şi adunările locale pur consultative şi Consiliul Consultativ. Deşi acest lucru ar fi putut fi mai convingător sau ar fi putut reprezenta o participare mai largă în procesul de elaborare a deciziilor, faptul că Consiliul Consultativ Local nu a cooperat cu Consiliul de Guvernare dominat de francezi a obstrucționat efectiv această participare. Odată cu ascensiunea naziştilor în anii ’30 şi cu atitudinea antinazistă a Consiliului de Guvernare, în 1935, situația din Saar era esențial asemănătoare unei administrații străine, dacă nu chiar unui regim de ocupație.

Bazinul Saar este singura entitate care a fost guvernată direct de Liga Națiunilor sau de Națiunile Unite[1069], deşi propunerile înaintate de Națiunile Unite pentru crearea Teritoriului Liber Triest ar fi implicat direct participarea Națiunilor Unite în domeniul executiv al conducerii

Triestului (cel puțin).[1070] Prezența internațională a consacrat garantarea, față de Franța, a drepturilor la exploatarea cărbunelui şi mai puțin protecția sau îndeplinirea dorințelor locuitorilor şi nu este deloc surprinzător faptul că locuitorii din Saar au fost nemulțumiți de prezența Ligii şi nu au privit-o ca pe un responsabil neutru care le-ar fi permis ca în cele din urmă să-şi decidă statutul liber şi față de Franța şi față de Germania. De fapt, perioada de guvernare a Ligii putea fi folosită de Franța ca un bun prilej ca Saarul „să devină francez"; în lumina rezultatelor plebiscitului această ocazie a fost cu desăvârşire ratată.

REGIUNEA SAAR (1945-1956)[1071]

Fundalul istoric

La sfârşitul celui de al Doilea Război Mondial, regiunea Saar s-a situat în zona de ocupație creată prin Acordul de la Potsdam între cele patru puteri aliate.[1072] Franța a întreprins aproape imediat o acțiune unilaterală de a integra regiunea din punct de vedere economic şi, în decembrie 1946, aceasta a impus o barieră vamală între Saar şi restul Germaniei. Frontierele Saarului au fost deplasate înspre nord şi au fost continuate manevrele în favoarea integrării Saarului la Franța. La sfârşitul anului 1947, francul a devenit monedă legală, iar în ianuarie 1948 a devenit unica monedă legală.

În 1947, Franța a desemnat o Comisie Constituțională formată din 20 de locuitori din Saar, prin consultări cu partidele politice din Saar (cărora li s-au interzis orice fel de

legături cu partidele omonime din Germania). Constituția elaborată de această comisie a fost ratificată de parlamentul ulterior ales, Landtag, cu 48 de voturi pentru, 1 împotrivă şi o abținere. Nu s-a ținut un referendum direct asupra constituției şi nu este foarte clar ce proporție de locuitori din Saar au sprijinit prevederile, deşi 95% din votanții cu drept de vot au participat la alegerea Landtagului în 1947. După ce constituția a intrat în vigoare, administrația militară franceză a fost înlocuită de o administrație civilă, deşi înaltul Comisar Francez a continua să aibă atribuții largi în guvernul local.

Statutul legal al Saarului nu a fost reglementat, deşi Saarul a obținut o mai mare autonomie prinți-o serie de acorduri încheiate cu Franța în 1950.[1073] În 1951 a fost înregistrat răspunsul înaltului comisar al Aliaților în legătură cu o plângere primită de la Cancelarul german Adenauer privitor la pretinsa reprimare a grupurilor progermane din Saar de către francezi, în care se afirma că aprobarea de către Aliați a uniunii economice între Franța şi Saar din anul 1948 se referea doar la problemele tehnice şi că statutul final al regiunii Saar va fi hotărât printr-un tratat de pace sau printr-un instrument similar. În 1953, autonomia Saarului a fost din nou extinsă printr-un acord încheiat cu Franța, deşi aceasta din urmă deținea autoritatea exclusivă în domeniul apărării şi al afacerilor externe şi legile franceze referitoare la problemele monetare şi vamale au continuat să fie aplicate în Saar.

În 1954, Franța şi Republica Federală Germania au încheiat un acord cu privire la teritoriul autonom Saar în contextul unei Uniuni Vest-Europene.[1074] Cu toate acestea, statutul Saarului, care a fost inclus în acest acord, a fost respins cu

o majoritate de 67% de voturi ale celor din Saar în cadrul unui referendum ţinut în 1955. Un an mai târziu, Franța şi Germania au fost de acord (cu asentimentul ulterior al Statelor Unite şi al Marii Britanii) ca Saarul să fie înapoiat Germaniei ca parte integrantă a Republicii Federale Germania „în încercarea de a reglementa această problemă ținând cont de sentimentele şi interesele ambelor părți şi contribuind astfel la crearea unei păci generale, definitive”.[1075] Saarul a fost returnat oficial Germaniei la 1 ianuarie 1957, iar sistemul monetar şi vamal instaurat de francezi a mai continuat pentru o perioadă de încă 3 ani.

În decada imediat următoare războiului, statutul bazinului Saar şi al relațiilor sale cu Franța au evoluat constant şi examinarea detaliată a dezvoltării treptate a formei de guvernare în Saar nu se încadrează în scopul prezentei lucrări. Principiile de bază ale autonomiei Saarului sunt formulate în constituția din anul 1947[1076] şi în acordurile încheiate între Franța şi Saar din anul 1950[1077]; următoarele observații au fost făcute în legătură cu aceste documente.

PUTEREA EXECUTIVĂ

Constituția din 1947 descrie Saarul ca un teritoriu „autonom, democratic şi social, ataşat Franței din punct de vedere economic” şi se mai afirmă că puterea supremă este emanația poporului din Saar[1078]. Convenția Generală din 1950 a reiterat faptul că Saarul „este autonom în toate problemele legislative, administrative şi jurisdicționale” şi că această autonomie „va fi exercitată în limitele Constituției,

inclusiv ale preambulului şi ale acordurilor încheiate între Teritoriul Saar şi Republica Franceză”.[1079]

Preambulul este cea mai semnificativă parte a constituției, cel puțin în ceea ce priveşte relațiile dintre teritoriul Saar şi Franța. Acesta prevedea inter alia, că: Saarul a fost fondat pe ataşamentul economic față de Franța şi față de sistemul fiscal şi de uniunea vamală cu această țară; Saarul era independent față de Germania; Franța va exercita atribuții depline în domeniul apărării şi al relațiilor externe; legile vamale şi sistemul monetar francez vor fi aplicate în Saar; sistemul juridic din Saar va fi compatibil cu cel al Franței şi reprezentantul guvernului francez (înaltul Comisar) deținea autoritatea de a emite decrete pentru a proteja uniunea monetară şi vamală şi avea „dreptul general de control” pentru a garanta respectarea statutului din Saar. Aceste prevederi au fost întărite în articolul 63 care stipula integrarea economică în Franța, că legile dreptului internațional şi acordurile prezente şi viitoare „sunt parte integrantă a legilor țării şi depăşesc legile interne ale statului”.

Având în vedere „dreptul de control” al înaltului Comisar, unele decrete ulterioare emise de Franța îl împuterniceau pe înaltul Comisar să emită decrete necesare funcționării uniunii economice şi vamale; cereau ca acest Comisar să aprobe toate legile adoptate de guvernul din Saar şi să desemneze toate înaltele oficialități din Saar; permiteau Comisarului să includă în bugetul Saar ului cheltuielile necesare pentru funcționarea normală a serviciilor publice esențiale vieții din Saar şi specificau dreptul deținut de Comisar de a lua toate măsurile necesare pentru menținerea ordinii publice.

Convenția Generală din anul 1950 reducea întrucâtva atribuțiile înaltului Comisar, specificând că avea drept de veto împotriva legilor şi regulamentelor numai dacă acestea „constituiau o amenințare la adresa uniunii vamale şi monetare, dacă desconsiderau o obligație teritorială asumată de teritoriul Saar sau dacă sunt de natură să violeze independența politică sau securitatea externă a Teritoriului Saar”.[1080]

Menținerea păcii şi ordinii în teritoriu a fost transferată în responsabilitatea poliției din Saar, cu excepția problemelor care se refereau la armata franceză, oficialitățile franceze şi legile vamale şi monetare. În afară de declararea stării de asediu (pe care guvernul francez o decreta în urma consultării cu guvernul Saar), convenția declară, de asemenea, că forțele armate franceze puteau fi desfăşurate numai cu consimțământul guvernului din Saar. Franța deținea controlul exclusiv asupra relațiilor externe şi domeniului apărării, deşi în 1953 a început să fie cerută ratificarea – de către guvernul din Saar – a tratatelor internaționale încheiate de Franța în numele Saarului.

În sfera administrativă, câteva acorduri încheiate în 1950 (dată la care s-a adoptat şi Convenția Generală) prevedeau acțiuni comune întreprinse de Franța şi regiunea Saar în anumite domenii specifice. Acestea includeau: înființarea unei Comisii Economice între Franța şi Saar, crearea unui Consiliu pentru administrarea căilor ferate şi un consilier al minelor din Saar; responsabilitatea pentru exploatarea zonelor miniere din Saar, care era încredințată Franței. Reprezentarea franceză şi cea a regiunii Saar în aceste organisme era egală, dar preşedintele (francez) al Comisiei

Economice avea un vot hotărâtor în disputele referitoare la Convenția Economică sau a Căilor Ferate din Saar.

PUTEREA LEGISLATIVĂ

Supusă dreptului de veto al înaltului Comisar, dreptului acestuia de a emite decrete şi directei aplicări a legilor vamale şi monetare franceze, Adunarea din Saar, aleasă de întreaga populație, se bucura de o deplină competență legislativă. După cum s-a remarcat mai sus, restricțiile principale impuse jurisdicției Adunării erau cuprinse în Preambulul constituției, la care se face referire în articolul 1 al Convenției Generale din 1950,

Convenția Generală din 1950 a acordat autorităților din Saar „dreptul de a abroga ordonanțele şi regulamentele promulgate de reprezentantul francez (înaltul Comisar) înainte de intrarea în vigoare a convenției, prin intermediul legilor şi ordonanțelor care se refereau clar şi explicit la aceste abrogări" excluzând ordonanțele emise în timpul stării de război.[108][1] Abrogarea rămâne, desigur, supusă restricțiilor generale impuse competenței legislative a Adunării.

Constituția poate fi amendată cu o majoritate de trei pătrimi din voturile Adunării, dar „trebuie să fie respins" orice amendament contrar principiilor fundamentale incluse în constituție – deşi nu este clar de către cine – probabil reprezentantul francez avea drept de veto împotriva acestui amendament, contrar atât constituției, cât şi acordurilor internaționale.

PUTEREA JUDECĂTOREASCĂ

Constituția prevedea un sistem judiciar independent, dar în cadrul Curții de Apel din Saar a fost creată o Cameră Comună Franța-Saar pentru a audia apelurile, în cazurile în care legea franceză se putea aplica direct, sau se puteau audia alte probleme în cazurile în care era vorba de un conflict între Saar şi legile franceze. Camera avea, de asemenea, jurisdicție în cazurile penale în care erau implicați membri ai armatei franceze sau oficialități franceze. Deciziile Camerei Comune Franța-Saar puteau fi apelate la Curtea de Casație Franceză. Consiliul de Stat din Franța deținea jurisdicția asupra apelurilor care veneau de la tribunalele administrației locale din Saar şi asupra plângerilor împotriva administrației franceze din Saar.

În 1953, aparatul juridic a fost reorganizat în conformitate cu diferite acorduri, astfel încât atât apelurile administrative, cât şi judiciare, erau audiate prima oară de o Curte nou înființată a Uniunii între Franța şi Saar şi, în final, de Curtea Supremă a Uniunii Franco-Saară. Cea dintâi era formată din trei locuitori din zona minieră Saar şi doi francezi; cea din urmă era formată din trei membri francezi şi doi din Saar. Sistemul înființat în 1953 elimina toate apelurile la Curțile franceze.

OBSERVAȚII

Unul dintre cele mai importante studii despre Teritoriul Saar realizat după cel de-al Doilea Război Mondial concluzionează că „nu a fost posibil ca Franța să scape de

confuziile inițiale dintre autonomie şi protectorat”[1082] şi scurta istorie a controlului exercitat de francezi a înregistrat modificări substanțiale în structura guvernamentală din Saar. Trecând de la o guvernare militară, între 1945-1947, Franța a extins gradual sfera autonomiei din Saar până la punctul de a fi de acord (în acordul neimplementat încheiat în 1954 de Franța şi Germania) de a înlocui Reprezentantul Francez sau înaltul Comisar cu un Comisar European (care nu trebuie să fie nici francez, nici german, nici locuitor al Saarului) şi de a acorda teritoriului „competență exclusivă” în toate domeniile rezervate în mod expres Comisarului. Cu toate acestea, toate propunerile franceze rezervau guvernului francez domeniile apărării şi ale afacerilor externe (sau, în urma acordurilor din 1954, Comisarului European). Prin propunerile din 1954, administrația zonelor miniere era înapoiată Teritoriului Saar şi acestea încurajau înființarea treptată a unei uniuni vamale între Germania şi Saar, similară cu cea în vigoare între Franța şi Saar.

În afară de rezervarea atribuțiilor legate de domeniul afacerilor externe şi cel al apărării, legăturile economice, vamale şi monetare dintre Franța şi Saar se situau în afara competenței autorităților din Saar. Numeroasele limitări ale autorității locale privitor la domeniul garantării respectării constituției şi diverse acorduri între Franța şi Saar au redus dramatic autonomia reală a locuitorilor din Saar; faptul că în aceste domenii acțiunile franceze puteau fi întreprinse mai degrabă prin decrete emise de înaltul Comisar sau prin vetoul împotriva legislației locale decât printr-un proces mult mai complex, a amplificat controlul şi supravegherea franceză.

Deşi guvernul din Saar a fost mult mai cooperant cu autoritățile franceze decât în anii 1920-1935, merită să fie remarcat faptul că primul referendum popular privitor la statutul politic din Saar a respins cu 2 la 1 autonomia sub supraveghere europeană, mai degrabă decât franceză. În mod clar Saarul şi-a menținut dorința de a se uni cu Germania.

Cel mai vag aspect al relațiilor între Franța şi Saar rămâne cel al multelor „acorduri" încheiate între cele două guverne. Dat fiind controlul exercitat de francezi în sfera relațiilor externe, ideea acordurilor franco-saare bazate pe egalitate este de nesusținut. Acordurile au constituit în mod clar o restrângere serioasă a libertății locale de acțiune, deci nu există nici o indicație dacă acestea nu erau simple simulări ale autorităților franceze.

Departamentul de Stat al Statelor Unite opinează că, confuzia privitoare la statutul Saarului poate fi concluzionată astfel: Statutul Teritoriului Saar în ce priveşte relația cu Franța relevă un număr de ambiguități legale pe care nu le elimină nici constituția, nici decretele elaborate de Franța... Franța speră să garanteze confirmarea de jure a prezentului statut de facto printr-o cartă internațională, dar nu este deloc sigur că această aprobare va veni curând. O astfel de cartă este de presupus că va reduce controlul francez în interesul statului Saar cu adevărat autonom.[1083]

Este dificil să concluzionăm că a existat vreodată un Saar cu adevărat autonom deşi, până la reintegrarea Saarului în Germania în 1955, curentul de opinie s-a situat în mod clar din direcția unui mai mare control local. Franța a fost mult

mai elocventă în încurajarea legăturilor dintre Saar şi Franța decât în perioada interbelică, dar afinitatea profundă cu Germania nu a permis încălcarea loialității.

TERITORIUL LIBER TRIEST[1084]

Fundalul istoric

Triestul a fost un port important încă de pe vremea Imperiului Roman şi a constituit o permanentă sursă de conflict între Italia şi Austria. Din 997 până în 1382 a fost condus de regatul Veneției, apoi, mai mult de patru secole, de monarhia habsburgică. După o scurtă perioadă de unificare cu Regatul Napoleonian al Italiei (1809-1815), Congresul de la Viena a returnat Triestul Imperiului Austro-Ungar şi zonele care aparțin acum Italiei (nordul Italiei). Triest a devenit cel mai important port al Imperiului Habsburgic în perioada anilor 1815-1918, secol de guvernare austro-ungară.

În 1915, Italia s-a alăturat Aliaților împotriva Puterilor Centrale, Germania şi Austro-Ungaria şi în timpul războiului eliberarea Triestului a devenit pentru Italia un adevărat simbol. După prăbuşirea Austriei, Triestul şi Peninsula Istriană au revenit Italiei prin Tratatul de la Rapallo, iar Iugoslavia a obținut Coasta Dalmată până la oraşele Fiume şi Zara (Zadar)[1085].

În perioada interbelică, portul Triest a devenit port italian şi la sfârşitul anilor ’30 majoritatea populației era formată din italieni, aproximativ 80% sau mai mult. Suburbiile şi

regiunile înconjurătoare erau locuite în mare măsură de slavi şi o mai mică proporţie de austrieci vorbitori de limbă germană. Din punct de vedere economic şi comercial, portul Triest a continuat să fie dependent de hinterlandul austriac, întrucât atât Italia, cât şi Iugoslavia aveau multe alte porturi maritime.

Pe măsură ce cel de-al Doilea Război Mondial se apropia de sfârşit, portul Triest a fost invadat şi ocupat de trupe iugoslave şi neozeelandeze. Acest oraş disputat şi teritoriul înconjurător a fost împărţit, prin ocupaţie militară, în două zone, Zona „A" sub control americano-britanic şi Zona „B" aflată sub control iugoslav. Următorii câţiva ani au cunoscut multiple eforturi de reconciliere a intereselor Italiei, sprijinită de puterile occidentale, şi Iugoslaviei, sprijinită iniţial de URSS.

În 1946, pe baza unei propuneri franceze, Uniunea Sovietică, Regatul Unit al Marii Britanii şi Statele Unite au căzut de acord asupra unei formule care internaţionaliza Triestul ca entitate autonomă, sub supravegherea Consiliului de Securitate al Naţiunilor Unite. Italia şi Iugoslavia au obiectat împotriva acestei soluţii de compromis, dar în ianuarie 1947 Statutul Triestului a fost aprobat de Consiliul de Securitate şi a fost introdus o lună mai târziu în Tratatul de pace încheiat cu Italia[1086]. În anexele VI-X ale Tratatului sunt formulate: Statutul permanent al Triestului şi problemele referitoare la guvernul provizoriu, portul liber Triest şi dispoziţii tehnice şi economice.

Din pricina diferențelor politice permanente şi, în special, a „războiului rece” şi consolidării influenței sovietice în Europa de Est, Consiliul de Securitate nu a putut să aleagă un guvernator pentru Triest, aşa cum era necesar în conformitate cu Statutul Permanent. Sprijinul Uniunii Sovietice față de Iugoslavia a dispărut după expulzarea lui Tito din Comintern în 1948; puterile occidentale au început să aibă din ce în ce mai multă înțelegere față de cererile lui Tito, ca modalitate de a accentua prăpastia între Iugoslavia şi URSS. După eşecul negocierilor directe între Italia şi Iugoslavia, Guvernul Militar Aliat a renunțat să mai administreze Zona A în favoarea Italiei în 1953, iar revoltele din Triest au grăbit încheierea unei reglementări finale.

În octombrie 1954, în conformitate cu Acordul de la Londra, Teritoriul Liber Triest a fost definitiv abandonat în favoarea Italiei, Iugoslaviei, Statelor Unite şi Marii Britanii, acord prin care se prevedea anexarea Zonei A (care includea Triestul) de către Italia şi Zona B de către Iugoslavia (cu mici modificări ale graniței)[1087]. Atât Italia, cât şi Iugoslavia au căzut de acord să respecte drepturile minorităților celeilalte şi Italia s-a angajat să păstreze portul liber Triest „în acord cu” prevederile referitoare la acest port formulate în Tratatul de Pace (excluzând o comisie portuară internațională).

Ceea ce urmează este descrierea statutului „Teritoriului Liber Triest”, în cele din urmă neaplicat, aşa cum a fost propus de Consiliul de Securitate.

PUTEREA EXECUTIVĂ

Teritoriul Liber Triest urma să fie o entitate neutră, independentă, aflată sub controlul direct al Consiliului de Securitate al Națiunilor Unite. Consiliul de Securitate trebuia să garanteze „integritatea şi independența” Triestului, respectarea Statutului, protejarea drepturilor fundamentale ale omului şi păstrarea ordinii şi securității publice.[1088] Guvernatorul era brațul administrativ al Consiliului de Securitate în Triest; acesta urma să fie desemnat de Consiliu pe o perioadă de 5 ani, după consultări între Italia şi Iugoslavia. Guvernatorul nu trebuia să fie cetățean italian sau iugoslav, raporta direct Consiliului şi nu trebuia să ceară sau să primească instrucțiuni „de la o altă autoritate”.

Guvernatorul deținea responsabilitatea principală pentru respectarea Statutului, pentru menținerea ordinii publice. Bl avea autoritatea de a vota împotriva legislației aprobate de Adunarea din Triest, atunci când considera că acest lucru era contrar Statutului; putea exercita dreptul de a grația sau de a comuta pedeapsa; putea aproba sau dezaproba acordurile şi tratatele internaționale; îl putea numi pe şeful forței de poliție din Teritoriu, Directorul Siguranței Publice (deşi Directorul se afla în mod normal sub competența imediată a Consiliului Guvernului din Triest); iar în situații de necesitate putea ordona să fie luate „măsuri adecvate” şi să-şi asume controlul serviciilor de securitate; Consiliul de Securitate putea primi apelurile referitoare la Guvernator, apeluri făcute de guvernul din Triest, dar este clar că atribuțiile guvernatorului în administrația directă erau substanțiale.

Supusă atribuțiilor şi responsabilităților guvernatorului, puterea executivă era atribuită Consiliului de guvernământ,

ales de Adunarea de Triest. Consiliul de guvernământ trebuia să sugereze numirile în funcțiile de Director al Siguranței Publice şi Director al Portului Liber (care nu puteau fi nici italieni, nici iugoslavi); să facă referiri la acțiunile controversate ale guvernatorului privitoare la suspendarea unor măsuri administrative în fața Consiliului de Securitate; avea responsabilitate comună cu guvernatorul de a încheia acorduri internaționale, care erau limitate la probleme economice, tehnice, culturale, sociale şi de sănătate şi controla forțele de poliție şi securitate cu excepțiile notate mai sus.

PUTEREA LEGISLATIVĂ

Puterea legislativă în Triest era deținută de o adunare unicamerală aleasă din rândurile întregii populații care avea dreptul „de a lua în considerare şi de a discuta" toate problemele care afectează interesele Teritoriului Liber"[1089]. Cu toate acestea, această competență lărgită era supusă nivelului superior al Statutului şi multelor sale restricții specifice. Adunarea nu putea să se situeze deasupra veto-ului Guvernatorului în cazul legislației, deşi Consiliul de Securitate al Națiunilor Unite putea promulga legi, desconsiderând acest veto. În sfera economică, Adunarea putea adopta bugetul Triestului şi putea colecta taxele locale; cu toate acestea, uniunea economică sau alte asociații exclusive cu altă țară erau interzise în mod specific prin acest Statut. Triestul urma să aibă propriul său sistem monetar.

Triestul urma să dețină întreaga proprietate statală şi parastatală a statului italian din interiorul acestui Teritoriu,

fără a plăti Italiei vreo compensație. Nu existau restricții explicite cu privire la înstrăinarea resurselor sau terenurilor publice, deşi anumite considerații privitoare la securitate puteau investi guvernatorul cu această atribuție. Nu se puteau impune restricții asupra transferului de proprietate spre Italia celor care optau pentru cetățenia italiană.

PUTEREA JUDECĂTOREASCĂ

În Statut au fost formulate numai dispozițiile generale pentru domeniul judiciar; detaliile urmau să fie hotărâte printr-o constituție şi prin legi ulterioare ale Triestului. Guvernatorul avea puterea de a-i desemna pe judecători dintre candidații propuşi de către Consiliul de guvernământ din Triest „sau dintre alte persoane" după consultări cu Consiliul de guvernământ; Guvernatorul putea, de asemenea, să demită judecătorii „în conformitate cu prevederile care urmau să fie stabilite prin constituție".[1090]

Cu privire la interpretarea Statutului Permanent, orice dispută nerezolvată prin negocieri directe sau printr-un mijloc de reglementare mutual acceptat, urma să fie deferită unei comisii ad-hoc formată dintr-un reprezentant din fiecare dintre părțile implicate în dispută şi printr-o a treia parte aleasă prin acord mutual sau, dacă nu se putea ajunge la un acord mutual, era convocat Secretarul General al Națiunilor Unite pentru a rezolva disputa. Deciziile luate de această comisie au fost finale.

ALTE PROBLEME

Guvernul provizoriu

Anexa VII a Tratatului de pace prevede ca Triestul să fie guvernat de un guvern provizoriu până ce instituțiile stabilite prin statut vor intra în vigoare, în esență, puterea administrativă şi, într-o anumită măsură, şi cea legislativă au fost încredințate Guvernatorului, a cărui „principală preocupare" era „să asigure menținerea ordinii publice şi a securității"[1091]. Trupele țărilor ocupante urmau să fie la dispoziția Guvernatorului timp de 90 de zile după învestirea în funcție şi urmau să fie retrase la sfârşitul acestei perioade, rămânând doar în cazul în care Guvernatorul ar fi cerut acest lucru. După consultarea cu Italia şi Iugoslavia, Guvernatorul urma să numească un Consiliu Guvernamental Provizoriu, care acționa ca organism consultativ provizoriu. În timp ce Guvernatorul avea puterea de a suspenda sau de a revoca legile şi regulamentele existente, noile legi şi regulamente trebuiau să fie aprobate de majoritatea consiliului provizoriu.

Proiectul de Constituție a Triestului urma să fie redactat de către o Adunare Constituantă, aleasă de popor; alegerile pentru membrii acestei adunări constituante urmau să se țină în maximum patru luni de la numirea Guvernatorului.

Portul liber Triest

Urma să se înființeze un port liber Triest, asemănător cu Danzig, sub supravegherea unei Comisii Internaționale[1092]. Comisia urma să fie formată dintr-un reprezentant al Triestului, care avea calitatea de Preşedinte, şi reprezentanți

ai altor unsprezece state. Administrarea portului urma să fie încredințată unui director, numit de Guvernator dintre persoanele recomandate de Consiliul de guvernământ. Disputele urmau să fie rezolvate de o comisie ad-hoc, iar amendamentele propuse puteau fi supuse aprobării Consiliului de Securitate fie de către Consiliul de Guvernământ al Triestului, fie de către trei membri (indiferent care) ai Comisiei Internaționale.

Apa şi electricitatea

S-au prevăzut articole speciale pentru furnizarea continuă a apei şi a electricității în Triest atât de către Italia, cât şi de către Iugoslavia, iar o comisie mixtă, formată din reprezentanți din Triest, Italia şi Iugoslavia urma să fie constituită pentru a superviza derularea acordurilor privitoare la furnizarea energiei electrice[1093]. Atât statutul permanent, cât şi acordul londonez din 1954 protejau minoritățile etnice împotriva discriminării în Triest sau, după 1954, în Italia şi Iugoslavia. Printre drepturile garantate prin acordul din 1954 figurează drepturile civile şi politice, accesul la administrația publică, sistemul de taxare nediscriminatoriu şi protecția folosirii limbilor etnice[1094].

OBSERVAȚII

Poate că primul lucru care trebuie subliniat cu privire la teritoriul liber Triest este acela că nu s-a realizat niciodată. În timp ce nici Italia, nici Iugoslavia nu au suportat internaționalizarea teritoriului, colapsul final al propunerii Națiunilor Unite s-a datorat în special rivalității dintre est şi

vest şi nu intransigenţei italiene sau iugoslave. În orice caz, nu s-a putut vedea modul în care statutul permanent ar fi acționat în practică şi niciodată nu s-a realizat vreun proiect de constituție locală.

Triest ar fi fost într-adevăr un teritoriu internaționalizat, având propriii cetățeni şi un şef de stat de facto (Guvernatorul) care să răspundă direct în fața Consiliului de Securitate al ONU. Spre deosebire de teritoriul Memel, Triest nu ar fi fost trecut sub suveranitatea altui stat; spre deosebire de Danzig, legăturile cu alte țări erau mai degrabă interzise decât încurajate, în timp ce înaltul Comisar al Ligii Națiunilor din Danzig juca în special rolul de moderator, Guvernatorul Triestului ar fi participat direct la guvernarea teritoriului.

De fapt, teritoriul liber se apropia de statutul a ceea ce s-ar numi „un stat garantat" al secolului XIX. Triest trebuia să fie independent, dar demilitarizat şi neutru şi i se interzicea să intre în relații care i-ar fi putut pune în primejdie această neutralitate. Diferența majoră dintre Triest şi un stat garantat din secolul XIX era aceea că cel dintâi s-ar fi aflat mai degrabă sub protecția unei organizații internaționale multilaterale, decât sub protecția unui mic grup de „Mari Puteri" (deşi dintre toate organismele Națiunilor Unite, Consiliul de Securitate este cel mai apropiat de sistemul Marilor Puteri).

Ar trebui să mai notăm că, în vreme ce se anticipase participarea populară la schițarea proiectului de constituție şi la alegerea viitorului guvern al Triestului, o astfel de participare nu a fost permisă rezidenților din regiunea Triest

în cazul adoptării Statutului Permanent. „Autodeterminarea” nu s-a dovedit relevantă – poate deoarece Triest, indiferent de statutul său, nu a definit în mod clar sfera decolonizării.

Ca majoritatea exemplelor de suveranitate împărțită sau de autonomie (şi nu independență), succesul sau eşecul guvernării teritoriului liber ar fi depins mult de relația dintre guvernul ales din Triest şi Guvernatorul numit, ca şi de scopurile politice ale Italiei, respectiv Iugoslaviei. Cu siguranță că nu exista nici un motiv pentru a prefera neobişnuita rezoluție propusă în 1947 în comparație cu soluția finală de împărțire, care a fost convenită de Italia şi Iugoslavia în 1954; indiferent de dificultățile inițiale, Triestul a încetat să mai fie o sursă de tensiune internațională.

În fine, anexele Statutului care se referă la probleme tehnice, economice şi financiare sunt exemple interesante ale modului în care anumite probleme speciale pot fi abordate în mod detailat, cum ar fi garantarea furnizării apei şi electricității din afara teritoriului sau drepturile asupra proprietății. Deşi este dificil de extrapolat problematica specifică existentă în contextul Triestului, anexele tehnice oferă, cu siguranță, un precedent pentru rezolvarea fiecărui punct, indiferent de complexitatea factorilor politici.

Capitolul 18: ALTE SITUAȚII INTERESANTE

BELGIA

Fundalul istoric

Belgia a devenit un stat independent în 1830, după alipirea la Olanda şi Franța şi unirea cu Olanda în 1815 ca parte a Regatului Olandei. După declararea independenței, Belgia a fost recunoscută de majoritatea marilor puteri europene ca un stat independent şi „pentru totdeauna neutru".

Belgia a fost căminul a cel puțin două grupuri etnice distincte încă din secolul al XVI-lea; comunitatea vorbitoare de limbă olandeză, protestantă, flamandă din Nord şi comunitatea vorbitoare de limbă franceză, catolică, valonă din sud. În plus, există o mică minoritate vorbitoare de limba germană, care datează din perioada controlului austriac din secolele al XVI-lea şi al XVII-lea.

Revoluția din 1850 a fost dictată, în mare parte, de nemulțumirile valonilor care erau conduşi de olandezi, iar fricțiunile dintre flamanzi şi valoni nu s-au diminuat după cucerirea independenței. Mica comunitate vorbitoare de limbă franceză domina majoritatea populației de olandezi din punct de vedere economic şi politic, iar primele reforme lingvistice în scopul stabilirii cel puțin a unei egalități legale între olandezi şi francezi nu au fost adoptate decât în 1930.

Tensiunile au continuat, în special în sfera învățământului. La începutul anului 1960, comunitatea vorbitoare de limbă franceză a adresat o plângere Comunității Europene pentru Drepturile Omului, prin care sublinia că negarea efectivă a

învățământului în limba franceză pentru copiii lor viola Convenția Europeană pentru Drepturile Omului. Plângerea a fost prezentată Curții Europene pentru Drepturile Omului, care în 1968 a constatat că statutul atacat, deşi interzicea unor copii să aibă acces la şcolile de limbă franceză de lângă Bruxelles, pe motivul rezidenței părinților lor, viola într-adevăr Convenția.[1095] Răspândirea facultăților de limbă franceză în zonele flamande şi revoltele apărute în Flandra ca răspuns la această răspândire au condus la demisia membrilor flamanzi din cabinetul Belgiei în 1968.

Ca urmare a căderii guvernului în 1968, a fost proclamată o declarație de intenție de revizuire a constituției şi parlamentul nou ales s-a întrunit în calitate de Adunare Constituantă, pentru a propune revizuirile. În 1970, s-a ajuns la un acord asupra unor serii de amendamente care încercau să recunoască şi să apere integritatea celor trei comunități culturale din Belgia, flamanzii, valonii şi germanii. Universitățile din Bruxelles şi Louvain au fost împărțite pe principii de limbă şi au fost recunoscute trei regiuni lingvistice: regiunea flamandă vorbitoare de limba olandeză, regiunea valonă vorbitoare de limba franceză şi regiunea bilingvă (olandeză şi franceză) a Bruxellesului.

Membrii parlamentului au fost împărțiți în grupuri vorbitoare de olandeză şi franceză, care formau „consiliile culturale", având anumite puteri în domeniul cultural, educațional şi în alte probleme, conform constituției şi altor legi ulterioare.

Prevederile generale ale amendamentelor stipulate în 1970 lăsau ca detaliile împărțirii pe regiuni să fie determinate de

legi ulterioare, dar guvernele care au urmat au găsit dificil de reconciliat cererile valonilor pentru un statut complet regional al Bruxellesului (în special pentru vorbitorii de limbă franceză aflați în regiunea flamandă) cu temerile flamanzilor că pierderea capitalei i-ar fi pus într-o poziție inferioară, deoarece astfel două din cele trei regiuni ar fi fost atunci controlate de vorbitorii de limbă franceză. Înființarea unor instituții regionale în Bruxelles continuă să fie un obstacol insurmontabil şi „fiecare guvern dintre 1968-1980 a căzut din cauza problemei comunității”[1096].

În 1980, s-a făcut o altă revizuire majoră a constituției, care a pus în vigoare „cea mai profundă reformă instituțională din istoria Belgiei”[1097]. Există acum trei comunități lingvistice (olandeză, franceză şi germană) şi patru regiuni (vorbitori de limbă olandeză, franceză, germană, Bruxellesul bilingv)[1098]; comunitățile au jurisdicție personală asupra membrilor lor, în timp ce regiunile au competență teritorială. Comunitatea flamandă şi regiunea sunt co-extensive şi au un aparat executiv şi legislativ comun, în timp ce comunitatea franceză şi regiunea valonă au structuri guvernamentale diferite; toate sunt diferite de guvernul național.

PUTEREA EXECUTIVĂ

În Belgia, regele este investit cu autoritatea executivă națională, care acționează prin intermediul unui cabinet de miniştri. Regele are puterea de a promulga regulamente şi decrete necesare pentru aplicarea legilor trecute prin parlament, dar nu are nici drept de veto şi nici putere de suspendare. Amendamentele din 1970 stipulează că,

exceptând primul ministru, cabinetul trebuie să fie format dintr-un număr egal de miniştri vorbitori de franceză şi de flamandă.

Există un aparat executiv separat pentru fiecare consiliu al celor trei comunități lingvistice.

PUTEREA LEGISLATIVĂ

La nivel național, puterea legislativă este exercitată în mod colectiv de cabinet şi de parlamentul bicameral, care este format din Camera Reprezentanților şi Senat, Amendamentele Constituției din 1970 prevedeau ca membrii fiecărei camere a parlamentului (cu excepția bugetelor şi a legilor care necesită o majoritate specială pentru a fi aprobate) să fie împărțiți în grupul vorbitorilor de franceză şi în grupul vorbitorilor de limbă olandeză, în funcție de regiunea din care este ales fiecare membru sau, în cazul membrilor din Bruxelles, de limba în care un membru sau o membră îşi prestează jurământul; cu toate acestea, legislatorii trebuie să „reprezinte națiunea şi nu doar provincia... care i-a ales”[1099].

O moțiune aprobată de 3/4 din membrii oricărui grup lingvistic poate suspenda luarea în considerare a oricărui proiect de lege pentru o perioadă de 30 de zile, dacă proiectul de lege propus este „de o asemenea natură încât poate avea efecte serioase asupra relațiilor dintre comunități”[1100]. Cabinetul reconsideră proiectul de lege în această perioadă de 30 de zile, oferă opinia sa, precum şi obiecțiile la acest proiect de lege, şi poate, după aceea, să

supună proiectul de lege aprobării parlamentului. Proiectul de lege poate fi aprobat ulterior, în acelaşi mod ca şi alte proiecte de lege, prin majoritatea absolută a votanților.

Cele trei consilii comunitare au autoritate asupra problemelor culturale, de învățământ (cu anumite excepții), a cooperării dintre comunități, „a cooperării culturale internaționale" şi „a problemelor personale"[11][01]. Decretele adoptate de consiliile de cultură intră în vigoare în cadrul respectivelor regiuni lingvistice şi se aplică, de asemenea, instituțiilor din Bruxelles ale căror activități sau organizații sunt de asemenea factură, încât ele „trebuie să fie considerate ca aparținând în mod exclusiv unei comunități sau alteia"[11][02].

Puterile instituțiilor regionale teritoriale sunt determinate prin lege şi includ probleme de mediu; planificare; construcții de locuințe şi politica regională economică, de energie şi de locuri de muncă. Constituția prevede că, consiliile comunale îşi pot asuma puterile instituțiilor regionale pe care le-a exercitat consiliul olandez. Autoritățile comunale şi regionale au puteri limitate în ce priveşte taxele şi primesc o mare parte a bugetului prin alocarea de la corpurile legiuitoare naționale.

Toate legile care stabilesc instituțiile comunale şi regionale, precum şi competența acestora trebuie sa fie adoptate de majoritatea fiecărui grup lingvistic din parlament şi trebuie, de asemenea, să primească 2/3 din totalul voturilor celor două grupuri combinate. Aparatele legislative regionale şi comunale continuă să fie alese dintre membrii

parlamentului național, deşi acest lucru s-a vrut să fie doar un aranjament tranzitoriu.

Reformele din 1980 şi 1988 au stabilit o structură complexă pentru guvernarea Bruxellesului, stipulând un consiliu regional divizat în grupuri lingvistice, cel din urmă exercitând autoritatea asupra problemelor comunității.

PUTEREA JUDECĂTOREASCĂ

Reformulările constituționale din 1970 stipulau ca orice schiță de decret preliminară a unui consiliu cultural să fie supusă secțiunii aparatului legislativ al Consiliului de Stat, dar această cerință a fost eliminată prin amendamentele ulterioare. În 1983 s-a creat o nouă Curte de Arbitraj, care urma să-şi exercite puterea juridică în cazul unor conflicte legate de legile comunale, regionale sau naționale, cu toate că amendamentele la constituția din 1988 autorizau o viitoare lege care să guverneze componența şi aparatul legislativ al curții. Legea federală nu prevalează asupra decretelor regionale sau comunale necorespunzătoare, cu condiția ca aceasta din urmă să fie de competența constituției şi a legilor organice.

Utilizarea limbii în curțile belgiene este încă larg guvernată de o lege din 1935, care funcționează pe baza apartenenței teritoriale[11][03]. În majoritatea procedurilor legale se foloseşte o singură limbă, deşi părțile într-un caz civil şi acuzatul în cazul unui proces de crimă au dreptul de a depune mărturie în limba aleasă de ei, indiferent de limba folosită în procedura penală. Apelurile sunt, în mod normal,

pronunțate în limba hotărârii şi majoritatea judecătorilor nu sunt obligați să cunoască două limbi. Curtea de Casație este formată dintr-un număr egal de membri vorbitori de limba olandeză şi franceză, iar cazurile sunt, de obicei, audiate în camere unilingvistice.

ALTE PROBLEME

Limba

În timp ce răspunsul prompt dat de amendamentele constituției din 1970 păreau că vor garanta un anumit grad de autonomie culturală pentru cele trei grupuri lingvistice, nu a fost mandatată nici o limbă (sau mai multe limbi) oficială. Proiectul de lege a drepturilor prevedea că folosirea limbilor vorbite în Belgia „este opțională" şi „poate fi reglementată doar prin lege şi doar în cazul actelor emise de autoritățile publice şi în problemele juridice"[11][04].

Afacerile externe

După cum s-a arătat clar în amendamentele constituției din 1988, puterea fiecărei regiuni în domeniul afacerilor externe este proporțională cu forța sa pe plan intern.

Astfel, regiunile pot participa la contracte internaționale cu state străine în ce priveşte, de exemplu, schimburi culturale, iar aceste contracte nu necesită aprobarea de la guvernul central. Acest lucru poate să ducă însă la probleme legate de reprezentarea în organismele internaționale, cum ar fi

UNESCO, întrucât nu există nici un organism la nivel național care să răspundă de problemele de învățământ sau culturale.

OBSERVAȚII

În timp ce Belgia, prin revizuirile din 1970 ale constituției, a fost calificată drept „un stat comunitar", este clar că gradul de autonomie rezervat diverselor comunități lingvistice din Belgia era foarte limitat. Cu toate acestea, în ce priveşte cultura, învățământul şi limba, toate cele trei grupuri culturale identificate în constituție se bucură de o autoritate egală.

Revizuirile din 1980 garantau o mai mare autonomie respectivelor comunități, deşi „trebuie recunoscut că actuala structură de stat este oarecum confuză din cauza lipsei de claritate în ce priveşte legislația şi a caracterului incomplet al reformei. Nici un pachet omogen de programe politice nu a fost transferat comunităților sau regiunilor, iar limitele dintre diversele arii de competență sunt departe de a fi clarificate"[11][05]. Se pare că există o puternică tendință spre o împărțire regională, Belgia fiind într-un proces de transformare într-un stat federal.

În ciuda tensiunilor şi a conflictelor continue legate de statutul oraşului Bruxelles, nu au existat apeluri serioase (cel puțin în perioada de după cel de-al Doilea Război Mondial) pentru divizarea Belgiei pe criterii lingvistice. În general, pozițiile extreme ale celor două părți au fost respinse de alegători, iar partidele pur lingvistice nu au

primit niciodată mai mult de 22% din votul total[11 06]. Se pare că s-a ajuns la un compromis acceptabil, chiar dacă destul de neclar, iar complexele diferenţe politice şi sociale care caracterizează societatea belgiană nu au fost înlocuite de cele bazate pe etnicitate sau limbă. Cu toate acestea, semnificaţia problemelor legate de limbă şi cultură în viaţa politică belgiană evidenţiază marile dificultăţi întâmpinate în rezolvarea lor, atât din punct de vedere sentimental, cât şi din punct de vedere tehnic.

POPOARELE INDIENE DIN BRAZILIA

Fundalul istoric

Când europenii au sosit în Brazilia, în 1500, s-a estimat că aici existau între 1 şi 6 milioane de locuitori indigeni, împrăştiaţi într-o multitudine de triburi. Istoria unui genocid deliberat şi a exploatării, alături de decesele provocate de bolile europene este, probabil, cel mai bine ilustrată prin faptul că populaţia indiană actuală din Brazilia este de aproximativ 220.000, sau 1,5% din totalul populaţiei Braziliei. Există peste 230 de triburi şi limbi separate, majoritatea triburilor fiind concentrate în bazinul Amazonului[11 07]. Media populaţiei fiecărui trib este mai mică de 2000 şi variază între 13 membri, până la aproximativ 15.000[11 08].

Cea mai veche legislaţie colonială adopta o atitudine paternalistă în privinţa populaţiei indigene, iar în 1532 convertirea indienilor a fost considerată ca fiind principalul motiv pentru înfiinţarea noii colonii. Totuşi, în acelaşi timp,

războiul împotriva „duşmanilor” indieni a fost sancționat. Ordinele catolice, în special iezuiții, au adoptat o atitudine în general protectoare în ce priveşte indienii față de colonişții seculari, dar, în acelaşi timp, ei au încercat să „civilizeze” cultura indigenă. În 1758, indienii au fost eliberați din statutul lor de sclavi posibili ai protectoarei biserici catolice, iar iezuiții au fost expulzați din Brazilia în anul următor.

Brazilia şi-a cucerit independența față de Portugalia în 1822, dar acest eveniment a avut un impact slab asupra continuei penetrări a colonişților şi cotropitorilor braziliano-europeni în Brazilia Centrală şi alte regiuni locuite de indieni. În 1850, Brazilia a fost prima care a făcut distincția între terenul public, care aparținea statului şi terenul particular. Terenul indigen era, în mod teoretic, particular, dar, în mod normal, indienii nu aveau nici documentele, nici înțelegerea necesară pentru a-şi legaliza drepturile; ca şi în alte părți ale emisferei, achiziționarea teritoriului indian de către albi reprezenta o caracteristică a colonizării secolului al XIX-lea.

Acolo unde se găsesc produsele cerute pe piața internațională, triburile indiene au fost curând gonite, decimate sau aduse în starea de sclavie fățişă. Acest lucru a fost evident în Valea Amazonului, în care cerința crescândă pentru cauciuc de la sfârşitul secolului XIX – a atras pe brazilieni în apele afluente ale Amazonului încă locuite de grupuri tribale. În pădurile de arbori de cauciuc procesul de detribalizare şi de asimilare care a avut loc de-a lungul coastei braziliene a fost din nou legiferat... Probabil ca singurul motiv pentru care triburile indiene braziliene au supraviețuit în secolul al XX-lea a fost expansiunea lentă a

civilizației braziliene în interiorul țării; lipsa unor posibilități de comunicare a permis multor triburi indiene să supraviețuiască în părțile îndepărtate şi izolate ale țării[1109].

Serviciul de Protecție al Indienilor brazilieni (SPI) a fost înființat în 1910 de către un grup de ofițeri; misiunea lor era de a proteja triburile indigene mai degrabă prin mijloace pacifiste decât prin cuceriri. Această politică a avut un succes remarcabil pentru un timp, permițând, la început, pătrunderea economiei braziliene în teritoriile indiene şi anumite aranjamente, dar scopurile sale umanitare n-au fost relevante în cazul impactului asupra indienilor – bolile au decimat un mare număr de indieni, iar presiunile constante pentru o dezvoltare a economiei au transformat, în curând, triburile în „populații etnice marginalizate pe mici parcele de teritoriu”[1110].

Indiferent de politica de protecție adoptată, care fie că încerca să garanteze un salariu onest, fie să păstreze teritoriile indienilor, această politică a părut că vrea să apere interesele economice ale persoanelor de la frontiera braziliană... În ciuda eforturilor şi politicii umanitare şi a efortului idealist al Serviciului Indian, procesul deculturalizării şi asimilării grupurilor indiene în Brazilia a continuat să fie dezastruos pentru ei[1111].

Intrarea înspre Brazilia Centrală a început în 1940 şi s-a accelerat în urma loviturii militare din 1964. „Operația Amazon”, un plan care prevedea cheltuieli de 2 miliarde de dolari, pentru dezvoltarea transportului, energiei, comunicațiilor şi a resurselor naturale ale Bazinului Amazonului a fost anunțată în 1966. În 1970 au fost

anunțate planurile de construcție a autostrăzii transamazonice şi de încurajare a stabilirii îri această regiune, iar noile agenții guvernamentale FUNAI (Fundația Indiană Națională) – care a înlocuit SPI în 1967, ca urmare a dezvăluirilor corupției şi a masacrelor – i s-a încredințat sarcina de a oferi garanția că indienii amazonieni nu vor împiedica planurile de dezvoltare ale guvernului. Asimilarea forțată a devenit un obiectiv, iar construirea unei rețele de drumuri în interiorul parcurilor şi rezervațiilor indiene în scopul obținerii unor terenuri accesibile pentru resursele minerale şi alte exploatări a avut un efect devastator asupra triburilor indigene[1112].

Luptele actuale dintre partizanii dezvoltării, în special mineri, şi indieni sunt nişte reminiscențe ale luptelor din secolul al XIX-lea sau dinainte. În 1975, pământul amazonian strămoşesc al tribului yanomami a fost invadat de sute de căutători (garimpeiros), care au fost expulzați, în cele din urmă, de guvern. O a doua invazie, din 1985, a fost inițial respinsă de trupele federale, dar s-a estimat că cel puțin 20.000 sau poate chiar 100.000 de mineri au invadat regiunea din 1987[1113]. Proiectele de dezvoltare hidroenergetice şi de altă natură continuă să amenințe popoarele tradiționale ale regiunii amazoniene[1114].

Cei aproximativ 20.000 de yanomami care locuiesc în regiunea frontierei braziliano-venezuelene (dintre care aproximativ 12.000 sunt în Brazilia), formează, probabil, cel mai mare trib din regiune. Deşi în 1981 teritoriul lor – având o suprafață de două ori mai mare decât a Elveției –, a fost temporar închis imigranților, nu s-au mai întreprins alte măsuri pentru protecția zonei ca parc sau rezervație indiană până în 1988. Chiar şi atunci, suprafața propusă în august

1988 pentru a fi demarcată includea doar 30% din pământurile tradiționale yanomami, împărțite în 19 zone separate. Se pare că Brazilia a adoptat un nou plan, „Calha Norte" sau „Apele din Nord" pentru a stabili un şir posturi de frontieră pentru în scopul formării unor nuclee ale unei noi dezvoltări economice şi pentru integrarea locuitorilor din păduri în cadrul statului.

SITUAȚIA LEGALĂ CONTEMPORANĂ

Art. 8 al Constituției braziliene stipulează că guvernul central poate emite legi privitoare la „integrarea aborigenilor care locuiesc în păduri în cadrul comunității naționale".

În timp ce articolul 4 include în patrimoniul național „teritoriile ocupate de aborigenii care locuiesc în păduri", articolul 198 al Constituției garantează totuşi inviolabilitatea teritoriilor locuite de indieni, „în termenii stabiliți prin legea federală". Guvernul federal are dominio sau dreptul de proprietate asupra pământului, dar atât posse (ocuparea legală), cât şi propriedade (dreptul legal la posesiune) sunt garantate indienilor. Art. 198 mai stipulează că indienii au dreptul exclusiv de a folosi resursele naturale din interiorul teritoriului lor, dar această clauză pare să fie contrazisă de distincția dintre subsol şi celelalte resurse făcută în statutul indian din 1973[1115]. Cel din urmă a corectat mandatul FUNAI şi reprezintă legea de bază care guvernează azi problemele indiene.

STATUTUL PERSOANEI

Art. 6 al Codului Civil Brazilian defineşte indienii, împreună cu persoanele între 16 şi 21 ani, ca fiind „relativ incapabile”. Indienii sunt cetăţeni, dar se află sub paza sau tutela guvernului central, care a delegat această responsabilitate FUNAI-ului. FUNAI-ul „este complet răspunzător pentru ei şi controlează toate aspectele vieţii lor”[1116]. Un individ indian sau un trib poate obţine un statut mai independent fiind declarat irite grado sau emancipat, deşi nici unul dintre aceştia nu au cerut încă o emancipare în faţa legii[1117].

AUTONOMIA POLITICĂ

Art. 6 al Statutului indian recunoaşte obiceiurile şi tradiţiile poporului indian în organizarea afacerilor externe, inclusiv sistemul de conducere tradiţional. Totuşi, nu există nici o clauză de autonomie faţă de guvernul federal şi nici un reprezentant indian ca atare în FUNAI[1118]. Astfel, cu toate că diversele politici au fost implementate în scopul de a proteja pământurile şi culturile indiene, ele cad în responsabilitatea guvernului federal; nu există o autoguvernare indiană pură.

DREPTUL ASUPRA PĂMÂNTULUI

Statutul indian din 1973 recunoaşte trei feluri de teritorii indiene: acelea locuite sau ocupate de indieni, asupra cărora ei au drepturi clare conform art. 198 al constituţiei; zonele rezervate (numite de obicei parcuri sau rezervaţii) stabilite pentru indieni de către FUNAI sau SPI; şi alte zone în care indienii şi-au dobândit drepturi de proprietate sub clauzele normale ale legii civile.

Prima categorie este complet protejată, cel puțin teoretic, prin art. 22 al Statutului, care prevede: „Indienii şi locuitorii din păduri sunt în totalitate îndreptățiți la posesiunea permanentă a pământului pe care trăiesc şi la uzufructul exclusiv al bogăției naturale şi a tuturor foloaselor existente pe acest pământ”. Art. 25 stabileşte că recunoaşterea acestor drepturi „va fi independentă de delimitările derivate şi trebuie să fie asigurate de [FUNAI]”. Conform articolului 62, deposedarea anterioară ar părea, de asemenea, ilegală.

Orice act care năzuieşte la exercitarea stăpânirii, posesiunii sau ocupării comunității indiene sau a teritoriilor locuite de indieni sunt anulate şi declarate nule, neavând efect legal.

Acest articol se aplică, de asemenea, teritoriilor care au fost abandonate de indieni sau de comunitățile indiene conform actelor ilegale ale oficialităților sau cetățenilor particulari.

Nimeni nu va avea dreptul de a da în judecată Statul sau chiar pe indieni pentru pagube produse ca o consecință a anulării menționate mai sus sau a consecințelor sale economice[1119].

Totuşi, art. 20 al Statutului permite guvernului să „intervină” chiar şi în aceste zone protejate prin constituție, „dacă nu există o soluție alternativă”, în scopul:

a) de a pune capăt luptelor dintre grupurile tribale;

b) de a combate izbucnirea epidemiilor grave;

c) pentru securitatea națională;

d) pentru a se ocupa de lucrările publice de interes național;

e) de a reprima răspândirea dezordinii sau jafurilor;

f) de a exploata zăcămintele din subsol de mare interes pentru securitatea şi dezvoltarea națională.

Intervenția poate include mutarea grupurilor tribale, cărora „li se poate atribui o suprafață echivalentă cu cea dinainte, inclusiv condițiile ecologice", iar indienii trebuie să fie compensați pentru orice daune care decurg din această mutare.[1120]

În timp ce protecția pământurilor indigene nu depinde, teoretic, de identificarea lor, astfel de sarcină este, în mod sigur, esențială pentru definirea frontierei dintre pământul indigen şi cel exploatabil. Astfel, FUNAI a fost însărcinat, încă din 1973, cu realizarea unui proces în trei stadii de identificare, delimitare şi demarcare a pământurilor indiene. La sfârşitul anului 1984, peste 67 de milioane de hectare din pământul indian (aproximativ 8% din totalul suprafeței Braziliei) au fost identificate pentru demarcare, dar în mai mult de o decadă doar 15% a fost „delimitată" şi doar 8% demarcate complet[1121]. Această lipsă de progres este lamentabilă, în ciuda dificultăților inerente în identificarea până acum a grupurilor izolate, al căror aşa-zis teritoriu poate fi doar bănuit; a căror cultură, chiar limbă, este necunoscută şi ale căror pământuri s-ar putea să fi fost invadate de căutătorii de cauciuc şi mineri.

Exploatarea resurselor de suprafață (inclusiv mineralele) este rezervată indienilor, conform articolul 44 al Statutului indian, dar următoarele articole se extind la bogățiile din subsol, care pot fi exploatate în orice condiții stabilite prin lege. Venitul obținut din astfel de exploatări trebuie să revină indienilor. Un decret controversat din 1983 stabileşte reguli mai detaliate privitor la exploatarea subsolului; printre clauzele sale este aceea prin care FUNAI poate cere companiilor miniere să adopte „măsuri de protecție menite să păstreze cultura, obiceiurile şi tradițiile indienilor", inclusiv posibilitatea de a suspenda activitățile miniere.

OBSERVAȚII

Spre surpriza multora, noua constituție braziliană adoptată în iunie 1988 de către Adunarea Constituantă conține câteva referințe pozitive la drepturile indienilor, cu toate că rămâne de văzut dacă aceste clauze reflectă un nou angajament privitor la protecția efectivă a popoarele indigene ale Braziliei. Statutul indienilor, în calitate de colonişti originali, şi drepturile lor de organizare socială, ca obiceiuri, limbă, religie şi tradiții sunt recunoscute.

Indienii trebuie să aibă în posesiune permanentă, inclusiv „să se bucure în mod exclusiv" de produsele solului, râurilor şi lacurilor acelor pământuri pe care ei „le-au ocupat în mod tradițional", acele pământuri „locuite de ei în mod permanent, utilizate în scopul unor activități productive, [şi] vitale pentru păstrarea resurselor mediului înconjurător necesare reproducerii lor fizice şi culturale"[1122].

Cele mai semnificative amendamente ar putea fi acelea care plasează responsabilitatea exploatării apelor şi a resurselor minerale, ca şi posibilitatea de mutare a comunităților indigene de pe pământurile lor. direct sub controlul Congresului brazilian şi nu sub controlul unei agenții administrative; acest lucru ar putea să asigure, cel puțin, o mai largă dezbatere politică asupra încălcării de către intruşi a pământurilor indigene[1123].

Chiar şi un studiu care este în general proguvernamental şi care este sponsorizat de UNESCO a trebuit să recunoască (în 1964):

Este paradoxal să recunoaştem că Brazilia, o țară cunoscută în toată lumea pentru politica sa democratică şi pentru practica relațiilor rasiale, nu a avut succes în garantarea unor drepturi şi condiții egale pentru triburile indiene de pe teritoriul său. Adevărul este că multe triburi indiene braziliene sunt serios dezavantajate. Contactul cu civilizația braziliană continuă să fie dezastruos pentru majoritatea grupurilor. Multe triburi şi-au pierdut sau sunt pe cale să-şi piardă propriile pământuri[1124].

Această concluzie pesimistă nu este mai puțin adevărată astăzi şi, în fapt, planurile de dezvoltare au avut un impact mult mai negativ asupra vieții indigenilor din Brazilia anilor 1960, imediat după încheierea studiului citat mai sus.

Majoritatea fondurilor necesare proiectelor de dezvoltare ale Braziliei provin din surse externe, cum ar fi Banca Mondială. În 1985, Banca a suspendat finanțarea către

Brazilia a unui proiect important al Amazonului din cauza faptului că guvernul nu a aplicat o alocare de 26 milioane de dolari pentru a proteja pământurile indienilor şi a locuitorilor pădurilor. O altă suspendare de fonduri pentru un proiect de şosea în regiunea Amazonului a fost pusă sub semnul întrebării în 1987, pe motivul că Brazilia nu a reuşit să protejeze pădurea inundată şi pe locuitorii acesteia de degradarea mediului. Totuşi, aceste acţiuni externe au fost rare, în ciuda frecventei exprimări a preocupării internaționale.

Contradicţia inițială şi fundamentală (în politica indigenă braziliană) este că FUNAI este o organizaţie din cadrul Ministerului de Interne şi, de aceea, depinde de minister în privința bugetului şi deciziile sale politice sunt subordonate acestuia. Deoarece interesele grupurilor mari de particulari şi a grupurilor guvernamentale economice care dirijează în mod frecvent activitatea cunoscută sub numele de dezvoltare sunt protejate de minister şi se ciocnesc de interesele indienilor, ale căror teritorii se află în sfera de interes a acestor dezvoltări, este clar că interesele indienilor nu au un reprezentant real[1125].

Aceste conflicte interne de interes, lipsa recunoaşterii autonomiei politicii indiene, amplasarea izolată, numărul mic şi natura tehnologică primitivă a multor triburi indiene din Brazilia au contribuit, toate împreună, la problemele fundamentale apărute în confruntările dintre Brazilia modernă şi societăţile indigene tradiționale. O mare parte a acestui conflict este inevitabil, iar problema reală este în ce condiţii se va rezolva el în anii sau decadele următoare.

Chiar având cele mai bune intenții, confruntările culturale par a fi distrugătoare pentru cea mai puțin „avansată” dintre cele două societăți, în Brazilia, interesele securității naționale şi bogăția resurselor naturale pe care guvernul şi inițiativa particulară speră să le găsească în bazinul amazonian arată că este puțin probabil ca şi confruntările să fie gradate sau dezinteresate. Alături de motivațiile antreprenorilor brazilieni şi a corporațiilor transnaționale de obținere a unui profit, guvernul a privit „problema indiană” în termeni geopolitică similari cu cei din alte state în care există minorități de o parte şi de alta a frontierei sau grupuri indigene. De exemplu, guvernatorul provinciei în care trăiesc mulți yanomami a hotărât că, cu toate că el nu se opune la formarea unei rezervații yanomami, „există totuşi probleme ideologice. Nu există nimic care sări oprească pe aceia care astăzi apără menținerea indienilor ca nişte creaturi dintr-o grădină zoologică să încerce într-o zi să declare independența unui stat yanomami pe acest pământ atât de bogat în minereuri. Ca brazilieni, nu putem accepta acest lucru cu calm”[1126].

Acest lucru, alături de inevitabilele conflicte culturale de formare a unei națiuni şi cele de suveranitate sunt problemele care au apărut în pădurile ploioase ale Amazonului.

CHINA

Fundalul istoric

Cele 55 de grupuri minoritare recunoscute din China formează mai puțin de 7% din populație, dar zonele în care locuiesc acoperă mai mult de 1/2 din teritoriul Republicii Populare Chineze. În China există în prezent cinci Regiuni Autonome (Nei Monggol [Mongolia Interioară], Ningxia Hui, Guangxi Zhuang şi cele două regiuni mari ale Xinjiang Uighur şi Tibet), fiecare din ele fiind situate în regiuni de graniță. Subdiviziuni administrative mai mici includ prefecturi autonome (31) şi ținuturi. Art. 31 al constituției din 1982 stipulează înființarea unor Regiuni Administrative Speciale, cu toate că acest statut se pare că nu va fi folosit până la retumarea Hong Kongului către China în 1977[1127].

Fără a intra în țesătura complexă a relațiilor dintre câteva din actualele regiuni „autonome" (cum ar fi Tibet şi Mongolia) şi în diversele invazii şi dinastii chineze, situația care se prezenta în fața Partidului Comunist Chinez (PCC) în 1949 era oarecum similară cu cea a bolşevicilor din 1922: un teritoriu foarte diferit, multietnic şi vast era pus sub controlul unui guvern dedicat trecerii sociale, economice şi politice la, inter alia, „centralismul democratic".

Înainte de a ajunge la putere, PCC-ul a luat o poziție similară cu cea a sovieticilor în ce priveşte minoritățile, iar constituția din 1931 a Republicii Sovietice Chineze specifica faptul că minoritățile au dreptul să plece din China. Dar, în timp ce sovieticii au continuat să adere la principiul (dacă nu la practica) autodeterminării pentru republicile care formau URSS[1128], PCC, de îndată ce a ajuns la putere, a respins atât principiul autodeterminării, cât şi conceptul de federație.

Deşi în China în multe domenii ale activității politice şi economice a predominat, în cea mai mare parte a perioadei de până la 1949, un mare grad de descentralizare sau de renunțare la putere şi responsabilități, natura unitară a statului chinez s-a afirmat prin forță şi orice legătură cu federalismul care prevalează (teoretic) în Uniunea Sovietică a fost cu fermitate respinsă[1129].

Cu toate acestea, există o preocupare pentru minoritățile naționale – adică culturale sau lingvistice din China, iar Programul Comun al Conferinței Consultative Politice a Poporului Chinez din 1949 (care a reprezentat constituția provizorie până în 1954) stipula:

Autonomia regională se va aplica în regiuni în care se găsesc minoritățile naționale, iar organele autonome ale diverselor naționalități vor fi fixate în conformitate cu populația pe care o au şi cu mărimea regiunii...

Toate minoritățile naționale au dreptul de a-şi dezvolta în mod liber dialectele şi limbile lor şi de a păstra sau de a-şi modifica obiceiurile, datinile şi credințele religioase. Guvernul Popular va ajuta masele de oameni ale tuturor minorităților naționale să-şi dezvolte activitatea de construcție politică, economică, culturală şi educațională[1130].

Structura guvernamentală inițială a Republicii Populare era formată din şase mari zone administrative şi o regiune autonomă separată a Mongoliei Interioare. Mici regiuni autonome au apărut în 1950, iar constituția din 1954

introducea subdiviziuni suplimentare pentru micile grupuri minoritare. Alte patru regiuni autonome au fost înființate între 1955 şi 1965, iar „marele salt înainte” de la sfârşitul anilor 1950, care a fost într-o anumita măsură conceput pentru a standardiza viața chinezească în întregul stat, a adus puterea şi filosofia statului mai aproape de grupurile minoritare. Colectivizarea, programele de alfabetizare şi alte campanii de stat similare au dus, inevitabil, la ignorarea culturilor şi societăților minoritare.

La începutul anilor 1960, deoarece majoritatea aspectelor de constrângere ale marelui salt înainte au fost abandonate, a slăbit presiunea asupra populațiilor minoritare. Totuşi, „Revoluția Culturală” dintre anii 1966-1971 a avut un impact devastator asupra religiilor minorităților în special, deşi schimbările din regiunile autonome nu au avut o importanță mai mare (sau mai mică) decât în țară, luată ca o unitate.

Din 1949, ... tendința a fost ca minoritățile naționale să fie absorbite de curentul chinez, adesea prin migrarea populației chinezeşti han în zonele minorităților naționale sau prin includerea zonelor administrative locuite de populația han în regiuni autonome, diluând astfel concentrarea grupurilor minorităților naționale. Astfel, când Suiyuan a fost încorporat în Mongolia Interioară, existau atunci, în zonă, mai mulți chinezi decât mongoli. Regiunea autonomă a Mongoliei Interioare a pierdut mult din teritoriul său în favoarea teritoriilor care o înconjurau în anul 1970[1131].

Constituția din 1975 proteja mai puțin drepturile minorităților decât Constituția din 1954, deşi sistemul regiunilor autonome, al prefecturilor şi zonelor a fost menținut. Constituția din 1978 reprezenta, într-un anumit mod, o revenire la 1954[1132], iar cea de la sfârşitul anilor ’70 arăta o mai mare toleranță, ba chiar o încurajare, a culturilor şi limbilor minorităților. Represiunea din trecut a minorităților a fost recent recunoscută, în mod formal, de către PCC, ca fiind o greşeală şi se pare că există un consens general al observatorilor din afară potrivit căruia politica privitoare la minorități la sfârşitul anilor ’80 a fost mult mai benefică.

În trecut, mai ales în timpul „revoluției culturale” am comis, în ce priveşte naționalitățile, grava greşeală de a lărgi sfera luptei de clasă şi am nedreptățit un mare număr de cadre şi mase ale naționalităților minoritare.

În munca noastră în mijlocul lor, nu am arătat respectul cuvenit pentru dreptul lor la autonomie. Nu trebuie să uităm niciodată această lecție... Trebuie să luăm măsuri efective pentru a ajuta la dezvoltarea economică şi culturală în regiunile locuite de naționalitățile minoritare, să instruim activ şi să promovăm cadre dintre ei şi să ne opunem cu hotărâre tuturor forțelor şi faptelor care subminează unitatea națională şi egalitatea[1133].

POZIȚIA ACTUALĂ

Drepturile minorităților

Actuala constituție chineză, adoptată în 1982, reafirmă egalitatea tuturor naționalităților şi interzice „discriminarea sau opresiunea oricărei naționalități”[1134] şi arată că „în lupta de salvgardare a unității naționalităților, este necesar să combatem şovinismul, în special şovinismul han şi cel local – național”[1135]. Articolul 4 arată că „popoarele de toate naționalitățile au libertatea de a folosi şi de a-şi dezvolta propria lor limbă scrisă şi vorbită şi de a păstra sau de a reforma propriile obiceiuri”. Organele guvernamentale din regiunile autonome trebuie să folosească limbile folosite în mod obişnuit în regiune, „în conformitate cu regulamentele de autonomie din regiunile respective”[1136].

Activitățile religioase „normale” sunt protejate, dar „nimeni nu poate face uz de religie pentru a se angaja în activități care distrug ordinea publică, slăbesc sănătatea cetățenilor sau se interpun în sistemul educațional al statutului”[1137]. Nu se recunoaşte nici un drept al minorităților la învățământ în limba acestora. Există câteva „institute ale naționalităților” în China, dar majoritatea par că servesc mai mult scopului de a pregăti în comun studenții minoritari, decât de a promova culturile minorităților; predarea în aceste institute (şi în celelalte şcoli secundare din China) se face în chineză.

AUTONOMIA POLITICĂ

Preambulul Constituției din 1982 descrie China ca „un stat multinațional unitar format prin unificarea poporului de toate naționalitățile. Între ele s-au stabilit relații socialiste de egalitate, unitate şi ajutor reciproc şi acestea vor continua să se întărească”. Actele „care subminează unitatea

naționalităților sau care instigă la secesiunea lor" sunt interzise, dar autonomia regională „se practică în zone în care popoarele minorităților naționale trăiesc în comunități compacte"[1138].

Secțiunea VI a Constituției descrie diferitele organe ale „autoguvernării" regiunilor autonome, prefecturilor şi regiunilor şi este clar că structura centralizată, ierarhică, a statului, este supremă. Entitățile autonome exercită aceeaşi putere ca şi organele locale ale statului; în plus, „ele îşi exercită dreptul de autonomie în limitele autorității lor, după cum se stipulează în constituție, în legea autonomiei naționale regionale şi în alte legi, şi implementează legile şi politica de stat în lumina situațiilor locale existente"[1139].

Statutele adoptate de regiunile autonome trebuie să fie aprobate de Comitetul Permanent al Congresului Național al Poporului înainte de a intra în vigoare; în mod similar, legile adoptate de prefecturile autonome şi de districte trebuie să fie aprobate de organele legislative superioare provinciale sau regionale şi sunt raportate Comitetului Permanent pentru înregistrare. Organismele autonome au autoritatea de a administra planurile de dezvoltare financiare şi economice, în timp ce statul trebuie să acorde „atenția cuvenită" intereselor regiunilor autonome în exploatarea resurselor naturale[1140]. Regiunile autonome pot „să administreze în mod independent problemele educative, ştiințifice, culturale, de sănătate şi cultură fizică din zonele lor, să protejeze şi să selecționeze din moştenirea culturală a naționalităților şi să lucreze pentru dezvoltarea şi prosperitatea culturilor lor"[1141].

TIBET[1142]

Tibetul, chiar dacă în actuala formă este cunoscut sub numele de Regiunea Autonomă a Tibetului (RAT) sau sensul lui istoric mult mai larg, este, cu siguranță, cea mai binecunoscută zonă din toate regiunile locuite de „naționalități minoritare" din China. Acoperind o zonă vastă, a cărei altitudine maximă este de 8848 m şi care este mărginită de Himalaya şi de alți munți, Regiunea Autonomă a Tibetului are o populație de aproximativ două milioane de oameni; alte două până la patru milioane locuiesc în zone care nu sunt incluse în RAT.

Cultura tibetan-budistă, puternic religioasă, condusă de Dalai Lama, are o influență mondială depăşind numărul de adepți, un observator comentând că „într-un fel este incorect să ne concentrăm asupra Tibetului, deoarece, fără îndoială, este cel mai prost exemplu al relațiilor dintre comunişti chinezi şi un popor minoritar. Pe de altă parte, el cuprinde tot ceea ce a fost greşit în politica guvernului chinez privitoare la minorități"[1143].

În multe privințe, dezbaterea asupra statutului Tibetului este legată de drepturile autodeterminării în sensul clasic, mai mult decât de drepturile minorității (sau indigene). Cu siguranță, cererea tibetanilor de autodeterminare şi independență este cel puțin la fel de puternică ca a oricărui alt grup național recunoscut, deşi Tibetul nu este, din nefericire, singurul căruia i se neagă acest drept de către un vecin mai puternic.

Invazia chineză (sau eliberarea, din punctul de vedere al Chinei) a Tibetului din 1950 şi înăbuşirea de către China a revoltei tibetane reprezintă limita inferioară a relațiilor dintre minorități şi populația han. Comentând după plecarea lui Dalai Lama în 1959, premierul chinez Zhou Enlai a subliniat, probabil neintenționat, aspectele conflictuale ale „autonomiei" teoretice din China şi inevitabilitatea „reformei" pe linia comunistă:

Am aderat întotdeauna la principiul unității tuturor naționalităților țării noastre şi a unității poporului tibetan însuşi şi am susținut instituirea unei autonomii locale în Tibet...

Guvernul local din Tibet trebuie să-şi unească poporul şi să alunge forțele agresive ale imperialismului în afara Tibetului; iar vechiul sistem social al Tibetului trebuie îndreptat[1144].

Acordul din 1951 dintre China şi guvernul tibetan promitea că „autoritățile centrale nu vor modifica sistemul politic existent în Tibet"[1145], inclusiv funcțiile şi puterile lui Dalai Lama, iar revolta din 1959 a fost răspunsul la violările acestui acord de către China. Aproximativ 100.000 de tibetani, Dalai Lama şi adepții săi cei mai apropiați, au fugit din Tibet după această a doua invazie chineză. Majoritatea s-au stabilit în India, iar guvernul de facto în exil al lui Dalai Lama se află la Dharamsala, deşi nu i s-a garantat recunoaşterea formală ca guvern de către comunitatea internațională.

Secretarul General al ONU s-a referit la situația din Tibet în trei rezoluții adoptate în 1959, 1961 şi 1965[1146]. Deşi doar în rezoluția din 1961 s-a pus direct problema autodeterminării, toate cele trei rezoluții exprimau preocupările serioase cu privire la „continua violare a drepturilor fundamentale şi libertății poporului din Tibet şi continua presiune asupra vieții lor culturale şi religioase distincte”[1147].

Revoluția culturală a avut un impact devastator asupra Tibetului şi a distrus în mod efectiv manifestările fizice ale religiei tibetane şi secolele de cultură tibetană. Altarele, templele, mănăstirile şi obiectele de cult religios au fost distruse şi s-a introdus în mod obligatoriu modul de viață comunist. Revoluția culturală „se pare că ar fi înstrăinat irevocabil pe mulți dintre aceia care până atunci au reuşit să trăiască cu schimbările care au pus stăpânire pe pământul lor de baştină”[1148].

În anii 1980, în Tibet au avut loc importante îmbunătățiri ale situației: câtorva călugări li s-a permis să se întoarcă la mănăstirile lor; libertatea de asociere religioasă era mai mult sau mai puțin garantată, deşi există zvonuri că recenta toleranță religioasă este mai mult o paradă decât realitate şi că studiile şi predarea serioasă a religiei sunt interzise; nu mai există atacuri publice la adresa culturii tibetane. Cu toate acestea, standardele educative şi de sănătate publică rămân sub nivelul normal; administrația tibetană rămâne dominată de hanul chinez, iar Tibetul a devenit o parte esențială a sistemului de apărare strategică a Chinei.

Continuă să fie auzite comentarii din partea exilaților tibetani şi a organizațiilor pentru drepturile omului

împotriva discriminării pe față împotriva tibetanilor – în ce privește locuințele, locurile de muncă și altele. Mai ales din 1983, principala problemă a fost imigrarea masivă a cadrelor han în Tibet, ca parte a încercării continue de „chinocizare" a regiunii. S-a estimat că acum există 7,5 milioane de chinezi han, comparativ cu 6 milioane de tibetani în interiorul regiunii tradiționale a Tibetului (dintre care mai mult de jumătate au fost incluși în regiunile chineze învecinate Tsinghai, Kansu, Szechwan și Yunnan), iar 2 milioane de han, comparativ cu 1,5 milioane ele tibetani, trăiesc în RAT; în capitala Lhasa, chinezii sunt de 3 ori mai mulți decât tibeianii. Cu toate că alții estimează că numărul chinezilor din RAT este scăzut, s-a căzut de acord asupra faptului că chinezii controlează viața politică și economică a regiunii.

În septembrie 1987, în martie 1988 și martie 1989, demonstrațiile antichineze și proindependență ale călugărilor budiști tibetani au condus la cele mai violente confruntări din ultimele decade[1149]. Aproximativ o duzină de oameni au fost uciși de poliția chineză în timpul primei ciocniri, cel puțin 30 și probabil mult mai mulți au murit în 1989. Legea marțială a fost instituită în martie 1989, pentru prima dată în 30 de ani, sute de oameni au fost arestați, comunicațiile dintre Tibet și lumea din afară au fost întrerupte; iar turismul, care fusese promovat de guvernul chinez ca un mijloc de atragere a valutei forte spre Tibet, a fost stopat. Impactul pe termen lung al acestor evenimente – deteriorând în mod clar imaginea de toleranță pe care guvernul chinez a încercat să o afișeze în ultimii ani – a devenit neclar.

OBSERVAȚII

Culturile minoritare din China au fost înglobate în schimbările politice ale țării mai ales în timpul ultimelor decade, şi este dificil să separăm politica minorităților de problemele mai largi legate de impactul cu, de exemplu, marele pas înainte, revoluția culturală sau politica economică şi socială mai pragmatică, care au devenit mai pregnante în anii '80. Oprimarea mişcării prodemocratice de la mijlocul anului 1989 nu sugerează o atitudine mai tolerantă în ce priveşte autonomia minorităților. Faptul că luptele politice la nivel de stat au avut un astfel de impact asupra minorităților din China reprezintă un indiciu asupra naturii centralizate a sistemului care a fost instaurat odată cu fondarea Republicii Populare.

În ciuda denumirilor date teritoriilor chineze locuite de minorități etnice sau lingvistice ca regiuni, prefecturi sau districte „autonome", sistemul chinez actual nu oferă garanții de autonomie politică semnificativă acestor entități. PCC exercită un control politic efectiv asupra întregului stat, şi chiar şi clauzele constituționale formale referitoare la regimurile autonome oferă puține şanse pentru o adevărată autoguvernare. Cu toate că există câteva posibile variații locale de implementare a planurilor naționale, China rămâne un stat unitar centralizat.

Introducerea conceptului „o țară, două sisteme" în privința proiectatelor Regiuni cu Administrare Specială ale Hong Kongului şi Macao nu a condus, până acum, la nici o schimbare a politicii privitoare la minorități în cazul acelor regiuni care sunt deja integrate în China. După cum au demonstrat recentele evenimente din Tibet, se pare că Beijingul a ales represiunea ca mijloc de a-şi impune propria idee de progres asupra popoarelor minoritare din China. Se

poate spera doar că guvernul chinez va adopta o atitudine mai flexibilă, astfel încât adevărata autoritate culturală, religioasă şi politică să revină în regiuni ca Tibetul, în contextul unui stat unificat, la care se parc că PCC nu vrea să renunțe.

FIJI

Fundalul istoric

Fiji este un mic stat în sud-vestul Pacificului, format din aproximativ 320 de insule şi atoli, la 700 mile nord de Noua Zeelandă. În 1986 populația sa era de 714.548 de locuitori şi cuprindea 48,6% indieni, 46,2% fijieni nativi, iar restul erau mai ales europeni şi chinezi[11][50]. Ca şi în Malaysia, populația imigrantă a reprezentat mult timp forța economică dominantă, în timp ce puterea politică, prin tradiție, aparținea indigenilor fiji.

Deşi Fiji a fost „descoperită" de către olandezi în 1643, prima aşezare europeană nu a fost construită decât la începutul secolului XIX. Rivalitățile politice dintre popoarele indigene ale insulelor au facilitat tactica europeană clasică „dezbină şi cucereşte" şi s-au încheiat alianțe între diverşii şefi fijieni, în scopul formării unui guvern centralizat. În cele din urmă, şeful unui guvern fijian şubred s-a oferit să cedeze conducerea Angliei, în schimbul protejării intereselor politice şi economice ale insulei Fiji. Anglia a acceptat şi, în 1874, marii şefi fijieni au semnat Actul de Cedare, transferând Fiji în posesia Coroanei.

În jumătatea de secol care a urmat, componența populației insulelor s-a schimbat în mod dramatic. Expunerea la bolile europene, cum ar fi pojarul şi gripa, a avut un efect puternic asupra fijienilor, a căror populație a scăzut de la aproximativ 115.000 în 1881 la 84.000 în 1921[11151]. În aceeaşi perioadă, guvernul colonial a adus muncitori indieni, în primul rând pentru a lucra la plantațiile de zahăr, fie ca ucenici, fie ca emigranți sponsorizați; populația indiană a crescut de la un număr neglijabil la sfârşitul secolului al XIX-lea, până la 61.000 în 1921, reprezentând 39% din totalul populației[11152]. Chiar şi după sfârşitul perioadei de import al forței de muncă, ratele de naştere variabile arată că proporția indiană a populației continuă să crească şi ajunge la o majoritate de 51% la ultimul recensământ de dinainte de independență[11153]. Masivele emigrări ale indienilor din ultimii ani au condus la situația actuală de aproximativă echivalență dintre comunitățile indiene şi fijiene.

Politica colonială britanică în Fiji a fost aceea de încurajare a conducerii indirecte şi de păstrare a societății săteşti fijiene tradiționale şi a modului de conducere tradițional. A fost înființat un sistem de administrare separat, în scopul protejării fijienilor de concurența cu alte grupuri rasiale; la momentul independenței, structura de bază a fost stabilită în 1944, prin adoptarea Ordonanței privind Problemele Fijiene[11154].

Nucleul acestui sistem de administrare autohtonă a fost Consiliul Problemelor Fijiene, care putea să emită ordonanțe obligatorii pentru toți fijienii. Reglementările sale cuprindeau toate aspectele vieții fijiene, de la structura administrativă şi mecanismul juridic până la drepturile

obişnuite, serviciile sociale, sănătate, educaţie şi activitate economică. Consiliul îl sfătuia pe Guvernatorul britanic asupra numirii tuturor oficialităţilor fijiene, cu excepţia înaltelor oficialităţi provinciale. Avea propria trezorerie, independentă de cea a guvernului central şi controla toate veniturile şi cheltuielile autohtone.

Reglementările erau promulgate de curţile fijiene prezidate de magistraţi fijieni. Apelurile erau audiate de curtea provincială, care era formată din trei magistraţi – doi fijieni şi un ofiţer districtual; de la această curte apelurile mergeau la Curtea Supremă a coloniei.

O organizaţie a administraţiei districtuale se suprapunea guvernului fijian. Şeful de provincie fijian răspundea în faţa unui reprezentant guvernamental districtual (britanic), deşi funcţionarii civili ai acestuia din urmă, ofiţerii districtuali, nu aveau o autoritate directă asupra structurilor indigene fijiene. Ofiţerii districtuali făceau inspecţii regulate asupra conturilor şi prezidau curţile provinciei, dar nu aveau autoritate asupra oficialităţilor fijiene. În acea perioadă, majoritatea fijienilor trăiau relativ izolaţi de restul coloniei, în propria lor structură socială, economică şi legislativă.

Pregătirile pentru autoguvernare au început în anii 1960. La început, mulţi fijieni s-au opus planurilor de autoguvernare, deoarece ei considerau că sistemul coloniei îi putea apăra de dominaţia politică şi economică a comunităţii indiene, care fusese primul grup etnic mai mare al insulei încă de la mijlocul anilor 1940. În timp ce cea mai mare parte din administraţia fijiană a fost introdusă înaintea independenţei, drepturile fijiene speciale recunoscute în

Actul de Cedare şi în Ordonanța privind Problemele Fijiene au fost menținute în constituția independenței, care a intrat în vigoare în 1970.

STRUCTURA GUVERNAMENTALĂ

(ÎNAINTE DE 1989)

Guvernul fijian se bazează pe modelul de la Westminster, având însă câteva clauze speciale în scopul asigurării reprezentării fijiene. Sistemul legislativ e format din două camere, iar Camera Reprezentanților este aleasă în conformitate cu o formulă complexă care include patru liste electorale separate[11][55]. Un număr egal de reprezentanți (doisprezece) sunt aleşi de pe liste electorale separate fijiene şi indiene; un număr suplimentar de 10 locuri sunt alocate etnicilor fijieni şi indieni, aleşi de toți cei înscrişi pe lista electorală la nivel național (care include toți alegătorii, indiferent de originea etnică); şi mai există 8 membri care nu sunt nici fijieni, nici indieni, dintre care trei sunt aleşi de votanții care nu sunt nici fijieni, nici indieni, iar cinci sunt aleşi de către toți alegătorii.

Senatul este controlat mai mult de fijienii nativi, deoarece Marele Consiliu al Conducătorilor Fijieni numeşte 8 din cei 22 de membri; Consiliul din Rotuma (o insulă tratată separat, prin tradiție) numeşte un membru; iar primul ministru şi liderul opoziției numesc 7, respectiv 6 membri. Presupunând că fijienii sunt reprezentați fie de guvern, fie de opoziție, ei îşi asigură astfel o majoritate în Senat.

În constituție sunt incluse nouă ordonanțe de dinainte de independență, care stabilesc o administrare separată şi care rezervă aproximativ 85% din pământ proprietarilor autohtoni. Nu se pot face nici un fel de schimbări în acest organism legislativ, fără aprobarea unei majorități absolute de 3/4 din totalul numărului de reprezentanți ai Camerei şi a 6 dintre cei 8 membri ai Senatului, numiți de Marele Consiliu al Conducătorilor fijieni (conform cu drepturile fijienilor la pământ, obiceiuri şi tradiții). Cu toate că discriminarea rasială este interzisă prin art. 15 al constituției, interzicerea nu se aplică legilor preferențiale care stabilesc drepturile fijienilor asupra pământului şi alte drepturi. Funcționarii civili trebuie să fie astfel numiți, încât ei să poată asigura un tratament egal fiecărei comunități etnice din Fiji.

EVENIMENTE RECENTE

Au existat puține violențe etnice între comunitățile din Fiji până la alegerile din 1987 (discutate mai jos) dar, cu toate acestea, existau tensiuni etnice. Prin intermediul Partidului Alianței, o coaliție etnică dominată de şefii fijieni, guvernul rămânea în mod ferm în mâinile fijienilor (în special a şefilor tradiționali). Majoritatea indienilor susținea Partidul Federal Național (PFN). La alegerile generale din 1977, discriminarea împotriva cetățenilor indieni, în ce priveşte acordarea drepturilor la învățământul universitar, era o problemă majoră şi, în acelaşi timp, Partidul Alianței a fost înlocuit de Partidul Național Fijian, un partid nou şi mai militant[11][56]. Ca rezultat al sciziunii din cadrul comunității indiene, Partidul Federal Național al indienilor a ales mai mulți reprezentanți la alegerile din martie 1977, dar guvernatorul general a dizolvat noul aparat legislativ ales,

motivând aceasta prin slăbiciunea sau dificultatea liderului PFN de a forma un guvern; la următoarele alegeri din septembrie, Partidul Alianței, format mai ales din fijieni, a întrunit o majoritate clară.

În 1985 s-a înființat un nou Partid laburist, format mai ales din fijieni şi indieni, care erau nemulțumiți de politica partidelor tradiționale. În aprilie 1987, Partidul laburist a câştigat cu majoritate de voturi şi şi-a asumat guvernarea. Deşi primul ministru era fijian, spectrul dominației indiene şi, implicit, respingerea de către membrii fijieni ai Partidului laburist a autorității manifestate de şefii fijieni a condus la primele incidente majore de violență rasială din istoria țării. Deşi nu au existat victime, indienii au fost atacați de mulțimea fijiană şi tulburările au continuat câteva săptămâni, în ciuda legilor care protejau privilegiile etnicilor fijieni, existau temeri că un guvern dominat de indieni ar putea duce la repetarea acestor incidente.

Aceste tensiuni au condus la o lovitură militară neviolentă, la o lună după ce noul guvern s-a instalat la putere. Cu toate că au existat câteva elementele politice estice şi vestice, conducătorul acesteia, lt. col. Sitivini Rabuka, a declarat reporterilor că „a acționat mai ales datorită preocupării sale pentru drepturile etnice al fijienilor”[11][57].

Lovitura de stat, care a fost sprijinită de Marele Consiliu al Conducătorilor, s-a rezolvat repede; cu toate acestea, guvernul laburist a fost demis de guvernatorul general. Deoarece schimbările constituționale nu au fost realizate destul de repede, Rabuka a întreprins o a doua lovitură de stat în septembrie 1987 şi a declarat Fiji republică.

După cum nota un ziarist, în perioada dintre alegeri şi prima lovitură de stat,

tensiunile care au apărut aici [Fiji] au ridicat o problemă de mare importantă în Pacific: cum se poate ajunge la autodeterminare, ținând cont de cererile speciale ale poporului autohton?

Fijienii au deja anumite drepturi garantate prin constituția țării, dar unii dintre ei doresc noi amendamente la constituție: o garanție conform căreia numai fijienii să poată conduce guvernul.

„Aceasta nu este țara lor", a spus despre indieni un istoric şi membru al Marelui Consiliu al Conducătorilor, Fiau Tabakaucoro. „Ei vorbesc încă hindi. Ei încă mănâncă curry. Ei nu sunt creştini"...

Doamna Tabakaucoro a subliniat dificultățile pe care le întâmpină fijienii în lupta pentru puterea economică şi politică împotriva indienilor.

„Cum să te lupți cu o rasă care are în spate mii de ani din ceea ce numim civilizație?" a întrebat ea[11][58].

Cererile indigenilor fijieni – de a conduce „propria" țară – sunt similare cu cele ale tuturor popoarelor indigene de pe glob. Totuşi, lovitura de stat reflectă puternicele disensiuni din interiorul comunității fijiene; sprijinul acordat loviturii de stat de către şefii fijieni tradiționali a fost îndreptat şi

împotriva tinerilor, mai bine educați, fijienii de la oraş, care s-au alăturat partidului laburist, deoarece acesta era împotriva vechilor alianțe indiene. Cu siguranță nu ar fi corect să ignorăm realitățile puterii politice şi să descriem conflictul doar în termeni pur etnici.

Totuşi, proiectul de constituție care urma să fie adoptat printr-un decret prezidențial din 1989 se concentra, în special, pe o reprezentare etnică mai sporită, în scopul asigurării dominației politice a fijienilor nativi. Noul parlament urma să fie format din 22 de indieni, 28 fijieni, un rotuman şi alți opt membri (care să nu fie nici indieni, nici fijieni) aleşi de propriile comunități; patru membri supleanți, dintre care unul urmează să fie comandant al armatei fijiene şi ministru al afacerilor interne, trebuie să fie numiți de Marele Consiliu al Conducătorilor, iar ultimii patru membri vor fi numiți de către primul ministru. Preşedintele, primul ministru, comandantul armatei şi comandantul poliției trebuie să fie toți nativi fijieni.

Clauzele privitoare la proprietatea asupra pământului rămân neschimbate în principiu, cu excepția faptului că puterea de veto a Marelui Consiliu al Conducătorilor asupra anumitor schimbări legislative a fost anulată, în lumina dominației fijiene crescânde în aparatul legislativ. O clauză provizorie garantează imunitatea tuturor membrilor forțelor de securitate implicate în loviturile din 1987.

OBSERVAȚII

Deşi poate fijienii reprezintă populaţia indigenă, Fiji este şi ţara cetăţenilor etnici indieni, a căror majoritate a trăit în Fiji timp de generaţii şi dintre care mulţi fuseseră involuntar pioni ai planurilor economice ale imperiului colonial britanic. Situaţia ivită în Fiji în 1987 reflectă şi problemele inerente în încercarea de a menţine structurile tradiţionale sau indigene, în timp ce, în acelaşi timp, societăţi învecinate se dezvoltă de-a lungul unor linii „moderne" (adică urbane) şi chiar segmente ale comunităţii indigene sunt din ce în ce mai expuse la o viaţă non-tradiţională.

Unul dintre răspunsuri este, desigur, oprirea pătrunderii iniţiale sau înfiinţării unor zone indigene şi încercarea de a ţine departe influenţele „străine" sau non-indigene, cu toate că o astfel de izolare este imposibilă într-un stat atât de mic cum este Fiji. Cealaltă opţiune clară – încurajarea asimilării culturale, fără a oferi vreo protecţie celei mai vulnerabile societăţi indigene tradiţionale – a fost în mod clar respinsă de înseşi popoarele indigene.

Fiji a fost adesea dată ca exemplu de ţară model a armoniei rasiale, iar controlul politic al fijienilor, precum şi dominarea economică a indienilor se pare că au creat o balanţă de putere viabilă. Alegerile din 1987 au dezechilibrat temporar această balanţă, deoarece comunitatea indigenă tradiţională s-a văzut lipsită de toată puterea. Indiferent dacă temerile fijienilor de a deveni subordonaţi altor grupuri etnice sunt obiective sau nu, imaginea unei ţări Fiji echilibrată şi armonioasă din punct de vedere rasial pare să fie irecuperabil zdruncinată.

Putem spera că noile structuri vor aduce o protecție adecvată a ambelor comunități, fără a sublinia în mod artificial distincțiile comunitare şi rasiale.

ITALIA – TIROLUL DE SUD

Fundalul istoric[11] [59]

Tirolul de Sud, parte integrantă a Imperiului Habsburgic până la sfârşitul Primului Război Mondial, a fost separat de restul Tirolului prin Tratatul de pace de la Saint Germain din anul 1919. Deşi locuit în mare parte de vorbitori de limbă germană, regiunea a fost încorporată statului italian şi supusă asimilării forțate. Printr-o legislație şi prin decrete ale executivului, guvernul italian sub conducerea lui Mussolini a căutat să micşoreze prezența şi influența germană în toate sferele vieții culturale, economice şi politice şi au fost interzise şcolile, sindicatele, partidele politice şi numele germane. De fapt, această politică a reîntărit naționalismul german, în special în aşezările germane rurale anterior apolitice şi s-a creat o neîncredere profundă în politica şi motivațiile italiene care au urmat.

După ce Austria a fost anexată de Germania nazistă, Hitler a încheiat un acord cu Mussolini, care a oferit Tirolului de Sud vorbitor de limbă germană opțiunea de a se realipi Germaniei sau, în cazul în care ar alege să rămână alături de Italia, să accepte politica italiană de asimilare. Cu toate acestea, din cei 80% care au ales emigrarea în Germania, aproximativ numai o treime au plecat în timpul celui de al Doilea Război Mondial şi mulți dintre aceştia s-au reîntors

după 1945. În prezent, populația provinciei este formată din aproximativ 64% vorbitori de limbă germană, 30% vorbitori de limbă italiană şi 4% vorbitori de limbă ladină[1160].

În septembrie 1946, Miniştrii de Externe ai Austriei şi Italiei au încheiat un acord care urmărea să garanteze comunității vorbitoare de limbă germană „egalitate deplină în drepturi cu locuitorii vorbitori de limbă italiană în cadrul prevederilor speciale de salvgardare a caracterului etnic şi a dezvoltării culturale şi economice a vorbitorilor de limbă germană”[1161].

Acordul garanta Tirolului de Sud autonomie în multe sfere ale vieții economice şi culturale şi promitea că această comunitate vorbitoare de limbă germană va fi consultată asupra formei pe care urma să o ia autonomia.

Italia a violat imediat spiritul acordului atunci când, în primul Statut de Autonomie, provincia Tirolul de Sud (cunoscută în Italia sub numele de Provincia Bolzano sau Bozen) a fost inclusă într-o regiune mai mare care cuprindea provincia Trentino, predominant locuită de italieni, deosebit de populat[1162]. Populația vorbitoare de limbă germană a fost depăşită numeric de italieni în guvernul regional, care controla întreaga autoritate politică şi economică.

Începând din 1955, după semnarea Tratatului de stat al Austriei şi restaurarea deplină a suveranității Austriei, această țară a jucat un rol din ce în mai mare în eforturile depuse de Tirolul de Sud de a obține o autonomie lărgită. După câțiva ani infructuoşi de convorbiri bilaterale, Austria a adus problema în fața Adunării Generale a Națiunilor

Unite şi a depus o plângere împotriva Italiei în conformitate cu Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Deşi Adunarea Generală a adoptat două rezoluții la începutul anilor ’60, ele nu au făcut altceva decât să ceară părților să reia negocierile[1163]. Comisia Europeană a Drepturilor Omului a concluzionat că, în cazul prezentat de Austria, Convenția nu a fost violată, deşi era vorba de corectitudinea unui proces şi de sentința de condamnare a unor tineri din Tirolul de Sud pentru crimă[1164].

S-au intensificat presiunile de a găsi o soluție, iar în timpul anilor ’60 au fost înregistrate câteva atentate teroriste cu bombe. În 1961, o Comisie Mixtă compusă din 11 italieni şi 8 sud-tirolezi au căzut de acord să înceapă o anchetă şi să elaboreze propunerile care vizau o soluție pentru această problemă. Raportul Comisiei, care a apărut în 1964, a fost considerat insuficient dar conducea către negocieri ulterioare, care în cele din urmă au avut drept rezultat adoptarea unui acord în anul 1969 cunoscut sub numele de „Pachet”[1165].

Pachetul consta dintr-un număr de 137 de măsuri administrative şi legislative pe care guvernul italian urma să le ia pentru a îmbunătăți şi amplifica autonomia în Tirolul de Sud. Între principiile fundamentale ale Pachetului se numărau: 1. provinciei Bolzano/Bozen i se acordau atribuții administrative şi legislative lărgite care anterior erau rezervate statului sau regiunii; 2. principiile de proporționalitate etnică şi paritate lingvistică urmau să fie aplicate în angajarea forței de muncă în toate organismele statale şi semistatale din provincie, cu excepția Ministerului Apărării şi forțelor de poliție naționale; 3. guvernul provincial putea contesta legile statului care au violat în

mod prezumtiv egalitatea grupurilor lingvistice în fața curții constituționale, o atribuție care anterior era rezervată regiunii.

Pachetul nu reprezenta un tratat. În conformitate cu aşa-numitul Calendar Operațional, negociat concomitent cu Pachetul, Italia şi Austria au căzut de acord să întreprindă o seamă de măsuri în scopul implementării Pachetului, inclusiv supunerea disputelor ulterioare jurisdicției Curții Internaționale de Justiție şi încheierea unui Tratat austriaco-italian de Prietenie şi Cooperare[1166]. Pachetul şi Calendarul Operațional au fost aprobate neoficial de Parlamentele italian şi austriac în decembrie 1969 şi Statutul de Autonomie astfel amendat a intrat în vigoare în 1972[1167].

STATUTUL DE AUTONOMIE DIN 1972

Consiliul Regional pentru regiunea Trentino-Alto Adige/Tirolul de Sud este format din membri aleşi separat din cele două provincii Trento şi Bolzano/ Bozen (Tirolul de Sud). Pentru a participa la alegeri, un votant trebuie să locuiască patru ani neîntrerupt în regiune. Preşedinția alternează între un membru al grupării italiene pentru jumătatea perioadei şi un membru al grupului german pentru cealaltă jumătate. Consiliile regional şi provincial pot fi dizolvate de către Preşedintele Italiei după deliberarea Consiliului de Miniştri; în acest caz, un comitet format din trei membri (dintre care unul trebuie să fie din grupul vorbitor de limbă germană) exercită funcțiile consiliului dizolvat până sunt ținute noi alegeri într-un interval de timp de trei luni.

Competența relativ limitată se extinde, inter alia, asupra regulamentelor pentru serviciile regionale; granițele municipale; înființarea şi menținerea în actualitate a cadastrului; serviciile de pompieri; regulamentele serviciilor de sănătate, spitalele, camerele de comerț, instituțiile de caritate publice, agențiile de credit şi ordinea în comunitate[11][68].

PUTEREA EXECUTIVĂ

Provincia este guvernată de trei organisme: Consiliul Provincial, Guvernul Provincial şi Preşedintele acestuia. Guvernul Provincial este ales de Consiliu, iar compoziția sa trebuie să fie proporțională cu grupurile lingvistice din Consiliu.

Preşedintele şi Guvernul Provincial exercită atribuții administrative în domeniile de competență stabilite în Statutul de Autonomie, inclusiv implementarea multor legi naționale. În afara acestei competențe, are responsabilitatea pentru menținerea ordinii publice, care rămâne o problemă a statului italian, deşi poliția rurală şi urbană locală rămân sub jurisdicția provinciei. Preşedintele deține anumite atribuții pentru situațiile de necesitate şi poate participa la întrunirile Cabinetului italian ori de câte ori se discută probleme care pot afecta provincia.

Guvernul central este reprezentat în fiecare provincie de un comisar care este responsabil, inter alia, pentru menținerea ordinii şi pentru supravegherea felului în care se achită de obligațiile delegate de către stat administrația provincială.

PUTEREA LEGISLATIVĂ

Atribuțiile legislative ale Consiliului Provincial au fost extinse în mod semnificativ la nivel regional şi statal. Statutul de Autonomie enumera 29 de domenii în care puterea legislativă este primară (adică supusă numai Constituției, obligațiilor internaționale şi principiilor de bază ale ordinii legale italiene) şi 11 domenii în care atribuțiile provinciei sunt secundare (adică supuse principiilor conținute în statutele obişnuite)[1169]. Aceste atribuții sunt foarte diverse dar, în principal, se referă la probleme economice, sociale şi culturale. De exemplu, Consiliul Provincial deține competența primară asupra denumirilor locurilor, obiectivelor şi tradițiilor locale, planificarea rurală şi urbană, mediul, mineritul, agricultura, comunicațiile şi transportul şi competență secundară în domeniul educației elementare şi gimnaziale, comerțului şi sănătății publice.

Legile adoptate de un consiliu provincial sau regional pot fi returnate de guvernul central pe temeiul că „ele nu sunt de competența respectivă sau contravin cu interesele naționale sau cu acelea ale uneia dintre cele două Provincii din regiune”[1170]. Un vot majoritar absolut al Consiliului are putere şi mai mare decât un veto, deşi guvernul poate de asemenea să conteste o lege în fața Curții Constituționale, suspendându-i astfel efectul pentru o perioadă de câțiva ani, până când Curtea Constituțională ia o decizie.

PUTEREA JUDECĂTOREASCĂ

Există o Curte Administrativă Regională care include o secțiune specială pentru Tirolul de Sud, ai cărei membri sunt numiți de Consiliul Provincial din Bolzano/Bozen – şi care trebuie să fie aleşi în mod egal din comunitățile vorbitoare de limbă germană şi italiană. Membrii Consiliului Provincial pot contesta orice act administrativ pe care l-au considerat „o violare a principiului de egalitate între cetățenii care aparțin mai multor grupuri lingvistice" în fața secțiunii Tirolului de Sud[1171].

Legislația provincială sau regională poate fi contestată înaintea Curții Constituționale Naționale de o majoritate a membrilor Consiliului unui grup lingvistic pe temeiul că o lege violează „drepturile egale ale cetățenilor mai multor grupuri lingvistice sau caracteristicile etnice şi culturale ale acelor grupuri", deşi această contestare nu are efectul de a suspenda legea[1172]. Curtea Constituțională deține de asemenea jurisdicția asupra contestărilor înaintate de guvernul provincial sau central față de actele provinciale sau regionale despre care se presupune că violează Statutul de Autonomie.

Deciziile Curții Constituționale sunt obligatorii pentru Tirolul de Sud şi multe dintre acestea au avut tendința de a submina autonomia provinciei, susținând că atribuțiile naționale inerente de „conducere şi coordonare" (Vindirizzo e coordinamento) sunt mai presus de competența regională şi provincială. În termeni generali, curtea susține acțiunile statului acolo unde a fost identificat un „interes național" suficient de important sau unde un interes nu poate fi divizat. Nu s-a acordat o atenție deosebită statutului autonom special al Tiroului de Sud[1173].

ALTE PROBLEME

Limba

În regiunea Trentino-Alto Adige, limba germană este recunoscută ca având statut egal cu limba italiană care este „limba oficială” a statului[1174]. Oricare din aceste limbi poate fi folosită înaintea curților şi autorităților din regiune, deşi incapacitatea multora dintre oficialități de a vorbi fluent ambele limbi a împiedicat aplicarea acestui principiu mulți ani. Toate legile regionale şi provinciale sunt publicate în limbile germană şi italiană şi funcționarii publici trebuie să folosească limba maternă a oricărei persoane cu care au de a face[1175]. Articolul 100 din Statutul de Autonomie recunoaşte „folosirea separată a fiecăreia dintre cele două limbi”, şi s-a născut disputa privitoare la stabilirea limbilor în care să fie ținute procedurile în curțile de justiție: într-o singură limbă (în limba acuzatului sau a părților) sau în ambele limbi.

EDUCAȚIA

Un principiu fundamental cuprins în Acordul De Gasperi-Gruber era acela că educația elementară şi gimnazială trebuie făcută în limba maternă a copilului, iar procesul de învățământ în Tirolul de Sud se face în şcoli separate, germane şi italiene. Este obligatorie instruirea în cealaltă limbă a provinciei şi toți profesorii trebuie să fie vorbitori nativi ai primei limbi a şcolii în care predau. Este făcută o reglementare specială pentru folosirea limbii ladine în grădinițe şi şcoli elementare din regiunile în care se vorbeşte

limba ladină, iar germana şi italiana sunt predate ca limbi suplimentare. Administraţia şcolilor se află sub autoritatea provinciei, dar profesorii sunt angajaţi ai statului.

REPREZENTAREA ÎN ADMINISTRAŢIA PUBLICĂ

Statutul de Autonomie prevede reprezentarea lingvistică proporţională în administraţia publică şi acest principiu a fost susţinut cu tărie de Curtea Constituţională Italiană[1176]. Fiecare persoană trebuie să facă o declaraţie oficială în timpul recensământului cu privire la grupul lingvistic căruia îi aparţine, iar atunci când această declaraţie nu este făcută, se pierde dreptul de a deţine o funcţie publică, de a fi angajat în administraţia publică, de a fi profesor sau de a primi o locuinţă[1177]. Locurile care sunt vacante din cauza lipsei de candidaţi calificaţi dintr-un grup lingvistic pot fi ocupate de membrii celuilalt grup lingvistic pentru o perioadă de 12 luni, perioadă care nu poate fi reînnoită, ceea ce a provocat resentimente în rândurile vorbitorilor de limbă italiană, care nu sunt angajaţi pe măsura pregătirii lor.

SISTEMUL DE IMPOZITARE

Provincia are dreptul de a percepe impozite numai în limitele permise de legile regionale, în vreme ce regiunea poate să perceapă impozite „în conformitate cu principiile sistemului de impozitare al statului”[1178]. Partea provinciei din cheltuielile statului în domeniul economiei şi al asigurărilor

sociale reprezintă o sursă substanțială şi regulată de venituri, care sunt suficiente pentru nevoile provinciei. În plus, provinciile primesc 90% din taxele statului colectate din încasările pe electricitate şi gaze, impozitele pe proprietate şi impozitele pe venitul personal, la fel ca şi o parte (determinată anual prin acordul între guvernele provincial şi central) din taxa pe valoarea adăugată şi alte taxe naționale.

RELAȚIILE EXTERNE

Deşi numai guvernul central poate încheia acorduri internaționale, Curtea Constituțională Italiană a susținut că „activitățile de reclamă" cu guvernele străine (de exemplu turismul) pot fi desfăşurate de regiuni, atâta vreme cât ele nu implică asumarea de obligații internaționale[1179]. În conformitate cu Convenția Europeană din 1980 privind cooperarea la frontieră, regiunile de frontieră (sau provinciile sau autoritățile comunale) pot încheia acorduri pe probleme de graniță cu statele vecine, cu condiția ca guvernul central: 1. să fi încheiat un tratat cu acel stat privitor la conținutul cooperării de la granițe şi 2. să fi aprobat acordul[1180].

OBSERVAȚII

Italia este formată din 20 de regiuni autonome, din care cinci se bucură de un statut „special", iar două (Trentino-Alto Adige şi Friuli-Venezia Giulia de lângă Triest) se bucură de anumite protecții pe bază de tratate. Autonomia ia, în general, forma de protejare a drepturilor lingvistice prin dispoziții privitoare, de exemplu, la educația bilingvă sau

separată sau politica de angajare guvernamentală preferențială pentru rezidenții din regiune[1181]. În Val d'Aosta există o comunitate vorbitoare de limbă franceză, iar alte minorități lingvistice îi includ pe friuli, sardini, slavi şi ladini. În felul acesta, Tirolul de Sud nu este unic în politica italiană, deşi reprezintă, probabil, situația cea mai discutabilă.

Deşi ar fi incorect să afirmăm că reglementările de autonomie actuale sunt satisfăcătoare, în general, amendamentele din 1972 au dat naştere unui sistem care se bucură de o acceptare unanimă şi care au dovedit aplicabilitate în practică. Unii locuitori ai Tirolului de Sud ar prefera în mod ideal un stat independent asemănător statelor San Marino sau Liechtenstein, dar puțini confundă acest ideal cu realitatea. Este semnificativ faptul că cele mai multe din nemulțumirile actuale se referă la eşecul guvernului italian de a implementa Pachetul din 1969 sau Statutul de Autonomie din 1972 şi nu cer atribuțiuni mai extinse.

Deşi comunitatea minoritară vorbitoare de limbă italiană din Tirolul de Sud nu are drept de veto asupra legislației, guvernele provinciale au fost formate până acum prin coaliții între Sudtiroler Volkspartei (SVP) dominant, vorbitori de limbă germană şi aripa provincială a socialiştilor şi social-democraților italieni. În felul acesta, politica nu a luat un aspect etnico-lingvistic şi există un anumit grad de bipartizanat, chiar dacă SVP controlează efectiv puterea politică a provinciei.

Reafirmarea dominației culturale şi politice germane a fost încununată de succes, în vreme ce numărul de italieni din provincie a început să scadă încet, dar constant. Căsătoriile mixte au crescut ca număr şi următorul stadiu în problema sud-tiroleză va fi modul în care va reacționa comunitatea italiană la rolul său din ce în ce mai scăzut. Vorbitori de limbă italiană de dreapta au cerut revizuirea Statutului de Autonomie din 1972 şi Mişcarea Socială Italiană neofascistă a devenit cel mai mare partid din consiliul oraşului Bolzano în alegerile locale din 1984. În acelaşi timp, puternica dorință manifestată de Austria şi Italia de a preîntâmpina redeschiderea conflictului asupra Tirolului de Sud, ca şi recunoaşterea de către liderii politici tirolezi a faptului că reglementările actuale reprezintă un progres clar față de situația anterioară, sugerează faptul că schimbările viitoare vor apărea mai degrabă ca un rezultat al unor procese politice normale, decât ca rezultat al violenței sau al conflictului deschis.

În final, nu trebuie subestimat rolul jucat de Austria în garantarea autonomiei Tirolului de Sud, deşi Italia a susținut întotdeauna că autonomia Tirolului este o problemă pur internă (cu excepția obligațiilor incluse în Acordul De Gasperi-Gruber din 1946). Austria nu a declarat încă (aşa cum i se ceruse conform Calendarului Operațional) că Pachetul a fost respectat până la sfârşit şi acesta rămâne un aspect semnificativ în relațiile austro-italiene. În această privință, Tirolul de Sud seamănă cu unul dintre exemplele clasice de protecție a minorităților ulterioare tratatului de la Versailles, iar sprijinul austriac a fost decisiv în obținerea autonomiei relativ largi obținute în 1972.

MALAYSIA

Fundalul istoric[1182]

Malaysia este o federație de treisprezece state, cuprinzând cele nouă state originale Malay, fostele colonii britanice din Malacca şi Penang şi fostele colonii ale Coroanei Britanice din Sarawak şi Sabah (Borneo de Nord). În Malaysia există trei grupuri rasiale sau etnice majore: malaezii (aproximativ 47% din totalul populației şi o mică majoritate de malaezi peninsulari), chinezii (aproximativ 35%) şi indienii (9%)[1183]. Restul populației este format dintr-un mic număr de alte grupuri indigene, europeni şi alții. Diversele grupuri nu sunt concentrate în zone geografice separate, cu toate că a existat, în mod tradițional, o diviziune între chinezii şi indienii de la oraş, pe de o parte ,şi malay-ii de la țară, pe de altă parte. În plus, grupurile nu sunt omogene. „Indienii", de exemplu, includ pachistanezii musulmani, indienii sudici hinduşi (numiți tamili) şi srilankanezi. Chinezii şi malay-ii au trăsături comune lingvistice, religioase şi culturale, cu toate că malay-ii îi domină pe musulmani.

Teritoriul care este în prezent malaysian a fost, secole de-a rândul, o răscruce comercială. În 1511, portughezii au cucerit oraşul Malacca, pe care l-au condus timp de 130 de ani înainte de a fi cedat olandezilor. În secolul următor au avut loc lupte între olandezi şi conducătorii locali pentru controlul asupra acestei zone comerciale. Primul post comercial britanic s-a înființat în insula Penang în 1786.

Influența britanică a crescut treptat şi, ca răspuns la strategia de cucerire a minelor de cositor din 1870, britanicii au început să-şi asume un control mai puternic asupra afacerilor interne ale statului Malaysia, adesea cu

consimțământul notabilităților locale bine plătite. Deoarece plantațiile de cauciuc şi minele de cositor s-au înmulțit, numărul imigranților chinezi a început să crească.

Cucerirea şi ocuparea Malaysiei de japonezi, pentru o perioadă de trei ani, în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, a devastat țara şi a dus la creşterea diferențelor rasiale dintre malay şi chinezi. După război, au existat tendințe de împotrivire la încercările britanicilor de a impune o guvernare centralizată, parțial din cauza planurilor de încorporare a Penang şi Malacca, ambele având populație majoritar chineză şi indiană, în „Uniunea Malaysiană" propusă. În final, statele malaeziene şi aşezările coloniale britanice au fost unite în 1948 sub coroană britanică, primind denumirea de „Federația Malaya".

Statele din cadrul Federației au primit autoritate lărgită în domenii ca educația şi terenurile, dar fiecare conducător de stat s-a obligat să accepte sfatul înaltului Comisar Britanic pentru Malaya în toate domeniile, cu excepția problemelor legate de tradiția musulmană sau malay. Înaltul Comisar era obligat să mențină „poziția specială a malay-lor" şi interesele legitime ale celorlalte comunități. Această poziție specială a fost reiterată prin clauze speciale legate de cetățenie. Majoritatea chinezilor şi indienilor pot obține cetățenia numai după ce răspund unui număr mare de cerințe, printre care: să fie născuți în Federație, tatăl să fie născut şi să fi locuit mult timp în Federație, să aibă un caracter frumos, să aibă cunoştințe adecvate de malaieză sau de engleză şi să-şi declare intenția de a locui permanent în Federație. Doar puțini erau aceia care corespundeau acestor cerințe.

Partidul Alianței, o coaliție multirasială, formată din Organizația Națională Unită a Malaezilor (UMNO), Asociația Chinezilor Malaezieni (MCA) şi Congresul Indienilor Malaezieni (MIC) a dominat alegerile de la începutul anilor '50 şi Malaya şi-a câştigat independența în 1957. Constituția din 1957 a încorporat multe trăsături comune guvernării parlamentare britanice: un şef al statului apolitic; un corp legislativ compus din două camere, dintre care una este direct aleasă, şi un aparat juridic independent. Conține, de asemenea, câteva trăsături unice care au înrădăcinat adânc poziția specială a malaezienilor şi au înființat cadrul în care operează diferitele grupuri rasiale. În schimbul recunoaşterii statutului special al malaezienilor, a acceptării islamismului ca religie a statului şi a desemnării limbii malaeze ca limbă oficială (după o perioadă de tranziție), non-malaezienilor le-a fost permisă participarea deplină la activitățile Federației şi condițiile pentru obținerea cetățeniei au fost reduse.

În 1963, Federația a inclus Sabah, Sarawac şi Singapore. În 1965, Singapore şi Malaysia s-au despărțit după o perioadă de dezacorduri profunde privitoare la dimensiunea participării chineze la guvernare. Alianța, care era încă partidul politic dominant, a arătat semne de slăbiciune şi, în 1967, în Penang au izbucnit revoltele.

În 1969, s-au cerut noi alegeri, din care Alianța a ieşit cu o majoritate simplă. La câteva zile după alegeri, în Kuala Lumpur au izbucnit ciocniri în care câteva sute de oameni au fost ucişi sau răniți. A fost declarată starea de urgență şi până în februarie 1971 guvernul constituțional nu a fost restabilit. Au fost introduse anumite măsuri de protecție

suplimentare şi prevenirea violenţelor etnice a constituit în continuare o preocupare constantă a guvernului malaysian.

Alianța a devenit ulterior Frontul Național care cuprinde cele trei partide inițiale, o mare parte a partidului de opoziție (față de alianță) şi Gerakan, un partid predominant chinez fondat în Penang. Această coaliție pe baze etnice este dominantă de UMNO şi opoziția principală a fost manifestată din partea Partidului Acțiunii Democratice, în majoritate chinez, şi un partid proislamic de dreapta PAS (un descendent al fostului Partid Islamic Pan-Malaez de opoziție).

POZIŢIA SPECIALĂ A MALAEZIENILOR

La fel ca şi Sri Lanka şi Fiji, populația indigenă (predominant malaieză) din Malaysia a fost vreme îndelungată subordonată economic unui grup etnic mai mic din punct de vedere numeric, în acest caz chinezii.

În afară de dominația străină asupra economiei, în 1957, atunci când a fost cucerită independența în Malaya, existau trei grupuri importante – malaezienii, puternici din punct de vedere politic, chinezii, care dominau economic, şi indienii, cu o situație ambiguă. Cu excepții minore, fiecare grup opera în enclave economice separate. În timpul perioadei coloniale, malaezienii au fost tratați ca situându-se în afara vieții comerciale şi industriale a țării...

Atunci când a fost cucerită independența, s-a accentuat şi diviziunea etnică a muncii, care s-a reflectat în inegalități

profunde în venituri, proprietatea de bunuri, calificare, şcolarizare şi standard de viaţă. În contextul politicii aplicate după cucerirea independenţei, au crescut temerile adânc înrădăcinte privitoare la violarea de către chinezi a drepturilor malaeziene şi cele ale chinezilor faţă de libertatea lor economică din partea malaezilor[1184].

Din 1957, constituţia malaieză a recunoscut poziţia specială a populaţiei bumiputra (indigene). Articolul 153 stabileşte că şeful statului va proteja poziţia specială a malaezilor şi nativilor din statele Sabah şi Sarawak şi interesele legitime ale celorlalte comunităţi. Membrii acestor grupuri au rezervat acestora poziţii „rezonabile" în administraţia publică, le-au acordat burse, alte privilegii educaţionale sau de instruire şi facilităţi speciale acordate de guvernul federal, precum şi licenţe sau permise de afaceri. Cu toate acestea, o persoană nu poate fi lipsită de o poziţie pe care o deţine deja, de un permis sau de un alt privilegiu.

Pământul

Articolul 89 din constituţie subliniază păstrarea pământului deţinut de malaezieni înainte de câştigarea independenţei, în conformitate cu legile existente. Statul poate, de asemenea, să deţină pământuri suplimentare în regiunile subdezvoltate sau necultivate rezervate pentru stabilirea malaezilor sau a altor populaţii. Legea care a creat rezervaţia înainte de câştigarea independenţei poate fi amendată numai în urma unui proces foarte dificil, care cere voturile a două treimi din numărul total de membri ai adunărilor legislative ale statului şi o rezoluţie a fiecărei Camere a Parlamentului obţinută printr-o majoritate de două treimi.

Limba

Limba malaieză este recunoscută prin constituție ca limbă națională a Malaysiei, dar este garantată folosirea oricărei alte limbi în procesul predării sau învățării (dar nu şi în scopuri oficiale). Engleza poate fi folosită în domeniul legislativului şi în curțile de justiție, dacă Parlamentul nu are o altă propunere. Deşi în Sabah şi Sarawak există o prevedere specială privitoare la uzul limbii engleze şi al limbilor materne, pentru limba chineză nu s-au înregistrat prevederi similare în afară de garanția generală privind folosirea liberă a limbii.

Deciziile guvernamentale recente sugerează că în Malaysia se dezvoltă un nou naționalism lingvistic în detrimentul grupărilor non-malaeziene. În iunie 1987 guvernul a specificat că revizuieşte Legea Educației Naționale cu intenția de a da întâietate limbii malaieziene. Deşi limba malaieză a fost prima limbă în care s-au ținut cursurile de la Universitatea din Malaya o perioadă de timp, în 1987 Universitatea a cerut ca şi acele cursuri opționale din departamentele de studii englez, chinez şi indian să fie predate în limba malaieză. În august 1987, oficialitățile din Jahore Bahru au decretat că indicatoarele afişate la festivalurile locale trebuiau să includă şi cuvinte în limba malaieză în plus față de celelalte limbi.

Religia

Islamismul este religie de stat dar este garantată libertatea individuală a religiei. Articolul 11 (4) din constituție face

distincția dintre „a profesa şi a practica” şi „a propaga” o religie; propaganda religioasă poate să fie restrânsă de stat sau de legile federale, dacă se încearcă prozelitismul printre membrii comunității musulmane. Într-o decizie contraversată luată în 1987, Universitatea Tehnologică din Malaysia a cerut tuturor studenților să poarte o pălărie tradițională malaeză songkok în timpul ceremoniilor oficiale; studenții chinezi au protestat, spunând că purtarea acelui acoperământ pe cap avea implicații religioase musulmane[11][85].

POLITICA APLICATĂ DUPĂ 1969

Absența unor limite temporale în exercitarea prevederilor speciale a fost criticată de politicienii non-malaezieni, afirmând că acest lucru reprezenta un avantaj permanent pentru malaezieni. În acelaşi timp, la baza ciocnirilor din 1969 s-au aflat temerile şi insatisfacția malaezienilor față de progresul economic. Într-o lucrare controversată apărută în 1970, scrisă de Mahathir bin Mohamad, primul ministru al Malaysiei din 1981, a apărut descrierea protecțiilor sporite, care urmau să fie acordate malaezienilor.

Înlăturarea tuturor protecțiilor îi va supune pe malaezieni unor legi primitive care le permit să supraviețuiască numai celor mai puternici.

Malaysia are acum prea mulți cetățeni care nu sunt malaezieni care îi pot domina pe malaezieni în momentul în care protecțiile ar fi înlăturate. Sugestia frecventă că singura modalitate de a-i ajuta pe malaezieni este să îi laşi să se

lupte singuri, nu poate fi luată în considerație cu seriozitate. Răspunsul se află undeva la mijloc, într-un soi de „protecție constructivă” elaborată după un studiu amănunțit al efectelor eredității şi mediului. Până când se va face aceasta, efectul dăunător al eredității şi al mediului va continua să aibă un efect puternic asupra malaezienilor[1186].

Guvernul a stabilit că principalele cauze ale revoltelor din 1969 au fost 1. nemulțumirea şi teama încurajate de schimbarea prevederilor constituționale referitoare la malaezieni; 2. creşterea deosebirilor economice între malaezieni şi non-malaezieni în pofida „poziției speciale” a primilor, ceea ce a provocat resentimente şi în ultimă instanță a dat naştere violenței îndreptate împotriva comunității chineze şi, într-o mai mică măsură, comunității indiene.

Răspunsul la această problemă a fost limitarea anumitor tipuri de dezbateri politice, inițial printr-o Ordonanță pentru starea de necesitate şi ulterior printr-un amendament constituțional. Articolul 10 a fost amendat pentru a permite legilor (ulterior adoptate) „să interzică punerea în discuție a oricărei probleme, drept, statut, poziție, privilegiu, suveranitate sau prerogative” stabilite sau protejate prin prevederi constituționale referitoare la cetățenie, limbă, poziție specială a malaezienilor sau suveranitatea conducătorilor statului. Nici un amendament la oricare dintre prevederile mai sus menționate ale constituției nu poate fi aprobat fără consimțământul Conferinței Conducătorilor, o adunare formată din şefii a 9 state malaeziene.

Guvernul a adoptat o „Nouă Politică Economică” (NEP) pentru a stimula dezvoltarea şi a amplifica participarea malaezienilor în procesul economic[1187]. Cele două ţeluri ale NEP au fost să reducă şi să eradicheze în cele din urmă sărăcia în toate grupările rasiale, prin ridicarea nivelului venitului şi creşterea ratei de angajare şi să restructureze societatea malaeziană pentru a corecta dezechilibrele economice prin creşterea participăm şi a numărului de proprietăţi ale malaezienilor. Noua Politică Economică a încercat să creeze o comunitate industrială şi comercială malaeziană (cu obiectivul ca bumiputra să aibă drept de posesiune asupra a 30% din industria şi comerţul total al ţării), să modernizeze viaţa în mediul rural şi să încurajeze dezvoltarea în toate activităţile urbane. În contextul unei economii în expansiune rapidă, aceste ţeluri urmau să fie îndeplinite, fără ca vreun grup să fie lipsit de posesiunile sale.

NEP a fost implementată în primul rând prin implicarea sporită a guvernului în economie şi creşterea economică impresionantă din Malaysia din anii ’70 „a făcut posibilă redistribuirea de către stat a veniturilor şi restructurarea economiei, fără a apela în mod deschis la măsuri discriminatorii împotriva unui grup etnic sau a altuia”[1188]. Cota parte din industrie a malaezienilor a crescut, deşi s-a pus problema dacă dezvoltarea conform NEP va reduce, de fapt, tensiunile etnice.

Din toate datele disponibile se poate trage concluzia că progresul politicii NEP privitor la locurile de muncă este pe drumul cel bun. Totuşi, la o privire mai atentă, nu putem fi siguri că aparenţele nu înşeală....

Deşi (generația care a fost angajată în primul rând prin intervenția guvernului),... poate fi o strategie defensivă pe termen scurt... există pericolul ca această comunitate indigenă să nu mai aibă nevoie, în fața protecției guvernamentale sporite, să promoveze în mod constant şi să intre în competiție cu alte segmente ale populației[1189].

Haosul economic a fost mai mic decât a prezis inițial guvernul. Indienii, în special, au fost forțați să-şi părăsească funcțiile publice deținute, prin intermediul politicii promalaeze şi nu au putut să intre în competiție comercială cu chinezii şi, în felul acesta, au pierdut teren față de ambele grupuri.

OBSERVAȚII

Grupurile etnice din Malaysia sunt atât de amestecate încât „autonomia" politică pe bază teritorială n-a fost niciodată considerată o opțiune. Guvernul dominat de malaezieni a adoptat o serie de măsuri pozitive pentru a redresa echilibrul economic, care în mod tradițional îi favorizase pe chinezi şi pe indieni. Drept rezultat, etnicitatea a devenit factorul cel mai semnificativ în viețile oamenilor. Guvernul Frontului Național aflat la putere este mai degrabă o coaliție de partide politice înființate pe baze etnice, decât un partid non-etnic sau panetnic.

Atâta vreme cât Malaysia s-a bucurat de o economie aflată în expansiune rapidă, încercarea de a îi favoriza pe malaezieni fără a comite vreo discriminare împotriva intereselor altor grupuri etnice a fost încununată de succes.

Cu toate acestea, deşi Frontul rămâne o forță puternică, asupra lui se exercita presiuni crescânde în probleme economice, politice şi ideologice.

Din punct de vedere economic, perioada de redresare din anii ’70 a luat sfârşit. În multe privințe, încercările de a ridica poziția relativă a malaezienilor au fost încununate de succes, deşi aceste încercări au amplificat tensiunile etnice în loc să le diminueze. De exemplu, compoziția forțelor armate şi de poliție a crescut de la 70% malaezieni în 1969-1970, la 86% malaezieni în 1979-1980; în procesul de educație superioară procentul de etnici bumiputra a crescut de la 53,3% în 1970, la 73,4% în 1980[11][90]. Faptul că ei domină în două domenii extraordinar de sensibile ar putea să diminueze țelul egalității proclamate de malaezieni. Au apărut noi presiuni etnice datorită prezenței a 300.000 de emigranți ilegali din Indonezia în statul Jahore.

NEP a intrat în centrul atenției şi datorită faptului că a creat o mică clasă capitalistă malaieză, înstărită, dar a eşuat în reducerea sărăciei maselor de malaezieni.

Politica NEP-ului a făcut puțin pentru a reduce inegalitățile de venit atât între grupurile etnice, cât şi în cadrul aceluiaşi grup. Incidența sărăciei a scăzut, în mod special în straturile cele mai sărace ale societății, dar țara are un drum lung de făcut pentru a reduce treptat şi a eradica sărăcia... Accentuând diferențele etnice între rase, politica NEP-ului a încercat să aducă beneficii şi privilegii malaezilor, indiferent dacă ei erau săraci sau nu, lipsind de ajutor membrii altor grupuri etnice, chiar dacă aceştia erau săraci şi aveau nevoie de ajutor... Astfel există pericolul ca

politica NEP-ului să reuşească în scurt timp să-şi atingă ţelul de 130% [sic] proprietari şi îmbogăţiţi din etnia bumiputra în sectoarele moderne ale economiei, în timp ce va eşua în politica pe termen lung de realizare a economiei interetnice şi a unităţii naţionale[1191].

Din punct de vedere politic, Frontul Naţional a fost învinuit de multe acuzaţii de corupţie; în 1986, de exemplu, liderul Asociaţiei Chino-Malaeze a fost acuzat în Singapore de fraudă la bursă. În plus, există restricţii asupra activităţii politice şi mulţi opozanţi politici resimt dominaţia politică totală a Frontului Naţional (care se bucură de o majoritate de două treimi în parlament şi poate amenda constituţia când doreşte). În 1986, Frontul Naţional a câştigat 148 din 177 de locuri în Camera Reprezentanţilor.

Malaysia a rămas din punct de vedere tehnic sub stare de urgenţă din 1969; detenţia administrativă este permisă conform Actului de Securitate Internă din 1960 şi limitele garantării proceselor corecte se află (din 1975) în Regulamentele de bază privind siguranţa proceselor (Amendament)[1192]. Aceste derogări şi altele de la procedura juridică normală sunt justificate ca fiind necesare pentru a combate rebelii comunişti (care acţionează uneori în zonele de graniţă, dar nu au prezentat o ameninţare serioasă de la marea răscoală de la sfârşitul anilor 1940 şi începutul anilor ’50), pe traficanţii de droguri şi pentru a menţine armonia în comunitate.

Din punct de vedere ideologic, guvernul de azi se află sub influenţa fundamentaliştilor islamici, dintre care mulţi sprijină partidul de opoziţie PAS. Totuşi, activismul religios

în creştere nu s-a transformat într-un sprijin politic larg şi mulți activişti musulmani au fost cooptați în guvernul Mahathir[1193]. O mişcare militantă islamică puternică ar putea mări temerile comunităților chineză şi indiană. Totuşi, recentele manifestații ale naționalismului malay în domeniile limbii şi educației, două zone sensibile pentru orice minoritate, sunt neliniştitoare. În fața tensiunilor crescânde în cadrul UMNO şi a resentimentului chinezesc față de politica în favoarea limbii malay, guvernul a închis câțiva lideri chinezi ai opoziției şi alți critici, fără proces, în 1987 şi tensiunile etnice s-au ridicat la cel mai înalt nivel din 1969.

Grupările etnice din Malaysia au fost domolite cu succes din 1969 până la mijlocul anilor ’80 printr-o combinație dificilă de amplificare a etnicității şi de toleranță în acelaşi timp. Încercările de a impune cultura majorității asupra minorităților, de exemplu, în Sri Lanka şi Sudan, au dus la conflicte mai grave şi nu putem decât spera că recentele încercări de dominare malay şi de intoleranță nu vor conduce Malaysia la o soartă similară.

Dificultățile de a menține un stat echilibrat etnic printr-un sistem formal de preferințe etnice şi prin divizarea puterii politice sunt demonstrate în Cipru, Liban şi mai recent în Fiji. Când aceste diferențe există şi este imposibil să împărți structurile comunității autonome pentru a da fiecărui grup etnic acces la puterea politică, versiunea Malaysiană a statului cu partid unic este o opțiune care va continua să fie atrăgătoare – atât timp cât un ataşament sincer față de pluralismul politic, în contextul dominației politice malay, nu va conduce la cereri extremiste pentru exclusivitatea etniei malay.

Partea a IV-a

Capitolul 19 : CONCLUZII

O mare parte a istoriei s-a referit la eforturile făcute de cei fără putere în scopul de a impune un mai mare control asupra propriilor lor destine. Desemnarea ca „minoritate” sau „majoritate” are un sens minor în aceste lupte, deoarece teritoriul în care se găsesc forțele dizidente sau antistatale este în general definit (de către acestea) într-o manieră care garantează că principiul „conducerii de către majoritate” poate fi folosit pentru a justifica faptul că ei resping autoritățile aflate la guvernare[1194]. În secolul al XIX-lea acele grupuri care au fost recunoscute pe plan internațional ca noi state au devenit majorități; aspiranții care nu au avut succes în obținerea statalității au rămas minorități.

În secolul al XX-lea s-a manifestat un mare interes față de „edificarea națiunii”, dar o privire mai atentă asupra istoriei recente ne-ar arăta că națiunile sunt distruse (sau cel puțin micşorate) de state. Amploarea imperiilor – de la cel Egiptean, Grec sau Roman până la cel Britanic, Francez, Otoman sau Rus –, a reflectat teoriile politice şi legale care au separat etnicitatea, religia şi „națiunea” de autoritatea guvernului. Deşi guvernele imperiilor au fost deseori legate de o anumită cultură, imperiile care nu au fost formate prin colonizare nu au căutat întotdeauna să impună altceva

decât controlul politic sau economic asupra supuşilor lor (cu excepţia încercărilor făcute de misionari, de a-i converti religios).

Identificarea „statului" cu „naţiunea" la sfârşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului al XX-lea a modificat dramatic soarta imperiilor. Deoarece democraţia şi teoria contractului social au devenit elementele centrale ale conceptelor europene de guvernare, statul multietnic a devenit mult mai greu de susţinut. Statele în devenire au folosit omogenizarea etnică sau lingvistică pentru a-şi justifica separarea de imperiul căruia îi fuseseră supuse ca şi pentru a da legitimitate expansiunii teritoriale. Imperiile învecinate, ca de exemplu Imperiul Otoman şi cel Austro-Ungar, s-au dezintegrat datorită presiunilor exercitate de naţionalismul etnic (ajutat şi instigat de puterile rivale), deşi noile imperii de peste mări pot fi justificate numai prin referire la acele popoare ale căror niveluri de dezvoltare nu le îndreptăţesc, în opinia europenilor, să-şi afirme „statalitatea" împotriva dominaţiei europene.

După cum a fost remarcat în capitolul 3, autodeterminarea „naţională" caracteristică secolului al XIX-lea a dat naştere autodeterminării „teritoriale" din secolul al XX-lea. Noile state erau conştiente de puterea apelurilor la autodeterminarea „naţională" şi menţinerea integrităţii teritoriale – indiferent cât de artificială este – a fost întărită prin respingerea generală a drepturilor minorităţilor. În unele cazuri, „naţionalismul" noului stat a fost ideologic; în alte cazuri, încercările de a transforma cultura majoritară sau dominantă în cea a statului ca întreg au fost compatibile cu eforturile similare din Europa postbelică. Asimilarea forţată a grupurilor minoritare şi a popoarelor

indigene a fost politică de stat atât în țările dezvoltate, cât şi în cele în curs de dezvoltare, întrucât centralizarea puterii statului a devenit o particularitate a puterii politice în anii ’50 şi ’60.

Cu toate acestea „dacă nu au existat limite logice, filosofice sau sociologice ale naționalismului, atunci momentul în care se afirmă că procesul de eliberare națională a ajuns destul de departe este o problemă de opțiune politică”[1195]. Pentru multe minorități şi grupuri indigene, această opțiune înseamnă întoarcerea la retorica statului etnolingvistic din secolul al XIX-lea. Cu toate acestea, minoritățile şi popoarele indigene trebuie să abandoneze, de asemenea, „statul-națiune”, ca ideal, atâta vreme cât „națiunea” lor poate fi menținută. Loialitatea politică față de un stat existent nu implică în mod necesar lipsa de loialitate națională sau culturală, mai mult decât recunoaşterea diversității de către un guvern central sau majoritar generează dezbinarea sau fragmentarea.[1196]

Exercițiul deplin al autodeterminării etnice pe criterii lingvistice, religioase sau alte temeiuri de autodefinire ar proteja formele actuale de „naționalități”, „minorități” şi „popoare” indigene. Cu toate acestea, perspectiva apariției a 5000 de mici state omogene, independente, care se definesc în primul rând în termeni etnici, religioşi sau lingvistici, ar trebui să inspire atât îngrijorare, cât şi admirație. Întrucât frontierele se deplasează şi minoritățile se deplasează pentru a face loc unei „purități” mai mari, este probabil că va urma o eră a intoleranței, nu una a respectului reciproc şi a toleranței.

Unele popoare văd într-o perspectivă romantică comunitatea lor reală sau presupus ancestrală şi, în acelaşi timp, se opun prejudecăţii etnice şi doresc să fie corecte faţă de toate celelalte popoare. Dar nu se poate merge pe ambele căi. Mica comunitate confortabilă era într-adevăr etnocentrică şi dacă doreşti să o iubeşti şi să o perpetuezi aşa cum era cu adevărat, prejudiciul cauzat străinilor trebuia să constituie o parte a acestei „afaceri" romantice. Problema naziştilor a fost aceea că ei erau prea consecvenţi asupra acestui aspect.[11]97

Autodeterminarea nu dă dreptul majorităţii să-şi impună voinţa într-un mod în care drepturile celorlalţi să fie violate – şi acest lucru este adevărat şi dacă această societate este una modernă, seculară, pluralistă, care forţează asimilarea minorităţilor şi încorporarea popoarelor indigene sau dacă este o societate tradiţională, omogenă care caută să excludă minorităţi diferite şi disidente sub paravanul purităţii naţionale, etnice sau religioase. Indivizii şi minorităţile vor continua să existe indiferent de grija cu care sunt trasate graniţele şi forţarea individului să se conformeze concepţiei majorităţii că societatea este perfectă, este un fapt la fel de inadmisibil ca şi distrugerea aşa numitelor societăţi „înapoiate" de către invadatorii dominanţi.

Totuşi pericolele potenţiale ale unităţii etnice în combinaţie cu puterea unui stat n-ar trebui să conducă la respingerea legitimităţii sau importanţei de a răspunde la nevoile profunde de identitate sau de demnitate ale grupului. Accentul modern, în special din partea statelor vestice, pus pe individ, a subevaluat şi deseori a subminat importanţa fundamentală a grupului, şi menţinerea societăţilor mai mici, mai omogene (spre deosebire de crearea statelor mici, omogene) este un ţel al guvernelor centrale ale statelor.[11]98

La baza vieții politice se află conflictul, dar nu orice conflict între minoritate şi majoritate, în care problema unei forme de autonomie a fost însoțită de violență. „Problema nu este de ce există diferențe (în dezvoltarea relativă a diferitelor grupuri etnice) – succesele şi eşecurile au multe motive – ci cum răspund popoarele şi guvernele lor la aceste diferențe, şi temerile şi pretențiile care le însoțesc.”[11][99] O caracteristică comună a acestor conflicte etnice care a condus la violențe grave este violarea drepturilor fundamentale ale omului.

Violările drepturilor omului nu sunt nici constante, nici uniforme şi deseori sunt mai responsabile pentru exacerbarea conflictelor existente, decât pentru crearea unor divizări care nu au existat până atunci. Aceste violări escaladează deseori diferențele politice sau economice şi le transformă în conflicte deschise, violente. Printre studiile importante de caz examinate în această lucrare, câteva prezintă situații de violări evidente ale drepturilor omului, de exemplu, discriminarea flagrantă comisă împotriva catolicilor nord irlandezi în asigurarea locuințelor şi slujbelor şi negarea dreptului de a vorbi limba kurdă în mod liber sau de a te referi la propria-ți persoană ca fiind de naționalitate kurdă în Turcia. În acelaşi timp, terorismul de gherilă sau cel comis de minorități şi crimele conduc la escaladarea conflictelor (de obicei în mod deliberat), deşi majoritatea acestor incidente survin numai atunci când violența statului a atins un nivel relativ înalt.

Colonialismul a influențat multe conflicte etnice, întrucât politica colonială a exacerbat diviziunile etnice existente şi a introdus minorități noi în teritorii care anterior fuseseră omogene. Deşi puterile coloniale au încercat într-0 oarecare măsură să transforme societățile africane şi asiatice vag

organizate în structuri mai apropiate „statului” occidental, nu s-a manifestat interesul de a dezvolta printre cei colonizați un simț al naționalității (deşi opoziția manifestată față de conducerea colonială a devenit un punct de unire a forțelor popoarelor aflate între granițele coloniale)[1200]. Într-adevăr, sublinierea diviziunilor tribale a făcut parte deseori din politica clasică divide et impera a tuturor colonişştilor europeni.

Cu toate acestea, colonialismul a provocat rareori conflicte etnice acolo unde nu existaseră anterior (cu câteva excepții, acolo unde au fost importați muncitori străini într-o societate inițial omogenă sau acolo unde granițele sau politica colonială au dat naştere conflictelor între grupuri care anterior avuseseră contacte sporadice). Istoria europeană oferă numeroase exemple care arată că colonialismul nu este un ingredient necesar care să ducă la izbucnirea unui conflict religios sau etnic violent.

Intervenția din exterior este, de asemenea, un factor al multor conflicte contemporane şi, deseori, este căutată de dizidenți sau de către grupurile minoritare interesate. Deşi intervenția poate influența în mare măsură (sau chiar determina) rezultatul luptelor în favoarea autonomiei, mult mai frecvent a reprimat decât a încurajat mişcările minoritare sau secesioniste. „Încetarea focului, armistițiile sau concesiunile făcute autonomiei sau secesiunii reprezintă efecte frecvente ale implicării internaționale în favoarea separatişştilor... Optând pentru ajutorul extern, secesionişştii riscă să piardă controlul asupra destinelor lor în favoarea statelor care au obiective diferite, deseori mult mai limitate.”[1201]

Intervenția externă deseori permite ca teritoriul să fie folosit ca un refugiu sigur pentru grupurile de dizidenți, de a oferi arme sau de a antrena forțele de gherilă, iar destabilizarea relativă a unui stat vecin sau rival poate fi bine privită de către statul care sprijină minoritatea. Minoritățile care sunt legate etnic de un stat vecin pot primi ajutorul din partea acelui stat, dar intervenția activă în favoarea minorității, ca cea a Turciei în Cipru, a Statelor Unite în Nicaragua sau a Indiei în Bangladesh este destul de rară.

Acolo unde este prezent sprijinul din exterior, legitimitatea pretenției minorității poate să fie alterată de suspiciuni, în sensul că doleanțele minorității sunt pur şi simplu folosite drept un mijloc de manevră în luptele geopolitice mai importante.

Intervenția internațională, opusă intervenției extranaționale, poate conține promisiuni mai consistente pentru grupurile minoritare sau indigene, deşi sprijinul multilateral nu va duce la recunoaşterea dreptului la secesiune. După cum a fost subliniat în capitolul 4, încercările făcute după 1919 de a garanta drepturile minorităților prin supraveghere internațională nu sunt total ineficiente. Inițiativele contemporane luate la Națiunile Unite cu privire atât la respectarea drepturilor minorităților şi ale popoarelor indigene, cât şi la respectarea drepturilor omului în general, pot de asemenea să contribuie la o mai bună înțelegere şi o mai mare protecție a comunităților mai slabe. Multe conflicte prin înseşi natura lor implică mai multe state şi, în unele situații, implicarea sau medierea mai multor părți pot fi preferabile presiunii unui singur stat învecinat[120][2].

În acelaşi timp trebuie să fie avute în vedere limitele de persuasiune ale puterilor internaţionale – în general cea mai puternică armă pe care o deţin organismele internaţionale. Organismele interguvernamentale pentru respectarea drepturilor omului sunt neplăcut surprinse atunci când discuţia se îndreaptă către problemele de autonomie sau spre drepturile politice ale minorităţilor (deşi organismele experte ca, de exemplu, Comitetul pentru Drepturile Omului şi Comitetul pentru Eliminarea Discriminării Rasiale doresc să chestioneze statele în legătură cu tratamentul pe care îl aplică minorităţilor etnice sau de alt tip). Deseori sunt mai eficiente presiunile care se răspândesc prin mass-media internaţională şi organizaţiile non-guvernamentale, decât prin acţiunile oficiale ale organismelor interguvernamentale.

Organismele regionale se pot dovedi mai puternice, după cum statele răspund deseori mai favorabil atunci când probleme mai delicate, ca de exemplu drepturile minorităţilor, sunt discutate „en familie". Eforturile făcute de Organizaţia Statelor Africane de a fi mediatoare în problema Saharei de Vest ar trebui încurajate. Pe de altă parte, nici o ţară europeană nu a pus sub semnul întrebării tratamentul aplicat de Turcia kurzilor în conformitate cu prevederile Convenţiei Europene a Drepturilor Omului şi statele latino-americane ezită să-şi chestioneze vecinii în legătură cu drepturile indigenilor, când pe propriile lor teritorii trăiesc numeroase comunităţi indigene.

CONŢINUTUL AUTONOMIEI

Deşi fiecare situaţie este unică, conflictele în care autonomia este privită de una dintre părţi ca un element esenţial

pentru garantarea supraviețuirii sale implică câteva sau toate următoarele probleme fundamentale: limba, educația, accesul la administrația publică guvernamentală, inclusiv forțele de securitate sau de poliție şi serviciile sociale; resursele naturale şi pământul şi structurile reprezentative ale guvernului local.

Limba este, probabil, trăsătura cea mai distinctă a unei culturi. În lume există mii de limbi şi variațiile lingvistice sunt mult mai mari decât diferențele etnice, religioase, politice şi economice sau moravurile societății. Autodeterminarea, după cum s-a dezvoltat acest concept la sfârşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului al XX-lea în Europa, a fost bazată mai degrabă pe grupurile lingvistice, decât pe religie, politică sau economie.

„Realitatea este că limbile mor într-un ritm alarmant şi este de presupus că acest proces va continua."[1203] Procesul de extincție lingvistică are nenumărate cauze, de la reprimarea activă a limbilor minorităților de către stat şi până la dispariția „naturală" a limbilor prin asimilare. Printre cele mai serioase amenințări împotriva supraviețuirii limbilor minorităților se numără influența uriaşă a mass-mediei, imigrația, turismul şi caracterul internațional şi multinațional al comunicațiilor şi al economiei mondiale[1204].

Limba are nu numai o funcțiune reală de liant al culturii, dar şi un rol simbolic în comunitate sau în stat. Desemnarea unei limbi ca „oficială" sau „națională" reprezintă recunoaşterea rolului pe care îl joacă vorbitorii acelei limbi de fondatori sau parteneri esențiali în stat. Retragerea acelui statut, aşa cum s-a întâmplat în Sri

Lanka, reprezintă respingerea vizibilă şi directă a acelui rol de conlucrare.

Limba... este un simbol al dominației... Pretenția unei limbi de a dobândi un statut oficial este o cerere tipică pentru a indica clar „că anumite persoane au pretenția legitimă de a beneficia în societate de un mai mare respect, importanță sau valoare decât au alte persoane”... Întrucât cererea de a avea o singură limbă oficială reflectă dorința de a-i fi demonstrată în mod tangibil superioritatea, paritatea lingvistică este un cod transparent pentru egalitate în sens mai general[1205].

Nu s-a căzut de acord dacă dreptul minorităților „de a-şi folosi” propria limbă implică obligația statului de a sprijini folosirea limbii[1206], dar a interzice folosirea unei limbi este un lucru inadmisibil în conformitate cu normele internaționale ale Drepturilor Omului. Dreptul de a-ți folosi propria limbă a fost un aspect fundamental al garanțiilor incluse în diversele „tratate referitoare la minorități” elaborate după Primul Război Mondial; este un drept fundamental al structurilor politice din Belgia, Canada, Finlanda, India, Spania şi Iugoslavia şi este o componentă esențială a libertății de expresie şi asociere.

Chiar acolo unde limba minorității nu este destul de importantă pentru țară ca întreg, pentru a fi recunoscută în mod special prin constituție, prevederile administrative pot fi esențiale pentru funcționarea normală a guvernului. Normele Drepturilor Omului cer, de exemplu, ca procedurile juridice să fie conduse într-o limbă pe care acuzatul o înțelege (sau să fie adus un translator)[1207]. Buletinele de vot

multilingve sunt obişnuite în multe state şi serviciile sociale trebuie să fie disponibile într-o manieră inteligibilă pentru toți beneficiarii potențiali[1208].

Statele multilingve duc deseori politici lingvistice mai acceptabile decât statele bilingve. În cele din urmă, dominarea politică duce deseori la dominare lingvistică şi la respingerea egalității. Societăți diverse, ca Iugoslavia şi India, conțin segmente ale populației pentru care flexibilitatea lingvistică este privită ca un lucru de dorit. Acest lucru poate fi adevărat pentru drepturile minorităților în general, întrucât mai multe minorități din cadrul unei singure țări au mai multe motive să fie tolerante unele față de celelalte, decât are o majoritate care domină o singură minoritate[1209].

Nu există nici o formulă pentru recunoaşterea sau sprijinirea limbilor minorităților care să poată fi folosită în orice situație[1210]. Nici nu se cere, nici nu este de mare ajutor să trasezi granițe politice în conformitate cu diviziunile lingvistice, deşi o comunitate lingvistică suficient de mare poate resimți nevoia unei unități locale sau regionale, în care limba să fie recunoscută oficial.

Este dificil de determinat un echilibru între nevoile legitime ale statului de uniformitate lingvistică şi ale minorităților pentru recunoaşterea practică şi/sau simbolică a limbilor lor, iar eforturile de a ajunge la acest echilibru sunt esențiale pentru menținerea armoniei din interiorul unui stat. Ar trebui să se garanteze faptul că exclusivitatea lingvistică nu devine un vehicul de exercitare incorectă a controlului politic şi social tradițional într-o comunitate

minoritară în detrimentul membrilor (în special celor mai tineri) ai acelei minorități, care pot fi deschişi la bilingvism sau multilingvism.

Imigranții recenți, care vorbesc o altă limbă decât majoritatea, au pretenții mai reduse pentru a fi sprijiniți sau pentru a primi recunoaşterea limbii vorbite de ei decât grupurile indigene şi este legitim din partea statului să urmărească susținerea unilingvismului sau cel puțin superioritatea lingvistică a limbii majorității. Acolo unde reprimarea sau negarea drepturilor lingvistice reflectă discriminarea politică şi economică, ciocnirile etnice vor constitui întotdeauna răspunsul minorității atacate.

Educația reprezintă, alături de limbă, principalul vehicol de transmitere a culturii şi vreme îndelungată minoritățile au cerut să li se permită să înființeze şi să-şi păstreze propriile şcoli. Acest drept a fost, în general, recunoscut în tratatele despre minorități încheiate după Primul Război Mondial, dar nu se numără printre drepturile garantate minorităților în mod direct în conformitate cu articolul 27 din Convenția Asupra Drepturilor Civile şi Politice. De fapt, instrumentele contemporane ale drepturilor omului vorbesc în primul rând de dreptul la educație ca despre obligația statului de a garanta educația pe o bază universală, deşi se fac referiri şi la drepturile părinților de a fi siguri că educația copiilor lor este în conformitate cu valorile lor religioase şi morale[1211]. Convenția asupra Drepturilor Economice, Sociale şi Culturale se referă la „obligația indivizilor şi organizațiilor de a înființa şi conduce instituții de educație... care trebuie să se conformeze unor standarde minime stabilite de Stat", dar nu există obligația statului de a promova sau ajuta aceste instituții non-statale.

Disputele privitoare la educație pun accentul pe accesul la învățătură sau conținutul acesteia (sau amândouă). La nivelul școlii primare, garantarea educației în limba minorității și într-o manieră conformă cu tradițiile locale este preocuparea majoră a multora dintre comunitățile minoritare; controlul exercitat asupra conținutului programelor și a personalului didactic este esențial pentru grupurile indigene și de alte tipuri a căror cultură diferă de cea a societății dominante. Statul privește sistemul educațional ca principalul mijloc de propagare a valorilor sale și este puțin probabil că va acorda controlul exclusiv asupra educației unei entități non-statale.

Politicile educaționale pot provoca divizări chiar în cadrul unui grup majoritar și minoritățile nu sunt imune la dezacordurile născute din conținutul educației[1212]. Cu toate acestea, în conflictele în care educația este singurul domeniu în care este căutată autonomia în comunitatea minoritară, ar trebui să existe un consens în aceea că un control local sporit asupra direcționării și personalului din școli este o problemă esențială. În multe cazuri, acest lucru nu exclude în mod necesar o componentă „statală" ca parte a programelor de învățământ (ca de exemplu cerința ca limba sau istoria majorității să fie predate în școli), dar stabilirea priorităților educaționale rămâne în continuare în mâinile comunității sau regiunii autonome[1213].

Accesul la învățământul superior este deseori legat de probleme de limbă și non-discriminare și este văzut mai degrabă ca o reflectare a ocaziilor pe care le au comunitățile de a participa la viața societății dominante, decât ca o problemă în sine și despre sine. Conflictele apar deseori datorită adoptării unor politici preferențiale care favorizează

un grup presupus dezavantajat, mai mult decât datorită discriminării directe împotriva unui anumit grup[1214].

În special în țările dezvoltate accesul la administrația publică şi socială guvernamentală este o problemă fundamentală, care determină influența economică, socială şi politică a membrilor grupurilor minoritare. Guvernul este deseori cel care face angajările (dacă nu singurul) şi angajarea preferențială sau alte politici economice sunt cu uşurință administrate prin intervenția guvernului. Apar frecvent probleme legate de nediscriminare versus politica preferențială; cele dintâi pot fi exercitate indirect prin limbă sau educație, cerințe pe care membrii minorității nu le pot satisface.

Discriminarea direcționată sau tolerată de stat – şi discriminarea în folosirea forței de muncă este una dintre cele mai vizibile manifestări – este unul dintre factorii divizanți în relațiile dintre minoritate şi majoritate. În cel mai bun caz, statul trebuie văzut ca un arbitru imparțial al politicilor guvernamentale de bază, „deținătorul contradicțiilor şi cel care controlează conflictul.[1215] Dacă minoritățile sunt excluse în mod deliberat din procesul de elaborare a deciziilor guvernamentale la nivel administrativ, ele pot concluziona în mod legitim că procesul politic este părtinitor. Această favorizare care este percepută în prevederile serviciilor guvernamentale este principala cauza de conflict etnic; acolo unde guvernul excesiv de centralizat este reprezentat într-o regiune distinctă din punct de vedere etnic sau cultural de „străini”, se dezvoltă un puternic resentiment local. În aceste situații pare esențială o anumită formă a politicii preferențiale de încurajare a angajării

rezidenților locali (pe criterii geografice mai degrabă, decât etnice sau lingvistice).

Desigur „discriminarea” în distribuirea serviciilor guvernamentale, a beneficiilor şi folosirea forţei de muncă este cu siguranță recompensa căutată de partidele politice.

Atunci când se face apel la electorat în termeni etnici, când se lansează către guvern cerințe etnice şi când este amplificată influența elementelor şovine din fiecare grup, partidele care încep prin a reflecta pur şi simplu diviziunile etnice ajung să le adâncească şi să le extindă... Deoarece partidul aspiră să controleze statul şi în politica ce poate conduce la conflicte grupurile etnice încearcă excluderea celorlalți de la deținerea şi exercitarea puterii statale, apariția partidelor etnice este parte integrantă a luptei politice[121][6].

Identificarea statului cu un singur grup etnic în detrimentul altor grupuri etnice şi/sau unor regiuni periferice face ca respectarea drepturilor fundamentale ale omului să fie esențială. Libertatea de expresie şi asociere şi principiul non-discriminării nu pot preîntâmpina dominația nejustificată a mecanismului statal de către un singur grup, dar violarea acestora duce la amplificarea şi nu la diminuarea conflictului.

Dacă conflictul şi violența iau amploare, discriminarea comisă de autoritățile centrale se intensifică, deoarece membrii minorității sunt considerați în mod potențial neloiali. Minoritățile sunt, de obicei, slab reprezentate în

forțele de poliție şi securitate şi numărul lor redus în timp de criză vor întări, din perspectiva minorității, imaginea forțelor de securitate ale statului ca o armă etnică sau sectară, nu ca arbitru imparțial al legii. Pe măsură ce conflictul se înrăutățeşte, extremiştii minoritari îi consideră pe cei care continuă să se afle în slujba statului ca trădători ai cauzei minorității şi asasinatele şi intimidările vor contribui la modificarea naturii instituțiilor statului.

Dezechilibrul rezultat la nivelul angajaților statului şi al forțelor de securitate face ca şi aspectele tehnice ale rezolvării conflictului să fie mai complicate. De exemplu poliția şi/sau armata din Irlanda de Nord, Sri Lanka, Fiji, Spania şi Malaysia sunt compuse din membrii unui singur grup; în Africa este, de asemenea, obişnuită dominația exercitată de un singur grup tribal. Într-o atare situație, în special acolo unde violența a dat naştere la temeri fondate din partea membrilor minorității pentru propria lor securitate personală, absența unei forțe polițieneşti neutre poate fi un blocaj în încercările de negociere a unei reglementări. Dezechilibrul etnic şi neîncrederea care rezultă de aici sunt reflectate în mod obişnuit de cererile de control regional sau autonom asupra poliției locale la fel ca şi asupra folosirii forțelor de securitate ale statului din regiunile autonome.

Pământul este fundamentul propriu şi sugestiv al statului şi al fiecărei comunități care aspiră la autonomie politică. Deşi exercitarea anumitor forme de jurisdicție sau autonomie personală în domeniul religios şi al statutului civil nu necesită o bază teritorială, gama largă de atribuții de autonomie discutate în această lucrare ia în considerație o populație minoritară care este suficient de numeroasă,

concentrată şi (sau) izolată față de societatea dominantă, astfel încât să poată fi realizat un teritoriu autonom.

Controlul asupra teritoriului este esențial pentru crearea unor organisme ale guvernului local sau regional şi este un factor important în termeni de dezvoltare sau viabilitate economică, dar aspectul simbolic de a-ți controla „ținutul de baştină" este motivația principală care se află la baza cererii de a avea un teritoriu autonom. În acelaşi timp, integritatea teritorială a statului are un statut mitic, deseori inseparabil de cel al autodeterminării.

Mai puțin rațională este dorința de a pune semnul egalului între integritatea teritorială şi o formă centralizată sau unitară de guvernare. Este, cu siguranță, posibil ca accentul pus de guvern pe integritatea teritorială să fie pur şi simplu o perdea de fum care să acopere faptul că nu doreşte să împartă puterea politică; spectrul secesiunii şi al dezintegrării geografice este un simbol mult mai puternic în jurul căruia se concentrează sprijinul, mai degrabă decât „amenințarea" descentralizării administrației, controlului local asupra poliției şi chiar delegarea de putere la nivel regional. Cu toate acestea, nu putem avea dubii privitor la faptul că statele federale sau asociate sau acelea în care atribuții semnificative au fost delegate guvernelor locale, sunt mai puțin suverane sau stabile decât statele unitare; de fapt, reversul este acela care poate fi adevărat.

Teritoriul este văzut ca principal garant al celor două necesități umane fundamentale, identitatea şi securitatea[1217]. Teritoriul sau pământul ca forță identificatoare este un concept complex şi este dificil să

facem distincția între organizația sociopolitică care controlează în teritoriu şi teritoriul în sine. Aici se află distincția fundamentală între popoarele indigene şi alte popoare, întrucât primele au o legătură mult mai profundă, mai spirituală cu pământurile lor tradiționale decât alte grupuri[1218].

Nu ar fi corect să afirmăm că lipsa legăturilor spirituale față de „pământ" micşorează în mod necesar ataşamentul unui popor față de o anumită porțiune de pământ. Fără a pune în discuție natura unică a relațiilor tradiționale ale indigenilor cu pământul (termen care a fost deosebit de „teritoriul" geopolitic), se poate de asemenea remarca că legătura psihologică între oameni şi pământul strămoşilor lor este deseori subevaluată, atât de aceia care au o legătură mai spirituală cu pământul, cât şi de aceia care sunt produse ale culturilor moderne, cosmopolite. De exemplu, ataşamentul creştinilor, evreilor şi musulmanilor față de Ierusalim şi alte locuri istorice şi religioase din Orientul Mijlociu şi chiar al englezilor față de insula pe care au locuit-o de secole, nu se poate include în purul obicei sau în identitatea „statală"[1219].

Necesitatea de a deține un teritoriu în scopul asigurării securității fizice reprezintă o necesitate universală a grupurilor amenințate. Nevoia manifestată de armeni şi evrei de a deține teritoriile respective (mai importante decât un stat) pentru a preîntâmpina un viitor genocid este un exemplu evident al reacției unei comunități care-şi vede amenințată supraviețuirea. Acolo unde membrii unor grupuri minoritare sunt dispersați pe cuprinsul unui stat (de exemplu populația sikh din India şi tamilii din Sri Lanka), atacurile asupra acestor membri dispersați, dislocarea ulterioară şi mişcările de populație intensifică

necesitatea de a deține un teritoriu bine definit în care membrii comunității să se simtă în siguranță din punct de vedere fizic.

Violarea gravă a drepturilor omului, creează, de obicei, problema unei minorități şi nu este întotdeauna prezentă în primele stadii ale unui conflict început pentru a deține o anumită bază teritorială sau o țară. Ciocnirile etnice în care victimele sunt membri ai minorității, invadarea pământurilor indigenilor de către forțele de securitate sau de către colonişti înarmați sau chiar incursiunile paşnice întreprinse de comunitatea dominantă, toate acestea dau naştere la cerințele de control asupra teritoriului, care trec dincolo de participarea politică sau economică din cadrul actului politic.

Controlul asupra resurselor naturale este o problemă complexă şi, în multe cazuri, este mai legat de aviditatea modernă (sau învechită), decât de menținerea culturii sau de afirmarea „drepturilor" în sensul lor tradițional. Multe state care recunosc diverse forme de autonomie teritorială sau care doresc să aibă drepturi de proprietate privată privesc resursele subsolului (sau oceanului sau râului) ca parte a patrimoniului statului, care urmează să fie exploatate în maniera în care guvernul central consideră că este cel mai potrivit pentru interesul dezvoltării economice a statului.

În cazul resurselor minerale sau a altor resurse ale subsolului care trebuie să fie extrase înainte de a putea fi folosite, este dificil să recunoaştem existența unui ataşament cultural față de aceste resurse. Frecvent se

manifestă o opoziție intensă față de planurile guvernului central de dezvoltare a resurselor naturale neexploatate, aceste planuri reprezentând proiecte hidroelectrice, tăierea pădurilor, mineritul sau forajul. În unele cazuri, o asemenea exploatare poate constitui cel mai recent exemplu de discriminare în domeniul dezvoltării economice (din perspectiva minorității sau cea regională), în alte cazuri, o poziție regională fermă cu privire la deținerea resurselor naturale poate fi considerată ca o încercare normală întreprinsă de orice comunitate de a se asigura că primeşte o parte semnificativă din profitul economic. În toate cazurile, exploatarea resurselor naturale întăreşte conflictele între comunitățile locale/regionale şi autoritățile centrale, chiar în cazurile în care statul manifestă o identitate puternică; acolo unde există loialități deja divizate nu va fi surprinzător că divizările etnice, religioase sau de altă natură care coincid cu zonele geografice vor fi reîntărite.

Cele mai multe dispute asupra resurselor naturale sunt pur şi simplu exemple ale nenumăratelor conflicte pe care sistemele politice sunt destinate să le rezolve, dar unele reflectă antagonisme profunde care conduc la cererea de autonomie. Dacă cei afectați în mod direct de un proiect de dezvoltare nu au fost implicați într-o măsură semnificativă în decizia privitoare la necesitatea utilizării acestor resurse şi la modalitatea în care se va face acest lucru, vor fi reîntărite sentimentele de izolare sau de lipsă de importanță a celor care trăiesc în zonele periferice ale unui stat din ce în ce mai centralizat. Această lipsă de implicare locală în proiectele de dezvoltare economică (inclusiv cele referitoare la resursele naturale) a determinat interesul internațional în ceea ce priveşte „participarea populară" la elaborarea deciziilor[122][0].

Trebuie făcută o distincție între distribuirea veniturilor rezultate din exploatarea resurselor naturale şi impactul fizic al exploatării asupra comunităților implicate. În acest context se pot identifica anumite pericole pentru comunităţile indigene: noi descoperiri de resurse economice neexplorate apar în regiuni periferice sau relativ nepopulate, care sunt chiar acele regiuni în care locuiesc populațiile indigene tradiționale. Deoarece popoarelor indigene sunt deseori lipsite de putere din punct de vedere politic, interesele lor vor fi ori ignorate, ori nu li se va da ascultare de promotorii dezvoltării, care vor beneficia de o exploatare nelimitată.

Relațiile între popoarele indigene şi mediul lor fizic sugerează faptul că deciziile privitoare la exploatarea resurselor trebuie să respecte imperativele societăților indigene a căror viață socială şi culturală, ca şi bunăstare economică, depind de acel mediu. Recunoaşterea faptului că exploatarea resurselor naturale de pe pământurile indigenilor poate fi realizată numai prin acordul comun dintre societatea indigenă şi guvernul central va garanta faptul că aceste culturi indigene nu vor ceda în mod automat, aşa cum este cazul în prezent, aşa-numitelor imperative economice ale statului. În acelaşi timp, folosirea comună a resurselor naturale reflectă realitatea faptului că puține state vor abandona pretențiile lor față de aceste resurse naturale pe care ei şi le asumă, nu numai împotriva popoarelor indigene, ci şi asupra altor state şi întreprinderi private.

Crearea de structuri reprezentative guvernamentale locale este cea mai importantă dintre cererile de autonomie deşi, în special în statele mici, reprezentarea efectivă la nivel statal

sau național poate fi un țel mult mai important. Tocmai pentru că nu este necesar ca analizele politice „să încurajeze distincțiile foarte precise între un grup etnic, națiune, naționalitate, popor, trib şi altele din această categorie”[1221], nu este nici intenția prezentei lucrări de a cataloga diversele tipuri de sisteme constituționale unitare, în care puterea a fost delegată, sisteme federale, cvasifederale, confederale, consociaționale sau de alte feluri[1222]. Scopul este mai degrabă de a identifica ce fir conducător, dacă există vreunul, există în principiile legale internaționale, care se identifică cu esența valorilor ce sunt incluse în „dreptul la autonomie”.

Legile internaționale nu implică restricții asupra reglementărilor constituționale interne pe care fiecare stat le poate adopta în conformitate cu independența sa „suverană”, după cum s-a arătat în studiile de caz din partea a II-a şi a III-a. „Autodeterminarea” poate fi exercitată de un popor în maniera pe care şi-o determină în mod liber, de la integrarea deplină într-un stat existent până la independența totală; se poate alege un statut de autonomie, federal sau orice alt statut apropiat suveranității care sunt ipso facto în egală măsură abordabile. Mulți agenți noi – de la indivizi şi corporații transnaționale până la substate şi entități interstatale – au un grad variabil de personalitate internațională şi dreptul internațional se dezvoltă, chiar dacă cu unele ezitări, cu suficientă flexibilitate pentru a-i cuprinde.

Nu înseamnă că o mai mare autonomie este în mod necesar un lucru foarte bun, fie din perspectiva entității subordonate, fie din perspectiva statului. Prin comparație,

un teritoriu „deplin autonom” beneficiază de următoarele atribuții:

1 – Există un organism legislativ ales pe plan local cu autoritate legislativă independentă, limitată printr-un document constituent. În afara cazului în care exercitarea acestei autorități depăşeşte competența legislativului local, aşa cum a fost definită în documentul constituent, aceasta nu va fi supusă vetoului guvernului suveran sau principal. Competența locală include în general controlul sau influența asupra învățământului primar şi secundar, folosirea limbii, structura guvernului local, folosirea pământului şi planificarea.

2 – Există un şef al executivului ales pe plan local, care este aprobat de guvernul central; executivul are în responsabilitate administrarea şi întărirea legilor statului (naționale) şi locale. Deşi executivul este responsabil în fața autorităților locale şi centrale, această confuzie structurală este evitată în cazurile în care este afirmată o puternică identitate locală,

3 – Sistemul juridic local este independent şi are responsabilitate deplină în interpretarea legilor locale. Disputele privitoare la atribuțiile aflate în competența autorității locale sau a relațiilor între guvernul autonom şi cel central cad în competența jurisdicției curților de justiție locale, dar deciziile finale sunt luate fie de tribunalul statului, fie de un organism de soluționare a conflictelor.

4 – Ariile de interes comun sunt supuse reglementărilor care vizează împărţirea puterii între guvernul autonom şi central, în cadrul căreia flexibilitatea locală este permisă numai în parametrii politici stabiliţi de guvernul central. În afară de implementarea locală şi administrarea legilor statului, autoritatea comună este frecvent exercitată în probleme portuare, înlesniri în domeniul comunicaţiilor, poliţie şi exploatarea resurselor naturale.

„Autonomia deplină" aşa cum a fost ea descrisă mai sus este aplicabilă democraţiilor care au o orientare occidentală bazată pe separarea puterilor în stat, dar cu siguranţă că acesta nu este singurul model posibil. De exemplu, cele mai multe societăţi indigene sunt caracterizate prin existenţa unei structuri guvernamentale care acaparează contactul cu societatea înconjurătoare sau uzurpatoare şi păstrarea acestor structuri tradiţionale reprezintă cel mai bun mijloc de a garanta o autonomie efectivă. Atâta vreme cât membrii comunităţii indigene doresc să-şi menţină forma de guvernare, aceste structuri ar trebui să fie imune la intervenţia unei autorităţi exterioare.

O regiune autonomă trebuie să se bucure de un control efectiv asupra problemelor care sunt, în primul rând, de interes local în cadrul general al normelor fundamentale ale statului. Autonomia nu este echivalentă cu independenţa şi guvernele autonome nu sunt imune la influenţa guvernului central. În acelaşi timp, statul trebuie să adopte o atitudine flexibilă, care să permită regiunii autonome exercitarea unei puteri reale, în special atunci când exercitarea acestei puteri se manifestă contra preferinţei inerente a statului pentru centralizare şi uniformitate.

DREPTUL LA AUTONOMIE

La sfârşitul unei lupte care se apropie sau care dobândeşte statutul de război civil, răspunsurile date problemelor fundamentale legate de însăşi legitimitatea autorității politice pot fi esențiale pentru obținerea unei reglementări. Acolo unde sunt posibile compromisurile sau acordurile încheiate în probleme specifice de mai mică importanță, – de exemplu reprezentarea în funcțiile publice sau controlul asupra proiectelor de dezvoltare – ele sunt mai uşor de realizat dacă s-au făcut referiri asupra lor înainte ca structura statului însuşi să fie pusă în discuție. Următoarea observație este valabilă, deşi este făcută în contextul disputelor internaționale, nu în cel al disputelor interne:

Lucrul de care este nevoie este acela de a pune capăt diferențelor şi disputelor politice – înainte ca acestea să devină crize – şi de a le disocia în fragmente suficient de mici, astfel încât, în momentul în care statul se ocupă pe rând de fiecare din aceste probleme, să aibă un interes mai mare să țină mecanismul în funcțiune, decât atunci când vrea să câştige tot ceea ce este implicat în fiecare caz în parte... Pasul cel mai important în câştigarea unei dispute internaționale (sau interne) se află în formularea unui obiectiv care poate fi atins. Atâta vreme cât un stat (sau un grup minoritar) se angajează să urmărească un obiectiv foarte greu de atins, nici tehnicile legale, nici alte mijloace nu duc la obținerea succesului[1223].

Multe dintre problemele menționate anterior (limbă, educație, accesul la locuri de muncă şi la servicii sociale, pământul, resursele naturale şi guvernul local) pot fi

rezolvate ad-hoc, în special atunci când este vorba de drepturi recunoscute, ca de exemplu folosirea limbii sau libertatea presei. Chiar atunci când este dificil să identificăm un „drept” direct, ca de exemplu reprezentarea adecvată în forțele polițieneşti, cerințele raționale pot fi satisfăcute de un guvern responsabil, care doreşte să evite exacerbarea tensiunilor etnice sau regionale. Dacă conflictele nu devin excesiv de violente, diverse forme de descentralizare administrativă pot oferi soluții la nemulțumirile manifestate în legătură cu marginalizarea economică sau geografică.

Atunci când se află în discuție o parte, sau majoritatea acestor cereri, problema pusă devine o problemă legată de autonomie sau de autodeterminare (mai puțin decât de suveranitate). În primul rând trebuie subliniat faptul că revendicarea politică care vizează autonomia – chiar fără a se sublinia un „drept” – trebuie să fie luată cu seriozitate în considerație de către un guvern responsabil. Suveranitatea statului nu implică păstrarea unui anume sistem politic sau economic şi faptul că un guvern răspunde la plângerile legitime ale unei minorități este semnul distinctiv al unui guvern care respectă drepturile omului raportate la întreaga populație a țării, alături de principiul autodeterminării.

Acolo unde autonomia şi autodeterminarea sunt cerute ca drepturi, ele sunt deseori provocate de ilegitimitatea guvernului sau a statului.

Conceptul de stat ilegitim subliniază dreptul la autodeterminare în contextul manifestării sale anticoloniale. Datorită faptului că autoritatea aflată la guvernare este contestată de comunitatea internațională, care subliniază

faptul că aceasta nu are dreptul de a guverna, teritoriul în discuție are dreptul la independență (sau la un alt statut pe care şi-l alege în mod liber); problema nu se referă la autonomie sau la secesiune, ci la autodeterminarea internă a unui întreg stat recent format.

Comunitatea internațională poate, de asemenea, să nege „statalitatea" în cazul în care recunoaştera acestui stat implică recunoaşterea secesiunii sau intră în contradicție cu principiile de unitate națională şi integritate teritorială, aşa cum este cazul cu bantustanele „independente" din Africa de Sud, Republica Turcă a Ciprului de Nord şi exemplele istorice Biafra şi Katanga Shaba.

Motivul cel mai obişnuit de negare a legitimității guvernului unui stat este acela că acest guvern este un regim marionetă aflat sub controlul unei puteri străine. Un guvern poate fi tratat ca şi când ar fi străin în cazul în care neagă majorității dreptul la autodeterminare, aşa cum este cazul în Rhodesia de Sud[1224] sau Africa de Sud.

Comunitatea internațională a retras într-un singur caz recunoaşterea legitimității unui guvern pe temeiul nerespectării drepturilor omului: Organizația Statelor Americane a emis o rezoluție privitoare la statutul guvernului Somoza din Nicaragua[1225]. Adunarea Consultativă a Miniştrilor de Externe OAS a declarat, inter alia, că:

1 – Regimul Somoza trebuie înlocuit imediat şi definitiv.

2 – Pe teritoriul nicaraguan trebuie instalat un guvern democratic, care să reflecte voința liberă a poporului nicaraguan.

3 – Garantarea respectării drepturilor omului în Nicaragua, fără excepție.

4 – Ținerea de alegeri libere cât mai curând posibil, care să ducă la stabilirea unui guvern cu adevărat democratic, garant al păcii, libertății şi justiției[1226].

Rezoluția a subliniat de asemenea: „conducerea inumană a regimului dictatorial care a guvernat țara este cauza fundamentală a situației dramatice cu care se confruntă poporul nicaraguan”.[1227]

Deşi nu s-a înregistrat nici o declarație interguvernamentală similară a ilegitimității, recunoaşterea imediată a guvernelor care au înlocuit regimurile lui Amin în Uganda, Bokassa în Republica Centrafricană, Duvalier în Haiti şi Marcos în Filipine a fost motivată în principal prin natura ilegitimă a violărilor grave ale drepturilor omului comise de regimurile mai sus menționate. În aceste situații nu s-a pus în discuție legitimitatea statului însuşi; singura problemă a fost dacă guvernul care a venit la conducere îşi înlocuia în mod legitim predecesorul prin mijloace extra-constituționale.

Un guvern poate deveni parțial ilegitim, dacă participarea efectivă a grupurilor minoritare indigene sau a membrilor săi a fost obstrucționată, fie prin discriminare deliberată, fie datorită unei situații politice prin care aceste grupuri au fost

în permanență excluse. Un guvern nu poate cere negarea identității unui grup ca preț al participării politice, chiar în cazurile în care pot fi remarcate forme tehnice ale democrației (ca în Irlanda de Nord). „O persoană, un vot” nu este un laitmotiv suficient care să garanteze participarea efectivă la viața politică şi culturală a statului, necesar în conformitate cu normele internaționale ale drepturilor omului.

În aceste situații, „dreptul” la autodeterminare şi la secesiune este cerut automat atunci când aceste grupuri sunt separate din punct de vedere geografic de restul țării. Controversa legată de secesiune rămâne o realitate fundamentală în secolul XX şi apelurile care se fac la teoriile de suveranitate oferă un ajutor minor în rezolvarea disputelor. Nici un autor nu a afirmat că dreptul internațional recunoaşte dreptul la secesiune, deşi anumiți oameni de ştiință au încercat să elaboreze criterii prin care să se hotărască momentul în care secesiunea poate fi considerată legitimă[1228].

Convingerea că legitimitatea cerinței de autodeterminare (lansată de un grup separatist) poate fi testată prin gradul de succes care însoțeşte acțiunea secesioniştilor, este opinia care prevalează în rândul juriştilor din întreaga lume.

... În prezent nu există un consens internațional privitor la statutul secesiunii obținut prin această doctrină (a autodeterminării), nici nu există o doctrină acceptată privitoare la o mişcare secesionistă legitimă[1229].

În căutarea mijloacelor de a hotărî dacă o mişcare secesionistă este legitimă sau nu, un numitor comun este violarea de către stat a drepturilor fundamentale; numai în cazul comiterii violărilor drepturilor omului poate fi justificată secesiunea. Deşi nici nu confirmă, nici nu implică dreptul la secesiune, chiar Liga Națiunilor, în timpul luării în considerație a problemei ridicate de Insulele Aland, pare să sugereze că ceea ce acum este luat în considerație ca problema drepturilor omului, reprezintă o problemă legitimă[1230].

Ideea de dreptate şi libertate, întruchipate în formula autodeterminării, trebuie să fie aplicată rațional în relațiile dintre state şi minoritățile care le includ. Trebuie respectate caracterul etnic şi tradițiile acestor minorități cât mai mult posibil şi trebuie să fi se permită practicarea liberă a religiei lor şi cultivarea limbii proprii... Ce motive ar putea exista pentru a permite unei minorități separarea de un stat căruia îi aparține şi de care este unită, dacă acest stat îi oferă garanții de păstrare a caracterului său social, etnic sau religios? Această indulgență, în afară de considerația politică, este injustă față de statul pregătit să facă aceste concesii.

Separarea unei minorități de statul din care face parte şi încorporarea sa într-un alt stat este o soluție de excepție, o ultimă modalitate de rezolvare a situației, atunci când statul nici nu doreşte, nici nu are puterea de a legifera şi de a aplica garanții juste şi efective[1231].

Unii comentatori moderni au exprimat atitudini similare. Referitor la Bangladesh, Crawford subliniază că genocidul

„reprezintă un caz evident de abuz de suveranitate” şi concluzionează că Bengalul de Est era o „unitate care a obținut autodeterminarea” analogă unui teritoriu dependent în conformitate cu termenii rezoluției 1541 a Adunării Generale a Națiunilor Unite[1232]. Alți comentatori au afirmat că violarea drepturilor minorităților poate crea dreptul la autodeterminare şi la secesiune. „Ceea ce se cere este negarea libertății politice şi/sau a drepturilor omului ca o condiție sine qua non pentru a emite o pretenție separatistă legitimă.”[1233]. Singurul test „pentru determinarea caracterului rezonabil al cererii de autodeterminare trebuie să fie natura şi extinderea lipsei drepturilor omului în subgrupul care pretinde acest drept”.[1234]

Un stat nu trebuie să fie condamnat pentru diversitatea limbilor, religiilor sau descendenței şi nici altul pentru omogenitatea sa. Statul trebuie doar să fie condamnat, iar secesiunea aprobată, atunci când nu promovează şi nu protejează într-o măsură rezonabilă drepturile cetățenilor săi, printre care simt incluse interesele lor ca membri ai comunității naționale[1235].

Această opinie este sprijinită de Declarația asupra Relațiilor de Prietenie din anul 1970, care proclamă importanța fundamentală a integrității teritoriale şi a unității politice „a statelor suverane şi independente, care se conduc în conformitate cu principiul egalității în drepturi şi al autodeterminării popoarelor şi care au un astfel de guvern ce reprezintă întregul popor care trăieşte pe acel teritoriu, fără distincție de rasă, credință sau culoare”.[1236] Cuvântul „astfel” poate fi problematic atunci când se face uz de această rezoluție pentru a justifica secesiunea, după cum poate fi limitată cerința de non-discriminare numai pe

temeiuri de rasă, credință sau culoare. Cu toate acestea, este important conceptul de reprezentativitate a guvernului.

Deşi este oportun să punem accentul pe secesiune ca ultimă expresie a dreptului la autodeterminare, chiar acest accent a condus statele la respingerea categorică a oricărei sugestii de „autodeterminare" pentru popoarele minoritare sau indigene aflate sub jurisdicția lor. Nu este nevoie să acceptăm opinia că statele sunt singurele entități care influențează dezvoltarea dreptului internațional pentru a înțelege împotrivirea lor în a fi de acord cu propria lor dezmembrare legală. Cu toate acestea, refuzul continuu al comunității internaționale de a aplica normele de autodeterminare atunci când acesta intră în conflict cu normele de integritate teritorială ale statului, subliniază, pentru grupurile substatale, irelevanța dreptului internațional față de problemele cu care se confruntă minoritățile şi popoarele indigene din întreaga lume.

În acelaşi timp, este dificil să vedem cum normele legale precise privitoare la situațiile care, în mod invariabil, culminează cu un război civil, ar putea fi de folos în prevenirea acestor războaie. „Ar fi o acțiune pedantă şi inutilă... să elaborezi legi pentru momentul în care secesiunea a devenit un drept. Este suficient să spui că o minoritate nu va realiza acest lucru până când această minoritate, sau un important segment al ei, nu a fost împinsă de disperare la acesta."[1237]

În această lucrare se sugerează un nou principiu de drept internațional aflat la intersecția definițiilor contemporane ale suveranității, autodeterminării şi drepturilor omului, atât

ale indivizilor, cât şi ale grupurilor, care va sprijini încercările constructive de a rezolva conflictele dintre drepturile minorității şi ale majorității, înainte ca acestea să escaladeze în război civil şi revendicări de secesiune.[1238] Dreptul la autonomie recunoaşte dreptul comunităților minoritare şi indigene de a exercita o autodeterminare internă semnificativă şi un control asupra problemelor sale într-o manieră care să fie conformă cu suveranitatea supremă – dacă termenul este înțeles în mod corect – a statului[1239].

Într-un anumit sens, autonomia este punctul terminus al drepturilor care pot fi obținute. Deşi este foarte importantă pentru popoarele indigene şi pentru minoritățile etnice sau de altă natură, în aceeaşi măsură poate răspunde unor necesități pur regionale. Nu poate înlocui sau deteriora drepturile indivizilor aparținători fie comunității majoritare, fie celei minoritare şi recunoaşterea drepturilor minorității nu trebuie să constituie o scuză pentru abandonarea principiilor fundamentale de non-discriminare şi egalitate în fața legii. Reglementările de autonomie încheiate pe temeiuri de teritorialitate nici nu sunt incompatibile, nici nu necesită tactici politice preferențiale, care să permită grupurilor dezavantajate să obțină o egalitate efectivă, opusă egalității teoretice.

Autonomia nu este nici ea un scop în sine – este o unealtă politică prin care se garantează că alte drepturi şi necesități sunt soluționate în mod adecvat. Simpla obținere a „autonomiei” nu va garanta progresul sau păstrarea unei culturi amenințate şi forma pe care o ia o anume manifestare a autonomiei trebuie să fie relațională în mod

conştient cu ţelurile comunităţii care doreşte să obţină această autonomie, la fel ca şi cu cerinţele politicii statului.

Autonomia are atât o latură tolerantă, cât şi una mai coercitivă. Chiar într-un stat democratic, participativ, în care drepturile omului sunt în general protejate, grupurile pot revendica autonomia ca mijloc de a-şi sublinia, o dată în plus, identitatea, mai presus decât de a fi recunoscuţi ca simpli cetăţeni ai statului. Deşi în aceste circumstanţe este posibil ca „dreptul" la o anumită formă de structură politică federală, sau o structură în care puterea a fost declarată, să nu fie recunoscut, opoziţia manifestată de guvernul central faţă de aceste revendicări trebuie să fie fondată mai degrabă pe demonstraţia faptului că pretenţiile regionale sau ale minorităţii sunt iraţionale sau că nu sunt aplicate în practică decât ca o formulă magică irelevantă despre suveranitatea statului sau conducerea majorităţii.

Dreptul la autonomie poate fi afirmat cu agresivitate în situaţiile în care se demonstrează că există inegalităţi regionale, etnice sau economice; acolo unde se comite o discriminare împotriva grupurilor minoritare ca atare sau unde marginalizarea anumitor grupuri împiedică participarea lor efectivă la viaţa societăţii (acolo unde ei doresc să participe). Chiar şi în aceste situaţii trebuie recunoscute diferenţele între grupurile minoritare; o parte a membrilor minorităţii doresc numai să participe la viaţa societăţii pe baze egale cu majoritatea, fără a fi forţaţi să-şi abandoneze propria identitate şi nu vor să fie forţaţi să aparţină unei comunităţi „segregate" autonome.

Implementarea totală şi efectivă a normelor internaţionale existente ale drepturilor omului ar putea rezolva o mare parte a nemulţumirilor „minorităţilor”. În acest context trebuie subliniat faptul că drepturile considerate speciale de grupurile minoritare se găsesc nu numai în articolul 27 al Convenţiei asupra Drepturilor Civile şi Politice, dar şi în articolele 22 (libertatea de asociere), 25 (dreptul de a participa la guvernare) şi 26 (dreptul de a fi egal în faţa legii). Multe grupuri, doritoare de a-şi proteja cultura, pământul sau integritatea fizică, devin victime ale violării grave ale drepturilor „tradiţionale” ale omului şi redresările se fac prin acţiuni ca sabotarea statului, furt, tortură şi crimă.

Cu toate acestea, este evident că în multe cazuri drepturile grupului trebuie recunoscute în scopul de a satisface necesităţi profund resimţite. Aceste drepturi trebuie să fie mai largi decât cele pur sociale sau culturale – inclusiv problemele fundamentale lingvistice şi educaţionale, controlul asupra pământului şi resurselor naturale şi prilejul ca autoritatea locală minoritară să rezolve, în primul rând, probleme locale – dar nu trebuie să impieteze asupra suveranităţii sau integrităţii statului. În asemenea situaţii, este necesar un statut intermediar flexibil, care să permită părţilor să negocieze soluţiile nemulţumirilor pe bază de creativitate pragmatică.

Echilibrul între statele teritoriuale, aşa cum sunt constituite în prezent, şi expresia legitimă a identităţii naţionale sau culturale asupra căreia grupurile mici vor continua să insiste, nu poate fi găsit prin apelul la formule simpliste ca federalism sau descentralizare, deşi aceste concepte pot conţine germenii soluţiilor potenţiale ale multor situaţii.

Studiile de caz prezentate în partea a II-a şi a III-a sunt ilustrative şi soluțiile sunt unice pentru fiecare situație. Ceea ce este important este ca atât grupul subordonat, cât şi cel dominant să se preocupe mai puțin de precedente (pe care să fie că le stabilesc, fie le urmează) şi mai mult de soluțiile creatoare ale problemelor.

Pe măsură ce protagonişti de pe scena mondială – state, mişcări de eliberare, organizații internaționale, corporații transnaționale, entități non-suverane etc. – se diversifică în permanență, răspunsurile adecvate la revendicările de recunoaştere şi identitate ale grupurilor trebuie să devină un lucru firesc. Pe măsură ce reglementările constituționale interne au devenit mai inventive şi mai flexibile – după cum a fost demonstrat în multe cazuri, de la Groenlanda la Hong Kong, – garantarea autonomiei ar trebui să răspundă mai eficient revendicărilor de autodeterminare.

Deşi statul suveran nu este considerat anacronic, este adevărat că problema comunicațiilor moderne, a transporturilor şi a societății moderne de consum prezintă situații noi pentru cei care doresc să stabilească pentru ei înşişi cât „progres" este necesar. Atât statul ca întreg, cât şi părțile sale constitutive se simt deoseori amenințate de stresul social şi economic şi reacția naturală este aceea de introvertire, de a rezista, mai mult decât de a se confrunta cu schimbările. Grupurile minoritare şi indigene adoptă, în general, aceste poziții conservatoare atunci când cultura lor este atacată, iar comunitățile majoritare şi elitele adoptă posturi asemănătoare atunci când se tem că disensiunile etnice sau religioase vor submina identitatea lor politică, deseori insuficientă. Atât elitele minoritare, cât şi cele majoritare îşi simt propriul statut economic şi politic deseori

ameninţat şi se pot opune schimbărilor în interes personal îngust, la fel ca şi din interesul comunitar altruist pe care pretind că îl au. Cei care au puterea rareori o cedează voluntar.

Nici o societate nu este statică şi este absurd să credem că o anumită formă de structură guvernamentală care funcţionează în prezent va rămâne nemodificată. „Oricare ar fi modelul pe care l-ar putea urma naţiunea când este prima dată transpusă într-o ideologie care ghidează primii paşi şovăielnici către viitor, în mod necesar trebuie să sufere multe modificări pe măsură ce viitorul devine prezent.”[1240] Dreptul internaţional face un deserviciu acestei evoluţii necesare, dacă este menit să corespundă unui sistem nemodificat de state ale căror graniţe, competenţă şi rol în problemele internaţionale sunt imuabile.

Conflictele şi tensiunile sunt inerente într-o societate; la fel şi diferenţele dintre indivizi şi culturi. Obligaţia fundamentală a statului, în conformitate cu normele internaţionale ale drepturilor omului, este eliminarea discriminării, nu distrugerea diferenţelor. Recunoaşterea dreptului la autonomie personală şi la identitatea grupului este esenţială pentru a garanta principiilor de autodeterminare, participare şi toleranţă permisiunea de a se dezvolta. În acelaşi timp, conducerea democratică a majorităţii reprezintă un principiu fundamental şi capacitatea grupurilor de a se opune sau de a respinge deciziile majorităţii poate fi exercitată numai în scopul protecţiei drepturilor legitime ale grupului.

„Se pune problema dacă o reglementare de autonomie urmează să fie încununată de succes sau va eşua în final; aceasta depinde de starea de spirit a părților. Complicațiile legale sau procedurale ale reglementării nu pot garanta rezultatele."[1241] Chiar şi în aceste complicaţii se pot găsi structurile care vor răspunde la mozaicul de tensiuni interne sociale, culturale, economice şi politice, care există între grupurile şi indivizii dintr-un stat. Legea este şi un simbol, şi poate fi folosită pentru a crea un cadru acestei diversități, care este de fapt societatea modernă, care va promova respectul reciproc şi nu va fi un factor coercitiv care să inducă obedienţă.

Dacă autodeterminarea şi drepturile omului vor contribui la crearea unei vieți mai bune pentru un număr mai mare de indivizi în secolul următor, ele vor reprezenta garanții ale toleranței şi justiției. Aceste două principii, care reflectă într-o oarecare măsură tensiunile inerente între drepturile minorităților şi regula majorității, trebuie să ghideze încercările constante ale societății de găsire a unui echilibru adecvat între identitatea individului, a grupului şi a statului.

NOTE

Partea I

Capitolul 1

1. Deşi avocaţii, politicienii şi publicul larg folosesc termenii „stat” şi „naţiune” în mod alternativ, această carte va adopta distincţia stabilită de politologi, sociologi şi alţii între o entitate politică recunoscută care exercită funcţiile de guvernare, „statul”, şi o grupare culturală sau socială cu anumite caracteristici comune (ca limba sau etnia), cunoscută ca „naţiune”. Cu toate că această practică comportă riscul de provoca confuzie în auditoriul american, pentru care un stat este o subdiviziune politică a Statelor Unite şi nedreptăţeşte termeni ca „internaţional” sau „Naţiunile Unite”, ea pare a fi cea mai bună. Vezi cap. 2 pentru o examinare mai detaliată a acestor concepte şi altora asemănătoare.

2. Problema conflictelor etnice a ajuns chiar pe pagina întâi a ziarului „Washington Post”, care a subliniat cu acurateţe faptul că „aceste conflicte latente, care îşi au rădăcina în formele cele mai primare ale identităţii umane, deseori fac obiectul titlurilor care fixează atenţia lumii asupra războaielor internaţionale şi ale gherilelor, dar adesea se dovedesc mult mai dăunătoare şi insolvabile”. Articolul continuă prin prezentarea a 25 de conflicte violente etnice şi religioase, desigur o listă modestă. „Ethnic Conflicts: Toll Mounts”, Washington Post, 26 mai 1987, Al, col. 3.

3. În timp ce distincţiile „rasiale” sunt considerate de toată lumea drept una din cele trei clasificări: caucazoide, mongoloide şi negroide, Convenţia asupra eliminării tuturor formelor de discriminare rasială cuprinde „orice deosebire, excludere, restricţie sau preferinţă bazată pe rasă, culoare, descendenţă sau origine naţională sau etnică” (S-a accentuat acest lucru). Curtea Supremă a Statelor Unite a interpretat recent statutele federale de la jumătatea sec. al

XIX-lea, care interziceau discriminarea rasială, ca protejând „clase de persoane identificabile care sunt supuse discriminării internaționale numai datorită originii sau caracteristicilor etnice”, respingând argumente pentru o definiție mai simplistă a rasei. Colegiul Saint Francis v. Al-Khazraji, 107 S. Ct. 2022, 2028 (1987).

4. Vezi Hurst Hannum şi Richard B. Lillich, „Conceptul de autonomie în dreptul internațional” (“The Concept of Autonomy in International Law”), 74 Am. J. Int’l L. 858 (1980); Frederik Harhoff, „Instituția autonomiei” (“Institutions of Autonomy”), 55 Nordic J. Int’l L. 31 (1986).

5. Donald L. Horowitz, Grupurile etnice în conflict (Ethnic Groups in Conflict) (Berkeley, University of California Press, 1985) la p. 87.

6. Cf. idem la pp. 86-89. Vezi, de asemenea, Stephen Ryan „Explicând conflictele etnice: dimensiunea internațională neglijată” (“Explaining Ethnic Conflict: the neglected international dimension”) 14 Rev. Int’l Studies 161 (1988).

7. Antony E. Alcock, „Dezvoltarea atitudinilor guvernamentale în ce priveşte problema minorităților culturale în cazul statelor industriale vestice” (“The Development of Governmental Attitudes to Cultural Minorities in Western Industrial States”), în Antony E. Alcock, Brian K. Taylor şi John M. Welton (ed.), Viitorul minorităților culturale – The Future of Cultural Minorities (Londra, Macmillan, 1979) la p. 108; subliniat în original.

8. Joseph Rothschild, Etnopolitica – Ethnopolitics (New York, Columbia University Press, 1981) la p. 4.

9. Idem la pp. 213-227, 248-249.

10. Horowitz, vezi nota 5, la p. 186; vezi în general idem la pp. 95-228,

11. Walker Connor, „Semnificația politică a etno-naționalismuiui în Europa de Vest" ("The Political Significance of Ethnonationalism Within Western Europe"), în Abdul Said şi Luiz R. Simmons (editori), Etnicitatea în context internațional (Ethnicity in an International Context) (New Brunswick, NJ, Transaction Books, 1976) la pp. 111-12. Această temă este dezvoltată în alte câteva articole de Connor, de ex.: „Politica etno-naționalismului" ("The Politics of Ethnonationalism"), 27 J. Infl Affairs 1 (1973); „Autodeterminare, noua fază" ("Self-Determination, The New Phase"), 20 World Politics 30 (1967).

12. Un autor a sugerat că un proces de separare, mai mult sau mai puțin continuu, ca mijloc de eliminare a „tranzacțiilor declinului" şi stagnării oraşelor, ar putea duce la o puternică dezvoltare economică. Totuşi, autorul admite că această posibilitate ar fi „incredibilă" şi există numai în teorie: „Enigma unei națiuni este puternica şi teribila aureolă a sacrificiului uman. A trăda națiunea şi unitatea ei înseamnă să trădezi tot ceea ce a însemnat vărsare de sânge; a face acest lucru pentru a fi mai bogat, ar însemna să transformi cele mai glorioase pagini ale istoriei naționale în vorbe goale. Trebuie să recunoaştem că, în mod virtual,

toate guvernele naționale şi majoritatea cetățenilor s-ar supune mai degrabă împreună declinului şi decăderii, fideli sacrificiului prin care a fost cucerită unitatea lor, decât să caute prosperitatea şi dezvoltarea dezbinați". Jane Jacobs, „Dinamica declinului" ("The Dynamic of Decline"), Atlantic Monthly, aprilie 1984, la pp. 98, 110.

13. Asemenea diviziuni pot fi văzute între, de ex., cele două aripi ale I.R.A., miskiții pro- şi antisandinişti, kurzii militanți tradiționali şi progresişti. Cf. scurtului rezumat al punctelor de vedere leniniste şi staliniste asupra naționalismului şi autodeterminării în cap. 3 la pp. 51-53; Roxanne Dunbar Ortiz, Indienii din America (Indians of the Americas) (Londra, Zed Books, 1984) la pp. 73-123; Hector Diaz-Polanco, „Neoindigenismul şi problema etnică în America Centrală" (Neoindigenismo and the Ethnic Question in Central America"), 14 Perspective latino-americane 87 (Winter 1987, Nr. 1).

14. Jack E. Reece, Bretonii împotriva Franței – The Bretons Against France (Chapel Hill, University of North Carolina Press, 1977) la p. 227.

15. Vezi, în general, Rodolfo Stavenhagen, Clasele sociale în societățile agrare – Social Classes in Agrarian Societies (New York, Doubieday Anchor, 1975). Stavenhagen a sugerat nevoia unei noi analize a dezvoltării, care va lua în seamă realitatea coeziunii etnice şi relevanța ei, atât în ceea ce priveşte dezvoltarea economică, cât şi cea politică.

16. Chiar şi această distincție între lumea „dezvoltată” şi „în curs de dezvoltare” s-ar putea să nu mai dureze. Cf. de ex., „Chiar adânc în Borneo, civilizația pătrunde în toată splendoarea ei” (“Even Deep in Borneo, Civilization Intrudes in All Its Splendor”). Wall Street Journal, 5 mai 1987, la 1 col. 4, care descrie apariția locurilor de cumpărături şi promenadă, a aparatelor video etc. În Bomeoul rural.

17. Cf, de ex., D.N. Maclver, „Identitatea etnică şi statul modern” (“Ethnic Identity and the Modern State”), în Colin H. Williams (ed.), Separatismul național – National Separatism (Vancouver şi Londra, University of British Columbia Press, 1982) la pp. 299-307.

18. Cynthia H. Enloe, Conflicte etnice şi dezvoltare politică – Ethnic Conflict and Political Development (Boston, Little, Brown, 1973) la 274, Cf. Ernest Gellner, Cultură, identitate şi politică – Culture, Identity, and Politics (Cambridge, Cambridge University Press, 1987) la pp. 15-16:

„Societatea modernă este cultivată, mobilă, egală formal cu o inegalitate fluidă, continuă, s-ar putea spune o inegalitate atomizată şi având în acelaşi timp o cultură omogenă, sprijinită pe ştiința de carte şi inoculată în şcoală. N-ar putea exista un contrast mai mare față de societatea tradițională, în care aptitudinea de a scrie şi de a citi era o aptitudine a minorității şi de factură specială, în care norma era reprezentată mai mult de ierarhia stabilă decât de mobilitate, iar cultura era diversificată şi discontinuă şi, în general, transmisă de grupuri sociale locale, mai mult decât de agenții specializate şi controlate de la centru.

Într-un asemenea mediu, cultura unui om, limba în care era educat şi în care este efectiv capabil de muncă, reprezintă averea sa cea mai de preţ, cartea lui reală de vizită pentru a obţine dreptul de cetăţenie şi demnitatea umană, participarea la viaţa socială... Falsa cultură şi precum şi cultura străină devin ameninţătoare. Cultura, la fel ca şi proza, devine vizibilă şi este o sursă de mândrie şi de plăcere în plus. Epoca naţionalismului s-a născut.

19. Vezi, de ex., Raportul comitetului pentru eliminarea discriminării rasiale (Report of the Committee on the Elimination of Racial Discrimination), care apare anual, publicat ca Supliment la Documentele oficiale ale Adunării Generale ale Naţiunilor Unite şi Raportul prezentat de Mr. Angelo Vidal d'Almeida Ribeiro, raportor special numit în conformitate cu rezoluţia 1986120 a Comisiei pentru drepturile omului (Report submitted by Mr. Angelo Vidal d'Almeida Ribeiro, Special Rapporteur appointed in accordance with resolution 19861 20 of the Commission on Human Rights) [cu privire la intoleranţa religioasă], Documentele U.N. E/C.N. 4/1988/45 (1988).

20. Rothschild, nota 8, la p. 243.

21. Probabil că merită să ne amintim că conceptul de terorism se referea iniţial la acţiunea statului, Oxford English Dictionary (Oxford, Clarendon Press, 1933) oferă ca primă definiţie a „terorismului": „Guvernare prin intimidare îndreptată şi dusă la îndeplinire de partidul la putere în Franţa în timpul Revoluţiei din 1789-1794". Vol. 11 la p. 216.

22. „Orientul Mijlociu este piața cea mai importantă pentru arme, spun Statele Unite” (“Middle East Is Top Market for Arms, US Says”), Washington Post, 20 iunie 1987, la A19, col. 4.

23. Ben Whitaker, „Drepturile minorității şi autodeterminarea” (“Minority Rights and Self-Determination”), în Donald P. Kommers şi Gilburt D. Loescher (editori), Drepturile omului şi politica externă americană – Human Rights and American Foreign Policy (Notre Dame, IN, Notre Dame University Press, 1979), la p. 63.

Capitolul 2

24. Ian Brownlie, Principiile de drept public internațional – Principles of Public International Law (Oxford, Clarendon Press, ediția a III-a 1979) la p. 287.

25. Vezi, de ex., Alan James, Statalitatea suverană (Sovereign Statehood) (Londra, Allen & Unwin, 1986) 3a p. 1.

26. L.F.E. Oppenheim, 1 Dreptul internațional – International Law (Londra, Longman, 2 vol., 1905, 1906) la p. 103.

27. J.L. Brierly, Dreptul națiunilor – The Law of Nations (Oxford, Clarendon Press, ediția a IV-a 1949) la pp. 48-49; James Crawford, Crearea statelor conform dreptului

internațional – The Creation of States in International Law (Oxford, Clarendon Press, 1979) la pp. 26-27.

28. Vezi, în general, Edwin De Witt Dickinson, Egalitatea statelor în dreptul internațional – The Equality of States in International law (Cambridge, MA, Harvard University Press, 1920; New York, Klaus Reprint Co., 1972), în special la pp. 114-15, 150.

29. Jenks, în Arthur Larson, C. Wilfred Jenks, ş.a., Suveranitatea în cadrul dreptului – Sovereignty Within the Law (Dobbs Ferry, New York, Oceana, 1965) la p. 11.

30. Vezi, de ex., Brownlie, nota 24, la p. 80; Crawford, nota 27, la p. 27.

31. Vezi, în general, James, nota 25.

32. Semnat la 26 dec. 1933, 165 L.N.T.S. 19.

33. Charles C. Hyde, 1 Dreptul internațional pe scurt, interpretat şi aplicat de SUA – International Law Chiefly as Interpreted and Applied by the United Stator (Boston, Little, Brown, 2 vol., 1922) la p. 17.

34. Vezi, de ex., Crawford, nota 27, la pp. 102-06; Brownlie, nota 24, la pp. 593-596; cf. cap. 3.

35. Vezi, în general, W.W. Willoughby şi C.G. Fenwick, Tipuri de suveranitate limitată şi de autonomie colonială (Types of Restricted Sovereignity and of Colonial Autonomy) (Washington, D.C., United State Government Printing Office, 1919); M. Ydit, Teritorii internaționalizate, de la „oraşul liber Cracovia" la „oraşul liber Berlin" – Internationalised Territories from the "Free City of Cracow" to the ''Free City of Berlin" (London, Sithoff, 1961); Marjorie M. Whiteman, 1 Culegere de drept internațional – Digest of International Law (Washington, D.C., Department of State, 1963) la pp. 221-598.

36. Oppenheim, 1 Dreptul internațional (International Law), nota 26, la pp. 137-139.

37. Willoughby şi Fenwick, nota 35, la pp. 6-7.

38. Vezi G.A. Res 1541 (XV) (Annex) din 15 dec. 1960, 15 UN GAOR, Supliment (Nr. 14), Documentul Națiunilor Unite A/4684 (1960) la p. 29.

39. Ydit, nota 35, la pp. 20-21.

40. Michael C. van Walt van Praag, Statutul Tibetului (The Status of Tibet), (Boulder, CO, Westview Press, 1987) la pp. 105-106.

41. Crawford, nota 27, la p. 197.

42. Willoughby şi Fenwick, nota 35, la p. 9.

43. G.A. Res. 1541 (XV), nota 38.

44. Vezi infra nota 111; vezi, în general, Roger S. Clark „Autodeterminarea şi libera asociere – ar trebui Statele Unite să înceteze tutelarea Insulelor Pacificului?" ("Self-Determination and Free Association-Should the United Nations Terminate the Pacific Islands Trust?") 21 Harvard International L.J. 1 (1980).

45. Vezi în general Ingrid Delupis, Dreptul internațional şi statul independent – International Law and the Independent State (New York, Crane Russak, 1974).

46. Pentru puncte de vedere diferite asupra aplicării art. 2(4) în conflictul din America Centrală, comparați John Norton Moore: „Războiul secret din America Centrală şi viitorul ordinii mondiale" ("The Secret War in Central America and the Future of World Order"), 80 Am J. Int'l L. 43 (1986) cu James P. Rowles, „Războaiele secrete, autoapărarea şi Carta – răspuns profesorului Moore" („'Secret Wars', Self-Defense and the Charter – A Reply to Professor Moore"), idem la p. 568; vezi de asemenea Curtea Internațională de Justiție, Activitățile militare şi paramilitare în şi împotriva Nicaraguei (Nicaragua împotriva SUA), Judgment, I.C.J. Reports 1986, p. 14, şi Harold G. Maier (ed.), „Laude deciziei I.C.J.: Nicaragua împotriva SUA (Merits)" – "Appraisals of the ICJ's Decision: Nicaragua v. United States (Merits)" 81 Am. J. Int'l L. 77 (1987).

47. Delupis, nota 45, la pp. 29-44, Institutul American de Drept. Restatement (Third) of the Foreign Relations Law of the United States (St. Paul, MN, Institutul American de Drept, 2 vol. 1987) §§ 513, 521.

48. Cf. de ex., Restatement, nota 47, pp. 511-517, 523, 601-604; Marvin S. Soroos, În afara limitelor suveranității – Beyond Sovereignty (Columbia, SC, University of South Carolina Press, 1986) la pp. 261-293; Hugo Caminos şi Michael R. Molitor, „Dezvoltarea progresivă a dreptului internațional şi acordul global" ("Progressive Development of International Law and the Package Deal"), 79 Am. J. Int'l L. 871 (1985); Kay Hailbronner, „Spațiul aerian liber şi convenția asupra dreptului mărilor" ("Freedom of the Air and the Convention on the Law of the Sea"), 77 idem 490 (1983); Stephen Gorove, „Orbita geostațională: probleme de drept şi politică" („The Geostationary Orbit: Issues of Law and Policy"), 73 idem 444 (1979).

49. Vezi, de ex., arbitrajul Trail Smelter (1941), Culegerea anuală de cazuri de drept public internațional – Annual Digest of Public International Law Cases (1938-1940), nr. 104 şi unele comentarii; 2. Restatement, nota 47, § 601.

50. Delupis, nota 45, la pp. 95-97.

51. Vezi, în general, Richard B,, Lillich, Drepturile omului privitoare la cetățenii străini în dreptul internațional contemporan – The Human Rights of Aliens in Contemporary International Law (Manchester, Marea Britanie, Manchester University Press, 1984); idem,

Responsabilitatea statului pentru prejudiciile aduse cetățenilor străini în dreptul internațional – International Law of State Responsability for Injuries to Aliens (Charlottesville, University Press of Virginia, 1982); F.V. Garcia-Amador, Modificări în drept în problema revendicărilor internaționale – The Changing Law of International Claims (Dobbs Ferry, New York, Oceana, 2 vol., 1984). Despre imunitatea diplomatică, vezi corpul consular şi diplomatic din Teheran al Statelor Unite, Judgment, I.C.J. Reports 1980, p. 3. „Dar, mai presus de toate, trebuie să subliniem întinderea şi seriozitatea conflictului dintre comportamentul statului iranian şi obligațiile sale stabilite prin întreg corpul de legi internaționale, care includ dreptul diplomatic şi consular, reguli al căror caracter fundamental trebuie subliniat de Curte." la p. 42.

52. Vezi, de ex., Reținere la Convenția asupra prevenirii şi pedepsirii crimei de genocid, opinie consultativă, I.C.J. Reports, 1951, p. 15, la 23; Barcelona Traction, Light and Power Company, Limited, Second Phase, Judgment, I.C.J. Reports 1970, p. 3, la 33; 2 Restatement, nota 47, § 702.

53. Cf. de ex., Consecințele legale pentru celelalte state a prezenței continue a Africii de Sud în Namibia (Africa de Sud-Vest) în pofida Rezoluției 276 a Consiliului de Securitate (1970), opinie consultativă, I.C.J. Reports 1971, p. 16, 57: „a pune în practică... deosebirile, eliminările, restricțiile şi limitările bazate exclusiv pe temeiuri de rasă, culoare, descendență sau origine națională sau etnică, ceea ce constituie o negare a drepturilor fundamentale ale omului, este o violare flagrantă a scopurilor şi principiilor Cartei". Restatement, nota 47.

54. Cineva trebuie numai să arunce o privire asupra agendelor de lucru ale organismelor Națiunilor Unite, ca de ex., Comisiei asupra drepturilor omului, Consiliului economic şi social, Adunării Generale, pentru a confirma aceasta observație. După cum a declarat ministrul de Externe al Argentinei, după colapsul regimului militar în 1983, în cadrul Comisiei Națiunilor Unite asupra drepturilor omului, „apărarea drepturilor omului a fost interesul legitim al indivizilor şi grupurilor, care a trecut dincolo de suveranitate şi atribuțiile statelor şi care a interesat îndeaproape comunitatea internațională". Documentele Națiunilor Unite E/CN. 4/1984/SR. 29. (1984) la p. 3, citat în Haward Tolley Jr., Comisia Națiunilor Unite asupra drepturilor omului – The U.S. Commission on Human Rights (Boulder, CO şt Londra: Westview Press, 1987) la p. 208.

55. Vezi, de ex., John N. Hazard, „Dreptul sovietic" ("Soviet Law"), în Larson, Jenks şi alții, nota 29, la pp. 268-298.

56. G.I. Tunkin, Teoria dreptului internațional – Theory of International Law (Cambridge, MA, Harvard University Press, Butler trans. 1974) la p. 438.

57. Idem, la 437-443.

58. De exemplu, printre problemele majore care depăşesc scopul acțiunii unilaterale a statului şi cărora li s-au consacrat, pe plan global, ultimii ani sunt: proliferarea nucleară, dezvoltarea economică, drepturile omului, exploatarea resurselor oceanelor prin dezvoltarea unei legi noi privitoare la ape, poluarea mediului înconjurător şi

telecomunicațiile internaționale. Vezi, în general, Soroos, nota 48, pentru o discuție a acestor probleme şi alte exemple de cooperare internațională modernă.

59. Vezi James, nota 25, la pp. 103-104.

60. Vezi infra cap. 18, la pp. 420-427.

61. Adoptat la 22 mai 1969, intrat în vigoare la 27 ian. 1980, 1155 U.N.T.S. 331. Cf Ian Sinclair, Convenția de la Viena asupra legilor tratatelor – The Vienna Convention on the Law of Treaties (Manchester, Marea Britanie, Manchester University Press, ediția a 2-a 1984) la pp. 185-202, Restatement, nota 47, § 332, 336.

62. S-a estimat că peste 40.000 tratate au fost finalizate în sec. XX, care, inter alia, au dus la formarea a 208 organizații internaționale. Richard B. Bilder, Controlul riscurilor acordurilor internaționale – Managing the Risks of International Agreement (Madison şi Londra, University of Wisconsin Press, 1981) la p. 6.

63. Adoptat la 21 martie 1986, Documentul Națiunilor Unite A/CONF. 129/15 (1986), retipărit în 25 Int'l Legal Materials 543 (1986). Preambulul arată că tratatele dintre state şi organizațiile internaționale sunt „o metodă folositoare de dezvoltare a relațiilor internaționale şi de asigurare a condițiilor de cooperare paşnică între națiuni..."

64. Vezi, în general, de ex. Mauro Cappelletti, Monica Seccombe şi Joseph Weiler, Integrare prin lege – Integration Through Law (Berlin şi New York, Walter de Gruyter, 3 vol. 1985, 1986), pentru o comparație interesantă a instituțiilor europene de dezvoltare cu sisteme federale interne.

65. Rezoluția O.U.A. 16(1) din iulie 1964 declara că: „toate statele membre se obligă să respecte frontierele existente ca urmare a cuceririi independenței naționale”.

66. Cf. F.H. Hinsley, Suveranitatea – Sovereignty (New York, Basic Books, 1966) la pp. 45-158; John Breuilly, Naționalismul şi statul – Nationalism and the State (New York, St. Martin’s Press, 1982), la pp. 44-45.

67. Alfred Cobban, Statul-națiune şi autodeterminarea națională – The Nation State and National Self-Determination (New York, Thomas Y. Crowell, ed. rev. 1969) la p. 36.

68. Vezi, de ex., sursele citate în eseul bibliografic din Breuilly, nota 66, la pp. 402-412.

69. Hans Kohn, Naționalismul: sensul şt istoricul lui – Nationalism: Its Meaning and History (Princeton, N.J., Van Nostrand, ed. rev. 1965) la p. 9.

70. Hugh Seton-Watson, Națiuni şi state – Nations and States (Londra, Methuen, 1977) la p. 1.

71. Această teză este prezentată, de ex., de Breuilly, nota 66.

72. Alain Fenet, „Problema minorităților în ordinea dreptului” (“La question des minorités dans l’ordre du droit”), în Gerard Chaliand (ed.), Minoritățile la vârsta Statului-națiune – Les minorités à l’Age de l’État-Nation (Paris, Fayard & Minority Rights Group, 1985) la pp. 60-61.

73. Tivey „Statele, națiunile şi economia” (“States, Nations and Economies”), în Leonard Tivey, (ed.), Statul-națiune – The Nation-State (New York, St. Martin’s Press, 1981) la p. 70.

74. Ali A. Mazmi şi Michael Tidy, Naționalismul şi noile state din Africa – Nationalism and New States in Africa (Londra, Heinemann, 1984) la p. 373.

75. Cf., de ex., Tivey, nota 73, la pp. 77-79, 84-94; James, nota 25, la pp. 174-179.

76. Hinsley, nota 66, la p. 219.

77. Richard B. Lillich, „Suveranitate şi umanism: pot ele fi convergente?” (“Sovereignty and Humanity: Can They Converge?”) în Atle Grahl-Madsen şi Jiri Toman (ed.), Spiritul din Uppsala – The Spirit of Uppsala (Berlin şi New York, de Gruyter, 1984) la p. 413.

Capitolul 3

* Printre altele (lat.).

78. John P. Humphrey, „Drepturile politice şi cele înrudite” (“Political and Related Rights”), în Theodor Meron (ed.), 1 Drepturile omului în dreptul internațional: Probleme legale şi de politică – Human Rights in International Law: Legal and Policy Issues (Oxford, Clarendon Press, 2 vol., 1984) la p. 193.

79. Mulți oameni de ştiință au descris cu migală aceste dezvoltări şi la multe se face referință în contextul drepturilor minorităților în cap. 4. Vezi, în general, de ex., Cobban, nota 64, la pp. 34-56; C.A. Macartney, Statele naționale şi minoritățile naționale – National States and National Minorities (Londra, Oxford University Press, 1934) la pp. 92-156.

80. Pe de o altă parte, se remarcă faptul că practica a ceea ce poate fi numit „naționalismul imperiului” a fost nu numai răspândită în toată Europa în ultima jumătate a secolului XIX, dar şi exprimată prin colonialismul englez, francez, german, belgian şi olandez din Asia şi Africa şi prin hegemonia Statelor Unite în America Latină în prima parte a secolului XX.

81. Citat în Charles L. Mee, Jr., Sfârşitul ordinii – The End of Order – (New York, E.P. Dutton, 1980) la pp. 53-54.

82. Vezi Raymond Pearson, Minoritățile naționale în Europa de Est 1848-1945 – National Minorities in Eastern Europe 1848-1945 – (Londra, Macmillan, 1983) la p. 84; Dimitrije Djordjevic şi Stephen Fischer-Galati, Tradiția revoluționară în Balcani – The Balkan Revolutionary Tradition (New York, Columbia University Press, 1981) la p. 160.

83. Pearson, nota 82, la p. 136.

84. Lucrările clasice despre plebiscite sunt: Sarah Wambaugh, O monogrape a plebiscitelor – A Monograph on Plebiscites (New York, Oxford University Press, 1920), şi idem, Plebiscitele începând de la războiul mondial – Plebiscites Since the World War (Washington, DC, Fundația Carnegie pentru Pacea Mondială, 2 vol., 1933).

85. Vezi, de asemenea, discuțiile asupra Insulelor Aland, info cap. 17, la pp. 370-375.

86. Raportul Comitetului Internațional al Jurişti lor desemnat de către Consiliul Ligii Națiunilor să ofere o opinie asupra aspectelor legale ale problemei Insulelor Aland (Report of the International Committee of Jurists entrusted by the Council of the League of Nations with the task of giving and advisory opinion upon the legal aspects of the Aaland Islands question), Oficiul Juridic al Ugii Națiunilor Unite, Spec. Supp. nr. 3 (oct. 1920) la p. 5. Totuşi, acest raport către Ligă, precum şi următorul, infra nota 87, sugerează câteva circumstanțe teoretice care ar putea conduce la concluzii diferite.

87. Problema Insulelor Aland, Raportul prezentat Consiliului Ligii de Comisia de Raportori (Report presented to the Council of the League by the Commission of Rapporteurs), Documentele Ligii Națiunilor B.7.21/68/106 (1921) la p. 27.

88. Idem la p. 28.

89. Idem, la pp. 29-31.

90. Vezi, de ex., Cobban, nota 67, la pp. 63-64; cf Lee C. Buchheit, Secesiunea (Secession) (New Haven, CT, Yale University Press, 1978) la pp. 14-16; Antonio Cassese, „Autodeterminarea politică – concepte vechi şi evoluții noi” (“Political Self-Determination-Old Concepts and New Developments”), în Antonio Cassese (ed.), Dreptul la Națiunile Unite/Drepturi fundamentale – UN Law/Fundamental Rights (Alphen aan der Rijn: Sijthoff & Noordhoff, 1979) la pp. 137-165.

91. Dov Ronen, În căutarea autodeterminării – The Quest for Self-Determination (New Haven, CT, Yale University Press, 1979) la p. 7.

92. Vezi cap. 4.

93. Kohn, nota 69, la pp. 45-46.

94. Citat în Cobban, nota 67, la p. 69.

95. Citat în Karl Josef Partsch, „Principiile fundamentale ale drepturilor omului: autodeterminarea, egalitatea şi nediscriminarea” (“Fundamental Principles of Human Rights: Self-Determination, Equality and Non-Discrimination”) în Karel Vasak şi Philip Alston, 1 Dimensiunile internaționale ale drepturilor omului – The National Dimensions of Human Rights (Paris, Unesco şi Westport, CT, Greenwood Press, 2 vol. 1982) la p. 63.

96. Vezi V.I. Lenin, Probleme de politică națională şi internaționalism proletar – Questions of National Policy and Proletarian Internationalism (Moscova, Editura Publicațiilor Străine, n. d.) la pp. 78-83; 203-205.

97. Idem la pp. 138-139.

98. Idem la pp. 201, 202.

99. Iosif Stalin, „Politica guvernului sovietic în problema națională în Rusia” – “The Policy of the Soviet Government on the National Question in Russia” (1920), retipărit în Iosif Stalin Marxismul şi problema națională şi colonială – Marxism and the National and Colonial Question (Londra, Lawrence şi Wishart, Eng. ed. 1936) la p. 79.

100. Vezi, de ex., Oscar I. Janowsky, Naționalitățile şi minoritățile naționale – Nationalities and National Minorities (New York, Macmillan, 1945) lapp, 69-104; infra cap. 16, la pp. 358-369.

101. Vezi, de ex., Hanna Bokor-Szego, Noile state şi dreptul internațional – New States and International Law (Budapesta, Akademiai Kiado, 1970), care descrie dreptul la autodeterminare ca o „lex imperfecta», în 1945; Partsch, nota 95, la pp. 62-63; Wambaugh (1933), vezi nota 84, la p. 490. („Cu siguranță, părerea potrivit căreia un popor persecutat de o suveranitate străină are dreptul să-şi decidă propria soartă a câştigat teren. Totuşi, o asemenea revendicare nu are încă un statut în dreptul internațional.")

102. Carta Națiunilor Unite, art. 1(2), 55.

103. Vezi, în general, Buchheit, nota 90; Cassese, nota 90; Yassin El-Ayouty, The United Nations and Decolonization: The Role of Afro-Asia (Haga, Martinns Nijhoff, 1971); Michla Pomerance, Autodeterminarea în domeniul dreptului şi practicii – Self-Determination in Law and Practice (Haga, Martinus Nijhoff, 1982); A. Rigo Sureda, Evoluția dreptului la autodeterminare: un studiu în practica Națiunilor Unite – The Evolution of the Right ofSelf-Determination: A Study of United Nations Practice(Leyden, Sijthoff, 1973); Umozurike Oji Umozurike, Autodeterminarea în dreptul internațional – Self-Determination in International Law (Hamden, CT, Archon Books, 1972),

104. G.A, Res. 1514, 15 UN GAOR, Sup. (Nr. 16), Documentul Națiunilor Unite A/ 4684 (1960) la p. 66.

105. Idem, Preambul, paragr. 2.

106. Idem, paragr. 3.

107. G.A. Res. 2625, Annex, 25 UN GAOR, Supl. (Nr. 28), Documentul Națiunilor Unite A/5217 (1970) la p. 121.

108. Partsch, nota 95, la p. 63.

109. Cf. Pomerance, nota 103, la pp. 18-19.

110. G.A. Res. 34/91, GAOR, Supl. (Nr. 46), Documentul Națiunilor Unite A/34/46 (1979), la p. 82 [cu privire la insulele franceze Glorieuses, Juan de Nova, Europa şi Bassas da India].

111. În 1986, Consiliul tutelar a fost de acord (în ciuda obiecțiilor sovieticilor) că era oportună încetarea acțiunii de tutelare de către Statele Unite, Rezoluția Comitetului tutelar 2183 (LUI), 53 UN TCOR Supl. (Nr. 3), Documentul Națiunilor Unite T/1901 (1986) la p. 14. Dezacordul sovieticilor se baza, inter alia, pe acuzațiile de „fragmentare ilegală" a teritoriului. Vezi „Consiliul tutelar numeşte «oportună" încetarea Acordului Micronezian", Cronica 23 a Națiunilor Unite (Nr. 4, august 1986) la pp. 67-71; „Consiliul tutelar recomandă o aprobare rapidă a Pactului pentru Palau" ("Trusteeship Council recommends early approval of Compact for Palau"), 25 idem (nr. 3, sept. 1988) la pp. 49-51. Până la sfârşitul anului 1988, Consiliul de Securitate nu a întreprins nici o acțiune de terminare formală a tutelării.

Plebiscitele, unele supravegheate de Națiunile Unite, care aprobau pactele de liberă asociere (sau, în cazul Insulelor Mariane de Nord, statutul de commonwealth) cu Statele Unite au fost ținute în cele patru părți componente ale

Teritoriului Tutelat şi acordurile cu Insulele Marshall, statele federale ale Micronezie şi Insulele Mariane de Nord, au intrat în vigoare la sfârşitul anului 1986. Către sfârşitul anului 1988, incompatibilitatea între pactul Palau şi Constituţia Palau, în ciuda mai multor referendumuri, au împiedicat rezolvarea finală a situaţiei. Vezi Clark, Nota 44; compară cu Marian Nash Leich, „Practica contemporană în Statele Unite referitoare la dreptul internaţional” (“Contemporary Practice of the United States Relating to International Law”), 81 Am. J. Inf I L. 405 (1987), cu Roger S. Clark, scrisoare către redactorul şef, idem la p. 927.

112. Vezi de ex., Rezoluţia Adunării Generale 42/17, 42 UN GAOR Supl. (Nr. 49), Documentul Naţiunilor Unite A/42/49 (1987) la p. 39 (reafirmând suveranitatea Insulelor Comore asupra Insulelor Mayotte) şi rezoluţiile citate în această privinţă. Cf. Pomerance, nota 103, la pp. 30-31.

113. A fost creat un subcomitet asupra teritoriilor mici de către Comitetul Special asupra situaţiei cu privire la aplicarea Declaraţiei asupra garantării independenţei popoarelor şi ţărilor coloniale [„Comitetul celor 24”]. El are de obicei statutul a 13 teritorii aflate sub observaţie, teritorii insulare mici, care nu sunt autoguvernabile: Samoa americană, Anguilla, Bermude, Insulele Virgine Britanice şi ale Statelor Unite, Insulele Cayman, Pitcairn, Turks şi Caicos, Guam, Tokelau, Montserrat, Sf. Elena şi teritoriul Insulelor din Pacific, aflat sub tutela Statelor Unite.

114. S-a sugerat să se aplice diferite reguli „enclavelor coloniale” care sunt limitate în exercitarea autodeterminării „la singura soluţie a restituirii teritoriului suveranului

teritoriului din vecinătate", dar criteriile pentru acordarea „statutului de enclavă" unui teritoriu rămân neclare. Malcolm Shaw, Cazul Sahara de Vest (The Western Sahara Case), 49 Brit. Y.B. IntT. L. 119, 123 (1978). Cf Rigo Sureda, nota 103, la p. 214.

Trebuie să remarcăm în mod obiectiv faptul că Adunarea Generală a Națiunilor Unite şi Consiliul de Securitate au cerut retragerea trupelor indoneziene din Timorul de Est şi au reafirmat dreptul Timorului de Est la autodeterminare. Rezoluția Adunării Generale 3485, 30 UN GAOR, Supl. (Nr. 34) 118, Documentul Națiunilor Unite A/10034 (1975); SC Res. 384, 30 UN SCOR, Rezoluții şi decizii 10, UN Doc. S/Res./384 (1975). Vezi Roger S. Clark, „«Decolonizarea» Timorului de Est şi normele Statelor Unite cu privire la autodeterminare şi agresiune" ("The 'Decolonization' of East Timor and the United Nations Norm on Self-Determination and Aggression"), 7 Yale J. World Public order 2 (1982).

115. Western Sahara, Advisory Opinion, I.C.J. Reports 1975, p. 12, la p. 81.

116. Western Sahara, Advisory Opinion, nota 115.

117. Shaw, nota 114, la p. 147.

118. Western Sahara, Advisory Opinion, nota 115, la p. 36.

119. Idem la p. 68. În august 1988 s-a ajuns la o înțelegere între Maroc şi gherilele Saharawi Polisario pentru

organizarea unui referendum în Sahara de Vest, supervizat de Națiunile Unite. Şaizeci şi opt de state au recunoscut Republica Saharawi la începutul anului 1987, în ciuda faptului că „guvernul" Saharawi nu a exercitat niciodată un control efectiv în teritoriul revendicat.

120. Western Sahara, Advisory' Opinion, nota 115, la p. 37.

121. Shaw, nota 114, la p. 147.

122. Cf. Pomerance, nota 103, la p. 122 şi în mod special n. 122; vezi discuția despre Fiji, infra, cap. 18, la pp. 427-432.

123. Cf. cap. 14.

124. Rezoluția Adunării Generale 41/41A, 41 UN GAOR, Supl. (Nr. 53), Documentul Națiunilor Unite A/41/53 (1986) la p. 49. Vezi Raportul Comisiei speciale asupra situației cu privire la aplicarea Declarației asupra acordării independenței popoarelor şi țărilor coloniale (See Report of the Special Committee on the Situation with regard to the Implementation of the Declaration on the Granting of Independence to Colonial Countries and Peoples), 41 UN GAOR, Supl. (Nr. 23), Documentul Națiunilor Unite A/41/23 (1986).

125. Pomerance, nota 103, la p. 23.

126. Rezoluția Adunării Generale (G.A. Res.) 1541, nota 38.

127. Idem Principiul VI; vezi Clark, nota 44, la pp. 38-66, pentru un comentariu excelent asupra evoluției conceptului de liberă asociere.

128. O sută cinci teritorii au fost desemnate de Adunarea Generală ca nefiind autoguvernabile şi nouăsprezece (Namibia, Sahara de Vest, Timorul de Est, Gibraltar, Noua Caledonie, Anguilla, Pitcairn, Montserrat, Insulele Virgine Britanice, Insulele Turks şi Caicos, Tokelau, Insulele Cayman, Sf. Elena, Bermude, Guam, Samoa Americană, Insulele Virgine ale Statelor Unite, Teritoriul tutelat al Insulelor Pacificului şi Insulele Falkland [Malvine]) au rămas în această categorie până în 1988. Raportul Comisiei Speciale cu privire la implementarea Declarației asupra acordării independenței popoarelor şi țărilor coloniale (Report of the Special Committee on the Situation with Regard to the Implementation of the Declaration on the Granting of Independence to Colonial Countries and Peoples), 43 UN GAOR, Supl. (Nr. 23), Documentul Națiunilor Unite A/43/23 (1988), cap. 8-10.

Dintre cele rămase, numai unsprezece au fost eliminate din lista teritoriilor care nu sunt autoguvernabile prin dobândirea unui statut mai redus decât independența deplină: Goa şi alte teritorii dependente portugheze din India, care au fost încorporate Indiei în 1961; Sao Joao Batista de Ajuda, încorporate în Dahomey în 1961; Noua Guinee Olandeză (Irianul de Vest) încorporat în Indonezia în 1963; Borneo de Nord, Sarawak şi Singapore, care s-au unit pe bază de principii federale cu Malaya pentru a forma noul stat Malaysia în 1963; Insulele Cook, care au intrat în liberă asociere cu Noua Zeelandă în 1965; Ifni, cedată Marocului de către Spania în 1969; Macao şi Hong Kong, care au fost

eliminate de pe listă la cererea Chinei, pe temeiul că ele erau părți integrante ale statului chinez, ocupate ilegal de Portugalia şi respectiv Marea Britanie; şi Insula Niue, care a intrat în asociere benevolă cu Noua Zeelandă în 1974.

În ciuda adoptării Actului Indiilor de Vest în 1967 de către Marea Britanie, care prevedea un tip de asociere liberă între Insulele Windward şi Leeward şi Marea Britanie, Teritoriile Caraibe britanice nu au fost eliminate din lista teritoriilor care nu sunt autoguvernabile, deşi Marea Britanie, în mod unilateral, a încetat să mai prezinte rapoarte despre ele. Ca urmare a încetării existenței Statelor Asociate a Indiilor de Vest, Grenada, Dominica, Santa Lucia, Saint Vincent şi Grenadine, Antigua şi Barbuda şi Saint Chistopher şi Nevis au devenit independente. Cf William C. Gilmore, „Perspective legale asupra statalității asociate în Insulele Caraibe de Est" („Legal Perspectives on Associated Statehood in the Eastern Caribbean") 19 Va. J. Int'l L. 489 (1979).

Cu privire la statutul teritoriului Insulelor Pacificului tutelate de Statele Unite, vezi nota 111.

129. Rezoluția Adunării Generale 1541, nota 38, Principiul VII.

130. Idem, Principiile VIII şi IX.

131. Nota 107, se întăreşte afirmația.

132. Convenţia Internaţională asupra drepturilor economice, sociale şi culturale, adoptată la 16 dec. 1966, intrată în vigoare la 3 ian. 1976,999 U.N.T.S. 3; Convenţia internaţională asupra drepturilor civile şi politice, adoptată la 16 dec. 1966, intrată în vigoare la 23 martie 1976, 999 U.N.T.S. 171. Pentru un rezumat al dezbaterilor în timpul procesului de redactare, inclusiv referire la protecţia drepturilor minorităţilor în art. 27, vezi Buchheit, nota 90, la pp. 76-85; Marc J. Bossuyi, Ghid pentru „Lucrări pregătitoare" ale Convenţiei Internaţionale asupra drepturilor civile şi politice – Guide to the "Travaux Preparatoires" of the International Covenant on Civil and Political Rights (Dordrecht, Boston, Lancaster, Martinus Nijhoff 1987) la pp. 493-498.

133. Centrul pentru drepturile omului, Drepturile omului, Statutul instrumentelor internaţionale – Human Rights, Status of International Instruments (New York, United Nations, 1987), UN Sales Nr. E.87. XIV. 2, la p. 9. Trei state au prezentat obiecţii faţă de rezerva Indiei. Olanda a afirmat că „dreptul la autodeterminare, după cum este înfăţişat în convenţie, este conferit tuturor popoarelor... Orice încercare de a limita scopul acestui drept sau de a impune condiţii care nu sunt prevăzute în instrumentele internaţionale ar submina însuşi conceptul de autodeterminare şi prin urmare i-ar slăbi caracterul universal acceptabil.". Idem la p. 19. Franţa a obiectat deoarece rezerva Indiei „impune condiţii care nu sunt prevăzute de Carta Naţiunilor Unite". Idem la p. 50. Republica Federală a Germaniei „a obiectat vehement" la rezerva Indiei, declarând: „Dreptul la autodeterminare... se aplică tuturor popoarelor şi nu numai acelora aflate sub dominaţie străină... Guvernul federal nu poate considera ca validă orice interpretare a dreptului la

autodeterminare care este contrară limbajului clar al prevederilor în discuție. Mai mult decât atât, el consideră că orice limitare a aplicabilității lor tuturor națiunilor este incompatibilă cu obiectul şi scopul Convențiilor". Idem la pp. 18-19.

134. Afirmație făcută de reprezentanții Indiei pentru Comitetul drepturilor omului, Documentul Națiunilor Unite CCPR/C/SR. 498 (1984) la p. 3.

135. Cassese, nota 90, sugerează că ar putea apărea o recunoaştere sporită, cel puțin la nivel non-guvernamental, a faptului că negarea drepturilor fundamentale ale omului, inclusiv acelea de participare democratică la guvernare, constituie o negare a dreptului la autodeterminare internă.

136. Jordan, art. 40 din Raportul CCPR, Documentul Națiunilor Unite CCPR/C/l/Add. 55 (1981) la p. 2.

137. Statutul Instrumentelor internaționale (Status of International Instruments), nota 133, la p. 46.

138. United Kingdom, art. 40 Raportul CCPR, Documentul Națiunilor Unite CCPR/C/1/ Add. 37 (1978), Anexe.

139. Byelorussian SSR, art. 40 Raportul CCPR, Documentul Națiunilor Unite CCPR/C/ 1/Add. 27 (1978) la p. 5.

140. Afirmație făcută de reprezentantul URSS la Comitetul pentru Drepturile Omului, Documentul Națiunilor Unite CCPR/C/SR. 108 (1900) la p. 4; cf. discuție a Uniunii Sovietice, infra cap. 16, la pp. 358-369.

141. Vezi Națiunile Unite, Raportul Comitetului pentru drepturile omului (Report of the Human Rights Committee), 42 UN GAOR, Supl. (Nr. 40), Documentul Națiunilor Unite A/42/40 (1987) la p. 106.

142. Idem.

143. Convenția asupra drepturilor politice şi civile, art. 40 (4).

144. Națiunile Unite, Raportul Comitetului pentru drepturile omului (Report of the Human Rights Committee), 39 UN GAOR, Supl. (40), Documentul Națiunilor Unite A/39/40 (1984) la pp. 142-143.

145. Vezi discuțiile Comitetului pentru drepturile omului, Documentele Națiunilor Unite CCPR/C/SR. 476, 478, 503, 504, 513, 514, 516 (1984).

146. Documentul Națiunilor Unite CCPR/C/SR. 503 (1984) la p. 32.

147. Vezi, de ex., observațiile dl Tomuschat, Documentul Națiunilor Unite CCPR/C/SR. 478 (1983) la p. 2, 6; dl.

Ermacora, idem la p. 5; Mr. Aguilar, idem la p. 7; dl Graeffath (ca preşedinte), idem la p. 8; Sir Vincent Evans, Documentul Naţiunilor Unite CCPR/C/SR. 503 (1984) la p. 5; şi dl. Dimitrijevic, idem la p. 8.

148. Convenţia Europeană pentru Protecţia drepturilor omului şi libertăţilor fundamentale, semnată la 4 nov. 1940, intrată în vigoare la 3 sept. 1953, 312 U.N.T.S. 222.

149. Convenţia Americană asupra drepturilor omului, semnată la 22 nov. 1969, intrată în vigoare la 18 iulie 1978, O.A.S.T.S., Nr. 36, p. 1, O.A.S. Off Rec. OEA/Ser. L/V/II. 23, doc. 21, rev. 6.

150. Carta Africană asupra drepturilor omului şi popoarelor, adoptată la 27 iunie 1981, intrată în vigoare la 21 oct. 1986, O.A.U. Documentul CAB/LEG/67/3 Rev. 5.

151. Brownlie, no la 24, la p. 515; Naţiunile Unite, Dreptul la autodeterminare, Aplicarea rezoluţiilor Naţiunilor Unite (The Right to Self-Determination, Implementation of United Nations Resolutions) (Hector Gros Espiell, Raportor special), Documentul Naţiunilor Unite E/CN.4/Sub. 2/405/Rev. 1 (New York, Naţiunile Unite, 1980) la paragr. 50; Hector Gros Espiell, „Autodeterminarea şi jus cogens" ("Self-Determination and Jus Cogens"), în Cassese, nota 90, la pp. 167-173,

Dar comparaţi Naţiunile Unite, Dreptul la autodeterminare, Dezvoltări istorice şi actuale pe baza instrumentelor Naţiunilor Unite – The Right to Self-Determination,

Historical and Current Developments on the Basis of United Nations Instruments (Aurelieu Cristescu, raportor special), UN Sales Nr. E.80. XIV. 3 (1981) la paragr. 154: „Nici un instrument al Națiunilor Unite nu conferă un caracter atât de imperativ dreptului popoarelor la autodeterminare" [ca cel de jus cogens].

152. J.H.W. Verzijil, 1 Dreptul internațional în perspectivă istorică – International Law in Historical Perspective (Leiden, Sijthoff, 1968) la p. 325.

153. Printre numeroasele surse care ar putea fi citate sunt Bokor-Szego, nota 101, la pp. 10-51. Brownlie, nota 24, la p. 513; Crawford, nota 27, la p. 101; Gros Espiell, nota 151, la p. 13; Humphrey, nota 78, la p. 195; Branimir M. Jankovic, Dreptul internațional public – Public International Law (Dobbs Ferry, New York, Transnational Publishers, 1984) la p. 220; şi Partsch, nota 95, la p. 66.

154. În cazul Camerunului de Nord, Curtea Internațională de Justiție pare să fie de acord că modalitățile de autodeterminare au avut, în mare măsură, un caracter politic, ih opinia Adunării Generale. „Oricare ar fi motivele pentru care Adunarea Generală a ajuns la concluzia că s-a acționat în totalitate pe plan politic [aprobând plebiscitele din Camerunul de Nord] şi fără ca şi Curtea să considere că este necesar, în acest caz, ca Adunarea Generală să-şi bazeze acțiunea pe o interpretare corectă a Acordului de Tutelare, nu există nici o îndoială – şi într-adevăr nici o controversă – că rezoluția a avut un efect legal şi definitiv... Petiționarul a subliniat în mod expres că nu cere Curții să revizuiască sau să modifice concluziile Adunării Generale

sau deciziile acesteia, deci că nu este necesar să se pună problema dacă Curtea poate să exercite o astfel de autoritate." Cazul Camerunului de Nord (Camerun v. Regatul Unit), Obiecții preliminare, Hotărârea din 2 dec. 1963, Rapoartele ICJ/1963, p. 15, la p. 32.

155. Cf. R.P. Dhokalia „Recunoaşterea internațională a dreptului omului la autodeterminare colectivă" ("International Recognition of the Human Right of Collective Self-Determination"), 11 Banaras L. J. 20 (1975) la pp. 27-33. „Aceste rezoluții (ale Adunării Generale) au reiterat de fapt dreptul la autodeterminare al popoarelor cu referire numai la popoarele coloniale şi nu au luat în considerare minorități sau chiar majorități ale unei populații eterogene din interiorul unităților politice acceptate pe plan general care nu au valori comune şi care luptă pentru recunoaşterea dreptului la autodeterminare". Idem la pp. 31-32. În contextul deciziei I.C.J. în cazul Saharei de Vest, Shaw afirma clar, „Principiul autodeterminării este clar recunoscut ca un drept legal în contextul decolonizării". Shaw, nota 114, la p. 153.

156. Pomerance, nota 103, la p. 68.

157. Gros Espiell, Dreptul la autodeterminare (The Right to Self-Determination), nota 151, paragr. 90. Cristescu ajunge la o concluzie similară, citând de asemenea Rezoluția 2625, nota 151, paragr. 279.

158. Vezi, în general, Ibou Ibrahima Fall, Contribuție la studiul dreptului popoarelor de a dispune de ele însele în

Africa – Contribution à l'étude du Droit des Peuples à Disposer d'Eux-Mêmes en Afrique (Paris, Univ. de Paris I, teză de doctorat 1972), la pp. 265-340.

159. Yilma Makonnen, Dreptul internațional şi noile state ale Africii. Un studiu al problemelor legale internaționale ale secesiunii statelor în noile state independente din Africa de Est – International Law and The New States of Africa: A Study of the International Legal Problems of State Succession in the Newly Independent States of Eastern Africa (Paris, Unesco, 1983) la p. 462. Makonnen identifică numai Somalia, care a făcut cereri iredentiste în numele etnicilor somalezi, cerând „autodeterminarea popoarelor" mai degrabă decât „autodeterminarea teritoriilor coloniale".

160. A fost citat un jurist algerian care remarca: „După obținerea independenței lor, ideea dreptului popoarelor de a dispune de ele însele, idee scumpă generalului de Gaulle, a fost transformată în dreptul statelor de a dispune de popoarele lor". Ali Yayia, citat în „Jeune Afrique", 2 sept. 1987, la p. 19.

161. Cf., de ex., Actul constituțional Nr. 63-22 din 7 martie 1963 (Senegal) care interzice „orice act de discriminare rasială, etnică sau religioasă sau orice propagandă regionalistă care prejudiciază securitatea internă a statului sau integritatea teritoriului Republicii". Citat în Senegal, Raport către Comitetul pentru eliminarea discriminării rasiale, Documentul Națiunilor Unite CERD/C/131/Add. 5 (1985) la paragr. 11.

162. Fall, nota 158, la pp. 388-389, 390.

163. Natan Lerner, „Autodeterminarea: perspectivă latino-americană" ("Self-Determination: The Latin American Perspective"), în Yonah Alexander şi Robert A. Friedlander (ed.), Autodeterminarea: dimensiuni naţionale, regionale şi globale – Self-Determination: National, Regional, and Global Dimensions (Boulder, CO, Westview Press, 1980) la p. 67. Cf. Frank Griffith Dawson, „Contribuţii ale statelor mai puţin dezvoltate la dreptul internaţional: experienţa latino-americană ("Contributions of Lesser Developed Nations to International Law: The Latin American Experience"), 13 Case Western Reserve J. Inl'1. L. 37 (1981), care nu conţine nici o referire la autodeterminare în cursul unei expuneri destul de detaliate a teoriei juridice latino-americane.

164. Dreptul la autodeterminare (The Right to Self-Determination), nota 151, la p. 10.

165. În mod similar, s-ar putea descoperi un „drept la revoluţie" inerent în cadrul dreptului popoarelor la autodeterminare, dar acest lucru nu implică în mod necesar dreptul, din partea „poporului" unei ţări, de a se scinda. Vezi C. Chowdhury „Statul şi normele autodeterminării în dreptul internaţional contemporan" ("The Status and Norms of Self-Determination in Contemporary International Law"), în Frederik E. Snyder şi Surakiat Sathirathai, Atitudinea lumii a treia cu privire la dreptul internaţional – Third World Attitudes Toward International Law (Dordrecht, Martinus Nijhoff, 1987) la pp. 87-99; Cassese, nota 90, la pp. 148-153.

166. Cel mai vast tratat este Buchheit, nota 90; de asemenea cf., de ex., Cassese, nota 90, la pp. 155-157; Crawford, nota 27, la pp. 247-270; Ved P. Nanda, „Autodeterminarea în afara contextului colonial: naşterea Bangladeshului în retrospectivă" ("Self-Determination Outside the Colonial Context: The Birth of Bangladesh in Retrospect"), în Alexander şi Friedlander, nota 163, la pp. 193-220; Pomerance, nota 103; „Simpozionul Klingenthal: drepturile popoarelor şi drepturile omului" ("Kligenthal Symposium: Peoples' Rights and Human Rights"), în 7 Human Rights L.J. 410, 410-12, 421-22 (1986); discuţii asupra Declaraţiei de la Alger, infra la 116. Diverşi autori marxişti sprijină de asemenea dreptul de secesiune în teorie, dar nici unul nu a oferit un exemplu specific în care să arate când ar putea exista un asemenea drept într-un context non-colonial. Vezi, de ex., Bokor-Szego, nota 101, la pp. 34-35 (respingerea dreptului grupurilor minoritare de a se scinda).

167. Chiar cei care susţin că există sau ar trebui să existe un drept de secesiune, nu au reuşit să identifice măcar criteriile cele mai generale pentru determinarea momentului când secesiunea este permisă. „Complexitatea factorilor implicaţi în revendicările de separare face imposibilă recomandarea regulilor care ar determina în mod automat aplicabilitatea dreptului de autodeterminare". Eisuke Suzuki, „Autodeterminarea şi ordinea publică mondială: răspunsul comunităţii la separaţia teritorială" ("Self-Determination and World Public Order; Community Response to Territorial Separation"), 16 Va. J. Int'l L. 779, 861 (1976).

168. Vernon Van Dyke, „Autodeterminarea şi dreptul minorităţilor” (Self-Determination and Minority Rights”), 13 Infl Studies Q 223 (1969) la p. 233.

169. Totuşi, „aşa cum leul lui Esop i-a spus Omului: ‘Sunt multe statui ale oamenilor înjunghiind lei, dar dacă leii ar fi sculptori’ ”, ar exista un alt fel de statui Barbara W. Tuchman, Practica istoriei (Practicing History) (New York: Alfred A. Knopf, 1981) la p. 19.

Capitolul 4

170. În timp ce mulți comentatori definesc statutul minorității în termenii lipsei de putere în contextul inferiorității numerice, situațiile majorității non-dominante ar trebui privite cu atenție în contextul autodeterminării. Cf. de ex., Charles Wagley şi Marvin Harris, Minoritățile în lumea nouă – Minorities in the New World (UNESCO, 1958; New York, Columbia University Press ed., 1964) la pp. 4-5; Jay A. Sigler, Drepturile minorităților, o analiză comparativă – Minority Rights, A Comparative Analysis (Westport, CT: Greenwood Press, 1983) la p. 5.

171. Prin sine (lat.). O excelentă expunere a tratamentului la care au fost supuse anterior minoritățile se poate găsi în James B. Muldoon, „Evoluția drepturilor grupului” (“The Development of Group Rights”), în Singler, nota 170, la pp. 31-66.

172. La sfârşitul secolului al XIX-lea 11 millet non-musulmani au fost recunoscuți în cadrul Imperiului

Otoman, deşi toţi (în afară de ortodocşi, armeni, bulgari şi evrei) reprezentau mai puţin de 1% din populaţia Imperiului. S.J. Shaw, 2 Istoria Imperiului Otoman şi a Turciei moderne – 2 History of the Ottoman Empire and Modern Turkey (Cambridge, Cambridge University Press, 2 vol. 1976), la p. 240.

173. Peter F. Sugar, Europa de Sud-Est sub stăpânirea otomană, 1354-1804 – Southeastern Europe under Ottoman Rule, 1354-1804 (Seattle, University of Washington Press, 1977) la p. 274.

174. Cf. de ex., Farooq Hassan, Conceptul de Stat şi Drept în Islam – The Concept of State and Law in Islam (Lanham, MD, şi Londra, University Press of America, 1981) la pp. 45-46, 225-241. Creştinii şi evreii, ca „popor al Bibliei" monoteist, ocupă o poziţie specială într-un stat islamic şi de aceea millet au fost lăsaţi să-şi dezvolte propria cultură şi administraţie civilă. Idem la p. 45.

175. Probabil că cea mai bună şi mai detaliată tratare a adoptării şi aplicării tratatelor este Macartney, nota 79, la pp. 212-423; vezi, de asemenea, United Nations, Studiu asupra drepturilor persoanelor care aparţin minorităţilor etnice, religioase şi lingvistice – Study on the rights of persons belonging to ethnic, religious and linguistic minorities (F. Capotorti, Raportor special), UN Sales Nr. E.78. XIV. 1 (1979) la pp. 16-26.

176. Pearson, nota 82, la p. 134.

177. Vezi cap. 3. Marile Puteri au fost conştiente de natura potențială de sciziune a propunerilor privind drepturile minorităților. Un memorandum pregătit pentru Guvernul britanic de Jan Smuts avertiza că:

În mod indiscutabil vor fi făcute eforturi pentru a include în tratatul de pace de la Paris reglementări care să salveze drepturile minorităților rasiale, religioase sau de altă natură şi, mai departe, să interpreteze doctrina „autodeterminării naționale" ca dând dreptul unor asemenea minorități, dacă ele pretind să devină națiuni, să-şi prezinte cazul în cadrul Conferinței de Pace şi Conferințelor Interstatale ulterioare. În ambele cazuri, cea mai bună metodă ar putea fi aceea de a lăsa fiecărei Puteri Asociate cât mai multă libertate posibilă. Nu este deloc recomandabil să se meargă pe calea admiterii pretenției negrilor americani, sau ale irlandezilor din Sud, sau ale flamanzilor sau catalanilor de a se adresa unei Conferințe Interstatale peste capul guvernului lor. Totuşi, dacă se acordă dreptul de apel macedonenilor sau germanilor din Boemia, va fi dificil să refuzăm acest drept în cazul altor mişcări naționaliste.

Citat în L.C. Green, „Protecția minorităților în Liga Națiunilor şi la Națiunile Unite" ("Protection of Minorities in the League of Nations and the United Nations"), în Allan Gotheb (ed.), Drepturile omului, federalismul şi minoritățile – Human Rights, Federalism and Minorities (Toronto, Institutul canadian de probleme internaționale, 1970) la p. 193.

178. S-ar putea considera că declarațiile unilaterale pentru garantarea drepturilor minorităților făcute de unele state

înaintea Ligii Națiunilor constituie o a patra categorie. Vezi studiul Capotorti, nota 175, la p. 18; Felix Ermacora, „Protecția minorităților în fața Națiunilor Unite” (“The Protection of Minorities before the United Nations”), 182 Recueil des Cours 251 (1984) la pp. 258-259.

179. Vezi, în general, Inis L. Claude, Jr., Minoritățile naționale – National Minorities (Cambridge, MA, Harvard University Press, 1955: retipărită, New York, Greenwood Press, 1969) la pp. 17-20; Janowsky, nota 100, la pp. 112-115; Macartney, nota 79, la pp. 273-294, 502-506 (textul Tratatului minorităților poloneze); Studiul Capotorti, nota 175, la pp. 18-19; Subcomisia Națiunilor Unite asupra prevenirii discriminării şi protecției minorităților, Tratate şi instrumente internaționale cu privire la protecția minorităților 1919-1951 (Treaties and international instruments concerning the protection of minorities 1919-1951), Documental Națiunilor Unite E/CN.4/Sub.2/133 (1951) la paragr. 2-12.

180. Vezi infra, cap. 17, la pp. 370-375.

181. Tratatul din St. Germain-en-Laye prevedea „cel mai deplin grad de autodeterminare compatibil cu unitatea Cehoslovaciei” în Rutenia, inclusiv puterea legislativă locală asupra tuturor problemelor lingvistice, ştiințifice şi religioase, administrația locală şi alte asemenea probleme care ar putea fi delegate de guvernul cehoslovac. Cf. Tratate şi instrumente internaționale cu privire la protecția minorităților 1919-1951 (Treaties and international instruments concerning the protection of minorities 1919-1951), nota 179, la paragr. 16.

182. Tratatul de la Sèvres din 1920 a acordat aromânilor autoritatea asupra problemelor religioase, caritabile şi ştiinţifice şi a confirmat de asemenea recunoaşterea de către Grecia a autonomiei Muntelui Athos, garantată în conformitate cu Tratatul de la Berlin. Idem la paragr. 14.

183. Articolul 11 al Tratatului de la Paris a acordat autonomie locală în probleme ştiinţifice şi religioase „supuse controlului statului român". Idem la paragr. 17.

184. Vezi, de exemplu, Claude, nota 179, la pp. 31-50; Pearson, nota 82, la pp. 142-146; Stadiul Capotorti, nota 175, la pp. 25-26.

185. Pearson, nota 82, la pp. 148-149.

186. Idem la pp. 131-132.

187. Vezi, în general, Macartney, nota 79, la pp. 308-369; Studiul Capotorti, nota 175, la pp. 20-24; Louis B. Sohn şi Thomas Buergenthai, Protecţia internaţională a drepturilor omului – International Protection of Human Rights (Indianapolis, IN, Bobbs-Merrill, 1973) la pp. 213-306.

188. Claude, nota 179, la pp. 49-50.

189. Discuţii mai largi asupra oraşului liber Danzig şi teritoriului Memel pot fi găsite în infra, cap. 17, la pp. 375-384.

190. Pearson, nota 82, la pp. 148-149.

191. Joseph Rothschild, Europa Centrală şi de Est între cele două războaie mondiale – East Central Europe benveen the Two World Wars (Seattle, University of Washington Press, 1974) la p. 12.

192. Cf. Mazrui şi Tidy, nota 74, la pp. 373-384. Dar comparați cu Horowitz, nota 5, la pp. 75-76: „Procesul de trasare a granițelor [în teritoriile coloniale] a luat deseori în considerare interesele etnice, iar adeseori granițele au fost retrasate, mai târziu, de către puterile coloniale, ca răspuns la revendicările etnice.... Un lucru foarte important realizat de colonişti şi mult mai important pentru etnicitate, a fost acela că aceştia au schimbat cumpăna politicii de câteva ori. Coloniile erau artificiale nu pentru că granițele lor nu țineau cont de compoziția lor etnică, ci pentru că ele erau, în medie, de câteva ori mai mari decât sistemele politice pe care le-au dizolvat sau le-au asimilat". Cf. idem la pp. 149-160.

193. Vezi cap. 5.

194. Vezi infra, cap. 16, la pp. 352-358.

195. Cf. Tratate şi instrumente internaționale referitoare la protecția minorităților (Treaties and international instruments concerning the protection of minorities), nota 179, paragr. 114-133.

196. Vezi, în general, Alfred M. de Zayas, Nemesis at Potsdam (Londra & Boston, Routledge & Kegan Paul, 1977). Transferul de populație a fost de asemenea considerat ca soluția cea mai dorită pentru a trata discriminarea împotriva minorității turce din Bulgaria din anii '60, deşi în practică numai 50.000 de etnici turci (din cei inițial 600.000 care au făcut cerere să plece din Bulgaria) au putut să-şi achite taxele vamale impuse pentru emigrare. Vezi acordul dintre Republica Populară Bulgaria şi Republica Turcia privitor la emigrarea din Republica Populară Bulgaria în Republica Turcia a cetățenilor bulgari de origine turcă cu rude apropiate emigrate în Turcia înainte de 1952, semnat la 22 martie 1968, 759 U.N.T.S. 223.

Reluarea represiunii minorității turceşti în Bulgaria la mijlocul anilor 1980 a dus la migrarea unui mare număr de musulmani din Bulgaria în Turcia în 1989.

197. Vezi infra, cap. 18, la pp. 432-440.

198. 217 U.N.T.S. 223 (1955), art. 7. Aceste dispoziții au fost subliniate din nou într-un tratat încheiat în 1975 între Austria şi Iugoslavia, prin care amândouă guvernele au fost de acord „să respecte cu onestitate principiul protecției minorităților, nu numai în conformitate cu propriile constituții şi legile interne, ci şi în conformitate cu Carta Națiunilor Unite, Declarația Universală a Drepturilor omului, Convenția Internațională asupra eliminării tuturor formelor de discriminare rasială şi convențiile asupra drepturilor omului". Citat din Italia, art. 40 Raportul CCPR, Documentul Națiunilor Unite CCPR/C/6/Add. 4 (1980) la p. 61.

199. Deschis pentru semnare la 9 dec. 1948, intrat în vigoare la 12 ian. 1951,78 U.N.T.S. 277.

200. Cf., de ex., Hurst Hannum, „Genocidul în Cambodgia: Zgomotele tăcerii" ("Genocide in Cambodia: The Sounds of Silence"), 11 Human Rigts Q. 82,103-12 (1989); Lawrence J. LeBlanc, „Intenția de a distruge grupurile în Convenția asupra genocidului; înțelegerea propusă de Statele Unite" ("The Intent to Destroy Groups in the Genocide Convention: The Proposed U.S. Understanding"), 78 Am. Inf 1 L. 369 (1984).

201. Rezoluția Adunării Generale 217 A (III), Documentul Națiunilor Unite A/810(1948) la p. 71. O parte separată a aceleiaşi rezoluții nota cu acuratețe, chiar dacă lipsit de sinceritate, că: „era dificil de adoptat o soluție uniformă pentru această problemă complexă şi delicată [a minorităților], care avea aspecte speciale în fiecare stat în care apăreau". Rezoluția Adunării Generale 217 C(III). idem.

202. Vezi infra, cap. 17, la pp. 400-406.

203. Vezi infra, cap. 16, la pp. 337-341.

204. Doar două pagini din cele 400 ale raportului asupra activităților Națiunilor Unite cu privire la drepturile omului sunt suficiente pentru a descrie activitatea Națiunilor Unite în domeniul drepturilor minorităților (în afară de problemele legate de discriminare). Vezi Națiunile Unite, Acțiunea Națiunilor Unite în domeniul drepturilor omului (United Nations Action in the Field of Human Rights), UN Sales Nr.

ST/HR/2/Rev. 2 (1983) la pp. 210-212; vezi, de asemenea, Studiul Capotorti, nota 175, la paragr. 141-48; Humphrey, „Subcomisia Națiunilor Unite asupra prevenirii discriminării şi protecției minorităților” (“The United Nations Sub-Commission on Prevention of Discrimination and Protection of Minorities”), 62 Am J. Int’l. L. 869 (1968). Totuşi, subcomisia s-a preocupat de publicarea unei broşuri foarte folositoare care conține fragmente din texte internaționale pentru protecția minorităților precum şi un studiu analitic a tipurilor de protecție prevăzute, Națiunile Unite, Protecția minorităților (Protection of Minorities), UN Sales Nr. 67. XIV. 3 (1967). Vezi, de asemenea, Subcomisia Națiunilor Unite asupra prevenirii discriminării şi protecției minorităților, Activitățile Națiunilor Unite cu privire la protecția minorităților (Activities of the United Nations Relating to the Protection of Minorities), Documentele Națiunilor Unite E/CN. 4/ Sub. 2/194(1958).

205. Adoptată la 14 dec. 1960, intrată în vigoare la 22 mai 1962, 429 U.N.T.S. 93, art. 6.

206. Idem.

207. Nota 132.

208. Cf. Sohn, „Drepturile minorităților” (“The Rights of Minorities”) în Louis Henkin (ed.), Lista drepturilor internaționale, Documentul Convenției asupra drepturilor civile şi politice – The International Bill of Rights, The Covenant on Civil and Political Rights (New York, Columbia Press University, 1981) la pp. 270-275, 282-287.

209. Ar trebui să subliniem faptul că nici Convenția americană, nici cea europeană asupra drepturilor omului nu se referă la drepturile minorităților; Carta africană asupra drepturilor omului şi popoarelor, care a intrat în vigoare în 1986, conține câteva referiri la „popoare”, dar nici una la minorități sau grupuri.

210. Nota 175.

211. Documentul Națiunilor Unite E/CN.4/L. 1367/ Rev. 1 (1979).

213. Documentul Națiunilor Unite E/CN.4/Sub. 2/L. 734 (1981).

213. Comentariu asupra rezoluției cu privire la drepturile omului 1984/62, Un ESCOR, Supl. (Nr. 4), Documentul Națiunilor Unite E/1984/14 (1984) la p. 99. O listă a studiilor şi discuțiilor din cadrul Națiunilor Unite care se referă la problema unei definiții a „minorității” poate fi găsită la subcomisia Națiunilor Unite asupra prevenirii discriminării şi protecției minorităților, Notă a Secretarului General (Note by the Secretary-General), Documentul Națiunilor Unite E/CN.4/Sub, 2/1984/31 (1984). De asemenea cf., de ex., Ermacora, nota 178 la pp. 269-273, 287-298.

214. Subcomisia Națiunilor Unite asupra prevenirii discriminării şi protecției minorităților, Propunerea referitoare la definiția termenului „minoritate”, expusă de dl Jules Deschenes (Proposal concerning a definition of the

term “minority” submitted by Mr. Jules Deschenes), Documentul Naţiunilor Unite E/CN.4/ Sub. 2/1985/31 & Corn 1 (1985) la p. 30.

Capotorti a definit minoritatea ca „un grup numeric inferior restului populaţiei statului, aflat într-o poziţie non-dominantă, ai cărui membri – fiind cetăţeni ai statului – posedă caracteristici etnice, religioase şi lingvistice care diferă de cele ale restului populaţiei şi arată, chiar numai implicit, un simţ al solidarităţii, îndreptat spre păstrarea culturii, tradiţiilor, religiei sau limbii lor”. Studiul Capotorti, nota 175, la p. 96.

În timp ce Curtea Permanentă de Justiţie Internaţională a emis o seamă de păreri şi opinii consultative în legătură cu problemele minorităţilor, niciodată nu a definit formal cuvântul „minoritate”. A oferit totuşi o definiţie a cuvântului „comunitate” aşa cum a fost folosit în convenţia greco-bulgară care încuraja emigraţia şi schimbul de populaţie între cele două ţări: „comunitatea” este un grup de persoane care trăiesc într-o ţară sau localitate dată, având religie, rasă, limbă şi tradiţii proprii şi este unit prin această identitate de rasă, religie, limbă şi tradiţii într-un sentiment de solidaritate, cu scopul de a-şi conserva tradiţiile, menţinându-le cultul, asigurând educaţia şi creşterea copiilor lor în conformitate cu spiritul şi tradiţiile rasei lor şi acordându-şi asistenţă reciprocă”. „Comunităţile” greco-bulgare. Opinie consultativă, 1930, P.C.I.J., Seria B, nr. 17, la p. 21.

O perspectivă diferită este exprimată în definiţia adoptată de una dintre lucrările recente care se referă în mod special la

problema drepturilor minorităților: o minoritate este considerată a fi „o categorie (de grup) de oameni care poate fi identificată de un segment destui de mare din populație ca subiecte ale prejudiciului sau discriminării sau care, din cauza privațiunilor, necesită ajutorul ferm al statului. O poziție non-dominantă continuă a grupului în probleme politice, sociale şi culturale este trăsătura comună a minorității", Sigler, nota 170, la p. 5.

215. Subcomisia asupra prevenirii discriminării şi protecției minorităților, Rezoluția 1985/6, Documentul Națiunilor Unite E/CN.4/1986/5 (1985) la p. 85.

216. Vezi Raportul Grupului de lucru asupra Drepturilor persoanelor care aparțin minorităților naționale, etnice, religioase şi lingvistice (Report of the Working Group on the Rights of Persons Belonging to National, Ethnic, Religious and Linguistic Minorities), Documentul Națiunilor Unite E/CN.4/1986/43 (1986).

217. Textul aprobat în 1988 de Grupul de lucru şi propunerile expuse în legătură cu restul declarației pot fi găsite în raportul din 1988 al Grupului de lucru către Comisia pentru drepturile omului, Documentul Națiunilor Unite E/CN.4/1988/36 (1988), Anexele I şi II.

218. Vezi, de ex., înregistrările discuțiilor Comitetului conținute în Documentele Națiunilor Unite CCPR/C/ SR. 607, 618, 624 (1985).

219. Vezi, de ex., art. 40 din rapoartele CCPR ale Canadei, Documentul Naţiunilor Unite CCPR/C/l/Add. 43 (1979); Finlanda, Docum. U.N. CCPR/C/l/Add. 32 (1978); Republica Democrată Germană, Docum. U.N. CCPR/C/l/Add. 13 (1977); şi Mauritius, Documentele U.N. CCPR/C/l/Add. 21 (1978).

220. Vezi, de ex., art. 40 din rapoartele CCPR din Chile, Documentul U.N. CCPR/C/32/ Add. 1 (1984); Columbia, Docum. U.N. CCPR/C/l/Add, 50 (1979); El Salvador, Docum. U.N. CCPR/C/14/Add. 5 (1983); şi Kenya (care face distincţia între grupurile etnice „minoritare" şi „triburi"), Docum. U.N. CCPR/C/l/Add. 59 (1982).

221. Vezi, de ex., art. 40 din Raportul CCPR din Canada, Docum. U.N. CCPR/C/l/Add. 62 (1983) şi Panama, Doc. U.N. CCPR/C/Add. 9 (1985).

222. Iraq, art. 40 din Raportul CCPR, Docum. U.N. CCPR/C/l/Add. 45 (1978) la p. 112.

223. Tran, art. 40 din Raportul CCPR, Docum. U.N. CCPR/C/l/Add. 16 (1977) la p. 4.

224. Opinii ale Comitetului pentru drepturile omului, Lovelace v. Canada, Comunicarea nr. 24/1977, Raportul Comitetului pentru drepturile omului (Report of the Human Rights Committee), 36 UNGAOR Supl. (nr.40), Docum.U.N. A/36/40 (1981) la p. 166, retipărită în Comitetul pentru drepturile omului, Decizii selectate în conformitate cu Protocolul Opţional (Selected Decisions under the Optional

Protocol), UN Sales Nr. E.84. XIV.2 la p. 83; cf. Notă, „Comitetul pentru drepturile omului şi cazul Sandra Lovelace” (“The Human Rights Committee and the Case of Sandra Lovelace”), 20 Canadian Yearbook Int’IL. 244(1982).

225. Raportul Comitetului pentru drepturile omului (Report of the Human Rights Committee), nota 224, la p. 173.

226. Adoptată la 21 dec. 1965, intrată în vigoare la 4 ian. 1969, 660 U.N.T.S. 195.

227. Vezi cap. 5.

228. Cf. Theodor Meron, Elaborarea legilor privitoare la drepturile omului la Naţiunile Unite – Human Rights Law-Making in the United Nations (Oxford, Clarendon Press, 1986) la pp. 36-44.

229. Cehoslovacia, art. 9 din Raportul CERD, Docum. U.N. CERD/C/149/Add. 2 (1986) la p. 3; cf. Decretelor guvernamentale no. 279/1970 şi 231/1972.

230. Ungaria, art. 9 din Raportul CERD, Docum. U.N. CERD/C/149/Add. 9 (1986) la p. 11; în raportul ungar anterior Docum. U.N. CERD/C/118/Add. 2 (1984), nu există referiri la ţigani, care nu se consideră că reprezintă o „naţionalitate”.

231. Italia, art. 9 din Rapoartele CERD, Documentele U.N. CERD/C/R.95/Add. 1 (1977), CERD/C/46/Add. 1 & Corr.l (1979), CERD/C/104/Add. 2 (1983).

232. Republica Federală a Germaniei, art. 9 din Raportul CERD, Docum. U.N. CERD/C/ 149/Add. 21 (1986) la pp. 3-4.

233. Finlanda, art. 9 din Raportul CERD, Docum. U.N. CERD/C/107/Add. 3 (1984) la pp. 4-5; vezi de asemenea Docum. U.N. CERD/C/132/Add. 1 (1986) la p. 4.

234. Idem (raport din 1984) la p. 4.

235. Spania, articolul 9 din Raportul CERD, Documentul U.N. CERD/C/149/Add. 14 la pp. 5-11.

236. Idem la p. 7.

237. Vezi, de ex., Australia, art. 9 din Raportul CERD, Docum. U.N. CERD/C/115/Add. 3 (1985) la pp. 9-10.

238. Rwanda, art. 9 din Raportul CERD, Docum. U.N. CERD/C/115/Add. 2 (1985) la p. 4.

239. Canada, art. 9 din Raportul CERD, Docum. U.N. CERD/C/107/Add. 8 (1985) la p. 6.

240. De exemplu, Actul de moştenire culturală din Alberta din 1984 a înfiinţat un Departament de Cultură care, inter alia, „încurajează păstrarea, intensificarea şi dezvoltarea resurselor artistice, istorice şi de limbă de către grupurile etno-culturale din Alberta". Canada, art. 9, Raportul CERD, Documentele U.N. CERD/C/132, Anexa 3 (1986) la p. 16. În Manitoba, un Consiliu Intercultural are un mandat similar. Idem, la pp. 22-23. Programa de şcoală din Saskatchewan include „studiul mai multor culturi astfel încât să se se realizeze o înţelegere a diversităţii culturale şi să se câştige aprecierea şi toleranţa faţă de diferenţe." Canada, art. 9 Raportul CERD, Documentele U.N. CERD/C/107/Anexa 8 (1985) la p. 65.

241. Actul de amendament al Constituţie din 1987, s. 2(1) (b).

242. Idem par. 2(1) (a), 3, 6.

243. Mauritius, art. 9 din Raportul CERD, Docum. U.N. CERD/C/131/Add. 8 (1986) la pp. 5-6. Un comentariu asupra alegerilor din 1987 afirma că, în ciuda faptului că apelurile electorale în cadrul hotarelor comunale sunt obişnuite „Mauritanii şi-au făcut o virtute din complexitatea lor religioasă şi etnică" Lany W. Bowman, „Relaţii prieteneşti în Mauritania – o alegere vrednică de admiraţie" ("Amity on Mauritius – a noteworthy election"), Christian Science Monitor, 16 sept. 1987, la p. 13, col. 1.

244. China, art. 9 din Raportul CERD, Docum. U.N. CERD/C/126/Add. 1 (1985) la p. 2; regiunile autonome ale Chinei sunt discutate în detaliu în cap. 18, la pp. 420-427.

245. Mongolia, art. 9 din Raportul CERD, Docum. U.N. CERD/C/91/Add. 10 (1983) şi rapoartele mai timpurii.

246. Retipărit în Cehoslovacia, art. 9 din Raportul CERD, nota 229, Anexă; vezi în general al 5-lea raport periodic al Cehoslovaciei către CERD, Docum. U.N. CERD/C/20/Add. 12 (1978).

247. Inclusiv dreptul la învăţământ în propria limbă, la „dezvoltarea culturală completă", la asociere în organizaţii etnice, culturale şi sociale şi la publicarea şi primirea de informaţii în propria limbă.

248. Actul constituţional nr. 144 din 27 oct, 1968, art. 3, retipărit în Cehoslovacia, art. 9 din Raportul CERD, nota 229, Anexa, p. 1.

249. Idem art. 4.

250. Republica Democrată Germană, art. 9 din Raportul CERD, Docum. U.N. CERD/C/ 116/Add. 1 (1984) la p. 3; vezi, de asemenea, idem, Docum. U.N. CERD/C/147/Add. 1 (1986) la pp. 6-8.

251. Vezi Ungaria, art. 9 din Raportul CERD, 1984, nota 230, la pp. 8-9.

252. Polonia, art. 9 din Raportul CERD, Docum. U.N. CERD/C/I18/Add. 21 (1985) la pp. 12-13.

253. Vezi infra, cap. 18, la pp. 432-440.

254. Vezi Italia, art. 9 din Raportul CERD, Docum. U.N. CERD/C/104/Add. 2 (1983) la pp. 7-9.

255. Idem la pp. 9-10,

256. Pakistan, art. 9 din Raportul CERD, Docum. CERD/C/149/Add. 12 (1986) la p. 2.

257. Pakistan, art. 9 din Raportul CERD, Docum. U.N. CERD/C/118/Add. 15 (1984) la p. 2.

258. Cf. de ex., Raportul Subcomisiei U.N. asupra prevenirii discriminării şi protecţia minorităţilor, Res. 1985/2, Docum. U.N. E/CN.4/ 1986/5 (1985) la p. 102.

259. „Cabinetui pakistanez demisionează în urma revoltelor” (“Pakistani Cabinet Resigns Following Riots”), Washington Post, 21 dec. 1986, la A 40, col. 3.

260. Vietnam, art. 9 din Raportul CERD, Docum. U.N. CERD/C/10l/Add. 5 (1983) la p. 2.

261. Decretul nr. 229/SL, retipărit în idem, Anexa IV.

262. Cf. de ex., Israel, art. 9 din Raportul CERD, Docum. U.N. CERD/C/144/Add. 2 (1986); Olanda, art. 9 din Raportul CERD, Docum. U.N. CERD/C/106/Add. 11 (1984); Tanzania, art. 9 din Raportul CERD, Docum. U.N. CERD/C/75/ Add. 10 (1981); Tunisia, art. 9 din Raportul CERD, Docum. U.N. CERD/C/118/Add. 27 (1985); Regatul Unit, art. 9 din Raportul CERD, Docum. CERD/C/149/Add. 7 (1986).

263. 36 UN GAOR, Supl. (Nr. 51), Docum. U.N. A/36/51 (1982) la p. 71. Cf. Donna J. Sullivan „Avansarea libertății de religie sau credință prin declarația Națiunilor Unite asupra eliminării intoleranței religioase şi a discriminării” (“Advancing the Freedom of Religion or Belief Through the UN Declaration on the Elimination of Religious Intolerance and Discrimination”), 82 Am. J. Int’l L. 487 (1988).

264. Vezi Rezoluția Comisiei pentru drepturile omului, 19S6/20, UN ESCOR, Supl. (Nr. 2), Docum. U.N. E/1986/22 (1986) la p. 66; Rezoluția subcomisiei 1983/31, Docum. U.N. E/CN.4/1984/2 (1983) la p. 98.

265. Rezoluția 1988/36 a Subcomisiei, Documentele U.N. E/CN.4/1989/3 (1988) la pp. 63-64.

266. Vezi, de ex., Richard B. Lillich, “Civil Rights”, în 1 Meron, nota 78, la pp. 132-133; Ramcharan, „Egalitate şi nediscriminare” (“Equality and Non-discrimination”), în Henkin, nota 208, la pp. 249-250.

267. Sohn, nota 208, la p. 284.

268. Studiul Caportorti, nota 175, la pp. 36-37, afirmă că statul are obligaţia pozitivă de a interveni în numele minorităţilor sau de a le acorda sprijin, iar guvernul norvegian a acceptat faptul că are obligaţia de a ajuta la menţinerea şi dezvoltarea culturii Saami; vezi Declaraţia delegaţiei de observatori din Norvegia la cea de-a V-a Sesiune a Grupului de lucru asupra populaţiilor indigene din cadrul Naţiunilor Unite (n.d. [Aug. 1987]) şi cap. 12 „Interpretarea este logică, dar ea nu a devenit încă o parte a vreunui instrument ulterior şi nici nu condiţionează asentimentul universal”. Patrick Thomberry, Minorities and Human Rights Law (Londra, Raportul nr. 73 al Grupului pentru drepturile minorităţilor din 1987) la p. 7. Cf. Sohn, nota 208, la pp. 284-285; Wolfgang Burtscher, „Lacunele dreptului internaţional în problema pprotecţiei minorităţilor” (“Les lacunes de l’ordre juridique international en matière de protection de minorités”), 5 Europa Ethnica 57,130 (1986) la pp. 131-132.

269. Vezi, în general, Thomas M. Franck, 1 Drepturile omului în perspectiva lumii a treia (Human Rights in Third World Perspective) (New York, Oceana, 1982) la pp. 455-510; John E. Nowak, Ronald D. Rotunda şi J. Nelson Young, Legea constituţională – Constitutional Law (St. Paul, MN, West Publishing, a doua ediţie 1983) la pp. 1053-1081;

Sebastian M. Poulter, Legea britanică şi obiceiurilor minorităţii etnice – English Law and Ethnic Minority Customs (Londra, Butterworths, 1986); Paul Sieghart, Dreptul internaţional despre drepturile omului – The International Law of Human Rights (Oxford, Clarendon Press, 1983) la pp. 321-326.

270. Vezi lista „măsurilor speciale de protecţie cu caracter internaţional" referitoare la limbă, în Naţiunile Unite, Protecţia minorităţilor (Protection of Minorities), nota 204, la pp. 50-55; o compilare a articolelor constituţionale legate de drepturile lingvistice poate fi găsită în Albert P. Blaustein şi Dana Blaustein Epstein, Rezolvarea conflictelor de limbă: Un studiu al constituţiilor lumii – Resolving Language Conflicts: A Study of the World's Constitutions (Washington, DC, U.S. English, 1986).

271. Studiul Capotorti, nota 175, la p. 39.

272. „Conceptele de lege a naturii, contract social şi individualism furnizează bazele ideologice pentru garantarea suveranităţii naţiunii-stat... Ca măsură a tuturor lucrurilor, individul a fost acela care a devenit unitatea politică şi legală relevantă. Naţionalismul a reprezentat un mod democratic de a uni indivizi autonomi în naţiunea-stat", Marguerite Ross Barnett, Politica naţionalismului cultural în India de Sud – The Politics of Cultural Nationalism in South India (Princetown, NJ, Princetown Univ, Press, 1976) la pp. 7, 8.

273. Vezi cap. 3.

274. Pearson, nota 82, la p. 185.

275. Vezi materialul preliminar pregătit pentru şedinţa ONU în consultarea interregională asupra politicii şi programelor pentru bunăstarea socială, într-o manieră tipic minimizată:

În multe ţări există grupuri etnice sau religioase care consideră că au fost discriminate în mod indirect, de exemplu: prin direcţionarea neadecvată a resurselor în partea lor de ţară; în acordarea unor slujbe guvernamentale sau a locuinţelor de stat; sau prin lipsa de capacitate a societăţii de a le permite să-şi păstreze obiceiurile şi tradiţiile. Chiar dacă justeţea nemulţumirilor lor poate trece neobservată unor terţe părţi, presupusele injustiţii îi fac pe cei implicaţi să-şi justifice violenţa şi terorismul. S-a dovedit că societatea poate rezolva cu greu aceste probleme interne, încercând în acelaşi timp să menţină drepturile omului pentru toţi membrii săi. Raportul Secretarului General asupra Politicii Sociale în contextul schimbării permanente a necesităţilor şi cerinţelor (Report of the Secretary-General on Social Policy in the Context of Changing Needs and Conditions), Doc. U.N. E/CONF. 80/2 (1987) la p. 31.

Capitolul 5

276. Anumite părţi ale acestui capitol au fost preluate din Naţiunile Unite, Studiul Problemei Discriminării împotriva Popoarelor Indigene – Study of the Problem of Discrimination Against Indigenous Populations (Jose R. Martinez Cobo, raportor special), Doc. UN E/CN.4/Sub.2/1986/7 & Adds. 1-4 (1986) [citate în

continuare sub denumirea de „Studiul Națiunilor Unite asupra Indigenilor”], unul dintre cele mai cuprinzătoare rezumate referitoare la comunitățile indigene din întreaga lume realizat în ultimii ani. Cele cinci volume sunt reeditări ale unei serii de rapoarte parțiale editate de Subcomisia UN asupra Prevenirii Discriminării şi Protecția Minorităților din 1981 până în 1983 şi pregătite de Augusto Willemsen Diaz de la Centrul UN pentru Drepturile Omului; ultimul fascicol este disponibil sub forma unei publicații a UN (Sales No. E.86.XIV.3) şi conține concluziile şi recomandările studiului [citat în continuare sub numele de „Concluziile Studiului UN asupra Indigenilor” (“UN Indigenous Study Conclusions”)]. Deoarece noul set de documente nu este larg răspândit, se pot consulta şi documentele originale; acestea sunt, în ordinea apariției lor în original, Doc. UN E/CN.4/Sub.2/476/Adds. 1-6 (1981); E/CN.4/Sub.2/1982/2/Adds. 1-7 (1982); şi E/CN.4/Sub.2/1983/21/Add. 1-7 (1983).

Studiul UN se bazează mult pe informațiile primite referitor la 37 de țări: Argentina, Australia, Bangladesh, Bolivia, Brazilia, Burma, Canada, Chile, Columbia, Costa Rica, Danemarca (inclusiv Groenlanda), Ecuador, El Salvador, Finlanda, Franța (Inclusiv Guyana Franceză), Guatemala, Guyana, Honduras, India, Indonezia, Japonia, Laos, Malaysia, Mexic, Noua Zeelandă, Nicaragua, Norvegia, Pakistan, Panama, Paraguay, Peru, Filipine, Sri Lanka, Surinam, Suedia, Statele Unite şi Venezuela.

Un punct de vedere excepțional asupra problemelor indigenilor din ultimele scrieri poate fi găsit în Bernadette Kelly Roy şi Gudmundur Alfredsson, „Drepturile Indigenilor: Explozia Literaturii” (“Indigenous Rights: The Literature

Explosion"), 13 Perspective Transnaționale 19 (1987). Vezi, de asemenea, Russel L. Barsh, Note, "Indigenous Peoples: An Emerging Object of International Law", 80 Am.J.Int'l L.369 (1986).

277. Guvernele, angajații Secretariatului UN şi avocații NGO fac adesea distincția între „popoare" şi „populații" pe temeiul că denumirea de „popor" justifică, în mod automat, grupul astfel caracterizat de a-şi atribui un drept la autodeterminare (de ex., „Toate popoarele au dreptul la autodeterminare" – "All Peoples have the right of self-determination"). După cum s-a arătat în capitolul 3, o ecuație atât de simplistă nu are nici un înțeles nici în practica UN nici în vorbirea de zi cu zi, iar tentativa de a se furişa în cazul referirilor la „popoarele" indigene (sau de a evita cu grijă astfel de referiri) pune forma mult deasupra substanței, într-un astfel de grad încât până şi autorul se revoltă. De aceea, această lucrare va utiliza alternativ termenii de „popoare indigene", „populații indigene" sau „comunități indigene" în cazul în care din context reiese că această distincție trebuie făcută.

278. Desigur, este imposibil să generalizăm la nivelul unui continent sau să intrăm în mai multe detalii, având în vedere concentrarea limitată şi lungimea acestui capitol. Alături de Studiul UN asupra Indigenilor trebuie să mai facem referiri la diverse rapoarte ale Grupului pentru Drepturile Minorităților (MRG) asupra grupurilor indigene din emisfera vestică: Hugh O'Shaughnessy şi Stephen Corry, Care este viitorul amerindienilor din America de Sud? – What Future for the Ameridians of South America? (Londra, Raportul No. 15 al MRG, ed, rev. 1977); James Wilson, Indienii din Canada – Canada's Indians (Londra, Raportul

Nr. 21 al MRG, ed.rev. 1982); James Wilson, Americanii de baştină: Indienii Statelor Unite – The Original Americans: US. Indians (Londra, Raportul Nr. 31 al MRG, ed.rev. 1980); Ian Creery, Inuiții (eschimoşii) din Canada – The Inuit (Eskimo) of Canada (Londra, Raportul Nr. 60 al MRG, 1983) şi David Stephen şi Philip Weame, Indienii din America Centrală – Central America's Indians (Londra, Raportul Nr. 62 al MRG, 1984).

279. Pentru cea dintâi dezvoltare legală a drepturilor indigenilor în America de Nord, cf. Gordon L. Bennett, "Aboriginal Title in the Common Law: A Stony Path Through Feudal Doctrine", 27 Buffalo L. Rev. 617 (1978); Howard R. Berman, "The Concept of Aboriginal Rights in the Early Legal History of the United States", idem la p. 637.

280. În 1987, Subcomisia ONU pentru Prevenirea Discriminării şi Protecția Minorităților a propus un studiu al tratatelor dintre indigeni şi stat şi semnificația lor contemporană. O discuție asupra acestui studiu propus, având un scop uşor alterat, poate fi găsită în Subcomisia UN pentru Prevenirea Discriminării şi Protecția Minorităților, Raportul Grupului de lucru asupra Populațiilor Indigene la cea de a VI-a sesiune (Report of the Working Group on Indigenous Populations on its sixth session), Doc.UN E/CN.4/Sub.2/1988/24 (1988), la pp. 25-30.

281. Dar comparați John Howard Clinebell şi Jim Thomson, „Suveranitate şi Autodeterminare: Drepturile americanilor nativi în cadrul legislației internaționale" ("Sovereignty and Self-Determination: The Rights of Native Americans Under International Law"), 27 Buffalo L. Rev. 669 (1978).

282. Convenţia pentru crearea unui Institut Indian Inter-American, pregătită pentru semnare la 1 nov. 1940, 56 Stat 1303, TS No. 978.

283. Convenţia privitoare la Protecţia şi Integrarea Indigenilor şi a altor populaţii tribale şi semitribale în ţările independente (I.L.O. No. 107), semnată la 26 iunie 1957, 328 U.N.T.S. 247 [citată în continuare cu numele de „Convenţia ILO No. 107" (TLO Convention No. 107)]. Alte convenţii ILO (No.50, 58, 59, 64 şi 65) se referă la muncitorii indigeni din teritoriile din afara metropolelor. Vezi Compilarea analitică a instrumentelor legale existente şi standardele proiectelor propuse cu privire la drepturile indigenilor, pregătite de Secretariat în conformitate cu rezoluţia Subcomisiei 1985/22 (Analytical compilation of existing legal instruments and proposed draft standards relating to indigenous rights, prepared by the Secretariat in accordance with Sub-Commission resolution 1985122), Doc. UN M/HR/86/ 36 (n.d. [1986]), la p. 3 n. 1.

284. Vezi Studiul UN asupra indigenilor 1 la pp. 42-70; Documentul de lucru ILO intitulat Standardele Internaţionale şi Populaţiile Indigene şi tribale (International Standards and Indigenous and Tribal Populations), prezentate la întâlnirea experţilor ILO privitor la revizuirea Convenţiei asupra populaţiilor indigene şi tribale, 1957 (No. 107), Geneva, 1-10 sept. 1986, la pp. 4-10.

285. Studii şi rapoarte, serie nouă, No. 35 (Geneva, ILO, 1953).

286. Vezi, în general, Raportul Comitetului de Experți asupra aplicării convențiilor şi recomandărilor (Raport general şi observații legate de anumite țări) – Report of the Committee of Experts on the Application of Conventions and Recommendations (General Report and Observations concerning Particular Countries), care este supus aprobării Conferinței Internaționale a Muncii. Cf. Lee Swepston, „Procedurile de Reclamații ale Drepturilor Omului în cadrul Organizației Internaționale a Muncii" ("Human Rights Complaint Procedures of the International Labor Organization", în Hurst Hannum (ed.), Ghidul Practic al Drepturilor Internaționale ale omului – Guide to International Human Rights Practice (Philadelphia, Univ. Pennsylvania Press., 1984) la pp. 59-73. În ultimii ani, Comitetul Experților a făcut comentarii privitor la situațiile din Argentina, Bangladesh, Bolivia, Brazilia, Columbia, Ecuador, India, Panama, Pakistan, Paraguay şi Peru.

287. Rezumatul întâlnirii experților din 1986, care a precedat decizia Organismului de Guvernare, vezi Russell L. Barsh, „Revizuirea Convenției No. 107 ILO" ("Revision of ILO Convention No. 107", 81 Am. J. Int'IL.756 (1987); Scott Leckie, „Popoarele indigene, recentele dezvoltări în cadrul Organizației Internaționale a Muncii" ("Indigenous Peoples, Recent Developments in the International Labour Organization"), ziarul SIM [Studie en Informatie centrum Mensenrechten/Institutul olandez pentru drepturile omului] (No. 16, nov. 1986) la pp. 22, 25-39.

288. Vezi discuția infra, la pp. 95-103.

289. Vezi Conferința Internațională a Muncii, a 75-a sesiune, Raportul VI(2), Revizuirea parțială a Convenției asupra populației indigene şi tribale, 1957 (No. 107) – Partial revision of the Indigenous and Tribal Populations Convention, 1957 (No. 107) (Geneva, ILO, 1988) la pp. 105-112. Un rezumat al principalelor probleme implicate în aceste revizuiri, inclusiv fragmente largi din raportul întâlnirii experților din 1986 poate fi găsit în idem, Raportul VI(1) (1988).

290. Cf. Studiul 1 al UN asupra indigenilor la pp. 7-24,

291. Vezi nota 308.

292. Studiul 1 al UN asupra indigenilor la p. 17.

293. Cf. Studiul 1 al UN asupra indigenilor la pp. 140-145; Comisia Inter-americană asupra Drepturilor Omului, Anuarul Inter-american asupra Drepturilor Omului 1969-1970 – Inter-American Yearbook on Human Rights I969-1970 (Washington, DC, OAS, 1976) la pp. 73-83.

294. Vezi Comisia Inter-americană asupra Drepturilor Omului, Raportul asupra activității Comisiei Inter-americane asupra Drepturilor Omului în timpul celei de-a 29-a sesiuni – Report on the Work Accomplished by the Inter-American Commission on Human Rights during its 29th Session (Oct. 16-27, 1972), Doc. OAS OAS/Ser,L/V/II.29 doc. 40 rev. 1 (1973) la pp. 63-65; idem, Zece ani de activitate 1971-1981 – Ten Years of Activities 1971-1981 (Washington, DC, OAS, 1982) la pp. 328-329.

295. Vezi, de ex., Cazul no.7615 (Brazilia), Comisia Inter-americană asupra Drepturilor Omului, Raportul anual 1984-1985, Doc. OAS OEA/Ser.L/V/IL66, doc, 10 rev. 1, la pp. 24-34; Cazul no. 1690 (Columbia), idem, Raportul asupra activității depuse de comisia inter-americană asupra drepturilor omului în timpul celei de-a 29-a sesiuni (Report on the Work Accomplished by the Inter-American Commission on Human Rights during Its 29th Session), nota 294, la pp. 26-28; idem, Raport asupra situației drepturilor omului în Republica Guatemala (Report on the Situation of Human Rights in the Republic of Guatemala), Doc. OAS OEA/Ser.L/V/II.61, doc. 47 rev. l (1983) la 60-70; idem, Raportul asupra situației drepturilor omului în cadrul unui segment al populației nicaraguane de origine miskită (Report on the Situation of Human Rights of a Segment of the Nicaraguan Population of Miskito Origin), Doc. OAS OEA/Ser.L/V/II.62, doc. 26 (1984) [citat în continuare sub numele de Raportul IACHR Miskit]; Cazul 1802 (Paraguay), retipărit în Zece ani de activitate (Ten Years of Activities), nota 294, la pp. 151-152. Cazurile din Brazilia, Columbia şi Paraguay sunt examinate în Shelton H. Davis, Dreptul asupra pământului şi popoarele indigene – Land Rights and Indigenous Peoples (Cambridge, MA, Cultural Survival Report 29, 1988); vezi, de asemenea, discuțiile despre Brazilia, infra cap. 18, la pp. 412-419.

296. Cf. Studiul 2 al UN asupra indigenilor la pp. 107-138. O privire generală asupra actualei poziții a multor comunități indigene poate fi găsită în Comisia Independentă pentru Probleme Umanitare de Interes Internațional, Popoarele indigene, O căutare globală a dreptății – Indigenous Peoples, A Global Quest for Justice (Londra şi New Jersey, Zed Books, 1987) [citat în continuare sub

numele de „Căutarea globală” (“Global Quest”)]. Pentru un sumar al statutului legal al popoarelor indigene din cadrul a zece țări latino-americane de la sfârşitul anilor 1970, vezi Lee Swepston, „Indienii în America Latină; Puncte de vedere asupra administrației, integrării şi protecției” (“The Indian in Latin America; Approaches to Administration, Integration, and Protection”), 27 Buffalo L. Rev. 715 (1978).

297. Constituția indiană, art. 338-340, Constituția pakistaneză, Partea XI, cap. 3.

298. Constituția indiană, art. 330 şi 332.

299. Studiul 2 al UN asupra indigenilor la pp. 120-121.

300. Idem, la pp. 128-138.

301. Idem, la p. 140.

302. Concluzii la Studiul UN asupra indigenilor la p. 8.

303. Idem, la p. 17.

304. Idem, la p. 20.

305. Cf Studiul 1 al UN asupra indigenilor la pp. 25-27.

306. Nota 276.

307. Națiunile Unite, Studiul special asupra discriminării rasiale în sfera politică, economică, socială şi culturală – Special Study on Racial Discrimination in the Political, Economic, Social and Cultural Spheres (Heman Santa Cruz, raportor special), UN Sales, No.E.71.XIV.2 (New York, Națiunile Unite, 1971), cap. IX. În lumina studiului neclar al lui Martinez Cobo, nota 276, acest capitol a fost şters din ediția 1976. Vezi idem, Discriminarea Rasială (Racial Discrimination), UN Sales No. E.76.XIV.2 (Nev/ York, Națiunile Unite, 1977) la pp. V-VI.

308. Acele rapoarte care au făcut referințe speciale la populațiile indigene includ (citățm doar cel mai recent raport); Argentina, art. 9 Raportul CERD, Doc.NU CERD/C/149/ Add.l (1986) la p. 3; Australia, ari. 9 CERD Report, UN Doc. CERD/C/115Add. 3 (1985) la p. 3 (referitor la „măsuri concrete şi speciale" de ajutorare a australienilor aborigeni); Bolivia, art. 9 CERD Report, UN Doc. CERD/C/I07/Add. 1 (1983); Brazilia, art. 9 CERD Report, UN Doc. CERD/C/149/Add. 3 (1986) la pp. 3, 8-12 (referitor la lucrările FUNAI); Canada, art. 9 raportul CERD, Doc. NU/CERD/C/132/Add.3 (1986) la p. 10; Republica Centrală Africană, art. 9, Raportul CERD, Doc. UN CERD/C/117/Add.5 (1985) la p. 3; Chile, art. 9, Raportul CERD, Doc. UN CERD/C/117/Add. 3 (1985) la pp. 3-10 (referitor la drepturile de proprietate ale mapuchilor); China, art. 9, Raportul CERD, Doc. UN CERD/ C/126/Add.l (1985) (referitor la „minoritățile naționale")', Columbia, art. 9 Raportul CERD, Doc. UN CERD/C/112/Add.l (1984) la pp. 6-8 (referitor la un program de menținere al rezervațiilor indigene); Costa Rica, art. 9 Raportul CERD, Doc. UN

CERD/C/118/Add. 31 (1985) la p. 3; Cipru, art. 9 Raportul CERD, Doc. UN CERD/C/118/Add,13 (1984) la pp. 14-15 (referitor la discriminarea rasială a turcilor împotriva populației indigene greco-cipriote); Ecuador, art. 9 Raportul CERD, Doc. UN CERD/C/118/Add.4 (1984) (referitor la reforma pământului); Finlanda, art. 9 Raportul CERD, Doc. UN CERD/C/132/Add. l (1985) (referitor la „minoritatea etnică" a saamilor); India, art. 9 Raportul CERD, Doc. UN CERD/C/20/Add.34 (1980) (referitor la triburile stabilite, pe care India refuză să le recunoască drept „indigene"); Luxemburg, art. 9 Raportul CERD, Doc. UN CERD/C/128/Add.2 (1986) la pp. 3-4 (referitor la promovarea unei înțelegeri între grupurile de imigranți şi populația „indigenă" din Luxemburg); Mexic, art. 9 Raportul CERD, Doc. UN CERD/C/115/Add.l (1984); Noua Zeelandă, art. 9 Raportul CERD, Doc. UN CERD/ C/13 l/Add.9 (1986) (referitor la programele de asistență pentru populația maori); Nicaragua, art. 9 Raportul CERD, Doc. UN CERD/C/128/Add.l (1985) la pp. 6-7; Norvegia, art. 9 Raportul CERD, Doc. UN CERD/C/107/Add.4 (1984) la p. 13 (referitor la populația saami); Pakistan, art. 9 Raportul CERD, Doc. UN CERD/C/149/Add.l2 (1986) la pp. 4-7 (referitor la termenul „tribal"; Panama, art, 9 Raportul CERD, Doc. UN CERD/C/149/Add.4 (1986) la pp. 14-20 (referitor la Cuna, Guaymi şi Embera); Papua Noua Guinee, art. 9 Raportul CERD, Doc. UN CERD/C/1 Ol/Add.4 (1983) la pp. 6-11 (referitor la abolirea legislației coloniale care discrimina populația indigenă); Peru, art. 9 Raportul CERD, Doc. UN CERD/ C/9Q/Add.7 (1983) la p. 2; Filipine, art. 9 Raportul CERD, Doc. UN CERD/C/118/Add.30 (1985) la pp. 3-8 (referitor la „minoritățile culturale"); Ruanda, art. 9 Raportul CERD, Doc, UN CERD/C/115/Add.2 (1985) la p. 4 (referitor la „înapoiata" „minoritate" batwa); Sri Lanka, art. 9 Raportul CERD. Doc. UN CERD/C/126/Add.2 (1985), Anexa 2;

Suedia, art. 9 Raportul CERD, Doc. UN CERD/C/13l/Add.2 (1985) la pp. 7-9 (referitor la saami); Trinidad şi Tobago, art. 9 Raportul CERD, Doc. UN CERD/C/116/Add.3 (1986) la p. 2; Tunisia, art. 9 Raportul CERD, Doc. UN CERD/C/118/Add.27 (1985) la 4; URSS, art. 9 Raportul CERD, Doc. UN CERD/C/149/Add.8 (1986) la p. 6 (referitor la „naționalitățile indigene"); şi Venezuela, art. 9 Raportul CERD, Doc. UN CERD/C/118/Add.24 (1985) la pp. 4-6. Vezi, de asemenea, discuții asupra diverselor rapoarte CERD privitor la țigani şi alte „minorități" în cap. 2.

309. Citat în Studiul 1 al UN asupra indigenilor, la p. 31.

310. Pentru un rezumat al acestei întâlniri şi al altora, vezi Studiul 1 al UN asupra indigenilor la pp. 148-210.

311. Vezi, în general, Gudmundur Alfredsson, „A patra sesiune a Grupului de lucru pentru populațiile indigene" ("Fourth Session of the Working Group on Indigenous Populations"), 55 Nordic J. Int'l L. 22 (1986); Barsh, nota 276.

312. Rez. ESC 1982/34, UN ESCOR, Supl. (no. I), Doc. UN E/I 982/82 (1982) la pp. 26-27.

313. Raportul Grupului de lucru pentru populațiile indigene la cea de-a şasea sesiune (Report of the Working Group on Indigenous Populations on its sixth session), nota 280, la pp. 3-5.

314. Vezi, de ex., Raportul Grupului de lucru asupra populațiilor indigene la cea de-a patra sesiune (Report of the Working Group on Indigenous Populations on itsfourth session), Doc. UN E/CN.4/Sub.2/1985/22 (1985) la p. 6; idem (a doua sesiune), Doc. UN E/CN.4/ Sub.2/1983/22 (1983) la pp. 8, 17. Celelalte rapoarte actuale ale Grupului de lucru pot fi găsite în Doc. UN E/CN.4/Sub.2/1982/33 (1982), E/CN.4/Sub.2/1984/20 (1984) şi E/CN.4/ Sub.2/1987/22 (1987).

315. Raportul Grupului de lucru asupra populațiilor indigene la cea de-a cincea sesiune (Report of the Working Group on Indigenous Populations on its fifth session), nota 314, Anexa II.

316. Raportul Grupului de lucru asupra populațiilor indigene, la cea de-a şasea sesiune (Report of the Working Group on Indigenous Populations on its sixth session), nota 280, la p. 17.

317. Idem, Anexa II (omițând preambulul).

318. Vezi Studiul 2 al UN asupra indigenilor la pp. 3-70; vezi de asemenea O cercetare globală (Global Quest), nota 296, la pp. 5-11.

319. În Statele Unite, de exemplu, un non-indian acceptat într-un grup indigen nu poate lua parte la programele federale destinate popoarelor indigene; în Malaysia, adoptarea şi acceptarea în calitate de membru într-o comunitate indigenă oferă un statut de indigen. Studiul 2 al

UN asupra indigenilor la p. 65. În singura decizie internațională referitoare la această problemă, Comitetul pentru Drepturile Omului a descoperit că retragerea dreptului unei femei indiene de a locui într-o rezervație indiano-canadiană din cauza căsătoriei cu un non-indian (chiar dacă ulterior divorțează) violează dreptul acesteia, „în cadrul comunității cu ceilalți membri ai grupului (său), de a se bucura de propria (sa) cultură", garantat prin art. 27 al Convenției asupra drepturilor civile şi politice. Lovelace împotriva Canadei, nota 224. Apărarea Canadei referitor la acuzațiile conform cărora Actul Indian era de asemenea discriminator pe motive de sex (acelaşi articol nu se aplică şi bărbaților indieni care se căsătoresc cu femei non-indiene) se bazează pe, inter alia, natura patriliniară a societății indiene şi pe faptul că „o schimbare a legii ar putea interveni doar după o consultare cu indienii înşişi care, totuşi, sunt împărțiți în chestiunea drepturilor egale". Comitetul nu a pus direct întrebarea dacă doamna Lovelace şi-a pierdut statutul de indiancă, cu toate că se pare că a decis, în mod implicit, ca tribul indian Maliseet din care ea a venit a rămas grupul căreia ea îi aparținea; nu s-au prezentat dovezi din care să rezulte că tribul a respins şederea sa în rezervație.

320. Concluziile Studiului UN asupra indigenilor la pp. 50, 51.

321. Raportul Grupului de lucru la cea de a doua sesiune (Report of the Working Group on its second session), nota 314, la pp. 22-23; cf. Barsh, nota 276, la pp. 373-376.

322. Vezi Barsh, nota 311, la p. 375; afirmația reprezentantului Indiei la Grupul de lucru, 6 aug. 1987, la p. 6 (pe fişier cu autorul); cf. Raportul Grupului de lucru la cea de a treia sesiune (Report of the Working Group on its third session), nota 314, la pp. 18-20; Raportul Grupului de lucru la cea de a patra sesiune (Report of the Working Group on its fourth session), nota 314, la pp. 15-16.

323. Vezi, de ex., Declarația principiilor, adoptată la cea de a patra Adunare Generală a Consiliului Mondial asupra popoarelor indigene din Panama, septembrie 1984 [citat în continuare sub denumirea de „Principiile WCIP"], retipărit în Raportul Grupului de lucru la cea de a patra sesiune (Report of the Working Group on its fourth session), nota 314, la Anexa III, Principiul 5; Proiectul Declarației de Principii propus de Centrul Indian pentru Resurse Legale, Consiliul celor Patru Direcții, Serviciul Legal al Insularilor şi Național Aborigian, Consiliul Național al Tinerilor Indieni, Conferința Circumpolară a Inuiților şi Consiliul Tratatului Indian Internațional [denumit în continuare „Principiile NGO"], retipărit în idem la Anexa IV, Principiul 2.

324. Barsh, nota 276, la p. 376. Dar comparați, de exemplu, Wagley şi Harris, nota 170, care includ în privirea lor de ansamblu cazurile indienilor din Brazilia şi Mexic.

325. Vezi cap. 4, la pp. 60-63.

326. Vezi, în general, Studiul 4 al UN asupra indigenilor la pp. 4-203; Global Quest, nota 296, la pp. 43-67.

327. Vezi, de ex., Dean B. Suagee, “American Indian Religious Freedom and Cultural Resources Management; Protecting Mother Earth’s Caretakers”, 10 Am. Indian L. Rev. 1 (1982) la pp. 7-12, şi sursele citate aici.

328. Studiul 4 al UN asupra indigenilor, la pp. 28-29, 32.

329. Barbara Miller, Aspirațiile aborigenilor care locuiesc în Yarrabah în comparație cu conducerea locală şi drepturile omului – The aspirations of Aborigines living at Yarrabah in relation to local management and human rights (Canberra, Human Rights Commission, Discussion Paper No. 7, 1986) la p. 78.

330. Cf., de ex., Camera Comunelor, Raportul Comitetului Special al Autoguvernării Indiene în Canada – Report of the Special Committee on Indian Self-Government in Canada (Ottawa, House of Commons, Issue no. 40, 1983) [„Raportul Penner”] la pp. 105-106: „Popoarele indiene văd în tratate un mod de împărțire a drepturilor lor şi de stabilire a modului de împărțire a pământului şi a resurselor, în timp ce guvernele non-indiene consideră tratatele ca un mod de a priva indienii de drepturile lor la pământ şi la resurse... Martorii indieni au considerat punctul de vedere al non-indienilor, conform căruia rezervațiile sunt acordate indienilor de către guvern, ca fiind inadecvat din punct de vedere al istoriei. Mai mult decât atât, acestea erau zone pe care indienii şi le rezervau pentru ei prin tratate, sau erau porțiuni de pământ pe care ei niciodată nu le-au cedat:

Când am stabilit aceste rezervații,... ele erau... păstrate intacte şi suverane de poporul nostru timp de generații. Nu erau pământuri achiziționate de Coroană şi atribuite nouă mai târziu. Coroana nu a avut nici un teren pe care să ni-l ofere în timpul tratatului; noi am deținut toate pământurile. Noi v-am garantat accesul condiționat la aceste terenuri. [Federația Națiunilor Indiene Saskatchewan]"

331. Din nefericire, masacrele „demodate" şi colonizarea forțată a zonelor indigenilor nu au încetat complet, după cum s-a văzut clar din atacurile masive ale Bangladeshului împotriva locuitorilor din Chittagong Hill Tracts, în scopul stabilirii bengalilor în acea zonă. Vezi, în general, de ex., Amnesty International, Tortura în Bangladesh 1983-1986 – Torture in Bangladesh 1983-1986 (Londra, Amnesty International, AI Index AS A 13/ 14/86, 1986) şi sursele citate în bibliografie: „Pe dealurile Bangladeshului, un conflict care strânge nemulțumiri" ("In the Hills of Bangladesh, a Conflict Gathers Fury"), New York Times, 23 oct. 1986; „Rasismul în Bangladesh" ("Racism in Bangladesh"), în interiorul Asiei (iulie-august 1986, No. 9) la p. 28; „Vieți sfărâmate" ("Shattered Lives"), India Today (15 mar. 1987) la p. 76. Departamentul de Stat al Statelor Unite estimează că „aproape 300.000 de bengalezi s-au stabilit în Chittagong Hill Tracts în ultima decadă. Dept. de Stat al Statelor Unite, Raportul de Țară asupra Practicilor Dreptului Omului pentru 1986 – Country Reports on Human Rights Practices for 1986 (Washington, DC, U.S. Gov't Printing Office, 1987) la p. 1122.

Amnesty International înaintează în mod regulat informații asupra violării drepturilor omului în conformitate cu mandatul AI al Subcomisiei Grupului de lucru pentru

populațiile indigene; o recentă prezentare se referă la Bangladesh, Brazilia, Chile, Columbia, El Salvador, Guatemala, Iran, Iraq, Mexic, Nicaragua, Peru, Filipine, Turcia şi Statele Unite. Doc. UN E/CN.4/Sub.2./AC.4/l985/WP.4/Add.2 (1985) la pp. 2-5.

332. Cf. Leckie, nota 287, la pp. 32-37.

333. Astăzi acest argument este de o importanță specială pentru bazinul Amazonului. Guvernul Ecuadorului a declarat: „Primul motiv important pentru colonizarea regiunii Amazonului care aparține țării este menținerea integrității teritoriului național. Cea mai bună apărare care poate fi acordată acestei părți a patrimoniului național şi resurselor sale naturale... este colonizarea, atâta timp cât aceasta asigură potențialul uman necesar pentru securitatea națională". Citat din Notă de către Oficiul Internațional al Muncii, Popoarele indigene şi tribale şi drepturile asupra pământului (Indigenous and Tribal Peoples and Land Rights), prezentat în cea de-a treia sesiune a Grupului de lucru asupra Populațiilor Indigene, la p. 68. Vezi de asemenea discuțiile asupra Braziliei, infra cap. 18, la pp. 412-419.

334. Principiile 9 şi 10 ale WCIP, nota 323.

335. Principiile 4, 6 şi 7 ale NGO, nota 323.

336. Principiul 1 al WCIP, nota 323.

337. Principiile 2, 3 şi 28 ale NGO, nota 323.

338. „Declarația de autodeterminare a participanților la întâlnirea Pregătitoare a Popoarelor Indigene” (“Statement on Self-Determination by the participants as the Indigenous Peoples Preparatory Meeting”), par. 5 [Geneva, aug. 1987] (pe fişier cu autorul). Subestimând preocuparea specială acordată aspectelor interne ale autodeterminării, declarația continuă să respingă „impunerea de către stat a sistemelor guvernamentale, a formelor sau modului de organizare fără consimțământul poporului indigen implicat... chiar şi acolo unde, în aparență, scopul este de a acorda măsuri pentru autoconducere sau autonomie”. Idem, par. 8. Cf Clinebeil şi Thomson, nota 281.

339. De exemplu, în timp ce 26 din cele 33 de guverne, care au răspuns unui chestionar ILO referitor la propunerile de revizuire ale Convenției no. 107 a ILO, au susținut utilizarea termenului de „popoare” indigene în detrimentul celui de „populații”, Australia, Ecuador şi Suedia au specificat că acest lucru nu implică recunoaşterea dreptului indigenilor la autodeterminare; Canada şi Olanda s-au opus termenului de „popoare” pe temeiuri similare. Vezi Raportul VI(2) al ILO, nota 289, la pp. 12-14. În viziunea guvernului australian, autodeterminarea aborigenă implică numai dorința de „a pune aborigenii în postura de a lua decizii privitoare la propriul viitor, acceptând în acelaşi timp responsabilitatea şi fiind traşi la răspundere pentru aceste decizii”. Probleme aborigene 1983-1987 – Aboriginal Affairs 1983-1987 (Commonwealth of Australia, 1987) la p. 10.

340. Raportul IACBR privitor la miskiți, nota 295, la p. 78.

341. Idem la pp. 78-79.

342. Nota 104.

343. Nota 107.

344. Raportul IACHR privitor la miskiți, nota 295, la p. 81.

345. Idem la pp. 81-82.

346. Vezi, de ex., Erica-Irene Deas, „Drepturile popoarelor indigene” (“Native People’s Rights”), 27 Caiete de drept 123, 126-27 (no. 1, 1986).

347. Studiul 4 al UN asupra indigenilor la p. 244.

348. Națiunea Mikmaq din partea de nord-est a Americii de Nord a ratificat cele două convenții internaționale ale drepturilor omului din 1987, deşi, atâta timp cât nu este un stat, ratificarea nu a fost recunoscută pe plan internațional. Vezi Comisia UN pentru Drepturile Omului, Hotărârea scrisă prezentată de Consiliul celor Patru Direcții, Doc. UN E/CN.4/ 1987/NGO/37 (1988).

349. Vezi art. 27 al Convenției de la Viena privitoare la legislația tratatelor, nota 61: „O parte nu poate invoca prevederile propriei legi interne ca justificare a eşecului său de a încheia un tratat”. Cf. Tyrer împotriva Regatului Unit,

App. no. 5856/72, Curtea Europeană pentru Drepturile Omului, Hotărârea din 25 aprilie 1978, Ser. A No. 26 (comentând responsabilitatea Regatului Unit în amestecul privind autonomia Insulei Man); Cazul 9647 (Statele Unite), Raportul Anual al Comisiei Inter-americane asupra Drepturilor Omului 1986-1987 – Annual Report of the Inter-American Commission on Human Rights 1986-1987 (Washington, DC, Organization of American States, 1987) la p. 147 (decizia Comisiei Inter-americane asupra Drepturilor Omului, prin care guvernul federal al Statelor Unite are obligația de a preveni aplicarea arbitrară de către stat a pedepsei cu moartea la tineri); Gordon A. Christenson, „Doctrina atribuției în responsabilitatea statului" ("The Doctrine of Attribution in State Responsibility") în Richard B. Lillich (ed.), Legislația internațională privitoare la responsabilitatea statului în cazul nedreptăților aplicate străinilor (International Law of State Responsibility for Injuries to Aliens) (Charlottesville, Univ. Press of Virginia, 1983) la pp. 333-335; Andrew Byrnes şi Hillary Charlesworth, „Federalismul şi ordinea legală internațională: dezvoltări recente în Australia" ("Federalism and the International Legal Order: Recent Developments in Australia"), 79 Am.J. Int'l L. 622 (1985).

350. Cf Studiul 4 al UN asupra indigenilor la pp. 247-256.

351. Studiul 4 al UN asupra indigenilor la p. 262.

352. O excepție importantă la această observație apare atunci când politicile culturii dominante referitoare la utilizarea pământului sunt în neconcordanță cu valorile

religioase ale indigenilor, caz în care acestea din urmă sunt adesea ignorate. Cf Suagee, nota 327.

353. Cf. Studiul 4 al UN asupra indigenilor la pp. 257-269.

354. Vezi Panama, art. 9 Raportul CERD, nota 308, la pp. 14-20.

355. Critica cea mai importantă şi justificată este că proiectul de legislație reducea revendicarea inițială asupra pământului cerută de către guaymi cu mai mult de 40%, eroda autonomia politică pe care conducerea guaymi o revendicase şi care fusese acceptată în timpul negocierilor cu guvernul, neoferind un control suficient al guaymilor asupra dezvoltării resurselor naturale.

356. Panama, art. 9 Raportul CERD, nota 308, la p. 16.

357. Clinebell şi Thomson, nota 281, la p. 674 (cifrele din 1976). Guvernul australian estimează că indienii au un „titlu de proprietate sigur" asupra a 2,3% din pământurile Statelor Unite, în comparație cu 0,3% din pământurile Canadei şi 12% din pământurile Australiei. Probleme ale aborigenilor 1983-1987 (Aboriginal Affairs 1983-1987), nota 339, la pp. 5-6.

358. Citat în Studiul 2 al UN asupra indigenilor la p. 57. Vezi, în general, de ex., William C. Canby, Jr., Legislația indiano-americană într-o coajă de nucă (American Indian Law in a Nutshell) (St. Paul, MN, West Publishing Co.,

1981). Autoritatea federală, în comparație cu cea statală (adică provincială), asupra problemelor indiene derivă, parțial, din autoritatea generală asupra relațiilor externe şi p'arțial din referința specifică din Clauza comercială asupra autorității congresului „de a regla comerțul cu statele străine şi între mai multe state precum şi cel cu triburile indiene". Constituția Statelor Unite, art. I, sec. 8(3).

359. Worcester împotriva Georgiei, 31 S.U. 515 (1832) la p. 577.

360. Cf. Merrion împotriva Tribului apaş Jicarilla, 455 U.N. 130 (1982) (cu privire la taxa tribului asupra concesiunilor de țiței şi gaz).

361. Oliphant împotriva Tribului indian Suquamish, 435 U.N. 191 (1978).

362. Actul drepturilor civile ale indienilor din 1968, 25 C.S.U. sec. 1301 şi urm.

363. Vezi, în general, Peter A. Cumming şi Diana Ginn, „Autoguvernarea primelor națiuni în Canada" ("First Nations Self-Government in Canada"), 55 Nordic J. Int'l L. 86 (1986).

364. Cf Wilson, Indienii din Canada (Canada's Indians), nota 278, la pp. 19-20.

365. Raportul Penner, nota 330.

366. Cumming şi Ginn, nota 363, la p. 105.

367. Idem la p. 107.

368. Idem, p. 108. Pentru o viziune mult mai critică asupra procesului care a dus la adoptarea Actului Cree-Naskapi, vezi hotărârea Marelui Consiliu al Cree (din Quebec) de la Grupul de lucru asupra populațiilor indigene, iulie 1985 (pe fişier cu autorul).

369. Succesele litigiilor anumitor triburi de indieni, încă din anii 1970, în reafirmarea drepturilor de vânătoare şi pescuit stabilite prin tratate în Statele Unite, au condus la o retragere a non-indienilor în anumite zone şi au existat voci (până atunci neluate în seamă) pentru o amendare unilaterală prin congres sau o abrogare a drepturilor indienilor acordate prin tratat. Vezi, de ex" „Drepturile indienilor obținute prin tratat sunt atacate" ("Indian treaty rights under attack"), Christian Science Monitor, 8 sept. 1987, la p. 1, col. 4.

370. Raportul Grupului de lucru la cea de a doua sesiune (Report of the Working Group on its second session), nota 314, la p. 13.

Capitolul 6

371. Protecția timpurie a drepturilor minorităților, opuse drepturilor indivizilor per se, este discutată în cap. 4.

372. Vezi, în general, John Carey, Protecția Drepturilor Civile şi Politice de către Națiunile Unite – UN Protection of Civil and Political Rights (Syracuse, NY, Syracuse Univ. Press, 1970); Hannum, Ghid pentru practica internațională a Drepturilor Omului (Guide to International Human Rights Practice), nota 286; Henkin, Carta Internațională a Drepturilor, Convenția asupra Drepturilor Civile şi Politice (The International Bill of Rights, The Covenant on Civil and Political Rights), nota 208; Richard B. Lillich şi Frank C. Newman, Drepturile Internaționale ale Omului: probleme de drept şi politică – International Human Rights: Problems of Law and Policy (Boston, Little, Brown, 1979); Meron, Drepturile Omului în Dreptul Internațional: probleme legale şi politice (Human Rights in International Law: Legal and Policy Issues), nota 78; Meron, Procesul de elaborare a Drepturilor Omului la Națiunile Unite (Human Rights Law-Making in the United Nations), nota 228; Sieghart, Dreptul Internațional şi Drepturile Omului – The International Law of Human Rights, nota 269; Sohn şi Buergenthal, Protecția Internațională a Drepturilor Omului (International Protection of Human Rights), nota 187; Howard Tolley, Jr., Comisia Națiunilor Unite pentru Drepturile Omului – The U.N. Commission on Human Rights (Boulder, CO şi Londra, Westview Press, 1987); Vasak şi Alston, Dimensiunile internaționale ale Drepturilor Omului (The International Dimensions of Human Rights), nota 95.

373. Rezoluția Adunării Generale 217A (III) din 10 decembrie 1948, UN Doc. A/810 (1948) la p. 71, Preambul.

374. Convenția Internațională pentru drepturi economice, sociale şi culturale, nota 132; Convenția internațională pentru Drepturi Civile şi Politice, nota 132; în plus față de

sursele citate, nota 382, vezi Acțiunile Națiunilor Unite în domeniul Drepturilor Omului (United Nations Action in the Field of Human Rights), nota 204, la pp. 5-15.

375. Nota 52.

376. Convenția semnată la 28 iulie 1951, intrată în vigoare la 22 aprilie 1954,189 U.N.T.S. 137, amendată prin Protocolul privitor la statutul refugiaților, semnat la 21 ianuarie 1967, intrat în vigoare la 4 octombrie 1967, 606 U.N.T.S. 267.

377. Semnat la 31 martie 1953, intrat în vigoare la 7 iulie 1954, 193 U.N.T.S, 135,

378. Nota 226.

379. Adoptată la 30 noiembrie 1973, intrată în vigoare la 18 iulie 1976, Rezoluția Adunării Generale 3068 (XXVIII), 28 UN. GAOR, Supl. (nr. 30), UN Doc. A/9030 (1974) la p. 166.

380. Convenția adoptată la 18 decembrie 1979, intrată în vigoare la 3 septembrie 1981, Rezoluția Adunării Generale 34/180, UN GAOR, Supl. (nr. 46), UN Doc. A/34/46 (1981) la p. 193.

381. Adoptată la 10 decembrie 1984, intrată în vigoare la 26 iunie 1987, Rezoluția Adunării Generale 39/46, 39 UN GAOR, Supl. (nr. 51), UN Doc. A/39/51 (1984) la p. 197.

382. Nota 148. Vezi în general Consiliul Europei, Rezumat al jurisprudenței de la Strasbourg privitor la Convenția Europeană a Drepturilor Omului – Digest of Strasbourg Case-Law relating to the European Convention on Human Rights (Cologne, Carl Heymanns, 6 vol. 1984-1985); Comisia europeană a Drepturilor Omului, Evaluare a Convenției Europene a Drepturilor Omului, Primii 30 de ani: 1954-1984 – Stock-Taking on the European Convention on Human Rights, The first thirty years: 1954 until 1984 (Strasbourg, Council of Europe, 1984).

383. Semnată la 18 octombrie 1961, intrată în vigoare la 26 februarie 1965, 529 U.N.T.S. 89. Vezi în general David Harris, Carta Socială Europeană – The European Social Charter (Charlottesville, Univ. Press of Virginia, 1984).

384. Semnată la 1 august 1957, 37 Departament State Bulletin 323 (1975).

385. Semnată la 2 mai 1948, O.A.S. Office Rec. OEA/Ser. L/V/II. 23, doc. 21, rev. 6 (Eng. 1979).

386. Nota 149.

387. Vezi, în general, Thomas Buergenthal şi Robert Norris, Drepturile Omului: sistemul inter-american – Human Rights: The Inter-American System (Dobbs Ferry, NY, Oceana. 3 vol. 1982-93); Thom as Buergenthal, Robert Norris şi Dinah Shelton, Protecția Drepturilor Omului în cele două Amend, Probleme selectate – Protecting Human Rights in the Americas, Selected Problems (Kehl, Republica

Federală a Germaniei, N.P. Engel, a doua ediție revizuită 1986).

388. Nota 150. Vezi, în general, Comisia Internațională a Juriştilor, Drepturile Omului la popoarele africane şi Carta Africană – Human and Peoples' Rights in Africa and the African Charter (Raport la o conferință ținută la Nairobi între 2 şi 4 decembrie 1985) (Geneva, Comisia Internațională a Juriştilor, 1986); Richard Gittleman, „Carta Africană a Drepturilor Omului şi Popoarelor: o analiză legală", (The African Charter on Human and Peoples' Rights: A Legal Analysis") 22 Va. J. Int'l. L. 667 (1982); B. Obinna Okere, „Protejarea Drepturilor Omului în Africa şi Carta Africană a Drepturilor Omului şi Popoarelor: o analiză comparativă cu sistemele europene şi americane" ("The Protection of Human Rights in Africa and the African Charter on Human and Peoples' Rights: A Comparative Analysis with the European and American Systems"), 6 Human Rights Q. 141 (1984).

389. Convenția privind dreptul de asociere şi protejarea dreptului de organizare (ILO nr. 87), adoptată la 9 iulie 1949, intrată în vigoare la 11 iulie 1951, 96 U.N.T.S. 257.

390. Nota 283.

391. Convenția privitoare la discriminarea în angajarea forței de muncă (ILO nr. 111), adoptată la 25 iunie 1958, intrată în vigoare la 15 iunie 1960, 362 U.N.T.S. 32.

392. Esc. Res. 1503 (XLVIII), 48 U.N. ESCOR, Supl. (nr. 1A), U.N. Doc. E/4832/Add. 1 (1970) la p. 8. Printre multe analize critice ale „procedurii 1503”, vezi Lillich şi Newman, nota 372, la pp. 316-387; Dinah L. Shelton, „Mecanismul de adresare a plângerilor individuale în conformitate cu procedura 1503 a Națiunilor Unite şi a protocolului opțional al Convenției internaționale pentru Drepturi Civile şi Politice” în Hannum, nota 286, la p, 59; Maxime Tardu, 1 Drepturile Omului: sistemul internațional de petiții – Human Rights: The International Petition System (Dobbs Ferry, NY, Oceana, 3 vol. 1979), sec. 1A, la pp. 25-40; idem, „Răspunsul Națiunilor Unite la violarea masivă a Drepturilor Omului: procedura 1503” (“United Nations Response to Gross Violations of Human Rights: The 1503 Procedure”), 20 Santa Clara L. ref. 559 (1980).

393. Ca să se detaşeze de o practică mai veche, o publicație importantă a Națiunilor Unite despre drepturile omului se referă în mod specific la problema drepturilor omului în Afganistan, Bolivia, Chile, Cipru, El Salvador, Guatemala, Iran, Campucia, Malawi, Mauritania, Nicaragua, Polonia, Africa de Sud, Palestina şi „ajutorul” dat în domeniul drepturilor omului Republicii Centrafricane, Guineei Ecuatoriale şi Ugandei. Acțiunea întreprinsă de Națiunile Unite în domeniul drepturilor omului (United Nations Action in the Field of Human Rights), nota 204, la pp. 220-233. La sesiunea din 1988 a Comisiei Națiunilor Unite pentru Drepturile Omului, 22 de țări s-au simțit obligate să-şi exercite dreptul la replică față de pretinsele violări ale drepturilor omului susținute în timpul sesiunii. Comisia pentru Drepturile Omului, Raport la cea de-a 44-a sesiune (Report on the Forty-Fourth Session), UN Doc. E/1988/12, E/CN.4/1988/88 (1988) la p. 229.

394. Vezi, de exemplu, David Weissbrodt, ‘The Three ‘Theme’ Special Rapporteurs of the UN Commission on Human Rights”, 80 Am. 1 Int’ 1 L. 685 (1986); Acțiunea întreprinsă de Națiunile Unite în domeniul drepturilor omului (United Nations Action in the Field of Human Rights), nota 204, la pp. 125-214.

395. Cf., de exemplu, Theodor C. van Boven, „Criterii distinctive ale drepturilor omului’’ (“Distinguishing Criteria of Human Rights”), în 1 Vasak şi Alston, nota 95, la pp. 43-59; Stephen P. Marks, „Noile drepturi ale omului: o nouă generație pentru anii ’80?” (“Emerging Human Rights: A New Generation for the 1980s?”) 33 Rutgers L. Rev. 435 (1981).

396. Criticile „clasificărilor” drepturilor nu trebuie să implice lipsa de sensibilitate față de variațiile regionale şi/sau culturale care pot fi esențiale pentru implementarea efectivă a normelor „universale” ale drepturilor omului. Deşi nu se poate nega influența occidentală în elaborarea celor două convenții ale Națiunilor Unite, majoritatea statelor care sunt părți la aceste tratate aparțin lumii a treia; această aderare oficială la norme presupus universale nu poate fi ignorată fără a acuza aceste state de ipocrizie. De fapt, sugestia că aceste culturi non-vestice nu sunt la fel de implicate ca cele occidentale în cerințele fundamentale ale societății ca garantarea justiției, stabilitatea şi un guvern bazat pe consens nu poate fi susținută şi a fost deseori respinsă de comentatorii lumii a treia. Cf., de exemplu, Hurst Hannum, „Colocviul de la Butar asupra drepturilor omului şi dezvoltării economice în Africa francofonă: un rezumat şi o analiză” “The Butare Colloquium on Human Rights and Economic Development in Francophone Africa: A Summary and Analysis” 1 Universal Human Rights 63 (nr. 2, 1979);

Maqbut Uaha Malik, „Conceptul Drepturilor Omului în jurisprudența islamică", „The Concept of Human Rights in Islamic Jurisprudence", 3 idem 56 (nr. 3, 1980); Keba M'Baye, „Drepturile Omului în Africa" („Human Rights in Africa"), în 2 Vasak şi Alston, no. 95, la 583; Abdul Aziz Said „Precepte şi practică în Drepturile Omului în Islam" ("Precept and Practice of Human Rights in Islam"), 1 Universal Human Rights 63 (nr. 1, 1979); Albert Tevoedjre, „Drepturile omului şi democrația în Africa" – "Human Rights and Democracy in Africa" (Tokyo, United Nations Univ., 1986).

397. În acest context trebuie luată în considerare Rezoluția Adunării Generale 32/130, 32 UN GAOR, Supl. (nr. 45), UN Doc. A/32/45 (1977) la 150, cu privire la abordările, mijloacele şi căile-alternative de îmbunătățire a situației drepturilor omului. Rezoluția enumeră un număr de concepte care trebuie să fie luate în considerație în activitatea Națiunilor Unite privitoare la drepturile omului, care include, ca prim principiu, pe acela că „toate drepturile omului şi libertățile fundamentale sunt indivizibile şi interdependente; o atenție egală şi o evaluare urgentă trebuie acordată implementării, promovării şi protecției drepturilor civile, politice, economice, sociale şi culturale." Acest principiu a fost frecvent reiterat în rezoluțiile ulterioare, de exemplu, Rezoluția Adunării Generale 41/131, adoptată în 1986 care, inter alia, „subliniază nevoia creării condițiilor atât la nivel național, cât şi la nivel internațional pentru promovarea şi protecția deplină a drepturilor omului şi popoarelor, şi... afirmă că scopul suprem al progresului este îmbunătățirea constantă a bunăstării întregii populații pe baza participării complete în procesul de dezvoltare şi al distribuirii corecte a beneficiilor,... şi afirmă că promovarea

şi protejarea unei singure categorii de drepturi nu trebuie să excepteze sau să scuze statele de la promovarea şi protejarea altor categorii de drepturi". 41 UN GAOR, Supl. (nr. 53), UN Doc. A/41/53 (1986) la p. 189.

398. Vezi, de exemplu, Sieghart, nota 269 la pp. 367-376.

399. Nota 263, Preambul.

400. Rezoluția Comisiei pentru Drepturile Omului 1986/20, UN Doc. E/l 986/22 (1986) la p. 66.

401. Raport înaintat de Dl. Angelo Vidal d'Almeida Ribero (Report submitted by Mr. Angelo Vidal d'Almeida Ribero), nota 19, la pp. 26, 27.

402. Idem, la p. 26.

403. Convenția pentru drepturi economice, sociale şi culturale, art. 2 (2); Convenția pentru drepturi civile şi politice, art. 2 (1) 24 (1) (drepturile copiilor de a fi în mod necesar protejați), 26, 27 (drepturile minorităților lingvistice).

404. Jurisprudența referitoare la anumite aspecte ale legilor privitoare la folosirea limbilor în domeniul educației în Belgia – Case relating to Certain Aspects of the Laws on the Use of Languages in Education in Belgium, Curtea

Europeană pentru drepturile omului, Procesul din 23 iulie 1968, Series A nr. 6.

405. Vezi, de exemplu, Patrick Thomberry, „Există o pasăre Phoenix în cenuşă? – Dreptul internațional şi drepturile minorităților" ("Is There a Phoenix in the Ashes? – Intemational Law and Minority Rights"), 15 Texas int'1 L.J. 421 (1980) la pp. 449-450; Studiu referitor la drepturile persoanelor care aparțin unor minorități etnice, religioase şi lingvistice (Study on the rights of persons belonging to ethnic, religious and linguistic minorities), nota 175, la pp. 98-99.

406. Pe de altă parte, reacțiile împotriva „intruziunii" unei limbi „străine" pot fi puternice, aşa cum s-a demonstrat prin desemnarea limbii engleze ca limbă „oficială" în cel puțin 8 state din Statele Unite; una dintre cele mai recente legi, un amendament la constituția Californiei, a fost adoptată printr-un referendum popular în noiembrie 1986. Cf. Notă, 'Engleza oficială': limitele federale privitoare la eforturile de a reduce numărul de servicii bilingve în Statele Unite", 100 Harv. L. Rev. 1345 (1987).

407. Vezi, de exemplu, fragmentele din Rezumatul 5 al jurisprudenței de la Strasbourg privitoare la Convenția Europeană pentru Drepturile Omului (5 Digest of Strasbourg Case-Law relating to the European Convention on Human Rights), nota 382, la pp. 631-741.

408. Cf. Cap. 3; Cassese, nota 90,

409. Vezi, de exemplu, Națiunile Unite, Participarea populară în procesul de elaborare a deciziilor referitoare la dezvoltare (Popular Participation in Decision Making for Development), UN Sales nr. E.75.IV.10 (1975); idem, Participarea populară ca strategie de promovare a nivelului comunității şi a dezvoltării naționale (Popular Participation as a Strategy for Promoting Community-level and National Development), UN Sales Nr. E. 81.IV.2 (1981).

410. Rezoluția Comisiei pentru Drepturile Omului 1983/14, UN Doc. E/1983/13, E/CN. 4/1983/60 (1983) la p. 138.

411. Națiunile Unite, Studiu elaborat de Secretarul General cu privire la participarea populară în toate formele sale ca factor important de progres şi de realizare deplină a drepturilor omului (Study by the Secretary-General on Popular Participation in its Various Forms as an Important Factor in Development and in the Full Realization of Human Rights), UN Doc. E/CN.4/1985/10 (1984). Vezi de asemenea în general Henry J. Steiner, „Participarea politică ca drept al omului", 1 Harv. Human Rights Y.B. 77 (1988).

412. Studiul Secretarului General (Study by the Secretary-General), nota 411, la p. 36.

413. Idem la p. 34.

414. Idem la p. 6.

415. Idem la p. 18.

416. Declarația dreptului la dezvoltare, Rezoluția Adunării Generale 41/128, Anexa, 41 UN GA OR, Supl. (nr. 53), UN Doc. A/41/53 (1986) la p. 186. Cf Comisia Drepturilor Omului, Dimensiunile internaționale ale Dreptului la dezvoltare (International Dimensions of the Right to Development), UN doc.E/CN.4/1334 (1979); idem, UN doc. E/CN.4/1488 (1981).

417. Declarația dreptului la dezvoltare, nota 416, articolele 2(1), 2(3) şi 8(2). Se pune întrebarea dacă în felul acesta se permite minorităților etnice, indigene sau regionale de a influența şi controla dezvoltarea la nivel local, chiar dacă țelurile de dezvoltare pe plan local intră în conflict cu planurile de dezvoltare națională?

418. Nota 150, art. 22(1). Preambulul subliniază că este „esențial să se dea o atenție deosebită dreptului la dezvoltare şi că drepturile civile şi politice nu pot fi disociate de drepturile economice, sociale şi culturale în concepția şi în universalitatea lor".

419. Vezi, de exemplu, Studiul Secretarului General (Study by the Secretary-General), nota 411, la pp. 11-14.

420. Vezi, de exemplu, declarația URSS ca răspuns la nota verbală din partea Secretarului General al Națiunilor Unite: „În felul acesta modelul de dezvoltare a componenților statali şi publici ai sistemului politic din URSS este, în mod fundamental, acelaşi: constă în promovarea la maximum a activității şi inițiativei clasei muncitoare... Ținând cont de statutul legal al individului în Uniunea Sovietică şi de

unitatea intereselor fundamentale ale societății socialiste şi a membrilor săi, participarea de masă a populației în conducerea tuturor problemelor sociale şi politice este garantată în mod efectiv". UN Doc. E/CN.4/1987/11 (1986) la pp. 8, 9. Guvernul din Ruanda a subliniat, în contextul participării populare, că „poporul ruandez este organizat din punct de vedere politic în Mişcarea Revoluționară Națională pentru Dezvoltare, un grup politic în afara căruia nu poate avea loc nici o activitate politică". Declarația făcută de Ruanda ca răspuns la Rezoluția Ecosoc 1983/31, UN Doc.E/CN,4/1985/10 Add. 1 (1984), la pp. 12.

421. Textul declarației este retipărit în Cassese, nota 90, la pp. 219-223.

422. S-a accentuat. Vezi, în general, discuția în Cassese, nota 90.

423. Francis Mading Deng, „Mit şi realitate în identitatea sudaneză" ("Myth and Reality in Sudanese Identity"), în Francis Mading Deng şi Prosser Gifford (ed.), Căutarea păcii şi unității în Sudan – The Search for Peace and Unity in the Sudan (Washington, DC, Wilson Center Press, 1987) la p. 69.

424. Vezi, de exemplu, Consecințe legale asupra statelor ale prezenței neîntrerupte a Africii de Sud în Namibia (Africa de Sud-Vest) – Legal Consequences for States of the Continued Presence of South Africa in Namibia (South-West Africa) – nota 53, par. 131 (discriminarea bazată pe rasă, culoare, descendență sau origine națională sau etnică „este o violare

flagrantă a scopurilor şi principiilor Carter"); Ian Brownlie, Principiile dreptului public internațional – Principles of Public International Law (Oxford, Clarendon Press, ediția a III-a, 1979), la pp. 596-598; B. G, Ramcharan, „Egalitate şi non-discriminare" ("Equality and Nondiscrimination"), în Henkin, nota 20S. la p. 249; Națiunile Unite, Discriminarea rasială – Racial Discrimination (ed. rev. 1977), nota 307, par. 919; 1 Reformutarea (a III-a) legilor relațiilor internaționale ale Statelor Unite – Restatement (Third) of the Foreign Relations Law of the United States nota 52. sec, 702.

425. Şcolile minorităților din Albania. Opinie consultativă, 1935, PCAJ., Series A/B, nr. 64, p. 4, la p. 19.

426. Cf., de exemplu, Suzuki, nota 167, la pp. 798-814 (se citează ca exemple Biafra şi Bangladesh).

427. Vezi, în general, Lawless versus Irlanda, App. nr. 332/57, Curtea Europeană a Drepturilor Omului, procesul din 14 noiembrie 1960 (obiecții preliminare), Ser. A nr. 1; idem, procesul din 1 iulie 1961 (merite), Ser. A nr. 3; Irlanda versus Marea Britanie, App. nr. 5310/71, E.C.H.R., procesul din 18 ianuarie 1978, ser. A nr. 25; Danemarca şi alții versus Grecia. App. nr. 3321/67 şi alții. Comisia Europeană a drepturilor omului, Raportul din 5 noiembrie 1969, 12 Y.B. Eur. Conv. on Human Rights (1969); Curtea Internațională Americană pentru drepturile omului. Habeas Corpus pentru situații de urgență (articolele 27(2), 25(1) şi 7(6), Convenția Americană pentru drepturile omului. Opinie consultativă OC-8/87 din 30 ianuarie 1987, Ser, A nr. 8, la pp. 38-48; Curtea Inter-Americană pentru Drepturile

Omului, Garanții judiciare pentru stările de urgență (articolele 27(2), 25 şi 8 din Convenţia Americană pentru drepturile omului). Opinie consultativă OC-9/S7 din 6 octombrie 1987, Ser. A nr. 9; Buergenthal. Norms şi Shelton, nota 387, la pp. 217-239; Comisia internațională a jurişţilor, Starea de urgență, impactul ei asupra drepturilor omului – States of Emergency, Their Impact on Human Rights (Geneva, Comisia internațională a jurişţilor, 1983); Sieghart, nota 269, la pp. 110-118; Îndatoririle individului față de societate şi limitările libertăților şi drepturilor omului în conformitate cu Articolul 29 din Declarația Universală a Drepturilor Omului – The Individual's Duties to the Community and the Limitations on Human Rights and Freedoms under Article 29 of the Universal Declaration of Human Rights (E. Daes, Raportor special), UN Doc. E/CN.4/sub.2/432/Rev. 2 (1983); Studiul implicațiilor pentru drepturile omului a evenimentelor recente privitoare la situațiile cunoscute sub numele de stări de asediu sau de urgență – Study of the implications for human rights of recent developments concerning situations known as states of siege or emergency (N. Questiaux, Raportor special), UN Doc. E./CN.4/Sub.2/1982/15 (1982); Buergenthal, „A respecta şi a garanta: obligațiile statului şi derogările permise" ("To Respect and Ensure: State Obligations and Permissible Derogations"), în Henkin, nota 208, la pp. 80-91; „Derogările de la garanțiile cuprinse în instrumentele drepturilor omului", în Protejarea Drepturilor Omului în Europa: limite şi efecte – Protection of Human Rights in Europe: Limits and Effects (I. Maier ed. 1982) la pp. 123-160; „Simpozion: prevederi de limitare şi derogare în Convenția Internațională pentru drepturi civile şi politice" ("Symposium: Limitation and Derogation Provisions in the International Covenant on Civil and Political Rights"), 7 Human Rights Q. (1985); Asociația Dreptului Internațional,

Comitetul pentru întărirea legilor drepturilor omului, Raportul interim al Comitetului – Interim report of the Committee (prezentat la Conferința de la Seul, 1986); idem, Al doilea raport interim al Comitetului – Second Interim Report of the Committee (prezentat la Conferința de la Varşovia, 1988).

Partea a II-a

Introducere

428. Într-adevăr, conflictele etnice şi de alt gen din Iugoslavia de la sfârşitul anilor ’80 au reconfirmat continua importanță a problemelor autonomiei şi drepturilor minorităților în lumea politică contemporană.

429. Tuchman, nota 169, la p. 28.

430. Breuilly, nota 66, la p. 372.

Capitolul 7

431. Guvernul Hong Kongului, Hong Kong 1988 (Hong Kong, Government Information Services, 1988) la pp. 302-303.

432. Idem, la p. 49.

433. Idem, la p. 46; Government Information Services, „O privire de ansamblu asupra economiei Hong Kongului” – “An Overview of Hong Kong’s Economy” (n.d.).

434. Tratatul chino-englez de la Nanking, semnat la 29 august 1842, 93 Consolidated Treaty Series 467.

435. Convenția de prietenie dintre China şi Marea Britanie, semnată la 24 octombrie 1860, 123 Consolidated Treaty Series 73. Vezi, în general, Peter Wesley-Smith, Tratatul inegal 1898-1997 – Unequal Treaty 1898-1997 (Hong Kong, Oxford University Press, 1980).

436. Convenția dintre China şi Marea Britanie despre extinderea teritoriului Hong Kongului, semnat la 9 iunie 1898, Consolidated Treaty Series 310.

437. Vezi, de exemplu, Yu Shengwu şi Yang Shihao, „Trei tratate inechitabile” (“Three Unequal Treaties”), în Soluția Hong Kong – The Hong Kong Solution (Beijing, Revista afacerilor externe din Beijing, China & lumea (6), 1985) la pp. 123-136. Ca urmare a admiterii Republicii Populare Chineze în Națiunile Unite, China a cerut ca Hong Kongul şi Macao să fie scoase de pe lista teritoriilor non-autoguvernabile ale Națiunilor Unite, pe motivul că „Hong Kong şi Macao fac parte din teritoriile chineze ocupate de autoritățile britanice şi portugheze. Reglementarea acestor probleme este în concordanță cu scopul suveranității Chinei, deoarece aceste zone nu aparțin de loc categoriei generale de colonii.” „Raportul asupra acordului Hong Kong,” în idem la pp. 52-53. Poziția Chinei a fost ulterior

acceptată de Adunarea Generală a Națiunilor Unite. Rezoluția G.A. 2978 (XXVII), UN GAOR 27, Supliment (No. 30) la 80, Documentele Națiunilor Unite A/8730 (1972). Vezi, de asemenea, Joseph Y. S. Cheng (ed.), Hong Kongul în căutarea viitorului – Hong Kong in Search of a Future (Hong Kong, Oxford Univ. Press, 1984) la pp. 45-74.

438. Vezi, în general, guvernul Hong Kongului, Hong Kong 1985 (Hong Kong, Government Information Services, 1985) la pp. 52-70; situația existentă în decembrie 1987 este prezentată în Regatul Unit al Marii Britanii, art. 40 Raportul CCPR, Documentele UN CCPR/C/32/Add. 14 (1988), la pp. 77-81.

439. Emily Lau, "The News Media" în Joseph Y. S. Cheng (ed.), Hong Kong în tranziție – Hong Kong in Transition (Hong Kong, Oxford Univ. Press, 1986) la p. 420.

440. Hong Kong 1985, nota 438, la p. 63.

441. Idem.

442. Idem, la p. 69.

443. Idem, la p. 70.

444. Albert H. Y. Chen, „Sistemul legal al Hong Kongului: Adaptări pentru 1997 şi pentru mai târziu" ("Hong Kong's Legal System: Adaptations for 1997 and Beyond"), în Y. C.

Jao, Leung Chi-Keung, Peter Wesley-Smith şi Wong Siu-Lun (ed.), Hong Kong şi 1977, Strategii de viitor – Hong Kong and 1997, Strategies for the Future (Hong Kong, Univ. of Hong Kong, 1985) la p. 247.

445. Cf. idem, la pp. 241-242.

446. Carta Verde: Dezvoltarea ulterioară a guvernului reprezentativ din Hong Kong – Green Paper: The Further Development of Representative Government in Hong Kong (Hong Kong, Gov't. Printer, iulie 1984).

447. Carta Albă: Dezvoltarea ulterioară a guvernului reprezentativ din Hong Kong – White Paper: The Further Development of Representative Government in Hong Kong (Hong Kong, Gov't. Printer, noiembrie 1984).

448. Idem, la paragrafele 4, 46.

449. Câte un membru Legco este ales, respectiv, de către Camera de Comerț a Hong Kongului, de Camera de Comerț a Chinei, de Federația de Industrie a Hong Kongului, de Asociația Fabricanților chinezi, de Asociația Băncilor din Hong Kong, de Consiliul de Asigurări Sociale al Hong Kongului, de Asociația Medicală a Hong Kongului şi prin rotația electorala a profesiunilor din învățământ, drept şi inginerie; Sindicatul tuturor angajaților înregistrați alege doi membri. Idem, la Anexa B.

450. „Planul Regatului Unit întristează conducătorii Hong Kongului” (“U.K, Plan Saddens Hong Kong Leaders”) Int’l Herald Tribune, 11 februarie 1988, la p. 1, col. 2.

451. Carta Albă: Dezvoltarea guvernului reprezentativ: Drumul care trebuie urmat – White Paper: The Development of Representative Government: The Way Forward (Hong Kong, Gov’t. Printer, 1988) la paragr.75.

452. Miron Mushkat şi Elfed V. Roberts, „Controversele în luarea deciziilor în guvernul Hong Kongului dinainte de 1997” (“Towards Adversarial Decision-Making in the Pre-1997 Hong Kong Government”) în Hong Kong şi 1997 (Hong Kong and 1997), nota 444, la p. 177.

453. Vezi, în general, Hong Kong şi 1997 (Hong Kong and 1997), nota 444, la pp. 9-100, 177-198; Hong Kongul în tranziție (Hong Kong in Transition), nota 439, la pp. 1-87; David Bonavia, Hong Kong 1997, Acordul final – Hong Kong 1997, The Final Settlement – (Hong Kong, South China Morning Post, 1985) la pp. 1-18, 151-161; LAU Siu-kai şi KUAN Hsin-chi, Hong Kongul după Acordul chino-britanic: Limitele schimbării instituționale într-o politică dependentă – Hong Kong after the Sino-British Agreement: Limits to Institutional Change in a Dependent Policy (Hong Kong, Centre for Hong Kong Studies, Occasional Paper No, 9, Chinese Univ. of Hong Kong, Sept. 1985).

454. Acordul [denumit aici „Declarația comună”) constă dintr-o „Declarație comună a Guvernului Regatului Unit al Marii Britanii şi ai Irlandei de Nord şi Guvernul Republicii

Populare Chineze asupra problemei Hong Kongului" ("Joint Declaration of the Government of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland and the Government of the People's Republic of China on the Question of Hong Kong"), trei anexe precizând în termeni mai clari înțelegerea (intitulate, respectiv, „Elaborarea de către Guvernul Republicii Populare Chineze a politicii sale de bază privitoare la Hong Kong", „Grupul de legătură chino-britanic" şi „Drepturile asupra pământului" – "Elaboration by the Government of the People's Republic of China of Its Basic Policies regarding Hong Kong", "Sino-British Joint Liaison Group", and "Land Leases") precum şi un schimb de memorandumuri între cele două guverne privitor la documentele de naționalitate şi călătorii; Declarația a fost inițiată şi datată 26 septembrie 1984, în timp ce memorandumurile au fost semnate la semnarea oficială a declarației, pe 19 decembrie 1984. Textul poate fi regăsit în Carta Albă, Un proiect de contract asupra viitorului Hong Kongului (A Draft Agreement on the Future of Hong Kong), Cmnd 9352 (Londra, HMSO, 1984); Soluția Hong Kong (The Hong Kong Solution), nota 437, la pp. 5-42; şi Hong Kong 1985, nota 438, la pp. 1-16; referințele din această pagină a lucrării sunt din primul document citat.

455. Declarația primului ministru chinez Zhao Ziyang la ceremonia de semnare a declarației comune chino-britanice privitoare la problema Hong Kong, retipărită în Soluția Hong Kong (The Hong Kong Solution), nota 437, la p. 43.

456. Declarația primului ministru Margaret Thatcher la ceremoniau de semnare a Declarației comune chino-britanice asupra problemei Hong Kongului. idem, la p. 45.

457. Sursa cea mai bună cu privire la negocieri este Hong Kong în căutarea viitorului (Hong Kong In Search of a Future), nota 437, care este o colecție de analize şi de documente oficiale şi semioficiale din perioada 1982-83; ea include o cronologie specială a celei de-a 13-a runde de negocieri din aprilie 1984. Vezi, de asemenea, Bonavia, nota 453.

458. Declarația comună, Preambul.

459. Proiectul de contract (Draft Agreement), Cmnd. 9352, Introducere, nota 454, la p. 7.

460. Idem, la pp. 9-10,

461. Report by the Commissioner, Assessment Office, on the views expressed in Hong Kong on the Draft Agreement... on the Future of Hong Kong (Hong Kong, Gov't. Printer), noiembrie 1984, la paragrafele 3.2. şi 3.26.

462. Vezi Declarația dată de membrii neoficiali ai executivului din Hong Kong şi consiliile legislative din 29 noiembrie 1984, retipărit în Hong Kong 1985, nota 438. la pp. 39-41.

463. Proiectul de acord (Draft Agreement), Introducere, nota 454, la p. 7.

464. Ministerul de Externe al Climei şi Consilierul de Stat Wu Xueqian, „Raport asupra Acordului Hong Kong” (“Report on the Hongkong Accord”), în Soluția Hong Kong (The Hong Kong Solution), nota 437, la p. 59.

465. Declarația comună la p. 11; cf. Roda Mushkat, „Tranziția de la legea britanică la cea chineză în Hong Kong; O discuție asupra consecințelor majore legale intemaționale” (“The Transition from British to Chinese Rule in Hong Kong: a Discussion of Salient International Legal Issues”), 14 Den. J. Int’l L. & Pol’y 171 (1986), la pp. 174-189.

466. Vezi, de ex., Qian Junrui, „O țară, două sisteme – Cheia de rezolvare a problemei Hong Kong” (“One Country, Two Systems-Key To Settling Hongkong Issue”) în Soluția Hong Kong (The Hongkong Solution), nota 437, la pp. 105-112.

467. Art. 31 stipulează: „Statul poate stabili regiuni administrative speciale, dacă este necesar. Sistemele care trebuie instituite în regiuni administrative speciale vor fi prescrise prin legea promulgată de Congresul Național al Poporului în lumina condițiilor specifice”.

468. Declarația comună, la p. 11.

469. Declarația comună, la pp. 11-12.

470. Declarația comună, anexa I, § I.

471. Idem.

472. Idem.

473. Idem, § IV.

474. Idem, § II.

475. Cf. discuții asupra regiunilor autonome în China, infra cap. 18, la pp. 420-427.

476. Declarația comună, Anexa I, §111.

477. Mushkat, nota 465, la p. 181 n. 55.

478. Printre alte situații examinate în această lucrare, Eritrea (înainte de anexarea la Etiopia) şi-a menținut autoritatea de a-şi interpreta legile de bază; disputele dintre Danzig şi Polonia au fost supuse atenției Ligii Națiunilor; iar disputele privitoare la interpretarea statutului Teritoriului liber al Triestului au fost supuse atenției unei comisii ad-hoc.

479. Declarația comună, Anexa I, §111.

480. Idem, § V.

481. Idem.

482. Idem, §VI.

483. Idem, § VII.

484. Idem, § VIII.

485. Idem, § IX.

486. Declarația comună, la p. 11; Anexa 1, §XI.

487. Mushkat, nota 465, la pp. 172-173.

488. Declarația comună, la p. 12.

489. Declarația comună, la p. 11; Anexa 1, §VI.

490. Idem, §IX.

491. Idem, § IX (se subliniază aceasta).

492. Idem.

493. Report of the Assessment Office, nota 461, par. 4.48-4.51.

494. Declarația comună, Anexa 1, §XIII.

495. Proiectul de Acord, nota 454, la p. 37.

496. Declarația comună, Anexa 1, §XIII.

497. Idem, §X şi §XIII.

498. Idem, §XIV.

499. Vezi, de exemplu, Report of the Assessment Office, nota 461, par. 4.65-4.71. S-a pus întrebarea dacă cele două memorandumuri unilaterale înaintate de Marea Britanie şi China au valoare internațională; spre deosebire de Anexe, nu se face referință specială la acestea în Declarația comună. Vezi Mushkat, nota 465, la p. 202 n.169. În favoarea sprijinirii efectului legal al acestor declarații unilaterale, vezi Curtea Internațională de Justiție, Teste Nucleare (Australia versus Franța; Noua Zeelandă versus Franța), Procese, I.C.J. Reports 1974, pp. 253, 457.

500. Declarația comună, Memorandumul Chinez, la p. 29.

501. Idem, Memorandumul Marii Britanii, la p. 28.

502. Cf. Mushkat, nota 465, la pp. 203-205.

503. Declarația comună la p. 12, Anexa III.

504. Idem, Anexa I, §XIIL

505. Convenția pentru Drepturi Civile şi Politice, art. 48; Convenția pentru Drepturi Economice, Sociale şi Culturale, art. 26.

506. Se pune întrebarea dacă această formulare va obliga China să adopte prevederile Marii Britanii, chiar dacă ar dori să extindă sfera Convențiilor la Hong Kong SAR? Cu privire la Convenția pentru Drepturi Civile şi Politice, Marea Britanie a manifestat rezerve cu privire la Hong Kong în articolele 12(1) (considerând fiecare teritoriu ca o entitate separată în scopul de a recunoaşte libertatea de mişcare şi rezidență), 12(4) (privitor la imigrație), 13 (privitor la dreptul de a reveni asupra unei decizii de deportare a unui străin şi de a fi reprezentat în acest scop în fața unei autorități competente), 20 (privitor la propaganda în favoarea războiului sau întreținerea urii naționale, rasiale sau religioase, pe temeiul că legislația britanică existentă este suficientă şi nu necesită o legislație suplimentară), 24 (rezervarea dreptului de a legifera legislația privitoare la naționalități atunci când guvernul „consideră necesar"), şi 25 (se referă la rezervarea dreptului de a nu înființa un Consiliu Executiv sau Legislativ ales).

Cu privire la Convenția pentru Drepturi economice, Sociale şi Culturale, prevederile aplicabile la Hong Kong refuză să extindă articolele 7(a)(i) (privitoare la plata egală a femeilor cu bărbații în sectorul privat) şi 8(1)(b) (dreptul sindicatelor de a înființa federații sau confederații naționale şi de a forma sau de a se alătura organizațiilor sindicale internaționale).

Pentru textele referitoare la rezervele exprimate, vezi Drepturile Omului, Statutul instrumentelor internaţionale (Human Rights, Status of International Instruments), nota 133, la pp. 16-17, 47-48; Richard B. Lillich (ed.), Instrumentele internaţionale ale Drepturilor Omului – International Human Rights Instruments (Buffalo, NY, William S. Hein, 1985) la pp. 170. 28-179.30, 180.14-180.15.

507. Sugestia făcută de guvernatorul din Hong Kong (în timpul unei întruniri la National Press Club, Washington, DC, la 21 octombrie 1987) privitoare la faptul că prevederile drepturilor omului prevăzute în Convenţii pot fi păstrate, prin includerea lor în legile din Hong Kong SAR, nu pare suficientă pentru a se potrivi cu spiritul Acordului, deoarece supravegherea internaţională exercitată de Comitetul pentru Drepturile Omului constituie o parte esenţială a „prevederilor" Convenţiilor.

508. Lau Siu-kai, „Reforma politică şi dezvoltarea politică în Hong Kong: dileme şi opţiuni" ("Political Reform and Political Development in Hong Kong: Dilemmas and Choices"), în Hong Kong şi 1997 (Hong Kong and 1997), nota 444, la p. 23.

509. Cf. Lau şi Kuan, nota 453, la pp. 3-4.

510. „Votul direct câştigă sprijinul a 39%" ("Direct polls win support of 39pc"), South China Morning Post, 31 ianuarie 1987, la p. 1, col. 2.

511. Joseph Y.S. Cheng, „Alegerile pentru consiliile districtuale din 1985 din Hong Kong” (“The 1985 District Board Elections in Hong Kong”), în Cheng, nota 439, la pp. 67, 68.

512. Cf., de exemplu, Lau Siu-kai, „Reforma politică şi dezvoltarea politică în Hong Kong. Dileme şi opţiuni” (“Political Reform and Political Development in Hong Kong: Dilemmas and Choices”), în Hong Kong şi 1997 (Hong Kong and 1997), nota 444, la pp. 40-43; „Liniile politice ale partidelor sunt încă improbabile” (“Real ’Party Politics’ Still Appear Unlikely”), International Herald Tribune, 23 octombrie 1986, la p. 10, col. 5.

513. Carta Albă (White Paper), nota 451, par. 77.

514. „Colonia caută încredere şi în mijlocul umbrelor” (“Colony’s Quest For Confidence Shadows Upturn”), International Herald Tribune, 23 octombrie 1986, la p. 9, col. 5.

515. Declaraţia comună, Anexa II.

516. Cuvântare ţinută de guvernatorul Hong Kongului, Sir David Wilson, la National Press Club, Washington, DC, 21 octombrie 1987.

517. Comitetul de elaborare a legii fundamentale, Proiectul legii fundamentale a Regiunii Administrative Speciale Hong Kong din Republica Populară Chineză (pentru dezbatere) –

The Draft Basic Law of the Hong Kong Special Administrative Region of the People's Republic of China (for solicitation of opinions) (aprilie 1988).

518. Idem, Anexele I şi II. O a doua schiță pentru legea fundamentală, adoptată în februarie 1989, prevede alegeri directe, districtuale, a jumătate din membrii Legco în cel de-al treilea şi al patrulea termen legislativ. Alegerea directă a tuturor membrilor Legco poate începe dacă acest lucru este aprobat prin referendum şi de guvernul chinez.

519. Idem, articolele 23-42.

520. Idem, art. 38.

521. Art. 170 afirmă că nici un amendament la Legea fundamentală „nu va contraveni liniilor politice deja stabilite de... China cu privire la Hong Kong".

522. Idem, art. 169.

523. Derek Davies, „Oprirea prăbuşirii" ("Stopping the rot"), Far Eastern Economic Review, 16 aprilie 1987, la 39. Sentimente similare fuseseră exprimate cu câteva luni în urmă, după moartea lui Sir Edward Youde, Guvernator al Hong Kongului.

Există sentimentul că stăm împreună pe un pod care se poate prăbuşi. Numeni nu vrea să înceapă să fugă pentru că

atunci se va prăbuşi cu siguranţă. Nimeni nu vrea să fie văzut când încearcă să plece din acel loc deoarece acest lucru va genera colapsul. Aşa încât oameni se dau la o parte încet, cât mai la o parte, sperând că nimeni nu-i va băga în seamă.

Simon Winchester, „Funeralii în Hong Kong" ("A Funeral in Hong Kong"), Wash. Post, 16 decembrie 1986, la A 19, col. l. Cf. „Un nou val în Hong Kong: tineri profesionişti pleacă" ("A New Wave for Hong Kong: Young Professionals Fleeing"), N.Y. Times, 9 noiembrie 1987, la Al, col. 1.

524. Cf. Discuţie susţinută de Sudan, cap. 15.

Capitolul 8

525. Cf. de ex., Neville Maxwell, India, Nagan şi nord-estul-India, the Nagas and the Northeast (Londra, Grupul pentru Drepturile Minorităţilor, 1980); Dilip Hlro, Astăzi în India – Inside India Today (New York, Monthly Review Press, 1976), cap. 17; şi M.J. Akbar, India: The Siege Within (Londra, Penguin Books, 1985).

526. Vezi, de ex., Myron Weiner, Fiii ţării – Sons of the Soil (Princeton, NJ, Princeton University Press, 1978).

527. În conformitate cu terminologia indiană, în acest capitol „statui" reprezintă părţile constitutive subfederale a mai marii Uniunii Indiene.

528. Ayesha Jalai, Oratorul solitar – The Sole Spokesman“ (Cambridge, Cambridge Univ. Press) la p. 15 şi următoarele.

529. 3 UN SCOR, Supliment, Documentele UN S/986 (1948) la p. 5; cf Whiteman, nota 35, la pp. 502-505.

530. Vezi Whiteman, nota 35, la pp. 504-505.

531. Vezi, în general, Josef Korbel, Pericol în Kashmir – Danger in Kashmir (Princeton, NJ, Princeton Univ. Press, rev. ed. 1966); Whiteman, nota 35, la p. 505.

532. Cf. Magher Singh v. Secretarul Principal, Jammu & Kashmir Government, AIR 1953, J&K 25, 27-28.

533. Jalai, nota 528, la cap. 2.

534. Privitor la aceste probleme, constituția prevede votul a jumătate din corpurile legiuitoare ale statelor.

535. Statul Bengalul de Vest versus Uniunea Indiei, AIR 1963 S.C. 1241. Vezi, în general, Pannalal Dhar, Integrarea națională şi Constituția Indiei – National Integration and Indian Constitution (New Delhi, Deep & Deep Publ., 1986) la pp. 121-167.

536. Statul Punjab versus Satpal Dang, apelul Civil Writ nr. 1226 din 1968, Curtea Supremă a Punjabului şi a Haryana-ei.

537. Statul Rajasthan versus Uniunea Indiei, AIR 1977 S.C. 1361.

538. Cuvântul Punjab înseamnă „cinci râuri" şi se referă, în termeni mai mult geografici decât politici, la câmpiile riverane ale râurilor Ravi, Beas, Sutlej, Jhelum şi Indus.

539. Lucrarea de referinţă standard asupra istoriei sikhilor, începând cu secolul al XV-lea până în secolul XX, este lucrarea în două volume a lui Kushwant Singh, O istorie a sikhilor – A History of the Sikhs (Princeton, NJ, Princeton Univ. Press, 1963, 1966).

540. Vezi, în general, idem; Rajiv A. Kapur, Separatismul sikh – Sikh Separatism (Londra, Allen & Unwin, 1986), cap. 1 şi 2.

541. Vezi Kapur, nota 540, la cap. 1 şi 2.

542. Vezi Kushwant Singh, nota 539, la pp. 252-253.

543. Vapal P. Menon, Transferul puterii în India – The Transfer of Power in India (Princeton, NJ, Princeton Univ. Press, 1957), la p. 242.

544. The Statesman, 19 iulie 1946, citat în Khushwant Singh, nota 539, la p. 262.

545. Rahmat Ali, Millat şi misiunea sa; Atacul ligii musulmane împotriva sikh-ilor şi hinduşilor – The Millat and its Mission; Muslim League Attack on Sikhs and Hindus, la p. 8.

546. Această statistică precum şi cele care urmează sunt luate din Biswapriya Sanyal, „Cât de revoluționară a fost Revoluția Verde indiană?" ("How Revolutionary Was India's Green Revolution?") Buletinul Asiei de sud (Fall 1983), la p. 37.

547. Vezi Kuldip Nayar şi Khushwant Singh, Tragedia Punjabului – The Tragedy of Punjab (New Delhi, Vision Books, 1984), cap. 1 şi 2.

548. Apariția lui Bhindranwale este menționată în toate cronicile contemporane care comentează conflictul punjab; vezi, de ex., Mark Tully şi Satish Jacob, Amritsar (London, Pan Books şi Calcutta, Rupa and Co., 1985), la pp. 52-72, şi Nayar & Kushwant Singh, nota 547, la pp. 27-90.

549. Guvernul Indiei, Carta Albă cu privire la agitația din Punjab, Rezumat – White Paper on the Punjab Agitation, A Summary (New Delhi, 10 iulie 1984), la p. 18.

550. Tully şi Jacob, nota 548, la p. 87.

551. Notată în Idem, la pp. 142-143.

552. Vezi Adunarea Populară pentru drepturile democratice şi Adunarea Populară pentru libertăţile civile, Cine sunt vinovaţii? Raportul unei anchete comune asupra camelor şi impactului revoltei din Delhi din perioada 31 octombrie – 10 noiembrie – Who are the Guilty? Report of a Joint Inquiry into the Causes and Impact of the Riots in Delhi from 31 October to 10 November (Delhi, 1984).

553. Memorandumul Acordului semnat de Shri Rajiv Ghandi, prim-ministru şi Sant Harchand Singh Longowal, preşedinte, Shiromani Akali Dal, 24 iulie 1985 (Memorandum of Settlement signed by Shri Rajiv Gandhi, Prime Minister and Sant Harchand Singh Longowal, President, Shiromani Akali Dal, on July 24 1985), sec. 8.1.

554. „Curţile judecătoreşti au explodat în Punjabul indian” (“Courts Bombed in India’s Punjab”) Washington Post, 20 februarie 1988, la A19, col. 1.

555. Idem; „Sikhii ucid hinduşii prin spânzurare” (“Sikhs Kill Hindus After Hangings”) Wash. Post, 8 ianuarie 1989.

556. Transcrierea conferinţei de presă a primului ministru (necorectată), Biroul de informaţii al Presei indiene, 20 ianuarie 1987. Comparaţi analiza din „Vorbe multe, mulţumiri puţine” (“Tall talk, Small Mercies”), India Today, 15 februarie 1987, la pp. 48-49.

557. O expunere scurtă, dar interesantă, privitoare la principalele nemulțumiri ale sihk-ilor pot fi regăsite în „Khalistan, Politica pasiunilor” (“Khalistan: The politics of passion”), Overseas Hindustan Times, 15 octombrie 1981, la pp. 8-10. Poate că este semnificativ faptul că majoritatea disputelor subliniate aici erau încă nerezolvate câțiva ani mai târziu.

558. Vezi, în general, S. Krishnaswamy, „O privire de ansamblu asupra disputelor legate de apele râurilor între statele din India” (“An Approach to Inter-State River Water Disputes in India”) 17 Indian Yearbook Inf 1 Affairs 372 (1974).

559. India Today, nota 556, la p. 48.

560. O controversă legată de dreptul civil musulman şi drepturile femeilor a apărut în India, în Md. Ahmed Khan versus Shah Bano Begum, AIR 1985 S.C.945, ca urmare a deciziei din 1985 a Curții Supreme prin care Curtea garanta întreținerea după divorț a fostei soții, în ciuda legilor religiei musulmane. Ca răspuns la obiecțiile musulmanilor conservatori la această decizie, guvernul a adoptat, în 1986, Actul Femeilor Musulmane (Protecția Drepturilor la Divorț), anulând impactul legal al hotărârii Curții Supreme – îndepărtând alte segmente ale celor ce gândeau la fel, musulmani şi non-musulmani.

561. Vezi, în general, Amnesty International, Raportul din 1986 – Report 1986 (Londra, Amnesty International Publications, 1986), la pp. 219-224; idem, Raportul din

1985 (Report 1985), la pp. 209-213; Institutul Creştin Michelsen şi Proiectul Norvegian asupra Drepturilor Omului, Drepturile omului în ţările în curs de dezvoltare în 1986 – Human Rights in Developing Countries 1986-(Oslo, Norwegian Univ. Press, 1986), la pp. 166-196; Uniunea Populară pentru Libertăţile Civile, Legile Negre 1984-1985 Black Laws 1984-1985 (Delhi, PUCL, iunie 1985).

562. „Noua lege antiteroristă" ("New Anti-Terrorism Law"), Overseas Tribune (Wash., DC), 29 august 1987, la p. 1, col. 4; Brahma Chellaney, „Drasticele legi ale securităţii indiene au înfierbântat grupările care luptă pentru drepturile civile" ("Tough Indian security laws draw fire from civil-rights groups") Christian Science Monitor, 8 septembrie 1987, la p. 14, col. 1.

563. Raportul Amnesty International din 1988 – Amnesty International Report 1988 (Londra, Amnesty International, 1988), la pp. 158-159.

564. Vezi sursele citate la nota 561.

565. N.Y. Times, 24 februarie, la A10, col.l. Raportul, cunoscut sub numele de raportul Misra, nu a fost făcut public până la sfârşitul anului 1988.

566. Cifrele sunt luate din Rajiv A. Kapur, ,,'Khalistan', problema Punjabului indian" (" 'Khalistan': India's Punjab problem") 9 Third World Q. 1206, 1221 (No. 4, oct. 1987), şi „Violenţa sikh în Punjab – o ameninţare pentru unitatea

Indiei” (“Sikh Violence in Punjab A threat to Indian Unity”) N.Y. Times, 5 oct. 1987, la A 1, col. 3.

567. Mişcările de trupe şi forfota Indiei şi a Pakistanului de-a lungul frontierei Punjabului de la începutul anului 1987 sunt doar un exemplu recent al sensibilității acestei regiuni, deşi se pune problema dacă infiltrarea din Pakistan joacă un rol semnificativ în conflictul din Punjab. Vezi, de ex., „O frontieră fragilă” (“A fragile Frontier”) India Today, nota 556, la pp. 112-115.

568. De exemplu, în mod clar au existat motivații politice în spatele amânării alegerilor anticipate din Haryana din martie 1987 (deşi alegerile din Kerala, Bengalul de Vest, Jammu şi Kashmir s-au ținut atunci când au fost programate). După cum se notează într-unul din ziarele importante de limbă engleză din Delhi,

[există] multe motive să ne temem că alegerile au fost întârziate din motive politice şi în interesul părții conducătoare. Calculele Congresului Indian sunt evidente. Punjab acționează ca o gogoriță, iar Congresul Indian se teme că alegătorii vor fi nemulțumiți atâta timp cât Haryana nu va beneficia de un tratament egal în cadrul acordului Punjab...

Amânarea alegerilor în Haryana va amâna şi începerea unui dialog politic semnificativ în Punjab într-o perioadă când fiecare zi care trece reduce şansa unui acord pacifist în acest stat sfâşiat de lupte. „O decizie neînțeleaptă” (“An

Unwise Decision"), Hindustan Times, 6 februarie 1987, la p. 9, col. 1.

Când, în fine, în iunie 1987 au avut loc alegerile, Partidul Congresului Indian a fost înfrânt, câştigând doar 5 locuri din cele 90 de locuri ale legislativului; noul prim-ministru al Haryanei şi-a bazat campania electorală în primul rând pe o platformă opusă concesiilor susținute de Gandhi în privința Punjabului.

569. Vezi, de exemplu, „Un acord şovăitor" – "An Accord which is Faltering" (editorial), The Sikh Herald (Toronto), sept. 1986, la p. 2.

570. Tully şi Jacob (ediția indiană), nota 548, la p. 218 (subliniere în original).

571. Kushwant Singh, în Nayar şi Kushwant Sing, nota 547, la p. 12.

572. „Criza amenință subcontinentul indian", "Crisis looms over Indian subcontinent" (editorial), Hongkong Standard, 19 ianuarie 1987, la p. 6, col. 1.

573. „Politica criminală" ("Politics of Murder") (ed.) Overseas Tribune (Washington, D.C.), 14 iunie 1986, la p. 2.

574. Nota 555.

575. N.Y. Times, nota 47.

576. Vezi cap. 14.

577. Overseas Tribune (Washington, D.C.), 22 oct. 1988, la p. 2, col. 5.

Capitolul 9

578. Acest capitol este preluat, în primul rând, din David McDowall, Kurzii – The Kurds (Londra, Raportul nr. 23 al Grupului pentru Drepturile Minorităților, ed. rev. 1985) şi Gerard Chaliand (ed.), Un popor fără țară – People Without a Country (Londra, Zed Press, 1980) [publicat prima oară sub denumirea de Kurzii şi Kurdistanul — Les Kurdes et le Kurdistan (Paris, François Maspero, 1978)].

579. McDowall, nota 578, la p. 5.

580. Kendal, „Kurzii din Uniunea Sovietică”, „The Kurds in the Soviet Union” în Chaliand, nota 578, la pp. 220-222.

581. Vezi McDowall, nota 578, la p. 7; Christiane More, Kurzii de astăzi, mişcarea națională şi partidele politice – Les Kurds aujourd’hui, mouvement nationale et partis politiques (Paris, Ed. Harmatlan, 1984).

582. Gerard Chaliand, „Introducere” (“Introduction”) în Chaliand, nota 578, la pp. 15, 16 (subliniere în original).

583. Vezi, în general, Kendal, „Kurzii sub Imperiul Otoman” (“The Kurds under the Ottoman Empire”) în Chaliand, nota 578, la pp. 25-32.

584. Citat din Derk Kinnane, Kurzii şi Kurdistanul – The Kurds and Kurdistan (Londra, Oxford Univ. Press, 1964), la p. 24.

585. Citat din McDowall, nota 578, la p. 11.

586. Tratatul de la Sèvres, art. 62, 64.

587. 28 L.N.T.S. 11, semnat la 24 iulie 1923, intrat în vigoare la 31 martie 1924.

588. Preocuparea principală a Aliaților era petrolul şi nu aspirațiile naționale ale kurzilor. În 1926, zona bogată în petrol din jurul Mosulului a fost alipită Protectoratului Britanic, în ciuda faptului că o anchetă condusă de Consiliul Ligii Națiunilor a ajuns la concluzia că populația locală dorea înființarea unui stat independent kurd. Kendal, nota 583, la pp. 58-60.

589. McDowall, nota 578, la p. 12.

590. Vezi Martin van Bruinessen, „Triburile kurde şi Revolta lui Simko” (“Kurdish Tribes and Simko’s Revolt”) în R. Tapper, Conflictul dintre trib şi stat în Iran şi Afganistan – The Conflict of Tribe and State in Iran and Afghanistan (Londra, Croom-Helm, 1983) la pp. 364-396.

591. Citat în Ismet Sheriff Vanly, „Kurdistan în Iraq” (“Kurdistan in Iraq”) în Chaliand, nota 578, la p. 162.

592. Idem.

593. Citat din Kendal, nota 583, la p. 65.

594. Idem, la pp. 65-66.

595. Vezi infra la pp. 190-193.

596. Citat în Edmund Ghareeb, Problema kurdă în Iraq – The Kurdish Question in Iraq (Syracuse, NY, Syracuse Univ. Press, 1981) la p. 10.

597. Vezi, în general, Hrair Balian, Turcia – Violările continue ale drepturilor internaționale ale omului şi a legii umanitare – Turkey – Continued Violations of International Human Rights and Humanitarian Law (Berkeley, C.A., Human Right Advocates, 1987) şi sursele citate aici (în special diverse rapoarte ale Amnesty International şi Helsinki Watch) pentru un sumar al principalelor pretinse violări ale drepturilor omului în Turcia în timpul şi de la

lovitura militară. O declarație succintă a poziției guvernului turc poate fi găsită în Michael M. Gunter, „Problema kurdă în Turcia", lucrare prezentată la cea de a 20-a Reuniune Anuală a Asociației de studii a părții est-centrale a Americii de Nord, Boston, MA, 20-23 nov. 1986, la pp. 42-45. Gunter observă că „s-ar putea să fi fost necesară amputarea piciorului pentru a salva întregul corp politic.... Este dificil să dăm vina pe guvernul turc pentru a fi luat măsurile necesare de a menține integritatea teritorială a propriului stat". Idem la p. 44.

598. Petițiile nr. 9940-9944/82. Petițiile au fost admise de către Comisie la 6 dec. 1983, dar un „acord de prietenie" încheiat după aceea arăta că doar un raport proformă fusese adoptat de către Comisie la 7 dec. 1985, în conformitate cu art. 30 al Convenției Europene. Termenii acordului includeau un „dialog" continuu între Turcia şi Comisie, precum şi promisiunile neoficiale ale Turciei conform cărora restricțiile legate de drepturile individuale vor fi ridicate progresiv. Turcia a acceptat dreptul la petiții individuale conform art. 25 al Convenției Europene pentru o perioadă de trei ani, începând cu 29 ianuarie 1987, dar scrisoarea sa de acceptare limita dreptul la, inter alia, „pretenții referitoare la fapte, inclusiv judecăți care se bazează pe astfel de fapte [,] care au apărut după data depunerii acestei declarații." Declarația guvernului turc, retipărită în Drepturile omului în Comunitatea Europeană, Procesul-verbal al celei de-a 185-a sesiuni, Documentele Consiliului Europei DH (87) 2 (def.), 12 mai 1987, la p. 25.

599. Vezi, de ex., „Turcii urmăresc rebelii kurzi în Iraqul de nord" ("Turks Pursue Rebel Kurds Into N. Iraq") Wash. Post, 18 oct. 1984, la A23, col. 1; „Turcia loveşte bazele de rebeli

din Iraq” (“Turkey Strikes Rebel Bases in Iraq”) idem, 16 aug. 1986, la A16, col. 3; „Imprevizibilele lupte dintre turci şi kurzi” (“Turkish Kurds Fight Unheralded”) idem, 12 oct. 1986, la A22, col. 1; „Un război îndepărtat, dar amar” (“A Remote But Bitter War”), Newsweek, 30 martie 1987, la p. 45; „Turcii admit că gherilele kurde sunt rezidente” (“Turks Admit Kurd Guerrillas Are residents”) N.Y. Times, 22 oct. 1987, la A9, col. 1.

600. Vezi, de ex., Distrugerea identității etnice, kurzii din Turcia – Destroying Ethnic Identity, The Kurds of Turkey (New York şi Washington, DC, U.S. Helsinki Watch Committee, 1988), esp. la pp. 1-10.

601. Citat în Kendal, nota 583, la p. 87.

602. Rapoartele de țară privitoare la practicarea drepturilor omului pentru 1986 (Countiy Reports on Human Rights Practices for 1986), nota 331 la p. 1051.

603. Există anumite indicații în 1987 şi 1988 conform cărora politica antikurdă ar fi slăbit, deşi aceasta pare a fi o problemă mai degrabă de politică, decât un amendament formal al legilor. În prezent, în presa turcă apar rareori referințe la kurzi şi se simte o relaxare în ce priveşte interzicerea vorbirii limbii kurde în timpul vizitelor la închisoare. Vezi Distrugerea identității etnice, kurzii din Turcia (Destroying Ethnic Identity, The Kurds of Turkey), nota 600, la pp. 4-5; Comisia pentru Securitate şi Cooperare în Europa, CSCE Digest, martie 1988, la p. 6.

604. Raportul din 1988 al Amnesty International (Amnesty International Report 1988), nota 563, la p. 216.

605. Părerile unui diplomat european, citat în Wash. Post, 12 oct. 1986, la A22, col. 4.

606. McDowall, nota 578, la p. 20.

607. Acordul de pace de la 11 martie 1970, retipărit în Martin Short şi Antony McDermott, Kurzii – The Kurds (Londra, Raportul nr. 23 al Grupului pentru drepturile minorităților, 1975) la pp. 25-26.

608. Idem; scrierea şi punctuația sunt în conformitate cu textul original, care a fost luat dintr-o traducere furnizată de Ministerul Iraqian al Culturii şi Informației. Un sumar al acestui acord poate fi găsit în Vanly, „Kurdistanul în Iraq” (“Kurdistan in Iraq”) nota 591, la pp. 168-170.

609. Legea autonomiei în zona Kurdistanului, extrase din ea fiind retipărite în Short şi McDermott, nota 607, la pp. 27-29. Un sumar detaliat al acestei legi, din care sunt luate citatele prezentate în acest capitol, poate fi regăsit în diversele cereri ale guvernului iraqian adresate organismelor de supraveghere ale tratatelor asupra drepturilor omului. Vezi Iraq, art. 9, Raportul CERD, Doc. UN CERD/C/107/Add.6 (1984); idem Doc. UN CERD/C/132/Add.2 (1985), Anexa II; art. 40 Raportul CCPR, Doc. UN CCPR/C/i/Add. 45 (1979) la pp. 109-116 şi Anexă; idem, Doc. UN CCPR/C/37/Add.3 (1986) la pp. 47-55.

610. Actul no. 28 din 1983, citat în Iraq, art. 40 Raportul CCPR (1986), nota 609, la p. 50.

611. Vanly, nota 591.

612. O descriere a diverselor partide kurde poate fi găsită în McDowall, nota 578, la pp. 29-30 şi van Bruinessen, nota 619, la pp. 17-18, 22-26.

613. Iraq, art. 9 Raportul CERD (1985), nota 609, Anexa II la p. 7.

614. Tyler, „Oficialităţile iraqiene afirmă că, kurzii fug de operaţiile armatei" ("Iraqi Official Says Kurds Fleeing Army Operation"), Wash. Post, 4 sept. 1988, la A33, la col. 5, vezi, de asemenea, Tyler, „Iraq ţinteşte spre reaşezarea kurzilor" ("Iraq Targets Kurds for Relocation") Wash. Post, 30 aprilie 1989, la A34, col. 1.

615. Printre multe rapoarte contemporane, vezi, de exemplu, Tyler, idem; Dan Oberdorfer, „Statele Unite acuză Iraqul că a folosit gaze toxice împotriva kurzilor" ("U.S. Charges Iraq Used Poison Gas on Kurds"), Wash. Post, 9 sept, 1988, la Al, col. 5; Jonathan C. Randal, „Kurzii nu au prieteni" ("Kurds Have No Friends"), idem, col. 6; Tyler, „Satele kurde arse sunt dovada asalturilor iraqiene" ("Scorched Kurdish Villages Bear Witness to Iraqi Assault"), Wash. Post, 17 sept. 1988, la Al, col. 1; idem, „Kurzii: nu este genocid" ("The Kurds: It's Not Genocide") Wash. Post, 25 sept. 1988, la C5, col. 1. O anchetă a UN a ajuns la concluzia că Iraqul a folosit armament chimic împotriva forţelor iraniene în

august 1988 şi, probabil, sute de civili kurzi au fost ucişi în timpul unui atac al Iraqului cu gaz de muştar şi cianură în martie 1988. Vezi Physicians for Human Rights Vânt de moarte: Folosirea de către Iraq a gazului otrăvitor împotriva propriei populaţii kurde – Winds of Death: Iraq's Use of Poison Gas Against Its Kurdish Population (Somerville, MA, Physicians for Human Rights, 1989).

616. A.R. Ghassemlou, „Kurdistanul în Iran" ("Kurdistan in Iran") în Chaliand, nota 578, la pp. 107-108.

617. Vezi, în general, Archie Roosevelt, Jr., „Republica kurdă Mahabad" ("The Kurdish Republic of Mahabad"), în Chaliand, nota 578, la pp. 135-152.

618. Vezi nota 578, la pp. 190-192.

619. Vezi Martin van Bruinessen, „Kurzii între Iran şi Iraq" ("The Kurds Between Iran and Iraq") Raportul pentru Orientul Mijlociu, iulie-august 1986, la pp. 19-22; Chaliand, „Postscript, 1979", în Chaliand, nota 578, la pp. 230-231; McDowall, nota 578, la p. 18.

620. Van Bruinessen, nota 619, la p. 22.

621. Vezi, în general, McDowall, nota 578, la pp. 24-25; van Bruinessen, nota 619.

622. „Iraqienii se află în fața unui război tot mai dificil din interior” (“Iraqis Are Facing a Growing War From Within”), N.Y. Times, 22 sept. 1987, la A6, col. 1.

623. Mohamed Talab Hilal, Studiu asupra provinciei Jezireh privitor la aspectele sale naționale, sociale şi politice (1963) – Study of the Jezireh Province in its National, Social and Political Aspects (1963) –, citat în Mustafa Nazdar, „Kurzii în Siria”, „The Kurds in Syria” în Chaliand, nota 578, la p, 216.

624. De exemplu, guvernul sirian nu menționează kurzii în nici unul din rapoartele sale prezentate, în conformitate cu art. 40 al Convenției asupra Drepturilor Politice şi Civile sau cu art. 9 al Convenției pentru Eliminarea Tuturor Formelor de Discriminare Rasială.

625. Short, „Poporul kurd” (“The Kurdish People”), în Short şi McDermott, nota 607, la p. 4.

626. McDowall, nota 578, la p. 28.

627. Vezi Jonathan C. Randal, „Conferința asupra războiului chimic uită victimele kurde gazate” (“Chemical War Conference Forgets Kurd Gas Victims”), Wash. Post, 7 ian. 1989, la A16, col. 1.

628. Iraq, art. 9 din Raportul CERD (1985), nota 609.

Capitolul 10

629. Majoritatea materialelor istorice din acest capitol sunt extrase din Martin Diskjn, Thomas Bossert, Salomon Nahmad S. şi Stefano Varese, „Pace şi autonomie pe coasta atlantică a Nicaraguei: Un Raport al Grupului operativ LASA privitor la Drepturile Omului şi Libertatea universitară” (“Peace and Autonomy on the Atlantic Coast of Nicaragua: A Report of the LASA Task Force on Human Rights and Academic Freedom”), Partea 1,26 Forumul LASA [Asociația Studiilor Latino-Americane] 1 (No. 4, primăvara lui 1986) şi Partea II, 27 idem 1 (No. 2, vara lui 1986).

630. Acestea sunt cifrele oferite de guvernul nicaraguan, luate din Nicaragua, Art. 9 din Raportul CERD, Doc. UN CERD/C/128/Add.l (1986) la p. 4. Se pare că, în general, au fost acceptate, deşi se afirmă că cifrele referitoare la miskito sunt subestimate; un reporter plasează populația miskito „de pe coasta atlantică” la o cifră între 120.000 şi 170.000, din totalul populației de 200.000, dar se poate să fi inclus şi partea din Honduras a Mosquitiei. Shirley Christian, Nicaragua, Revoluție în familie – Nicaragua, Revolution in the Family (New York, Random House, 1985) la p. 255.

631. MISURASATA, „La tenecia de la tierra de las communidades indigenas y criolla de la costa atlántica”, citat în Diskin et al., Part I, nota 629, la p. 10.

632. Declaratión de principios de la revolutión popular sandinista sobre las comunidades indigenas de la costa atlántica (Managua, 11 aug. 1981), citat în idem la p. 11.

633. Vezi discuția infra la pp. 220-222.

634. Proiectul de acord al Guvernului nicaraguan (Bogota, 8 dec. 1984), citat în Diskin et al., nota 629, la p. 15.

635. Proiectul de acord al MISURASATA (Bogota, 8 dec. 1984), §1.1., retipărit în 9 Cultural Survival Quarterly 60 (No. 1, feb. 1985).

636. Idem, §§ 1.2. şi 1.3.

637. Comisia pentru Drepturile Omului a ONU (declarația doamnei Casco din Nicaragua), Doc. UN /E/CN.4/1985/SR.36 (1985) la par. 22.

638. Proiectul de acord al MISURASATA, nota 635 la §V.

639. Vezi, de ex., „Convorbirile sandinişt ilor cu indienii au eşuat" ("Sandinistas' Talks with Indians Fail"), N.Y. Times, 30 mai 1985; declarație pentru presă oferită de Indian Law Resource Center (Washington, DC), „Convorbirile de pace cu indienii nicaraguani sunt tergiversate: nu au fost fixate alte convorbiri" ("Nicaraguan Indian Peace Talks Stall: No New Talks Set"), 10 iunie 1985.

640. Textul tratatului propus a fost ulterior comunicat într-un document nedatat de către Indian Law Resource Center (Washington, DC).

641. Idem, art. I (A).

642. Idem, art. IV (A).

643. Idem, art. VII.

644. Idem, art. XII şi XIV.

645. Comisia Națională pentru Autonomia Coastei Atlantice, Principiile şi politica pentru exercitarea dreptului de autonomie de către popoarele indigene şi comunitățile de pe coasta atlantică a Nicaraguei – Principles and Policies for the Right to Autonomy by the Indigenous Peoples and Communities of the Atlantic Coast of Nicaragua (Managua, 1985).

646. Idem, „Principii şi obiective ale autonomiei regionale” (“Principles and Objectives of Regional Autonomy”), § 1.

647. Idem, § 6.

648. Idem, § 8 şi 9. Nu există referințe la drepturile asupra minereurilor din subsol.

649. Idem, § 10.

650. Idem, „Funcțiile Adunării regionale” (“Powers of the Regional Assembly”).

651. Idem, „Funcțiile guvernului central” (“Powers of the Central Government”).

652. Vezi, în general, Diskin et al., Partea a II-a, nota 629, la pp. 8-13.

653. Constituția nicaraguană, art. 8.

654. Idem, art. 181.

655. Idem, art. 89-91 şi 180.

656. Idem, art. 89.

657. Idem, art. 90.

658. Idem, art. 11.

659. Idem, art. 121.

660. Idem, art. 89.

661. Idem, art. 91.

662. Statutul de autonomie al regiunilor de pe coasta atlantică a Nicaraguei, Legea nr. 28 din 7 sept. 1987,

publicată în „La Gaceta” (Nr. 238, 30 oct. 1987) la p. 2833. Toate traducerile sunt neoficiale.

663. Idem, art. 6.

664. Idem, art. 24.

665. Idem, art. 38.

666. Idem, art. 15 şi 19. Reprezentanții regionali ai Adunării Naționale sunt, de asemenea, membri ex officio ai Consiliilor regionale. Idem, art, 20.

667. Idem, art. 8.

668. Idem, art. 23 şi 32.

669. Idem, art. 11(6) şi 36(1).

670. Idem, art. 11(3).

671. Idem, art. 11(2) şi (5).

672. Idem, art. 5.

673. Idem, art. 30(4).

674. Idem, §5, §6; art. 33.

675. Nu ar servi la nimic să citǎm numeroasele lucrări publicate în legătură cu războiul sandinişti-confras – şi rolul Statelor Unite în acest război, dar o sursă care poate fi consultată este hotărârea Curții Internaționale de Justiție (care cuprinde diversele opinii contradictorii) în procesul intentat de Nicaragua împotriva Statelor Unite, Activitățile militare şi paramilitare din şi împotriva Nicaraguei (Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua), nota 46.

676. Un indiciu al eşecului realizării unei unificări împotriva forțelor contras şi miskito este succesiunea tulburătoare a organizațiilor care au supraviețuit din 1982 încoace. În 1982, organizația pro-contras a lui Fagoth era cunoscută sub numele de MISURA; la mijlocul anului 1984, ASLA („unitate" în miskito) a unit, pentru câtva timp, MISURA şi MISURASATA, dar a lăsat curând locul său organizației KISAN (Uniunea indienilor şi a popoarelor de coastă din Nicaragua), dominată de MISURA. În perioada 1985-87, mulți comandanți KISAN au acceptat acordurile de încetare a focului încheiate cu guvernul, şi au apărut facțiuni „favorabile păcii" sau „favorabile războiului". La începutul anului 1987, o scurtă apariție a avut un grup „unit" cunoscut sub numele de FAUCON, pentru a fi înlocuit, în iunie 1987, de o altă tentativă a CIA de unificare a grupurilor MISURASATA, MISURA şi KISAN într-o singură grupare, YATAMA (un alt acronim pentru „națiunile indigene unite"). Deşi este dificil să generalizăm, având în vedere autonomia de care se bucurau mulți comandanți militari şi schimbările de ordin tactic, MISURASATA a fost mult mai dornică de colaborare cu guvernul şi a susținut mai puțin

eforturile contras de a-i înfrânge pe sandinişti, în timp ce MISURA şi KISAN erau strâns legate de grupurile susținute de Statele Unite şi mult mai active din punct de vedere militar.

677. „Rivalii se luptă pentru a conduce pe rebelii indieni din Nicaragua” (“Rivals Compete to Lead Nicaraguan Indian Rebels”), Wash. Post, 24 august 1986, la Al, col. 1.

678. „Indienii din Nicaragua ajung la o înțelegere” (“Nicaraguan Indians Reach Unity Accord”), Wash. Post, 19 iunie 1987, la A22, col. 1.

679. Consiliul Mondial al Popoarelor Indigene a negat în multe rânduri participarea preşedintelui lui la călătoria lui Rivera.

680. Vezi, de ex., „Politica drepturilor omului aplicată la Nicaragua” (“The Politics of Human Rights Reporting on Nicaragua”), 5 Envio [Managua] 14 (Nr. 60, iunie 1986); „Nicaragua şi drepturile omului” (“Nicaragua and Human Rights”), Newsweek, 18 august 1986, la p. 19.

681. Raportul Miskito IACHR, nota 295.

682. Idem, la p. 129.

683. Idem, la p. 130.

684. Idem, la p. 131.

685. Idem, la p. 81.

686. Idem, la p. 82.

687. Declarația lui Steven M. Tullberg, Indian Law Resource Center, 18 iunie 1986, la p. 4 (pe fişier cu autorul).

688. Comparați, de exemplu, declarația lui Tullberg, nota 687, la pp. 6-8, cu Americas Watch, Cu miskito în Honduras – With the Miskitos in Honduras (New York şi Washington, DC, Americas Watch, 11 aprilie 1986).

689. Vezi Comisia Inter-Americană a Drepturilor Omului, Raportul anual 1985-1986 (Annual Report 1985-1986), Doc. OAS OEA/Ser.L/V/II.68, doc. 8, rev. 1 (26 sept. 1986), la p. 178.

690. Cu miskito în Honduras, nota 688, la p. 3. Natura involuntară a fugii a fost reafirmată de Americas Watch într-un raport ulterior, Drepturile Omului în Nicaragua în 1986 – Human Rights in Nicaragua (New York şi Washington, DC, Americas Watch, feb. 1987), la pp. 44-45.

691. De exemplu, una dintre cele mai cunoscute relatări ale conflictului nicaraguan, a lui Christopher Dickey, Cu Contras – With the Contras (New York, Simon & Schuster, 1985) face foarte puține referiri la miskiți (şi nici una la

problemele esențiale legate de autonomia de pe Coasta Atlantică), şi nu există decât un scurt capitol, în altă lucrare a unui binecunoscut ziarist american, Christian, nota 630.

692. Vezi, de ex., Diaz-Polanco, nota 13, la pp. 90-91; „Promotorii ideologi ai neoindigenismului au introdus un factor de diviziune între indieni şi alte secțiuni ale populației exploatate, prin răspândirea fără discriminare a ideii că grupurile etnice constituie națiuni separate, în conformitate cu «dreptul la autodeterminare».”

693. Tomas Borge, citat în Nuevo Diario (Managua), 14 iulie 1986, la p. 1, col. 3.

694. Curtea Internațională de Justiție, Sentința arbitrară a Regelui Spaniei din 23 decembrie 1906 (Arbitral Award Made by the King of Spain on 23 December 1906), Hotărâre, Rapoartele ICJ 1960, p. 192.

Capitolul 11

695. Acest capitol se bazează pe cartea lui Kevin Boyle şi Tom Hadden, Irlanda: O propunere pozitivă – Ireland: A Positive Proposal (Londra, Penguin Books, 1985). Cu toate acestea, răspunderea editării, selecției şi prezentării materialelor, precum şi concluziile şi observațiile cad numai în sarcina autorului.

696. Există dificultăți evidente în folosirea acestor termeni comuni. Folosirea denumirii de comunitate protestantă sau

catolică ar sugera, în mod eronat, că natura conflictului este preponderent religioasă (cu toate că intoleranța religioasă, prejudecățile şi bigotismul sunt larg răspândite în ambele comunități) şi ar ignora numărul mare de oameni din ambele comunități care nu practică nici o religie. A-i numi unionişti sau naționalişti ar fi la fel de eronat, deoarece aceasta ar sugera că numărul relativ mare de catolici care doresc să rămână englezi nu ar mai aparține comunității minoritare. Iar acordarea unui singur nume celor două comunități ar da impresia falsă de unitate şi scopuri comune. Există diferențe foarte mari între unionişti declarați – numiți în general, loialişti – şi unionişti liberali precum şi între naționaliştii declarați – numiți în general republicani – şi alți catolici. Chiar şi termenii de majoritate şi minoritate nu sunt satisfăcători, întrucât ar sugera că granița Irlandei de Nord nu poate fi modificată. Câteva dintre aceste diferențe subtile se reflectă în alegerea unui termen sau al altuia în textul care urmează.

697. Cea mai bună relatare a separării comunale din aşezările rurale se poate găsi în R. Harris, Prejudecată şi toleranță în Ulster – Prejudice and Tolerance in Ulster (Manchester, Manchester University Press, 1972); pentru o relatare despre o comunitate urbană în timpul „tulburărilor", vezi F. Burton, Politica legitimității: Ciocniri într-o comunitate din Belfast – The Politics of Legitimacy: Struggles in a Belfast Community (Londra, Routledge & Kegan Paul, 1978).

698. Vezi Serviciul pentru forțele de muncă, Un profil al industriei şi al locurilor de muncă ale celor două secțiuni ale populației din Irlanda de Nord – An Industrial and

Occupational Profile of the Two Sections of the Population in Northern Ireland (Belfast, 1978).

699. Pentru o imagine generală asupra politicii de securitate şi a practicilor din această perioadă, vezi Michael Farrell, Înarmarea protestanților: Formarea Poliției Speciale din Ulster şi a Poliției Regale din Ulster 1920-1927 – Arming the Protestants: The Formation of the Ulster Special Constabulary and the Royal Ulster Constabulary 1920-1927(Dingle, Brandon, 1984).

700. Pentru amănunte oficiale asupra acestei practici discriminatorii şi asupra altora de acest fel, vezi Raportul Comisiei pentru clarificarea tulburărilor din Irlanda de Nord (Raportul Cameron) – Report of the Commission on Disturbances in Northern Ireland (Cameron Report) Cmd. 532 (Belfast, HMSO, 1969).

701. Un profil al industriei şi al locurilor de muncă (An Industrial and Occupational Profile), nota 698.

702. Vezi R. Cathcart, Regiunea cea mai controversată: BBC-ul în Irlanda de Nord 1924-1984 – The Most Contrary Region: The BBC in Northern Ireland 1924-1984 (Belfast, Blackstaff Press, 1984).

703. Raportul forumului Noii Irlande – New Ireland Forum Report (Dublin, Stationery Office, 1984), par. 3.2.

704. Cf. R.J. Spjut, „Internare şi detenţie fără proces în Irlanda de Nord 1971-1975: Politica şi practica ministerială” (“Internment and Detention without Trial in Northern Ireland 1971-1975: Ministerial Policy and Practice”), 49 Modern L. Rev. 712 (1986).

705. Actul constituţional din 1973 al Irlandei de Nord, §2.

706. Idem, §§17-19.

707. Vezi, în general, Kevin Boyle, Tom Hadden şi Paddy Hillyard, Zece ani în Irlanda de Nord: Controlul legal asupra violenţei politice – Ten Years On in Northern Ireland: The Legal Control of Political Violence (Londra, Cobden Trust, 1980).

708. Multe dintre strategiile folosite la început de armata britanică în Irlanda de Nord pot fi regăsite în Frank Kitson: Operaţiuni de mică amploare: complotul, insurgenţa şi menţinerea păcii – Low Intensity Operations: Subversion, Insurgency and Peacekeeping (Londra, Faber & Faber, 1971).

709. Vezi Kevin Boyle şi Hurst Hannum, „Irlanda la Strasbourg: O analiză a cererilor înaintate de nord-irlandezi în faţa Comisiei Europene pentru Drepturile Omului” (“Treland in Strasbourg: An Analysis of Northern Irish Proceedings before the European Commission of Human Rights”), 7 Irish Jurist 329 (serie nouă, 1972); idem, „Irlanda la Strasbourg: Hotărârile finale privind Irlanda de Nord în faţa Comisiei Europene pentru Drepturile Omului”

(“Ireland in Strasbourg: Final Decisions in the Northern Irish Proceedings before the European Commission of Human Rights”), 11 Idem 243 (serie nouă, 1976); Michael O’Boyle, „Tortură şi puterile acordate în caz de urgenţă în conformitate cu Convenţia Europeană pentru Drepturile Omului: Irlanda versus Regatul Unit’’ (‘Torture and Emergency Powers under the European Convention of Human Rights: Ireland v. United Kingdom”), 71 Am. J. IntTL. 674 (1977).

710. Irlanda versus Marea Britanie, App. nr. 5310/71, Sentința Curții Europene pentru Drepturile Omului din 18 ianuarie 1978, Ser. A. nr. 25, [1978] Y.B. Convenția Europeană a Drepturilor Omului 602; Comisia Europeană pentru Drepturile Omului stabilise că aceste practici erau „torturi”, Raportul din 25 ianuarie 1976, [1976] Y.B. Convenția Europeană pentru Drepturile Omului 512. Cf.O’Boyle, nota 709.

711. Raportul Comitetului de anchetă despre procedurile de interogare ale poliției în Irlanda de Nord – Report of the Committee of Inquiry into Police Interrogation Procedures in Northern Ireland (Bennett Report), Cmnd. 7497 (Londra, HMSO, 1979).

712. Cf. P. Taylor, Să-i batem pe terorişti? – Beating the Terrorists? (Harmondsworth, Penguin, 1980).

713. Aceste curți cu un singur judecător au fost introduse în Actul Irlandei de Nord (Prevederi pentru stările de urgență) din 1973, la recomandările conținute în Raportul

Comisiei pentru luarea în considerație a procedurilor legale de tratare a activităților teroriste din Irlanda de Nord – Report of the Commission to consider legal procedures to deal with terrorist activities in Northern Ireland (Raportul Diplock), Cmnd. 5185 (Londra, HMSO, 1972). Acestea au continuat să fie un aspect controversat al politicilor aplicate de britanici în Irlanda de Nord; Cf. Boyle, Hadden şi Hillyard, nota 707, la pp. 57-87; William E. Hellerstein, Robert B. McKay şi Peter R. Schiam, Justiția penală şi Drepturile Omului în Irlanda de Nord – Criminal Justice And Human Rights in Northern Ireland (New York; Ass'n of the Bar of the City of New York, 1988) la pp. 40-86.

714. McFeeley versus Marea Britanie, App. nr. 8317/78, Comisia Europeană pentru Drepturile Omului, decizia despre admisibilitate, 15 mai 1980, 20 decembrie şi Rep. 44.

715. Vez,i de exemplu, Hellerstein, McKay şi Schiam, nota 713, la pp. 76-79.

716. „Raportul de la Ulster cere noi legi nepreferențiale" ("Ulster Report Calls for New Anti-Bias Laws"), N.Y. Times, 19 noiembrie 1987, la A 9, col. 1.

717. Acordul între Irlanda şi Marea Britanie, semnat la 15 noiembrie 1985 (Dublin, Stationery Office, 1985).

718. Idem, art. 1.

719. Idem, art. 2.

720. Idem, art. 4.

721. „Marea Britanie propune sistarea legii aplicate în Ulster” (“Britain Proposes Ending Ulster Law”), N.Y. Times, 2 decembrie 1986, la A7, col. 1.

722. Karen De Young, „Irlanda, Marea Britanie se împiedică de obstacolele ridicate de Ulster” (“Ireland, Britain Stumbling Over Ulster Obstacles”), Wash. Post, 21 februarie 1988, la A19, col. 2.

723. C/. Acordul anglo-irlandez, nota 717, art. 8 şi 9.

724. Problema responsabilității este exemplificată foarte bine prin aşa-numita „afacere Stalker” (“Stalker affair”), în care o investigație deosebit de criticată a politicii RUC „țintește şi ucide” a concluzionat în cele din urmă că „au existat dovezi ale comiterii de acte de corupție, de încercare şi de a conspira şi de a modifica cursul justiției” de către poliție. Cu toate acestea, guvernul britanic a refuzat să aducă în fața justiției vreun membru al RUC, iar raportul nu a fost făcut public. Vezi De Young, nota 722; John Stalker, Stalker (Londra, Penguin Books, 1988).

725. Cf. Sursele citate, nota 427.

726. Vezi cap. 7.

727. Vezi cap. 14.

Capitolul 12

728. Cei cinci membri ai Consiliului Nordic sunt norvegienii, suedezii, finlandezii, danezii şi islandezii; în acest capitol vom folosi termenul de „nordic”, chiar dacă este oarecum inadecvat, pentru a prescurta referirile făcute doar la primii trei, în cadrul cărora trăieşte populația saami.

729. Trebuie să subliniem că saamii erau doar beneficiarii terți ai acestui acord şi nu au jucat nici un rol în proiectul tratatului de graniță sau în Codicilul Lapp.

730. Cf. Otto Jebens, „Drepturile saamilor la pământ şi la apă în Norvegia” (“Sami Rights to Land and Water in Norway”), 55 Nordic J. Inf 1 L. 46 (1986).

731. Există câteva exemple ocazionale ale vizitelor saamilor finlandezi sau norvegieni în peninsula Kola şi, în 1977, Norvegia şi Uniunea Sovietică au încheiat un acord pentru repatrierea renilor, dar nu există o reală libertate de mişcare peste frontiera sovietică. Vezi Mervyn Jones, Saamii din Laponia – The Sami of Lapland (Londra, Raportul nr. 55 al grupului pentru drepturile minorităților, 1982) la p. 15.

732. Renii sunt puternic legați de economia tradițională a saamilor, dar s-a estimat că nu mai mult de 10% din populația saami din Norvegia şi Suedia de azi îşi câştigă existența din creşterea renilor. Cu toate acestea, renii constituie o preocupare centrală a tradiției şi culturii saami, iar creşterea renilor este strict controlată de stat în beneficiul saamilor; în Norvegia şi în anumite părți din

Suedia, doar saamii pot fi proprietari de reni, iar industria renilor pare a fi profitabilă (cu toate că accidentul nuclear de la Cernobîl a avut un impact dezastruos asupra turmelor de reni din nord). Turmele sunt mult mai mici în Finlanda, unde 60% din reni sunt deținuți de populația non-saami. Vezi Jones, nota 731, la pp. 7-9.

733. Idem, la p. 6.

734. Cf. Tomas Cramer, „Superavocați și saami în Suedia” (“Superlawyers and Sami in Sweden”), 55 Nordic J. Int’l L. 58 (1986), ca exemple ale rasismului suedez antisaami în secolul XIX și la începutul secolului XX.

735. Jones, nota 731, la p. 7.

736. Cf. discuțiile din infra cap. 17, la pp. 370-375.

737. Vezi, în general, Norges offentilige utredninger, Samisk kultur og utdanning (1985, 14).

738. Alte organizații neguvernamentale importante saami includ Organizația Națională a Saamilor Norvegieni, înființată în 1968 și Liga Națională Saami, înființată în 1979; cea din urmă duce o politică de integrare, în timp ce prima, împreună cu Asociația Păstorilor Norvegieni de Reni sunt mult mai interesate de promovarea unei culturi distincte saami.

739. Comitetul pentru Drepturile Saamilor Norvegieni, Sumarul primului raport – Summary of the First Report (Oslo, n.d.) [citat în continuare sub numele de „Sumarul Comitetului pentru Drepturile Saamilor'' (''Saami Rights Committee Summary")] la pp. 7-9. Întregul raport, redactat doar în norvegiană, Statutul legal al populației saami – The legal status of the Saami population (1984, 18), a fost înaintat guvernului norvegian în iunie 1984; doar sumarul este redactat şi în limba engleză. Vezi, de asemenea, sumarul guvernului asupra recomandărilor importante ale raportului, Norvegia, art. 9, raportul CERD, Doc. UN CERD/C/132/Add.5 (1986), la pp. 2-4.

740. Sumarul Comitetului asupra Drepturile Saamilor, la pp. 14-16.

741. Idem, la pp. 22-26, 24.

742. Idem, la pp. 17, 20.

743. Vezi, de ex., Norvegia, declarația făcută la cea de a 5-a sesiune a Grupului de lucru al Națiunilor Unite privitor la Populațiile Indigene (n.d. [august, 1987]) la p. 5 (pe fişă cu autorul).

744. Vezi Sumarul Comitetului asupra Drepturilor Saamilor, la pp. 34-47. Cu toate că nu au existat neconcordanțe în ce priveşte esența recomandării, o minoritate substanțială a Comitetului (7 din cei 18 membri) au considerat că o clauză separată privitoare la saami ar fi fost inadecvată, atâta timp

cât poziția celorlalte minorități din Norvegia nu va fi clarificată.

745. Constituția norvegiană, sec. 110a (traducere neoficială). A fost folosit termenul de „Folkegruppe" deoarece o referință la „poporul" saami ar fi inclus, în mod eronat, şi saami din Suedia, Finlanda şi din alte părți.

746. Sumarul Comitetului asupra Drepturilor Saamilor, la pp. 47-64.

747. Vezi Declarația Norvegiei la Grupul de lucru al Națiunilor Unite privitor la Populațiile Indigene, nota 743, la pp. 3-4.

748. Cf. Suedia, art. 40 al raportului CCPR, Doc. ONU CCPR/C/32/Add.l2 (1986), la p. 18.

749. Delbetäkande av samerättsutredningen, Samernas Folkrästtisliga Ställning (SOU 1986, 36).

750. Idem, la pp. 32, 33.

751. Finlanda, raportul CERD art. 9, Doc. UN CERD/C/132/Add.l (1985), la p. 2; cifrele sunt din anul 1983.

752. Tore Modeen, „Situația legală a grupului etnic Lapp (Saami) din Finlanda” – “The Legal Situation of the Lapp (Sami) Ethnic Group in Finland”, 55 Nordic J. Int’l L. 53, 56 (1986).

753. Finlanda, Art. 9 raportul CERD, nota 751, la pp. 3, 4-5.

754. Din punct de vedere tehnic, Parlamentul este numit de un cabinet finlandez, care selectează pe cei 20 de candidați care au întrunit cel mai mare număr de voturi, atâta vreme cât există cel puțin doi membri din fiecare dintre cele patru comunități saami diferite.

755. Finlanda, Art. 9 Raportul CERD, nota 751, la pp. 2-3.

756. Cf. Knut Sverre, „Populațiile indigene şi Drepturile Omului: Problema internațională din punct de vedere nordic” (“Indigenous Populations and Human Rights: The International Problem from a Nordic Point of View”), în Brosted, Jens et al. (editori), Puterea nativă – Native Power (Oslo, Universitetsforlaget AS, 1985), la pp. 188-195.

757. Samisk kultur og utdanning, nota 737, la p. 156.

758. Cf. Jones, nota 731, la pp. 9-12.

759. Majoritatea lucrărilor seminarului au fost reunite sub forma unui simpozion în 55 Nordic J. Int'l L. (părțile 1-2, 1986).

760. Atle Grahl-Madsen, „Introducere" ("Introduction"), idem, la p. 2.

761. Idem, la p. 7.

762. Schița textului se poate găsi în 55 Nordic J. Int'l L. 7-11 şi este discutat în detaliu în Atle Grahl-Madsen, Popoarele Zonei Crepusculare – The Peoples of the Twilight Zone (Bergen, Univ. Departamentului Bergen pentru Legislația Publică şi Internațională, ed. provizorie 1988), la pp. 31-74.

763. Cf. cap. 9.

764. Vezi, în general, Otto Jebens, „Drepturile saamilor la pământ şi apă în Norvegia" ("Sami Rights to Land and Water in Norway"), 55 Nordic J. Int'l L. 46 (1988).

765. Citat în idem, la p. 47.

766. Sumarul Comitetului pentru drepturile Saamilor, la p. 7.

767. Cf. Odd Terje Brantenberg, „Conflictul Alta-Kautokeino: Crescătorii de reni saami şi etnopolitica” (“The Alta-Kautokeino Conflict: Saami Reindeer Herding and Ethnopolitics”), în Brosted et al., nota 756, la pp. 23-48.

768. Vezi, de ex., câteva din aspectele specifice menționate în Jones, nota 731, la pp. 9-10, 14.

769. Cf. Sumarul Comitetului pentru Drepturile Saamilor, la pp. 45-46.

770. Cf. Sumarul Comitetului pentru Drepturile Saamilor, la pp. 48-53.

771. Grahl-Madsen, nota 762, la p. 73.

772. Un factor de complicație îl constituie modul diferit de abordare al problemelor strategice şi militare de către cele trei state care, într-o anumită măsură, reflectă caracterul sensibil geopolitic al Scandinaviei de Nord. Norvegia (cu Danemarca şi Islanda) este membră a Tratatului de Alianță Nord-Atlantică (NATO); Suedia este nealiniată şi neutră; şi Finlanda este neutră, în contextul vecinătății cu Uniunea Sovietică şi a relațiilor speciale cu aceasta.

773. Jones, nota 731, la p. 14.

Capitolul 13

774. Vezi, în general, P. Plans Sanz de Bremond şi J. Andres-Gallego, Istoria Spaniei – Historia de España (Madrid, Editorial Magisterior Español, ed. a III-a 1984), la pp. 276-286.

775. Constituția spaniolă din 1931, art. 11.

776. Legea care aprobă statutul Cataloniei, Nr. 1.387 din 15 sept. 1932.

777. Idem, art. 14.

778. Idem, art. 15.

779. Idem, art. 15(1).

780. Idem, art. 20.

781. Idem, art. 16.

782. Vezi, de ex., E. Orduña y Rebollo, El Estatuto Autonómico Vasco (Madrid, Ministerul Administrării Teritoriului, 1979). O versiune mai veche a statutului de autonomie basc a fost declarată neconstituțională, în parte din cauza rezervării puterilor rămase către guvernul basc şi a recunoaşterii de către acest statut a dreptului bascilor de a negocia direct cu Vaticanul. J. Olabarri, „Conflictul între naționalisme: ‘problema regională’, 1808-1939” (“Un

conflicto entre Nacionalismos: La ‘Cuestion Regional’, 1808-1939”), în J. Olabarri, Spania autonomiilor – La España de las Autonomías (Madrid, Institutul de Studii al Administrației Locale, 1985).

783. Cf. Kenneth Medhurst, Bascii şi catalanii – The Basques and Catalans (Londra, Raportul nr. 9 al Grupului pentru drepturile minorităților, ediție revizuită 1982), la pp. 6-7.

784. Idem, la p. 8.

785. Idem, la p. 10.

786. Idem, la p. 10. Divizări similare între politicienii maturi moderați şi cei tineri, mai radicali, pot fi văzute, de exemplu, între sikhii din India şi tamilii din Sri Lanka.

787. Idem, la p. 11.

788. Vezi, în general, J. Linz, „De la criza unui stat unitar la statutul de autonomie” (“De la Crisis de un Estado Unitario al Estado de las Autonomías), în Olabarri, nota 782, la pp. 527-673.

789. Următoarele rezultate apar în Linz, idem, la p. 555.

790. Un sondaj efectuat în 1986 în rândul populației basce a stabilit că 21% din cei chestionați se considerau în primul rând spanioli; 36% se considerau în egală măsură spanioli şi basci; 48% se considerau „naționaliști" moderat sau total, de exemplu, basci. Cambio 16 (Madrid), 27 octombrie 1986, la p. 46.

791. Vezi Rainer Hofmann, „Noua structură teritorială a Spaniei: comunitățile autonome" ("The New Territorial Structure of Spain: The Autonomous Communities"), 55 Nordic J. Int.'l L. 136,137-141 (1986) pentru o descriere în rezumat a diferențelor între cele două modalități de obținere a autonomiei.

792. Acorduri de autonomie semnate Guvernul Națiunii şi Partidul Socialist Muncitoresc Spaniol la 31 iulie 1981 – Acuerdos Autonómicos Firmados por el Gobierno de la Nacion y el Partido Socialista Obrero Español el de 31 de Julio de 1981 (Madrid, Serviciul Central de Publicații al Preşedinției Guvernului, Coleccion Informe nr. 36, 1981).

793. S.T.C. nr. 76/1983 din 5 august 1983, Recursuri anterioare de neconstituționalitate nr. 311, 313, 314, 315 şi 316/1982.

794. Idem, citat în Jurisprudența constituțională în materie de autonomie teritorială, anul 1983 – Jurisprudencia Constitucional en Materia de Autonómias Territoriales, Año 1983 (Madrid, Ministerul Administrației Teritoriale, 1984), la p. 71; traducerea autorului.

795. Legea 12/1983 din 14 octombrie 1983, din Procesul de autonomie.

796. Vezi E. Garcia de Enterria, Curs de drept administrativ – Curso de Derecho Administrativo (Madrid, Ed. Civitas S.A., ediția a cincea 1984), la pp. 285-291.

797. Constituția Spaniei din 1978, art. 152(2); Legea Organică 3/1979 din 18 decembrie 1979 din Statutul de Autonomie pentru Țara Bascilor (citat ca „Statutul de autonomie al Țării Bascilor" – "Basque Autonomy Statute"), art. 46-47; Legea Organică 4/1979 din 18 decembrie 1979 din Statutul de autonomie al Cataloniei (citat ca „Statutul de autonomie al Cataloniei" – "Catalan Autonomy Statute"), art. 56-57.

798. Constituția Spaniei din 1978, art. 148. Țara Bascilor şi Catalonia au preluat în mod esențial aceleaşi funcții guvernamentale şi astfel vor fi discutate o singură dată, cu excepția celor remarcate. Statutul de autonomie al Țării Bascilor, art. 10; Statutul de autonomie al Cataloniei, art. 9.

799. Constituția Spaniei din 1978, art. 149(3).

800. Idem, art. 149(1) (traducere neoficială).

801. Cf. Garcia de Enterria, nota 796, la pp. 329-335.

802. Cf. Constituția Spaniei din 1978, art. 149, par. (6), (8), (18), (23) şi (27), care enumera atribuțiunile guvernului central care urmează să fie exercitate „fără a prejudicia” autoritatea complementară a regiunilor autonome.

803. Constituția Spaniei din 1978, art. 149(3).

804. Idem.

805. Idem, art. 155.

806. Idem, art. 150(3).

807. Statutul de autonomie al Țării Bascilor, art. 14; Statutul de autonomie al Cataloniei, art. 20.

808. Statutul de autonomie al Țării Bascilor, art. 34,35; Statutul de autonomie al Cataloniei, art. 19-23. Legea organică națională a fost adoptată abia în ianuarie 1986 şi nu a fost implementată în întregime, aşa încât multor probleme legate de jurisdicție nu li se poate răspunde cu precizie până când nu se va face referință la acestea de către Curțile de judecată în viitor.

809. Constituția spaniolă din 1978, art. 161.

810. Statutul Basc de Autonomie, art. 25-28; Statutul Catalan de Autonomie, art. 30-35.

811. Statutul Basc de Autonomie, art. 29-33; Statutul Catalan de Autonomie, art. 36-39.

812. Statutul Basc de Autonomie, art. 37, 39.

813. Statutul Basc de Autonomie, art. 17; Statutul Catalan de Autonomie, art. 13.

814. Statutul Basc de Autonomie, art. 17(6); Statutul Catalan de Autonomie, art. 14.

815. Idem.

816. Statutul Basc de Autonomie, art. 17(7); Statutul Catalan de Autonomie, art. 14(2).

817. Statutul Basc de Autonomie, art. 22; Statutul Catalan de Autonomie, art. 27. Un singur acord inter-regional a fost încheiat ca în 1986, între Catalonia şi Murcia în 1982, cu privire la relațiile culturale; acest acord a fost contestat de guvernul spaniol în fața Curții constituționale.

818. În cazul Țării Bascilor, această autoritate este garantată în contextul protejării şi promovării limbii basce, Statutul Basc de Autonomie, art. 6(5), în timp ce, în cazul Cataloniei, aceasta intră în cadrul acordării puterii de a încheia acorduri interregionale, Statutul Catalan de Autonomie, art. 27(4), Până în 1986 nu s-au încheiat nici un fel de astfel de tratate internaționale.

819. Statutul Basc de Autonomie, art. 6; Statutul Catalan de Autonomie, art. 3. Alte regiuni autonome care folosesc două limbi sunt Valencia şi Baleares (catalana), Navarra (basca) şi Galicia (galeza).

820. Constituția spaniolă din 1978, art. 156(1).

821. Idem, art. 157.

822. Cf. J. Ferreiro Lapatza şi F. Fernandez Rodriguez, „La financiación de las autonomías", în Olabarri, nota 782, la pp. 447-475.

823. Statutul Basc de Autonomie, art. 41, 42; Legea No.12/1981 din 13 mai 1981.

824. Statutul Basc de Autonomie, art. 43; Statutul Catalan de Autonomie, art. 43.

825. Constituția spaniolă din 1978, art. 33.

826. Linz, nota 788, la pp. 548, 591.

827. ABC (Madrid), 1 dec. 1986, la p. 13.

828. Linz, nota 788, la p. 614.

829. Idem.

830. Cambio 16 (Madrid), 27 oct. 1986. Se pare că sentimentele anti-ETA s-au înmulțit după bombardarea, în iunie 1987, a unui centru comercial din Catalonia, în care au fost ucise zeci de persoane.

831. Comparați aceste cifre cu cei peste 2000 de morți din Irlanda de Nord, care are o populație de aproximativ 60% din populația Țării Bascilor, în aceeaşi perioadă.

832. ABC (Madrid), 6 aug. 1986, la p. 40.

833. Trebuie să subliniem faptul că acest lucru este prevăzut în constituția şi în Statutul Basc de Autonomie, dar numai dacă este aprobat printr-un referendum în Navarra.

834. ABC (Madrid), 18 august 1986, la p. 1. Rapoartele din august 1987 indică faptul că ETA ar fi dorit negocieri cu guvernul şi ar fi redus cele cinci „alternative KAS" la trei cerințe: recunoaşterea dreptului la autodeterminare, integrarea Navarrei şi amnistia. „El PNV presiona para que el Gobiemo entable negodaciones politicas con ETA", idem, 24 aug. 1987, la p. 15. Cu toate acestea, până la sfârşitul anului 1988 nu au avut loc nici un fel de negocieri între guvern şi ETA.

835. "French Antiterror Role Fuels Backlash in Spain", Wash. Post, 27 aug. 1986, la A22, col. 3.

836. ABC (Madrid), 24 iunie 1986, la p. 64.

837. Medhurst, nota 783, la p. 8.

838. Linz, nota 788, la p. 572.

839. Interviu cu Enrique Mugica, Epoca (Madrid), 11 aug. 1986, la p. 34, col. 2 [traducere].

840. Cf. de ex., Francese Morata i Tierra, Autonomia regional i integracio europea (Barcelona, Generalitat de Catalunya, 1987); P. Perez Tremps, Comunidades Autonómas, Estado y Comunidad Europea (Madrid, 1987); Alegria Borràs, „Relațiile Catalaniei cu CEE” (“Les relations de Catalunya amb la CEE”), în Comentaris sobre l’Estatut d’Autonomia de Catalunya (Barcelona, Institut d’Estudis Autonomies, 1988).

841. Hoffman, nota 791, la p. 136.

842. Vezi, de ex., David A. Kom, „Terorismul de stat: un Watergate spaniol?” (“State Terrorism: A Spanish Watergate?”) în Freedom at Issue (nov.-dec. 1988) la pp. 15-20; Edward Cody, “Police Accused in Basque Killing Probe”, Wash. Post, 22 ian. 1989, la A30, col. 1.

Capitolul 14

843. Materialul din acest capitol, până în 1981, este extras în mare măsură din Virginia Leary, Conflict etnic şi violenţă în Sri Lanka – Ethnic Conflict and Violence in Sri Lanka (Geneva, Comisia Internaţională a Jurişţilor, 1981) (citat ca „Raportul ICJ din 1981”), la pp. 7-35.

844. Vezi, de exemplu, Comitetul pentru Dezvoltare Raţională, Sri Lanka, Conflictul Etnic – Sri Lanka, The Ethnic Conflict (New Delhi, Navrang, 1984), la pp. 41-44.

845. Sri Lanka, art. 9 din Raportul CERD, UN Doc. CERD/C/101/Add.6 (1984), la p. 2.

846. Raportul ICJ din 1981, la p. 5.

847. Idem, la p. 9 n. 5.

848. Pentru a cunoaşte toate propunerile de descentralizare până la consiliile districtuale propuse în 1981, vezi K.M. de Silva, „Sri Lanka, dilemele descentralizării” – “Sri Lanka, The Dilemmas of Decentralisation” (Colombo, Centrul Internaţional pentru Studii Etnice, n.d.).

849. Influenţa budistă asupra politicii lingvistice şi naţionalismul srilankezilor sunt descrise în K.M. de Silva, „Naţionalismul şi Statul în Sri Lanka” (“Nationalism and the State in Sri Lanka”), lucrare prezentată la Atelierul asiatic regional asupra minorităţilor etnice în formele de organizare budiste (Colombo, Centrul Internaţional pentru Studii Etnice, 1985).

850. Vezi, de exemplu, K.M. de Silva, „Admiterea în universități şi tensiunea etnică din Sri Lanka: 1977-82” (“University Admission and Ethnic Tension in Sri Lanka: 1977-1982”); Chandra Richard de Silva, „Relațiile între singhalezi şi tamili şi educația în Sri Lanka: problema admiterii la universitate – prima fază, 1971-1977” (“Sinhala-Tamil Relations and Education in Sri Lanka: The University Admission Issue-The First Phase, 1971-1977”); şi S.W.R. de A. Samarasinghe, „Reprezentarea etnică în serviciile guvernamentale centrale şi relațiile între singhalezi şi tamili în Sri Lanka, 1948-1981” (“Ethnic Representation in Central Government Employment and Sinhala-Tamil Relations in Sri Lanka; 1948-1981”), în Robert B. Goldmann şi A. Jeyaratnam Wilson, De la independență la fatalitate – From Independence to Statehood (Londra, Frances Pinter, 1984).

851. Raportul ICJ din 1981 la p. 20 n. 11.

852. Pentru un punct de vedere singhalez în legătură cu semnificația morților provocate de membrii forțelor armate „care vor intra în analele istoriei Armatei din Sri Lanka”, vezi T.D.S. A. Dissanayaka, Agonia Sri-Lankăi – The Agony of Sri Lanka (Colombo, Swastika Press, 1983), la pp. 69-73.

853. Paul Sieghart, Sri Lanka, tragedia erorilor – Sri Lanka, A Mounting Tragedy of Errors (Londra, Comisia Internațională a Justiției şi Jurişților, 1984) la p. 19.

854. International Alert, Stare de urgență în Sri Lanka în 1986 – Emergency Sri Lanka 1986 (Londra, International Alert, n.d.) la p. 25.

855. Textul discursului preşedintelui citat în „Legile de săptămâna viitoare vor interzice separatismul şi separatiştii” (“Laws next week to ban separatism, separatists”), Daily News (Colombo), 29 iulie 1983, la p. 1.

856. Idem.

857. Tamilii se referă în general la diferitele grupuri armate de tamili şi la liderii lor politici ca fiind „militanți”, în timp ce guvernul îi consideră „teroriști”. Deoarece cea mai mare parte a grupurilor au în componența lor oameni înarmați, termenul „gherilă” este probabil cel mai bun şi mai neutru, deşi nu s-a încercat să se folosească în acest capitol consecvent. Termenul „terorist” poate fi aplicat acelora care în mod deliberat ucid civili inocenți, aleşi la întâmplare, indiferent de identitatea etnică sau politică a ucigaşilor.

858. International Alert, o organizație non-guvernamentală cu sediul la Londra, a afirmat că există cel puțin 23 de grupuri tamile înarmate, deşi această cifră îi include şi pe acei a căror existență este cunoscută numai de familie şi de prieteni apropiați. Pozițiile adoptate de aceste grupuri sunt discutate în continuare şi cel mai important, în momentul încheierii Acordului între India şi Sri Lanka în 1987, a fost probabil Tigrii Eliberatori din Eelamul Tamil (LTTE), a cărui bază era în Peninsula Jaffna şi Organizația Revoluționară (a Studenților) din Eelam (EROS), care era foarte puternică în estul țării. Alte grupuri importante de gherilă sau „militante”, care au fost eliminate într-o mare măsură de LITE şi armată, includ Organizația de Eliberare a Poporului din Eelamul Tamil (PLOTE), Organizația de Eliberare Tamil Eelam (TELO) şi Frontul de Eliberare Revoluționară a

Poporului Eelam (EPRLF). O altă clasificare este dificilă; LITE şi TELO sunt în general grupări tamile naţionaliste, în timp ce celelalte au o orientare marxistă. Vezi, în general, Starea de urgenţă din Sri Lanka în 1986 (Emergency Sri Lanka 1986), nota 854, la pp. 26-28; Kumar David, „Sri Lanka după doi ani de măcel. Ce mai urmează?" ("Sri Lanka After Two Years Of Bloodshed. What Next?"), Asian Exchange (Hong Kong) (joint vol. 111(4) şi IV(1), 1985), la pp. 44-48; şi diferite articole în ziarul din Sri Lanka. The Island (Colombo), în special interviurile cu liderii LTTE, PLOTE, ERPLF şi EROS, 17 aug. 1986, şi „Combativitatea tamilă în creuzet" ("Tamil militancy in the melting pot"), 7 sept. 1986.

859. O documentaţie vastă despre violarea drepturilor omului în Sri Lanka de către forţele de ordine din Sri Lanka a fost pregătită de grupurile protamile şi de organizaţiile independente pentru apărarea drepturilor omului. Vezi în general Kumar Rupesinghe şi Berth Verstappen, Conflictul etnic şi drepturile omului în Sri Lanka: bibliografie adnotată – Ethnic Conflict and Human Rights in Sri Lanka: An Annotated Bibliography (Seven Oaks, Anglia, Butterworth, 1988); Amnesty International, „Dispariţii" în Sri Lanka – "Disappearances" in Sri Lanka (Londra, Amnesty International, 1986); idem, Raportul din 1986 elaborat de Amnesty International – Amnesty International Report 1986 (Londra, Amnesty International, 1986) la pp. 256-260; Raportul elaborat de Amnesty International în 1988 (Amnesty International Report 1988), nota 563, la pp. 181-183; P. RajaNayagam, Sri Lanka (Londra, Centrul pentru cercetare şi documentare în domeniul drepturilor omului, 1986); Departamentul de Stat al Statelor Unite, Rapoartele despre aplicarea drepturilor omului în 1987 – Country

Reports on Human Rights Practices for 1987 (Washington, Government Printing Office, 1988), la pp. 1300-1312; Tor Skalnes şi Jan Egeland (ed.), Drepturile omului în țările în curs de dezvoltare în 1986 – Human Rights in Developing Countries 1986 (Oslo, Norwegian Univ. Press, 1986), la pp. 226-259; Sleghart, nota 853; Raportul ICJ din 1981.

860. Sieghart, nota 853, la pp. 33-34.

861. „Flotila indiană este întoarsă de vasele de război srilankeze” (“Indian Flotilla Is Turned Back By Sri Lankan Naval Vessels”), N.Y. Times, 4 iunie 1987, la A10, coll.

862. Vezi sursele citate, nota 859.

863. Departamentul de Stat al Statelor Unite estimează că numărul morților din 1987 variază între 2800 şi 4200. Rapoartele țării pentru 1987 (Country Reports for 1987), nota 859, la pp. 1301-1302.

864. Cf., de exemplu, Victor Gunewardena, „Impactul conflictelor etnice asupra zonei: cazul Sri Lanka” (“Impact of Internal Ethnic Conflicts on the Region: Sri Lanka Case”), 8 Marga Quarterly Journal 69 (1986).

865. Raport comun datat 18 iunie 1985, înaintat reprezentantului autorizat al guvernului Indiei de către Frontul Unit al Organizațiilor de Eliberare, format din EPRLF, EROS, LTTE şi TELO, despre propunerile de încetare a focului, reprodus în At Thimpu (Cambridge, UK,

Grupul de lucru internațional în favoarea tamililor, 1985), la p. 6.

866. Propunerile se găsesc în Declarația făcută de preşedinte la Conferința Partidelor Politice, ca Preşedinte al Conferinței asupra propunerilor de delegare a puterii către Consiliile Provinciale anunțată miercuri, 15 iunie 1986 (Colombo, Departament of Government Printing, 1986).

867. The Economist, 21 iunie 1986. Un număr de organizații pentru drepturile omului au încercat – şi în general fără rezultate pozitive – să-i determine pe donatorii vestici să sisteze ajutoarele către Sri Lanka până la găsirea unei soluții pentru problema etnică.

868. Citat în Saturday Review (Sri Lanka), 23 august 1986.

869. Idem, par. 14.

870. The Island (Colombo), 24 septembrie 1986.

871. S J. Tambiah, Sri Lanka: Fratricidul etnic şi demontarea democrației – Sri Lanka: Ethnic Fratricide and the Dismantling of Democracy (Chicago, Univ. of Chicago Press 1986), la p. 80.

872. Vezi scrisoarea liderilor Frontului Unit Tamil de eliberare adresată primului ministru Rajiv Gandhi, 14 decembrie 1986.

873. Pe temeiuri similare, tamilii au obiectat la propunerile noii repartiții de teren, în conformitate cu proiectul de dezvoltare Mahaweli (proiectul unui mare baraj amplasat în nordul țării) în concordanță cu proporțiile etnice naționale de aproximativ 75% singhalezl şi 25% minorități.

874. Scrisoare către Mr. Ernie Epp, M.P., Camera Comunelor, Canada, de la Asoka Weerasinghe, în favoarea Proiectului de Pace, 18 februarie 1986. Vezi, de asemenea, Asoka Weerasinghe, „Revendicarea tamililor din Sri Lanka pentru «un ținut propriu»" ("The Claim for 'Tamil Homelands' in Sri Lanka"), în Asoka Yap. (ed.), Sri Lanka Fact Sheet (Chalk River (Ontario), Canada, Project Peace, 1986).

875. Asociația din Queensland pentru unitate în Sri Lanka, Analiza Raportului elaborat de „Alert International" despre Sri Lanka – An Analysis of the "Alert International" Report on Sri Lanka (Yeronga, Australia, Asociația din Queensland pentru unitate în Sri Lanka, Factsheets on Sri Lanka nr. 22, 1986) la p. 18.

876. Compară obiecțiile ridicate de Nicaragua față de revendicările indienilor miskito de pe Coasta Atlantică pentru pământ; cf. cap. 10.

877. The Island (Colombo), 8 septembrie 1986; „Tigrii fac avioane şi bombe şi conduc ferme" ("Tigers make planes and bombs, run farms"), Daily News (Colombo), 27 ianuarie 1987, la p. 1, col. 3.

878. Acordul între India şi Sri Lanka pentru stabilirea păcii şi normalității în Sri Lanka, semnat la 29 iulie 1987 [citat ca „Acordul” (“Agreement”)]. Textul acordului, scrisorile care îl însoțesc şi o conferință de presă comună ținută de preşedintele Jayewardene şi primul ministru Gandhi la 29 iulie 1987 fac parte din documentele oferite de ambasada sri lankeză de la Washington, DC.

879. Transcrierea conferinței de presă, nota 878, la p. 2.

880. Acordul, § 2.18.

881. Un pretext al reînnoirii atacurilor lansate de LTTE, care includeau uciderea a opt soldați din Sri Lanka ținuți prizonieri din martie 1987, a fost sinuciderea a unsprezece membri LTTE capturați de armata indiană. Acest eveniment a fost prevestit de una dintre cele mai iresponsabile glorificări ale forțelor de gherilă de către presa străină, în care Times (Londra) a prezentat o fotografie, neînsoțită de nici o relatare, care înfățişa „trei militanți tamili... care au purtat un război de patru ani pentru un ținut de baştină separat pe insula dominată de singhalezi, ținând între dinți capsule de cianură”, 16 februarie 1987, la p. 9, col.4.

882. „EPRLF obține o majoritate absolută” (“EPRLF Gets Absolute Majority”), Overseas Tribune (Washington, DC), 26 noiembrie 1988, la p. 1, col 5.

883. Din punct de vedere academic, se pot cita activitățile unor organizații din Sri Lanka, ca Institutul Marga şi Centrul Internațional pentru studii etnice; Sri Lanka Data

Base Project de la Institutul Internațional de Cercetări în Domeniul Păcii din Oslo; Grupul pentru Drepturile Minorităților cu sediul la Londra; şi numeroasele referințe la Sri Lanka din diferite lucrări şi articole referitoare la conflicte etnice. Organizațiile pentru drepturile omului, ca Amnesty International şi Comisia Internațională a Juriştilor, au încercat să supravegheze şi să facă publică situația din Sri Lanka; vezi Conflictul etnic şi drepturile omului în Sri Lanka (Ethnic Conflict and Human Rights in Sri Lanka), nota 859.

884. K.M. de Silva, nota 850, la p. 106.

885. Chandra Richard de Silva, nota 850, la p. 134. retipărit în Dissanayaka, nota 852, la pp. 103-105.

886. Retipărit în Dissanayaka, nota 852, la pp. 103-105.

887. Idem, la p. 110.

888. Un document extrem de folositor, Sri Lanka Human Rights Data Base Project, Procesul de negocieri din Sri Lanka 1983-1986 – The Negotiations Process in Sri Lanka 1983-1986 (Oslo, Institutul Internațional de Cercetări în Domeniul Păcii, 1986), subliniază subiectele majore de dispută între guvern şi TULF în 1985-86: ordinea şi legile interne, reglementarea situației pământului, legăturile între provinciile din nord şi din sud şi relațiile între guvernul central şi cel provine!al/regional. Apendicele 5 la X1II-XVI.

889. Guvernul din Sri Lanka a făcut lungi declarații atât în fața Comisiei, cât şi Subcomisiei pentru Prevenirea Discriminării şi Protecția Minorităților, negând în general abuzurile comise împotriva drepturilor omului şi punând accent pe faptul că teroriştii amenință integritatea teritorială a statului Sri Lanka. Vezi, de exemplu, declarația făcută de Sri Lanka (Dr. H.W. Jayewardene) în fața Comisiei pentru Drepturile Omului, 4 martie 1986. India a făcut, de asemenea, comentarii asupra situației din Sri Lanka, subliniind sprijinul pe care l-a acordat în favoarea integrității teritoriale a statului Sri Lanka, dar a notat şi violarea drepturilor omului, în special în timpul desfăşurării activităților militare. Vezi, de exemplu, declarația Indiei (Dr. G.S. Dhillon) în fața Comisiei pentru Drepturile Omului, 5 martie 1986.

890. Rezoluția Comisiei Drepturilor Omului 1987/61, UN ESCOR, Supl. (Nr. 5), UN Doc. E/1987/18 (1987), la pp. 134-135.

891. Dissanayaka, nota 852, la pp. 100-101.

Capitolul 15

892. Vezi, în general, R. A. Gray, Istoria Sudanului de Sud 1839-1889 – History of the Southern Sudan 1839-1889 (Londra, Oxford Univ. Press, 1961); P. M. Holt şi M. W. Daly, Istoria Sudanului – The History of The Sudan (Londra, Weidenfeid & Nicholson, 1979).

893. Vezi Anuarul Sudanului – Sudan Yearbook (Khartoum, Ministry of Guidance and National Information, 1983).

894. Vezi, în general, Ann M. Lesch, „Revoltă în sudul Sudanului” (“Rebellion in the Southern Sudan”) Universities Field Staff International Reports (Universities Field Staff International Reports) No. 8 (1985).

895. Vezi Bona Malwal, Poporul şt puterea în Sudan – Lupta pentru stabilitate națională – People and Power in Sudan (People and Power in Sudan – The Struggle for National Stability) (Londra, Ithaca Press, 1981), la pp. 24-28.

896. Lesch, nota 894, la p. 17.

897. Abel Alier, „Problema Sudanului de Sud” (“The Southern Sudan Question”), în Dunstan M. Wai (ed.), Sudanul de Sud: Problema integrării naționale – The Southern Sudan: The Problem of National Integration (Londra, Frank Cass, 1973), la p. 19.

898. Lesch, nota 894, la p. 4.

899. Declarație citată din Perspective ale Sudului: O analiză a tendințelor şi a evenimentelor care au condus la decretul final pentru regionalizarea fostei regiuni sudice a Sudanului – Perspective on the South: An Analysis of Trends and events leading to the Final Decree of Regionalization for the Former Southern Region of the Sudan (Khartoum, Ministry

of Guidance and National Information, 1983), la pp. 21-22. Cf. Alier, nota 897, la pp. 25-26.

900. Acordul şi constituţia din 1973 sunt discutate mai detaliat, infra la pp. 317-323.

901. Pentru un rezumat al evenimentelor din anii 1980-1983, vezi Charles Meynell, „Sudanul – nord şi sud” (“Sudan-North and South”, în Grupul pentru drepturile minorităţilor, Uganda şi Sudan – Nord şi Sud – Uganda and Sudan – North and South (Londra, Raportul Grupului pentru drepturile minorităţilor nr. 66, 1984), la pp. 24-25; Douglas H. Johnson, Sudanul de Sud – The Southern Sudan (Londra, Raportul grupului pentru drepturile minorităţilor nr. 78, 1988), la pp. 6-8.

902. Natale O. Akolawin, „Dreptul islamic şi dreptul cutumiar în Sudan: Probleme de azi şi de mâine” (“Islamic and Customary Law in the Sudan: Problems of Today and Tomorrow”), în Yusuf Fadl Hassan (ed.), Sudanul în Africa – Sudan in Africa (Khartoum, Khartoum University Press, 1971) la p. 279.

903. Vezi, în general, Comisia Internaţională a Juriştilor, Întoarcerea la democraţie în Sudan – The Return to Democracy in Sudan (Geneva, Comisia Internaţională a Juriştilor, 1986).

904. Mulţi observatori, inclusiv cei din guvernul post-Numeiri, au negat că legile introduse de Numeiri au fost, de fapt, în conformitate sau cerute de legea sharia; de exemplu,

codul penal nu era islamic, definea crimele într-o manieră „occidentală", şi includea delictele împotriva securității care nu aveau legătură cu Islamul. Cf. Sudan, art. 9 Raportul CERD, Doc. UN CERD/C/114/Add.l/Rev. 1 (1987), la p. 2. S-a sugerat, de asemenea, că aderarea lui Numeiri la fundamentalismul islamic a reprezentat doar o mişcare politică pentru a distrage atenția de la serioasele probleme politice şi economice cu care se confrunta Sudanul la începutul anilor '80. Cf. de ex., „Criza de identitate, Calea spre 'islamizarea' Sudanului adânceşte boala" ("Identity Crisis, Drive to Islamicize' Sudan Deepens Its Ills"), Wash. Post, 20 sept. 1984, la A21, col. 1. Un rezumat foarte bun, alături de discuții asupra legilor din septembrie, se pot regăsi în Cary N. Gordon, „Revoluția legală islamică: Cazul Sudanului" ("The Islamic Legal Revolution: The Case of Sudan"), 19 Int'l Lawyer 797 (no. 3, 1985).

905. Comisia Internațională a Juriştilor, nota 903, la pp. 38-39.

906. Cf. Lam Akol, „Actualul război şi soluțiile la acesta" ("The Present War and Its Solution"), în Francis Mading Deng şi Prosser Gifford (eds.), În căutarea păcii şi a unității în Sudan – The Search for Peace and Unity in the Sudan (Washington, DC, Wilson Center Press, 19B7), la pp. 15-26.

907. Declarația de la Koka Dam este retipărită în Akol, nota 906, la pp. 24-26.

908. Marina Ottaway, „Sudanul în perioada de după Numeiri: un an mai târziu” (“Post-Numeiri Sudan: one year on”), 9 Third World Q. 891, 893 (1987).

909. Idem, la p. 901.

910. Vezi Mary Battiata, „Sudanul, în fața mişcării de rezistență, respinge proiectul de lege islamic” (“Sudan, Facing Resistance, Shelves Islamic Law Bill”), Washington Post, 6 octombrie 1988, la A 40, col. 1; Johnson, nota 901, la pp. 9-10.

911. Există anumite neînțelegeri în privința termenului „obiceiuri” din art. 9; nu se specifică dacă este vorba de obiceiuri „islamice” sau se referă la legea uzuală a țării.

912. Constituția sudaneză din 1973, art.16(c).

913. Idem, art.118.

914. Idem, art. 119.

915. Idem, art. 106.

916. Acordul de la Addis Abeba în problema Sudanului de Sud: schița de lege organică pentru organizarea autoguvernării regionale în provinciile sudice ale Republicii Democratice Sudan – The Addis Ababa Agreement on the

Problem of South Sudan: Draft Organic Law to Organize Regional Self Government in the Southern Provinces of the Democratic Republic of the Sudan (Khartoum, Ministry of Guidance and National Information, 1972). Vezi, în general, de exemplu, Mohamed Omar Beshir, Sudanul de Sud: de la conflict la pace – The Southern Sudan: From Conflict to Peace (Londra, Hurst, 1975).

917. Pentru textul Actului [citat aici sub numele de „SPRA”], vezi 12 Africa Q. 59-66 (no. I, 1972).

918. SPRA, art. 6.

919. Idem, art. 10.

920. Idem.

921. Idem, art. 22.

922. Pentru o analiză mai bună a relației dintre guvernul național şi cel regional, vezi Nelson Kasfir, „Politica Sudanului de Sud după acordul de la Addis Abeba” (“Southern Sudanese Politics Since the Addis Ababa Agreement”), 76 African Affairs 143-166 (ian. 1977).

923. Idem, la p. 152.

924. Acordul de la Addis Abeba, nota 916, art. 6 (VIII).

925. SPRA, art. 25(1) (V).

926. Kasfir, nota 922, la p. 156.

927. Idem, la p. 157.

928. Lesch, nota 894, la p. 9.

929. Idem, la pp. 9-10.

930. Kasfir, nota 922, la p. 152.

931. Citat în Blaine Harden, „Speranțele unor mişcări puternice în Sudan se spulberă” (“Hopes for Bold Moves in Sudan Are Fading”), Wash. Post, 21 Nov. 1987, la A14, col. 1.

932. Idem, la A20; vezi, de asemenea, „Sclavia pune din nou stăpânire pe regiunile din Sudan” (“Slavery regains foothold in regions of Sudan”), Christian Science Monitor, 31 Aug. 1987, la p. 9, col. 1; „Noile arme reînvie sclavia în Sudan” (“New Guns Revive Slavery in Sudan”), Wash. Post, 29 nov. 1987, la Al, col. 1.

933. Cf. Mansour Khalid, ed., John Garang vorbeşte – John Garang Speaks (Londra, KPI, 1987).

934. Acest sumar este luat din Ottaway, nota 908, la p. 897.

935. Carta Sudanului, adoptată de Frontul Islamic Național (ian. 1987), retipărită în Deng şi Gifford, nota 906, la pp. 78-89, la p. 81.

936. Idem, la p. 81.

937. Cf. Mansour Khalid, „Factorii externi în conflictul sudanez” (“External Factors in the Sudanese Conflict”), în Deng şi Gifford, nota 906, la pp. 109-125.

938. M. W. Daly, „Concluzii şi reflecții” (“Conclusions and Reflections”), în Deng şi Gifford, nota 906, la p. 183.

Partea a III-a

Capitolul 16

939. Rezoluția Adunării Generale 390(V), 5 UN GAOR, Supl. (nr. 20), Documentul Națiunilor Unite A/1775 (1950) la p. 20 (citat ca „Actul Federal” – “Federal Act”).

940. Idem, par. 5; Constituția din Eritrea, art. 7.

941. Constituția din Eritrea, art. 5(1).

942. Idem, art. 5(2).

943. Actul Federal, par. 3.

944. Constituția din Eritrea, art. 85, 90.

945. Actul Federal, par. 7; Constituția din Eritrea, art. 22.

946. Constituția din Eritrea, art. 36.

947. Idem, art. 38.

948. Rezoluția Adunării Generale 390(V), nota 939, la paragrafele 1, 2.

949. John Foster Dulles, citat în Robert D. Kaplan, „Cel mai singuratic război” (“The Loneliest war”), Atlantic Monthly (iulie 1988) la p. 61.

950. Colin Legum, „Eritrea”, în Grupul pentru Drepturile Minorităților, Eritrea şi Tigray – Eritrea and Tigray (Raportul nr. 5, ediția din 1983), la p. 4.

951. Vezi în generai Jens Dahl, „Groenlanda, structura politică a autoguvernării” (“Green land: Political Structure of Self-Government”), 23 Arctic Anthropology 315 (1985).

952. Vezi, în general, Jens Dahl, “New Political Structure and Old Non-Fixed Structural Politics in Greenland”, în Brosted şi alții, nota 756, la pp. 172-186; Isi Fighel, “Home

Rule in Greenland", 1 Man & Society (1980), retipărit în Danemarca, art. 9 CERD Raport, UN Doc. CERD/C/106/Add. 9 (1983), Anexa L

953. Actul nr. 577 din 29 noiembrie 1978 [citat ca „Actul de Guvernare Intemă" ("Home Rule Act")], retipărit în Danemarca, art. 9 din Raportul CERD, nota 952, la Anexa II; vezi, de asemenea, Danemarca, art. 40 din Raportul CCPR, UN Doc. CCPR/C/l/Add. 51 (1978), la pp. 32-34.

954. Danemarca, art. 9 din Raportul CERD, UN Doc. CERD/C/131/Add. 6 (1985), Anexa V, la pp. 8-9.

955. Actul de Guvernare Internă, §§ 10, 11.

956. Raportul CERD din 1985, nota 954, la p. 9.

957. Taxele pe venit şi cele comune colectate din Groenlanda sunt returnate Groenlandei, deşi alocarea de către Danemarca, către Groenlanda, a unor subvenții anuale este diminuată cu o sumă egală față de aceasta din urmă.

958. Actul de Guvernare Internă, Program.

959. Idem, § 8.

960. Raportul CERD din 1985, nota 954, la p. 9.

961. Actul de Guvernare Internă, § 9.

962. Dahl, nota 951, la p. 321; subliniat în original.

963. Foighel, nota 952, la p. 5.

964. Carta pentru Regatul Ţărilor de Jos (1954), retipărit în Albert P. Blaustein şi Phyllis M. Blaustein (ed.), Constituțiile Teritoriilor dependente şi ale Suveranităților Speciale – Constitutions of Dependencies and Special Sovereignties (Dobbs Ferry, N.Y., Oceana, 1988), Preambul.

965. Rezoluția Adunării Generale 945 (X), 10 UN GAOR, Supl. (nr. 19), UN Doc. A/ 3116 (1955) la p. 25; pentru o evaluare critică a acestui proces, vezi Clark, nota 44, la pp. 46-49.

966. Ordonanța pentru Guvernatorul din Antilele Olandeze, Netherlands Off. Gazette 1955, nr. 137.

967. Idem, art. 24.

968. Memorandumul Explicativ al Cartei, nota 964, la p. 23.

969. Constituția din Antilele Olandeze, art. 18.

970. Carta, nota 964, art. 3.

971. Constituția din Antilele Olandeze, art. 189.

972. Idem, art. 98.

973. Carta, nota 964, art.25.

974. Idem, art. 26.

975. Vezi George A. Codding, Guvernul Federal al Elveției – The Federal Government of Switzerland (Boston, Houghton Mifflin, 1961).

976. Constituția elvețiană din 1848 (aşa cum a fost amendată în 1866), art. 90.

977. Idem, art. 3.

978. Idem, art. 13.

979. Idem, art. 8.

980. Idem, art. 7.

981. Idem, art. 74.

982. Idem, art. 74(7).

983. Idem, art. 101, 102.

984. Teresa Rakowska-Harmstone, „Uniunea Sovietică” (“The Soviet Union”), în Robert G. Wirsing (ed.), Protecția minorităților etnice – Protection of Ethnic Minorities – (New York, Pergamon Press, 1981), la pp. 120-121.

985. Idem.

986. Doar Finlanda a scăpat de viitoarea consolidare a URSS care s-a petrecut în perioada de după cel de-al Doilea Război Mondial, iar în 1978 suprafața statului sovietic (22,4 milioane de km²) aproape echivala cu cea a Imperiului Rus din 1913 (22,3 milioane km²). Ilya Levkov, „Autodeterminarea în politica sovietică” (“Self-Determination in Soviet Politics”), în Alexander şi Friedlander, supra nota 163, la p. 133. Cf., de exemplu, Hugh Seton-Watson, „Naționalismul rus în perspectiva istorică,” în Robert Conquest, ed” Ultimul Imperiu – The Last Empire (Stanford, CA, Hoover Institution Press, 1986) la pp. 14-29; Alexandre Benningsen, „Naționalismul minorităților sovietice în perspectiva istorică” (“Soviet Minority Nationalism in Historical Perspective”, în idem, la pp. 131-150.

987. Levkov, nota 986, la p. 150.

988. John N. Hazard, Sistemul sovietic de guvernământ – The Soviet System of Government (Chicago & London, Univ. of Chicago Press, 1957, a 5-a ediție rev. 1980), la p. 104.

989. Levkov, nota 986, la p. 152.

990. Constituția URSS din 1977, art. 70. (Acest citat şi altele sunt luate din traducerea retipărită în Hazard, nota 988, la pp. 247-285.)

991. Idem.

992. Idem, art. 73, §§ 3-6.

993. Idem, §§ 10, 11.

994. Sovietul Naționalităților constă în mod normal din 32 de deputați ai fiecărei republici unionale, 11 deputați din fiecare republică autonomă, cinci deputați din fiecare regiune autonomă şi un deputat din fiecare regiune autonomă. Constituția URSS din 1977, art. 110.

995. Hazard, nota 988, la p. 102; Constituția URSS din 1977, art. 115.

996. Rakowska-Harmstone, nota 984, la p. 132.

997. Constituția URSS din 1977, art. 120.

998. Idem, art. 121.

999. Idem, art. 137.

1000. Idem, art. 134.

1001. Vezi, de ex., Hazard, nota 988, la pp. 192-194.

1002. Cifrele din 1979, luate din Rakowska-Harmstone, nota 984, la p. 123.

1003. Constituția URSS din 1977, art. 36.

1004. Idem, art. 159.

1005. Levkov, nota 986, la p. 162.

1006. Vezi URSS Raportul CERD art. 9, Doc. ONU CERD/C/149/Add.8 (1986) la pp. 3-4.

1007. Rakowska-Harmstone, nota 984, la p. 129.

1008. De exemplu, majoritatea edițiilor periodicului guvernului, Viața sovietică, includ un articol despre una din republicile sau provinciile autonome; vezi, de ex., „Cultura tadjică este vie” (“Tajik Culture-Alive”), nov. 1985, No. 11 (350); „Armenia, o prezentare a republicii” (“Armenia, An Introduction to the Republic”), iunie 1986, No. 6 (357); şi multe articole despre republicile baltice, aug. 1986, no. 8 (359).

1009. Constituția URSS din 1977, art. 27.

1010. Idem, art. 19.

1011. Idem, art. 73(10).

1012. Legea privind ordinea semnării, implementării şi retragerii din acordurile internaționale încheiate de URSS, adoptată la 6 iulie 1978, citat în Levkov, nota 986, la p. 15.

1013. Încercările republicilor baltice de a cere aprobarea amendamentelor constituționale de către fiecare din cele 15 republici sau de a-şi menține dreptul de a avea aparate legislative unicamerale şi nu bicamerale au fost respinse. Despre ultima încercare s-a spus că „intră în contradicție cu principiul uniformității instituțiilor naționale". O plenară specială a Comitetului Central al C.P.U.S. din 1989 trebuia să se refere la cea de a doua etapă a reformei constituționale, care include problema divizării puterii între republici şi guvernul central. Vezi Michael Dobbs, „Legiuitorii sovietici adoptă planul de reformă al lui Gorbaciov" ("Soviet Legislators Adopt Gorbachev Reform Plan"), Washington Post, 2 decembrie 1988, la Al, col. 5.

1014. Michael Dobbs, „Mişcarea de masă lituaniană cere independența" ("Lithuanian Mass Movement Calls for Independence"), Wash. Post, 17 febr.1989, la Al, col. 2.

1015. O cronologie a evenimentelor petrecute în perioada februarie-septembrie 1988 se găseşte în Tamara Dragadze,

„Conflictul între armeni şi azerbaidjeni: structură şi sentiment” (“The Armenian-Azerbaijani conflict: structure and sentiment”), 11 Third World Q. 55, 55-57.

1016. Constituția din 1977, art. 3.

1017. Idem, art. 6.

1018. Macartney, nota 79, la p. 463.

1019. Citat în Hazard, nota 988, la p. 289.

1020. Rakowska-Harmstone, nota 984, la p. 121. Cf. Mikhail S. Bemstam, „Demografia grupurilor etnice sovietice în perspectivă mondială” (“The Demography of Soviet Ethnic Groups in World Perspective”), în Conquest, nota 986, la pp. 314-368.

Capitolul 17

1021. Vezi, în general, James Barros, Problema Insulelor Aland: Acordul lor încheiat de către Liga Națiunilor – The Aland Islands Question: Its Settlement by the League of Nations (New Haven, CT, Yale Univ. Press, 1968); Biroul Ligii Națiunilor J., Spec, supliment nr. 1 (1920).

1022. Convenția de la 30 martie 1858, Noua antologie Martens 25, 788.

1023. Raportul Comitetului Internațional al Juriștilor (Report of the International Committee of Jurists), nota 86.

1024. Raportul prezentat Consiliului Ligii de către Comisia de Raportori (Report presented to the Council of the League by the Commission of Rapporteurs), nota 87.

1025. Biroul Ligii Națiunilor J., Sup. 5, Rezoluțiile adoptate de Consiliul Ligii Națiunilor la cea de-a treisprezecea sesiune – Resolutions adopted by the Council of the League of Nations at its Thirteenth Session (1921), la p. 24; afirmația făcută de M. Hymans, idem, la p. 25. Una din autorități a clasificat acordul ca fiind „cea mai radicală formă de garantare internațională a unei minorități naționale care s-a redactat vreodată." Tore Modeen, „Protecția internațională a identității naționale a insulelor Aland" ("The International Protection of the National Identity of the Aland Islands") în Scandinavian Studies in Law (1973), la pp. 177, 184.

1026. Cf. Modeen, nota 1025; Studiu asupra validității legale a măsurilor privitoare la minorități (Study of the Legal Validity of the Undertakings Concerning Minorities), Documentele Națiunilor Unite E/CN.4/367 (1950), la p. 69.

1027. Antony Alcock, „Comunitatea suedeză din Finlanda" ("The Swedish Community in Finland") în Co-existența în câteva din societățile pluraliste europene – Coexistence in some plural European societies (Londra, Raportul grupului pentru drepturile minorităților Nr. 72, 1986) la p. 10.

1028. Vezi, în general, Christoph M. Kimmich, Oraşul liber Danzig: Danzig şi politica externă a Germaniei 1919-1934 – The Free City: Danzig and German Foreign Policy 1919-1934 (New Haven, CT, Yale Univ. Press, 1968); John B. Mason, Dilema Danzig (Stanford, CA, Stanford Univ. Press, 1946); Ydit, nota 35, la pp. 185-230.

1029. Tratatul de la Versailles, semnat la 28 iunie 1919, 11 Martens Nouveau Recueil 3d, 323, sec. IX, art. 100-108.

1030. Tratatul de la Paris, Polonia-Danzig, semnat la 9 noiembrie 1920, 6 L.N.T.S. 190; Tratatul de la Varşovia, Polonia-Danzig, semnat la 24 octombrie 1921, 116 L.N.T.S. 6.

1031. Constituția Oraşului Liber Danzig, Liga Națiunilor, O.J., Spec. Sup. 7 (1922).

1032. Idem, art. 39.

1033. Tratatul de la Versailles, nota 1029, art. 104; Tratatul de la Paris, nota 1030.

1034. Ydit, nota 35, la pp. 212-213.

1035. Serviciul poştal polonez, opinie consultativă, 1925, P.C.I.J., seria B, nr. 11; Jurisdicția Tribunalelor din Danzig, opinie consultativă, 1928, P.C.U., seria B, nr. 15; Oraşul Liber Danzig şi ILO, opinie consultativă, 1930, P.C.LL, Seria

B, nr. 18; Accesul sau ancorarea în portul Danzig a navelor de război poloneze, opinie consultativă, 1931, P.C.I.J., Seria A/B, nr. 43, p. 128; Tratamentul persoanelor de naționalitate poloneză şi a altor persoane de origine poloneză sau care vorbesc limba poloneză în teritoriul Danzig, opinie consultativă, 1932, P.C.I.J., Seria A/B, nr. 5, p. 8; şi Concordanța între anumite decrete emise de legislativul din Danzig cu Constituția Oraşului Liber, opinie consultativă, 1935, P.C.I.J., Seria A/B, nr. 65, p. 41.

1036. Tratamentul aplicat persoanelor de naționalitate poloneză, nota 1035, la pp. 23-24.

1037. Oraşul Liber Danzig şi ILO, nota 1035, la p. 13.

1038. Nota 1029.

1039. Convenția şi prevederile pentru perioada de tranziție privitoare la teritoriul Memel, semnată la 8 mai 1924, 29 L.N.T.S. 87 (citată ca „Convenția Memel"); Statutul teritoriului Memel (citat ca „Statutul Memel" – "Memel Convention") este inclus în Anexa I a Convenției.

1040. Convenția Memel, art. 2.

1041. Statutul Memel, art. 16.

1042. Amtsblatt des Memelgebietes (1935), la p. 207.

1043. Această referire la P.C.I.J. a survenit într-o singură situație, în Interpretarea Statutului Teritoriului Memel, Obiecții Preliminare, Sentință, 1932, P.C.I.J., Seria A/B, nr. 47, p. 243 şi Merits, Sentință, 1932, P.C.I.J., Seria A/B, nr. 49, p. 294.

1044. Convenția de la Barcelona şi Statutul Regimului Căilor Navigabile de Interes Internațional, semnată la 20 aprilie 1921, 7 L.N.T.S. 36.

1045. Statutul Memel, art. 31.

1046. Statutul Memel, Preambul.

1047. Nota 104.

1048. Nota 38.

1049. Vezi Rezoluția Adunării Generale 1064, 20 UN GAOR, Supl. (nr. 14), UN Doc. A/ 6014 (1965), la p. 56.

1050. Rezoluția Adunării Generale 3285,29 UN GAOR, Supl. (nr. 31), UN Doc. A/6131 (1974), la p. 98.

1051. Actul Noii Zeelande nr. 24 din 29 oct. 1948.

1052. Constituția din Niue, formulată în Programul Actului Constituțional din Niue din 1974, Actul Noii Zeelande nr. 42, § 2.

1053. Constituția din Niue, § 7.

1054. Actul Insulelor Tokelau din 1948, Legea Noii Zeelande nr. 24 din 29 octombrie 1948 (amendată în 1974), § 4.

1055. Constituția din Niue, § 28.

1056. Vezi în general Noua Zeelandă, art. 40, Raportul CCPR, Doc. UN CCPR/C/10/ Add. 11 (1983) la pp. 2-6, idem Doc. UN CCPR/C/37/Add. 12 (1989).

1057. Doc. UN CCPR/C/37/Add. 12 (1989).

1058. Constituția din Niue, § 37.

1059. Vezi Amendamentul la Actul privind insulele Tokelau din 1986.

1060. Amendamentul la Actul privind insulele Tokelau din 1967, Actul privind Noua Zeelandă nr. 38 din 26 oct. 1967, partea a II-a, Amendamentul privind Insulele Tokelau, 1986.

1061. Vezi, de ex., res. A.G. 41/26, 41 UN GAOR, Supp. (No. 53), Doc. UN A/41/53 (1986) la p. 227, par. 5.

1062. Idem, Preambul.

1063. Vezi, în general, Laing G. Cowan, Franța şi Regiunea Saar, 1680-1948 – France and the Saar, 1680-1948 (1950, retipărit, New York, ABS Prss, 1966); Michael T. Florinsky, Lupta din Saar – The Saar Struggle (New York, Macmillan, 1934); Frank M. Russell, Regiunea Saar, câmp de bătaie şi pion – The Saar, Battleground and Pawn (New York, Russell şi Russell, 1951).

1064. Vezi Tratatul de la Versailles, nota 1029, sec. IV, art. 45-50 şi Anexa.

1065. Idem, Anexa, art. 19.

1066. Idem, art. 23.

1067. Idem, art. 35.

1068. Desigur, opțiunea de a se situa în continuare sub administrație internațională putea fi luată de locuitorii din Saar prin plebiscit, dar această opțiune nu a fost anticipată cu seriozitate de părțile acestui acord.

1069. Consiliul Națiunilor Unite pentru Namibia ar putea constitui o excepție, deşi administrarea de facto a Namibiei de către Africa de Sud face ca această situație să fie deosebită.

1070. Vezi discuția despre Triest, infra la pp. 400-406.

1071. Vezi, în general, Jacques Freymond, Conflictul din Saar în perioada anilor 1945-1955 – The Saar Conflict 1945-1955 (Westport, CT, Greenwood Press, 1960); Russell, nota 1063,1070; 3 Whiteman, nota 35, la pp. 392-425.

1072. Acordul de la Potsdam între Franța, URSS, Marea Britanie, Statele Unite, semnat la 2 august 1945, 1 Amtsblatt Des Kontrollrats in Deutschland 13.

1073. Au existat 5 acorduri separate între Saar şi Franța şi toate au fost semnate la 3 martie 1950 şi au fost menționate în Amtsblatt des Saarlandes la 5 ianuarie 1951. Primul a fost o Convenție Generală între Franța şi teritoriul Saar (citată ulterior ca şi „Convenția Generală"). Celelalte aveau în vedere uniunea economică între Franța şi Saar; funcționarea căilor ferate din Saar; funcționarea minelor din Saar şi acordul cetățenilor din cele două țări la organizarea activităților profesionale. Ultimul acord includea prevederi generale care interziceau discriminarea fie împotriva locuitorilor din Saar, fie împotriva cetățenilor de naționalitate franceză cu privire la dreptul de a călători şi de a-şi stabili domiciliul (supuse reglementărilor nespecificate ale poliției şi ale securității) şi cu privire la drepturile de proprietate personală.

1074. Acordul între Republica Federală Germania şi Franța asupra Statutului regiunii Saar, semnat la 23 oct. 1954, retipărit în 3 Whiteman, nota 35, la p. 412.

1075. Tratatul între Republica Federală Germania şi Franța pentru Reglementarea problemei Saarului, semnat la 27 octombrie 1956, fragmente retipărite în 3 Whiteman, nota 35, la p. 415.

1076. Intrată în vigoare la 15 decembrie 1947, Amtsblatt des Saarlandes, 17 decembrie 1947.

1077. Nota 1073.

1078. Aceasta precum şi toate celelalte traduceri ale constituției sunt neoficiale.

1079. Convenția Generală, art. 1.

1080. Idem, art. 3.

1081. Idem, art. 4.

1082. Freymond, nota 1071, la p. 319.

1083. Departamentul de Stat al Statelor Unite, „Statutul Actual al Regiunii Saar" – "The Present Status of the Saar" (1948), citat în 3 Whiteman, nota 35, la p. 396.

1084. Vezi, în general, Bogdan C. Novak, Trieste 1941-1954 (Chicago, Univ. Of Chicago Press, 1970); Ydit, nota 35.

1085. Italia-Iugoslavia, semnat la 12 noiembrie 1920, 18 L.N.T.S. 388.

1086. Semnat la 10 februarie 1947, 49 U.N.T.S. 3, art. 21.

1087. Semnat la 5 octombrie 1954, 235 U.N.T.S. 99.

1088. Tratatul de Pace cu Italia, nota 1086, Anexa VI, Statutul Permanent al Teritoriului liber Triest (citat ca „Statutul Permanent”), art. 2.

1089. Idem, art. 18.

1090. Idem, art. 16.

1091. Tratatul de Pace cu Italia, nota 1086, art. 4.

1092. Idem, Anexa VIII.

1093. Idem, Anexa IX.

1094. În conformitate cu art. 7 din Statutul Permanent, limbile italiană şi slovenă urmau să fie limbile oficiale din Triest, iar constituţia trebuia să hotărască „în ce ocazii putea fi folosită limba croată ca cea de a treia limbă oficială”.

Capitolul 18

Belgia

1095. Cazul privitor la anumite aspecte ale legislației privitoare la folosirea limbilor în învățământul din Belgia (Case relating to Certain Aspects of the Laws on the Use of Languages in Education in Belgium), nota 404. Trebuie să notăm faptul că deşi Curtea a fost de acord că dreptul la educație a copiilor a fost violat, nu a considerat că sistemul de învățământ din Belgia, bazat pe împărțirea teritorială, este discriminatoriu într-un mod nepermis de mult.

1096. R.E.M. Irving, Flamanzii şi valonii din Belgia – The Flemings and Walloons of Belgium (Londra, Raportul nr. 46 al Grupului pentru Drepturile Minorităților din 1980), la p. 12. În oct. 1987, o lungă dispută privitoare la alegerea unui primar vorbitor de limbă franceză în micuțul oraş Fourons, care a devenit o parte a regiunii flamande după modificările teritoriale, a dus la o altă demisie a guvernului.

1097. Marc J. Bossuyt, „Belgia, Partea I" ("Belgium: Part I"), în Coexistența în câteva societăți europene pluraliste (Co-existence in some plural European Societies), nota 1027, la p. 11. În iulie 1988 au fost adoptate amendamente suplimentare. O cronologie utilă poate fi găsită în suplimentul din aprilie 1989 asupra Belgiei, în Albert P. Blaustein şi Gisbert H. Flanz, 2 Constituții ale țărilor lumii – Constitutions of the Countries of the World (Dobbes Ferry, NY, Oceana, 1989).

1098. În timp ce art. 3b al constituției se referă la patru regiuni, art. 107d menționează doar trei regiuni, excluzând vorbitorii de germană. Autoritatea asupra vorbitorilor de germană este exercitată de un consiliu comunal al vorbitorilor de limbă germană înființat în 1983; această autoritate se poate extinde asupra zonelor vorbitoare de limba germană din cadrul regiunilor vorbitorilor de limbă olandeză, cu acordul consiliului regional olandez.

1099. Constituția Belgiei, art. 32 (această traducere şi altele nu sunt oficiale).

1100. Idem, art. 38b.

1101. Idem, art. 59b, §2 şi 2b.

1102. Idem, art. 59 b, §§ 4 şi 4b.

1103. Vezi, în general, Kenneth D. McRae, Conflict şi compromis în societățile care folosesc mai multe limbi: Belgia – Conflict and Compromise in Multiligual Societies: Belgium (Waterloo, Ontario, Wilfrid Laurier Univ. Press., 1986), la pp. 203-209.

1104. Constituția Belgiei, art. 23.

1105. Bossuyt, nota 1097, la p. 12.

1106. Dick Leonard, „Belgia, Partea a II-a” (“Belgium, Part II”), în Coexistență în câteva societăți pluraliste europene (Co-existence in some plural European societies), nota 1027, la p. 13.

Brazilia

1107. „O Brasil tem 220 mil indios”, Jornal da Funai (Brasilia), aug. 1986, la p. 7.

1108. Greg Urban, „Studii ale situației populațiilor tribale din Brazilia între 1976 şi 1982” (“Developments in the Situation of Brazilian Tribal Populations from 1976 to 1982”), 20 Latin American Research Rev. 7, 21 (nr. 1, 1985).

1109. Wagley şi Harris, nota 170, la p. 30.

1110. Shelton H. Davis, Victimele miracolului – Victims of the Miracle (Cambridge Univ. Press, 1977), la p. 5.

1111. Wagley şi Harris, nota 170, la p. 36.

1112. Vezi, în general, de ex., Davis, nota 1110; M.L. Margolis şi W.E. Carter (ed.), Brazilia: Perspective antropologice – Brazil: Anthropological Perspectives (1979); Marc Palemaerts, „Dezvoltarea, conservarea şi drepturile indigenilor în Brazilia” (“Development, Conservation, and Indigenous Rights in Brazil”), 8 Human Rights Q. 374 (1986) şi multe publicații ale organizațiilor non-guvernamentale,

cum ar fi Survival International and Cultural Survival. Se poate menționa în treacăt că Brazilia a ratificat Convenția ILO No. 107 (referitoare la popoarele indigene) în 1965, care este, în general, un tratat pro-integraționist sau de asimilare; cf. discuțiile din cap. 5, la pp. 77-78.

1113. În 1980, NGO a înaintat o plângere către Comisia Inter-americană a Drepturilor Omului referitor la tratamentul la care sunt supuşi yanomamii de către Brazilia. În 1985 Comisia a recunoscut că Brazilia a luat „măsuri importante" pentru protecția yanomamilor încă din 1983, dar a concluzionat că eşecul inițial al guvernului de a lua „măsuri la timp şi efective" a condus la violarea drepturilor yanomamilor la viață, la libertate, la securitatea personală, la rezidență şi libertate de mişcare, la sănătate. Cazul no. 7615 (Brazilia), nota 295; vezi, de asemenea, Davis, nota 295, la pp. 41-62; declarația Conferinței naționale a episcopilor brazilieni, „CNBB denuncia genoc dio dos Yanomami", Correio Braziliense, 16 dec. 1988, la p. 15.

1114. Vezi, de ex., Dave Treece, Prins în mizerie şi fler – Bound in Misery and Iron (Londra, Survival International, 1987) (Privitor la impactul programului Brazil's Grande Carajás),

1115. Legea 6001, 19 dec. 1973.

1116. Studiul indigenilor al ONU, nota 276, la p. 198.

1117. Brazilia, art. 9 raportul CERD, Doc. UN CERD/C/149/Add.3 (1986) la p. 11. Politica de bază a

Braziliei privitoare la populațiile indigene este rezumată în al şaselea său raport periodic, Doc. UN. CERD/C/66/1 (1980).

1118. Guvernul a stabilit că 25% din funcționarii FUNAI sunt indieni, dintre care 55 ocupă poziții superioare, deşi aceste cifre nu sunt acceptate de antropologi sau de alți experți care prezintă situația Braziliei. Art. 9 al raportului CERD (1986), nota 1117, la p. 12.

1119. Secțiunea 3 art. 62 permite continuitatea „într-un interval de timp rezonabil" a concesiunii pământului indian, care era în vigoare în 1973.

1120. Legea 6001, nota 1115, §§ 3, 4.

1121. Art. 9 al Raportului CERD (1986), nota 1117, la p. 12. În noiembrie 1985, pământurile indiene identificate pentru demarcare au crescut la 75,2 milioane de hectare, în 400 de zone separate. Guvernul pretinde că procesul de demarcare s-a accelerat din 1985, iar atenția acordată subiectului de către FUNAI în periodicul lunar este evidentă din punctul de vedere al importanței şi al sensibilității. Vezi, de exemplu, Jornal da Funai, sept. 1986, la p. 3; oct. 1986, la p. 7; ian 1987, la p. 6. Ultimul articol arată că 85 de zone au fost demarcate de către noul guvern civil în decurs de 20 de luni, în comparație cu 174 demarcate în ultimii 74 de ani.

1122. Constituția din 1988 a Braziliei, art. 234(1) şi (2); traducere neoficială.

1123. Idem, art. 234(4) şi (5).

1124. Wagley şi Harris, nota 170, la p. 44.

1125. Anna Presland, „Recucerirea, o relatare a luptei contemporane pentru supraviețuirea popoarelor amerindiene din Brazilia” (“Reconquest, an account of the contemporary fight for survival of the Amerindian peoples of Brazil”), 4 Survival Int’1L. Rev. (primăvara lui 1979), citată în Studiul indigen al NU, nota 276, la p. 43.

1126. Getulio Cruz, citat în “Brazil’s Miners, Military Eye Amazon Tribal Lands”, Washington Post, 17 apr. 1987, la A. 25, col. 1. Un raport al guvernului se referă la „presiunile străine de a forma un stat yanomami din teritoriul brazilian şi venezuelean”. Idem.

1127. Vezi cap. 7.

1128. Vezi discuțiile din cap. 16, la pp. 358-369.

1129. Stuart R. Schram „Descentralizarea într-un stat unitar: teorie şi practică, 1940-1984” (“Decentralization in a Unitary State: Theory and Practice, 1940-1984”), în Stuart R. Schram, Sfera puterii de stat din China – The Scope of State Power in China (Londra, Şcoala de Studii Orientale şi Africane), 1985, la p. 81.

1130. Art. 51, 53, citat în Israel Epstein, Tibetul transformat – Tibet Transformed (Beijing, New World Press, 1983), la p. 488.

1131. Derek J. Waller, Guvernul şi politica Republicii Populare Chineze – The Government and Politics of the People's Republic of China (New York, Londra, New York Univ. Press, 1981), la p. 94.

1132. De exemplu, art. 4 al Constituției din 1978 restabilea dreptul naționalităților „de a-şi păstra sau reforma propriile obiceiuri şi căi", lucru care a fost omis în Constituția din 1975.

1133. Rezoluție privitoare la câteva probleme ale istoriei partidului nostru de la formarea Republicii Populare Chineze, adoptată la a 6-a sesiune plenară a celui de al II-lea Comitet Central al PCC (1981), citat în Epstein, nota 1130, la p. 510.

1134. Constituția Chineză din 1982, art. 4.

1135. Idem, Preambul.

1136. Idem, art. 121.

1137. Idem, art. 36.

1138. Idem, art. 4.

1139. Idem, art. 115,

1140. Idem, art. 118.

1141. Idem, art. 119.

1142. Punctele de vedere diametral opuse asupra istoriei şi statutului contemporan al Tibetului ale guvernului chinez şi respectiv ale tibetanilor exilaţi sunt, poate, cel mai bine înţelese prin compararea lui Epstein, nota 1130, cu John F. Avedon, În exil din pământul zăpezilor – In Exile from the Land of Snows (New York, Alfred A. Knopf & Londra, Michael Joseph, 1984) şi Michael van Walt van Praag, Statutul Tibetului – The Status of Tibet (Boulder, CO, Westview Press, 1987); vezi, de asemenea, Chris Mullin şi Phuntsog Wangyal, Tibetanii – The Tibetans – (Londra, Raportul Grupului pentru Drepturile Minorităţilor No. 49, ed. rev., 1983).

1143. Mullin, în Mullin şi Wangyal, nota 1142, la p. 5.

1144. Extrase din raportul premierului Zhou Enlai la lucrările guvernului la Prima sesiune a Congresului Naţional Popular (1959), citat în Epstein, nota 1130, la p. 504.

1145. Acordul dintre guvernul central popular şi guvernul local din Tibet privitor la măsurile luate pentru eliberarea

paşnică a Tibetului, semnat la 23 mai 1951, citat în Epstein, nota 1130, la pp. 489-491, art. 4.

1146. Rezoluția O.N.U.A.G. 1353 (XIV), ONU GAOR 14, Supp. (No. 16), Doc ONU A/ 4354 (1959) la p. 61; Rezoluția 1723 (XVI); 16 ONU GAOR, Supp. (No. 17, vol. 1), Doc. ONU A/5100 (1961) la p. 66; Rezoluția 2079 (XX), 20 ONU GAOR, Supp. (No. 14); doc. ONU A/6014 (19

1147. Rezoluția A.G. 2079 (XX), nota 1146.

1148. Mullin, în Mullin şi Wangyal, nota 1142, la p. 9.

1149. Vezi, de ex., Asia Watch, Human Rights in Tibet (Washington, DC, Asia Watch, feb. 1988); idem, Evading Scrutiny (Washington, DC, Asia Watch, iulie 1988), Daniel Southerland, “Chinese Open Fire in Tibet”, Wash. Post, 6 martie 1989, la Al, col. 1; idem, “Police, Rioters Clash in Tibet for 2nd Day”, Wash. Post, 7 martie 1989, la A 16, col. 3.

Fiji

1150. Biroul de Turism al Fiji, 1987/1988 Ghidul de călătorii al insulelor Fiji – Fiji Islands Travel Guide (1987) la p. 17.

1151. David Murray, „Fiji” în Georgina Ashworth (ed.), Minoritățile lumii în anii ’80 (World Minorities in the

Eighties), (Sunbury, UK, Quartermaine House, 1980), la p. 42.

1152. Idem.

1153. Idem.

1154. Ordonanța privind Problemele Fijiene, nr. 3 din 1944.

1155. Constituția fijiană, art. 32.

1156. Vezi Murray, nota 1151, la pp. 45-46.

1157. “Fijian Claims Coup Restored Pro-West Stance”, Wash. Post, 17 mai 1987, la Al. col. 6. Cf Gwen Ifill, „Fiji, Paradisul pierdut?” (“Fiji: Paradise Lost?”) idem, la C2, col. 1.

1158. Nicholas D. Kristof, „In Edenul mărilor din Sud, primele conflicte rasiale” (“In a South Seas Eden, a First Taste of Race Strife”), N.Y. Times, 1 mai 1987, la A4, col. 2.

Italia

1159. Vezi, în general, Antony E. Alcock, Istoria problemei Tirolului de Sud – The History of the South Tyrol Question (Londra, Michael Joseph, 1970); Alain Fenet, Problema

Tirolului de Sud – La Question du Tyrol du Sud (Paris, Pichon şi Durand-Auzias, 1968).

1160. Guvernul provincial din Tirolul de Sud, Statistisches Jahrbüch füir Südtirol, Annuario Statistico – Statistisches Jahrbüch fur Südtirol, Annuario Statistico (1987), la pp. 74-75.

1161. Acest acord cunoscut sub numele de Acordul De Gasperi-Gruber, a fost inclus ca Anexa IV a Tratatului de Pace cu Italia, nota 1086.

1162. Statutul Special pentru regiunea Trentino-Alto Adige, Actul Constituţional din 2 februarie 1948, retipărit în Alcock, nota 1159, la pp. 475-492, uUpl. (nr. 16, vol. 1), UN Doc. A/4684 (I960) la p. 131; Rezoluția Adunării Generale 1661 (XVI), 16 UN GAOR, Supl. (nr. 17, vol. 1), UN Doc. A/5100 (1961), la p. 242. Cf. Alcock, nota 1159, la pp. 330-349; Fenet, nota 1159, la pp. 227-262.

1164. Comisia Europeană pentru Drepturile Omului, Raportul din 30 martie 1963, 4 Anuarul Convenției Europene pentru Drepturile Omului 138 (1963). Cf. Fenet, nota 1159, la pp. 279-296.

1165. 9 Osterreichische Zeitschrift für Aussenpolitik 317 (1969), retipărit în Alcock, nota 1159, la pp. 434-448.

1166. 9 Osterreischische Zeitschrift für Aussenpolitik 345 (1969), retipărit în idem, la pp. 448-449.

1167. Legea nr. 670 din 31 august 1972, 1 Culegere oficială de legi 3136 – Raccolta Ufficiale delle Leggi 3136 (1972) (citată ca „Statutul de autonomie”).

1168. Idem, art. 4, 5.

1169. Idem, art. 8, 9.

1170. Idem, art. 55.

1171. Idem, art. 92.

1172. Idem, art. 56.

1173. Vezi, de ex., Sentința Curții Constituționale Italiene nr. 177 din 1988, nr. 294 din 1986, şi nr. 340 din 1983.

1174. Statutul de Autonomie, art. 99.

1175. Principiul bilingualității se aplică la funcționarii publici; vezi Sentința Curții Constituționale Italiene nr. 312 din 1983.

1176. Vezi, de exemplu, Sentința Curții Constituționale Italiene nr. 678 din 1988 (privatizarea căilor ferate nu afectează aplicabilitatea principiului proporționalității).

1177. Cu toate acestea, o decizie luată în 1984 de către Consiliul de Stat Italian a declarat ilegală legea care cerea o astfel de declarație, pe temeiul că nu oferea posibilitatea ca persoanele să se declare „de altă limbă” sau „multilingve”. Vezi Antony Alcock, „Tirolul de Sud” (“South Tyrol”), în Coexistența în câteva dintre societățile europene pluraliste (Co-existence in some plural European societies), nota 1027, la p. 6.

1178. Statutul de Autonomie, art. 73.

1179. Vezi Natalino Ronzitti, „Relațiile de graniță între Italia-Iugoslavia, Italia-Austria şi Italia-Elveția”, în S. Ercmann (ed.), Relațiile de graniță: perspective europene şi nord-americane – Cross-Border Relations: European and North American Perspectives (Zürich, Schulthess Polygraphischer Verlag, 1987), la p. 84.

1180. Idem, la p. 85.

1181. Cf. Fabio Lorenzoni, „Potrivirea diferențelor culturale în Italia” (“Italian Accommodation of Cultural Differences”), în Daniel J. Elazar (ed.). Guvernând popoare şi teritorii – Governing Peoples and Territories (Philadelphia, Institutul pentru Studiul Problemelor Omului, 1982), la pp. 89-99.

Malaysia

1182. Acest sumar este preluat din Raportul (Report) unei Misiuni Internaționale de Avocați în Malaysia (Londra, Marram Books, ed. rev. 1983) la care autorul a participat.

1183. Trebuie să facem o distincție între „malay” (Malay), o persoană aparținând grupului etnic malay şi un locuitor indigen al statului Malaysia; „malaian” (Malayan), un cetățean al fostei Federații Malaya; şi „malaezian”, un cetățean actual al Malaysiei.

1184. Tai Yoke Lin, „Restructurarea interetnică în Malaysia, 1970-1980, Perspectivă asupra ocupării forței de muncă” (“Inter-Ethnic Restructuring in Malaysia: The Employment Perspective”), în Goldmann şi Wilson, nota 850, la pp. 44, 45.

1185. „Temerea etnicilor chinezi şi indieni față de dominația culturală a malay” (“Malaysia’s Ethnic Chinese, Indians Fear Cultural Domination by Malays”) Washington Post, 22 sept. 1987, la A17, col. l.

1186. Mahathir bin Mohamad, Dilema malay – The Malay Dilemma (Kuala Lumpur, Federal Publications, ed. din 1970, 1980), la p. 31. Mahathib a fost eliminat din UMNO în 1969 şi cartea lui a fost interzisă câțiva ani din cauza criticilor aduse la adresa elitei conducătoare a UMNO şi a sugestiilor despre inferioritatea inerentă sau ereditară a malaylor.

1187. Vezi, în general, Tai Yoke Lin, nota 1184; Mavis Puthucheary „Strategii politice privitoare la afaceri şi

pământ şi impactul lor asupra relaţiilor etnice în Malaysia peninsulară" ("Public Policies Relating to Business and Land, and Their Impact on Ethnic Relations in Peninsular Malaysia"), în Goldmann şi Wilson, nota 850, la p. 147.

1188. Puthucheary, nota 1187, la p. 161.

1189. Tai Yoke Lin, nota 1184, la p. 56.

1190. Idem, la pp. 48, 49.

1191. Puthucheary, nota 1187, la p. 169.

1192. Cf. Report, nota 1182; Amnesty International, Report 1986, nota 561, 859, la pp. 141-142.

1193. Vezi „Musulmanii din Malaysia: două imagini, acelaşi spirit" ("Malaysia's Muslims: Two Images, One Spirit"), Far Eastern Economic Review, 22 ian. 1987, la pp. 20-25.

Partea a IV-a

Capitolul 19

1194. „În cazurile cele mai refractare, «alegerile corecte şi libere» nu reprezintă un panaceu. Mai degrabă, ridică într-o formă mai acută problema apartenenţei unei anumite populaţii la un anumit teritoriu – o problemă care... este

deseori inextricabil legată de problema unor informații problematice. Noțiunile preconcepute privitoare la populația 'reală' a unui teritoriu, semnificația care trebuie dată mişcărilor populației în timpuri mai îndepărtate sau recente şi, mai presus de toate, ale cui drepturi vor prevala – influențează poziția luată într-o problemă considerată în mod iluzoriu neutră a condițiilor necesare pentru ținerea unui referendum 'corect'". Pomerance, nota 103, la p. 29.

1195. Barnett, nota 272, la pp. 314-315.

1196. Cf. Alain Fenet, „Problema minorităților în ordinea de drept" ("La question des minorités dans l'ordre du droit"), în Chaliand, nota 72, la pp. 58-68.

1197. Gellner, nota 18, la p. 88; în original a fost accentuat.

1198. Cf., de exemplu, Vernon Van Dyke, „Individul, statul şi comunitățile etnice în teoria politică" ("The individual, The State, and Ethnic Communities in Political Theory"), în Kommers şi Loescher, nota 23, la pp. 36-62.

1199. Weiner, nota 526, la p. 17.

1200. Cf., de exemplu, Christopher C. Mojekwu, „Autodeterminarea din perspectiva africană" ("Self-Determination: The African Perspective"), în Alexander şi Friedlander, nota 163, la pp. 221-223.

1201. Horowitz, nota 5, la p. 277.

1202. Să ne întrebăm dacă impunerea unei soluții de către „părțile” în conflict din Sri Lanka şi Irlanda de Nord ar avea o mai mare şansă să reuşească dacă inițiativele ar fi în întregime bilaterale sau în mai mare măsură internaționale? Cu siguranță orice rezolvare a conflictelor din Kurdistan, de pe coasta atlantică din Nicaragua sau din regiunea locuită de saami necesită o componentă internațională sau multinațională, cf. Ryan, nota 6.

1203. Terence O’Brien, „Sprijin economic pentru limbile minorităților” (“Economic Support for Minority Languages”), în Alcock, Taylor şi Welton, nota 7, la p. 84.

1204. Cf., de exemplu, Glanville Price, „Poziția actuală şi viabilitatea limbilor minorităților” (“The Present Position and Viability of Minority Languages”), în idem, la pp. 30-43.

1205. Horowitz, nota 5, la pp. 219, 220 (s-a omis citarea).

1206. Vezi discuția din cap. 6, la pp. 111-112.

1207. Vezi, de exemplu, Convenția asupra Drepturilor Civile şi Politice, art. 14; Convenția Americană pentru Drepturile Omului, art. 14; Convenția Europeană pentru Drepturile Omului, art. 6.

1208. Desigur, majoritatea doreşte să opună rezistență acestei manifestări de multiculturalism, aşa cum a fost cazul politicii „numai singhaleza” din Sri Lanka şi recentelor tendințe de a accepta „numai engleza” care se manifestă în Statele Unite.

1209. Din acest motiv, modelele pluraliste ca Elveția, Iugoslavia, Insulele Mauritius şi URSS nu oferă modele utile de „autonomie” a minorităților, în țări unde există numai unul sau două grupuri minoritare mici.

1210. Vezi, de exemplu, K.D. McRae, „Protecția constituțională a drepturilor lingvistice în statele bilingve şi multilingve” (“The Constitutional Protection of Linguistic Rights in Bilingual and Multilingual States”), în Gotlieb, nota 177, la pp. 211-227.

1211. Vezi, de exemplu, Convenția Drepturilor Civile şi Politice, art. 18(4); Convenția Drepturilor Economice, Sociale şi Culturale, art. 13(3) şi (4); Protocolul nr. 1 al Convenției Europene pentru Drepturile Omului, art. 2; Convenția Americană pentru Drepturile Omului; art. 12(4). Comparați cu art. 17(3) din Carta Africană pentru Drepturile Omului şi Popoarelor, care afirmă că „promovarea şi protejarea principiilor morale şi valorilor tradiționale recunoscute de comunitate reprezintă obligația statului”. Cf. Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Problema privitoare la anumite aspecte ale legilor privind folosirea limbilor în procesul educației în Belgia (Case Relating to Certain Aspects of the Laws on the Use of Languages in Education in Belgium), nota 404.

1212. Cf. Margaret B. Sutherland, „Perspective comparative asupra educației minorităților culturale” (“Comparative Perspectives on the Education of Cultural Minorities”), în Alcock, Taylor şi Welton, nota 7, la pp. 44-62.

1213. Desigur, problema majoră a multor țări în curs de dezvoltare este lipsa unor resurse suficiente pentru asigurarea vreunui nivel de şcolarizare. În aceste cazuri, este importantă evitarea dublării eforturilor în domeniul educațional şi statul poate ajuta mai degrabă şcolile aflate sub controlul său direct, decât să asigure fonduri unor entități autonome.

1214. Un rezumat excelent al unor probleme filosofice şi politice puse de „acțiunea pozitivă” în domeniul educațional (şi nu numai) poate fi găsit în Myron Weiner, „Căutarea egalității etnice prin politici preferențiale: O perspectivă comparativă a politicii publice” (“The Pursuit of Ethnic Equality through Preferential Policies: A Comparative Public Policy Perspective”), în Goldmann şi Wilson, nota 850, la pp. 63-81.

1215. Rothschild, nota 8, la p. 4.

1216. Horowitz, nota 5, la pp. 291, 294.

1217. Cf. Ronan Paddison, Statul fragmentat – The Fragmented State (New York, St. Martin’s Press, 1983), la pp. 14-18.

1218. Vezi cap. 5, la pp. 91-95.

1219. Cf., de exemplu, William Shakespeare, Richard al II-lea, actul III, scena 2:

... Plâng de bucurie

Că domnesc din nou peste regatul meu.

Pământ iubit, ridic mâna şi te salut,

Deşi rebelii te rănesc cu copitele cailor lor;

Aşa cum o mamă care a stat departe multă vreme de odorul ei

Când plânge, când zâmbeşte în momentul întâlnirii,

Tot aşa eu, şi plângând şi zâmbind, te salut, pământ ce-mi aparţii,

Şi te ocrotesc cu mâna mea regală.

1220. Cf. cap. 6, la pp. 113-117.

1221. Rothschild, nota 8, la p. 8.

1222. Cf., de exemplu, Claire Palley, „Rolul legii în problema grupurilor minoritare” (“The Role of Law in Relation to Minority Groups”), în Alcock, Taylor şi Welton, nota 7, la pp. 120-160; face deosebirea între federalism, regionalism şi delegare a puterii, descentralizare administrativă, guvern local şi autoritățile aflate în slujba dezvoltării comunității şi pune în discuție diverse reglementări electorale şi legislative în favoarea reprezentării minorităților; Daniel J. Elazar, „Reglementări de autoguvernare şi autonomie în diverse țări” (“Arrangements For Self-Rule and Autonomy in Various Countries”), în Elazar, nota 1181, la pp. 153-168; Enloe, nota 18; Siegler, nota 170, la pp. 111-131; Horowitz, nota 5, la pp. 601-652.

1223. Roger Fisher, Points of Choice (Oxford, Oxford Univ. Press, 1978) la pp. 25-26, 54. Cf. idem, Improving Compliance with International Law (Charlottesville, Univ. Press of Virginia, 1981).

1224. Cf. Crawford, nota 27, la pp. 103-106.

1225. Se poate compara această acțiune întreprinsă de OAS cu inacțiunea manifestată la nivel internațional cu privire la, de exemplu, guvernul lui Pol Pot din Kampuchia Democrată sau cu regimul lui Idi Amin din Uganda.

1226. Rezoluția OAS din 23 iunie 1979, retipărită în Comisia Inter-Americană a Drepturilor Omului, Raportul despre Situația Drepturilor Omului în Republica Nicaragua – Report on the Situation of Human Rights in the Republic of Nicaragua (Washington, DC, Secretariatul General al

OAS, 1981), Doc. OAS OEA/Ser. L/V/II.53, Doc. 25, la pp. 2-3.

1227. Idem.

1228. Probabil că singura aluzie că există în mod obişnuit un drept de secesiune „relativ fragil” se găseşte în Daniel Turp, „Dreptul de secesiune în dreptul internațional public” (“Le droit de sécession en droit international public”), 20 Canadian Yearbook of International L. 24, 76(1982).

1229. Buchheit, nota 90, la pp. 45, 216.

1230. În contextul discutării situațiilor de autodeterminare şi drepturi ale popoarelor, primul comitet al Ligii a declinat emiterea unei opinii „referitoare la următoarea problemă: dacă abuzul manifest sau permanent al unei puteri suverane, în detrimentul unei secțiuni a populației unui stat, ar provoca, în aceste circumstanțe” o dispută internațională care ar fi de competența Ligii. Raportul Comisiei Internaționale a Juriştilor – Report of the International Committee of Jurists (1920), nota 86, la p. 5.

Cea de-a doua comisie a remarcat faptul că nu se poate compara dreptul la autodeterminare al Insulelor Aland cu cel al Finlandei, întrucât cea din urmă a fost oprimată şi persecutată de Rusia, în timp ce Insulele Aland nu au fost supuse aceluiaşi tratament. Raportul prezentat în fața Consiliului Ligii de către Comisia de Raportori – Report presented to the Council of the League by the Commission of Rapporteurs (1921), nota 87, la p. 28.

1231. Raportul prezentat în fața Consiliului Ligii de către Comisia de Raportori – Report presented to the Council of the League by the Commission of Rapporteurs (1921), nota 87, la p. 28; sublinierea autorului.

1232. Crawford, nota 27, la pp. 116-117. Se poate remarca că Rezoluția 1541 cere ca, inter alia, un teritoriu dependent să fie separat din punct de vedere geografic şi distinct din punct de vedere etnic de țara care îl administrează, condiții care erau îndeplinite de Bengalul de Est.

1233. Buchheit, nota 90, la p. 94.

1234. Ved P. Nanda, „Autodeterminarea în afara contextului colonial: momentul naşterii statului Bangladesh în retrospectivă" ("Self-Detemiination Outside the Colonial Context: The Birth of Bangladesh in Retrospect"), în Alexander şi Friedlander, nota 163, la p. 204.

1235. Cobban, nota 67, la p. 140.

1236. Rezoluția Adunării Generale 2625, nota 107, la p. 121.

1237. Conor Cruise O'Brien, „Prefață", în Georgina Ashworth (ed.), Minoritățile lumii – World Minorities (Sunbuiy, Marea Britanie, Quartermaine House, 2 volume, 1977, 1978) la p. XV.

1238. A fost remarcat cel puțin de către unul dintre autori cărespectarea integrității teritoriale a unui stat şi a drepturilor minorităților la egalitate şi identitate „apare treptat la nivel internațional”. Giorgio Sacerdoti, „Progrese recente în conştiința de grup şi protecția internațională a drepturilor minorităților” (“New Developments in Group Consciousness and the International Protection of the Rights of Minorities”), 13 Israeli Yearbook on Human Rights 116 (1983), la pp. 144-145.

1239. Accord, Alexandre Kiss, „Dreptul popoarelor la autodeterminare” (“The Peoples’ Right to Self-Determination”), 7 Human Rights L. J. 165 (1986).

1240. Aristide R. Zolberg, „Modele de integrare națională” (“Patterns of National Integration”), 5 Journal of Modern African Studies 449,467 (1967). Se pot cita ca exemple pozitive recente: flexibilitatea în elaborarea unor noi structuri politice evidențiate în Spania, Danemarca (cu privire la Groenlanda), Hong Kong, Jura elevețiană, Canada (Quebec) şi India (regiunea Punjab rămâne o excepție nefericită), la fel ca şi creativitatea evidențiată în câteva dintre reglementările de scurtă durată efectuate după Tratatul de la Versailles.

1241. Yoram Dinstein, „Autonomy”, în Yoram Dinstein (ed.), Modele de autonomie – Models of Autonomy (New Brunswick, NJ, Transaction Press, 1981), la p. 295.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

Această listă selectivă include lucrări generale care se referă la problemele majore ale autonomiei, autodeterminării, suveranității şi ale drepturilor omului, discutate în această carte. Pentru anumite capitole, în cazul lucrărilor specifice unor țări, se fac referințe speciale.

Alcock, Antony E., Brian K. Taylor, şi John M. Welton (ed.) The Future of Cultural Minorities (Viitorul minorităților culturale), Londra, Macmillan, 1979.

Alexander, Yonah, şi Robert A. Friedlander. Self-Determination: National, Regional, and Global Dimensions (Autodeterminarea: Dimensiuni naționale, regionale şi globale). Boulder, CO, Westview Press, 1980.

Ashworth, Georgina (ed.), World Minorities (Minoritățile lumii), Sunbury, U.K., Quartermaine House, 2 vol., 1977, 1978.

—— World Minorities in the Eighties (Minoritățile lumii în anii ’80). Sunbury, U.K., Quartermaine House, 1980.

Bernier, I., International Legal Aspects of Federalism (Aspectele legale internaționale ale federalismului), Hamden, CT: Archon Books, 1973.

Blaustein, Albert P., şi Dana Blaustein Epstein. Resolving Language Conflicts: A Study of the World's Constitutions (Rezolvarea conflictelor de limbă: Un studiu al constituțiilor lumii). Washington, DC, U.S. English, 1986.

Blaustein, Albert P., şi Phyllis M. Blaustein, Constitutions of Dependencies and Special Sovereignties (Constituții ale teritoriilor dependente şi diferite forme de suveranitate). Dobbs Ferry, CT: Oceana, looseleaf, various dates.

Bokor-Szegö, Hanna. New States and International Law (Noile state şi dreptul internațional), Budapesta, Akadémiai Kiadó, 1970.

Bossuyt, Marc J. Guide to the "Travaux Preparatoires" of the International Covenant on Civil and Political Rights (Ghid al „Lucrărilor pregătitoare" ale Convenției Internaționale asupra Drepturilor Civile şi Politice). Dordrecht, Boston, Lancaster: Martinus Nijhoff, 1987.

Breuilly, John. Nationalism and the State (Naționalismul şi statul). New York, St. Martin Press, 1982.

Brøsted, Jens (ed.). Native Power (Puterea nativă). Oslo, Universitetsforlaget AS, 1985.

Brownlie, Ian. Principles of Public International Law (Principiile dreptului public internațional). Oxford, Clarendon Press, a III-a ediție, 1979.

Buchheit, Lee C. Secession (Secesiunea). New Haven, CT, Yale Univ. Press, 1978.

Calogeropoulos-Stratis, S. Le Droit des peuples à disposer d'eux-mêmes (Dreptul popoarelor de a dispune de ele însele). Paris, Bruylant, 1973.

Cappelletti, Mauro, Monica Seccombe, Joseph Weiler. Integration Through Law (Integrarea prin lege), Berlin & New York, Walter de Gruyter, 3 vol., 1985, 1986.

Caratini, Roger. La Force des faibles (Forța celor slabi). Paris, Larousse, 1987.

Carey, John. UN Protection of Civil and Political Rights (Protecția acordată de Națiunile Unite drepturilor civile şi politice). Syracuse, NY, Syracuse Univ. Press, 1970.

Chaliand, Gerard (ed.). Les Minorités à l'âge de L'état-nation (Minoritățile la vârsta statului-națiune). Paris, Fayard & Minority Rights Group, 1985.

Chowdhuri, R.N. International Mandates and Trusteeship Systems (Mandatele internaționale şi sistemele de tutelare). Haga, Martinus Nijhoff, 1955.

Claude, Inis L., Jr. National Minorities (Minoritățile naționale). Cambridge, MA, Harvard Univ. Press, 1955.

Cobban, Alfred. The Nation State and National Self-Determination (Statul-naţiune şi autodeterminarea naţională). New York, Thomas Y. Crowell, rev.ed. 1969, Consiliul Europei, Digest of Strasbourg Case-Law relating to the European Convention on Human Rights (Rezumatul jurisprudenţei de la Strasbourg referitor la Convenţia Europeană asupra Drepturilor Omului). Cologne, Carl Heymanns, 6 vol., 1984-1985.

Crawford, James. The Creation of States in International Law (Crearea statelor în Dreptul Internaţional). Oxford, Clarendon Press, 1979.

—— (ed). The Rights of Peoples (Drepturile Popoarelor). Oxford, Clarendon Press, 1988.

Delupis, Ingrid. International Law and the Independent State (Legislaţia internaţională şi statul independent). New York, Crane Russak, 1974.

Dickinson, Edwin Dewitt. The Equality of States in International Law (Egalitatea statelor în legislaţia internaţională). Cambridge, MA, Harvard Univ. Press, 1920; New York, Klaus Reprint Co., 1972.

Dinstein, Yoram. Models of Autonomy (Modele de autonomie), New Brunswick, NJ, Transaction Press, 1981.

Djordjevic, Dimitrije, Stephen Fischer-Galati. The Balkan Revolutionary Tradition (Tradiția revoluționară a Balcanilor). New York, Columbia Univ. Press, 1981.

Dofny, Jacques şi Akinsola Akiwowo (ed.). National and Ethinic Movements (Mişcările naționale şi etnice). Beverly Hills, CA şi Londra, Sage Productions, 1980.

Le Droit des Peuples à Disposer d'Eux-Mêmes, melanges offerts à Charles Chaumont (Dreptul popoarelor de a dispune de ele însele, diverse exemple oferite lui Charles Chaumont). Paris, Pedone, 1984.

Elazar, Daniel J. (ed,). Governing Peoples and Territories (Guvernarea popoarelor şi a teritoriilor). Philadelphia, Institute for the Study of Human Issues, 1982.

El-Ayouty, Yassin. The United Nations and Decolonization: The Role of Afro-Asia (Națiunile Unite şi decolonizarea: Rolul Africii şi Asiei). Haga, Martinus Nijhoff, 1971.

Enloe, Cynthia H. Ethnic Conflict and Political Development (Conflictul etnic şi dezvoltarea politică). Boston, Little, Brown, 1973.

Falch, Jean. Contribution à l'étude du statut des langues en Europe (Contribuții la studiul statutului limbilor în Europa). Quebec, Presses de l'Univf Laval, 1973.

Fall, Ibou Ibrahima. Contribution à l'étude du Droit des Peuples à Disposer d'Eux-Mêmes en Afrique (Contribuții la studiul dreptului popoarelor din Africa de a dispune de ele însele). Paris, Univ. de Paris I, teza de doctorat, 1972.

Fenwlck, Charles G. Wardship in International Law (Tutela în legislația internațională). Washington, DC, U.S. Gov't. Printing Office, 1919.

Gellner, Ernest, Culture, Identity, and Politics (Cultură, Identitate şi Politică). Cambridge, Cambridge Univ. Press, 1987.

Goldmann, Robert B. şi A. Jeyaratnam. From Independence to State-hood (De la independență la statalitate). Londra, Frances Pinter, 1984.

Gotlieb, Allan (ed.). Human Rights, Federalism and Minorities (Drepturile omului, federalism şi minorități). Toronto, Canadian Institute of International Affairs, 1970.

Guilhaudis, Le Droit des Peuples à Disposer d'Eux-Mêmes (Dreptul popoarelor de a dispune de ele însele). Grenoble, 1976.

Harden, Sheila (ed.). Small is Dangerous (Dimensiunea mică este periculoasă). London, Frances Pinter, 1985.

Hassan, Farooq. The Concept of State and Law in Islam (Conceptul de stat şi legislația în Islam). Lanham, MD, şi Londra, University Press of America, 1981.

Held, David ş.a. (ed.). States and Societies (Statele şi societățile). New York şi Londra, New York Univ. Press, 1983.

Henkin, Louis (ed.). The International Bill of Rights, The Covenant on Civil and Political Rights (Legislația internațională privitoare la drepturi. Convenția asupra drepturilor civile şi politice). New York, Columbia Univ. Press, 1981.

Hinsley, F.H. Sovereignty (Suveranitatea). New York, Basic Books, 1966.

Horowitz, Donald L. Ethnic Groups in Conflict (Grupurile etnice în conflict). Berkeley, Univ. of California Press, 1985.

Comisia Independentă asupra Problemelor Umanitare Internaționale. Indigenous Peoples, A Global Quest for Justice (Popoarele indigene, o căutare globală a dreptății). Londra şi New Jersey, Zed Books, 1987.

Curtea Internațională de Justiție. Reservations to the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Delimitări față de Convenția asupra prevenirii şi pedepsirii crimei de genocid). Opinie consultativă. Rapoartele C.I.J, 1951, p. 15.

—— *Case concerning the Northern Cameroons (Cameroon v. United Kingdom) [Cazul Camerunului de Nord (Camerun împotriva Regatului Unit)]. Obiecții preliminare, Hotărârea din 2 decembrie 1963, Raportul CU. 1963, p.15.*

—— *Barcelona Traction, Light and Power Company, Limited. Second Phase, Judgment, Rapoartele C.I.J. 1970, p. 3.*

—— *Legal Consequences for States of the Continued Presence of South Africa in Namibia (South West Africa) notwithstanding Security Council Resolution 276(1970) [Consecințele legale asupra statelor a prezenței permanente a Africii de Sud în Namibia (Africa de Sud-Vest) în pofida Rezoluției Consiliului de securitate 276 (1970)]. Opinie consultativă. Rapoartele C.I.J. 1971, p. 16.*

—— *Western Sahara (Sahara de Vest). Opinie consultativă. Rapoartele C.I.J. 1975, p.12.*

—— *Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America) [(Activități militare şi paramilitare în şi împotriva Nicaraguei (Nicaragua împotriva SUA)]. Hotărâre, Rapoartele C.I.J. 1986, p. 14.*

Organizația Internațională a Muncii. Partial revision of the Indigenous and Tribal Populations Convention, 1957 (No. 107) [Revizuirea parțială a convenției asupra populațiilor băştinaşe şi tribale, 1957 (No. 107)]. Geneva, ILO (Rapoartele VI(1) şi VI(2) la Conferința Internațională a Muncii din 1988) 1987.

James, Alan. Sovereign Statehood (Statalitatea suverană). Londra, Allen & Unwin, 1986.

Jankovic, Branimir M. Public International Law (Dreptul internațional public). Dobbs Ferry, NY, Transnational Publishers, 1984.

Janowsky, Oscar I. Nationalities and National Minorities (Naționalități şi minoritățile naționale). New York, Macmillan, 1945.

Kann, Robert A. A History of the Habsburg Empire 1526-1918 (O istorie a Imperiului Habsburgic între 1526-1918). Berkeley, Univ. of California Press, 1974.

Knight, David B. şi Maureen Davies. Self-Determination: An Interdisciplinary Annotated Bibliography (Autodeterminare: o bibliografie interdisciplinară adnotată). New York şi Londra, Garland Publishing, 1987.

Kohn, Hans, Nationalism: Its Mening and History (Naționalismul: semnificație şi istorie). Princeton, NJ, Van Nostrand, ed. revăzută, 1965.

Larson, Arthur, C. Wilfred Jenks ş.a. Sovereignity Within the Law (Suveranitatea în contextul legii). Dobbs Ferry, NY, Oceana, 1965.

Lenin, Vladimir I. Questions of National Policy and Proletarian Internationalism (Probleme de politică națională şi internaționalismul proletar). Moscova, Foreign Languages Publishing House, n.d.

Lijphart, Arend. Democracy in Plural Societies (Democrația în societățile pluraliste). New Haven, CT, Yale Univ. Press, 1977.

Macartney, C.A. National States and National Minorities (Statele naționale şi minoritățile naționale). Londra, Oxford Univ. Press, 1934.

Makonnen, Yilma. International Law and The New States of Africa: A Study of The International Legal Problems of State Succession in the Newly Independent States of Eastern Africa (Legislația internațională şi noile state din Africa: Un studiu al problemelor legale internaționale de succesiune statală în cazul noilor state independente din Africa de Est). Paris, Unesco, 1983.

Mazrui, Ali A. şi Michael Tidy. Nationalism and New States in Africa (Naționalismul şi noile state în Africa). Londra, Heinneman, 1984.

McRae, Kenneth D. Conflict and Compromise in Multilingual Societies (Conflict şi compromis în societățile multilingvistice). Waterloo, Ontario, Wilfrid Laurier Univ. Press; vol. I, Elveția, 1983; vol. 2, Belgia, 1986.

Grupul pentru drepturile minorităților. Co-existence in some plural European societies (Coexistență în câteva societăți pluraliste europene). Londra, Raportul MRG nr. 72, 1986.

Okeke, Chris N. Controversial Subjects of Contemporary International Law (Subiecte controversate ale legislației internaționale contemporane). Rotterdam, Rotterdam Univ. Press, 1974.

Paddison, Ronan. The Fragmented State (Statele fragmentate). New York, St. Martin's Press, 1983.

Pearson, Raymond. National Minorities in Eastern Europe 1848-1945 (Minoritățile naționale în Europa de Est între 1848-1945), Londra, Macmillan, 1983.

Curtea Permanentă de Justiție Internațională. Minority Schools in Albania (Şcolile minorităților din Albania). Opinie consultativă, Seriile A/B No. 64 (1935), p. 4.

Plishke, Elmer. Microstates in World Affairs (Statele mici şi problemele internaționale). Washington, DC, American Entreprise Institute, 1977.

Pomerance, Michla. Self-Determination in Law and Practice (Autodeterminarea în legislație şi în practică). Haga, Martinus Nijhoff, 1982.

Poulter, Sebastian M. English Law and Ethnic Minority Customs (Legislația engleză şi obiceiurile minorităților etnice). Londra, Butterworths, 1986.

Rigo Sureda, A. The Evolution of the Right of Self-Determination (Evoluția dreptului la autodeterminare). Leiden, Sijthoff, 1973.

Ronen, Dov. The Quest for Self-Determination (În căutarea autodeterminării). New Haven, CT, Yale Univ. Press, 1979.

Rothschild, Joseph. Ethnopolitics (Etnopolitica). New York, Columbia Univ. Press, 1981.

—— *East Central Europe between the Two World Wars (Europa Centrală şi de Est între cele două războaie). Seattle, Univ. of Washington Press, 1974.*

Sail, Abdul şi Luiz R. Simmons (ed.). Etnicity in an International Context (Etnicitatea în contextul internațional). New Brunswick, NJ, Transaction Books, 1976.

Seton-Watson, Hugh. Nations and States (Națiunile şi statele). Londra, Methuen, 1977,

Sigler, Jay A. Minority Rights, A Comparative Analysis (Drepturile minorităților, o analiză comparată). Westport, CT, Greenwood Press, 1983.

Smith, Antony D. State and Nation in the Third World (Statul şi naţiunea în lumea a treia). New York, St. Martin's Press, 1983.

Societatea belgiană de drept internaţional. Les États fédéralaux dans les relations internationales (Statele federale în cadrul relaţiilor internaţionale). Bruxelles, Ed. Bruylant & Univ. of Bruxelles, 1984.

Sohn Louis B. şi Thomas Buergenthal. International Protection of Human Rights (Protecţia internaţională a drepturilor omului). Indianapolis, IN: Bobbs-Merrill, 1973.

Soroos, Marvin S. Beyond Sovereignty (Dincolo de suveranitate). Columbia, Univ. of South Carolina Press, 1986.

Stalin, Iosif. Marxism and the National and Colonial Question (Marxismul şi problema naţională şi colonială). Londra, Lawrence & Wishart, ed. eng. 1936.

Stavenhagen, Rodolfo. La legislación indigena y los derechos humanos de las poblaciones indigenas en America Latina. San Jose, Costa Rica, Interamerican Institute of Human Rights, 1987.

Steiner, Henry J. (ed.) Ethnic Conflict and the U.N. System (Conflictul etnic şi sistemul ONU). Lucrări şi proceduri ale unei conferinţe ţinute la Universitatea Oxford în martie 1989, în curs de apariţie.

Stephens, Meic. Linguistic Minorities in Western Europe (Minoritățile lingvistice în Europa de Vest). Llandysol: Gomer Press, 1976.

Sugar, Peter R. Southearstern Europe under Ottoman Rule, 1354-1804 (Europa de Sud-Est sub Imperiul Otoman), 1354-1804. Seattle: Univ. of Washington Press, 1977.

Thomberry, Patrick. Minorities and Human Rights Law (Minoritățile şi legislația drepturilor omului). Londra: Raportul nr. 73 al Grupului pentru Dreptul Minorităților, 1987.

Tivey, Leonard (ed.). The Nation-State (Statul-națiune). New York: St. Martin's Press, 1981.

Tunkin, G.I. Theory of International Law (Teoria legislației internaționale). Cambridge, MA: Harvard Univ. Press, traducere Butler, 1974.

Turi, Giuseppe. Les Dispositions juridico-constitutionnelles de 147 états en matière de politique linguistique (Dispozițiile juridico-constituționale a 147 de state în materie de politică lingvistică). Quebec: Centrul Internațional de Cercetare a Bilingvismului, 1977.

Umozurike, Umozurike Oji. Self-Determination in International Law (Autodeterminarea în legislația internațională). Hamde, CT: Archon Books, 1972.

Națiunile Unite. Popular Participation in Decision Making for Development (Participarea populară în luarea deciziilor privitor la dezvoltare). UN Sales No. E. 75.IV. 10(1975).

—— Protection of Minorities (Protecția minorităților), UN Sales No. 67.XIV.3(1967).

—— Racial Discrimination (Hernan Santa Cruz, Special Rapporteur) Discriminarea rasială (Hernan Santa Cruz, raportor special). UN Sales No. E.76.XIV.2 (ed. rev. 1977).

—— Study by the Secretary-General on Popular Participation in its Various Forms as an Important Factor in Development and in the Full Realization of Human Rights (Studiul Secretarului General asupra participării populare în diversele sale forme ca factor important în dezvoltarea şi deplina realizare a drepturilor omului). Doc. UN E/CN.4/1985/10 (1984).

—— Study of the Problem of Discrimination Against Indigenous Populations (Jose Martinez Cobo, Special Rapporteur) [Studiul problemei discriminării împotriva populațiilor indigene (Jose R. Martinez Cobo, raportor special)]. Doc. UN E/CN.4/Sub.2/1986/7& Adds. 1-4, UN Sales No. (Add.4 only) E.86XIV.3 (1986).

—— Study on the Rights of persons belonging to ethnic, religious and linguistic minorities (Francesco Capotorti, Special Rapporteur) [Studiul asupra dreptului persoanelor aparținând minorităților etnice, religioase şi lingvistice

(Francesco Capotorti, raportor special)]. UN Sales No. E.78.XIV.1(1978).

—— The Right to Self-Determination, Historical and Current Developments on the Basis of the United Nations Instruments (Aurelieu Cristescu, Special Rapporteur) [Dreptul la autodeterminare, dezvoltări istorice şi actuale pe baza instrumentelor Națiunilor Unite (Aurelieu Cristescu, raportor special)]. UN Sales No.E. 80.XIV.3 (1981).

—— The Right to Self-Determination, Implementation of United Nations Resolutions (Hector Gros Espiell, Special Rapporteur) [Dreptul la autodeterminare, aplicarea rezoluțiilor Națiunilor Unite (Hector Gros Espiell, raportor special)], UN Sales No.E. 79.XIV.5 (1980).

—— United Nations Action in the Field of Human Rights (Acțiunile Națiunilor Unite în domeniul drepturilor omului). UN Sales No.E. 88.XIV.2 (1988).

—— Comitetul pentru eliminarea discriminării rasiale, Annual Reports [Raporturi anuale (editate ca suplimente ale înregistrărilor oficiale ale Adunării Generale)].

—— Subcomisia pentru Prevenirea Discriminării şi Protecția Minorităților. Activities of the United Nations Relating to the Protection of Minorities (Activitățile ONU în domeniul protecției minorităților). Doc. ONU E/CN.Sub.4/Sub.2/194 (1958).

—— Subcomisia pentru Prevenirea Discriminării şi Protecţia Minorităţilor. Treaties and international instruments concerning the protection of minorities 1919-1951 (Tratatele şi instrumentele internaţionale privitoare la protecţia minorităţilor 1919-1951), Doc. ONU E/CN.4/ Sub.2/133 (1951).

Van Dyke, Vernon. Human Rights, Ethnicity, and Discrimination (Drepturile omului, etnicitate şi discriminare). Westport, CT şi Londra, Greenwood Press, 1985.

Vasak, Karel (ed. gen.) şi Philip Alston (ed. engl.). The International Dimensions of Human Rights (Dimensiunile internaţionale ale drepturilor omului). Paris, Unesco şi Westport, CT, Greenwood Press, 2 vol., 1982.

Verdoodt, Albert. La protection des droits de l'homme dans les états plurilingues (Protecţia drepturilor omului în statele plurilingvistice). Paris, Nathan şi Bruxelles, Labor, 1973.

Whitaker, Ben (ed.). Minorities: A Question of Human Rights? (Minorităţile: o problemă a drepturilor omului?) Oxford, Pergamon Press, 1984.

Williams, Colin H. (ed.). National Separatism (Separatismul naţional). Vancouver şi Londra, Univ. of British Columbia Press, 1982.

Willoughby, W.W. şi C.G. Fenwick. Types of Restricted Sovereignty and of Colonial Autonomy (Tipuri de suveranităţi restrictive şi de autonomie colonială). Washington, DC: U.S. Gov't Printing Office, 1919.

Wirsing, Robert G. (ed.). Protection of Ethnic Minorities (Protecţia minorităţilor etnice). New York, Pargamon Press, 1981.

Ydit, Meir. Internationalised Territories from the "Free City of Cracow" to the "Free City of Berlin" (Teritoriile internaţionale de la „Oraşul liber Cracovia" la „Oraşul liber Berlin"). Londra, Sithoff, 1961.